VARLIK YILLIĞI

5 0 9 - 1 9 6 5

VARLIK YILLIĞI

1965

VARLIK YILLIĞI 6

Bu ciltteki şiir ve hikâyelerin hiçbir yerde yayınlanmamış olması esastır. Ancak, bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri sırada, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa, özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı 1098
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Aralık, 1964

VARLIK YILLIĞI 1965

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

Mustafa Ayaz

1964'E TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar NABİ

1964, içerde ve dışarda, sürprizlerle, önemli olaylarla dolu bir yıl oldu. İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden bu yana, dünyamızı ikiye bölen büyük ayrılık, hep öyle sürüp gidiyor ya, bu ayrılığı, olumlu ya da olumsuz yönden etkiliyen çeşitli olaylar, şu yeryüzünde yaşayan insanların peşinde koştukları huzura günün birinde kavuşacaklarına bağlanan umutların da âni parlamalar ve sönmelerle yalpalanmasına yol açmaktan geri kalmıyor.

1963'ün sonlarında Başkan Kennedy'nin korkunç bir suikasde kurban gitmesi, pek çok kimsede, yeni yıla girerken, barışın temel direklerinden birinin sarsılmış olduğu kanısını uyandırmıştı. Hele son Başkanlık seçimlerine Cumhuriyetçilerin Goldwater gibi katı, şoven ve geri kafalı bir lider'i aday göstermeleri, dünyamızın barışseverlerine hayli soğuk terler döktürmüştür. A.B.D. Başkanlık seçimlerinin büyük farkla Johnson lehinde sonuçlanması, Kennedy'nin yolundan ayrılmamaya gösterdiği özenle kendi yurttaşlarının olduğu kadar, dünya uluslarının da güvenini kazanmaya başlıyan bu yeni önderin aynı yolda devam edeceği umuduyla yüreklere su serpmiştir.

Yılın en büyük sürprizi, şüphesiz, Kruşçef'in, hiç beklenmedik bir sırada pek âni ve hazin bir şekilde düşürülmesi oldu. Yalnız dünya politikasının baş aktörü rolünden çekilmekle kalmıyarak, bir gün içinde düpedüz ortadan da kaybolan Kruçef, iktidar yıllarındaki birçok sebepsiz ve pek sert çıkışlarına rağmen, babacan hali, her yerde hazır ve nazır olması, şakaları ve kahkahalariyle pek de bir Mars elçisine benzemediği için, epey sempati uyandırmış, Çin'in savaşçı şeflerine karşı gösterdiği kesin karşıkoyma ile her iki kampın barışçıları üzerinde olumlu etkiler yaratmıştı. Rusya'nın bu babacan diktatörünün, yerini henüz gerçek niyetleri pek iyi

bilinmiyen ve yüzleri pek gülmiyen ikili, ya da üçlü bir kurula bırakmış olması da dünya olaylarını yakından izliyen gözlemcilerin neşesini biraz kaçırmaktan geri kalmamıştır. Kruçef'in önderlik dönemi içinde, Rusya'nın bugünkü yönetmenleriyle birlikte çalışmış ve onların tasvibiyle iş görmüş olduğunu düşünerek, bu değişikliği Sovyetler Birliğinin iç politikası gereklerine ve kişisel nedenlere bağlamak istiyen görüş doğru çıkarsa, bu büyük sürprizin yarattığı kaygılar, kısa zamanda silinip gidebilir.

Dünya politikasının büyük sorunu gene Komünist Çin olmakta devam ediyor. Yalnız özgür dünya ile değil, Sovyet Rusya ve onun peykleriyle dahi arasını sonuna kadar açmaktan yılmıyacak kadar sert bir uzlaşmaz tutumu olan 700 milyonluk Çin, Kruçef'in çekilmesinden hemen sonra ilk atom bombasını da patlatmak suretiyle dünyaya saldığı korkuyu bir kat daha arttırmıştır. Mao Tse Tung, Kruçef'in düşmesinden umutlara kapılmış, ya da öyle görünerek bu düşmeyi kendi politikasının bir zaferi diye kabul ettirmeye çalışmıştır. Çin Başbakanı Çu En Lay'in 7 Kasım İhtilâl bayramı dolayısiyle Moskova'ya gelerek yeni Rus yöneticileri arasında şeref balkonunda görünmesi, Komünist ülkeleri tek ülkü çevresinde birleştirmenin artık bir hayal olduğu kanısına varmış olanlara küçük bir umut kapısı açmıştır. Ancak birinden birinin gidişinde temelden bir değişiklik olmadıkça, Sovyet-Rus yakınlaşmasının kolay kolay gerçekleşemiyeceğini her iki taraf da bilmektedir. Üstelik böyle bir değişikliğin kısa zamanda meydana gelmesi de dünya işlerinden anlıyanlarca pek beklenen şey değildir. Sovyetlerle Çin, Komünist dünyanın önderliğini aralarında paylaşamıyorlar. Çok zayıf ve yetersiz olduğu sürece, Çin, Sovyetlerin her türlü baskısına boyun eğmiş, hazırlığını tamamlamıya çalışırken, dişlerini sıkarak duygularını belirtmemeye çalışmıştır. Ama, Mao, bugün atom bombasını patlatırken, bu alanda İngiltere ile Fransa'dan da geri kalmış olmasının sorumluluğunu büyük komşusu ve eski dostu Rusya'ya yüklemekten kendini alamamaktadır. Ruslar, Çin'in ilerdeki politikasına hiçbir zaman gözü kapalı güvenememişler, o yüzden, atom sanayiinde kendisine yardım etmekten kaçınmışlardır. 1964'ün Çin'i, Kremlin'in kendi hakkındaki aşırı şüpheciliğini fazlasiyle haklı çıkarmıştır.

Kruçef iktidarda olsun, ya da olmasın, görünüşe göre, Çin ile Sovyetler arasındaki hegemonya savaşı sürüp gidecektir. Şimdilik bu savaş, özgür dünyanın işine geldiği gibi Sovyetlere zoraki peyklik eden bazı ülkelere de büyük koruyucularına karşı daha bağımsız bir politika gütme imkânını vermekte, böylece dünya politikasının dengesinde büyük bir rol oynamaktadır.

Özgür dünya ile Komünist dünya arasında buzların çözülmeye başladığından söz açanlar çok olmuştur. Barış içinde birlikte yaşama ilkesinin, ulusların karşılıklı birbirlerini tanımaları yolu ile daha kolay gerçekleşeceğine şüphe yoktu. Bolşevik İhtilâlinden, yani 1917 den bu yana, Rusya'nın, özgür dünyaya sımsıkı kapatılmış olmasının iki dünya arasındaki gerginliği ve anlayışsızlığı yaratmakta büyük etkileri olduğu inkâr edilemez. Sovyetler Birliği, Kruçef'in sahneye çıkmasından bu yana, demir perdeyi biraz aralamak için büyük gayretler göstermiştir. Bugün her ulustan insanlar, Rusya'da turist olarak rahatça gezebilmektedirler. Demirperde gerisinde kalan öteki ülkelerde de (Arnavutluk dışında) yabancılara karşı hoşgörü artmış, ekonomi ve kültür hayatında daha liberal ölçülere dönüş yönünde belirli adımlar atılmıştır. Bu yakınlaşmanın tam dünya barış ve güvenliğini kuvvetlendireceği sırada, Komünist Çin'in sahnede yeni bir oyun bozucu hüviyetiyle görünmesi, çok umut kırıcı olmuştur. Ama bu olayın bir yandan da, Rusya dahil, Avrupa'daki komünist ülkelerin Batıyla anlaşma gayretlerine yeni bir hız getirdiği de apaçık ortadadır. Sovyetler Birliğinin yeni önderlerinin aynı yolda yürüyüp yürümiyecekleri henüz kesin olarak bilinmemekte ise de, bunların barış içinde birlikte yaşama ilkesini, hem de Çin Başbakanının önünde, Kızıl Alan'da tekrarlamış olmaları, temelde büyük bir değişiklik beklenemiyeceği kanısını uyandırıyor.

Demirperde ile özgür dünya arasındaki bu yakınlaşmaya paralel olarak, özgür dünyanın birliğinde de birtakım çatlaklar peyda olmuştur. Bunların en başında, Fransa'nın demokratik diktatörü De Gaulle'ün bir süredir gerek Amerika'ya, gerek NATO'ya, gerekse Avrupa Birliğine karşı takındığı tavır gelmektedir. Komünist Çin'i tek başına taşıyarak, Atom denemelerini durdurma anlaşmasına katılmayı reddederek A-

merika'yı hayli kızdırmış olan De Gaulle şimdi de Avrupa çok taraflı nükleer gücüne karşı koyarak Birleşik Devletlerle arasını daha çok açmaktan çekinmemektedir. De Gaulle, yalnız Amerika'ya değil, Avrupa'daki eski dostlarına karşı da aynı uzlaşmaz tavrı takınmış bulunuyor. İngiltere ile anlaşmazlıkları artmaktadır. Ortak Pazar'a güçlükler çıkarmaya başlamıştır. NATO'dan donanmasını geri çekmiş, NATO nükleer anlaşmasına da girmiyeceğini açıklamıştır. De Gaulle'ün izlediği politikanın nedenlerini anlamakta yalnız yabancılar değil pek çok Fransızlar da güçlük çeker görünüyorlar.

Bilgili bir asker ve güçlü bir politikacı olarak ün yapmış olan De Gaulle, acaba yaşlandıkça kendini birtakım ihtiraslara mı kaptırmıştır? İmparatorluğundan olmuş Fransa'yı, Amerika'nın yerini alarak Avrupaya isteklerini dikte edecek mevkie yükseltmek hayali peşinde midir? Oysa ki, De Gaulle'ün, uzun süren bir kargaşalık dönemine son verdiği için Fransızlar arasındaki ünü yavaş yavaş, biraz da bu uzlaşmaz tavırlarının etkisiyle sönmeye yüz tutmuştur. Bu koşullar içinde bile De Gaulle yeni bir seçimi kazanabilir, o anarşi devresinin anısı hâlâ o kadar kuvvetlidir Fransa'da. Bununla birlikte artık tuttuğu çıkmaz yolun Fransa'da olsun, öteki NATO devletlerinde olsun, uyandırdığı hoşnutsuzluğun gitgide artarak bu hesapsız gidişi önliyeceği tahmin olunabilir. Herhalde 1964 yılı NATO için başarılı bir sınav yılı olmamıştır. Bir yandan Fransa'nın yan çizmesi, öte yandan Kıbrıs olayının iki NATO ortağının, Türkiye ile Yunanistan'ın arasını, silâhlı bir çatışmaya varabilecek bir şiddette, açmış olması, Avrupanın savunma düzeninin başlıca dayanağı sayılan NATO'nun gücünde büyük gedikler açmıştır. Kıtalararası güdümlü füzelerin gittikçe çoğalması, uzun menzilli uçaklarla atom denizaltılarının ve belki de uzay silâhlarının gelişmesi iki dünya arasında çıkabilecek bir savaşta Avrupanın savunulması sorununu Amerikalıların gözünde oldukça önemsiz bir duruma indirmiştir. İki büyük tarafın stratejik durumları, yeni silâhlar ve yeni olaylar yüzünden, bir iki yıl içinde şaşılacak değişiklikler göstermek istidadındadır. Bu durum karşısında, yerleşmiş bir düzenin güveniyle yetinmiyerek, ulusların kendi güvenlerini sağlamak için daha esnek bir politika izlemek istemelerini yadırgamamak gerekir. Kıbrıs olaylarından son-

ra Türkiye'de birtakım gözlerin açılması ve dış politikada yeni gelişmeler göze çarpması da bu genel eğilimin bir belirtisinden başka bir şey değildir.

Amerika ile Rusya arasında bir savaş çıkarsa, iki tarafın da bütün güçlerini birbirlerinin atom tesislerini imha işine ayırmak zorunda kalacakları ve bu tesislerden yoksun ülkelerle uğraşmaya vakit bulamadan savaşın sona ereceği düşüncesi yavaş yavaş ikinci ve üçüncü derecedeki ülkelerin öz savunmalarını yeni ülkelere dayatmalarını gerektirmektedir. Bundan iki korkunç uc arasında tampon durumuna düşmek istemiyerek bağımsız bir politika güdecek devletlerden kurulu üçüncü bir dünya doğabilecektir. Bu yönde açık gelişmeler görüldüğü kimsece inkâr edilemez. Şimdilik üçüncü dünya, ya da tarafsızlar diye tanılan devletlerin çoğu, artık modası geçmeye başlamış sloganları tekrarlıyarak, sömürgeciliğe ve kapitalizme karşı savaş parolaları altında Komünist blokun bir çeşit yardakçısı rolünde görünmektedirler. Bu devletler, yakın zamanlara kadar sömürgecilikle emperyalizmin büyük kötülüklerini görmüş oldukları için, bugün gerçek bir düşmandan çok, anılarının yaşattığı bir hayale karşı çarpışır görünüyorlar.

Batı Avrupa devletlerinin, bir yandan sosyalizme doğru yönelirken, bir yandan da Birleşik Devletlerle askeri ilişkilerini azaltma yoliyle ilerde bu tarafsızlar grubu ile bir noktada buluşmaları, sağ ve sol emperyalizmlere aynı derecede karşı koyan yeni bir dünya kurmaları ve bir zaman sonra o özlenen tek dünyanın böylece gerçekleşmesi olmıyacak iş değildir. İngiltere'de İşçilerin kazandıkları zafer, bu yolda atılmış bir adım sayılabilir. Çin - Sovyet ayrılığının komünist ve komünizme kayan ülkelerde uyandırdığı hayal kırılışının bu yönde bir gelişmeyi hızlandırmakta epey etkili olacağı da ileri sürülebilir.

Herhalde bugünkü koşullar içinde dünyamızın gidişinde ne iyiye, ne de kötüye doğru temelli bir değişiklik olduğu söylenemezse de, genellikle durumun geçen yıllara göre biraz daha umut verici olduğunu sanıyorum. Yukarıda işaret ettiğim gelişme, bu yıl içinde biraz daha hızlanırsa 1966 yılına daha da umutlu olarak girebileceğimizi söyliyebilirim.

★

Geçen yılki yazımı şu sözlerle bitirmişim: "Ne diyelim! 1964'ün, yurt sevgisinden, insaf ve iz'andan bu derece uzaklaşmış görünen birtakım politikacılarımıza sağduyu ve anlayış getirmesini dilemekten başka bir şey gelmiyor elimizden."

Şimdi lûtfen siz söyleyin, bu dileğim en küçük ölçüde de olsa gerçekleşmiş midir? Ardımızda bıraktığımız yılların olaylarına bakarak ben de ummuyordum aslında böyle bir mucizenin meydana geleceğini. Nitekim de gelmemiştir.

Ortamımızı biliyorsunuz. Gericilik propagandasiyle yirmi yıldır aldatılarak bütün iyi ve güzel şeylere sırtını çevirmiş cahil bir kalabalığın oylarını avlamak, böylece de keselerini doldurmak ve dokunulmazlık kazanarak karışık işlerini tam bir sorumsuzluk ve rahatlık içinde yürütmek sevdasında olan birtakım politika cambazları, bu emellerine varmak için ortalığı karıştırmakta öylesine canla-başla çalışıyorlar ki, o herkesin arayıp da kimsenin ne olduğunu ve nerede bulunduğunu bilemediği huzura ulusumuz bir türlü kavuşamamaktadır. Aslında, "ulus, huzur istiyor!" çığlıklariyle ortalığı birbirine katanlardır bugün duyulan huzursuzluğun tek sorumluları. Üç yıldır af yaygaralariyle hiçbir olumlu işin rahatça yürümesine meydan vermemiş olanlar, Kayseri, ne sihirdir ne keramet, bir el çabukluğiyle boşaltılınca (iyi de olmuştur bana sorarsanız) bir balon gibi sönerek, köşelerine sinmeliydiler. Ancak, Kayseri cezaevinin boşalmasını yaygaralariyle geciktirmiş olan bu kişiler, büyük kozları elden gidince, tam bir şaşkınlık içinde sağa sola saldırıp, o kırk yıldır kullanıla kullanıla posası çıkarılmış "Vatan, millet elden gidiyor, memleketi komünistler bastı!" nâralariyle (ilerde tekrar peşine düşebilmek için) huzuru kovalamaya kalkıştılar.

Yurdumuzun büyük hastalığına artık teşhis konmuştur. Bu, dinde, eğitimde, ekonomide olduğu gibi politikada da bir ahlâk buhranıdır. Rejimin rengi ve şekli ne olursa olsun, bu buhran onu içten içe çökertmeye devam edecektir.

İlerlememizi durdurmak, iktidarın başarısını her çareye başvurarak baltalamak gayretinde olan demokrasi sömürücüleriyle gene demokrasi uğrunda onlara karşı yumuşak davranmaya, bütün güçlüklerin hallini zamana bırakmaya kararlı pasif bir iktidarın elele vererek hiç yoktan yarattıkları bir suni buhran, bu gidişin tehlikelerle dolu olduğunu gören iyi-

niyet sahiplerinin uyarmalarını sonuçsuz bırakarak memleketi bir çıkmazın göbeğine oturtmuştur.

Şimdi kuş kafeste çırpınır, onu oradan kurtarmak, mavi göklerine salıvermek istersiniz ama, kafes kilitli, anahtarı da kayıptır. Kafesi de kırmaya kıyamadığınız için, bu çırpınışın karşısında yüreğiniz sızlıyarak seyirci kalmaktan başka bir şey gelmez elinizden.

★

Yurdun bu hazin durumu yetmezmiş gibi, geçen yıl başımıza bir de beterin beteri bir Kıbrıs felâketi çıktı. Bizimle birlikte zaten başı yeteri kadar şişmiş dünyamızın da başına yeni bir dert açan bu buhran, aslında geçen yılın son günlerinde patlak verdi. Kıbrıs'tan Türklüğü silmeye yemin etmiş bir azılı papaz, yıllardır elinde taşıdığı Enosis bayrağını adanın göbeğine dikmek için zamanın geldiğine hükmederek kabine buhranımızın en şiddetli zamanında Eoka çetelerini Türklerin üstüne saldırttı. Kıbrıs Türkleri azlıkta bulundukları köylerden kaçıp, kardeşlerinin daha kalabalık oldukları yerlere sığındılar ve Rum komitacıların keyiflerine âlet olmaktansa ölümü yeğ görerek, silâha sarıldılar. Kıbrıs'ın sözde Cumhurbaşkanı, anayasayı da, bu anayasanın dayandığı uluslararası antlaşmaları çiğniyerek Türklere karşı bir kutsal savaş açtı ve silâhsız mâsum halka karşı korkunç cinayetleri körüklediı. Hükûmetimiz, antlaşmaların verdiği açık hakka dayanarak, bu kanunsuz ve sebepsiz ayaklanmayı oradaki birliği ile birkaç gün içinde bastırabilir, gerekirse gene bu antlaşmaya dayanarak adaya yeni birlikler gönderebilirdi. Bu cesaret o zaman gösterilmiş olsaydı, iş böylesine dal-budak salmıyacak, pabucun pahalı olduğunu gören Makarios, kısa zamanda yelkenleri suya indirerek bozgundan ne kurtarmak mümkünse onunla yetinmek zorunda kalacaktı. Bu olayın dünya kamuoyunda bırakacağı tepkilere gelince, dünya kamuoyu, o kadar çok haksız ve yersiz olaya her gün göz yummak zorunda kalmaktadır ki, bu derece haklı ve yerinde bir davranışı, düşmanlarımızın aleyhimizdeki bütün propagandalarına rağmen, bize yıldırımlar yağdırmak için yeter bir sebep saymıyacaktı. Hele bakın, dünyanın şu anda üzerinde çekiştiği

nice dâvalar var: Küba, Yemen, Keşmir, Vietnam, Laos, Kongo, Arap-İsrail, Hint-Çin, İndonezya-Malezya, daha saymakla bitmiyecek bir yığın anlaşmazlık konusu! Hangisinde hangi tarafın haklı olduğunu siz bulup çıkarabiliyor musunuz? Bir tek dileğiniz vardır: Bu anlaşmazlıkların, şu ya da bu şekilde sona ererek dünyanın rahata kavuşması. İşte dünya kamuoyu dediğimiz de bundan başka türlü düşünmez. Biz, Kıbrıs dâvasında yatıştırma, bekle-yıprat politikası izledik, Kıbrıslı Rumlarla onların kışkırtıcıları olan Yunanlılarsa uzlaşmazlık ve şiddet yoliyle yıpratma politikası güttüler ve bir yılın sonunda görüyoruz ki, artık biz dâvayı kaybetmiş bulunuyoruz. Şimdi bizim için bu kaybedilmiş dâvayı yeniden kazanmak değil, sadece, şerefimizden en az kayıpla nasıl bir çözüm şekline bağlıyabileceğimiz söz konusudur. Rumların silâhlanmasını, meşrû bir hükûmetin hakkıdır diye önlemeye yanaşmamış olan Birleşmiş Milletler barış gücü, şimdi yavaş yavaş ablukaları kaldırarak, fiilî Rum hükûmeti çerçevesi içinde bir barışı gerçekleştirme işiyle uğraşıyor. Bir yıllık boşuna bir bekleyişten sonra, umutları tamamiyle kırılmış olan Türkler, ilk fırsatta adadan göçme yollarını arıyacaklardır. Böylece yorgan elden gidince dâva da kendiliğinden biteceğe benzemektedir.

Değil bu bir yılı korkunç şartlar içinde geçirmiş olan Kıbrıs Türkleri, anayurtta da çok kimseler bugün aman bitsin de nasıl biterse bitsin felsefesinin çekimine kendilerini kaptırmışlardır. Çünkü hiçbir olumlu sonuç vermiyen bu Kıbrıs dâvası iç işlerimizde büyük tahriplere yol açmıştır. İşler durmuş, büyük bir ekonomik kriz patlak vermiş, bir yandan da ordunun durmadan âlarm halinde, donanmanın da istim üstünde tutulması yüzünden askerî masraflar büyük ölçüde artmış, hükûmet hem bu masrafları karşılamak, hem de durmuş olan işleri dürtüklemek için bir yılda bir milyar lira para basarak piyasaya sürmek zorunda kalmıştır. Cüzdanlarımızda gıcır gıcır duran taze mürekkep kokulu banknotların asıl kokusu şimdiden bakkal ve manav etiketlerinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Birçok ekonomi uzmanları yeni bir enflâsyonun içinde, hiç değilse eşiğinde olduğumuzu söyliyerek, âlarm işareti vermektedirler. Bu yıl içinde kalkınma oranının, beklenen yüzde yedi yerine, bunun yarısını bile bulmıyacağı da ile-

ri sürülüyor. İnşallah bu tahminlerde mübalâğa payı büyüktür ve inşallah bu mevsimsiz kriz bu kadarla atlatılmış olur da, korkulan daha büyük tehlikeler gerçekleşmez. Ancak bu tehlikeleri önlemek için de iktidarın biraz kımıldanması, bugünkü, çok tenkit edilen uyuşukluğundan biraz sıyrılması şart olduğunu söylemek zorundayız.

Gerek siyasî hürriyetleri kötüye kullanmaktaki aşırılıklarda, gerekse ekonomi alanındaki yasadışı hareketlerde göze çarpan başdöndürücü artış, tarihimizde görülmemiş derecede geniş bir hoşgörü içinde rejimin bünyesini açıkça kemirmek imkânını bulabilmektedir. Yasalarımızın siyasî suçlar bakımından aşırı titizliği ile ters orantılı bir suç bolluğu, bugün adliye mekanizmasını âdeta paralize etmiş bulunuyor. Gazetelerimizin, dergilerimizin yazılarına şöyle bir göz atın, bir de Ceza Kanunu ile Basın Kanununda sıralanan maddeleri düşünün. Galiba basın yolu ile hergün bu maddelerin kapsamına giren, ya da girdiği pekâlâ ileri sürülebilecek yüzlerce suç işleniyor. Bu suç bolluğu savcıları ipnotize ediyor ve hareketsiz bırakıyor. Bu hareketsizlikse suç eğiliminin daha da artmasına, sol ve sağ kanatta rejimin temelini sarsıcı yayınların alabildiğine sertleşmesine ve sırf sürüm amaciyle halkı heyecana düşürücü aşağılık birtakım gazetelerin üremesine yol açıyor.

Öte yandan, bunun bir benzerine de âdi suçlar yönünden rastlanıyor. Caddeleri işportalarla işgal etmek suçtur, bağırıp çağırarak herkesi rahatsız etmek suçtur, başkasının arsasına ev yapmak suçtur, kaçak eşya almak-satmak suçtur, hızlı araba sürmek, klâkson çalmak suçtur. Ama bu ve daha bunun gibi yüzlerce suç hergün herkesin gözü önünde işlenmekte ve kimse bunlara aldırış etmemektedir. Bu aciz suçların gitgide artmasına yol açıyor, suçlar arttıkça sayıları zaten az olan sorumlu memurlar büsbütün şaşırıp pasif kalıyor.

Ekonomik suçlar da öyle. Bizim bildiğimiz kaçakçılık, eski devirlerde gizli yapılırdı. Şimdi kaçakçılık açıkça yapılmaktadır. Doğu ve güneydoğu illerinde gümrüğü ödenmiş mal bulmakta âdeta güçlük çekersiniz. Oralarda eskiden de bir dereceye kadar böyleydi diyelim ama, şimdi İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerimizde de yalnız kaçak eşya satan dükkânlar, derken koskoca çarşılar peyda oldu. Faturasız

kaçak mal alıp satma yolu ile gelir vergisinden devletin her yıl kaybettiği milyonlar yanında gümrük kaçakçılığının bütçemizde açtığı gedikler yıldan yıla büyümektedir. Devlet, bütçelerini denk düşürmek için mükelleflerin sırtına vasıtalı vasıtasız yeni vergiler yüklemekte devam ederken, hiç vergi ödemeden milyoner olanların sayısı da günden güne artmakta ve namusiyle para kazanmak birçok kimselerce âdeta enayilik yerine geçmektedir.

Şimdi bu ortamın yaratılmasında hükûmetin pasif davranmasının, gerekli tedbirleri almakta, kanunları yürütmekte geç kalmasının ve sorumsuzca hareket eden görevlileri görevlerine getirmeye zorlamamasının büyük rolü olduğunda elbette ki şüphe edilemez.

Bu ortamın yaratılmasında Meclisin önayak olması gerekirken, ne yazık ki, hergün gazeteler bir milletvekilinin ya da senatörün işlediği ağır suçların tafsilâtiyle dolu olarak çıktığı halde, dokunulmazlık müessesesinin aşırı bir titizlikle işlemesi yüzünden bu suçlamaların gerçeklik derecesi adliye kanaliyle ortaya çıkarılamamakta, bu olay da memlekette suç işleme yöneliminin daha yaygın bir hale gelmesine yol açmaktadır.

Bu yönelim hele siyasî suçlar alanında korkunç orantılara çıkmış, Atatürk'e, Atatürkçülere, devrimlere, anayasaya, orduya ve aydınlara yapılan sinsi saldırılar, karşılık görmediği için artık akla sığmaz bir pervasızlıkla apaçık yapılmaya başlamıştır. İşte Sayın Genelkurmay Başkanımızın Meclis Başkanına gönderdiği yazılı uyarma mektubu, bu aşırı pervasızlığın yerinde bir tepkisi olduğu için, bütün aklıbaşında aydınlarca olumlu karşılandı.

Bu kötü davranış, ne yazık ki yalnız bir partiden, Demokrat Partinin bir devamı olduğunu ve onun öcünü almak istediğini saklamak gereğini bile duymıyan bir partiden, A.P.'den gelmektedir. Bu partiye hâkim olan bir zihniyet var. Sanıyorlar ki, bir demokraside çoğunluğun oyunu alacak mevkide bulunmak, ya da almak bir partiye sınırsız haklar sağlar. Menderes, vaktiyle grubuna "Siz isterseniz hilâfeti de geri getirebilirsiniz" derken, işte bu zihniyete tercüman olmuştu. Oysa, Batı demokrasilerinin durumunu ve işleyiş tarzını izlemiş olanlar bilirler ki, hiçbir demokraside bir çoğunluk,

nazarî olarak mutlak olan gücünü her istediğini yapmaya âlet edemez. Örneğin, anayasayı değiştiremez, değiştirmek hakkını gene o anayasadan almış olsa bile, anayasanın ruhunu değiştiremez, yani örneğin basın özgürlüğünü, seçim özgürlüğünü kaldıramaz. Kaldırmaya kalksa, ülkesinde bu davranışına engel olacak kuvvetler bulunduğunu bilir. Bildiği için de, bu çeşit aşırılıkları denemeye kalkmaz. Ama gelin görün ki, bizim gibi demokrasi tecrübesi kıt memleketlerde, demokrasinin bu ana ilkesinden habersiz insanların çoğunluğiyle partiler kurulabilmekte ve bu partiler bir kere seçildiler mi, her istediklerini yapabileceklerini sanarak, demokrasinin temel düzeniyle oynamakta bir sakınca görmemektedirler.

Bizdo bir ihtilâl olmuş, bu ihtilâli başaran ordu, memlekette anarşiye doğru giden bir ikiliğin önüne geçmiş, ilericiliği köstekleyici hareketlere meydan vermiyen devrimci bir anayasa hazırlatarak bunu ulusun tasdikinden geçirdikten sonra iktidarı normal demokratik düzene devretmiştir. Şimdi A.P. sanmaktadır ki, oyların çoğunluğu ile iktidarı bir kere ele alacak olursa, bu anayasayı istediği gibi değiştirebilecek, ya da buna da gereklik görmeden, Demokrat Partinin yaptığı gibi, onu hiçe sayarak memleketi keyfine göre yönetebilecektir. Daha iktidara gelmeden bu yönelimini pervasızca ilân eden, hükümetin, muhalefet bahanesiyle, her olumlu, iyi ve doğru hareketinin karşısına çıkan, yalnız alt kademelerinin sorumsuz kişileriyle değil, Meclis içindeki kabadayılarının ağziyle de devrimlere, anayasaya ve orduya küfretmek cesaretini gösteren bu parti, ikinci Cumhuriyetin ilk üç yılının olumlu sonuçlar vermesini önlemek için, elinden geleni yapmış, huzur peşinde olduğunu bir yandan ilân ederken, huzuru bozmak için hiçbir fırsatı kaçırmamıştır. Buhranlı anlarda önderlerinin ağziyle devrimlerden, anayasadan yana olduğunu kaç kereler açıklayıp bu yönde taahhütler imzalamışken, ortalık biraz yatışınca, eskisinden daha büyük bir sorumsuzlukla aynı yolda yürümeye devam etmiştir. Sayın Gürsel'in başkanlığında yapılan son zirve toplantısında da açıkça görülmüştür ki, bir yanda A.P., öbür yanda bütün partilerle zinde kuvvetler bulunmaktadır. Bu durum, A.P.'nin bugünkü rejimin gereklerini yerine getirmek ve hele iki yüzlü bir politikadan çekinmek hususunda çok dikkatli davranmasını gerektirir.

Gerçi şu son olayın ortaya çıkmasında iktidarın da, demokrasi gereklerini yerine getirmek mazereti altında kanunların lâçka olmasına yol açan pasif davranışı yüzünden, sorumluluğu bulunduğu ileri sürülebilirse de herhalde bu suçlamayı yapmaya hakkı olmıyan biri varsa, o da, bu hoşgörüden sonuna kadar yararlanmakta bir sakınca görmemiş olan A.P.'dir.

★

Bu son satırları 5 Aralık'ta yazıyorum. Sayın Sunay'ın ilk uyarmasından bu yana yirmi gün geçmiş bulunuyor. Bu süre içinde Parti Başkanları toplandılar, bir komisyon kurup kararlara vardılar, A.P. bu kararları imzalamaya yanaşmadı, bunun üzerine Cumhurbaşkanının başkanlığı altında zirve toplantısı yapıldı. Zirve toplantısına katılanlar, bundan öncekilerde olduğu gibi, Atatürk ilkelerine, yeni anayasaya, 27 Mayıs'a bir kere daha sadıklık yemini ettiler ve galiba böylece görevlerini yerine getirdikleri kanısına vararak, eski işlerine döndüler. Şimdi Meclis, kanunlara aykırı davranışlarından haklarında üçer, beşer dosya bulunan milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması gerekip gerekmediği konusunda düşünmektedir.

Ama uyarmayı yapan komutanlar, bu davranışı beğenmemiştir. Orgeneral Cevdet Sunay, Kim dergisine verdiği mülâkatta bu duygusunu açıkça belirtmiş ve lâftan çok iş beklediklerini açıklamıştır.

Gerçekten de, böyle tehlikeli dönemeçlerin hep lâf ve vaitlerle geçiştirilmesi son yılların bir ilkesi haline gelmiştir. "Durum vahîmdir" le başlıyan telâşlı gidip gelmeler, toplanıp çözülmeler; sonunda imzalanan bir iyiniyet kâğıdı ve bir süre sonra da işlerin tekrar aynı yola girişini görmekten duyulan acı.

A.P.'nin son uyarmanın etkisi altında öncekilerden epey farklı geçmiş olan kongresi ile bunun basınımızda olumlu karşılanan sonuçlarına bence büyük umutlar bağlamak yersizdir. A.P., yanlış bir temel üzerine kurulmuştur. Temel yerinde durdukça, üstüne kurulacak binaların sağlamlığı, başına geçecek kişilerin kimlikleri ne olursa olsun, A.P. ulus ve yurt için olumlu bir yolda yürüyemez. Yürümesi kendini inkâr

Hal's Bi

etmesi olur ve buna kalkışacak kişileri bünyesinden bir safra gibi silkip atar.

Koşullar değişmediğine göre, yeni hüviyetiyle de A.P., demokrasimizin geleceği için bir tehlike olmakta devam ediyor. Kendini demokrasinin teminatı ilân eden bir partinin, aynı demokrasi için böylesine bir tehlike yaratması kadar hazin bir durum tasavvur edilemez. Sayın Sunay'ın dediği gibi, bu tehlikeyi idrak ederek bütün Atatürkçülerin, pasif davranmayı bir yana bırakıp birleşmeleri ve cesaretle ileri atılmaları zamanı gelmiştir. Demokrasiyi kurtarmak için girişilecek böyle bir harekete Atatürkçü cephenin bayrağını elinde tutan İnönü bile karşıkoysa hareket durmamalıdır.

İnönü'nün tutumunu her zaman savunmaktan geri kalmadım. Yurdumuza hizmetleri sayılamıyacak kadar büyük olan bu şerefli ve namuslu önderin, iyiliyetinden hiç şüphe etmiyorum. Ancak, eriştiği yaşın, onu bugün Atatürkçü cepheyi yönetmek için gereken enerjiden ve cesaretten yoksun bırakmış olduğunu kabul etmek zorundayım. Yurdun rotasını daha olumlu bir yöne çevirmek için şu son yıllarda ortaya çıkmış fırsatlar hep İnönü'nün ılımlılığı, gevşekliği ve zamanla her şeyin kendiliğinden düzeleceğine inanması yüzünden boşa gitmiştir. Bence, bugünkü durumda İnönü'nün, hükümet ve parti başkanlığından çekilerek, denetim ve gerekirse zor günlerde aracılık göreviyle yetinmesi hem Halk Partisinin, hem de memleketin devrimci bir yönde kalkınmasının çok yararına olacaktır. Bunun için son uyarma iyi bir vesileydi, İnönü bu fırsatı da kaçırmakla, onu iktidar hırsıyla suçlıyan düşmanlarının eline yeni bir silâh vermekle kalmadı, kendi cephesinin dinamizm eksikliği yüzünden çökmekte olduğunu görerek dertlenenleri de üzdü.

Bu davranışında Sayın İnönü'nün haklı çıkmasını ve siyasi hayatımızda son yıllarda görülen tehlikeli azgınlıkların bundan böyle olsun tekrarlanmamasını dilerim.

1964 TE SANAT HAYATI

Kulisiewicz

1964 TE ŞİİRİMİZ

Rauf MUTLUAY

Ayrı Bakış

Sıkıntılı bir opera gecesinde sahneyle de, müzikle de avunamıyacak localar katından orkestra çukuruna daldığımı hatırlıyorum. Şef çırpınıyor, büyük bir bütünü bütün parçalariyle birlikte yönetmek için uğraşıyor, herkes ona bağlanmış; yalnız bir kişi, hiç dikkat harcamadan, kendini bu çemberin dışında saymanın rahatlığıyle yanındakine söz atıyor, onun duraklamalarını kendi dileğince doldurmaya çalışıyordu. Davulcuydu bu; herhalde davula pek ihtiyaç duyulmayan bu çalışmada, kendini bütünün gereksiz bir parçası, ama o müziği de dinlemiyen, ayrı ve uzak bir yabancısı gibi duyarak başka şeylerle oyalanma yolları arıyordu. Adamın bu arzusuz emeği, bu bıkkın bekleyişi, yüzlerce insanı etkileyen bu gösteriye karşı bu soğuk davranışı, bu ilgisiz tutumu, bana herşeyden daha ilgiye değer görünmüştü o an. Hep onu izlemeye başladım: Kendisine söz sırası düşmiyen aktör, ders dinlemiyen öğrenci, söylenene kulak asmıyan konferans dinleyicisi, söz gelimi işsiz bir kapıcı bile böyle davranmazdı. Davulcu, bir toplumun dikkatinden uzak kalmanın karanlık çukurunda, kendi dar sınırlarının rahatlığındaydı. Kimsenin bakmadığını, görmediğini bilerek, belki ancak orkestra şefinin dikkatinden kurtulmaya çalışarak tam memurcasına boş veriyordu. Önünde ilgisini çekmiyen bir sanat gösterisi, uzak uzak gürültüleriyle geçip gidiyordu. Kanıksamıştı adam ve sadece sırasını bekliyordu. Bir zorunlukla, salt bir görev baskısıyla, hiç istemeden, iştah duymadan, içine katılmadığı bu çalışma dünyasından ayrı, ona bir şey eklemenin tadını aramadan, bıkmış, doymuş, sıkılmış, bunalmış... sadece sırasını bekliyordu.

Doğrusunu isterseniz, kendimle bu adam arasında birçok

benzerlikler buluyorum. Bir yıl boyunca hiçbir şiir olayıyle sarsılmadan, hiçbir yankılanmanın etkisinde kalmadan, bu konuda hiç yazma gereğini duymadan, sadece yayımlanan şiirleri derliyerek, dergi sayfalarında her ay yeni bir arayışla umutlanarak ve her ay biraz daha ilgisini kaybederek, nihayet kendisine kalan son birkaç notayı çalmak zorunluğunda, bıkkın, kanıksamış, sadece sırasını bekliyen bir görevli gibiyim.

Aslında işin şekli, konuyu bu sonuca sürükleyen; zaman içinde başı sonu böylesine göreli bir ölçüyle sınırlanmış bir dilimi değerlendirmek ne demek? 1963'e göre 1964 ne ki? Değişen ne var ki, ne olabilir ki? Değişmesi gereken, ama değişmemiş olan şeylerin yanında şiirimizin değişmesi olanakları olabilir mi ki? İstediğiniz kadar uzatın bu soruları; ama herşeye karşın, gene de bir yerlerden başlamak, birşeyleri toplamak, onlara bakmak, ayırmak, onların içinde bir şeyler aramak gerekirdi.

Önce bir defter aldım; harf sırasına göre ayrılmış sayfalarımdan her birine bir ozanın yazdıklarını toplamayı düşünerek. Sonra yarım, daha sonra dörtte bire indirdim ayırdığım yerleri. İki kişi dışında, hiçbir ozan dolduramadı sayfasını. Dergi şiirlerini günü gününe okuyarak, yanlarına o andaki kanılarımı kendimce özetliyerek işe başladım. Bir başka defterde şiir konusunda yazılanlar, bir bölük sayfada da ozanlarla konuşmalar, şiir kitaplarını tanıtan yazılar toplanacaktı düzenlice. Ya Varlık Yıllığı'nda, ya başka bir yerde bir yılın şiir hayatını tanıtmak için herşey hazır olacaktı böylece.

Ortam

Bu kuru ve sabırlı kollayışla işe giriştim. Her ayın başında üreyen bir şeyler, ışıltılı değişiklikler, birbirini itip ilerieten çabalar arıyarak susup bekledim. Her dergi ayrı bir isim listesi ekledi defterime. (Biliyor musunuz soyadları yalnız f, ğ, j, ile başlayan ozan yok ülkemizde.) Şimdi artık size ezbere söyliyebilirim, hangi ozanın şiirine hangi dergilerde rastlıyabilirsiniz diye. Aslında doğrusu da buydu; yazarlar, ozanlar, kendi ölçülerine göre emeklerini en iyi değerlendiren bazı dergilerle yayınevlerine bağlı olmalıydılar. Ama bizimki öy-

lesine değil; aslında ne emek var ortada, ne de onun değerlendirilişi. Dergiler, tekkeler gibi. Aralarında bir ülkü, bir dünya görüşü, bir beğeni ayrılığı bile var diyemiyeceğim. Belki bunların dışında bir dostça kümeleniş, bir alış-veriş kolaylığı, bir ölçü aldanışı içinde birleşme. Dönem'cilerle Evrim'ciler, Ataç'çılarla Yelken'ciler, Varlık'çılarla Hisar'cılar ayrılırlar mı dersiniz şiir görüşlerinde? Eğer buna inansaydım, yazımı dergi kümelenişlerine göre bölümlemekte hiç duraklamazdım; ama değil.

Aslında, şimdi engebesiz, doruksuz, tam bir şiir bozkırındayız. O kadar bir düzeyde ki, ortalık, küçük höyükler de büyük tepeler gibi görünecek tabii.

1852 de doğup 1937 de ölen, ömrü içinde kendininkinden başka daha en az üç ayrı edebiyat dönemi görmüş olan Abdülhak Hâmid Tarhan'ı bir Tanzimat yazarı olarak belirlemekte birleşir herkes. Geriye bakınca kolay bu. Ama sadece bir yılın şiirlerini ele alırken, büyük çoğunluğunun çok eskide ölmüş olan bazı şeylerin tekrarı olduğunu görmek, hiç olmazsa sezmek kolay olsa bile, açıklaması kolay değil. Bir küçük odanın duvarları arasında şüt çeker gibi, yalancı, dar, aldatıcı bir futbol oyunu bu; ya da aynalı iki karşı duvar, içiçe yansımalar. Her şiir, ona en yakın bir kişinin, hemen her zaman onu en kolay ve ortak şekilde beğenmeye hazır olan başka bir ozanın kabulüyle büyüyüp artıyor, o kadar. Eskiden her kuşaktan sanatçıların buluşup birleştiği meyhaneler, yaşlı ünlerin çevresinde toplanan genç umutlar, günün edebiyat sorunlarının konuşulup tartışıldığı kahveler, inanılır hocaların etrafında kaynaşan yeni hevesler, sanat hayatına eksen olan gazete ve dergiler vardı hiç olmazsa. Şimdi sadece tekil arkadaşlıklar, ikili, üçlü gruplar, dostluk yakınlaşmaları, rastlantılı ev söyleşileri, gelgeç ilgilenmeler, dağınık dergiler, okunmayan kitaplar, küçümsemeler, umursamazlıklar, başka uğraşlarla doldurulan zamanlar... Edip Cansever bir yazısına, "mısra işlevini bitirdi artık.." diye başlıyordu; şimdi "şiir işlevini bitirdi.." diyenler de var. Doğru değil şüphesiz bu genel yargı; ama bizde şiir, dergi boşluklarını dolduran bir küçük öge, sütun sıkışıklıklarını gideren seyrek satırlı bir leke rahatlığı görevinde.

O kadar ki, bir şiir kitabı yayımlamış olmakla övünebile-

cek pek az kişi çıkacağını sanıyorum. Nerdeyse onur kırıcı bir heves niteliğindeki bu çabaya, gereğince saygı gösteren bir, nihayet iki yayınevi biliyorum. Ozanlarının kendi paralarıyle baskı yapan, ancak ün kazanmış ve kitabı sürülebilir birkaç ayrık kişinin dışında şiir konularına aldırmayan yayınevlerini de saymamak gerekir şüphesiz. Yurdumuzda ne kadar matbaa olduğunu merak ederseniz, şiir kitaplarının basıldığı yerlere bakın. Eğer yetişebilirseniz.

Dergi Edebiyatı :

Tanzimat edebiyatının gazeteyle başladığını, gazeteyle yürüdüğünü, hele şiirin bütün türlere karışan bir değer olarak her alanda yeni bir öz kazandığını biliriz. Servet-i Fünun'dan başlıyarak gelişir dergi hayatı. Edebiyatta millileşme dönemindeki karışıklık bir yana, yavaş yavaş ayrılır gazete ile dergi. Bununla birlikte, yakın zamanlara kadar gazeteciliğimiz hep edebiyattan yardım umar, edebiyatçı yazarlara kapılarını açmadan edemezdi. İkinci Dünya Savaşından bu yana artık gittikçe artan ölçüde gazetenin edebiyattan ayrılması, her iki alanda da birbirine muhtaç olmadıklarını söyliyen yeni kuşakların yetişmesi, gazeteciliğimizin bambaşka ve apayrı ölçülerle tutunması, edebiyatımızın büyük kaybıdır bence. Sadece Guatemala, Hindistan ve Afganistan'dan önce gelip sondan dördüncü olan sırası ve 16 milyon okuma-yazma bilmeyen yurttaş toplamı ile ülkemizde, ancak kimlere dergi ve kitap sayfalariyle ulaşabiliriz? Bu gerçeğin farkında olan ozanlarımız, toplumcu yazar Roger Garaudy'nin kaleminde sağlam bir destek buldular; Garaudy, "gerçekçi olmayan sanat yoktur" diyerek, bireysel, tamamen ayrık olsa da, bireysel olan herşeyi gerçekçiliğin bir görünüşü saydı. Oysa gerçekçiliğin (eski gerçekçilik anlayışının) çoğunlukta olanı azınlıkta olana yeğ tutması, hele ayrık (istisnasız) olanı hiç ele almaması gibi bir tutumu vardı. "Bilgi nesnelliğiyle geçerlidir, sanat ise insan ögesiyle. Bilimsel gerçek, içinde, tekil insan bulunmamasını gerektirir; sanat gerçeği, tersine, insanın varlığını. Cézanne'ın yemiş tabağında beni ilgilendiren, içinde bulunan elmalar değil, Cézanne'ın kendisidir." Böylece, tekil insanı ele alan, her ozanın kendisini anlattığı yeni bir şiir doğmuş oluyor. Ve bu şiir, çok zaman kendisini doğuranda

kalıyor sadece, onun içinde dalgalanıyor; kendini ve kendisi gibi birkaç kişiyi büyük gerçek saymanın inanışı içinde sanki genel insana yöneliyor, sanılarınca. Bir aldanma var.

Gaston Bachelard yöntemi ile iflâs edecek şimdi. Onun görüşlerini ileri sürdüğü zamanda ozanlar, insanlara birşeyler duyurmak, anlatmak, onları biraz düşündürmek isterler, arasıra imaja başvururlardı. Şimdi başkalarına iletilecek bir gerçek yerine, ozanların kendi içlerindeki düğümlenmelerin, daima kendilerinin bilebilecekleri imaj çağrışımlarıyle doldurma çabaları var. Bu yılın bütün şiirlerinde de aynı hastalığın belirtileri...

Tartışma Konuları

Şiirimizdeki bu sağır yalnızlığın bireysel bunalımını ne J. P. Sartre'ın Encounter'den alınıp hem Yeni Ufuklar'da (Temmuz), hem Yeni Dergi'de yayımlanan (Ekim) konuşması etkilemiş görünüyor; ne de Mayıs sonlarında Sofya'da toplanan Balkan Yazarlar Konferansına katılan Türk heyetinin ortak raporu, bildirisi, komşu heyetlerin raporları.. (Yeni Ufuklar, Temmuz, Ağustos). Tek-tük örneklerde serpinti gibi görünen çağını yaşamak, toplumuna açılmak, toplumsal yaşama sorumluluğunu yansıtmak gibi alt görevlerden, çoğu ozanlar farkında bile değil. Paris dönüşü İlhan Berk'in açtığı, ulusal özelliklerini yansıtıp batıya kendini beğendirmek sorunu ilk cevabı Memet Fuat'dan aldı (Yön); en son Varlık'ın Aralık sayısında Melih Cevdet Anday bu konuyu şu satırlarla özetledi: "Dışardan nasıl görünüyor bilmem bizde batıya öykünen şiir diye şimdi anlaşılmayan şiirlere diyorlar; bunun karşıtı, yerel sayılan şiir ise, bayat bir şiirdir. Ya halkın, kentli halkın, duyarlığı kendinin olanın da uygar olanı da kavrıyamıyan halkın tad alacağı bir şiir, alaturka musikî gibi bir şiir, kolay bir şiir; ya da bizde hiçbir geleneği olmıyan, bir gelenek kurmaya da yaramıyan, ereği bellisiz bir yenilik şiiri; batıya öykünüyor diye bilinen, ama batıda beğenilmeyen bir şiir; birinden ötekine git, gel, git, gel!

Beğenilmek, beğendirmek kaygısından büyük ölçüde vazgeçmek, sanat güzelliğinin bir düşün düzeni olduğunu düşünmek, ileri gitmiş ülkeler karşısında aşağılık duygusuna ve geri kalmış toplumlar karşısında üstünlük duygusuna kapıl-

mamak, bütün insanlığa seslenebilmek gücünü kazanmağa, çağdaş bir sanatçı gibi yaratmağa, yurdunu ve dünyasını tanır bir düşünür olmağa, çağdaş sanatın, yurdun ve dünyanın sorunlarını çözmeye çabalamak... Yalnız bizleri değil, başka ülkelerin sanatçılarını da bunaltıdan kurtaracak temel ilkeler bunlar olsa gerektir diye düşünüyorum."

Bu arada toplumcu amaçlara hizmet dileğiyle, "devrimci, halka inen bir edebiyat akımı başlar" ihtimaliyle kendisinin toplumcu saymadığı yazarları sevip okuyanlara çatan Ali Uzunisa'nın saldırısı, gene Yön'de (sayı 85) Memet Fuat'ın "Sanatta ustalaşma, inceliklere yönelme, halktan uzaklaşmayı, halka karşı durmayı gerektirmez" başlıklı bir yazıyla karşılandı. Ali Uzunisa'nın "Zavallı Mantarlar" ı, bu tartışmaya devam etme niyetinde. Böylece ulusal kaynakları bulma adlı eski bir hikâye ile yalnız toplumcu sanat adlı ayrıncı bir tutum, henüz şiir alanına yansımadan, ama ilgi çekerek yeni bir kaynaşma yaratacak gibidir. Yön'de yayımlanmıya başlanan Nazım Hikmet şiirleri, şüphesiz 1965 şiirimizi etkileyen yeni bir hareketin başlangıcı olacak gibi görünmektedir yarattığı ilgiyle.

Dergiler

İki dergi kapandı: Dost ve Ataç. Beş dergi yayın hayatına atıldı: Hisar, Yapraklar 64, Yaşamak, Eylem ve Yeni Dergi.İlk sayılarından başlıyarak bunları ve eskilerden Varlık, Yeditepe, Türk Dili, Yeni Ufuklar, Dönem, Evrim, Yeni İnsan, Yelken, İmece ve Yön'ü düzenle izledim. Su (Sıvas), İmbat (İzmir), Kemalizm (İstanbul), Zeren (İstanbul), Otağ (İstanbul), Beşkaza (Fethiye), Çatı (Bursa), Ilgaz (Ilgaz), Çile (Bolu), Çaltı (Samsun), Emek (Ankara), Aydınlık (Çine) dergilerinin bazı sayılarını arasıra gördüm. Çağrı (Konya) destesi topluca elime geçti; bir sayısında 29 şiir görerek korktum, taramaktan vazgeçtim; oysa bazı sayılarında Mehmet Kaplan'ın ilginç yazıları yer alıyordu.

Bu yorucu izleme işinden kazançla çıkmadım; her işin hamallığı var, bu da böylesi. Karmakarışık ve kalabalık şiir yığını hakkında yargılara varmak olanağı da yok. Burada bir yıl boyunca dergilerde şiir yayımlamış kişilerin adlarını sıralamaya kalksam sayfalar dolduracağım. Toplamı söylemekle

yetinmek niyetindeyim. 14 dergide üç yüzden fazla ozanın iki bini geçen şiirlerini gördüm; çoğundan sadece birkaç dize okuyup geçtim. Dergi yöneticilerinin eleğinden geçmiş olması gereken bu özelliksiz sürü, hele toptan bakınca, gerçek bir umutsuzluk, bıkkın bir yılgınlık yarattı bende. Ama bu anlamsız yorgunluğun altındayken bile Cöntürk'ün Şairler Sözlüğündeki yöntemine yaklaştığımı hiç düşünmedim. Hüseyin Cöntürk, dergisinin rahat ve hesapsız sayfalarında a harfini bitirinceye kadar dayandı. Dönem'in dördüncü sayısında "çekilen başarısızlıklar" adıyla 88 ozanı, "sürdürebilselerdi belki" sütununda 12 adı, "Hâlâ başarısız olanlar" diyerek 13 kişiyi sıralayıverdi; S. K. Aksal'a, Gülten Akın'a, Tevfik Akdağ'a, Bayram'a, F. Baha Berke'ye, nihayet Celâlettin Çetin'e özel yerler ayırarak 14. sayıya geldi. Bir ara yoruldu, susacak sandım; bir ara "Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne" (Kardeş Mat. Haz. 1964, 4 lira) kitabiyle yön değiştiriyor, yararsız derlemelerden yoğun incelemelere gerişiyor dedim, dedim ama emin değilim; elindeki birikmiş malzemeyi kullanmak merakından, ozanlarımızı bıkıp bıktırıncaya kadar sınıflayıp dizmekten vazgeçeceğe benzemiyor. Oysa Ataç'ın ekim sayısında - güzel şiirlerini gördüğüm genç bir ozanın - (Yelken 83, Ataç 28), Afşar Timuçin'in haklı karşılığına hedef olmak hiç de iç açıcı bir şey değildi: "Kalem oynatmağa değer kişilerse onlar, bu kökten sağlam bir tutumla ele alırsın. Yok, değer değillerse, hele herşeyin bitmiş sayılmıyacağı kadar gençseler, susar, yarınlarını beklersin. Onların yarınları, belki de bize Hüseyin Cöntürk'ün bugününden daha ışıklı zamanlar getirecektir."

Kitaplar

Geçen yılın en iyi şiir kitabı "Yaz Dönemi", Türk Dil Kurumu şiir ödülünü haklılıkla kazandı; umulur ki o kurumun yargıcılar kurulu her yılın eserleri üzerinde böyle kuvvetli birleşmelere kavuşsunlar. "Kavel"in Yeditepe şiir armağanını kazanışı ise beklenmez bir tepki yarattı, dolaylı olarak. Şükran Kurdakul'un katılmak istemediği halde yarışma dışı bırakılmış olmamaktan doğan kırgınlığı, bir gurup sanatçının imzasiyle dile gelen bir protesto olarak ortaya çıktı. (Ataç 22). 1963 ün son ayında yayımlanan Muazzez Menemencioğlu'nun "Emi"

adlı şiir kitabı üstüne hayli yazı çıktı: Türk Dili 150 - Muzaffer Uyguner, Dönem 10 Hüseyin Cöntürk, Varlık 621 Erdal Öz, Ataç 26 - Sezer Tansuğ, Varlık 614 - Mübeccel İzmirli'nin konuşması.. Adı geçince hatırlamış oldum; Mübeccel İzmirli sanki bir harem arkadaşlığı davranışiyle yalnız kadın ozanlarla yapılmış bir dizi konuşmalar düzenledi: Sennur Sezer'le (Varlık 617), Gülten Akın'la (Varlık 621), Melisa Erdönmez'le (Varlık 622), Türkân İldeniz'le (Varlık 626), Jüllide Gülizar'la (Varlık 628), Mehrizat Poyraz'la (Varlık 635) üstünkörü ve kalıplaşmış sohbetler etti. Bu arada Yelken'in sırasiyle 85, 86 ve Yeditepe'nin 95, 101 sayılı nüsahalarında Afşar Timuçin'in, Ömür Candaş'ın, Sabahattin Kudret Aksal'ın, Nurer Uğurlu'nun sorulanlara karşı söyledikleri yayımlandı. Dönem'in 12. ve 13. sayılarında N. Uğurlu ve K. Özer konuştu.

Yılın ilk iyi kitabı Ahmet Oktay'ın "Gölgeleri Kullanmak" adlı eseri oldu. (Dost yayını). Geçen yıl yeni denemeleriyle soluklu bir yapıya doğru geliştiğini gördüğümüz ozan, 1953-1961 yılları arasında yayımladığı şiirlerini toplamakla yetinmişti. Tutumunun nedenlerini Şükran Kurdakul'un geniş ve ayrıntılı sorularına karşı verdiği cevaplarda açıkladı (Ataç 24). Dönem'in 7. sayısında Filinta adlı güzel bir şiirle, "Şiirin yarattığı simge" başlıklı bir yazı yayımladı (Ataç 25). Yeni Dergi'de Doğan Hızlan, kitabını eleştirdi (Ekim, 1).

Karşıma çıkan her dergide (Varlık, Türk Dili, Yeni İnsan, Hisar, Yelken, Dönem, Yaşamak, Çağrı, Ataç...) şiirleriyle karşılaştığım Dağlarca; bir yandan "Karşı" tutumuyla yaygın gerçekçi, bir yandan destan sesiyle kendi tekrarcısı, bir yandan yeni bir kısa mısra nakaratının soyut çağrışımlariyle değişik çehrelerde göründü, her yerde görünmek dileğindeydi çünkü. Bu arada her yıl olduğu gibi bu yıl da bir kitap hazırladı: Yedi Memetler. Kurtuluş Savaşının bir destan parçası olan bu şiir, ozaninin benzeri eski kitaplarından ayrı bir özellikte görünmedi. Muzaffer Uyguner (Varlık 628), Aytekin Yakar (Hisar 4), kitap hakkında kısa övgüler yazdılar.

Bir yıldır Türk toplumunun sekiz sütunluk manşetlerle oyalayan Kıbrıs, iki kitapta şiir biçiminde yankı buldu: Özker Yaşın Kanlı Kıbrıs (Varlık y.), Arif Nihat Asya - Kıbrıs Rübaileri (Rübaiyyat-ı Arif II, Türkiye Milli Talebe Federasyonu y.) Zekâi Yiğitler ve Ayhan Can Özker Yaşın'ın kitabıyla duygulandıklarını yazdılar. (Varlık 617, 626).

Bir iki şiiriyle bile dikkati çekmiş olan Sennur Sezer, acemilikler içinde parlayan yeteneğini "Gecekondu" adlı kitabında ortaya koydu. Varlık ve Dönem'deki şiirlerinde de görülen özellikler aynı: Yaşama güçlükleri içinde yakınmalı küçük isyanlar, genel düzen içinde gizli bireysel başkaldırmalar, doğal bir şiirsel hazırlık, etkilenmeler içinde bile belli olan duyarlı ve insancıl bir kişilik, kendinden dışarıya doğru genişleyen bir gerçekler gözlemi.

Yedi Tepe yayınları içinde Erol Türegün'ün "Beş Akşam", Arif Coşkun'un "Uzay Gülü", Ruşen Hakkı'nın "Yuvarlak Masa Oturumu" adlı kitapları çıktı. Daha önceki eserlerine göre küçük aşamalar gelişmesi, alışkanlıktan gelen nusra ustalıkları olmasına karşın beni etkilemediler. Daha doğrusu ilgi azlığını yenen bir özellikle dikkatimi çağırmadılar. Bu kitaplara karşı bir ihmal suçum olmuşsa, bunun geçmişten gelen başka bazı sebepleri bulunmalıdır diye düşünüyorum.

Ercüment Behzat'ın "Üç Anadolu" kitabı; İlhan Tarus'un (Yeditepe 98), Konur Ertop'un (Yeni Dergi 1) ilgisini gördü. Bir Anadolu tarihi destanıydı bu. Yahya Kemal kırk yıl önce, "vatandaşları zaten o vatan vücuda getirmiştir" diyordu. Bugünse biz yeni bir yurt anlayışı yaratmaya çalışıyoruz. Üstündeki bütün uygarlık eserleriyle, gelip geçmiş bütün tarih dönemleriyle birlikte, bütün geçmişine sahip olabileceğimiz, bir ırkın değil bir toprağın tarihi. Ercüment Behzat heyecanlı ve sinirli coşkunluğuyla sadece İslâm Anadolusunun yedi yüz yılını destanlaştırıyor. Bir olayı değil de, bir toprağı ele alışıyle, o toprağın, kaderi çağlar içinde değişmeyen insanını dile getirişiyle özellik gösteriyor; sesinin ve dilinin karışık kaynaklardan gelen ögeleri, bu konuda daha iyileri yazılmış eserleri hatırlatıyor. Bununla birlikte "Üç Anadolu" yu, çeşnisiz ve tek düze şiir çarşısı içinde eşi az bulunan bir sergin çekiciliğiyle okudum.

Nurer Uğurlu da, dostça övgülerle desteklenmiş şiirlerini "Masal" adlı bir kitapta topladı. Şiir konulariyle ilgisini daha önce hiç görmediğim Orhan Kemal Yeditepe'de (99), hikâyeci Muzaffer Buyrukçu Dönem'deki konuşmasiyle (12), genç arkadaşlarının sesinin genişlemesine yardım ettiler. "En insancıl duyguları işledim; en zengin bir kaynak olan çocuk dünyasının derinliklerine inip çocuğun en somut ve acı gerçeklerle

karşı karşıya gelmesinin öyküsünü verdim. Çocukları metafizik açıdan değil toplumsal gerçekler karşısındaki durumlarını ele aldım" diyen Uğurlu, sözü Dağlarca'nın "Çocuk ve Allah" ına, o büyük şiir kitabına taşırarak bir taklitte kalmadığını belirtmek istiyordu. Halk şiirinin dörtlük birimi, alışılmış ölçüleri, uyak örgüsü ve tekrarlı sesiyle "geleneksel bir şiirin yerleşmesine" çalıştığını da söyliyen N. Uğurlu, gelişmesinin ikinci aşamasında alabildiğine dış gerçeklere yönelen bir toplum eleştirisine girişecek gibidir. Herhalde şiirsel çabayı yitirmemeye dikkat etmesi, başlıca kuşkusu olmalıdır. Genellikle inandığı ilkelerle şiir amacı arasındaki dengesizlikle, aklıyla duygularının çelişmesinde görünüyor. Çevresinin etkileri, henüz yerini bulmamış bu yeteneği bakalım hangi yönde ilerletecek.

"Çarmıhtaki Yeni Mehmet", (İzlem Yayını), Yılmaz Gruda'nın 1955-1960 arasındaki şiirlerini toplayan bir kitap. Bu yıl içinde yalnız bir şiirle dergilerde gözüken Gruda (Dost 34, Mart), on yıl önceki çalışmalarının eskimeyen tarafını görmekle mutlu olmalıdır. Sayfa enindeki mısralara, birkaç sayfa boyu uzanışlara sığmayan bu haykırılar, herşeyden önce özel bir mizacın, kendini bir misyona adamış bir coşkunluğun heyecanını getiriyor. Tevfik Akdağ'ın bir anı dostluğuyla dokunduğu bu dilekle ben de, tiyatro hayatının ozan Gruda'yı unutturmamasını dilerdim (Ataç 26).

Tragedyalar

Küçücük bir çocuğun, sekiz yaşındaki İdil Özerdem'in pırıl pırıl kitabını (Şiirler ve Resimler - Doğan Kardeş yayını) anarak yılın kitabına geliyorum. Bir yıl içinde biricik şiir olayı, şimdilik suskunlukla karşılanan ama gizli etkisini şiirin her alanında duyurarak genişleyen, en kabul etmeyende bile bilinçaltı benzeyişler yaratarak dalgalanan Edip Cansever'in eserine. Geçen yıl yayımladığı 3. tragedya ile "yeni toplumculukla deyimlendirebileceğimiz bir başlangıç; evet bir başlangıç" diyerek bir yöneliş yeniliğini bekleten Cansever, yılın ilk aylarını büyük bir suskunlukla geçirdi; dergilerde görünmedi. "Tek sesli şiirden çok sesli şiire" adlı (Dönem 5) tek yazıyla, bitmeyen bir uzun şiirin sancılı ve uzun çalışmasiyle her-

kese değişik şeyler bekletti. "Belki de susmak yaratılmamış şekliydi dünyanın." (Çağırılmayan Yakup)

Sonra Tragedyalar çıktı. (Ekim 1964, De yayınevi).

Memet Fuat'ın, "Yaşadığımız çağın eleştirisi; ezilen, bunalan, hiçliğe itilen insanların şiirleri" diye niteliyerek duyurduğu, sonuncusu elli sayfalık beş tragedya:

> Ve kalır kahverengi saatler, hiç bilinmiyenler
> Bir çağı gerdiğimiz, süresiz kanattığımız
> Kalır elbette bunlar, daha fazla değil
> Ve soğuk dünyamızda yanıtsız kaldığımız
> Sonra işte acılarımızı ancak toplarız
> Şehirlerimizden ancak çıkarız. Boş sokaklarda
> Evlerde, tezgâhlarda ve bütün olağanlıklarda
> Sorularımız ancak kalır, sıkıntılarımız." (83)

bir de Yeni Dergi'nin ikinci sayısında "Çağırılmayan Yakup" (Kasım).

Edip Cansever, yeni bir toplumculuğa yönelmedi. Kendi tekelinde kaldı. 5. Tragedyada Faulkner'in dünyasının açık etkilerini gördüğüm bu büyük şiirler, "Ya alkol olmasaydı" (22) korkusuyla titreyen bu avuntusuz sıkıntı, Turgut Uyar'ın "Ölü Yıkayıcılar"ı ile (Dönem 7) birleşince korkunç bir çığlık gibi ürpertiyor insanı. Bu iki ozan gücünün, aynı dönemeçte kararsız ve umutsuz derinleşmeleri, gerçekten bunalım ve yabancılaşmayla neler kaybettiğimizin en değerli iki tanığı. İnsanın genel sorunlarına, günlük gerçeğe bakarak yozlaşan bir dönemin şiiri yerine, derinleştikçe karanlıklaşan insan bireyinin, başkalarına gittikçe uzak kalması mukadder ayrıklığı geçiyor. Bir çeşit insan destanı bu; şu farkla ki tek insanın destanı. Kanıma göre Cansever'le Uyar'ı kendi iç dünyalarının bireyliğinden kurtaracak büyük ve yaygın bir dış gerçeğe ihtiyaçları var. Çelişik örneklerini gördüğüm Cemal Süreya'nın (Dönem 4: Cellât Havası, Dönem 5: Bir park konuşkanı üstüne, Yeni Dergi 2: Tristram) şiirlerinde zaman zaman göze çarpan yeni temalar gibi.

Çeviri Şiirler

Yeni bir şey yaratmadan, bazı oyalanmalarla avunarak adlarını unutturmamak isteyen pek çok ozan, şiir çevirileriyle dergi sayfalarında gözüktüler. Bütün dergilerin yarı sayfa-

ları çeşitli şiir çevirileriyle doldu; işe hikâyeciler bile karıştı. Yeni İnsan'da (şubat) ve Yeni Dergi'de (ekim) birer şiir yayımlayan Oktay Rifat, Yunan şiirlerinden çevirilere devam etti. Yalnız Melih Cevdet Anday, Anadolu geçmişinin mitoslarını kendi diliyle yeniden yazma işine girişti; Yeni Ufuklar (Kasım), Yeni Dergi (Aralık) de karşımıza çıkan bu yeni denemeler, büyük bir dil ve deyiş ustalığıyla etkili. Varlık, Yeditepe, Türk Dili, Yeni İnsan, Hisar, Yelken, Evrim, Dönem, Yeni Dergi, Yaşamak, Dost, Ataç'da karışık örnekler: Afrika zencilerinden, İsveç şiirlerine Shakespeare'den Brecht'e, Yugoslav edebiyatından İrlanda klâsiklerine, Vergilius'dan Evtushenko'ya, Mevlâna'dan Ho-Chi-Minh..'e kadar tutarsız bir yığın. İlkçağ ustalarından günümüz ozanlarına uzanan dağınık bir dikkat; hem de kimlerin emeğiyle. Bu arada, batı şiirini yakından tanıma dileğine yerinde bir karşılık olmak üzre, gerçekten zevkli kitaplar da çıktı: Said Maden'in çevirisiyle Octavio Paz'dan Güneş Taşı, Blaise Cendrars'dan Seçmeler (De yayını); A. Kadir'in emeğiyle "Bugünün diliyle Hayyam", A. Gölpınarlı'dan Mevlâna'nın Rübaileri; Talât Sait Halman'ın çevirisiyle Shakespeare'den Sone'ler, Paul Eluard'dan Sabahattin Kudret Aksal'ın çevisiyle "Ağızda bir sevi". Ülkü Tamer'in çevirdiği Ezra Pound'dan "Cathay" (1963), Can Alkor'un hazırladığı Arthur Rimbaud'nun "Tufandan sonra"sı. Nihayet şiir olmamakla birlikte, şiir dünyası için gerekli bir eleştiri: J. P. Sartre'ın Baudelaire'i (De yayınevi) ve Sabahattin Eyuboğlu'nun "Şiirle Fransızca"sı, (Çan yayınevi). Bir de yeni antoloji: Sami Akalın'ın çevirdiği ve içinde gerçekten çok güzel ve değişik bir şiir havası esen faydalı kitap: Çin Şiiri Antolojisi.

Geçmişten bir anı esintisi; Oktay Rifat'ın eski yazılarının kitap biçiminde tazelenen etkisi: "Şair Dostlarım" (Elif yayını). Yılın tek soruşturması Türk Dili'nin karışık sunusuyla yapıldı. 1., 3., 4., sorular şiirle ilgiliydi ama dağınık cevaplara fırsat hazırlıyan bir içiçelikle herhangi bir sorun'un çözümüne olanak hazırlamadı.

Şiir Yazıları

Bir yıllık derlememin hiç olmazsa bir bibliyografya listesi olarak işe yaraması dileğiyle şiir konuları üstünde yazılanların da adlarını anıp geçeceğim: Süreya'nın "Geçen Ayın şiirleri" (Türk Dili 148, 149 - Dönem 10); Ahmet Kutsi Tecer'in

yayınladığı Tanpınar'ın mektupları (Varlık 615, 616); Süreya'nın "Gülnübirlik Dil" (Yeni İnsan 1); Can Yücel'in "Çıkmazdan Kurtulmanın Güzelliği"; (Dönem 4); aynı sayıda T. Gönenç'den "Bir Çıkmazın Nedenleri"; Dönem'in 6. sayısında N. Menemencioğlu'nun "Çıkmazın Ötesi"; aynı sayıda Asım Bezirci'den "İkinci Eski Çıkmazda"; Yaşamak 1 de Ahmet Köksal'ın "Şiirimiz Çıkmazda mı?"; Ferit Öngören'in "Dilin şiirine geldik" (Ataç 23); Çağrı (73) da Mehmet Kaplan'ın "Şehir Şiiri"; Turgut Uyar'ın "Bağlı kalmanın yeri" (Dönem 7); Seyfettin Başçıllar'ın "Şiirde oluşum" (Türk Dili 150); Evrim'de Rahmi Akseki'nin "Şiir daha uzak mı" (20); İsmet Özel'in "İmge ve dizgin" (21); Dost'da Celâl Çumralı'nın "Şiirin geleceği"; en önemlilerini en sona bıraktım: Cendrars seçmelerinin öncüsü olarak Selâhattin Hilav'ın hazırladığı "Giriş" ile, şiirimizin geçmişini değerlendiren Melih Cevdet Anday'ın "Eski bir soru" yazısı, (Dönem 12). Bir iki ozanımız üzerinde anış yazıları, birkaç çeviri inceleme örneği. İki geçkin ünlünün yayımlanması beklenen yeni şiir kitaplarının reklâmı: Ahmet Muhip Dranas'ın Hisar ve Yeni İnsan'da ortaya çıkan birkaç yeni şiiri, Cahit Külebi'nin "Süt"ü. Dergi sayfalarında eksilmeyip artan gücüyle sık sık rastlanan Ceyhun Atuf Kansu'nun gelişen ozanlığı: Varlık, Türk Dili, İmece, Ataç, Yön'de 25 şiir. Behçet Necatigil'in seyrek ve usta örnekleri: (Türk Dili ve Yeni Dergi) Varlık, Türk Dili, Yeni İnsan ve Dönem'de 4 şiir; S. Kudret Aksal'ın yeni denemeleri: Celâl Sılay'ın "Doğa" tekerlemeleri, Can Yücel'in dört değişik görünüşü, (İmece, Dost).. Anılabilecek bunlar.

Adlarını sıralamakla sayfalar dolduracağım irili ufaklı yüzlerce şiir kitabı.

Bu yıl yanlış bir yerden yola çıktım ben. Bir yılın toplamını, en iyi, günü gününe izliyerek görebileceğimi sanmıştım; oysa sanat dünyasında ne günlük olana yer var, ne dergi ölçüsüne, ne kitap sayısına, ne heves görünüşlerine, ne taramaya, ne derleme dikkatine. Yalnız güzel ve büyük olan yaşıyor. Küçük dağınıklıkları gözlemekle yorulan dikkatler de asıl önemli ve değerli olan birkaç şeyi yitirmek kaderinde. İtiraf ederim ki bu yıl bu sonuca sürüklendim ben. Kim uğraşırsa uğraşsın ama ben bundan sonra hep yüksek tepelerden bakacağım şiire. Bourdon yöntemine paydos.

1964'TE ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Tahir ALANGU

Genel Görünüş.

Bir yıl içinde hikâye ve roman türlerinde yayınlanan eserleri topluca gözden geçiren yazılarıma 1957 yılında *"Vatan"* gazetesinde başlamış, 1960 dan bu yana da *"Varlık Yıldız"* larında devam etmiştim. Cumhuriyet'ten sonra roman ve hikâyemizdeki gelişmeleri izliyen çalışmalarımın verdiği bir alışkanlıkla yaptığım bu karşılaştırmalarda, yıldan yıla edebiyatımızın yeni öncü değerler kazanmasına karşılık, eser sayısı, yeni ve güçlü hareketler bakımından gide gide dar bir aralığa sıkışmakta olduğunu belirtmiştim. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda küçük hikâyedeki büyük ve verimli gelişmelerin ardından, romanda da yeni kıpırdanmalar başladığını, gerçekçi yeni hikâye akımının başarılı öncülerinin yavaş yavaş romana geçtiklerini, 1954 den sonraki yıllarda yeni eserlerle bu alanda bir canlanma uyandığını görmüştük. Bu gün gazetelerde romanları tefrika edilen, kitapçılarda eserleri yayınlanan, gittikçe artan bir tempoyla batı dillerine aktarılmaya başlanan romancılarımız, 1954 den sonra ün kazanan ve eser veren kimseler. Buna karşılık hikâye türü sönmüş, 1950 yılından sonra yetişenlerin içinden ancak bir kaç tanesi bu yolda direnmiş, öncü edebiyat dergilerinden gazeteleri, oradan büyük yayınevlerini, radyoları saran bu akım sönüp gitmişti. Birkaç yıldır hikâye alanında kendini gösterebilen hemen bütün yazarlar eski ustalardan olsun, genç öncülerden olsun hemen hepsi eski yayın kapılarının kendilerine kapandığını görmüşler, masraflarını ceplerinden ödemek üzere eserlerini yayınlayabilmişlerdi. Hepsini hikâye yazmağa ve kitap düzeninde yayınlamağa çeken ve destekliyen, ancak iki armağan kalmıştı ortada. Bunlardan biri yıllardanberi hangi ölçülerle verildiği sürekli bir dedikodu konusu olan *"Dil Ku-*

Yunus Armağanı", öteki ise, yeniden canlanıp ödül miktarı arttırılan *"Sait Faik Hikâye Armağanı"*. Sait Faik'in anasının kurduğu vakıf sâyesinde bu armağanın, sanatçıları desteklemekte, eserlerini yayınlama yolunda zahmetlere girmelerinde teşvik rolünü oynadığı, geçen yıldan bu yana hikâye kitaplarının sayılarının çoğalmağa başlamasından belli olmaktadır. Ayrıca bu yıl *"Cumhuriyet"* gazetesindeki *"Yunus Nadi Armağanı"*nın da küçük hikâyeye ayrılması, son zamanlarda pek sönükleşen bu türe yeni bir güç ve canlılık getireceğe benzemektedir.

Roman alanında belli başlı bir gelişme görülmemekle birlikte, gelecek yıllardaki yayınları etkileyebilecek iki önemli etkenin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan biri öncü romancılarımızın eserlerinin batı dillerine çevrilerek, büyük baskılar halinde yayınlanması, Türk romancılarının batılı okuyucunun karşısına ilk defa olarak takım hâlinde çıkma imkânlarını elde etmiş olmalarıdır. Öte yandan *"Doğan Kardeş Yayınevi"*nin, bu yılın bitiminde sonuçları ilân edilecek *"Çocuk Romanı Yarışması"*nın sanatçılarımızı geniş ölçüde etkilediği, üç kişi arasında dağıtılacak 25.000 liralık bir ödülün bir çoklarını bu yarışmaya katılmaya iteledi̇ği görülecektir. Roman alanında ün almış öncülerden başka ilk eserlerile bu yarışmaya katılanların çokluğu da, yayın imkânları ve teşvik ödüllerinin edebî gelişmelerde oynadığı rolü açıkça göstermektedir. Kazanacak üç kişiye verilecek Türkiye ölçüsünde çok büyük armağanlardan başka eserlerinin basılması ve yabancı dillere çevrilmeleri, onuncuya kadar derece alanların eserlerinin satın alınması, bu yarışmanın şimdiye kadar kurulanların hepsini aşan imkânlarının sanatçılar için destekleyici olmasını sağladığı görülmektedir.

Diğer taraftan çeviri romanlarla polisiye romanların gittikçe artan bir tempoda basılması, Türk okuyucularının yerli roman ve hikâyeden koptukları ölçüde kitap okuyanların sayılarının gittikçe çoğaldığı sanısını vermektedir. Bütün bunlara rağmen, baskı sayılarının eser sayılarına bakımla düşük bulunması, bütün bu okuma gelişmelerinin belli bir zümre içinde dolaştığını, okuma alışkanlığı edinmiş, küçük bir aydın tabakasının dışına henüz çıkamadığını göstermektedir.

1964 Roman ve Hikâye Yılına Toplu Bir Bakış.

1957 de hikâye ve roman türlerinde 41 eser yayınlanmıştı. Bunlardan 19 tanesi roman, 22 tanesi de küçük hikâye kitabı idi. 1960 da ise her iki türde çıkan 19 kitaptan 9 tanesi roman, 10 tanesi de küçük hikâye kitabı idi. 1961 yılında da yayınlanan kitap sayısı düşmekte devam etmiş, büyüklü küçüklü 11 roman ve 4 tane de hikâye kitabı ile kapanmıştı. 1962 yılında yeniden bir kıpırdanma belirmiş, 30 kitapla yeniden bir kalkınma kendini gösterir gibi olmuş, 10 roman, 20 tane küçük hikâye kitabı yayınlanmıştı. Geçen yıl 17 eserden 6 tanesi roman, 11 tanesi de küçük hikâye kitabı idi. 1964 yılında ise en düşük sayıya ulaşmış bulunuyoruz: 14 eserden 5 tanesi roman, 9 tanesi de hikâye kitabı. Bu sayı 1950-1957 yılları arasında durmadan gelişen ve geniş bir akım hâlinde öncü gerçekçilerin eserlerini kucaklıyan bir ileri hareketin, 1960 dan sonra artık iyice söndüğünü, roman ve hikâyeyle uğraşanların kitap yayınlama ve değerlerini yayma, direnme şartlarının çetinliği karşısında artık ekmek derdine düşüp başka alanlara yöneldiklerini açıkça göstermektedir. Ancak bir kaç gazete yerli telif roman basmakta devam edebiliyor, tefrika edilmiş veya müsvedde halinde kalmış romanların çoğu yıllardanberi yayınevlerinin çekmecelerinde uyukluyor. Hikâye ve romanımızdaki bu kısırlığın başlıca nedeninin, basım ve yayım imkânlarının gittikçe daralması olduğunu belirtmeliyiz. Bir zamanlar gerçekçi ve öncü edebiyatın örneklerini basan yayınevlerinin bu işten çoktan vazgeçtiklerini, yayınlarını daha kolay satılır eserlere çevirdiklerini görüyoruz. Yeni edebiyatımızın gelişmesinde büyük hizmetleri olan *"Varlık Yayınevi"* çoktandır yerli eser basmamakta direniyor. Bu yolda ondan da kıdemli olan *"Remzi Kitabevi"* ise, en değerli romancılarımızın bir sandık dolusu roman müsveddesini yıllardır sakladığı halde, 1964 yılı içinde ancak bir tek roman yayınlayabildi. Küçük ölçüde sanat yayınları yapan *"Ataç Kitabevi"* 2 roman ve 2 hikâye kitabı ile bu yıl başta geliyor. Ondan sonra 1 roman bir de hikâye kitabı ile *"Yağmur Yayınevi"*ni sayabiliriz. Geçen yıldanberi daha çok enstitü çıkışlı yazarların eserlerini basan *"İmece Yayınevi"* de 1 roman 1 de hikâye kitabı yayınladı. *"Yeditepe Yayınevi"* ile, yeni kurulan *"Ağaoğlu Yayınevi"* ise birer hikâye kitabı ile onların peşinden geliyor.

Bütün bu kitapların, yazarlar ve yayınevlerince katlanılan fedakârlıklar sonucu çıkarılabildiğini yaptığımız soruşturmalardan anladık. Bunlardan pek azı bir miktar telif ücretleri ödenerek çıkabilmiş, çoğu da son yıllarda bulunan bir usule uyularak, yazarların telif haklarından vazgeçmeleri, çoğu hallerde de baskı ücretlerine katılmaları suretile yayınlanabilmiştir.

1964 ROMAN YILININ BELLİBAŞLI ESERLERİ VE YAZARLARI

"Kanlı Topraklar"

Orhan Kemal'in ünlü *"Çukurova"* roman serisinin beşinci kitabıdır. 1934 yıllarının Çukurovası'nda, bereketli topraklar ve fabrikalar çevresinde, altta ezilen işçi ve ırgatlar kalabalığının üstünde yuvarlanan, birbirleri ile dalaşarak palazlanan tilki-soy kurnaz işadamlarının amansız, çetin, kanun ve töreden yoksun savaşlarını anlatmaktadır. Bu romanın baş kişisi *"Topal Nuri"*, fabrikalardan birinde küçük bir kâtip iken, aklı sâyesinde bütün karşısına çıkanları yenmiş, fabrika sahibine damat olmuştur. Sıra bereketli topraklara el atmağa gelmiştir. Bu yeni zenginler henüz endüstri çağının gerektirdiği evrime ulaşmamış, Türkiyenin yapısındaki eski oluşumun çok yavaş yürüyen bağlantılarından kopamamış, zenginliğe talân ve dalavere yolundan atlamış, hasta ve dengesiz bir düzenin kişileridir. Gözleriğ henüz geleneğe bağlı ve temel iş sayılan toprakta, toprak ağalığındadır. Onlar için asıl mal topraktır. Fabrikatör kayınpederi Nedim Ağayla damadı Topal Nuri, *"zilyed işgal"* altındaki topraklara dört elle sarılan köylüleri yerlerinden çıkarıp atamazlar. Fabrika ve pazar dalavereleri ile yükselen fabrika ağaları, Adana'nın yağlı topraklarında sımsıkı yapışan köylülerle çatışınca yenik düşerler. Burada Orhan Kemal, bizdeki toprak kavgalarının hangi yerde çetin ve amansız olabileceğini göstermek istemiştir. Ama romanın bütün ağırlık noktası, kâtip Topal Nuri'nin zenginlik ve ağalığa ulaşmak için yaptılı sürekli kavganın basamak basamak tasvirine dayanıyor. Adım adım yürüyen namussuzluk ve sömürmenin, kadın, erkek, çocuk, işçi, küçük memur, köylü ve şehirliyi, sel önüne katılan moloz gibi nasıl sarıp sürüklediği-

ni anlatıyor. İş hayatında yükselenlerin, fabrikalara, zenginliğe, yavaş yavaş iktidara yönelenlerin, ortaya çıkış, yürüyüş, başarılarında ne ölçüde pis olabileceklerini, kurdukları aile yaşadıkları hayat, bütün çevreleri ile ne soy bir düşkünlük içinde olduklarını tasvir ediyor. Bütün bunları kucaklıyan düzenin temelde nasıl işlediğini, bu soy gelişmelere nasıl yol açtığını gösteremiyorsa da, yüzeyde neler olup bittiğini, genişliğine ortaya koyabiliyor. Romanın kuruluşunda ve unsurlarında bir aykırılık olmamakla birlikte, toprak ağalığında olsun, fabrika patronluğunda olsun, git gide ortaya dökülen gerçeklerin altındaki büyük sorunlardan bilerek veya bilmiyerek uzak kalmış.

"Bir Karış Toprak"

Samim Kocagöz, daha ilk denemelerinden başlıyarak Söke ovasının toprak ve köylü sorunlarına yönelmiş, birkaç romanı ve birçok hikâyelerinde sürekli olarak bu konuyu işlemişti. Son yayınladığı *"Bir Karış Toprak"* adındaki romanında Abdülhamit II devrinde Söke ovasına inen bir oymak yörüğün, töreden ayrılıp toprağa yerleşme yolundaki başarısız ve acıklı savaşları anlatılmaktadır. S. Kocagöz, aslında Türkmen yörüklerin devlet zoru ile *"iskân"* edilişlerinden başka, toprağa özgür yerleşmelerini anlatmakta *"iskân yerleşmesindeki zorlayıcı şartları"* bilerek dışarıda bırakmış. O zaman yörüklerin bu topraklarda tutunamayışlarının iki önemli nedenini romanının özüne koyması gerekiyordu. Bunlardan biri, dağdan inen bu eski çobanları, aynı toprakları işlerken faizciye kaptırmış olan köylülerin ortakçılığı ile çevreye uyamayacaklarıdır. Üstelik toprağı mülk edinip küçük çiftçiliği sürdürmek, sonradan gelip göçebe hayvancılıktan köylü olmak istiyenler için değil, eski köylüler için bile mümkün olmadığı ortadadır. Yörüklerin toprağa yerleşmelerindeki ikinci zorluk onların artık hayvancılıkta da tutunamayışları ile ilgili olmalıydı. Aslında bu yörüklerin kendi törelerinden dışa düşmeleri için romanda ciddi, önemli bir neden de mevcut değil. Yerleşik hayat, köylülük onlara neden çekici gelmiştir? Kendi obalarında mutlu ve doyumlu yaşarlarken neden ovaya, topraklarını faizciye kaptırmış köylülerin yerlerine gelir, yerleşirler, bu iyice belli değildir. İçlerinden birinin sözüne kanmış gelmişlerdir. Roma-

nın kuruluşunda en aksıyan yan, işte bu gelip yerleşme, giriş bölümleridir. Yoksa köyde, topraklar üzerinde yaşamaları, çalışmaları, eski alışkanlıklarla yeni yaşama şartlarının çatıştıkları yerlerde acemi ve ilk kuşak köylülerinin davranışları iyi anlatılmıştır.

"Kurtlar Sofrası"

Attilâ İlhan'ın kitap düzeninde yayınlanmış üçüncü romanı olan bu eserin ilk cildinden geçen yıl söz edilmişti (*"Varlık Yıldızı"*, 1964). Şiirimize olduğu kadar romanımıza da kendine özel bir anlatım getiren Attilâ İlhan'ın bütün roman unsurları ile, hele kendine has dili ile gerçekçi romanımızın bugünkü gidişinden kopmuş, daha çok Avrupanın yeni roman örneklerine yaklaşan bir yeni yol açtığını belirtmiştim. İlk iki romanında kullandığı dil, halk deyimleri, argo sözleri, küfürlerle iyice biberlenmiş, okuyucuya vuran, konuşma dilini edebiyat dili hâline getiren anlatışı, bu yeni romanında daha da geliştirilmiş. Attilâ İlhan, genç öncülerin kelimelerde yaptıkları aşırı yenilemeyi cümle yapısında yapıyor. Dilimizde iyice yerleşmiş kuruluşları altüst ettiği kadar sıfatların kullanılışını, deyimlerin töresel mantığını altüst etmekten çok hoşlanıyor. Onun bu dil ve anlatım cambazlıkları, yeni eserlere yönelmede bir dereceye kadar hoşa gidiyor, bir üstünlük sağlıyor. Birçok yazarımızda bulunmıyan bu dil ve anlatım tekniğine hükmetme ustalığı, onu, bu yeni eserinde, sinemanın aşırı ölçüde edebiyatı etkilemesinden başka birşey ifade edemiyen karışık, dağınık, fragmanlar yığınını, roman yapısından kaçırarak ortaya koymaktan öteye bir sonuca ulaştıramamış. Bu romanında bizim eski yazı dilimizle son bağıntılarını koparırken, sokak türkçesini geniş bir anlatım zenginliğine ulaştırdığını da belirtmeliyiz.

*"Kurtlar Sofrası"*nda, Attilâ İlhan, 1946 dan sonra bizde gelişmeye başlıyan politik-sosyal çekişmelerin odak noktalarını tanımlamaya çalışıyor. Talâna hazırlanan, talânı örgütleyen seçkin hergeleler, kaşarlanmış şırfıntıların dünyalarını anlatıyordu. Büyük iş dalaverelerinin arkasındaki politik sefâleti, eski devrimci okuldan gelenlerin azgınlaşan talân karşısındaki âcizliklerini, koca bir şehri saran kurtlar şebekesinin basamak basamak kadrolanışını anlatırken, özün belirlen-

mesi, bu büyük makinenin kurulup işleyişinin tasviri yerine, bütün gücünü bu büyük mekanizmanın el altında yer alan gece hayatının manzaralarına, talân artığı, enflasyonla beslenen *"çürümüş gece insanlarına"* yöneltiyor. Romanın asıl yapısı, 1946 gelişmelerinin, devrimcileri harcıyan, talâna hazır ters birikmelerin önlerini açan sorunları, barlar, serseriler, fahişeler kalabalığının yaşamalarının kalabalığı altında kayboluyor. Bu romanda kişiler, olaylar, çevreler, irili ufaklı sorunlar tutkulu bir anlatışla fırtına gibi esiyor, yazarın kişisel katılmaları, itirafları, biyografik değinmelerinin kargaşalığı altında başıboş bir anlatım kasırgası halinde esip savuruluyor. En ince ayrıntılarına kadar yazarının katıldığı bu romanın kuruluşunda, ortaya koyduğu sorunlar ve gerçekler ne denli önemli olursa olsunlar ne kişilerinin davranışlarını, ne de gelip romana doluşmalarını, özün gelişmesine bağlıyarak yürütemediği, bu yüzden de romanın özündeki asıl büyük gerçeği gereksiz şekilde maskelediği görülmektedir.

Attilâ İlhan, birinci cildin sonunda Mustafa Kemal'in ölümünden sonra önleri tıkanan devrimcilerin, bir iki gazetecinin yıkılıp gidiveren direnişlerile ne kadar zavallı duruma geldiklerini, ters yollarda gücünü yitirmiş bir Kuvayi Milliye harcketinin zamanla yarı faşist bir diktatorya düzenine itelenerek nasıl çürütüldüğünü anlatırken, romanın ilk bölümlerinde Beyoğlu gece hayatını uzun uzadıya neden anlatmak gereğini duyduğu, sinema yaşantılarile karışık bir dünyanın paçavra kişilerini hangi ilişkilerle esas temaya bağladığı bir türlü anlaşılmıyor. Birinci kitabın sonunda romanın en önemli bölümlerinin ortaya çıkıverdiğini görmüştük. Attilâ İlhan, artık ikinci ciltte baklayı ağzından çıkaracak, *"Türkiye'nin gerçeklerine hiçbir zaman işleyemiyen ve imemiyen solcuların hayali bir ortamda oynadıkları entellektüel ve acıklı oyunun yarı faşist bir diktatorya karşısındaki"* durumunun anlatacağını sanmıştık Romanın kargaşalığından sıyrılacak, asıl öze değinecek, dağınık malzemeyi bu ciltte bütüne bağlıyacaktı. Ama ikinci cilt, yine aynı minval üzere Beyoğlu serserilerini, küçük ve şüpheli barlarda üslenen hergeleleri, azgın talâncı işadamlarını, yarı serseri politikacılarla temas halindeki gangster taslaklarını, Amerikan ve Avrupa sinemasından bizim dünyamıza atlamış bir gece yarısı dünyasının insanlarını anlatmakta devam etmektedir. Aslında Attilâ Ilhan'ın en ince ayrıntı-

larına, dillerine, davranışlarına, sapık zevklerine, gündelik yaşayışlarına varıncaya kadar işlediği bu kişilerin hayatlarını gözlemek, bir öze bağlıyarak romanın içinde değerlendirmekle kalmayıp, o dünyanın içinde kaybolduğu, onunla varolup yaşıyabildiği anlaşılmaktadır. Üç romanında da, hangi gerçekleri anlatırsa anlatsın, kendisini ve kişilerini bu çevrenin dışına çekemediğini, romana nereden girerse girsin, neyi anlatırsa anlatsın, musallat bir yuvarlanışla hep aynı çukurda debelendiğini gördük. Tek bir çevrede bir romancının yıllar yılı bu ölçüde duraklayışı, anlatım tekniği ve dili ile o çevreye bu ölçüde tutkuyla bağlanışı, bir ustalık değil, bir zaaf şüphesi uyandırıyor. İkinci cildinden iyice anlaşılıyor ki, ne 1946 sonrası Türkiyesinin gelişmeleri, ne de *"Atatürk'ten sonra faşizme kayış, ne de iç talânın politik yoldan örgütlenişi"*, şöyle lâf gelişi, romanın bir köşesine sıkışıp kalmış bir ayrıntıdan başka birşey değildir.

"Küçük Ağa"

Öncü romancıların ardından Tarık Buğra da, Kurtuluş Savaşı sorunlarına ulaştı. Gerçekçiler arasında Samim Kocagöz, İlhan Tarus, Kemal Tahir'in ayrı açılar ve anlatımlarla bu konuya gelişleri karşısında, Tarık Buğra'nın da *"Küçük Ağa"* serisile gelmiş olması, yeni gerçekçilerimizin, zaman zaman belirli noktalara ayrı açılardan gelip toplanmalarının bir rastlantı değil, zorlayıcı ve etkileyici nedenlere dayandığını göstermektedir. Bugün içinde debelendiğimiz çıkmazların başlangıç noktalarının ta Kurtuluş Savaşı yıllarında bulunması, romancıları daha uzun süre bu konuya çekecek gibi görünmektedir. Kurtuluş hareketlerinin Anadolu halkına ve onların içinden çıkan alt kadrosuna, yurt çapında örgütlenmesine dayanan yapısı, yalnız savaşlar süresince değil, kuruluş ve devrim hareketleri sırasında da kendi varlığını duyurmuş, düşman karşısında birleşen kuvvetlerin çok kere Türkiyenin kuruluş ve iç sorunlarında birleşemedikleri görülmüştü. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yapısında kendini duyuran büyük bir bölünüş, yakın çağın bütün devirlerinde kendini zaman zaman duyurmuştu. Cumhuriyeti ilk devirlerinden kuruluş ve devrimlerin heyecanı içinde *"karşı gruplaşmaların"* ve *"ters birikmelerin"* varlığı ve gücü hiç bir zaman ciddi bir şekilde

hesaba katılmamıştı. Türkiye özgür bir demokratik idareye yönelirken, sürekli olarak itelenen ve tasfiye edilemiyen bu ters birikmelerin organize gücü ortaya çıkınca, iç politika çekişmelerinde ve seçim mücadelelerinde görülen ikiye bölünüşün kaynaklarına kadar araştırmak artık bir zorunluk hâline geliyordu. Gerçekçilerden bazılarının Kurtuluş Savaşının epik basamaklarında takılmalarına karşılık, İlhan Tarus, *"Kavakol Cemiyeti"* hareketini anlatan *"Var Olmak"* (1957) ve Bozkır Ayaklanmasını anlatan *"Hükûmet Meydanı"* (1962) romanları ile bu cephe arkası bölünmeleri ve kaynaşmalarına yönelmiş, Kemal Tahir ise büyük bir roman serisi ile bu büyük çatışmanın köklerini ta Meşrutiyet yıllarından alarak bugüne bağlamak yoluna gitmişti. Tarık Buğra ise bu önemli devrenin bize kapalı kalan bir başka yönünü, *"İkinci Grup"* diye adlandırılan ve Kurtuluş Savaşı'nda zaman zaman olayları ve Millet Meclisini etkileyen, gelenekçi muhalif vatanseverler grubunun romanını yazıyor. Tarık Buğra, Kurtuluş hareketini İttihatçı geleneklerine ve onların ün salmış örgütlenme güçlerine dayanan, batıya yönelmiş bir aydın üst kadro hareketi olarak değil, *"vatan-millet-din anlayışı"* ile iç içe bulunan, Anadoluda halkın gönlünde yaşıyan din şuurunun organize olmada, harekete geçmedeki şuurlu öncülüğü ile birleştiriyor. Ona göre, vatan, millet ve din, bu hareketin şimdiye kadar hep yanlış yorumlanan ve belirlenen niteliklerinin dışında, gerçekte var olan üçlü bir kutsallıktır ki, bu milletin var oluşunda da, Kurtuluş Savaşında da temel olmuştur. İstiklâl Savaşı gerçekte ancak bu açıdan anlatılabilir. Ona göre bu bizde eskidenberi sürüp gelen bir gelenekti. Ancak *"cihat"* uğruna açılan ve Anadolu halkının vicdanında her zaman bir yankı bulan bir bayrak, Kurtuluş Savaşı'nda bir başka el tarafından hem dış düşmana, hem de halifeye karşı açılmıştı. Anadoluda birçok inanmış kimse bu çelişmenin ezici baskısı altında şaşırmış ve bunalmıştı. Doğru olan yolu bulmakta trajik bir tereddüde düşen bu insanları suçlarken, doğru yolu seçmenin zorluğu, yanılmalarını bağışlatacak kadar çetindi. Bundan dolayıdır ki, o, kişisini bu çetin durumda kalan bir *"üstün insan"* olarak tanımlıyor, olayların içindeki çelişik hayatını tasvir ediyor. Onun *"İstanbullu Hoca"*sı, halkın itibârı ve büyük sevgisini kazanmış bilgin din adamı, bir yandan kurtuluş umudu, bir yandan altıyüz yıllık Osmanlı töresinin gelenekçi arasında şı-

kışıp kalmış, bu durum Tarık Buğra'ya göre, yenilgi ve istilânın getirdiği acılardan daha büyük trajedilere sebep olmuştur. Anadolu insanı bu çelişmeler ve çatışmalar yüzünden ızdırap çekmiştir. Tarık Buğra, *"Küçük Ağa"*nın ve onun gibilerin yaşamalarında işte bunu anlatmaya çalışmış. *"İstanbullu Hoca"*nın 21 yaşındayken gelip yerleştiği bir Anadolu kasabasında *"cihat geleneğinden"* kopamayışı, Millî Mücadeleye karşı direnişlerin olayların içinde sürüklenerek çetelere katılmasını, *"Küçük Ağa"* haline gelişini anlatırken, bizdeki Kuvayı Milliye kuruluşunun en karanlık köşelerine ışık tutmaktadır. *"İstanbullu Hoca"* sırasında olanlar, halifenin karşısına çıkmadan önce, büyük buhranlar ve iç muhasebesinden geçtiler, yeni bir harekete koşulurken büyük acılar çektiler. Cihat bayrağından başka olan bu yeni bayrak altında eski kişiliklerini bıraktılarsa da, çetin namus ve doğruluk anlayışlarını yeni yaşamalarına götürdüler. Bu yeni bayrak altına yeni bir insan olarak mı gitmişlerdi, onların halifeye bağlılıkları bu yeni bayrak altında da sürmemiş miydi? Bunu belki bize Tarık Buğra, *"Küçük Ağa Ankarada"* adındaki ikinci cildinde anlatacak. İstiklâl Savaşına karşı olan kimselerin zamanla bu harekete katılmalarındaki ruh ve kafa evrimlerini anlatamasa bile, yine de birçok romancılarımızın hiç değinmedikleri bir gerçek ortaya çıkmış olacak.

Bir roman olarak kuruluşu, savaş sırasında bir küçük Anadolu kasabasındaki çalkalanmaları, cephe gerisi hayatını anlatırken, kişilerinin çevreye, olaylara, ve romanın özüne bağlanan gelişmelerini de gösterişi, onun güçlü bir romancı olduğunu ortaya koyuyor.

"Ortakçılar"

Enstitü çıkışlı köy gerçekçileri, hikâyeden romana geçerlerken kendi çevrelerinin toprak ve köylü sorunlarına değinen eserler vermişlerdir. Ama bunlardan hiçbiri şimdiye kadar, hikâye ölçüsünü aşarak, gazetelerin baş konusu hâline gelen köy enstitülerindeki hayatı canlandıran bir roman ortaya koyamamuştı. Köy enstitülerinden yetişenlerin çoğunda, orada yaşanan hayatı anlatan geniş malzeme elbette vardı. Geleceğin köyünü hazırlıyan bu kalabalık eğitim çevresinde ne çatışan kişiler, ne de zıtlıklar, hele olaylar eksik değildi. Olum-

lu gelişmelerin yanında çocukları ters yönden etkileyen iç ve dış yanlışlıklar da vardı. Velhasıl malzemesi ve okuyucu ilgilerile bu konuda büyük bir romanın ihtiyacı yıllardanberi duyuluyordu. Talip Apaydın, ilk roman denemelerinden sonra bu büyük konuya bir köşesinden yanaşmaktadır. Bir köşesinden diyoruz, çünkü ancak birinci cildi çıkan *"Ortakçılar"* da doğrudan doğruya enstitü çevresi değil, orada bir öğrenicinin zengin ve çiftlik sahibi tanıdıkların yanındaki tedirginliği, olumlu yönleri, sıkılgan ve mahçup davranışları tasvir edilmiş. Talip Apaydın, ele aldığı delikanlıyı gittiği her yerde olumlu niteliklerile kendini sevdirebilen bir kişi olarak tanımlamaktadır. Şehirli aydının iş karşısındaki beceriksizliğine karşılık enstitülü delikanlının *"kafa, ruh ve iş"* eğitiminin tam bir uyuşma ve denge içinde geliştiğini göstermek istemiş. Enstitülerin en belirli eğitim amaçları olan bu ilkenin altında, kendi köylü delikanlısının hangi yönlerile *"şehirlileştiğinin"* pek farkına varamamış. Buradaki enstitülü delikanlının *"zengin kızı karşısındaki boynu bükükliğini"*ndeki yılgınlığın *"Mavi ve Siyah"*taki şu ünlü *"Ahmet Cemil"*inden kalma bir davranış oluşunun da farkına varamamış. Enstitü eğitiminde en çok korkulan sonuç da bu idi. *"Pısırık, beceriksiz, pasif, mahçup, muhallebi çocuğu"* davranışları Talip Apaydın'ın kişisinin bütün intibaksızlığında kendini gösteriyor. Köy gerçekçileri, hele koyu enstitülüler bu tanımlamaya, kaderin romancıyı ve kişisini düşürdüğü hâle ne derler bilmem? Ama bana kalırsa sağlam ve dengeli, üstelik üç koldan insanı değiştirmeğe yönelen bu eğitim, köy çocuklarını daha iyi ve üstün vasıflı köy çocuğu değil, eninde sonunda şehirli olmağa götürecekti. Bu romanın kişisi ve sorunu enstitücülerin eğitim teorilerinin bir yerdeki tersliğini ortaya koydu, ama romanın kuruluşu kaçınılmaz bir gerçeğe göredir. İkinci cildinde ne yapacak, yine dış çevrelerde şu garip delikanlının itelenişini, boyun büküp iç çekişlerini mi okuyacağız? Doğrusu bunu merak ediyorum.

Eninde sonunda bu enstitü sorunu, romancıları da kendisine çekecekti. Romancı açısından bu sorunun ortaya konuluşunu Kemal Tahir'in *"Bozkır'daki Çekirdek"* adındaki yeni romanında okuyabileceğiz. Kurulduğu şartlar içinde, bu büyük denemenin, köylü ve şehirli insanının çatışmalarını, temeldeki sorunlarla karşılaştırılmasını ele alan bu büyük roman, bu konudaki tartışmaların da, yeni roman örneklerinin de ortaya

çıkmasını hızlandıracaktır. Kurtuluş Savaşı konusundaki romanlar için de durum böyle olmamış mıydı?

"Gazetelerde ve Kitapçılarda Kalanlar.

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da yazarlarımızın bir hayli eserinin gazetelerde tefrika edildikten sonra oldukları yerlerde veya yayınlanmaları için kitapçılarda sıra beklediklerini görüyoruz. Bunlar arasında beşer yıl bekledikten sonra eşref yılını bulup gün yüzüne çıkabilenleri olduğu gibi, bu şansa da ulaşamadan çekmecelerde küflenenleri haylıcadır. Belki de bunların bir kaçı geçen yıllarda olduğu gibi yılbaşına birkaç gün kala ortaya çıkabilir. Kemal Tahir'in *"Yorgun Savaşçı"*sı, Kemal Bilbaşar'ın *"Cemo"*su, Tarık Buğra'nın *"Küçük Ağa Ankara'da"*sı, Mehmet Seyda'nın *"Küçük Sevgili"*, *"İnsan Bir Yerde Bellidir"*, *"İncir Çekirdeği"* adlarındaki romanları bu arada sayılabilir. Yaşar Kemal'in vaktile *"Tanin"* gazetesinde çıkan *"Yusufçuk Yusuf"* adındaki romanı, bu yıl içinde *"Milliyet"* gazetesinde *"Akçasazın Ağaları"* adile yeniden düzene sokularak tefrika edilmişti. Belki yılbaşından sonra kitap halinde yayınlanır.

1964 HİKAYE YILININ BELLİBAŞLI ESERLERİ VE YAZARLARI

"Höcredeki Adam"

Samed Ağaoğlu, Yassıadadayken yazdığı ve *"Struzburg Hatıraları"*nın önsözü olarak yayınlanan bir yazısında *"... ömrümün kalan parçasını, eğer bana bırakırlarsa, az da olsa, belki yine sanatın aydınlatabileceğini düşünüyorum."* diyordu. O dar yere düşmeden pek az önce de *"politikanın sefil dünyasına bir sanatçı davranışı ile girdiğini"* söylüyordu. *"Höcredeki Adam"* adındaki son hikâye kitabını yazarken de, hayatındaki gelişmelere göre sanatını kendi hizmetinde kullanmayı düşünüyor: *"... ben şimdiye kadar hikâyelerimde kendimle başka insanla ve eşya arasındaki ilgileri ele aldım. Halbuki insanın bir de kendi kendisile, kendi ruhu, dimağı, hisleriyle ilgileri var. Buna onunla kendi kendisile kavgası, veya dostluğu diyebiliriz. Şimdi, şu uzun yalnızlık yıllarından sonra, kişinin ve cemiyetin her çeşit hareketinde en önemli etkinin,*

insanın bu, kendi kendisile dostluk veya çekişmesinden çıktığına inanıyorum. Kendi kendine dargın adam başkalarile nasıl dostluk kurabilir! Kendi iç kavgasını bitirmemiş insan başkaları arasındaki düşmelere nasıl hakemlik edebilir!" Politikaya bir sanatçı heyecanı ve davranışı ile girdiğini iddia eden adamla bu sözleri söyliyen kimse arasında ne büyük farklar var? Bu sözleri vaktile kendisine söylemek mümkün değildi, kendi yalnızlığı içinde ulaştığı bu gerçeğe onu kimseler getiremezdi. Ama şimdi yine dışarıdadır, bu gerçeği sürdürebilecek midir? Bunu yeni eserlerinden anlıyabileceğiz. *"Höcredeki Adam"* ona artık sanatın yeteceğini, bundan daha sürekli ve daha sağlam bir dayanak bulamadığını anlatıyordu.

Aslına bakılırsa, onun eski eserlerinde, *"kendisi ile başka insanlar ve eşya arasındaki ilgiler"* ele alınmıyordu. Tâ ilk hikâyelerinden başlıyarak, sonuna kadar her olay, her eşya ve her kişi, kendini anlatmak için bir dayanak, bir çıkış noktası idi. Bütün kişileri ve onların yaşamaları, birini alıp ötekini kırarak içlerinde kendisini seyrettiği aynalardı. Sanatçı kişiliğinin, yaratıcılığının, yorumlayıcı ve açıklayıcı anlatışının baskısı altında değişmiyen gerçek, kişi ve olay kalmıyordu. Bütün canlı ayrıntılar, onun baskısı altında canlı yaşayışlarını kaybederek, bütün eserlerinde sürüp giden bir tek yaşayışın, sanatçının kendi dramını kuruluşunda malzeme hâline geliveriyordu. Bu yolda bir dengeye, güçlü bir *"üslûba"* ulaşmıştı Samed Ağaoğlu. Kendini dış dünya ile tamamlama, dış dünyayı ve gerçekleri kendini açıklamada kullanmanın vereceği bir soy *"huzur"* ve aşırı *"tutkulu kişiliğinin bir tatminini"* yaşıyordu yazdıklarında. Kendi mizâcına, yaşama dramının ifâdesine, kabına sığamıyan enerjisinin *"sanat eseri"* niteliğinde boşalmasına çok uygun düşen bu eski yolunu, kendi kendisile bir hesaplaşma uğruna bırakarak elde ettiği sonuçların, bu yeni kitabındaki hikâyelerin eski eserlerini aşabilecek bir güçte olmadığını söylemeliyim. Aslında başkalarını çözümleyip didiklerken de hep kendi kendisi ile uğraşıyordu. *"Büyük Aile"*yi okurken de, *"Öğretmen Gafur"* üzerinde düşünürken de hep Samed Ağaoğlu'nu seyrettim. Sanatının bu verimli ve zengin *"üslûbunu"* bırakarak seçmek istediği yolun, onda mevcut aşırı *"gurur ve benlik"*liğin baskısı altında, bunca yaş, bunca denemeden sonra, onu göze alınamıyacak bir çıkmaza ulaştıracağını sanıyorum.

Üstelik bu yeni kitabında da, tasarladığı yenilliği pek yapamadığı, kendisini tasarladığı ölçüde *"bir iç muhasebeye"* veremediği görülüyor. Bundan dolayı yine de, 1964 yılının en iyi hikâye kitabı olarak birinci sıraya geçmeye hak kazanıyor.

"Yaşama Duvarı"

Nevzat Üstün edebiyatçılar arasında aksiyonla ilgili toplumcu şiirler yazan, sanat modaları ve çatışmalarını pek kovalamıyan, bazı sanat dergileri ve grupları arasındaki yarışma tutkularına uzak kalabilen, arada bir de kendi hesabına şiir kitapları bastıran bir şair olarak tanınmıştır. 27 Mayıs'tan sonra da, bir aralık, Kasım Gülek'in *"Tanin"* gazetesinde fıkra yazarı olmuş, düz yazıdaki açık ve rahat anlatımı ile dikkati çekmişti. *"Yaşama Duvarı"*ndaki yazıları ise birçok nitelikleri ile gazete fıkralarındaki başarısını da aşmaktadır. Bu yazıları okumadan önce, ilk aklıma gelen şey, gazetecilerin küçük, olaylara bağlı, yüzeydeki sorunları aşamıyan yazılarını kitap hâline getirme modasına onun da heveslenmiş olması idi. Bunlar günü gününe çırpıştırılmış, zaman geçtikçe yavanlaşan, alaminüt fotoğraflar gibi solgun yazılardır. Eş dost arasında gündelik itibârı yükseltmekten ileri geçemezler. Sahiplerini de bir süre mutlu kılmaktan gayri bir işe yaramazlar. Nevzat Üstün'ün kitabını bu sıraya koyarak, peşin yargıların altına kapatarak bir köşeye atıverecekler aldanacaklar.

Kendisi alçak gönüllülük etmiş, bunlara *"hikâye"* adını yakıştıramamış. Bir Anadolu gezisinden yazdığı bu notları *"sanat yazısı"* sırasına koymaktan çekinmiş. Başlangıç sözünde her ne kadar *"yol notu"* yahut *"olay-öykü"* dese de, sözlerinin bir yerinde Anadolu insanını anlatmağa yöneldiğine, bu insanların anlatılışında bilinen kuralların işe yaramazlığına değinince, onun yazdıklarının *"gerçekçi hikâye"*ye neden bu ölçüde yaklaştığı iyice alaşılıyor. Kitabın içine derlenen 14 parçanın çoğu hikâyeye yakın, birkaçı ise doğrudan hikâyedir. *"Boş Kalmış Bir Adam"* ve *"Politika"* da zamana ve günlük olaylara bağlı notlar olmakla birlikte, insana, bir hikâyeci açısından bakıldığını görüyoruz. Günlük yaşamaların dağınıklığı içinde ortaya çıkan büyük sorunlara değinen bir sanatçı kişiliği beliriyor. *"Suç ve Ceza"* daki karanlık ve barbar yaşamayı, ilkel basamaklardaki insanların göz yaşartıcı zavallılık-

larını ihmâlci bir umursamazlıkla ortaya koyarken, çok güçlü olabilecek bir büyük hikâyeden vazgeçmiş. Bir taze gelini hayvanca parçalıyarak öldürenlerin zavallı kızcağıza yakılan ağıtları hapisânede dinleyip ağlayışları, yaptıkları işin kötülüğünü destndan dinleyip anlayışlarını kendini fazlaca zorlamadan anlatabilir, bir gerçekçi yazar sırasına da ulaşabilirdi. Bütün kitap böylesine romanlık ve hikâyelik gözlemlerle dolu. Başkalarının kendilerini zorlıyarak buldukları unsurları hovardaca rastgele anlatarak kullanıyor. Yer yer hikâyeye ulaşıyor, tembelliğin kapısında mahmurluğunu yenemeyerek bir sohbet adamı oluveriyor. Halbuki *"Uçan Hoca"*yı yazan bir adam günümüzün "bunalan" ve "kararan" edebiyatına mutlu bir aydınlık getirebilirdi.

"Yolun Üstündeki Kaya"

Samim Kocagöz, bu kitabında yeni bir anlatım yoluna giriyor, gözlem yolu ile köylüler ve onların sorunlarını, oluşumlarını hiç kurcalamadan kısa bir aralıkta, bir çırpıda tasvir ediyor. Aslında Kocagöz'ün, gerçeği alışında, kişilerine bağlayışında, velhasıl açısında önemli bir değişiklik yok. Ama anlatışına bir pişkinlik, gerçeği, anlatım kolaylıklarına bölmede bir rahatlığa ulaştığı açıkça belli oluyor. Kitabın ilk hikâyesi *"Yol Üstündeki Kaya"* daki peşin düşüncelere dayanan tasarı yapısı bir yana koyunca, benzeri birkaç hikâyedeki *("Açık Otunum"* - *"Sevgili Kavanlıklar")* hayattan çok bazı düşünceleri ve *"kızgınlık"*ları anlatan denemelerden de vaz geçince, geriye *"Bağbozumu"*, *"Ölü Dalgalar"*, *"Tarladaki Ağaç"*, *"Tren Sesi"*, *"Kabadayı"* gibi hikâyelerinde, köylülerin basit yaşamalarında ve davranışlarında beliren ruhu, başarı ile ortaya koyabildiğini, bu işi rahatlıkla yürütebildiğini görüyoruz. Kısa ve sert çizgili, dili iyice arınmış, köylünün kişiliğini anlatmıya çok yatkın görünen bu yeni anlatış düzenine son romanlarında ulaşabildiği söylenemez. Değil bir türden ötekine, romanda olsun, hikâyede olsun yazarın kişileri ve toplum çevreleri değiştikçe, *"anlatımı"* da buna uygun bir değişikliğin gerekli olduğu artık iyice beliriyor. Bizim gerçekçilerimiz de konuları ve kişilerini değiştirince, ele aldıkları gerçeğe uygun bir dil ve anlatım araştırmasına girişmenin gerekliliğini her zaman duymuyorlar. Öyle ki, o anlatım ve dil bulunmayınca, o yeni

Halis Biçer

çevrenin ne *"kişi"*sini, ne de *"gerçek"*ini belirlemek mümkün olmuyor.

Üstelik onun bu yeni küçük hikâyelerinde, bir gerçekçi için gereksiz olan epik duygulanmalardan sıyrıldığı, daha dengeli, kendi sanat anlayışına ve konusuna dengeli bir düzenle bağlı bir *"gerçekçi ölçü"*yü yeniden ele geçirdiği de görülmektedir,

"Hikâyeler"

Tarık Buğra, birbiri peşinden yayınladığı üç hikâye kitabı ve bir romanından sonra, yıllar var ki, deneme ve fıkralarının dışında birşey yayınlamamıştı. Gazete sayfalarında kalan romanlarını kitap haline getirmemiş, eski çabalarını aşan bir yeni eser vermemişti. 1964 yılı onun hikâye ve romana yeniden dönüşünü ifade eden bir yol ayrımı olacak mı, bunu zaman gösterecek. *"Hikâyeler"* adını taşıyan bu yeni kitabına, eski kitaplarından 26 hikâye almış (*"Oğlumuz"* 1949 dan 10, *"Yarın Diye Birşey Yoktur"* 1952 den 9, *"İki Uyku Arasında"* 1954 den 7 hikâye). Bunlara yeni yazdığı 4 hikâyeyi ekliyerek 30 hikâyelik bir kitap düzenlemiş.

Daha ilk hikâyelerinde güçlü bir anlatımı olduğu, kalabalık öncüler arasında iyice belli olmuştu. Anadolu halk yaşayışını veren hikâyeleri de olmakla birlikte, onun, dışarıya yönelmiş bir çevre ve töre yazarı olmadığı belli oluyordu. Konuları nerelerden alınırsa olınsın, kişileri nerelerden gelirse gelsin, yaşamanın dış belirtilerinden çok, içimizde yankılanan duygulara ve değerlere yöneldiği görülüyordu. Hikâyeye başladığı yılların öncü gerçekçilerinin pek rağbet etmedikleri konulara ve kişilere gidiyordu: değişen yaşama şartlarının, toplum düzeni ve değerleri altüst olmuş bir çağın nesiller arasına koyduğu aşılmaz duvarların ruhlardaki yankıların, davranışlardaki başkalıkların içe işleyen nedenleri üzerinde duruyordu. Tarık Buğra, gündelik yaşamadan aldığı konularda bile dış tasvirler ve olay yığınları arasına, hikâyeyi sıkıştırmak istemiyor, özün gelişmesini nitelemekten çok sonucu tartışmak istiyordu. Dışımızdaki olayların bütün unsurlarını rahatça daha derine, kişiler arası ilişkilerin içimizde gelişip hareket hâlinde dışa yansıyan oluşuna ulaşmak istiyordu. Yalnız gözlemden çıkarılan hareketlerin kuruluşu ve sıralanışı, hikâyenin

ancak iskeletini verirdi. Ama hareketlerimiz ve davranışlarımız çok kere düşündüklerimizin tam bir ifâdesi değildi. Tanık Buğra, işte bu mekanizmanın, kişinin içinden dışına doğru zayıflıyarak, örtünerek, değişip ters dönerek ortaya çıkan düşünce ve hareketlerin tersliklerin, aslındaki gerçeklerin üzerinde duruyordu. Düşünce ve duyuştaki hâlisliğin, duru moral gerçeğin dıştaki bozuk görüntüleri arasındaki baskıları ve engelleri anlatmağa ve ayıklamağa çalışıyordu. Onun kişileri için tasarladığı ülkü, kendi sanatı için güttüğü amaç, içle dış arasında bir denge, düşündüğü ve duyduğunu aksiyona maskesiz ve soysuzlaştırmadan geçirme idi. Onca kişinin, ailenin, toplumun basamak basamak manevi varlığının temeli bu idi. Bu basamaklarda başlıyan çürüme, kolaylıkla bütün yapıyı sarardı. Sanatçının görevi de tam buradaydı. Sanatçı, kişi ve toplum karşısında olayları dış görünüşleri ile, ham sonuçları ile birbirine karıştırıp kötülüğü yayıp bulaştırarak vermemeli, çürük mahsulün karşısına geçip de yanıp yakılmamalıydı. O, aslında, içle dış arasında beliren ve gittikçe çoğalan ve yayılan uyuşmazlığı belirlerken onu yermeli, hareketin ruhumuzdan doğarken taşıdığı soylu anlamla aralarında bir denge kurmalı idi. Sanatçının görevi ikisi arasındaki uygunluğun yeniden temel olarak alınacağı bir topluma karşı özlem duyurmaktı. Bu uyuşmazlığı insanların yüzüne vurmalı, onlara bugünün gayri ahlâkiliğini kabul ettirmeli, kendi içinde çürüyen değerleri kurtarmalıydı. Dönemeçteki insanı uyarmağa çalışan Tanık Buğra, ahlâk anlayışında sertleştikçe, mutluluğa olan susuzluğunda da o kadar coşuyordu.

Simdi bu eski Tanık Buğra'nın son yazdığı dört hikâyeye bakacak olursak, sanat anlayışında hiç bir değişiklik olmadığını görürüz. Ama artık iyilik ve mutluluğun zaferine eskisi kadar inanmıyor. Dört hikâyesinde de *"kaybolmuş cennet"* in peşinden gitmeğe güçleri yetmiyen, mutluluğu yitirmiş, daha doğrusu onu kurmak için savaşmış insanlar var. Halbuki onun hikâyelerinde bütün insanları, bir dönemeçte, yazarın gösterdiği çukurun karşısında savaşmaktan çekinmezlerdi.

"Başörtülüler"

İlk hikâye kitabını geçen yıl *"Bediriye"* adile yayınlanmıştı Afet Muhteremoğlu. Bir orta halli ailenin yaşama çevresine

sıkışmış *"Bedriye"* adındaki bir besleme kızın üzerine eğiliyordu. Sağlam bir kuruluşu, ayrıntılara işleyen bir gözlem gücünden haber veren bu kitabı, geçen yılın en umut verici ve güçlü eserleri arasında yer alıyor, yazarının hem *"anlatışında hem de açısında"* daha güçlü eserleri haber veriyordu. Afet Muhteremoğlu, Bedriye'nin dramını anlatırken, aile kuruluşunun bizdeki sallanan, büyük sarsıntılar geçiren yapısını da gerçeği belirliyen çevre unsuru olarak kullanırken, anaların, çalışan kadınların, genel olarak ortahalli çevrelerdeki kadınların ezilmişliği üzerinde de önemle duruyordu. Dış görünüşü ile sağlam görünen bir ailenin, mutluluğu altındaki karışık sorunlara eğilirken, onun *"anlatım"* tekniği ve sanat çabalarını hangi yola doğru geliştirdiği, gelecekteki eserlerinin ne yolda başarılı olabileceğini de sezdiriyordu. Bu yeni kitabı ile Afet Muhteremoğlu, bizde kadın olsun, erkek olsun hiçbir yazarın sokulamadığı bir dünyanın içine giriyor: bizdeki aile kadınlarının gizli, karanlık acılar ve hayatımızı etkileyen hastalıklarla dolu olan dünyaları. Gerçekçi öncüler arasında kendini gösteren bir kaç kadın, kendi ergenlik çağlarının bunalmaları, delişmen mutluluklarını anlatmayla bütün istidatlarını harcadılar. Afet Muhteremoğlu, daha ilk adımında çok denenmiş, sonu kapalı olan bu yolun dışında aranış hikâyeyi. Kadınlığın ve analığın, aile hayatının kutsallık katlarına yüceltilen büyük anlamı altındaki acı gerçekleri, kimsenin üstüne eğilmediği bir *"kapalı ve mahşeri dünya"* nın kapısını açıyor bize: *evlerine ve ailelerine kapalı, katkat baskılar altında, sınırlanmış, her yanı yasaklar altında çevrilmiş ana, nine, kız, gelin kalabalığının bizde henüz isyan basamağına ulaşmıyan kıpırdanışları.*

Afet Muhteremoğlu, bu hikâyelerinde, sorunları ele alış açısının önüne açtığı bir başka imkânı da kullanmıyor. O da bunca ezilmiş, yaşaması parçalanmış, mutluluğu çalınmış bir kalabalık adına erkekleri kötülemeğe, onlara saldırmağa yanaşmıyor. Eski gerçekçilere has soğukkanlı bir çabayla, şimdilik konularını işliyor, kişilerini ortaya koyuyor, hayatta belirli ve özgür bir yer alamamış kadınlar dünyasının yer altı mahzenlerine iniyor. *"Nine"* hikâyesinde yatalak ve zavallı bir yaşlı kadının kızlar, torunlar, damatlar ve gelinler ortasında bir türlü yerini bulamıyan, eski büyük ailenin çöküşü ile ye-

ni aileye geçiş arasındaki kargaşalığı ortaya koyan hayatını tasvir ederken, bu toplumun temelinde geçirdiği büyük değişikliğin ne soy sarsıntılarla geliştiğini iyice anlıyoruz. *"Bas-örtülüler"* hikâyesinde, İstanbul'un kenar mahallelerindeki hayatın dini törelerle iç içe yürüyen, her yaştan kadınları *"mistik bir büyüleyiş"*le saran taraflarını anlatırken, yazarın tam bir gerçekçi tarafsızlığı ile kişilerine ve sorunların işliyebildiği görülüyor. Özün belirlenişinde, kişilerin çatışmalarına uygun tanımlanışındaki ustalığı, onu daha büyük eserlere doğru itelerken, zaman zaman diline takılan pürüzlerden, yazılarını bekletip gözden geçirmediği izlenimini veriyor. Her kitabı, Afet Muhteremoğlu'nun çevresinde dolaştığı büyük sorunu işlemede büyük bir başarıya namzet olduğunu gösteriyor.

"Maral"

Dursun Akçam'ın adına önce *"Milliyet"* gazetesindeki röportajlarında rastlamıştık. Doğu Anadolu köylülerinin yaşama düzenlerindeki geriliği ve yoksulluğu anlatan bu yazıları armağan almış, daha sonra da *"Analar ve Çocuklar"* adile kitap olarak da yayınlanmıştı. Köy Enstitülerinden yetişme yazarların içinde arkadaşlarına bakımla biraz geç kalmakla birlikte, Dursun Akçam'ın da, lâyık olduğu değeri ve yeri alacağında hiç şüphem yok. *"Maral"* adını taşıyan bu yeni kitabına derlediği 17 hikâyesi, onun kendine has, ele aldığı çevreyi, insanları ve sorunları anlatmaya yeterli bir gözlem gücü, araştırma çabası ve anlatım tekniğine ulaştığını gösteriyor. Dili ilk bakışta çok fazla yerli kelime, terim ve deyim, adı anılarak geçilmiş yerli unsurların adları ile dolu olmaktan gelen bir çetrefillik içinde kısırlaşmış gibi görünüyor. Ama dikkatle okununca çoğu anlaşılabilecek nitelikte olan bu dialekt unsurlarının ötesinde doğulu insanının gerçek yaşayışına inmek mümkün oluyor. Onun, kadını, erkeği, çocuğu, hayvanı, gündelik yaşayışı, bütün yoksulluk ve ezilmişlikleri ile dile getirdiği *"doğulu insan"* ın yaşama gerçeği, edebiyatımızı ilk olarak bu eserle açılışından dolayı değer kazanmakla kalmıyor, yazarın sanatında *"oyun ve süs"* e yer vermiyen hızlı ve yalın anlatışı ile de dikkati çekiyor. Aslına bakılırsa bu hikâyeler, büyük sorunlar ve anlatılmamış gerçeklerin kar-

şımızda kümelendiği bir ülkede, yazarlarımızın gittikçe daralıp çıkmaza giren güçsüz bunalımlarına karşı bir protesto anlamı da taşıyorlar.

Dursun Akçam'ın hikâyelerinde göze çarpan bir özellik de, kimsenin bilmediği gerçekleri hikâye kılığında anlatırken malzemenin yeniliğinden gelen aldatıcı güzelliklere yapılmayışıdır. *"Kora Kâğıdı"* hikâyesinde böyle zengin yerli malzeme olmadan da hikâye yazabileceğini gösterdiği gibi, *"Tiyatora Kızı"* hikâyesinde de kapalı ve geri bir toplumdaki din ve töre baskısını anlatırken folklorun peşine takılıp gereksiz övgü ve hayranlık yollarına da sapmıyor. Dursun Akçam, bu yeni hikâyelerinde tasviri, diyalogu, anlatımı, yerli renk ve yerli mizahı, sosyal satiri ve davranış psikolojisine dayanan çözümlemeleri, olayların zincirleniş ve yürüyüşlerini kesmeden iç içe, büyük bir ustalıkla kullanıyor. Bu ustalığı onun kendisinden önce davranıp yol almış, eserler vermiş arkadaşlarından hiç de geri ve acemi bir seviyede olmadığını açıkça gösteriyor. Konularını ve kişilerini çok dar ve yoksul bir çevreden almasına rağmen, örnek tiplerindeki değişik canlılık, konularındaki hayat gücü, ondaki çok gelişmiş iki büyük özellikten geliyor: içinde yaşadığı insanları yakından tanımada kullandığı gözlem gücü, yaşadığı ortamda geliştirdiği anlatım gücü. Bundan dolayıdır ki, Dursun Akçam, son yıllarda sönükleşen, cılızlaşmağa başlıyan gerçekçi hikâyeciliğimize yeni bir hava getireceğe benzemektedir.

Onun bu hikâyelerinde köy gerçeklerimizde rastlamadığımız bir başka özelliği de, töreye ve eski hayat düzenine bağlı köyü ve köylüyü düzeltebilir, ufak çabalarla, olduğu yerde yüzeyden bir kültür aşılaması ve teknik yardımla kurtulabilir vehminde olmayışıdır. Gerçeği ortaya koyuşunda, temel nedenlere ulaşıncaya kadar, yapının kuruluşundan gelen işleyişi ve insanın yaşamasını etkileyişini tasvire yöneliyor.

"Elbiseciler Çarşısı"

Kâmuran Şipal, yazı dünyamızda daha çok Alman edebiyatından yaptığı çevirilerle tanındı. Son yıllarda Kafka çevirileri ile dikkati çekti. Onun başarılı bir hikâyeci olduğunu bilenler pek azdır. *"Elbiseciler Çarşısı"*ndaki hikâyelerini okuyanlar, onun acemi denemeler devresini çoktan geride bırakmış bir usta olduğunu derhal kabul edecekler. Dokuz hikâ-

yesini derliyen bu küçük kitabını okurken, onun ilk kitabı olan *"Beyhan"*ı hatırladım, arada beliren farkları düşündüm. İlk kitabından sonra yeni bir kitabını yayınlama çabasının bize neler kazandırdığını anladım.

Onun bu kitabındaki hikâyeleri iki grupta gözden geçirmek mümkün. Birinci grupta dışa dönük, küçük gözlemlere dayanan, kendi dışında olup bitenleri yansıtan birkaç hikâyesi var. Bunların oldukça eski denemelerden arta kalan parçalar olduğu belli oluyor. İkinci grupta da Kâmuran Şipal'in asıl yeni anlatım yolunun içten içe birbirine bağlı hikâyeleri var. Hep o sinirli, tedirgin, derinlemesine çözümleyici, çocukluğu sıkıntılar ve eziyetler içinde geçmiş, teselliyi okumada bulmuş, derinlemesine yaşama saplantısındaki genç adamı Sonra onu sevgisi ve şefkati, yardımları ile doyuramıyan, bunalımlarını ve saplantılarını anlamıyan zavallı ezilmiş genç kadın. Sonra çevrelerindeki anneler ve tanıdıkları. *"Elbiseciler Çarşısı"* hikâyesinde derinlemesine anlatılan, bütün ayrıntıları ile çok iyi tanımlanmış, *"aydın yalnızlığı"* teması, aynı kitaptaki başka hikâyelerinde de ele alınıyor. Kâmuran Şipal'in burada anlattığı tedirginlik ve mutluluğa ulaşamayış, bizdeki yeni hikâyecilerin getirdikleri bulanık ve karanlık anlatım modasının dışında, üzerinde çok emekler harcanmış, belirlenmiş, benzerlerini batılı yazarlarda gördüğümüz, bizde de ancak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın başarabildiği ölçülerde tasvir edilebilen soydan. *"Elbiseciler Çarşısı"*, sonra *"Büyük Oğul"* *"Bilinmez ki"* gibi hikâyeleri bana büyük bir eserin parçaları gibi geldi. Bir roman değilse bile, yazar, işine, evine, ailesine, yaşadığı şehre oturamamış, sürekli ve tedirgin bir çatışma hâlindeki bir örnek kişiyi, hikâyelerile çevreleyerek tanımlamak istiyormuş gibi geldi bana. Onun bu soy hikâyelerde başarı kazandığı belli olmakla birlikte, eski çocukluk anılarını anlatırken de aynı başarılı çizgiye ulaştığı *"Rebeka"* hikâyesinden belli olmaktadır.

"Şubat Gecesi"

Şahap Sıtkı eski kuşaktan hikâyecilerden, hikâye yolunda direnenlerden, kitap yayınlama çabasını sürdürebilen pek az öncüden biri. Şimdiye kadar dört tane hikâye kitabı, beş roman yayınlamış. Kendini ve eserlerini geniş çevrelere yayamayışının nedenlerini düşündüm. Bu kadar yıllık emekten son-

ra yine de Ankara'nın çok dar sanat çevrelerinde kapalı kalmak. Belki de dergiler, gazeteler, sanat dedikodularına giremedi, kendi takımı ile, benzerleri ile, dayanışmalardan yararlanarak ortaya çıkamadı.

Bu kitabına derlediği sekiz hikâyesini ayrı ayrı çevrelerden ve yaşantılardan seçmiş, değişik anlatımlarla işlemiş. Büyük şehirlerdeki bohem yaşayışının sorumsuz, aylak kişilerinden tabiatın sert pençesinden rızkını çıkaran insanlarına kadar değişik ve dağınık çevrelere yönelmiş. Bunlardan bir kaçı doğrudan doğruya tabiatı gözlemekten gelen notlardan çıkarılmış yalın tasvirlerden ibaret. Tabiatı tasvir ederken, onu insana ve yaşamanın temposuna bağlama gereğini duymadan hikâyeyi bir özün çevresinde kurma yoluna da gitmeden özgür bir anlatım basamağında bırakıyor. *"Irıp"* ve *"Set"* hikâyelerinde de gerçekçi gözlemin yalın anlatılışından hikâye kuruluşuna bilerek geçmiyor. Bizdeki eski gerçekçilerin anlatışına en yakın gibi duran *"Kekik Kokusu"* hikâyesinde bile bütünlemeden, çatışmanın yaşamayı bir öz çevresine toplayan yoğunlaşmasından uzak tutmaya çalışan, bir zorlamanın varlığı duyuluyor. Bana kalırsa, Şahap Sıtkı, aslında kendi çağdaşları ve hikâye anlayışı yönünden bizdeki toplumcu gerçekçilere çok yakın bir çizgide durduğu halde, hikâyelerini gereksiz zorlamalarla yeni modalara uydurmağa çalışıyor. Hele *"Kekik Kokusu"*nu okuduktan sonra buna iyice inandım.

"Köpeğin Biri"

Necdet Ökmen, hikâye yolunun eskilerinden olmasına rağmen adını ve eserini duyuramıyanlardan biri. Hikâye anlatımındaki güçsüzlüğünden değil. Eski bir sevgiliye dönercesine eski defterleri karıştırmışa benziyor. 1950 yılında kazandığı bir yarışmadan sonra yılda birer hikâye yazarak, bu alanı yoklamış, sonunda da yedi tanesini bir araya getirerek bir kitap yayınlamış. Bu hikâyeleri okuyunca, bizde eskiden güçlü bir çığır halinde gelişen, F. Celâlettin'de, Haldun Taner'de güçlü öncülerini gördüğümüz, büyük şehir insanlarındaki şekilci ahlâk anlayışının, kuramsal yaşama düzeninin gülünç ve sanat yönlerini araştıran bir satirci ile tanıştığımı anladım. Bu hikâye geleneğinin çoktan sönüp gitmesine karşılık, Necdet Ökmen'in, bu yolda direnmesi öğülmesi gereken bir çabadır.

1964'TE DENEME-İNCELEME-ELEŞTİRME

Doğan HIZLAN

Bizde, deneme-inceleme-eleştirme kavramları uygulamada birbirinin içinde eriyip gitmişlerdir. Aralarındaki kesin ayrılık yavaş yavaş belirmeye başlamıştır, Bu kesin ayrılık her yazıda ve kitapta iyice saptanamadığından ben iki türe gireni de bu genel ad altında inceledim. İncelemelerin de çok yerde iki türe karıştığını gözönünde tuttum, az da olsa ayrılığını belirtmeye çalıştım. Kitapların çoğunda hangi ayda yayınlandığını bildiren bir not bulunmadığından, bir yayın sırası düzenliyemedim.

1964 yılında yayınlanan kitapların en önemlileri Ataç'ın *Söyleşiler*'iyle, Orhan Burian'ın *Denemeler-Eleştiriler*'idir.

Ataç'ın *Söyleşiler*'inde şimdiye kadar gazetelerde yayınlanan yazılarının toplanmış olduğunu görüyoruz. Fahir İz kitabın girişinde; Ataç'ın özellikle dilde yaptığı bilinçli çalışmaları anlatıyor, onun bu özleşme aşamasındaki yerini belirtiyor, şu yargıları öne sürüyor: "Amacı batılı bir Türk kültürünün yaratılması idi..." "Ataç dil bilgini ya da edebiyat tarihçisi değildi..." *Söyleşiler*'i okurken şunu düşünebilirsiniz, karşınızda bir dil bilgini hattâ bir eleştirmeci olmıyabilir, ama sizi inandırabilen bir beğeniyle karşılaşırsınız, öyle bir beğeni ki kültürle, düşünce yükleriyle temellendirilmiş. Bir de Ataç'ın bir kişilik taşıdığını ayırdedeceksiniz, ortak yargıları, renksizliği aşan güçlü bir kişilik. Şimdiye kadar yapılan Ataç incelemelerinin çoğunda onun ne olmadığı aksak yanları ortaya konuldu, ama ne olduğu hâlâ eleştirilmiş değil. Bu yazılardan poetikayla ilgili birçok gereçler ve iyi, sağlam bir divan şiiri yorumu da çıkarabilirsiniz.

Orhan Burian'ın yazıları da *Denemeler-Eleştiriler* adı altında yayınlandı. Orhan Burian'ın yazıları salt edebiyat katında kalmamış, buradan giderek bir kültür sorununa varmış. Sorunları incelerken onun genel havası gözönünde bulundu-

rarak, esasla olan bağlarını unutturmadan ayrıntılara kadar inebiliyor. Neyi incelerse incelesin, konu ne olursa olsun derininde bir hümanizma olduğu seziliyor, söylediklerinin klâsik düşüncedeki temellere dayanmasına dikkat ediyor, ortaya koyduklarını bir bilim adamına yaraşır yöntemle değerlendiriyor. İşte Burian'ın bugün bile yararlı olacak yanları sanırım bunlar. Ele aldığı sorunları soyutlamıyor, her sorunun paralelini, ilgilisini bularak onu daha çok somutlamağa, gerçeklik kazandırmağa çalışıyor. "Çeyrek Yüzyıllık Türk Şiiri" adlı eleştirisi bu özelliklerin rahatça gözlenebileceği bir yazıdır. Ayrıca günü gününe izlediği edebî olaylar, onun için her an hesaplaşılması gereken birer gereç niteliği taşırlar. Bu açıdan da bakıldığında, yargıları, vardığı sonuçlar yalın ama sağlamdır.

Cemil Meriç'in *Hind Edebiyatı* bir edebiyat tarihi, incelemesi niteliğini aşıyor. Bu kitaba bir inceleme adını veremiyorum. Kaynaklar bakımından çok zengin, bir yerde bu kaynak yığılması okuyanı bıktırıyor. Yazar çok çalışmış, araştırması uzun bir süre verdiği emeğin ürünü. Gerçekten Hind Edebiyatı konusunda başka dillerde de örneğine güç rastlanabilir zenginlikte bir antoloji. Yalnız yazar bunları aktarmakla ya da belgeleri ortaya koyarak konuyu incelemekle yetinmiyor, bu edebiyatın, Hind düşüncesinin kendi dünya görüşünde de ne ölçüde yer aldığını belirtiyor. Böylesine bir davranış kitaba canlılık, şiirlyet kazandırıyor ama bu ölçüde de onun inceleme kimliğini ortadan kaldırıyor. Hind edebiyatını kendi çerçevesi içinde incelemekle birlikte, bunun batıyla olan ilişkilerini, batılı düşünürlerin bunun karşısında duydukları hayranlıkları da anlatıyor. Üslûbunun coşkunluğu da sözü edilmesi gereken önemli bir özellik.

Talât S. Halman'ın yazdığı ve çevirdiği *William Faulkner (Hayatı-Sanatı-Eseri)* 1963 ün aralık ayında yayınlandığından ondan bu yıl sözediyorum. Bizde romanlarıyle, hikâyeleriyle tanınan Faulkner'ı çok derli toplu bir biçimde tanıtmakla yetinmemiş, "Faulkner'ın yaşadığı yarattığı" bölümü nitelikli bir inceleme değeri taşıyor. Yalnız kitabın önsözündeki: "Faulkner'ın yaşadığı adlı biyografi, Faulkner tarzına ve üslûbuna benzer şekilde yazılmıştır", cümlesinden hiç bir anlam çıkaramadım. Faulkner'ın yaşamasını, yarattıklarıyla arasında paralellik kurarak anlatıyor çoğunlukla Halman, böylece de bize

bir yönüyle de olsa biyografik kritik örneği veriyor. Bu incelemenin en ilgi çekici bölümü Faulkner'ın klâsik anlamda nasıl tragedya yazdığıdır. Halman'a göre o çağının panoramasını allegori yoluyle çizmiştir. Faulkner'in kendi yazdıkları üzerine söylediklerileyle, Halman'ın onun eserlerinde saptadıkları birbirini tamamlıyarak sağlam bilgiler elde edilebiliniyor. Yapıtlarından derlenmiş başarılı çeviriler de kitabın önemini artırmaktadır. Halman'ın kitabı rahatça tanıtma kimliğini aşıyor, bir inceleme kimliği kazanıyor. İçindeki türkçe ve İngilizce bibliyografi de önemli çalışmalara bile yardımcı olacak genişlikte.

Muzaffer Uyguner'in *Sait Faik (Hayatı-Sanatı-Eserleri)*'i bir tanıtma kitabı olarak karşımıza çıkıyor. Özellikle Sait Faik'in hayatı bölümü, belgelere dayandırılmaktan çok, onun hikâyelerinden çıkarılmış. Bana kalırsa biraz aldatıcı bir yöntem bu. Ayrıca Sait Faik'in kendinden öncekilerden ayrılan yanlarını, onları nasıl aştığını, kişisel başarılarını, kendinden sonra gelenlere yaptığı etkiyi anlatması gerekirdi, Uyguner'in. Halbuki o çok bilinen genel yargılarla değerlendiriyor. Uyguner de yaygın olan Salt Faik sanatı tanımını buraya aktarmış: *"İnsanları yakından tanımıştı ve hakları yenenlerin tarafını tutmuştu. İnsanlık duygularını yitirmiş, aç gözlü vurguncukurdan, iki yüzlü kişilerden nefret etmiş, onlardan uzaklaşmıştı.* Sait Faik'in "dâva hikâyeciliği çığırtkanları" yüzünden gerçeküstücülüğe yöneldiği yargısı da onun çok önceki hikâyelerinde de bu tür noktalar olduğu düşünülünce havada kalıyor. Nitekim Uyguner'in Vedat Günyol'dan aktardığı sözler bu durumu açıkça belirtiyor.

Yılın en başarılı deneme kitabı olarak Melih Cevdet Anday'ın *Konuşarak*'ını sayabilirim. *Konuşarak* genel olarak *Doğu-Batı* dan büyük ölçüde ayrılıklar taşımıyor. Anlatımda göze çarpar değişiklikler yok. 27 Mayıs Devrimi'nden sonra yazılmaları bu denemelere siyasal, daha doğrusu toplumsal bazı nitelikler kazandırmış. Türkçeyi çok iyi kullanan, belki de öztürkçenin bir sentaks (sözdizimi) işi olduğunu anlıyarak, başarıyla üstesinden gelen tek yazar bugünlerde Melih Cevdet. Birçok sorunlar deneme yoluyla büyük bir rahatlıkla aktarılmışlardır. Anday'ın "Öcü" adlı denemesinde dediği gibi: *"Türkiye değişmiştir. Türkiyede bilimin ve aklın dönemi başlamış-*

tır." Sorunları çok yanlı incelliyerek ortaya koyduğu için, savı daha sağlamlık ve inandırıcılık kazanıyor. Çok yerde doğu-batı uygarlığının tartışmasını yapıyor. Anday'ın denemelerinin okuyana bir düşünce disiplini getirdiği de söylenebilir. Konuya girmeden önce sözcükler, davramlar üstüne düşünüyor, böylece ilk adımda sağlam temellere oturtulan sorunlar bir deneme niteliğini de aşarak başarısız yerlerde makale, başarılı yerlerde de inceleme sınırına varıyor. Melih Cevdet'in birçok denemesinden birer inceleme havası edinilebilir. *Konuşarak* sanırım 1964 yılında tek başına hem de başarıyla deneme türünü temsil etmektedir.

Hikmet Dizdaroğlu'nun *Müftüoğlu Ahmet Hikmet*'i de bu diziden yayınlanan diğer kitaplar gibi bir inceleme, eleştirme, edebiyat tarihi özelliği taşımaktan çok bir tanıtma ve derleme kitabı niteliğindedir. Dizdaroğlu, özellikle Ahmet Hikmet'in türkçülüğünün ne olduğunu açıklamaya, sınırlarını çizmeye çalışıyor. Ahmet Hikmet'ten dille ilgili aldığı bölümü aşağıya aktardım. *"Ahmet Hikmet'e göre dil dâvası bir duygu işi değil, bilimsel yöntemlerle çalışmayı gerektiren bir konudur."* Dildeki arılaşma düşüncesini çoğunlukla eserlerinde uygulayamamıştır.

Blaise Cendrars, Seçmeler. Said Maden. Bu çeviri şiir kitabının içindeki şiirlerden sözetmiyeceğim. Beni ilgilendiren yanı, Selâhattin Hilâv'ın diziye yaptığı genel girişle, Said Maden'in Cendrars incelemesidir. Selâhattin Hilâv'ın yaptığı genel giriş, ilgi çekici, Türk şiirine ayrı bir açıdan bakış olarak önemli, ama nesnel saptamaları yansıtmayan bir inceleme. Bu bakımdan da ne ölçüde inceleme diye adlandırılabilir, bilmiyorum. Said Maden'in Cendrars incelemesi de ilk olarak bir yabancı şair için yapılmış büyük bir inceleme. İnceleme 1964 yılının önemli şiir incelemelerinden sayılacak güçte.

Saadet Ulçugür'ün *Nurullah Ataç (Hayatı-Sanatı-Eserleri)*, da bir tanıtma kitabı niteliği taşıyor, Ataç için belli ipuçları veriyor. Bu kısa girişli Ulçugür "ciddî, bilimsel yöntemle çalışan bir eleştirmen olmaktan uzaktır." diyor Ataç için. Bilimsel değil ama bunun ciddî olmadığını söyleyemeyiz, çünkü ciddiyet bir eleştirme yöntemi değil, ister öznel olsun ister nesnel olsun bir davranıştır, yani açıkçası işi ciddiye almaktır. Ulçugür Ataç'ı kendi incelemekten, eleştirmektense onun ne olduğunu

- daha doğrusu çeşitli ana konularda Ataç'ın ne düşündüğünü - gene Ataç'tan aldığı parçalarla çözmeğe çalışıyor. Bu yüzden de kitap bir tarama kitabı niteliği taşıyor. Ataç üzerine yargıya varmanın zorluğundan olacak, Ulçugür araya girmemiş, okuyucu ile onu başbaşa bırakmış; güzel, aracısız, yansız bir davranış ama, Ulçugür'ün bu seçimi daha doğrusu bu taramayı yapmaktan öte bir iş başardığını, bir işlevi olduğunu söyleyemeyeceğiz. Ataç'ın çevirmenliği bölümü ilgi çekici. Bu kitap Ataç'ı bilmiyenlere tanıtmaktan çok bilenlere onu hatırlatıyor.

Bizde izlenimleri, anıları yansıtan eserler çok azdır. Antolojilerde yer alan bazı kısa incelemeler dışında şairleri anlatan, tanıtan kitaplar hemen hemen yoktur. Şairlerin yaşamalarını - araya herhangi bir değer yargısı katmaksızın - anlatan kitaplara bizde rastlanmaz. Bu türde yazılanların iki açıdan önem taşıdığı söylenebilir: 1) Bu notların şairlerin kişilikleri, yaşamaları ile yazdıkları arasında paralellik kurma konusunda belge özelliği taşımaları, 2) O kuşağın yazarlarının yaşadığı ortamı, yetişme ve eğitim koşullarını değerlendirme konusunda ipuçları ödevi görmeleri. İşte Oktay Akbal'ın *Şair Dostlarım (İzlenimler, Anılar)*'ı bu iki açıdan bakıldığında, eksiklikleri olmakla birlikte büyük ölçüde önem taşıyor. Akbal, çoğu edebiyat tarihinde yeralmış değerlerin gündelik ve özel yaşamalarını başarılı bir anlatımla bize sunmaktadır. Tanınmış hikâyeci bu kitapta Salt Faik Abasıyanık, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Ziya Osman Saba, Orhan Veli Kanık, Cahit Külebi, Salâh Birsel, Sabahattin Kudret Aksal, Asaf Özdemir, Nahit Ulvi Akgün, Rüştü Onur, Muzaffer Tayyip, Attilâ İlhan Orhan M. Arıburnu ile olan anılarını aktarmakta bize. Şiirle okuyucu arasında bağ kurulmasında şiirin büyük okuyucu kitlelerine yayılmasında bu tür kitaplar önemli işler başarabilirler.

1964 yılı Hüseyin Rahmi'nin 100. doğum yıldönümüdür. Bu bakımdan Agâh Sırrı Levend'in *Hüseyin Rahmi Gürpınar*'ı ayrı bir önem taşıyor. Romancımızı her yanı ile tanıtan, ondan, ilgi çekici parçalar aktaran bu kitap; Levend'in eski "Serveti Fünun Edebiyatı" adlı eserindeki bilgilerin yeniden gözden geçirilip genişletilmişidir. Ayrıca Sami Nabi Özerdim'in kitabın sonuna eklediği bibliyografya bu konuda çalışacaklara

yardımcı olarak genişliktedir. "Hüseyin Rahmi Gürpınar, Türk romanının Tanzimattan sonra geçirdiği evreleri sırasıyla yaşadı", diyen Levend, Gürpınar'ın batı ile doğu arasındaki çekişmeyi toplumun eski ve yeni diye ikiye ayrılmasını başarılı bir anlatımla bize aktardığını ekliyor. Levend'in kitabı bu dizinin en çok inceleme niteliği taşıyan eseridir.

Burada 1963 yılında yayınlanmış olmakla beraber 1964 te Türk Dil Kurumunun inceleme ödülünü aldığından Necip Alsan'ın *Eflâtun*'undan sözetmek isterim. Eflâtun'u ortamı ve tarihi içinde inceliyen bu kitap inceleme geleneğimize sağlam bir yöntem getirmektedir.

Yılın dikkate değer ve güçlü eleştirme kitaplarından biri de Hüseyin Cöntürk'ün *Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne*'sidir. Çoğunlukla eleştirme kuramları yazılariyle tanınan Cöntürk burada uygulamaya girişiyor. Necatigil'i şiir tekniği açısından değerlendirdiği gibi onun dünya görüşünü de ortaya koymağa çalışıyor. Çok yerde Necatigil'i aşırı bir biçimcilikle incelediğinden, Necatigil'in asıl şiir özünü zedelediği söylenebilir. Yöntem olarak Cöntürk'teki sağlamlık güven verici ama Necatigil'e biraz uzak. Kitabın Necatigil'in teknik özellikleri adlı bölümü sağlam bir eleştirme uygulaması. Cöntürk'ün Necatigil incelemesinin değeri tartışılabilir, ama nesnel eleştirme açısından önemi ve Türk eleştirmesindeki yeri yadsınamaz. Kitabın Edip Cansever'le ilgili olan bölümü çok daha başarılı. Bu Cöntürk'ün eleştirel yöntemlerinin, kuramlarının Cansever'e çok daha kolaylıkla uygulanabilmesinden ileri geliyor. Cöntürk'ün kitabı ayrıntılara inen eleştirmemizin nesnel bir kimlik kazanmasında işlevini başarı ile yürüteceği anlaşılan sağlam bir eleştirme kitabı, diyebilirim ki, 1964 yılında - özellikle şiir üstüne - yapılan en önemli incelemelerden biridir.

Yılın önemli kitaplarından biri de, Fahir İz'in yayınladığı *Eski Türk Edebiyatında Nesir* (XIV. yüzyıldan XIX. yüzyıl ortasına kadar yazmalardan seçilmiş metinler) dir. Fahir İz, bu örnekler dizisine nesirle başlayışının nedenini açıklıyan önsözünde: "Diziye nesirle başlayışım nedensiz değildir. Eski Türk edebiyatı deyince, eskiler sadece divan şiirini ve bu şiirin estetiği ile birçok san'atlarını kullanan süslü nesri (inşâ) kasdetmişlerdir. İnşâ dışındaki nesir, ancak Tanzimat'tan sonra,

o da sınırlı olarak, edebiyat sayılmaya başlanuştır. "Nesrimiz inceleyiciye göre Tanzimat'a kadar üç kolda gelişmiştir: 1) Halkın konuştuğu dili esas tutan *sade nesir*, 2) Arap ve Fars sözlüklerinden gelişigüzel her kelimeyi alıp, onları bu dillerin gramer kurallarına göre kullanan, buna karşılık Türkçe sözlere pek az yer veren, divan şiirinin lâfız san'atlerinden çoğunu benimsiyen, seci'i esas tutan *süslü nesir* (inşâ), 3) *Orta nesir:* Eski edebiyatın yüksek topluluktan yetişen yazarları çokluk bu orta yolu izlemişlerdir. Bu yazı dili, halkın konuşma dilinden epey ayrılmıştır. Önsözde bazı metinlerin yeni dile aktarılnuş örnekleri de yer almaktadır. Önsöz dışındaki bütün metinler eski yazıyladır.

Muzaffer Uyguner'in hazırladığı, bir tanıtma kitabı niteliği taşıyan *Yahya Kemal (Hayatı-Sanatı-Eseri)*'den söz etmeliyim. Hayatı ve sanatı derli toplu bir biçimde anlatılmış Yahya Kemal'in. Yazarın ayrıntılara inmeden -kitabın niteliği de bu değil- şairin bütün önemli yanlarını belirttiğini söylemeliyim. Seçim için de olumlu sonuca varabiliriz. Bu kitap Uyguner'in bu seride yayınlanan diğer kitaplarına göre, daha başarılı bir araştırma niteliği taşımaktadır. Geniş ve eksiksiz bibliyografyası da incelemeyi genişletmek istiyenlerin işine yarıyacak nitelikte.

DERGİLERDE

Simdi de dergilerde yayınlanan ilgi çekici inceleme, eleştirme, denemelerden sözedeceğim:

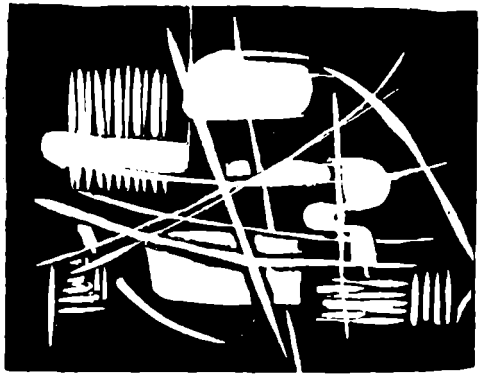
Yılın ilk ilgi çekici denemesi Ahmet Oktay'ın *Yazını Somutlamak*'ı (Dost, Ocak). Burada Oktay amacına rağmen yazınımızın devrimci bir nitelik taşımadığını söylüyor. Bütün yapılanların okuyucu katında belli bir somutlandırmayı (biz bunu inandırıcılık diye de kullanabiliriz) sağlıyamadığından yakınıyor. Selâhattin Hilâv'ın *Çağdaş Diyalektik Açısından Soyut ve Somut* (Dost, Mart) yazısının da bazı sorunları başarılı bir biçimde sunduğunu yazmalıyım. Hüseyin Rahmi'nin yıldönümü dolayısıyla Sâtı Erişenler'in *Hüseyin Rahmi'yi Okurken* seri yazıları da bu yıl yayınlandı (Dost), Mart sayısından beri sürüyor. Yeni Ufuklar'da (Ocak) Emintürk Eliçin *Nietzsche Üzerine Eleştiri* adlı yazısında Nietzsche için şöyle diyor: 'Onu güzel bir şiir gibi okumak, bir çalgı müziği gibi

dinlemek gerek." Melih Cevdet Anday *Sanatta Gelenekçiliğin Önemi* (Yeni Ufuklar, Şubat) adlı denemesinde özetle şu düşünceyi savunuyor: "Ben sadece 'gelenekçilik'in batıda korkunç bir anlama gelmediğini belirtmek istiyorum. Dahası, her yenilik, bir eskinin diriltilmesidir diyorum. (Yeni bir şey de söylemiş olmuyorum)." Ayrıca Melih Cevdet Anday'ın Yeni Ufuklar'ın Temmuz, Ağustos, Eylül sayılarında Balkan Yazarları Konferansı üstüne yazdığı ilgi çekici notları da unutmamalıyım. 1 Şubat 1964 günlü Varlık'ta Ahmet Kutsi Tecer'in Ahmet Hamdi Tanpınar'ın mektuplarını yayınlamasını yılın önemli edebiyat olaylarından saymak gerekir. Mektupların anlatımı ve içeriği (muhtevası) Tanpınar kişiliğinin bir yanını aydınlatacak önemle. (Bu mektupların diğerleri de 15 Şubat 1964 Varlık'ında çıktı.) Talip Apaydın'ın (Varlık, 1 Mart), Şevket Süreya Akdemir'in *Toprak Uyanırsa* kitabı üstüne yapılmış bir eleştirmesi çıktı. Apaydın yazısının bir yerinde şöyle söylüyor: "Yazar en azından köy öğretmeninin işini iyi anlamamış, hattâ hafife almıştır... Şevket Süreya Bey 450 sahifelik bir hayal kurmuş, ütopik bir eser yazmıştır." Aydemir buna bir karşılık verdi (Varlık, 1 Nisan). Karşılığın en önemli bölümü şu: "Fakat bir gerçek vardır ki artık toprağa, maddeye, insan'a ve tabiatla insanın savaşına, teknik'e ve organ'lara dönelim. Kadro'nun da derdi buydu." Mehmet Seyda da 1 Mart 1964 tarihli Forum'da Toprak Uyanırsa'yı eleştirdi. 1 Mayıs 1964 sayısında Şevket Süreya Aydemir bu yazıya bir karşılık verdi, bu karşılığı bazı noktaları aydınlatmak amacıyla verdiğini söyledi. Bu arada inceleme, araştırma ve tarama ürünü olan bir yazıdan sözetmeden geçemiyeceğim. Konur Ertop'un *Ataç'ın Fikret İçin Söyledikleri* adlı yazısıdır. Fikret Ürgüp *Sait Faik'in Psikolojik Yapısı Üzerine Bir Deneme* adlı incelemesinde Sait Faik'in yetişme koşullarının babasıyla olan ilişkilerinin sonraki durumlarına yaptığı etkileri anlatmaktadır. Ürgüp bir yerde şöyle demiş: "İçinden geldiği gibi yaşamasına spontane olmasına rağmen, hayat olaylarına yabancı kalırdı (Lüzumsuz Adam'da bunu sezebiliriz)." Yapraklar dergisinde Doğan Hızlan, Demir Özlü, Orhan Duru (Sayı 1, 2, 3, 4) az gelişmiş ülkelerin edebiyatının sorunlarına değinen yazılar yayınladılar. Bu deneme ve tartışmalara Önay Sözer de (Yeni Dergi, Aralık) katıldı.

Yılın diğer ilgi çekici yazılarını da şöyle sıralıyabiliriz: Rauf Mutluay'ın *Türk Romanında Tipler: Rabia* (Türk Dili, Nisan), Hüsamettin Bozok'un, *Hüseyin Rahmi'nin Romanlarında Köy ve Köylü* (Yeditepe, Ağustos).

Yılın son tartışması da ülkemizde yazılan edebiyatın eğilimleri konusunda oldu. Yön'de Ali Uzunisa (Dilber)'nın *Ülkemizde Edebiyat Polavra'dır* başlığını taşıyan yazısı tartışmayı başlattı, bu yazıyı sırasıyla Memet Fuat'ın, Mehmet Doğan'ın yazıları izledi.

Bu yıl az yazı yayınlayan Asım Bezirci "1950 den sonraki hikâyecilerimiz dizisine, yedinci kişi olarak *Leylâ Erbil*'i katı. (Dönem, Haziran), Türk Dili'nin Roman Özel Sayısının birincisinde (Temmuz) iki önemli inceleme yer aldı. Birincisi Mustafa Nihat Özön'ün Cumhuriyete kadar olan romanımızı inceliyen yazısıyla, Konur Ertop'un Cumhuriyetten bugüne kadar olan romanımızı değerlendiren araştırmasıydı. İki yazı da ayrıntılara inmeyen, romanımızı genel çizgileriyle değerlendiren çalışmalardı.

Hayati Severoğlu

1964'TE DİL ÇALIŞMALARI

S. N. ÖZERDİM

Geçen yıl içinde, Türk Dil Kurumu'nun, devlete başvurarak, yazışmalarda sade Türkçeye özen gösterilmesi için uyarmalar yapılmasını dilemiş; Başbakanlık "kanun metinlerine geçmekle beraber, terim niteliği taşımayan eski sözcüklerin yerine Türkçelerinin kullanılması" yolunda bir genelge ile devlet dairelerinin dikkatini çekmiştir. Öte yandan, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi de, Türk Dil Kurumu'nun önerilerine dayanarak, dört genelge yayınlamış, yazışmalarda ve yayınlanacak kitaplarda Türkçeye özen gösterilmesi, ders kitaplarında arı dil kullanılması, öğretmenlerin derslerde Türkçeye önem vermeleri gibi uyarmalarda bulunmuştur. (Bu genelgelerin metinleri, Türk Dili dergisinin Temmuz 1964 sayısında çıkmıştır.)

Türk Dil Kurumu'nda

Kol Çalışmaları Derleme-Tarama Kolu'nun çalışmaları: "Atasözlerimiz ve Deyimlerimiz" adlı yapıt, bu yıl sona ermiş, basım evresine girmiştir. "Derleme Sözlüğü" nün 2. cildi de tamamlanmıştır, bu cilt (B) harfini içine almaktadır. "Tarama Sözlüğü" nün 2. cildi de tamamlanmıştır, bu ciltte (C, Ç, D) harfleri bulunmaktadır. Otuz yıldan beri dilimize girmiş olan sözcükleri kapsıyacak sözlük için yapılan taramalar yeterince ilerlemiştir. Devrim sonrası kanunlarının taranması işi sona ermiş, (4195) fiş elde edilmiştir, bunlarla, kanunlarda kullanılan bir "Yeni Hukuk Terimleri Sözlüğü" meydana getirilecektir. Halk sanatı terimleri, bölge atasözlerlyle deyimleri, sözlü halk edebiyatı derlemelerine ilişkin çalışmalar da sürmektedir.

Gramer Kolu Çalışmaları Gramer terimleriyle ilgili ta-

ramalara girişilmiş, çevrilmesi kararlaştırılan yapıtlar üzerindeki denetleme çalışmalarına devam edilmiş, teyple dil malzemesi toplama işi geliştirilmiş, "İmlâ Kılavuzu" nun yeni ve değişik basımı ile ilgili çalışmalar da son evresine getirilmiştir.

Sözlük Kolu Çalışmaları Bir yandan "Türkçe Sözlük" ün yeni basımı üzerinde çalışılmakta, öte yandan "Yeni Türkçe Sözlük" ün hazırlıkları ilerlemektedir. Ayrıca "Etimoloji Sözlüğü", yarışmaya konmuş olan "Öğrenciler İçin Türkçe Sözlük", "Arapça-Türkçe Sözlük", "Farsça-Türkçe Sözlük", "Almanca-Türkçe Sözlük", "İngilizce-Türkçe Sözlük" çalışmaları da devam etmektedir. "Resmî Yazışmalar Sözlüğü" yayınlanmış, bu sözlüğün geliştirilmesi için hazırlıklara başlanmıştır.

Terim Kolu Çalışmaları Hukuk terimleri, tiyatro terimleri, edebiyat terimleri, spor terimleri sözlükleriyle ilgili çalışmalara devam edilmektedir. Her terim sözlüğü için ayrı uzmanların işbirliği sağlanmıştır. 29 Ekim'de T.D.K. İstanbul Dalında Terim Kolu Başkanının katıldığı bir spor terimleri toplantısı yapılmıştır.

Yayın ve Tanıtma Kolu Çalışmaları Kurum'un bu yıl yayınladığı yapıtları aşağıda anacağız. "Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten" in 1963 sayısı, Onuncu Kurultay'da okunan bildirileri derliyen "Bilimsel Bildiriler", Agâh Sırrı Levend'in "Ali Şir Nevai I. Hayatı, Sanatı ve Kişiliği", Atatürk'ün "Söylev (Nutuk)" unun ikinci cildi basılmaktadır.

Ankara Radyosu'ndaki dil konuşmaları onbeş günde bir düzenli olarak yapılmaktadır; İstanbul Radyosu'nda da dil konuşmalarına başlamak üzere gerekli hazırlıklara girişilmiştir.

Kurum, okullarımızda Türkçe ve edebiyat dersleri ile Kültür-Edebiyat kolları çalışmaları içinde yapılabilecek, özdilimize yararlı olabilecek bir program hazırlamış, Yayın-Tanıtma Kolu bu programı ortaokullarla liselere göndermiştir.

Kurum, kendi salonunda zaman zaman konferanslar da düzenlemiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bahçelievler Deneme Lisesi ile öğretmenler kursu dolayısıyle Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda kitap sergileri açılmış, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde sergi ve şiir gecesi düzenlenmiştir.

Kurum salonunda Üniversiteli Kadınlar Birliği ile bir toplantı yapılmış, Amasya Öğretmenler Derneği'nin çağrısı üzerine Kurum yetkilileri Mayıs ayı içinde Amasya'da konuşmalar yapmışlardır.

17 Mayıs'ta, ölüm yıldönümü dolayısiyle Atatürk anılmıştır.

Yönetim Kurulu Şubat 1964 toplantısında "Basın Dil Ödülü" ile "Radyo Dil Ödülü" yönetmeliklerini kabul etmiştir. (Yönetmelikler, Türk Dili dergisinin Mart 1964 sayısında yayınlanmıştır. Ödül Yönetmeliği ile Seçiciler Kurulları üyelerinin adları ise Türk Dili dergisinin Ocak 1964 sayısında çıkmıştır.)

Dil Bayramı 26 Eylül 1964'te kutlanan Dil Bayramı'nda Başbakan İsmet İnönü de hazır bulunmuş, dil ödülleriyle ve ödül alanlarla ilgilenmiştir.

Ödüller Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülleri Seçici Kurulu, bu yıl: Cahit Öztelli, Sabahattin Kudret Aksal, Hikmet Dizdaroğlu, Salâh Birsel, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Baha Dürder, Orhan Hançerlioğlu'ndan kurulmuştur. Yarışmaya katılan otuz yapıt arasında Hikâye türünde "Soluma" adlı yapıtıyla Demir Özlü, Şiir türünde "Yaz Dönemi" adlı yapıtıyla Behçet Necatigil, Deneme-Eleştiri-Gezi türünde "Eflâtun" adlı yapıtıyla (bu kitap Varlık'ın Dünya Klâsikleri dizisindedir) Necip Alsan, Çeviri türünde "Günümüz Fransız Şiiri" adlı yapıtıyla Tahsin Saraç ödül kazanmışlar; bu yıl Roman, Tiyatro ve Bilim kollarında ödüle aday yapıtlar gerekli oyu toplıyamadıklarından, bu türlerde ödül alan olmamıştır.

Gazetecilik Dil Ödülleri Türkiye Gazeteciler Federasyonu ile Türk Dil Kurumu temsilcileri Ocak ayı içinde toplanarak 1963 yılı ikinci dönemi gazetecilik ödüllerine hak kazanan gazetecileri seçmişlerdir: İstanbul-Ankara-İzmir gazeteleri haber dilinde Dünya gazetesinden Selçuk Altan ödül almıştır. Başlık ödülüne katılan olmamıştır. Anadolu basınında: Erzurum'da Aziziye Postası gazetesinden Hikmet Barlıoğlu haber başlığı dalında ödül kazanmıştır. Her iki bölümde de ikinci ve üçüncülük alan olmamıştır.

Yayınlar

Türk Dil Kurumu 1964 yılı içinde şu kitapları yayınlamıştır

Ataç: *Söyleşiler;*
Dil Devriminden Bu Yana Düzyazı Örnekleri;
A. Dilâçar: *Türk Diline Genel Bir Bakış;*
Türk Dili Roman Özel Sayısı I (Temmuz 1964, 154. sayı);
Türk Dili Roman Özel Sayısı II. (Aralık 1964, 159. sayı);
Onuncu Türk Dil Kurultayı;
Cahit Öztelli: *Resmî Yazışmalar Sözlüğü;*
Tanıtma Yayınlarında
Agâh Sırrı Levend: *Hüseyin Rahmi Gürpınar;*
Hikmet Dizdaroğlu: *Müftüoğlu Ahmet Hikmet; Ömer Seyfettin;*
Ömer Asım Aksoy: *Dil Üzerine Düşünceler-Düzeltmeler* (2. basım);
Suat Y. Baydur: *Dil ve Kültür* (2. basım).

Kurultay Temmuz ayı içinde toplanan olağanüstü kurultay, sadece Türk Dil Kurumu Tüzüğü'ndeki değişiklikleri konuşmuş, kararlara varmıştır. Aslında bu konu Onuncu Kurultay'ın gündeminde vardı, zaman darlığı dolayısıyle 1964 yılı yazında bir olağanüstü kurultayın toplanması ve tüzük değişikliğini konuşması kararlaştırılmıştı. (Agâh Sırrı Levend'in Kurultay sorunnlarını özetliyen yazısı: "Türk Dil Kurumu'nun Olağanüstü Kurultayı", Ulus, 23 Temmuz 1964).

Kurum dışında

Bu yıl Dil Bayramı, yurdun birçok yerinde kutlanmıştır. Hepsini saptamaya olanak bulamadığımız bu törenlerden birkaçını anıyoruz:

Edremit'te Halkevi'nde kutlandı. Trabzon'da Türk Devrim Ocağı Dil Bayramı'nı bir "Dil" açık oturumu düzenliyerek kutladı; Türk Dil Kurumu, Türk Devrim Ocağı'na ve Trabzon'da çıkan Sonbahar gazetesine özel teşekkür mektupları gönderdi. Çorum'da Dil Bayramı, Belediye salonunda kutlandı. Urfa'daki tören ise, Urfa Öğretmenler Derneği'nce düzenlendi. Sinop'ta da Dil Bayramı'nın kutlandığını bölgenin gazetesinden öğrendik. Millî Türk Talebe Birliği, Dil Bayramı dolayısiyle dilin arılaşmasını destekliyen bir bildiri yayınladı.

Karaman'da her yıl kutlanan Dil Bayramı bu yıl da Haziran başında kutlandı. Konya'daki Selçuk Eğitim Enstitüsü, bu vesile ile, Türkçeyi destekliyen bir bildiri yayınladı.

İstanbul'da, özellikle adalarda Rumca yer adlarının Türkçeleştirilmesine karar verildi. (Galata'nın adı: Karaköy, Samatya'nın adı: Kocamustafapaşa olarak değiştirilmiştir.). İstanbul'daki Rum okullarında çalışan Rumca öğretmenlerinin de Türkçeden sınava çekilecekleri gazetelerde yazıldı (Akşam, 3 Temmuz 1964).

Bu arada, Balıkesir'de çıkan Ateş gazetesinde gördüğümüz bir şikâyet mektubunu da anabiliriz: Bir okuyucu, camilerde vaaz edenlerin dillerini anlamadıklarından yakınmakta, konuşmalarına Arapçayı çokça karıştırdıklarını belirtmekteydi.

Basında, özellikle Anadolu basınında, dil yazılarının, arı Türkçeyi savunan yazıların bolluğu da dikkatten kaçmamaktadır. Anadolu basınının davranışında Türk Dil Kurumu Tanıtma Kolu'nun ve Anadolu basınına verilen dil ödüllerinin etkisi açıktır.

Basında yer yer öz-Türkçeyi yeren yazı ve fıkralar da çıkmıştır. Dil özleşmesini bir politika sorunu olarak gören kimi gazetelerde sık sık "Lisanımız nereye gidiyor?" çeşidinden yermelere rastlanmaktadır. Ancak, bu yazılarda düşünce ve dil gücünün yoksunluğu da açıkça görülmektedir.

Türkiye'de komünizmin kaynaklarını araştıran küçük kitabında bir profesör, Dil Devrimini de bu "kaynaklar" arasına katmıştır. Dil Devrimini toptan yıkmayı amaç tutan bu yazısında yazar, başka hiçbir ülkede komünizm kaynakları arasında bir dil devrimi hareketi bulunmadığını, bunun bize özgü bir iş olduğunu belirtmektedir. Dil özleşmesini yeren yazıların sahipleri az da olsa, sadeleşmenin ve özleşmenin içine girmişlerdir. Ancak, bu yazar, dilde Türkleşmeyi bir komünizm davranışı sayarak en aykırı tutumu takınmış bulunmaktadır.

Bu arada, Türk Dil Kurumu ile tartışmaya giren dilcilerin yazıları da görülmekte, Kurum'ca gereken yanıtlar verilmektedir.

Yayınlar

Kurum yayınları dışında dil ile ilgili incelemelerin bibliyografyasını vermek burada olanak dışındadır. Ancak, belli başlı kitapların adlarını vermeye çalışacağız.

Üniversitelerimizin dergileri, yıllıkları, uzun aralıklarla da

olsa yayınlanmaktadır. Bu yıl bunlara Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin iki yeni dergisi eklenmiştir:

Türkoloji Dergisi. Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü. İlk sayısı: 1964.

Doğu Dilleri. Doğu Dil ve Edebiyatları Araştırma Enstitüsü. (Farsça, Arapça, Urduca, Hindoloji ve Sinoloji Araştırmaları). İlk sayı: 1964).

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü de *Lingua Turcica* adlı altı aylık bir dergi çıkarmaya başlamıştır. İlk sayı: 1964. Enstitü kitap yayınına da başlamıştır. Yayınları arasında Doç. Dr. Muharrem Ergin'in *Dede Korkut Kitabı, Metin-Sözlük* adlı yapıtını analım.

Çeşitli Yayınlar

Prof. Fahir İz: *Eski Türk Edebiyatında Nesir I.*

Haydar Edaskun: *Yeni Türk Dilbilgisi* (1963).

Seyit Kemal Karaalioğlu: *Sözlü-Yazılı Kompozisyon, Konuşmak ve Yazmak Sanatı.*

Sözlükler

Ruşen Alayhoğlu - Kemal Demiray: *Ansiklopedik Türkçe Sözlük.*

Ferit Develliioğlu: *Osmanlıca-Türkçe Okul ve Yazışma Sözlüğü* (1964 sonunda basımı tamamlanmış olacaktır.)

Mustafa Ovacık: *İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü).

T. Azmi Uslu: *Yeni Hukuk Lügati ve Hukuk Terimleri Sözlüğü.*

Âkil Aksan: *Türkçe-Fransızca Hukuk Terimleri ve Sözlüğü.*

Şükrü Bodur: *Hukuk Sözlüğü* (1963).

Aytemiz Kitabevi: *Hukuk, İktisat ve Ticaret Lügati.*

Pars Tuğlacı: *Tıp Lügati, İngilizce-Latince-Türkçe.*

Cemal Üner: *Dört Dilde Teknik Lügat* (1963).

Selim Rahim Suntur: *İngilizce-Türkçe Teknik Lügat* (1963).

Prof. Dr. Reşat İzbırak: *Coğrafya Terimleri Sözlüğü.*

Vural Sözer: *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi.*

Kâzım Uz: *Musiki Istılâhatı.* (Düzeltilip genişletilmiş yeni basımı. Hazırlıyan: Dr. Gültekin Oransay).

1964 yılının dil çalışmaları, genel bir özet olarak, budur.

1964'TE PLÂSTİK SANATLAR

Nurullah BERK

Bin dokuzyüzler adım adım ilerlerken Varlık Yıllığı okuyucularına bir rakam önceki plâstik sanatlar hareketleri üstüne bilgi vermem gelenek oldu. Bu yazılar, zamanın başdöndürücü akışını biraz da korku ile izleten birer ölçü oluyor. Saatlerin, günlerin, haftaların, ayların, hele yılların akışının farkına varmıyoruz da yaşayışımızda, belli süreler içinde yapmak zorunluğunda olduğumuz işler gösteriyor, ölçtürüyor çarkın dönüşünü.

Varlık Yıllığı da böyle. Bir de bakıyorum Yaşar Nabi aramış, geçen bin dokuzyüzün bilânçosunu istiyor. Bir yıl daha geçivermiş diyorum. Ve yıllıklar yanyana sıralanıyor kitaplıklarımızda.

1964 de plâstik sanatlardan söz açarken, önceki yazılarımın ana prensibinden dönmek istemiyorum: Bizdeki sanat hareketleriyle yetinmemek, Avrupa'da olan bitenlerden söz açmak, iki dünyayı karşılaştırmak gerek. Oysa, sadece bizdeki buluşları, hamleleri, ilginç çalışma ve araştırmaları izlemek isterdi gönül. Sanat verimimizi Batıya sadece "espri" bakımından bağlı, verim dehâsı bakımından da egemen, kendine has, orijinal görmek isterdi gönül. Ne yazık ki, o zirvelere ulaşamadık henüz. Sıkı sıkıya bağlıyız Batıya. Onun buluşlarını izliyor ve uyguluyoruz, kendimize göre bir nebzecik değiştirmeden. Verimimizin yanılmıyorsam yüzde doksanı, ana klişeye uydurulmuş "suret" ler gibi, Batı sesinin katmerleşen akislerine benziyor.

Plâstik sanatlarımızın, süsleme sanatlarımızın yıllık verimine sanatçıların yüzde doksanının tutumu, kadın tayfamızın Batı modalarını izleyişinden, uygulayışından farksız. Batıdan gelen süs ve tuvalet modellerini resim resim, patron patron izliyen, ya da, varlıklılarsa, Avrupaya gidip bavul bavul, valiz valiz giyim eşyası, incik boncuk getirip kendilerine uy-

duran hanımlarınız gibi ressamlar, heykeltraşlar ve dekoratörler yabancı buluşlara, stillere ve tekniklere uyduruyorlar benliklerini.

Bu gerçekler karşısında bizimkileri daha iyi anlamak için Batılı ağabeylerden de söz açmak zorunluğu kendinden doğuyor. Böylesine bir karşılaştırma sadece kopyacıların, etkiler altında ezilenlerin. benlikleri pahasına "modern" görünmek heveslilerinin bu çok kere küçük düşürücü tutumlarına parmak basmaya yaramıyor sadece. İyimser tarafı da var Batıyla karşılaştırmada kendimizi. Hiç değilse sanatçılarımızın bir bölümü, Batı esprisine uymak ve Batı hareketlerini izlemekle beraber, kendilerine has bir çeşni katabiliyorlar eserlerine. İşte o zaman iki dünyanın çarpışmasından ilginç sonuçlar çıkıyor, ilerisi için bir iki ışık belirebiliyor bu kopyacılık, adaptasyon dünyamızda.

1964 de Batıda beliren eğilimlerden söz açmaya gelince, ne yalan söyliyeyim, bocalıyacağım biraz. Otuz şu kadar yıllık sanat hayatımı Batıyı adım adım izlemekle geçirdiğim halde, şu son üç dört yıldan beri ilgim hayli gevşedi. Avrupa şehirlerine gidişimde galerileri değil, sergileri değil, müzeleri geziyorum. Dergi ve gazetelerde "aktüalite" yi pek incelemiyorum. Sanat modasının son cilvelerinden habersiz olmakla kendimde büyük bir eksiklik görmüyorum. Vermeer de Delft'in "Dantelâ Ören Kadın" ı, Paolo Uccello'nun "San Marino Savaşı", Cezanne'ın "İskambil Oynıyanlar" ı, Picasso'nun "Cambazlar" ı yetiyor da artıyor zevkime.

Şimdi ileri genç sanatçının ne düşündüğünü seziyorum: Picasso'dan sonrasını anlıyamıyor, aklı ermiyor yeni sanata! Değil vallahi. Poliakoff'un yamalı bohçalarını, Hans Hartung'un o bizim eski yazılar yanında karikatür kalan grafizmasını, Riopelle ve ötekilerin lekelerini, Pollock'ları, Rothko'ları, tuvale bezelye, nohut, tahta parçaları yapıştıranları, seks âletleri manyaklarını pek güzel anlıyorum.

Ne var ki sevmiyorum, sevmediğim için de ilgilenmiyorum. Klâsik soyutlardan, Klee'lerden, Kandinsky'lerden, Mondrian'lardan sonra çağdaş araştırmaların soysuzlaştığı kanısındayım. Soysuz şeylere karşı da ilgi besliyemiyorum.

★

Son modalara karşı ilgisizliğim yıllık bilânçonun kuruluşunda aksaklıklar doğursa da, Komiser olarak gençlik Biennallerini yakından izlemek zorunda bulunuşum bir yandan, bir yandan da çağdaş sanatın kulislerinden sızan söylentiler beni Batıda olan-bitenlere yabancı tutmadı. Söylentilere göre, Batı resim dünyası bir kriz devresi geçirmekte imiş. Halk ve aydınlar "şok" etkisi uyandırmaktan başka amacı olmıyan aşırılıklardan yavaş yavaş bıkmaya başlamış. Bıkılmış otomobil lâstiğine sürülüp tuvaller üstüne gezdirilen boyalardan, pres altında ezilen otomobil motörlerinden, demirci kaynaklarından, bembeyaz, kapkara alanlara serpiştirilmiş noktalardan, yırtık bezlerden, döner ayna oyunlarından, necaset taklidi kokuları eksik boya pıhtılarından, gerilmiş seks âletlerinden, kadın rahimlerinden. dikenli tel örgülerinden, "mutlak" peşinde gitmek için hiçliğe varan bütün kalpazanlıklardan.

Modern sanat krizinin büyük Avrupa şehirlerinde, hele Paris, Londra New York gibi merkezlerde ne gibi karışıklıklar doğuracağını biz buradan anlıyamayız. Birkaç yüz, ya da birkaç bin liralık zavallı satışlarımız, parasız galerilerimiz, tek-tük resim sevenlerimizle, müzesiz, galerisiz, simsarsız, tüccarsız ve -çok şükür ki- satılmamış eleştiricilerimizle, zavallı, yoksun, ilkel sanat dünyamızla anlıyamayız o krizin kimliğini. Ne sebepten doğarsa doğsun -bıkkınlık, modaların geçmesi, satın alma gücünün zayıflaması, yeni fikirlerin eskileri yok etmesi v.b.- sanat dünyasında bir kriz yüzlerce, binlerce kişiyi yere vurur ve milyonların, belki de milyarların ortaya atıldığı bir alış-veriş dünyasını iflâslara sürükler.

Batıda Devletin sanat dünyasındaki rolü, para bakımından, bizdekinin aksine, özel sektöre kıyasla devede kulaktır. Sanat piyasası özel sektörün elindedir. Belki de binleri bulan galeriler, yüzleri bulan sanat organları, dergi, gazete, bültenler yoliyle yeni kabiliyetleri bulup "lânse" etmekle ticaretlerini yürütürler. Dergi, gazete ve çeşitli organlar, ya zengin galeriler, ya sanat ticaretinde kârları olan kişiler elindedir. Galerinin, daha doğrusu sanat tüccarının istediği sanatçıyı göklere çıkarmakla ödevli sanat yazarları, eleştiricilerin çıkarları, doğrudan doğruya sanat piyasasının gidişine bağlıdır.

Batıda sanat piyasası, Borsaların "esham ve tahvilât" piyasaları kadar önemlidir. Bir "krak" yüzler. binlerce kişiyi yere serebilir.

Bugün kriz geçirdiği haber verilen Batı sanat dünyası bu anormal temellere dayanır.

★

Toplumun normal sanat isteğini, eğer bu deyimi kullanmak doğru ise, "istihlâkini", konsomasiyonunu kat kat aşarak yapmacık, yapma istekler doğuran, empoze eden Batı sanat piyasasının son yıllar içindeki krizi, buhranı normal bir sonuç sayılabilir. Sanat eseri, büyük verim çağlarında olduğu gibi, az rastlanır bir olay, sürekli, içten bir çabanın ürünü, ruhları yücelten, insanlığı iyiye, doğruya, güzele götüren bir eleman olmaktan çıkıp, -bugün olduğu gibi- endüstri, ticaret metaı haline getirilirse eninde sonunda olacağı budur: Yorgunluk, bıkkınlık, buhran.

Gereğinden çok fazla beslenen bir organizma nasıl yorulup hastalanırsa, isteğinden çok fazla sanatla ilgilendirilen toplumlar bir çeşit "sürsatürasyon" a kapılır. Sanat sanıldığı, çağımızın toplumlara zorla kabul ettirmek istediği kadar kişi hayatında gerekli bir eleman değildir. Sanatın değeri enderliğinde, zaman zaman, gereğince tadılmasında. Oysa bugün galeriler, sergiler, dergi ve gazeteler, konferanslar, radyo, sinema, televizyon toplumlara boyuna sanat sunmakta. Şöyle genel bakışta, üstünkörü yargıda modern dünyanın büyük bir başarısı gibi görünen bu sanat "vülgarizasyon" u, sanatı herkesin ayağına kadar getirme başarısı, aslında, buhranın sebeplerinden biri olabilir.

Sabahleyin kalktığınızda, daha kahvaltı ortasında radyonun dokuzuncu senfoniyi dinlemeye zorlaması, televizyonun oyunu koltuğunuza getirmesi, onu empoze etmesi, röprodüksiyonun ancak müzede görebileceğiniz şaheserleri çok kere yalan yanlış bir kopya şeklinde duvarlarınıza astırması, plâk, pikap, eskilerin yudum yudum tattıkları sanat eserinin binler, yüzbinlerce kalıplarıyla ortaya atan araçlar, sanat konsomasyonunun başlıca faktörleridir. Sanat "vülgarizasyon" unun faydaları tartışılabilir, iyilikleri olduğu kadar kötülükleri de vardır ama, toplumlarda yaratma gücünü arttırdığı, ya da uyandırdığı iddiası yanlıştır kanısındayım.

Paris'e, Londra'ya, Roma'ya, New York'a koşanlar, bütün

umutlarını oralardan gelecek aydınlığa bağlıyanlar bu krizle karşılaşıyorlar. Ölçülerimiz o kadar değişti ki, bu soysuzlaşma çekici, enteresan bulunuyor. Kakofonik konser, her sazın bir başka şarkı tutturduğu Batı sanat orkestrasının bu anarşik durumu kimiler gözünde çekici, sarhoş edici bir hareket dünyasıdır. Ama sağduyusu olan bunalıyor bu yaygaralar arasında, boşuna bir düzen, bir simetri, bir âhenk arıyor. Ve bugüne göz yumup dünün ürünlerinde arıyor teselliyi.

★

Batının büyük şehirlerinde, müzelerde, aktüaliteyi izlemiyen galerilerde, millî kütüphanelerde yakın uzak sanat tarihinin büyük ustalarına gitgide genişliyen yer verilmesi bu teselliyi arama, halklara sunma çabasından doğmuyor mu? Büyük ustaların tertemiz havası, çağın anarşisinden bunalmış zihinlere yeni bir hayat aşılıyor sanki. Geride bıraktığınız yıl içinde sırayla Eugène Delacroix'nın, Francisco Goya'nın, Toulouse-Lautrec'in, Paul Signac'ın, Georges Braque'ın, Gustave Moreau'nun toplu -retrospektif- sergileri açıldı. Unuttuklarını bağışlansın.

Kübizmden bu yana ondokuzuncu yüzyıl "akademik" ressamlarını küçümsemek moda olmuştu. Klâsisizm yapmak iddiasıyla birtakım formülleri tekrarlamakla yetinmiş olan akademik sanatçılarda inkâr edilmez bir teknik güç vardı. Bu adamlar, mesleklerinin bütün sırlarını bir bir çözmüşlerdi, kişilikleri, dünya görüşleri yoktu belki ama, yirmi metrekarelik tuvaller boyama, koskoca anıtlar dikme zoru karşısında işlerine rahatlıkla başlayıp rahatlıkla bitirebiliyorlardı. Ben akademizmi sevmem, eski ustaların sahte, soysuzlaşmış bir şekli bulurum onu. Ama Paris'te Pantheon'u gezerken, Jean-Paul Laurens'in o anıtsal resimleri karşısında bu zanaat gücüne, bu teknik ustalığa şaşmaktan kendimi alamam.

Eski ustaların, büyük ustaların, tabiatın kulu kölesi akademiklerin ve genellikle gerçekçi sanatçıların plâstik sanatlar sahnesinde yeniden görünüşleri, modern akımların silip süpürdüğü, dirilmemecesine öldürdüğü sanılan eski değerlerin yeniden ön plâna gelmesi, daha doğrusu getirilmek istenmesi, üstünde durulacak bir olaydır. Çağdaş sanatın süprüntülerini, gerçek sanatın kurtulması için yok olması gere-

ken çöplerini temizliyecek, aranılan temiz havayı estirecek büyük adam, ya da hiç değilse değerli adamlar topluluğu öyle birdenbire, günün isteklerine göre çıkamazdı. Kurtarıcıyı beklemek gerekiyordu. Ama bu bekleyişi hiç değilse süslemek, çekilir hale getirmek için yapılacak tek şey, unutulan, dün hor görülen, haksızlığa uğrayanların, vilâyet müzelerinde, depolarda istifli eserlerini gün ışığına kavuşturmaktı. Nitekim Matisse'in, Rouault'un, Marquet'nin hocası Gustave Moreau, Louvre müzesinde tertiplenen büyük bir sergiyle diriltilmişti. Gustave Moreau, ileri çağdaşların akademik sandıkları bu ressam, Sürrealistlerin babası, lekeci-soyutların gerçek önderi imiş!

★

Batı sanatı çalkantı içinde, buhran içinde, yeni -ve muhakkak ki daha temiz, dürüst, içten- biçimlere gebe. Bu durumun bizi pek yakından ilgilendirmesi, yüzümüzün artık doğrudan doğruya Batıya çevrili oluşundan. Ondokuzuncu yüzyıl ortalarında minyatür sanatının iki boyutlu, süslemeci, mutlu düzeninden Avrupa pentürünün üç boyutlu, derinlemesine, dramatik dünyasına geçtiğimizden bugüne resim sanatımız Batıyı, özellikle de Fransa'yı adım adım izledi.

Yıldız sarayının parklarını, köşklerini, havuzlarını, bugünün ressamlarını şaşırtan bir "valör" olgunluğu ile kopya eden "primitif" sanatçılarımızda pek belli olmıyan bu izleyiş, zaman geçtikçe, kuşaklar birbirini kovaladıkça daha kuvvetle beliriyordu. Fransa'sız bir şey yapamıyorduk. Fransız realistlerinden sonra Empresyonistleri, Kübistleri ve Soyutları onbeş, yirmi yıllık "rötar" larla taklit ediyorduk. Daha yeni doğan heykeltraşlığımız ressamlara katılınca Türk plâstik sanatları, yüz yıl boyunca, Paris'ten gelen akislerin Türkiye'ye çevrilen sadık bir aynası oldular.

Fransa'yı bu izleyiş, son otuz yıla gelinceye kadar, sakin, rahat bir hava içinde gelişmişti. Yeni doğan sanatların kendilerine model, kılavuz seçmesi çerçevesindeki normal benzerlikler Türk sanatını Fransız sanatına yaklaştırıyor, kaynaştırıyor, bir bakıma da senteze ulaşabiliyordu.

Bu sentezin en belli örneklerini Halil Paşada, Osman Hamdi'de, Hoca Ali Rıza'da görebiliyoruz. Halil Paşa, Boğaziçi'ni,

hiç bir Batılı ressamın başaramıyacağı bir yerlilikle, canlandırmıştı. Paşanın, gün batısında, turuncumsu, morumsu havasına bürünmüş Çengelköyü'nün yağ gibi durgun, üstünde beyaz martılar uçuşan denizinde halka halka çevirttiği akisler, tepelerin mavi buğusu, Şirketi Hayriye vapurlarının göğe dümdüz çıkan dumanları bir Türk ressamının elinden çıkma özellikleriydi.

Hamit devrinin sofuluğu, geriliği içinde tablolarına Latin harflerle "O. Hamdy Bey" imzasını atacak kadar Batılılığını korkmadan ortaya atan Osman Hamdi, hocası Leon Gerôme'dan miras aldığı tekniğine, Doğulu bir minyatür ressamının inceden inceye işliyen titizliğini katabilmişti. Tablolarının başlıca elemanları olan sedef kakma masalarına, çini döşeli duvarlarına, halılarına, avizelerine, kumaş kıvrımlarına, mezar taşlarına bakınız. Fotoğrafik -desenlerini, kareye konularak büyültülmüş fotoğraflardan kopya ediyordu- fotoğrafik ve karaktersiz, çünkü deformasyonsuz çizgisini örten renkler Osman Hamdi'nin öteki kusurlarını silivierecek kalitede idi. Batılı Osman Hamdi, figürlü büyük kompozisyonlarında bir minyatür ressamının inceliğini gösteriyordu.

Fransız-Türk sentezinin başka bir örneği de, Hoca Ali Rıza. Şüphesiz bu eski ve ünlü ressam, Corot'yu kendine örnek seçmişti. Tabiate, Fransız gerçekçiliğinin deseni, rengi, kompozisyonuyla bakıyordu. Çok kere basmakalıp, formülleşmiş tekrarlamalara kaçan Ali Rıza, özellikle Üsküdar'ın eski mahallelerinden yaptığı resimlerde Türk havasını ekliyebiliyordu Batı kültürüne.

1914'te doğan Türk Empresyonizmi ile Batıya yaklaşma daha da arttı. Osman Hamdi'lerin gerçekçiliğine tepki olarak meydana çıkan yeni akımın önderleri, alafrangalıklarıyle övünüyorlardı. Namık İsmail'in, Çallı'nın, Feyhaman'ın portre ve figürleri yüzde yüz Batılı idiler. Kadınlar, çarşaflarını atmışlardı, hattâ çırılçıplak soyunmuşlardı tablolarda. Batılı Osman Hamdi'nın gösteremediği bu cesaret, Namık İsmail ve Çallı İbrahim'de artık besbelli idi. Empresyonistlerimiz arasında yerlilik gösterebilen Avni Lifij ve Nazmi Ziya idi. Hele Nazmi Ziya, İstanbul'un ressamı diyebileceğimiz Nazmi Ziya, su katılmamış bir Empresyonist olduğu halde, bu şehri öylesine sevmişti ki, Monet'ninkinden, Sisley'inkinden farksız, çok kere

onlarınki kadar güclü tekniğine bizim havamızı, bizim atmosferin özelliğini katmak başarısını göstermişti.

Müstakil Ressam ve Heykeltraşlar Birliği, hele "D Grupu" ile Batıya, Fransa'ya sıkı sıkıya bağlanıverdik. Bir senteze varmanın lâfı bile edilemezdi bu bağlanışta. Picasso, Gromaire, Léger, Lhote, Desplau, Gimond Türk plâstik sanatlarına aktarıldı. Kaçınılamazdı bu kuvvetli etkilerden, biliyorum. Hangi güclü kişi yeni bir görüş, bir teknik bulup övünebileceğimiz orijinalliği getirecekti yeni Türk sanatına? Paris atölyelerinde çalışan, Türk sanatına yeni bir canlılık aşılama coşkunluğu içinde hamle eden gençlerden Fransız hocaların buluşlarını bize aktarmak başarısından başkası beklenemezdi.

Bizim kuşaktan, "D Grupu" kuşağından sonra gelenler, Güzel Sanatlar Akademisi'nin yeniden kurulduğu 1937 yıllarında Fransa ile ilgilerini kesmek şöyle dursun, daha da sağlamlaştırdılar. Biz öğrenicilik çağımızda Fransa'ya gitmiştik. Bizden sonraki kuşağın ayağına geldi Fransa. Resim bölümüne Leopold-Levy, süsleme bölümüne Louis Sue atanınca, İstanbul Akademisine Paris havası yayılıverdi. Birkaç yıl sonra yetişen kuşağın belli başlı temsilcileri ya Fransız burslarıyla, ya da kendi hesaplarına Paris'e göç ettiler. Göç ettiler diyorum, çünkü burs süreleri bitince dönmediler. Genç sanatçılar Paris'e yerleştiler ve bugün onlardan söz edilirken "Paris ekolü Türk sanatçıları" diyebiliyoruz. O kadar koptular memleketten.

Bu göç, bizden sonra gelen kuşağı, bir ikisi bir yana, memlekette temsilcisiz bıraktı. Memleket daha genç bir kuşağın yetişmesini beklerken, Paris'teki sanatçılarımız onlara katılanlarla hayli kabarık bir kadroya erişmiş oldular. Geride bıraktığımız yıl içinde Brüksel, Paris, Berlin ve Viyana'da açılan "Çağdaş Türk Sanatı" sergisinde Avrupada yaşıyan ve çalışan Türk sanatçılarımızın eserleri büyük bir salonu dolduracak çoklukta idi. Bu serginin kataloğu şu sanatçıları sıralıyordu: Avni Arbaş, Selim Turan, Mehmet Nejad, Abidin Dino, Hakkı Anlı, Mübin Orhon, Bayram Küçük, Cihat Burak, Behçet Safa, Tektaş Ağaoğlu, Fikret Mualla, Semiramis Zorlu, İlhan Koman ve daha başkaları.

★

Geride bıraktığımız yıl içinde Türk çağdaş sanatı, Dışişleri Bakanlığının Dördüncü Dairesine ve Milli Eğitim Bakanlığının Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne borçlu olduğumuz çok önemli bir hamle yaptı. 1963 te Brüksel'de açıldıktan sonra 1964 içinde sırayla Paris, Berlin ve Viyana'da tertiplenen bu büyük temsili sergi, çağdaş sanatımızla Batı dünyasını bölen kapıyı az da olsa aralanmış oldu. Batı, canlı ve "espri" bakımından ileri bir plâstik sanatın Türkiye'de yaşadığını, ilerisi için ümit besletecek kalitede olduğunu bu sergiyle görmüş oldu. Bu serginin akisleri, gerek günlük basında, gerek dergilerde geniş yer tutmuş olduğundan, onlardan burada söz açmayı gereksiz buluyorum.

Belki üstünde durulacak nokta, Batılı eleştiricilerden bazılarının bu sergiyi "milli karakter" bakımından yetersiz bulmuş olmalarıdır. Bu konu, Akademide, Ahmet Kutsi Tecer'in başkanlığında bir açık oturum tertiplenecek kadar aydın çevrelerimizi ve sanatçılarımızı ilgilendirdi. Aydınların ve sanatçıların büyük bir kısmı Batılı eleştiricileri Türk eserlerinde "pitoresk", Şark havası aramakla suçlandırdı. Türkiye, Avrupalı, modern, Batı uygarlığına teknikçe ve ruhça ayak uydurmak istiyen bir memleketti. Batı nedense, özellikle kültür ve sanat konularında bunu kabul etmek istemiyor, bu kadar zengin bir kültür geleneğine sahip bir toplumun bu mirası bırakıp körükörüne yabancı kültürleri taklit edişine yakınıyordu.

Türk aydın ve sanatçıları arasında Batılıları haklı görenler de vardı. Kuzu kuzu gidiyorduk onların peşinden. "Hacı Baba mimarisi", hat, minyatür, çorap çevre, taklidi bir yana, hiç değilse Batının modern akımına katacak bir buluşumuz, bir özelliğimiz de mi yoktu? Türk sanatı, milli sanat yapmak, bugün Hintliler, İranlılarda olduğu gibi, eski formülleri tekrarlamak, sarıklar, kubbeler, minarelerle oynamak demek değildi. Bir şey bulmak, çağdaş havaya uymakla beraber, bizim olan bir çeşniyi sunmak gerekti. Oysa bunu yapamıyorduk. Yenilerin o kadar düşkün olduğu soyut sanatta bile, bu bakımdan zengin kaynaklara sahip olduğumuz halde, kendimize has bir elemanı katamıyorduk dünyaya.

Batılı eleştiricilerin bir kısmı, yine de, bizdeki yenilerin, gençlerin beğenmedikleri, "folklorik" buldukları sanatçılar üs-

Renoir

tünde durdular. Bütün memleketlerin tekrarlıya tekrarlıya bıktırdıkları biçimlerden başka bir hava getiren resimler -Cevat Dereli, Neşet Günal, Eren Eyüboğlu, Cemal Tollu, Şemsi Arel, Avni Arbaş ve daha başkalarının tabloları- Batılı eleştiricilerin dikkatini çekmiş oldu.

★

Geride bıraktığımız yıl içinde Ankara ve İstanbul'da hiç bir haftayı boş bırakmamacasına sergiler birbirlerini kovaladı. İstanbul şehrinin sayılı sergi yerlerinden biri olan Akademi holü, önemli gösterilere sahne oldu. Macarlar, Polonyalılar sergiler açtılar, Belçikalılar modern Goblen halılarını ve seramiklerini gösterdiler. Fransız Le Corbusier'nin yapılarını, resimlerini sundular. İtalyanlarla Romenler, Resim ve Heykel Müzesinin alt kat salonunu çağdaş gravürcülerinin eserleriyle süslediler.

Geçen yılın önemli sergileri arasında Cemal Tollu'nun, Fahrünnisa Zeyid'in, Bedri Rahmi'nin, Eren Eyüboğlu'nun sergilerini saymak gerek.

Cemal Tollu, Paris'te André Lhote atölyesinde öğrenicilik etüdlerinden bu yana meydana getirdiği eserleri Müzede, geniş, anlamlı bir sergi halinde topladı. Bu sergi, Cemal Tollu'nun Türk plâstik sanatı içindeki seçkin yerini bir kere daha ispatlamış oldu. Tollu, başlangıçtan bugüne devamlı, sarsılmaz bir kişilik gösteriyordu. Gromaire'in etkisi altındaki gençlik etüdlerinin başlıca kaygısı olan kitle bütünlüğü, anıtsallığı son yılların Eti kabartmalarını hatırlatan kompozisyonlarına âhenkli bir gelişme ile intikal etmişti.

Uzun yıllar Londra ve Paris'te yaşayan Fahrünnisa Zeyid, Güzel Sanatlar Akademisinde yüze yakın eser sergiledi. Büyük kompozisyonlarının coşkun, renkleri tiz perdeden bir klâvyenin notaları gibi öttüren tekniği lirik mizacını gözler önüne seriyordu.

Bedri Rahmi, Akademi holünde Amerika dönüşü soyut tablolarını, Eren de Türk-Alman Galerisinde figüratif ve soyut eserlerini sergilediler. Bu iki sergi, bizim sanatımızda Doğu-Batı tartışmasına yeni bir konu olacak nitelikte idiler. Anadolu folklorünü, nakışları, çorap ve çevreleri yeni biçim ve

renk kombinezonlarına temel kabul etmiş sanatçıların bu inançlarını bırakıp yüzde yüz Batı soyutluğuna yönelmeleri üstünde durulacak bir olay sayılmalı idi.

İstanbul'daki Resim ve Heykel Müzesini ideal sergi olarak kabul edersek -ki öyledir-, oradaki değişikliklerden, yeniliklerden söz açmak ödevindeyiz. Ölümü ile sanat dünyamızda doldurulmaz bir boşluk bırakan rahmetli Halil Dikmen'den bize devredilen bu müze, yine Dikmen'in yardımıyla sağlanan imkânlar sayesinde geride bıraktığımız yıl içinde gelişebildi. Osman Hamdi, Nazmi Ziya salonlarına İbrahim Çallı, Cemal Tollu, Cevat Dereli salonları katıldı.

Alt kat orta salonun yeni akımlara tahsis edilişi, müze için önemli bir yenilenme oldu. Kuşak farklarına bakmaksızın, sanatçılarımızın son araştırmalarını sergileyen bu salonda, birbirine karşıt stiller kalite bakımından barışabiliyor: Soyut ya da yarı soyut resimlere, heykellere Anadolu köylüsünün yaşayışını üslûplaştırılmış bir realizm içinde izliyen -Neş'et Günalın'kiler- kompozisyonlar pek güzel yakınlaştırılabiliyor.

Müzenin bu salonuna bitişik odası, Paris Ekolü sanatçılarına verildi. Burada Mehmet Nejad'ı, Abidin Dino'yu, Selim Turan'ı, Fahrünnisa Zeyid'i, Avni Arbaş'ı, Hakkı Anlı'yı görebiliyoruz. Avni Arbaş bu topluluk içinde ağır basıyor, Avrupa Çağdaş Türk Sanatı sergisinde ağır bastığı gibi, İstanbul Akademisinde öğrenici bulunduğu 1937-40 yıllarında beliren kişiliği, az değişmelerle, dikkati çekecek içlilik ve kalitede 1964 de gelişmiş bulunuyor. Modalara uymıyan, gelip geçici akımlara önem vermiyen, gönlünce çalışmak cesaretini gösteren bu sanatçının yurttan uzak oluşunu bir kayıp sayıyorum kendi payıma. Ne yapsak, yabancı memleketlerde, umduğumuz başarıya, üne ulaşamıyoruz. Ama kendi memleketimizde bizi bekliyen ödevler, başarılar var. Avni gibi bir değerin bizden uzak yaşayışına gönül razı olmuyor.

Bir de "Sergi Salonu" açıldı. İleride müzeye kabul edilmeleri muhtemel olanların "giriş holü" sayılabilecek olan bu ufak çaptaki bölüm, zaman zaman değiştirileceğine göre, müzenin belki en canlı, dinamik bir parçası olacak.

★

Bugüne kadar hiç bir etüde, hattâ üstünkörü gözden geçirilişe konu olmıyan heykeltraşlığımız üstüne birkaç notla plâstik sanatlarımızın bu geniş ve billyorum ki, çok eksiktaslağına son vereceğim.

Heykeltraşlık, nankör bir sanat koludur. Toprak, alçı, mermer, demir, bronz gibi gereçleri sert, kullanışsızdır. Üstelik pahalıdır. Heykel, resim gibi kolaylıkla yer değiştirmez, müşteri, amatör bulmaz. Seveni, anlıyanı yok gibidir. Bundan ötürü bizde olduğu gibi, başka memleketlerde de heykeltraş, ressamlara kıyasla, çok azdır. Hele nankör şartlar altında çalışıp değerli eserler vermek enerjisini gösterenleri bir elin beş parmağında sayılacak kadar azdır.

Tanzimat'tan sonra resim sanatının bizde kaydettiği gelişmeler yanında, heykeltraşlığın durgunluğunu kör inançların devamında aramak kusur olmaz. Hâdîsleri, putperestliği önlemek amacıyla "gölgesi yere düşen" heykelleri kesin olarak yasak etmesinin etkileri Kemalist Türkiye'ye kadar uzandı.

Heykelin günah sayılması gelenek yoksunluğunu doğuruyordu. Minyatürler, halk resimleri, süsleme sanatlarının hep çizgiye, renge ve -stilize de olsa- tabiatı izleyişe dayanan mirası, ondokuzuncu yüzyıl ortasında doğan "pentür" sanatımıza yeter zenginlikte kaynaklardı. Ancak 1920 den sonra yetişmeye başlıyan heykeltraşlarımız böylesine bir kaynaktan yoksundular. Klâsik mimarlığımızın taş ve mermer oymalarına, mezar taşlarına, ya da heykeltraşlık sanatıyla pek uzaktan ilgisi olan ilkel yontulara mı dayanacaklardı?

Bundan ötürü Türk heykeltraşlığı "yapma" doğmuş bir sanattı, çok uzun zaman bocalaması, kendini araması, sanat tarihimizin kitabında peşinen yazılı idi. Ama bu demek değildi ki, Batı anlamında teknik gücü olan sanatçılar yetişmemiş olsun. İhsan'ların, Oskan Efendilerin, Mahir Tomruk'ların yolunda yetişmiş genç kuşak temsilcileri, 1920 den sonra sanat değeri olan eserler vermeye başladılar. Alî Hadi Bara, Nijat Sirel, Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman, Ratip Aşir ve daha başkaları çıplaklarda, portrelerde ve büstlerde Türk heykeltraşlığının doğuşunu müjdelediler.

Bu sanatçılar, Fransa'da -evet yine Fransa'da!- Bourdelle, Despiau, Maillol, Gimond gibi ustalarla çalışmışlardı. Az sonra bunlara Nermin Faruki, İrayda Barri, Sabiha Bengütaş gibi kadın sanatçılar da katılıyordu.

1924 yılını kovalıyan yıllarda memlekette yetişkin heykelcinin yokluğu, belki de Batı hayranlığı, yöneticileri, Atatürk anıtları için yabancı sanatçılara başvurmak zorunda bırakmıştı. Krippel'ler, Cannonica'lar, Hanack'lar ve Thorak'lar Ankara'da, İstanbul'da ve başka illerimizde değersiz anıtlar yükselttiler. Daha sonraları bizim sanatçılarımızın meydana getirdikleri anıtlar belki bunlardan pek ayrılmıyordu ama, hiç değilse bizdendi bu gençler.

O gün bugün heykel sanatımız hayli gelişti. Müzemizde yeni heykelcilerimizden İlhan Koman, Şadi Çalık, Yavuz Görey, Hüseyin Gezer, Kuzgun Acar gibi sanatçıların eserlerini görebiliyoruz. Modern heykel sanatımızın klâsik devrini Ali Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu açtılar diyebiliriz. Hele, Türkiye'de dikilen anıtların en güzeli olan Barbaros anıtı sanatçısı Müridoğlu'nun kadın ve çocuk baş ve portreleri, çıplakları Türk heykel sanatını Batı seviyesine çıkaracak değerde işlerdi.

Geride bıraktığımız yıl içinde Türk heykelinden söz açmak zor. Nedense bizde heykel sergileri açılmıyor, dünkü ve bugünkü heykelcilerimizin toplu sergileri tertiplenmiyor. Çağdaş heykel sanatımızı ancak yılda bir Ankara'da açılan Devlet sergilerinde görebiliyoruz, o da çoğu yetersiz beş, altı parçayla.

1964 de en değerli gösteri, Avrupada açılan çağdaş sanatımızın heykel bölümü idi. Burada Zühtü Müridoğlu, İlhan Koman, Kuzgun Acar, Şadi Çalık, Sadi Öziş ve Hakkı Karayiğitoğlu'nun seçkin eserleri heykelciliğimizin bugünkü kaygı ve araştırmalarına güzel tanıklardı.

1964'TE SİNEMA

Çetin A. ÖZKIRIM

DÜNYA SİNEMASI

Armağanlar

Birkaç yıldan bu yana, biraz da Varlık okurları için izleyip duyurmaya çalıştığımız Uluslararası bir yarışma olan Berlin Film şenliklerinin XIV üncüsü 26 Haziran ile 7 Temmuz günleri arasında yapıldı. Oniki gün süren yarışmaya, Japonya, Avusturya, İtalya, Kanada, Vietnam, İran, İngiltere, Finlandiya, Arjantin, Belçika, Almanya, İsveç, Hindistan, Amerika, Filipin, Birleşik Arab Cumhuriyeti, Güney Afrika, Fransa, İrlanda, Danimarka ve Türkiye katılmışlardı. Bunlardan birçoğu hem konulu, hem de kısa metreli belge filmleriyle yarışmada bayraklarını dalgalandırıyorlardı. Bazıları ise yalnızca ya kısa metreli film, ya da konulu filmle katılmışlardı.

Türkiye ise birçok kez kısa metreli filmle katılmış olmasına karşın, ikinci olarak bir konulu filmle Uluslararası Berlin Film Festivali jürisinin karşısına çıkıyordu. 1961 yılında yönetmen Memduh Ün'ün imzasını taşıyan (Kırık Çanaklar) isimli filmimiz, Berlin Festivaline katılmış, hiçbir başarı armağanı kazanamamasına karşın, yine de yerinde ve iyi bir davranış olarak içte ve dışta ilgi görmüştü. 1964 yılında ise Türk sineması yapımcı Ulvi Doğan ile yönetmen Metin Erksan'ın imzalarını taşıyan (Susuz Yaz) isimli kordelâ ile Berlin Film Yarışması jürisinin karşısına çıkıyor ve sonunda festivalin en büyük armağanı sayılan (En başarılı film) ödülünü alıyordu. Bu sonuç, hem bizim ve hem de yarışmaya katılanlar için gerçekten son derece şaşırtıcı olmuştu. Çünkü 1964 Berlin Film Yarışmasında Hindistan sinemasını temsil eden (Mahanagar - Büyük Şehir) filmiyle ünlü yönetmen Satyajit Ray, Danimarka sinemasını temsil eden (Selvmordsskolen

İntihar Okulu) filmiyle Knud Leif Thomson, Brezilya sinemasını temsil eden (Os Fuzis - Silâhlar) isimli filmiyle Ruy Guerra, Japonya sinemasını temsil eden (Kanajo to Kare - O ve O) isimli filmiyle Susumi Hani, İtalyan sinemasını temsil eden (La Visita - Ziyaret) isimli filmiyle Antonio Pietrangeli ve giderek Amerikan sinemasını temsil eden (The Pawnbroker Tefeci) isimli filmiyle Sidney Lumet dururken, uluslararası bir yarışmada adı-sanı bilinmiyen bir Türk yönetmeni olan Metin Erksan'ın imzasını taşıyan (Susuz Yaz) ın (Yılın En Başarılı Filmi) seçileceği doğrusu ya kimsenin akima gelmemişti. Galiba yanılıyoruz, bu düşü gören bir kişi vardı. O da yarışmaya çok evvelden gelip, gerçekten son derece sistemli ve batılı bir anlayışla propaganda çalışmalarına başlıyan filmin genç ve aydın yapımcısı Ulvi Doğan'dı. Yüksek öğrenimi Almanya'da tamamlamış olan Doğan, güzel Almanca konuşuyor, Fransızca ve İngilizceyi de derdini anlatacak kadar biliyordu. Aynı zamanda hem yapımcılığını yaptığı filmde, hem baş rollerden birini oynadığı için yarışma sorumlularının, gazetecilerin ilgisini çekmişti.

(Susuz Yaz) yurt içinde ve dışında kopardığı bütün gürültülere daha çok iki isimle karışıyordu: Yapımcı-oyuncu Ulvi Doğan, yönetmen-senaryocu Metin Erksan. Buna oyuncuların, teknikerlerin de adı karışıyordu ama, hemen hemen hiçbir çevrede konunun alındığı yapıtın adından da, yazarının adından da söz edilmiyordu. (Susuz Yaz) ın konusu Necati Cumali'nın bir uzun öyküsünden alınmıştı. Anadolu'da toprak kadar, giderek zaman zaman topraktan da daha bir önem kazanan su konusu çevresinde, köy adamının cinsel sorunlarına kadın-erkek ilişkilerine ışık tutmaya çalışan, savaş sonu İtalyan yeni-gerçekçiliğini andıran yalın, ama Türk sineması ortamında belirli bir yeri olan, iyi sayılabilecek bir filmdi bu.

Ama Uluslararası XIV. Berlin Film Festivalinde (Yılın En Başarılı Filmi) olarak altın ayı armağanına lâyık görüldüğü zaman buna herkes şaşırmıştı. 7 Temmuz gecesi yarışma sonuçları ünlü Amerikalı yönetmen Anthony Mann -jüri başkanı- tarafından okunmaya başlanıp, (En başarılı film) olarak (Susuz Yaz)'ın adı geçince, ünlü Zoo Palast sinemasının salonunu önce bir sessizlik, sonra da bir (Yuuuu!..) diye haykırıp ayağa kalkan insanların gürültüleri kaplamıştı. Bu arada bu sa-

tırların yazarı ile bir iki gazeteci arkadaşının "Bravo!" ları ile alkışları gürültüye gidiyordu.

(Susuz Yaz) ister haklı, ister haksız olsun, bu armağanı elde edince herşey bir başka oluvermişti. Örneğin bu filmin yurt dışında gösterilmesini uygun görmiyen Turizm ve Tanıtma Bakanlığı sonradan (Susuz Yaz)'ın bütün sanatçılarına armağanlar dağıtmak ferasetini (!) göstermişti.

Diğer taraftan gazeteler, XIV. Berlin Film Festivali jürisini bir kaos içinde bocalamak ve festival komitesi başkanı Dr. Bauer'i de körlükle suçluyorlardı. Bazı akşam gazeteleri ise eğer böyle sonuçlar alınacaksa, bu yarışma yapılmasın diyecek kadar işi ileri götürüyorlardı.

Yarışmanın armağana lâyık görülen diğer filmleri ve sanatçıları ise şunlardı: En başarılı kadın oyuncu olarak (Kanajo to Kare - O ve O) isimli Japon filmindeki rolüyla Sachiko Hidari. En başarılı erkek oyuncu olarak (The Pawnbroker - Tefeci) isimli Amerikan filmindeki rolüyle Rod Steiger. En başarılı yönetmen olarak (Mahanagar - Büyük Şehir) isimli Hindistan filmindeki rejisörlüğüyle Satyajit Ray ve jüri özel armağanına da Brezilyalı genç yönetmen Ruy Guerra'nın (Os Fuzis - Silâhlar)'ı lâyık görülüyordu.

★ 26 Ağustos 1964 de başlayıp 10 Eylül'de sona eren Venedik Film Festivali bu yıl son derece soğuk, sıkıntılı bir hava içinde geçmişti. Dünyanın dört bir yanından gelen gazeteciler de, film eleştirmecileri de kendilerine göre aradıklarını bulamamışlardı. Gazeteciler ve foto muhabirleri bu neşesiz ve skandalsiz yarışmadan sıkıntı duyarlarken, film eleştirmecileri de çoğunluğun değersiz filmlerin teşkil ettiği yarışmanın sanat yönünden sıkılmaktaydılar.

Japonya bu yılki Venedik yarışmasına katılmamıştı. Amerika ise Hollywood düzeni olarak Venediğe katılmadığı gibi Film Prodüktörleri Birliği'nce yarışmayı protesto bile etmişti. Ama Venedik'te festivalin düzenlendiği binanın önünde dalgalanan bayraklar arasında yine Amerikan bayrağı vardı. Çünkü Hollywood düzenin dışında, New York'lu genç sinemacılardan Michael Roemer'in imzasını taşıyan (Nothing But A Man Hiç birşey değil ama İnsan) isimli film yine de Amerika'yı temsil ediyordu. Bu belki de çok yerinde ve iyi bir rastlantıydı. Kimbilir belki de Hollywood düzeni içinde eski

bir ustanın elinden çıkma bir film bu kadar da başarılı olmıyacak ve ilgi toplıyamıyacaktı. Zaten yıllardır bu çeşit yarışmalar gösteriyordu ki, yeni isimler daha bir soylu çıkışlar yapabiliyorlardı. Eskiler ise bir zamanlar varabildikleri ortamın da altına düşüyorlardı. İşte bunlardan biri de Venedik'te Fransa'yı (Les Amities Particulieres - Özel Dostluklar) isimli filmle temsil eden yönetmen Jean Dellanoy'du. Dellanoy'un iyiden iyiye yaşlandığını ve Fransız sinemasının iyiden iyiye bir kriz geçirmekte olduğunu bu film belli ediyordu.

Venedik Film Festivali sonuçları şöyleydi: (Altın Aslan) büyük ödülü yarışmada İtalya'yı temsil eden Michelangelo Antonioni'nin (Deserto Rosso - Kızıl Çöl) isimli filmine, en başarılı kadın oyuncu olarak (Volpi Kupası) yarışmada İsveç'i temsil eden (Sevmek) isimli filmdeki rolüyle Harriet Anderson'a, en başarılı erkek oyuncu olarak (Volpi Kupası) yarışmada İngiltere'yi temsil eden (Kral için ve Vatan için) isimli filmdeki rolüyle Tom Gourtenay'e, en başarılı eser ödülü, yarışmada Fransa'yı temsil eden (La Vie a L'Envers) isimli filme verildi. Jüri özel armağanı ise yarışmada İtalya'yı temsil eden Pier Paolo Pasolini'nin (Matta'ya Göre İncil) isimli filmiyle yarışmada Sovyetler Birliğini temsil eden Greguar Kozintsev'in (Hamlet) isimli filmine bölüştürüldü.

★ Nisan ayının sonlarında başlıyan Cannes Film Festivali jürisine bu yıl Fritz Lang başkanlık ediyordu. Yarışma, Amerikalı yönetmen Anthony Mann'ın imzasını taşıyan (Roma İmparatorluğunun Çöküşü) isimli filmin özel olarak gösterilişi ile açıldı. 17. Cannes Film Festivalinin böyle sudan bir süper-prodüksiyon ile açılması hiç de hoş karşılanmamıştı.

Cannes Film Festivali sonuçları da şöyleydi: En başarılı film armağanına yarışmada Fransa'yı temsil eden Jacques Demy'in (Les Parapluies de Cherbourg Cherbourg Şemsiyeleri), Jüri özel armağanına yarışmada Japonya'yı temsil eden Iroshi Teshigawara'nın (Suna no Onna - Kumsaldaki Kadın), en başarılı kadın oyuncu armağanına yarışmada İngiltere'yi temsil eden (The Pumpkin Eöster) isimli filmdeki rolüyle Amerikalı aktris Anne Bancroft, en başarılı erkek oyuncu armağanına ise yarışmada İtalya'yı temsil eden Pietro Cermi'nin (Sedotta e Abbandonata - Baştan Çıkarılmış ve Terkedilmiş) isimli filmindeki rolüyle İtalyan aktörü Saro Ursi layık görüldüler.

★ Bir zamanlar büyük ve değişik reklâm usulleriyle dünyanın dört bir yanında gürültüler koparârak Oscar diye tanınan (Academy of Motion Picture Arts Of Sciences) armağanları da şöyle dağıtıldı: En başarılı film (Tom Jones), En başarılı reji (Tom Jones) ile Tony Richardson, En başarılı erkek oyuncu (Lilies of the Field) isimli filmdeki rolüyle Sidney Poitier, En başarılı kadın oyuncu (Hud) filmindeki rolüyle Patricia Neal, en başarılı yabancı film Federico Fellini'nin imzasını taşıyan (Sekizbuçuk), en başarılı yardımcı kadın oyuncu (Çok Önemli Kişiler) filmindeki oyunu ile Margaret Rutherford, en başarılı yardımcı erkek oyuncu (Hud) filmindeki oyunu ile Melvyn Douglas.

Rejisörler Filmler

Dedikodusu ayyuka çıkan, yatırımı bazı devletlerin bütçesini aşan (Cleopatra) filmi, yönetmeni Joseph L. Mankiewicz'e hiç birşey kazandıramamıştı. Elizabet Taylor'un kaprisleri, Richard Burton ile gönül serüvenleri, gazetelerin baş köşelerini günlerce, aylarca giderek yıllarca kaplamıştı ama (Cleopatra) filmi ucuz bir reklâmdan başka bir özellik kazanamamıştı. Filmin büyük şehirlerde, büyük sinemalarda ilk gösterilişi de büyük ücretler karşılığında olmuştu. Ama yine de filmin değerli ve güçlü bir sanat eseri olduğunu söyliyen yoktu. (Cleopatra) özden çok biçime yönelen, yüzeyde kalan bir gösteriden başka birşey değildi ve yönetmenine de hiç birşey kazandırmıyordu.

1964 Cannes yarışmasının açılış gecesinde özel olarak gösterilen (The Fall of the Roman Empire - Roma İmparatorluğunun Çöküşü) isimli filmde yönetmeni Anthony Mann'ın filmografisine hiç birşey eklemiyen sudan ve yüzeyde kalan bir biçimcilik denemesinden başka birşey değildi.

Yine Cannes'de yer alan Francois Truffaut'un (La Peau Douce - Yumuşak Ten) isimli trajik bir finalle son bulan bu romantik hikâye ile, yeni dalgacı yönetmenin önceki yapıtları (400 Darbe) ve (Jules ve Jim) ortamına ulaşamadığı görülüyordu.

Berlin yarışmasına katılan İngiliz yönetmeni Ken Hughes (Of Human Bondage) filmiyle, 98 dakika süren bayat, yavan bir melodramı, eski ve köhnemiye başlamış bir anlatımla se-

yircilerine yutturmaya gayret ediyordu. Ama bu gayret, Kim Novak'ın yarı çıplak vücudu ile bile hedefine ulaşamıyordu.

Aynı yarışmada İtalya'yı temsil eden (La Ragazza di Bube) filmiyle Luigi Comencini de artık bir sinemacı olarak eskimeye, yerinde saymıya başladığını belli ediyordu. İkinci Dünya Savaşı İtalya'sını anlatan filmi, bütün zorlamalara rağmen, savaş sonu yeni-gerçekçilik akımının örneklerinin ortamına yaklaşamadan, sıkıcı ve yorucu bir eser olarak kalıyordu.

Bir ara aşırı cinsel konulara el atarak kendinden söz ettiren Alman yönetmeni Rolf Thiele'nin de birçok meslektaşı gibi garip bir biçimcilik kaygısı içinde ezilmeye başladığı anlaşılıyordu. Venedik yarışmasına (Tonio Kroeger) isimli filmiyle katılan Thiele, hepsi birbirinden güzel fotoğraflarla süslediği bu eserinde, biçim bakımından oldukça ileri bir adım atarken öz yönünden sıkıcı, anlamsız ve ruhsuz bir sanatçı olarak kalıyordu. Üstelik Thomas Mann gibi ünlü bir yazarın eserinden aldığı konu ile büsbütün eli kolu bağlanıyordu.

Bir zamanların ünlü yönetmenlerinden Jules Dassin'in de artık söyliyecek sözünün kalmadığından söz edilmeye başlanılması pek de yersiz değildi. Son olarak İstanbul'da çevirdiği (Topkapı) ya da bir başka isimle (Gün Işığı) filminde Melina Mercouri, Maxmilian Schell, Akim Tamiroff, Peter Ustinov gibi ünlü oyuncularla çalışmasına karşın artık söyliyecek sözünün pek kalmadığını belli ediyordu. Dassin'in adına yakışmıyan, öyle pek büyük bir özelliği olmıyan bir filmdi bu.

Bütün bu yerinde sayan, ya da gerilemiye başlıyan yönetmenlere karşılık, ilgi çeken soylu çalışmalarıyla birçok başarılı yönetmen de vardı elbette. Genç Japon yönetmeni (Kumsaldaki Kadın) filmiyle, yalnız biçime değil, öze ve konuya da önem vererek, çarpıcı, etkili bir anlatımla başarıya ulaşmayı biliyordu.

İsveç sinemasının büyük ustası İngmar Bergman ise (For Atta Inte Tala Om Alla Messa Kvinnor - Şu Kadınlar Hakkında) isimli, renkli sinemayı denediği bu ilk filminde eleştirmecileri ikiye ayırmakla beraber, yine soylu bir sanatçı olduğunu herkese kabul ettiriyordu.

İsveç sinemasından bir başka yönetmen Jörn Donner de, Bergman ustasını aratmıyacak kadar ileri bir davranışla Ve-

nedik yarışmasında ortaya çıkıyordu. Jörn Donner'in imzasını taşıyan (Att Alska - Sevmek) genç yönetmenin henüz ikinci filmi olmasına karşın, gerçekten son derece ilginç, şiirsel bir nitelik kazanıyor. Üstelik genç yönetmenin oyuncu yönetimi de özellikle dikkati çekiyordu.

Bir ara İtalyan sinemasındaki genç sanatçıları etkisinde bırakan şair Pier Paolo Pasolini de yönetmenliğe geçtiğinden beri, ilgi çekici ve etkileyici bir sinema sanatçısı olma yolunda. Son filmi (Aziz Matteoya göre İncil) çeşitli çevrelerde kıyametler koparan bir eser oldu. Venedik Festivalinde bu kordelâ gösterilirken salonun yarısı Pasolini'yi alkışlıyor, yarısı da küfür edip, aleyhte gösteriler yapıyordu.

Bir başka renk denemesine girişen yönetmen de Antonioni idi. Venedik yarışmasında büyük ödülü alan (Deserto Rosso Kızıl Çöl) ile Antonioni ilk defa renkli film denemesine girişiyor ve başarı ile üstesinden geliyordu.

Yeni dalga yönetmenlerinden Jean Luc Goddard da 1964 yılında kendisini belli eden sanatçılardandı. Venedik yarışmasına katıldığı (La Femme Mariee Evli Kadın) filmiyle değişik ve açık söyleyişli, yürekli bir sanatçı olduğunu ortaya koyuyordu.

(Büyük Şehir Mahanagar) isimli filmiyle evrensel bir konuya el atan Hintli yönetmen Satyajit Ray da geniş soluklu, söyliyecek sözü olan, biçimden çok öze önem veren bir yönetmen olduğunu belli ediyordu.

Berlin Festivali süresince ufak tefek boyu, kara sakalları ile her yerde görünen genç Brezilyalı yönetmen Ruy Guerra'nın yakın bir gelecekte kendisinden daha çok söz ettireceği muhakkaktı. Son derece hareketli kamerası, özellikle zoom'ları ile dramatik yapısını son derece kuvvetlendirdiği (Os Fuzis - Silâhlar) isimli filmiyle, biraz da (Susuz Yaz)'ın değinmek istediği sorunlara el atıyordu. Bu çok güç işin üstesinden geliyordu.

Berlin Festivalinin ortaya çıkardığı bir başka genç ve değerli yönetmen de Danimarkalı Knud Leif Thomson (Selvmordskolen) isimli filminde çağımızın anlamsızlığını, sokaktaki adamın güçsüzlüğünü, yerinde çizgilerle modern bir komedi anlayışı içinde veriyordu.

Sinema Kulüpleri

Geçen yılki Varlık Yıllığı'nın (Dünya Sineması) bölümünü okuyanlar hatırlıyacaklardır. Orada, yurdumuzda henüz bir Sinema Kulübü kurulamadığı, sanat sinemaları olmadığı için dünya sinema sanatının ancak dümen suyunu izleyebildiğimizi, iyi ve güçlü eserleri göremediğimizi yazıyorduk.

1964 yılı bu yönden de mutlu bir yıl oldu. (Susuz Yaz)'ın XIV. Uluslararası Berlin Film Festivalinde (En Başarılı Film) ödülünü alması kadar İstanbul seyircisinin de iki sinema kulübüne kavuşması gerçekten bir mutluluktur. Bunlardan birincisini Fransız Kültür Merkezi, Ankara'daki çalışmalarına paralel olarak İstanbul'da kurdu. 2 Nisan 1964 ilk gösterisini yapan (Fransız Kültür Merkezi Sinema Kulübü) hayli büyük bir ilgiyle karşılandı. Altı filmlik bir programdan sonra ikinci gösteri programı 17 Kasım 1964 de başladı. İkinci programda (L'Homme de Rio) 1963, (Casque D'Or) 1951, (La Regle Du Jeu), (Adieu Philippe) 1963, (Le Dossier Noir) 1955 gibi filmler vardı.

İkinci sinema kulübü ise Güzel Sanatlar Akademisinin genç öğrenim üyelerinin gerçekten saygı duyulacak gayretleri sonucu kuruldu ve tahminlerin dışında süreli oldu. Kulüp Sinema 7 isimli derneğin gösterilerinden önce, sinema eleştirmecilerimizden biri, film üstüne bir konuşma yapıyordu. Daha sonra film bitince de o film üstüne bir açık oturum düzenliyordu.

Böylece yıllardan beri özlemini çektiğimiz Sinema Kulübü eksikliği de ortadan kalkıyor ve İstanbullular da Ankaralılar gibi az da olsa, iyi ve soylu batı sinema eserlerini izlemek fırsatını bulmuş oluyorlardı.

TÜRK SİNEMASI

Genel Durum

1964 yılı, Türk sinemasının en başıboş, en sorumsuz, olumsuz bir yönde en garip bir şekilde at koşturduğu bir yıl olarak kalacaktır. Ya da devletin ilgisizliği -bir iki olumlu umut ışığı bir yana- bugüne dek olduğu gibi sürüp giderse, Türk sineması 1964 yılında içine düştüğü bu başıboş, bu sorum-

suz, bu garip gidişi bile arıyacak ortamsızlıklara da düşmeye devam edecektir. Türkiye'de sinemanın durumu sanat olarak da, endüstri olarak da kelimenin gerçek anlamı ile tam bir rezalettir. Bu rezaleti açık olarak ortaya koyabilmek için bazı gerçekleri madde madde sıralamak yerinde olacaktır:

1. Türk film piyasasında film çeviren rejisörlerin yüzde doksandokuz buçuğu alaydan yetişmedir. Belli bir okuldan, eğitimden geçmemiştir. Üstelik usta-çırak geleneğini sürdürebilmenin de imkânı yoktur, çünkü kimin usta, kimin çırak olduğu da belli değildir.
2. Türkiye'de filmler hâlâ sessiz olarak çekilir. Bu yüzdendir ki, bütün filmlerde hemen hemen aynı sesler duyulur. Ve bir türlü senkron tutmaz. Üstelik gerçek oyuncu -sanki varmış gibi- ile sahtesinin ayrıntısı kalmaz.
3. Korkunç bir taklitçilik almış yürümüştür. Bir yabancı filmin halk tarafından beğenilip iş yapması üzerine iki, üç ayrı şirket hemen hemen aynı konuya el atmakta ve bu yabancı filmin benzeri -kötü bir şekilde benzeri- filmler piyasaya çıkmaktadır. Bazen bir yabancı filmin bölüm, bölüm, plân plân taklidi filmler bile yapıldığı görülmektedir.
4. Yılda 180 film yapılan Türk film piyasasında bir iki ayrıntı bir yana, bütün filmlerin senaryosu yalan üstüne kurulmuş, sahtelik, iğretilik örneği ucuz edebiyat kırıntılarıdır. Bu senaryoların biricik amacı, seyircinin duygularını, inançlarını sömürüp ilgi toplamaktır.
5. Piyasada en çabuk, en ucuza film çeviren yönetmen, en aranılan yönetmendir. Bir yönetmenin bir filmin sorumluluğunu yüklenmesi için arınılan, hiçbir özellik ve zorunluk yoktur. Çok zaman belli bir kültür ortamına bile varamamış, sinema üstüne doğru dürüst bir bilgisi bulunmıyan, ordan burdan çıkma, yeni-yetme gençler yönetmenlik görevine getirilmektedir.
6. Film piyasasında hemen hemen her iş bono ile yaptırılmaktadır. Bu bonoların dönüp dolaşıp geldiği biricik yer ise Ferdinand isimli bir iş adamının kasasıdır. Çok zaman bay Ferdinand'ın bonolarına önem vermediği şirket veya kişiler de film piyasasından elenip gitmektedirler.
7. Kötü film ile iyi filmi ayırıp, elinden tutan hiçbir kuru-

luş yoktur. Yılda dört film çevrildiği sırada, film çevrilmesini teşvik etmek için devletçe kabul edilen indirimli rüsum tatbiki, iyi filme de, kötü filme de aynıdır. Oysa, bu durumu değiştirmenin artık zamanı gelmiş, giderek geçmektedir. Çünkü yılda ortalama olarak 180 film çevrilmektedir. Üstelik bu yoksul ulusun birtakım film esnafının daha çok zengin olması için, kanun zoru ile onlara yardım etmesine hiç lüzum yoktur. Filmlerin bir estetik denetleme kurulundan geçmesi ve hiç değilse, üç gruba ayrılıp, girdiği gruplara göre çok indirimli, az indirimli ya da yabancı filmlerin ortamında rüsum ile gösterilmesi şarttır.

Bu maddelerin sayısını arttırmak elbette ki çok kolaydır. Ne var ki yerimizin darlığı buna elvermemektedir. İşte Türk sineması böyle bir rezaletler gerçeği içindedir.

Rejisörler

Böyle bir ortam içinde üzerinde durulmaya değer, sözü edilebilecek yönetmen adı bir elin parmakları sayısını geçmemektedir. Üstelik bu dört-beş yönetmenin de her geçen, biraz daha azaldığı görülmektedir. Çünkü iyi yönetmen ile kötü yönetmenin ayrıntısı, tıpkı iyi film ile kötü filmin ayrıntısı gibi hemen hemen hiç yoktur. Üstelik çok zaman kötü yönetmen iyi yönetmene oranla daha çabuk ve daha çok iş bulmaktadır.

Meslek yaşantısını sürdürmeye başladığından beri tutumunu değiştirmiyen bir tek yönetmenden söz açılabilir. O da Metin Erksan'dır. Diğerleri, her çeşit konuya eğilmiş, daldan dala konmuş ve furyanın akıntısında kaybolup gitmişlerdir. Erksan'ın da bu büyük akıntı içinde ne kadar direnebileceğini zaman gösterecektir. Özellikle şarkıcı Zeki Müren ile birlikte çevireceği, (Ma Ponıme)'dan bozma yeni filminin Erksan'a ne kazandırıp, ne kaybettireceği de şimdiden belli olmamaktadır.

Senaryocular

1964 yılı Türk sinema furyasının en eli çabuk, en her renge ve çevreye uyabilen kişileri, senaryocular olmuşlardır. Korkunç bir eliçabuklukla, hiç kızarıp bozarmadan her milletin filmini, klâsiklerden ucuz piyasa romanlarına kadar her çeşit-

ten edebiyat örneğini, giderek belli başlı resimli roman serüvenlerini bile senaryo biçimine sokan bu kişiler üstelik tanı yapımcının aradığı gibi ucuzcu ve çabukçudurlar. En çabuk üç günde, en geç iki haftada bir film senaryosunu yetiştirirler. Halkın gözyaşını sağlıyacak durumları, konuşmaları artık çok iyi bilmektedirler. Hele inanç sömürücülüğü yapmakta son derece ustadırlar. İsteyen olursa, sahte toplum sorunları icad edip, çarelerini bulup çıkarırlar. Bir iğretilik, yalancılık, sahtelik makinesidirler. Türk seyircisinin başına bir argo konuşmak modasını belâ etmişlerdir. Sokaktaki adamın, okuldaki çocuğun, giderek ev kadının bile dilini bozan, Türkçemize kıyan bu senaryocular, bu konuda birbirleri ile âdeta bir yarış halindedirler.

Yapımcılar

Bu furyanın, bu sorumsuz gidişin, bu gittikçe çığ gibi büyüyen başıboşluğun belki de tek sorumlusu olan yapımcılardır. Bilinçli ya da bilinçsiz nasıl olursa olsun, diyelim ki içgüdüleri ile, suyun bulanık kalmasına çalışmaktadırlar. Çünkü bulanık suda balık avlamak daha kolaydır ve bu, onların elbette ki işlerine gelmektedir.

İşlerin ilgi görmesi, bu konuya bir çeki-düzen verilmek istenmesi, bırakın sanat yönünden, ama endüstri olarak birtakım yapım ve satım güçlükleri çıkaracaktır. Onlar da pekâlâ bilmektedirler ki, stüdyoların, plâtoların, lâboratuvarların böyle kalması düşünülemez. Yapımcılar, işlerine hiç kimsenin karışmasını istememektedirler. Bugünkü bataklık tam onların diledikleri ortamdır. Aslında yarını düşünen hiç kimse aralarında olmadığı için, bu furyadan nasiplerini almak, dünyalıklarını doğrultmak birinci amaçlarıdır. Türk sinemasının ne sanat ve ne de endüstri olarak içine düştüğü çıkmaz, umurlarında bile değildir. İşte bu yüzden, hemen hemen -bir iki çok büyük zorunluk sonucu yaptıkları derme-çatma şey bir yana-, hiçbir yatırıma gitmezler. Yüzbinlerce, giderek milyonlarca gelir sağladıkları bir konuda bu kadar başıboşluk, milli gelir ve endüstri bakımından hükûmetin gözünden kaçmaması gereken bir özelliktir. Ama parti çekişmeleri arasında bu konu hiçbir milletvekilinin, bakanın ilgisini çekmez. Hiçbir hükûmet programında yer almaz.

Danışma Kurulu ve...

(Susuz Yaz)'ın bir rastlantı sonucu elde ettiği başarı, anlıyan anlamıyan herkesin bakışını bir süre için de olsa, Türk sinemasına çekmiştir. İşte bu arada Türk sinema yazarlarının, eski bir gazeteci olan Turizm ve Tanıtma Bakanı Ali İhsan Göğüş'ü uyarmaları sonucu, Türk sinemasının sorunları üstüne bir Danışma Kurulu düzenlenmiştir. Danışma Kurulu'na yapımcı, yönetmen, tekniker, bakanlık ilgilileri, stüdyo temsilcileri ve sinema yazarları çağırılmıştır. Filmciler, bu Danışma Kurulu'nun çalışmalarını aksatmak için ellerinden geleni yapmışlar, kuruldan çekilmekle iyiniyet sahibi insanları tehdit etmişlerdir. Ama genç Bakanın ve Sinema Yazarlarının, özellikle o sıralarda yeni kurulan (Türk Sinema Yazarları Birliği) nin işi çok ciddi ve sağlam tutmaları sonucu, Danışma Kurulu görevini yerine getirmiştir. Bir süre sonra bunu, Sinema Şûrası çalışmaları izlemiştir. Bu kez filmciler bulanık suyu durultmamak için büsbütün direnmişler, ama başarıya ulaşamamışlardır. Üstelik kötü niyetleri ve geri tutumları hükûmet ilgililerince büsbütün ışığa çıkmıştır.

Ve Antalya Belediyesinin biraz onlkiye beş kala aklına gelen bir Film Festivali düzenlemek isteği de filmcilerin elinde, filmciliğimizin bugünkü ortamına benzeyip kalmıştır. Önceleri film kritikleri yazan ateşli bir genç film yönetmeni olunca, bir süre önce karşılarında bulunduğu kişilerin katına inmiş, çıkar birliği ederek eski gönüldaşları üstüne atıp tutmuştur. Bu küçük örnek de, Türk sineması çıkmazının en belirgin örneklerinden biridir.

1964 yılında Türk sineması en karanlık bir uçurumun hemen yanıbaşındadır. Eğer Sinema Şûrası'nın ve Danışma Kurulu'nun ışığı altında bu konuya gereken devlet ilgisi gösterilmiyecek olursa, 1965 yılı Türk sineması için büsbütün karanlık ve olumsuz bir gelecek hazırlıyacaktır.

1964'TE TİYATRO

Yıldırım KESKİN

I.

Uyumsuz tiyatro oyunları yıldan yıla azalıyor. 1950-1960 döneminin heyecanı, verimliliği ve tartışmalarından nerede ise hiçbir iz kalmıyacak. Geçen yıl, bu sayfalardaki yazıma, "Öncü tiyatro, saldırganlığını kaybediyor" diye başlamıştım. Bu yıl, öncü tiyatro -öncü tiyatro derken, uyumsuz tiyatroyu anlıyorum- artık tarih oldu, demek pek de yanlış sayılmamalı. Delilleri de yok değil bunun. Geride bıraktığımız yılda, ünlü eleştirmeciler, uyumsuz tiyatronun tarihini yazmaya koyuldular. Bunların içinde en önemlisi Martin Esslin'in "Uyumsuz Tiyatro" su ile Léonard Pronko'nun "Öncü Tiyatro" adlı incelemeleri oldu. Araştırıcıların öncü tiyatro akımına yukarıdan bakabilmeleri için, bu akımın durulmuş, iyi kötü sonuçlarının alınmış olması gerekir. Gerçekte de durum böyle. Uyumsuz tiyatro oyunları gittikçe seyrekleşiyor. Gençleri peşinden sürüklemiyor artık. Eski ustalar da büyük yenilikler getirmiyorlar. Uyumsuz tiyatronun söyliyeceğini söylemiş bir durumu var.

Bu akım, bundan böyle eskisi kadar şiddetini koruyamasa da, tiyatro tarihinde önemli bir yeri olacaktır. Bunu söylerken artık uyumsuz tiyatro örnekleri verilmiyecektir demek istemiyorum. Şüphe yok Beckett, İonesco, Genêt, Pinter ve diğerleri kendi çizdikleri yolda gidecekler, yaratıcıları oldukları bu akımı sürdüreceklerdir. Hattâ şimdiye kadar verdikleri yapıtların çok daha üzerine çıktıkları da olacaktır belki. Örneğin Beckett'in ve İonesco'nun geçen yıl sahneye konulan "Güzel Günler" ve "Kral Ölüyor" adlı oyunları bu söylediklerimi doğrulıyacak niteliktedir. Fakat uyumsuz tiyatronun ilk yıllarında seyircide uyandırdığı bir hayret, şaşkınlık duygusu vardı ki, artık hiçbir yeni oyun bunu yenileyemiyecektir. Ya-

zılacak oyunlar, bundan önce yazılmış olanların bir "mükemmelleştirilmesi" olacaktır. Geçmiş deneylerinin sonucu olarak yazarlar, daha derli doplu, daha sağlam yapıtlar vermeye çalışacaklardır. Ama hiçbir uyumsuz tiyatro oyunu, bir ikinci kez "Kel Şarkıcı" nın, "Godot'yu Beklerken" in tepkisini uyandırmıyacak, tartışmalara yol açmıyacaktır.

Uyumsuz tiyatronun getirdikleri neler olmuştur? Önce bir dil sorunu var. Daha çok İonesco'nun oyunlarında belli olan bu dil sorunu, önemli bir gerçeğe değinmektedir. İnsanlar arasında şimdiye kadar anlaşma, deyimlenme aracı olarak kullanılmış gelmiş olan dilin yetersizliği ortaya konulmuştur. Aslında insanların arasında hiç bir anlaşma imkânı yoktur. Hergün kullanılan dil, türlü anlamlara gelir, daha doğrusu hiç bir anlamı gelmez. Birbirlerine en yakın sayılan kişiler arasında bile derin uçurumlar vardır. "Kel Şarkıcı" nın karı-koca Martin'lerinin konuşması bunun bir örneğidir. İonesco, belli bir zaman ve durumda anlamı olabilecek sözlerin, başka bir zaman ve durumda hiç bir anlamları olamıyacağını gösteriyor.

Uyumsuz tiyatro, eski tiyatro anlayışını da kökünden yıkıyor. Geleneksel tiyatroda, başından sonuna kadar sürüp gilen bir konu, bir *action* ve belirli kişiler vardı. Bu üç unsur dışında tiyatro oyunu düşünmek imkânsız görünüyordu. Konusu, *action*'u ve kişileri olmıyan bir oyun ramp ışıklarına çıkamaz deniliyordu. "Godot'yu Beklerken" bu anlayışı bir hamlede yok etmiştir. İşte size bir oyun ki, ne konusu var -birinci perdede başlayıp, son perdede biten cinsten konu- ne bir *action*'u var, ne de belirli kişileri. Beckett'in bu oyunu ile tiyatroda yaptığı değişiklik, getirdiği yenilik büyük çapta bir değişiklik ve yeniliktir. "Godot'yu Beklerken" önemli bir dönemeçtir.

Genêt'nin oyunlarında ise, uyumsuz tiyatronun başka bir yönünü buluyoruz. Genêt insanların yaşantısını bir dinsel törene benzetiyor. Nasıl bir kilisedeki âyinde ağırlık ve ciddiyet içerisinde, âhenkli hareketlerle aynı şeyler tekdüzelik içerisinde tekrar edilirse, günlük hayatımızın hareketleri de öyledir. Hergün aynı sözleri söyler, aynı insanları görür, aynı yerlerden geçer ve aynı hareketleri yaparız. Hele belirli bir düzene bağlı ortamlarda bu daha da bellidir, -örneğin hapishanedeki tutukluların hayatı-. Bu düşünce, uyumsuz tiyatronun diğer ya-

zarlarında da vardır. Godot'da kişiler hep aynı çember içerisinde dönmektedirler. "Kel Şarkıcı" nasıl başladı ise öyle biter.

Trajik ve komik oyunlar arasındaki farkı kaldıran da gene uyumsuz tiyatro oyunları olmuştur. Gülmekle ağlamak birbirlerine çok yakın iki duygudur. Gülecek yerde ağladığımız, ağlıyacak yerde güldüğümüz çok olmuştur. Bu da duygularımızın uyumsuzluğunu gösterir. Ionesco, birbiri ardınca tekrar edilen hareketlerin ister istemez insanları güldürdüğü sonucuna varıyor. Örneğin, *"Victimes du Devoir"* da eve gelen misafire bir kahve getirilecek yerde, birbiri ardınca yirmiotuz kahve birden getiriliyor. Bu da ister istemez seyirciyi güldürüyor. Masanın kahve fincanları ile dolup taşmasında bir başka niyet daha gizlidir. Bir başka oyununda "Sandalyeler" de de sahneyi sandalyelerle dolduruyor yazar. Bu da yaşadığımız ortamda insanların eşyalar içerisinde yitirildiğine örnektir.

Uyumsuz tiyatronun değer ölçülerinin belirdiği 1964 yılında, bu akımın önemini daha iyi anlıyoruz. Hiç bir tiyatro akımı çağımız insanının yalnızlığı, sıkıntısı ve yitirilmişliğini bu kadar iyi deyimlendirememiştir. Başlangıçta uyumsuz tiyatronun soluksuz bir deneme olarak kalacağını söyliyen eleştirmeciler, aldanmışlardır. Bu akım, çağımız insanını bütün sorunları ile içine alan ve izleri bundan sonra gelecek kuşaklarda kuvvetle duyulacak bir tiyatro türü getirmiştir.

★

Uyumsuz tiyatro oyunlarının belli olan ve bundan böyle üzerlerinde tartışılmayan niteliklerini kısaca özetledikten sonra 1964 yılında Batı tiyatrolarında neler oynandığına bakalım:

Geçen yıl Paris'te belli başlı üç oyundan söz edildi. Bunlardan birincisi Rolf Hochhuth'un *"Le Vicaire"* adlı oyunu, diğeri François Billetdoux'nun *"Comment va le monde môssieu! Il tourne môssieu!"* sü, üçüncüsü de İngiliz yazarı John Arden'in *"La danse du Sergent Musgrave"* i.

Hochhuth'un oyunu konusunu, Papa XII. Pie'nin, İkinci Dünya Savaşında Hitler Almanya'sı ve bilhassa Yahudilere yapılan zulüm karşısındaki tutumundan alıyor. Papa XII. Pie'-

nin Almanlara karşı bir yakınlığı vardır. Ömrünün uzun yıllarını orada geçirmiştir. Ayrıca, Hitler'in Almanya'da, Kilise'yi koruyacağına inanmıştır. Hitler de birçok kez bunun delillerini vermiştir. Hıristiyanlığın Almanya'da sağlamlaşması için, Polonya'da ve daha sonra da Alman işgali altındaki bütün memleketlerde Yahudilere yapılan zulüm karşısında XII. Pie sesini çıkarmaz. Etrafındakiler, Kilise'nin büyükleri, zaman zaman ikaz ederler Papayı. Gene oralı olmaz. Hattâ savaşın son yıllarında Roma'da bir kiliseye sığınmış yahudilerin bile yakalanıp götürülmelerine göz yumar. "Ses çıkarmamamı tarihin affetmiyeceğini biliyorum, bu yüzden birçok dostlarımızı yitireceğimi biliyorum, ama işin sonunda onlar bizim dinimizden değillerdi" der.

İşin en korkunç tarafı, Hocchuth'un *"Le Vicaire"* de anlattıklarının doğru olmasıdır. Oyunun kişileri, gerçekten alınmıştır. Temsilden bu yana konu ile ilgili olarak bütün batı gazete ve dergilerinde belgeler yayınlanmakta, Papa XII. Pie'nin yargılanması yapılmaktadır.

Oyun yalnız tarihî olayları nakletmekle kalmıyor. Yazar, oyununun çok kuvvetli dramatik yapısı yanında, kişilerine de psikolojik bir derinlik vermiş. XII. Pie'nin susuşunu göstermiyor yalnız. Niçin sustuğunu Papa'nın olaylar karşısındaki psikolojik durumunu tanımlamaya çalışıyor.

Ünlü İngiliz tiyatro adamı Peter Brook'un sahneye koyduğu *"Le Vicaire"* de Antoine Bourseiller, Jean Michaud, Pierre Tabard ve Roland Monod büyük başarı sağlıyorlar.

Paris'te geçen yıl üzerinde uzun uzun tartışılan Billetdoux'nun oyununun uzun ve garip bir adı var: *"Dünya nasıl gidiyor Beyefendi? Dönüyor Beyefendi!"* Yazarını, Türk seyircisi bundan birkaç yıl önce Ankara'da oynanan *"Şerefinize"* adlı piyesten biraz tanır. Billetdoux, uyumsuz tiyatronun dışında kalan genç bir yazardır. Beckett, Brecht, Dürrenmatt ve Céline karışığı, lirik bir dünya yaratıyor. Kalabalık figüran kadrosuna rağmen, oyun asıl iki kişi arasında geçiyor. Hubert ile Job yeryüzünü dolaşıyorlar; türlü durumlarda ve çeşitli ortamlarda karşı karşıya geliyorlar. Yirminci yüzyılın dramı içerisinde, insanın türlü sorunları ele alınıyor: Sevmek, arkadaşlık, yalnızlık, v.b. Kendisi buna: "Özgürlüğün çeşitli yönleri üzerinde içten bir soruşturma" diyor. Daha çok bir konuşma piyesi. Ama Billetdoux'nun dili güzel: Zengin ve renkli.

Oyunu, yazarın kendisi sahneye koymuş. Rolleri André Weber ile Jess Hahn ustalıkla oynuyorlar.

1959 yılında Londra'da oynandığı zaman büyük tartışmalara yol açan genç İngiliz tiyatro yazarı John Arden'in *"La danse du Sergent Musgrave"* ı da geçen yıl içinde Paris'te oynandı. Piyes, Londra'da rahat, ve kolay bir tiyatro arıyanların şiddetli tepkisine uğramıştı. Ne söylediği anlaşılmıyan, sıkıcı bir oyun olduğu söylenmişti. Paris'te eleştirmeciler daha anlayışlı davrandılar. Gerçi, Jean-Jacques Gauthier gibi oyunu şiddetle reddeden eleştirmeciler de olmadı değil. Fakat genellikle, John Arden'in yeni bir tiyatro, yeni şekiller ve yeni bir ses getirdiği kabul edildi.

"La danse du Sergent Musgrave" de yazar, birbirine zıt iki topluluğu karşı karşıya koyuyor. Her iki topluluk da gayelerinin aynı olmasına rağmen, metodlardaki değişiklikler yüzünden zulme karşı koyamıyorlar. Arden, bu ortam içerisinde gerçek barışçılığın soyut değerlerini ortaya koymaya çalışıyor. Aşk, ölüm ve hayat sorunları arasında gidip geliyor oyun. "Brecht'in kalemi ile Shakespeare bu" diyor eleştirmeciler.

"Le Vicaire" gibi bu oyunu da Peter Brook sahneye koymuş; fakat asıl büyük başarıyı Sergent Musgrave rolünde Laurent Tarzieff kazanıyor.

Paris'te geçen yıl oynanan diğer oyunlara da kısaca değinelim: Dürrenmatt'ın *"Romulus le Grand"* ı ilgi ile karşılandı. Bilhassa baş rolü oynıyan George Wilson çok beğenildi. Gene TNP'de temsil edilen *"Zoo"* adlı oyununda Vercors, insana yeni bir tanım arıyordu. Konunun ilginçliğine, yazılışındaki ustalığa rağmen, gereken ilgiyi göremedi. Ozan-tiyatro yazarı Jacques Audiberti, yeni bir oyun verdi: *"La Cavalier Seul"*. Genç bir trup tarafından oynanan piyes, konunun karışıklığı ve kişilerin iyi işlenmeyişi yüzünden beğenilmedi. Audiberti, *"Effet Glapion"* un üzerine çıkabilen bir oyun veremedi daha. Franc-Théâtre'ın oynadığı *"Sacco et Vanzetti"* Paris turnesinde çok ilgi gördü. Tamamen keyfî olarak Amerika'da tevkif edilen, ölüm cezasına çarptırılan ve idam olunan bu iki İtalyanın öyküsü, haksızlığın nasıl kurallaşabileceğini gösteriyor.

★

II.

Batı tiyatrolarından sonra 1964 yılında yurdumuzun tiyatrosuna kısaca bir bakalım.

Geçen yıl, Türk tiyatro yazarlarının yılı oldu. Birbiri ardınca yerli piyesler yazıldı, oynandı; beğenilenler, beğenilmeyenler, tartışılanlar, üzerinde hiç durulmıyanlar oldu. 1964 yılı ortaya bir gerçek koydu: Türk tiyatro yazarlığı uykusundan uyanmıştır.

1964 yılına uzaktan şöyle bir bakınca, ümitlenmemenin imkânı yok. Tiyatrolarımızın yarısından çoğunda yerli oyunlar yer alıyor. Aslında, pek de şaşılacak bir olay karşısında değiliz. Yıllardan beri büyük şehirlerimizdeki tiyatro ve seyirci sayısı artıyor, tiyatro oyuncularımızın adları günlük konuşmalarda yer alacak kadar yayılıyordu. Taşra şehirlerimizde her yıl yeni yeni tiyatroların açılması, toplulukların kurulması da, tiyatro sevgisinin büyük şehirlerden taştığını gösteriyordu. Bugün hiç tereddütsüz, yeryüzünde tiyatronun en el üstünde tutulduğu ülkelerden biri olarak memleketimizi gösterebiliriz. Bu büyük ilginin günün birinde birbiri ardınca yerli yazarlar getireceği muhakkaktı. Önümüzdeki yıllarda bu oyunların daha da artması ve bilhassa iyileşmesi beklenebilir.

Yerli oyunlarımızın en belli başlı kusuru, önce, tekniklerinin aksaması oluyor. -Burada sözkonusu olan, klâsik tiyatro tekniğidir. Genç yazarlarımız henüz, bütün tiyatro kurallarını hiçe sayan uyumsuz tiyatro örnekleri vermekten uzaklar-. Bir tiyatro oyunu nasıl yazılır? Bir konu, üç ya da beş -beş perdelik oyunlar artık pek kalmadı ya- perdede nasıl işlenir? Kişiler nasıl çizilir? Seyircinin ilgisi nasıl ayakta tutulur? Yeni yazarlarımızın çoğu ateşli, heyecanlı bir ilk perde ile işe girişiyorlar. Bütün başarıları orada kalıyor. Yavaş yavaş sönüyor piyes. Soluğu kesiliyor. Bunun iki sebebi var: Birincisi, yazarlarımızın bütün bir oyunu dolduracak kadar kültürlerinin zengin olmaması; ikincisi, kuvvetlerini iyi yönetememeleri. Bunu gidermek de, birlikte götürülecek iki çeşit çalışma ile olur: Tiyatroyu severek, ciddiye alarak, kendini tiyatro yazarı olarak yetiştirmek, bir de tiyatrodan çıkmamak. Yazarlarımız için şimdilik bunların ikisini de gerçekleştirmek güçtür. Bence bu koşullardan ikincisi, birincisinden daha önemli. Önemli, çünkü tiyatro tiyatroda öğrenilir. Ün-

kemizde tiyatro yazarlarına yabancı adam gözüyle bakılması bu yolu kapatıyor. Yazarlarımızın çoğu, oyunlarını, ilk gecesinde görüyorlar sahnede. Provalarda neler olup bittiğinden haberleri olmuyor. Oysa, bir oyuncunun, bir sahneye koyucunun düz yazıyı eline aldığı zaman gösterecekleri tepkiye tanıklık etmek, yazar için çok önemlidir. Oyuncu, şu ya da bu sözü rahatça söyleyebiliyor mu? Bir hareketi rahatça yapabiliyor mu? Bunları yazarın yakından görmesi gerekir. Tiyatro ortak bir san'attır. Oyuncu, sahneye koyucu ve yazarın, yaratıcılık çalışmasını birlikte yapmaları gerekir. Hele bir oyun, ilk kez ramp ışıklarına çıkıyorsa.

Yerli yazarlarımızın konularını daha çok köyden almaları sorununa da değineceğim. Köy konularına bir itirazım yok. Ancak bunlar, birer basit öykü olarak değil, birer sorun olarak ele alınmalı, derinliğine işlenmeli. Oysa, öyle olmuyor; sadece bir olay anlatılıyor, yazar herhangi bir tanık olmaktan ileri geçemiyor.

Son iki yıldır yazarlarımız bir de müzikli oyunlara heves ediyorlar. Epik tiyatro moda oldu. Epik tiyatro demek, mutlaka müzikli tiyatro demek değil tabii, ama örnek Brecht olunca müzik de kaçınılmaz oluyor. -Bilmem neden? Brecht'in bütün oyunları müzikli değildir-. Bu müzikli oyunlarda Amerikan müzikallerinin de etkisi var şüphesiz. Daha çok seyirciyi eğlendirmek amacını güden bir tiyatro bu. Gerçek Türk tiyatrosunu yolundan çevirmemesini dileyelim.

Yazarlarımızın, bugünkü dar ve özentili ortamdan çıkabilmeleri, evrensel konular üzerinde düşünmeye başlamaları ile olacaktır. Ufuklarını çok daha genişletmeleri gerekir. Bütün insanları içine alacak konular, bütün insanları ilgilendirecek düşünceler ve bilhassa, daha kuvvetli bir yaratma gücü gerekir.

★

Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı" geçen yıl en başarılı yerli oyun oldu. Taner, gerçek halk tiyatrosunun en güzel örneklerinden birini verdi. Kuruluşu sağlam, dili kuvvetli, kişileri iyi çizilmiş bir oyun. Belki konu zaman zaman aksıyor. Fakat tam bir tiyatro.

Oyunun başarısında sahneye koyan ve oynayan Genco Erkal'ın rolü çok büyük. Erkal, günümüz Türk tiyatrosunun en başta gelen aktörlerinden biri olmuştur. Onun yanında "Keşanlı Ali Destanı" nın bütün oyucularını da övmek gerekir. Hepsi, topluluk halinde, oyuna kendilerini veriyorlar; örnek bir *équipe* çalışması bu. Keşanlı Ali'de Engin Cezzar, ölçülü, sevimli ve usta. Gülriz Sururi bütün sahnelerin dozunu başarı ile veriyor. Müzik de çok güzel.

Hidayet Sayın'ın "Topuzlu" su da geçen yıl başarı kazanan yerli oyunlar arasındadır. Sayın, uyanık bir köylünün -uyanık ve inatçı- bâtıl inanışlarla savaşının öyküsünü, sevimli bir atmosfer içinde anlatıyor. Köyün hocasına karşı, onu yenebileceği bir silâh kullanıyor Topuzlu: Ağrıları başladığı gün bir ermiş kisvesine bürünerek yağmurun yağacağını söylüyor. Yağmur yağıyor. Arkasından öleceğini de haber veriyor. Ölüyor da. Efsanesini sürdürmek, hocayı bütün bütün etkisiz bırakmak için gidip kendisini kuyuya atıyor.

Oyun, yer yer aksamasına rağmen, -Hidayet Sayın'ın ilk oyunudur bu- kuruluşu, konusunun işlenişi ve dolgunluğu bakımından övülmeye değer. Yazarı da, eğer kişisi kadar inatçı ise, çalışmalarını çok ileriye götürmesi beklenebilir.

Geçen yıl adından en çok söz ettiren yazarlardan birisi de Cahit Atay oldu. Atay, iki oyun birden verdi: "Ana Hanım Kız Hanım" ile "Sultan Gelin". Konularını köyden; köyün ve köylünün dertlerinden alan bir yazar Cahit Atay. İlginç konular buluyor; ne var ki, aceleye getiriyor oyunlarını. Bu bakımdan soluksuz bir yazar olduğu kanısını uyandırıyor.

"Sultan Gelin" in konusu, yüzyıllar boyunca bir eşya gibi alınıp satılmış, kullanılmış Anadolu kadınının dramıdır. Yazar, tek çizgi halinde işlemiş bu konuyu. Sorunu ortaya koymakla yetinmiş. Hiç bir yorumda bulunmuyor. Gene de oyunları ilginçliğini yitirmiyor ve belli bir seviyenin altına hiç bir zaman düşmüyorlar.

Haldun Taner, Hidayet Sayın ve Cahit Atay'ınkiler dışında başka oyunlar da oynandı ve alkışlandı geçen yıl. Recep Bilginer'in "İsyancılar" ı, Cevat Fehmi'nin "Buzlar Çözülmeden" i, Orhan Kemal'in "İspinozlar" ı, Adalet Ağaoğlu'nun "Evcilik Oyunu" ve gene Haldun Taner'in "Gözlerimi Kaparım, Vazifemi Yaparım" ı sayılabilir. Bilhassa "İsyancılar" tiyat-

ro severlerin ve eleştirmecilerin beğendikleri, övdükleri bir oyun oldu.

★

Geçen yıl tiyatrolarımızın afişlerini dolduran yabancı oyunlara da bir göz atalım. Kenter'ler Edward Albee'nin en güçlü oyunlarından birini "Kim Korkar Hain Kurttan" ı sahneye koydular. Albee, uyumsuz tiyatronun Amerika'da en belli başlı temsilcilerinden biri olmak yolundadır. Temsil, gerçek tiyatro severler için ender rastlanır bir fırsattı.

Haldun Dormen, hemen hemen bütün mevsim, Jacques Deval'in "Şahane Züğürtler" ini oynadı. Çok güzel sahneye konulmuş, çok güzel oynanan ve başarısını hak eden sevimli bir bulvar komedisi idi bu.

Bernard Shaw'un "Sezar ile Kleopatra" sı daha çok usta bir tiyatro adamının -Cüneyt Gökçer-, büyük bir aktörün -Yıldırım Önal- ve genç bir istidadın -Işık Yenersu- başarısı oldu.

Geçen yılın, Shakespeare'in dörtyüzüncü doğum yıldönümü olduğunu da bu arada hatırlamak gerek. Devlet Tiyatrosu büyük yazarı anmak için "On İkinci Gece" yi sahneye koydu. Milletler Tiyatrosuna katılmak üzere Paris'e giden oyun için Fransız eleştirmecileri, övücü yazılar yazdılar. Cüneyt Gökçer'in Malvollo'su ve sahne düzeni çok beğenildi. Piyesin diğer oyuncuları, Kerim Afşar, Muazzez Kurtoğlu, Salih Canar, Ertuğrul İlkin, Şahap Akalın, Ayten Kaçmaz ve Çiğdem Selışık da bu birinci sınıf temsilin başarısına katılıyorlardı.

Ankara Sanat Tiyatrosu "Godot'yu Beklerken" in olumlu izlenimini Brendan Behan'ın "Gizli Ordu" su, Gogol-Adamov'un "Ölü Canlar" ı ve Sartre'ın "Mezarsız Ölüler" i ile sürdürdü.

Son söz olarak, geçen yılın, yerli oyun yazarlarımız için çok verimli geçtiği ve ilerisi için büyük ümitler verdiği söylenebilir. Tiyatromuz büyük bir hızla gelişmektedir. Yakın bir gelecekte, ülkemizin hudutlarını aşacak oyunlar verileceğine inanıyorum.

1964 TE MUSİKÎ ÇALIŞMALARI

Faruk YENER

Her yıl olduğu gibi, genellikle iki noktada kümeleşen müzik hareketleri arasında kültür tarihimiz yönünden öğünülmeye değer bazı olaylar geldi geçti. Bu olaylar halktan, özellikle gençlerden yeni kitleleri gerçek sanat müziği saflarına iterken, beri yanda radyolarımız ve "45" dönüşlü plâklar "tek sesli musikî" nin hiçbir ileri düşünce, zevk ve anlayışla yorumlanamıyan örneklerini yurt yüzeyine iletmekte devam etti durdu. Kendi plâk endüstrimiz bu bayağı ortam içinde, her türlü denetimden uzak, ters verime yönelirken sanat müziğine ait bazı örneklerimiz, Ahmet Adnan Saygun ve Ulvi Cemal Erkin'in senfoni ve konçertoları Rusya'da 'uzun çalan' plâklar üzerinde yayınlanarak dünya piyasasına sunuldu. Fakat ne yazık ki, gene radyolarımızın eski düşük tutumu yüzünden gereği gibi tanıtılıp dinletilmedi.

Önemli müzik hareketleri çoğunlukla Ankara'da yer aldı. Yılın ilk büyük yıldızı usta Fransız viyolonselcisi Pierre Fournier oldu. Türk müzikseverlerinin yakından tanıdığı kibar görünüşlü sanatçı, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliğinde viyolonsel edebiyatının en sevilen üç güzel örneğini. Dvorak, Haydn ve Schumann konçertolarını o her zamanki kolaylığı, ince ve duygulu yorumlarıyla çalarak uzun uzun alkışlandı. Pierre Fournier ayrıca Mithat Fenmen beraberliğinde bir resital verdi, Locatelli, Beethoven, Debussy, Bach ve Paganini'nin eserlerinden düzenlenmiş bir program sundu. Piyanist Mithat Fenmen, rahat ve güvenli arkadaşlığıyla resitalin başarısında büyük pay sağladı. Çağımızın özellikle klavye tekniğindeki bilgisiyle tanınmaya başlayan piyanistlerinden Mindru Katz, mevsimin ikinci virtüozuydu. Sanatçı gene Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasıyla Çaykovski'nin 'bir', Beethoven'in 'üç' sayılı konçertolarını çalarak İsrail'in güçlü sanat elçileri arasına katıldığını ispatladı. Yurdumuzun en

mükemmel müzik topluluğu sayabileceğimiz Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Ocak ayı sonlarında dünyaca ünlü bir yöneticinin güdümüne girdi, Boston Promenade Orkestrası'nın değişmez siması Arthur Fiedler'le iki konser verdi. Dvorak, Çaykovski, Brahms ve Kodaly'nin eserlerinden kurulu bu konserler, yöneticinin ünü dolayısıyla ilgiyle izlendiyse de Arthur Fiedler'in özellikle derin anlayış isteyen repertuarda pek de umulanı veremediği görüldü. Şubat ayı başlarında Ankara'nın dinlediği yabancı sanatçılara 'Milâno Altılısı' katıldı. Altı güçlü müzikçiden kurulu bu piyano ve üfleme çalgılar topluluğu, Danzi, Poulenc, Vivaldi ve Beethoven'in eserlerinden örnekler sundu. Devlet Konser Salonu gene Şubat başında Bülent Arel'in eğitip yönettiği "Radyo Madrigalitsleri" adlı ses topluluğuna yer verdi. Topluluk, özellikle 16 ıncı yüzyıl bestecilerinin koro eserlerinden seçilmiş programla uzun uzun alkışlandı. Şubat'ın bir diğer misafiri, çağımızın seçkin piyanistlerinden Vitold Malçuzinski oldu. Polonyalı sanatçı, orkestrayla Brahms'ın 'birinci' piyano konçertosunu duygulu ve dengeli bir icrayla çaldı, iki gün sonra da büyük vatandaşı Chopin'in eserlerinden kurulu bir resital verdi. Henüz 25 yaşında bulunan İstanbul'lu piyanist Gülay Uğurata Ankara'da ilk konserini Alman Kitaplığı'nda Bach, Schubert, Ravel, Albeniz ve Liszt'in eserlerinden seçilmiş bir programla gerçekleştirdi, başşehir tenkitçilerinden iyi puanlar toplıyarak döndü. Orkestra ise bir diğer konserde gene Malçuzinski'ye eşlik etti. Programda Blacher'in "Konçertant Müzik" başlıklı eseri, Rahmaninof'un 'üç' sayılı konçertosu ve Çaykovski'nin 'beşinci' senfonisi yer almıştı. Ayın son iki konserinde, orkestranın solisti Londra Senfoni Orkestrasının tanınmış 'kornocu'su Barry Tuckwell'di. Gene Gotthold E. Lessing'in yönettiği bu konserlerin ilkinde, Richard Strauss'un, ikincisinde Mozart'ın konçertolarını çalan Tuckwell, ne kadar iyi bir teknisyen olduğunu göstermek fırsatını buldu. Mart ayı içinde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın olağanüstü hiçbir özellik taşımayan konserleri, başşehir müzik hayatına yeni bir şey getirmemiş, ayın 10 uncu günü Alman Kitaplığında besteci Paul Hindemith için yapılan anma toplantısı ilgiyle izlenmiştir. Nisan ayının ilk haftasındaki konsere tanınmış kemancı ve öğretmen Necdet Remzi Atak öğrencisi Zafer Sü-

men'le katılmış, iki sanatçı önce Bach'ın 're minör' 'İkili' konçertosunu çalmışlar, bunu Necdet Remzi'nin solist olarak yer aldığı Lalo'nun 'İspanyol Senfonisi' izlemiş, konser Stravinski'nin "Ateş Kuş" süitiyle bitmiştir. Ayın önemli olayı, kemancı Aylâ Erduran'm viyolonselci Guy Fallot ile verdiği ortak konserlerdi. Orkestra eşliğindeki ilk konserde, Aylâ Erduran önce Çaykovski'nin 'keman konçertosu'nu çalmış, sonra iki sanatçı beraberce Brahms'ın 'ikili' konçertosunu sunmuşlardır. Resitalde ise Aylâ Erduran, Brahms ve Bach'dan birer sonat çalmış, ikinci bölümü Guy Fallot'ya bırakmıştır. Nisan'ın sonlarında bu defa kemancı Suna Kan piyanist Ferhunde Erkin'le bir resital vermiş, Bach, Mozart, Beethoven, Arel ve Honegger'den kurulu programıyla başarılarına bir yenisini katmıştır. Resitalin en ilgi çeken eseri, Arel'in 'Yalnız Keman İçin Müzik' adlı kadansı olmuş, bestecimizin bu değişik yapılı eseri uzun uzun alkışlanmıştır. Ayın bir diğer resitali de piyanist Kâmuran Gündemir tarafından verilmiştir. Bu resitalde de bir diğer Türk bestecisinin Ahmet Adnan Saygun'un "Piyano için aksak tartılar üzerine on etüd" ü ustaca yazısı, parlak tekniğiyle sivrilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, ilkbaharın bitiminde ve yaz aylarında yurtiçi bölge konserleri programlarını uygulamış, bu arada Orta ve Batı Anadolu bölgelerinde, Fuar'ın açılışı münasebetiyle İzmir'de derin bir ilgi ve sevgiyle izlenmiştir. Ankara müzik hayatı yeni mevsime 2 Ekim günü gene Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının bir konseriyle girmiştir. Gotthold E. Lessing'in yönettiği ve genç piyanistimiz Verda Erman'ın solist olarak katıldığı bu konser, Beethoven'in "Üçüncü Leonore Uvertürü" ile başlanmış, bunu Rahmaninof'un 'üç' sayılı konçertosu ve Brahms'ın 'birinci' senfonisi izlemiştir. Verda Erman duygulu çalışı ve sağlam tekniğiyle sivrilivermiş, görevini en ileri ölçülerle yaparak büyük sevgi toplamıştır. Mevsimin ikinci konserinde Bach'ın 'beşinci' Brandenburg konçertosu, gene Bach'ın 'mi majör' keman konçertosu ve Schumann'ın 'üçüncü' senfonisinden düzenlenmiş bir program sunulmuş, kemancı Aylâ Erduran, flütçü Mükerrem Berk ve klavsenci Mithat Fenmen'in solist olarak katıldığı ilk eser, başarılı geçmemiş, gene Aylâ Erduran'ın çaldığı 'mi majör' konçertoda genç sanatçımızın tüm nite-

likleri pek belirememiş, konser senfoninin oldukça başarılı bir icrasıyla sona ermiştir. Mevsimin başşehirde görülen ilk yabancı topluluğu 'Detmold Dörtlüsü' olmuş, üfleme çalgılardan kurulu grup, Ph. E. Bach, Mozart, Weber ve Eler'in eserlerinden düzenlenmiş programını Alman Kitaplığında başarıyla sunmuştur. Mevsimin ilk yabancı solisti tanınmış Rus piyanistlerinden Yakov Fliet pek de iyi izlenimler bırakmadan ayrılmıştır.

Başşehirde mevsim başında en çok sempati toplayan olaylardan biri de, geçen yıl kararlaştırılmış olan 'çocuk konserleri'nin uygulanmaya başlanmasıdır. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, bu konserlerin ilkinde Serj Prokofiyef'in "Peter ve Kurt" adlı eserini çalmış, masalın müzikle anlatımı görevini Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Cüneyt Gökçer almıştır. Konser, okul öğrencileri tarafından pek sevilmiş, tekrarlanması kararlaştırılmıştır.

Yurdumuzun müzik hareketleri yönünden ikinci önemli merkezi İstanbul 1964 yılına Demirhan Altuğ'un yönettiği bir konserle girmiştir. Bu konsere Avusturyalı flütçü Camille Wanausek katılarak Mozart'ın 'sol majör' konçertosunu çalmış, bunu Mendelssohn'un "Bir Yaza Gecesi Müziği" izlemiş, ikinci yarıda piyanist Hülya Saydam, Beethoven'in 'dördüncü' piyano konçertosunu başarıyla dinletmiştir. Ocak ayının ikinci konseri, Şehir Operasının yöneticisi Pino Trost güdümündeydi. Başta sona kadar renksiz, silik bir atmosfer içinde sürüp giden konserde, Rossini, Grieg ve Wagner'in eserleri yer almış, İstanbul'un genç istidatlarından kemancı Ayhan Turan, Camillo Saint-Saens'ın 'la majör' konçertosunu olumlu bir teknikle yorumlayıp alkış toplamıştır. Şehir Orkestrasının asıl yöneticisi Cemal Reşit Rey, bagetini yılın üçüncü konserinde aldı, Rossini'nin "Cezayir'de Bir İtalyan Kızı" adlı uvertüründen sonra tanınmış İtalyan piyanisti Guido Agosti'ye Beethoven'in 'üçüncü' piyano konçertosunda eşlik etti, sonra hayranı olduğu G. Fauré'den gene pek sevdiği 'Pelleas et Mélisande" süitini yer yer inceliklerini belirterek çaldırdı ve Enesco'nun "bir" sayılı "Romen Rapsodisi" nin bitimiyle alkış topladı. Cemal Reşit Rey bir ay sonra tekrar topluluğun başındaydı. Bu defa Mozart'ın "Don Giovanni" uvertüründen sonra Beethoven'in 'birinci' piyano konçertosunda Avusturyalı sanatçı Hans Graf'a eşlik etti, konserin ikinci yarısında

Brahms'ın 'dördücü' senfonisi'nin kuru bir icrasıyla görevini tamamladı. Hans Graf kusursuz tekniğine rağmen ağdalı yorumu, yer yer hantal temposuyla ilgi çekememişti. Mart ayının ikinci konseri Weber'in "Der Freischütz" operası uvertürüyle başladı, sonra piyanist Arnaldo Graziosi, kemancı Lilia D'Albore, viyolonselci Antonio Saldarelli'den kurulu 'Trio di Roma' grubunun katılmasıyla Beethoven'in 'üçlü' konçertosu çalındı, ikinci kısımda genç piyanist Verda Erman'a Saint-Saens'ın 'iki' sayılı konçertosunda eşlik edildi, konser Manuel de Falla'nın "Sihirbaz Aşkı" adlı bale süitiyle bitti. Gerek solistlerin nitelikleri, gerekse orkestranın eşlik tekniğinde gösterdiği tecrübe ve dengeyle belki mevsimin bu en başarılı konserinde yönetici gene Cemal Reşit Rey'di. Nisan'ın ilk konserinde sehpada saçları dökülmüş, gözlüklü orta boylu bir diğer Avusturyalı müzikçi vardı. Robert Wagner tümü Beethoven'in eserlerinden kurulu bir programı yönetti ve bu arada Suna Kan'ın kusursuz bir 'Beethoven Konçertosu'na eşlik etti. Orkestra, Wagner'in güdümünde bazı yabancı yöneticilerde elde ettiği pırıltılı bir ses düzeyine ulaşmış, sağlam ritm kalıpları içinde derli toplu bir konser dinletmişti. Avusturyalı müzikçiler akını Wagner'le bitmemiş, 1932 de Viyana'da doğmuş genç bir yönetici Nisan'ın ikinci konserinde bageti almıştı. Handel'in "Su Müziği" süitini, Richard Strauss'un 'obua konçertosu'nu ve Beethoven'in 'üçüncü" senfonisini yer yer disiplinli, yer yer yumuşak, genellikle anlamlarına uygun hacimlerle çözümliyerek çaldırdı. Konserin başarılı siması genç obuist Celal Akatlıdı. Her zaman temiz çalışı, güvenli ve ince nüanslarıyla anlayışını anlamlayışını çalgısını dinletti, alkışlarını topladı. Mayıs ayının ilk konserinde Demirhan Altuğ'un yönettiği orkestra, J. Haydn'ın 'Londra Senfonisi'ni okul topluluğu anlayışıyla geveledikten sonra, solist soprano Alis Manukyan'a eşlik etti. Rossini, Verdi ve Offenbach operalarından üç arya sunan Alis Manukyan, iddiasız 'coloratur' titreşimleriyle görevini yapıp, yerini Mozart'ın "Saraydan Kız Kaçırma" operası uvertüründen sonra bir diğer soliste, kemancı Ergün Tekinson'a bıraktı. Genç sanatçı, özelliği olmıyan kuru bir yay tekniği, yer yer duygudan yoksun anlatımıyla Mendelssohn'un ünlü konçertosunu çalarak konseri sonuçlandırdı. Mevsimin son konseri, geleneksel 'diploma konkuru' idi. Piyanist Şaha Arzuni, konserin ilk kısmıda Bach, Debussy,

Brahms ve Chopin'den kurulu bir program sundu, ikinci bölümde Statzer yönetimindeki orkestranın eşliğiyle Mozart'ın 're minör' konçertosunu, Franck'ın "Senfonik Değişimler" ini çalarak diplomasını aldı.

İstanbul Şehir Orkestrası yeni mevsim konserlerine 4 Ekim günü Cemal Reşit Rey'in yönetiminde başladı. Beethoven'in "Üçüncü Leonore" uvertüründen sonra, Suna Kan'ın her zamanki ince, zarif arşesiyle sunduğu Mozart'ın 'sol majör' konçertosuna eşlik etti, bunu Schumann'ın 'bir' sayılı 'İlkbahar' senfonisi izledi. İkinci konser Mendelssohn'un "Fingal Mağarası" adlı uvertürüyle başladı, son yıllarda büyük gelişim gösteren genç piyanist Verda Erman'ın katılmasıyla Liszt'in 'mi bemol majör' piyano konçertosu sunuldu. İkinci kısımda Bülent Tarcan'ın folklor malzemesinden başarıyla yararlanarak kaleme alınmış 'Orkestra Süiti' yer almıştı. Tarcan'ın eserinden sonra Manuel de Falla'nın "Sihirbaz Aşkı" bale süitinin konması herhalde bir düzen hatâsı sayılmalıydı.Mevsimin ilgi toplayan bir diğer konseri, Mozart, Richard Strauss, Albert Roussel ve Rimski-Korsakof'un eserlerinden düzenlenmişti. Richard Strauss'un 'obua konçertosu'nda Celâl Akatlar çalgısını bir daha zevkle dinletmek imkânını bulmuş, Roussel'in "Sinfonietta" sının temiz icrası belirli bir çağın zekice yazılmış bir örneğinin incelikleriyle tanınmasını sağlamıştı. Kasım ayının ikinci konserinde Pino Trost'un yönetimindeki konserin en önemli olayı, şüphesiz Alman gitaristi Siegfried Behrend'in sunduğu pek sevilen bir eserin, İspanyol bestecisi Rodrigo tarafından yazılmış 'gitar konçertosu'nun çalınmasıydı. Behrend, usta parmaklarıyla çalgısından üstün bir verim elde etmiş, son yıllardaki büyük gelişimini bir daha ispatlamıştı. Avusturyalı yöneticiler dizisinin bu mevsim ilk sîması Kurt Wöss olmuş, Kasım ayının son konserine Schubert'in "Rosamunde" uvertürüyle başlayan sanatçı daha sonra Gülseren Sadak'a, Haydn'ın 'piyano konçertosu'nda eşlik etmiş, ikinci yarıda ise Dvorak'ın o pek tanınmış 'beşinci senfoni'sini yönetmiştir. Anlayışlı, duygulu bir müzikçi olan Wöss ele aldığı bu 'arkeolojik' eserleri bile zevkle dinletebilmiş, iddiasız davranışlarıyla sevgi toplamıştır.

İstanbul müzik hayatında diğer önemli olaylar, şehre gelen yerli ve yabancı toplulukların konserleridir. Bunlar arasında ilki, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasıdır. Arthur

Fiedler yönetimindeki konsere solist olarak İsrail'li Mindru Katz katılarak Çaykovski'nin 'birinci' konçertosunu çalmış, buna ek olarak ünlü Amerikalı yönetici Kodaly'nin "Galanta Dansları" nı ve Dvorak'ın 'dördüncü' senfonisini aşırı gösterişlere kaçmadan, kararlı ve dengeli bir anlayışla çaldırmıştır. Mart ayında Viyana Çocuk Korosu gelerek Tepebaşı Dram Tiyatrosunda 'dini şarkılar', 'Lied'ler söylemiş, küçük sanatçıların piyano eşliğinde yaptıkları operet gösterisi, derin ilgiyle izlenmiş, uzun uzun alkışlanmıştır. Eylül ayında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın Gotthold E. Lessing yönetiminde Açıkhava'da sunduğu Beethoven'in 'dokuzuncu' senfonisine solist olarak soprano Sevda Aydan, bas Ayhan Baran, tenor Cemil Sökmen ve alto Cemaliye Kıyıcı katılmışlardır. Fakat 1964 yılında İstanbul müzik hareketlerini Londra Senfoni Orkestrasının 3 ve 4 Aralık'da verdiği konserler taçlandırmıştır. Bu konserlerin ilkinde genç yönetici İştivan Kertes değerli kemancımız Suna Kan'a Mendelssohn'un konçertosunda eşlik etmiş, buna ek olarak Vaughan Williams'ın "Balarıları" uvertürü, Kodaly'nin "Galanta Dansları" nı, Brahms'ın 'birinci' senfonisini çaldırmıştır. İkinci konseri ünlü sanatçı Sir Malcolm Sargent yönetmiş, konser G. Fr. Haendel'in "Su Müziği" süiti ile başlamış, bunu solist Gervas de Peyer'in katılmasıyla Weber'in klârnet konçertosu, Benjamin Britten'in "Purcell'in Bir Teması Üzerine Değişimler" i, Çaykovski'nin 'beşinci' senfonisi izlemiştir. Çağımızın en seçkin dörtbeş topluluğu arasında yer alan Londra Senfoni Orkestrası, gerçek müzik yapmanın ne demek olduğunu, mükemmel bir topluluğun anlamını, beraber müzik yapma sanatını göstermiş, unutulmaz iki gece yaşatarak gitmiştir. İstanbul 1964 yılında tanınmış, tanınmamış bazı sanatçıların uğrağı olmuş, bu arada Rus piyanisti Yakov Flier, kemancı İgor Bezrodni ve bas Aleksandr Ovnigtsevin resitalleri ilgi çekmiş, bunlara bazı yerli sanatçılar katılmış, Hamit Alacalıoğlu yönetimindeki Oda Orkestrasının, Ayhan Turan yönetiminde Konservatuvar Öğrenci Orkestrasının konserleri belirli müzik çevreleri tarafından izlenmiştir.

Opera hareketleri gene iki şehrimizde kalmış, 1964 yılı içinde özellikle İstanbul Şehir Operası'nın gelişimi sanatse-

verler arasında kıvanç uyandırmıştır. Şubat ayında başlayan 'Carmen' temsilleri Romanyalı soprano Elena Carnel'nin gösterişli oyunu, etkili sesi ve kadrodaki sanatçıların üstün çabalarıyla başarı sağlamış, Nisan ayında sahneye konan "Figaro'nun Düğünü" adlı operası Ankara'dan iki misafir sanatçıyla, bas Ayhan Baran ve bariton Özcan Sevgen'le İstanbul'da günümüze kadar ortaya konan en verimli Mozart denemesi olmuştur. Şehir Operası, yaz aylarında Açıkhava temsilleri vermiş, dört eserlik diziye yeni ele alınan bir eserle, Puccini'nin 'Turandot' adlı son operasıyla başlamıştır. Eserde Turandot rolü misafir İtalyan sanatçısı soprano Carlo Ferrario'ya verilmiş, imparator Timur'u bas Ayhan Baran, Ping'i bariton Özcan Sevgen oynamışlardır. İkinci eser olarak 'Carmen' yer almış, misafir Fransız sanatçı mezzosoprano Dominique Rika'nın katıldığı temsilleri Cemal Reşit Rey başarıyla yönetmiştir. Yaz temsillerinin diğer iki eseri, Offenbach'ın "Hoffmann'dan Hikâyeler" i ve Rossini'nin "Sevil Berberi" olmuştur. Misafir başrollerle pekleştirilen kadro sıcak geceler boyunca İstanbullulara zevkli sanat gösterileri sunmuştur. Şehir Operası, mevsim başında 'Turandot'u tekrarlamış, daha sonra 'Shakespeare Yılı' münasebetiyle düşünülen Verdi'nin "Macbeth" i gerçekleştirilmiştir. "Macbeth" de soprano Sevda Ayhan ve genç bas Mustafa İktu beklenmiyen bir başarı sağlamışlardır. Yardımcı eleman ve unsurlarla İstanbul'un tek opera kurumu, bütünüyle günümüze kadar toplu bir mükemmeliyete bu eserle ulaşmıştır. Yöneticisi Aydın Gün 1964 yılı içinde Türk müzik hayatının en çalışkan, en başarılı siması olarak kalacaktır.

Ankara Devlet Operasının bilgisiz ve verimsiz müzik müdürünün asıl yurdu Amerika'ya dönüşüyle sahne biraz kendine gelebilmiş, yeni bir silkintiyle mevsime Yugoslavyalı müzikçi Boris Papandopulo'nun yönetiminde oldukça parlak bir "Sevil Berberi" prodüksiyonuyla girilmiştir. Bunu, gene genellikle Demirperde ülkelerinden gelen misafir sanatçıların katıldığı bir "Faust" temsili izlemiştir. Bu arada Devlet Balesi de Adam'ın "Giselle" ve Auber'in "Buluşma" adlı eserlerini sunmuştur.

1964 yılında Türk sanatçıları yurt dışındaki çabalarıyla birer sanat elçisi olmuşlardır. Soprano Leylâ Gençer, çeşitli sahnelerde alkış toplamış, bas Ayhan Baran Finlandiya'nın

Helsinki şehrinde verdiği konserler ve katıldığı opera temsilleriyle çok müspet yargılar almış, İdil Biret'in Rusya turnesi geniş yankılar yapmıştır. Bu arada uzun süredir dışarda bulunan genç orkestra yöneticisi Hikmet Şimşek yurda dönerek Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yardımcı yöneticiliğine atanmış, gene Amerika'da bulunan kemancı Fethi Kopuz da dönerek Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasındaki ödevine başlamıştır.

1964 yılında müzik kitaplığımıza yeni bazı eserler katılmıştır. Bunlar arasında iki önemli kitap Küğ Yayını dizisinden. Dr. Gültekin Oransay'ın kurduğu bu yayınların ilki gene onun çevirisi. Robert Schumann'ın "Musikalische Haus und Lebensregeln" adlı küçük eseri "Küğsel ev ve hayat kuralları" ismiyle dilimize kazandırılmıştır. Aynı yayınevinin ikinci kitabı Kâzım Uz'un 'Musikî Istılâhatı' adlı sözlüğü. "100 Opera" adlı kitapta Kasım ayında yayınlandı. Doğan Kardeş yayınları arasında yer alan eser, 1957 de basılmış olan "Ünlü Operalar" ın genişletilmiş şekli.

Plâk yayınlarından yazının başlarında söz açmıştık. Ahmet Adnan Saygun ve Ulvi Cemal Erkin'in eserleri Rusya'da oldukça iyi icralarla yayınlanır ve bütün dünyaya sunulurken Amerika'da "Yakın Doğu'nun Piyano Müziği" adlı plâkta İlhan Mimaroğlu'nun 'Duygulu Parçalar'ının yer alması, müzik çevrelerinde hayret ve tebessümle karşılandı. Genellikle müzik tenkitçisi olarak bilinen Mimaroğlu'nun Türk piyano müziğini tanıtmak gerçekten değerli verimler dururken, böyle bir plâğa besteleriyle, hem de özü ve tekniği yönünden nitelikleri çok şüphesi bestelerini katması ,türlü yorumlara yol açtı.

Ağustos ayı başlarında İstanbul'da toplanan 'Müzik ve Sahne Sanatları Danışma Kurulu' komite çalışmalarında müzik yönünden ilerlememiz, müzik eğitimini geliştirmemiz için başvurulacak çareleri belirten kararlar hazırlandı ve alındı. Bunlar arasında en önemlileri şunlar; Konservatuvarlarımızın yeniden düzenlenmesi, bölge konservatuvarları açılması, bir müzikoloji enstitüsü kurulması. İstanbul Şehir Orkestrasının bağımsız bir topluluk haline getirilmesi, İstanbul Operasının Bakanlığa bağlı 'İstanbul Devlet Operası' şeklinde yönetimi. Bu kararların kısa sürede yasalaşmasını dilerken, 1965 yılında müzikçilerimize bol verim ve başarılar dileriz.

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Dileğimizi şöyle açıklamıştık:

Düşünmesini bilen aydınlarımızın ulusumuzu çok yakından ilgilendiren başlıca dâvalar üzerinde hangi kanıları benimsediğini ortaya çıkarmak için başvurduğumuz bu soruşturmayı cevaplandırmanızı sizden önemle rica ediyoruz Bunu yapmakla, aydın kamuoyun görüşlerini açıklamamıza yardım etmiş olacaksınız. Cevap verenlerin sayısı oranında soruşturmamız değer kazanacak. Bu yararlı hizmet için gireceğiniz zahmet ise benimsediğiniz cevapların yanına bir çarpı (x) işareti koyarak, (imzalı ya da imzasız) bu kâğıdı katlayıp bize postalamaktan ibaret kalacaktır. Cevapların Kasım sonuna kadar elimize geçmesi gerekir. Bu zahmete girerek işimizi kolaylaştırdığınız için size önceden teşekkür ederiz.

Soruşturma sonuçları 1965 Varlık Yıllığı'nda bir yorum yazısı ile birlikte yayınlanacaktır.

Saygılarımızla

SONUÇLAR ŞÖYLE OLDU

5 Kasım gününe kadar elimize geçen cevapların sayısı 1163 oldu. Aşağıdaki cevap toplamlarının bu sayıdan eksik veya fazla olması bazı sorulara cevap verilmemesine karşılık, bazı maddelerde iki hattâ üç cevabın işaretlenmiş olmasından ileri gelmiştir.

İÇ POLİTİKADA

Bugünkü rejimimiz

1) Ulusal yapımıza en uygun olanıdır	218
2) Daha gelenekçi olmalıdır	38
3) Daha halkçı olmalıdır	600

Atatürk Devrimleri
1) Artık tamamlanmıştır 48
2) Eski haline dönmelidir 60
3) Daha hızlandırılmalıdır 1048

Aşırı akımlar
1) Sol akımlar önlenmelidir 133
2) Sağ akımlar önlenmelidir 100
3) Tam düşünü özgürlüğü şarttır 949

Ulusal ilerlememiz
1) Kültür yoliyle sağlanır 649
2) Ekonomik gelişmeyle olur 446
3) Bugünkü gidişle elde edilecek 36

Önümüzdeki seçimleri
1) C.H.P. kazanıp iktidarda kalacak 311
2) A.P. kazanıp iktidara gelecek 309
3) A.P. kazanıp iktidara gelemiyecek 468

DIŞ POLİTİKADA

I. Kuvvetler dengesinde
1) Zamanla hür dünya zayıflıyor 496
2) Zamanın hür dünyanın lehine çalışıyor 457
3) Hiç bir değişiklik olmuyor 185

II. İki dünya
1) Arasındaki düşmanlık azalıyor 493
2) Arasındaki gerginlik artıyor 271
3) Bir noktada buluşup birleşecekler 410

III. Dış politikada en önemli olay
1) Çin - Rus gerginliğidir 261
2) Demirperde gerisindeki uyanmadır 358
3) Tarafsızların gittikçe güçlenmesidir 511

IV. Güvenliğimiz için
1) Amerika'ya daha yakınlaşmalıyız 81
2) Daha özgür bir politika gütmeliyiz 904
3) Tarafsızlar arasına katılmalıyız 253

V. Kıbrıs davasında
1) Müdahale fırsatı kaçırılmıştır 319
2) Bugün de müdahale edilmelidir 86
3) Bekleme ve uzlaşma politikası yerindedir 751

EDEBİYAT VE SANAT

I. Edebiyatımızın ilerlemesi için
1) Kendimize dönmeliyiz 257
2) Toplumcu gidişe ayak uydurmalı 364
3) Çağdaş akımları izlemeli 593

II. Resimde bir varlık olmak için
1) Süsleme geleneklerimizi izlemeli 725
2) Batı klâsik sanatı yoluna gitmeli 253
3) Batının soyut akımlarını benimsemeli 269

III. Müzikte ileri gitmek için
1) Klâsik Türk müziğini geliştirmeli 196
2) Halk müziğini armonize etmeli 849
3) Batı müziğini almalıyız 162

IV. Tiyatromuz için gereken
1) Batı tekniğiyle halka yönelmektir 703
2) Her bakımdan kendimize dönmektir 140
3) Modern tiyatro çalışmalarını izlemektir 343

V. Sinemamızda
1) Yerli filmciliğimiz ilerliyor 310
2) İlerleme kaliteyi düşürmektedir 235
3) Sinemamız devlet eliyle gelişir 611

TOPLUM DÜZENİ

I. Geriliği önlemek için
1) Yeni kanunlar çıkarılmalı 73
2) Bugünkü kanunlar tatbik edilmeli 70
3) Halkı aydınlatmalı 1067

II. Sağlam bir toplum yapısı için
1) Geleneklerimize dönmeli 131
2) Batı uygarlığına uymalı 256
3) Batının yalnız düşünme sistemini almalı 829

III. Toplumumuz için en büyük tehlike
1) Ahlâk bakımından çöküşümüzdür 329
2) Ulus arasında yaratılan ikiliktir 470
3) Geriye doğru hızlı kayıştır 411

IV. Cinsi ahlâk açısından
1) Gidişimiz normaldir 409

2) Cinsi özgürlük daraltılmalı 196
3) Cinsi özgürlük arttırılmalı 554

V. Atatürk Devrimlerinin temeli
1) Halkçılıktır 443
2) Lâikliğe dayanır 337
3) Ulusal bağımsızlıktır 487

EKONOMİ

I. Ekonomide en uygun yol
1) Liberalizm yoludur 116
2) Devletçilik yoludur 396
3) Karma ekonomi sistemidir 543

II. Kalkınmamız için gereken
1) Tarıma önem vermektir 427
2) Endüstriye sarılmaktır 572
3) Turizmi başa geçirmektir 248

III. Toprak mülkiyeti
1) Tam saygı görmeli 249
2) Kamu yararına kısılmalı 555
3) Kooperatiflere devredilmeli 350

IV. En önemli dâvamız
1) Toprak reformudur 790
2) Ormanlar ve eroziyondur 309
3) Kaçakçılığı önlemektir 109

V. Dış ticaret dengesi için
1) Lüksü kaldırmalı 487
2) Döviz kaçınımı önlenmeli 609
3) Daha çok işçi ihraç etmeli 93

KÜLTÜR VE EĞİTİM

I Basınımız
1) Nitelikçe ve niceliksçe gelişmektedir 592
2) Kalitesini yitirmektedir 320
3) Okuru arttırmak için her yol uygundur 216

II. Radyolarımızın
1) Bugünkü gidişleri yerindedir 57
2) Kültür yayını arttırılmalı 503
3) Her dalda kökten değişiklik gerek 599

III. Dilimizin ilerlemesi için

1)	Halkın konuşma dili temel olmalı	425
2)	Yabancı sözlerden vazgeçilemez	65
3)	Dilimizin arınması hızlandırılmalı	678

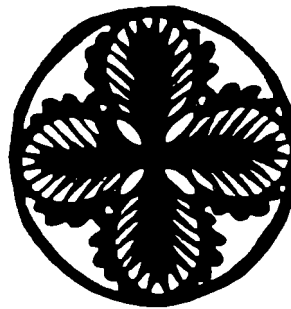
IV. Din eğitimi

1)	Daha da geliştirilmesi	364
2)	Atatürk devrindeki gibi kaldırılmalı	384
3)	Bugünkü orta tutum yerindedir	361

V. Köy Enstitülerinin

1)	Kaldırılması yerinde olmuştur	123
2)	Eski hüviyetiyle kurulmalı	112
3)	Kusurları düzeltilerek kurulmalı	908

Bu sonuçların yorumlarını 519. sayfamızda okuyunuz.

YILIN DÜŞÜNCELERİ

1964 te gazetelerde çıkan
düşünü yazılarından seçmeler

Besim Abaçiu

TÜTENGİL, Doç. Dr. Cavit Orhan

GİZLİ KALMIŞ ÖNEMLİ BİR BELGE

Siyasi hayatımızda olduğu kadar, "Türkçü" akım içinde de belli bir yeri ve rolü olan doktor Rıza Nur (1879-1942) Sir George Hill'e yazdığı 4 Haziran 1935 tarihli mektubunda, British Museum'a sunacağı 4 yazma eser hakkında şu şartları öne sürüyordu:

1) Hiçbir kimse, mirasçıları bile, yazmaları hiçbir para ile geriye satın alamıyacak.

2) British Museum bu yazmaları, bağışlıyanın mühürü ile paketlenmiş olarak saklıyacak.

3) Adı geçen yazmalar, 1960 yılına kadar okuyuculara sunulmıyacak.

Sözü edilen dört yazma eser ise şu adları taşımaktadır (1):

a) Birinci Şiir Kitabına Dercedilmemiş Olan Şiirlerim. İskenderiye (1936).

b) Türkiye'nin Yeni Baştan İhyası ve Fırka Programı. Paris (1929).

c) Şiirlerim ve Nesir Makalelerimden Birkaçı. Paris (1929).

ç) Hayat ve Hâtıratım. Paris (1929).

İkinci şartın ne dereceye kadar yerine getirildiğini bilmiyoruz. Fakat, adı geçen yazma eserler, "British Museum" un Doğu Yazmaları Kataloğuna 1961 yılının 5. ayında geçirilmiştir. Herbiri, çeşitli açılardan incelenmeğe değer olan bu yazmalardan ikincisi, "Türkiyenin Yeni Baştan İhyası ve Fırka Programı", Türkçü bir partinin ideolojisini, temel görüşleri yanısıra bazı ayrıntılarını göstermesi bakımından ilgi çekici bir belge özelliği kazanmaktadır. Yazarın, Meşrutiyet'in ilânından sonra' mebus intihap olunup siyasi sahaya geçen", Cumhuriyet'in ilk yıllarında "Türkiye Maarif Veziri, sonra Sıhhiye Veziri" olan, Lozan Konferansına murahhas olarak

katılan bir insan oluşu ve Türkçülük akımı içinde yetkili bir kişi olarak tanınması bu ilgiyi haklı kılan sebepler arasında sayılabilir. Ana fikirlerini ortaya koymak istediğimiz bu yazmalardan ikincisinde bir "Başlangıç" tan sonra "Fırka Programı" adını taşıyan bölüm gelmektedir. 34 maddelik programın ilk maddeleri şunlardır:

1. Fırkanın adı "Türkçü" dür.
2. Hükûmet şekli Cumhuriyet'tir.
3. İdare sistemi lâik ve içtimaîdir. Din ve devlet ayrılışı esastır.

Bu maddelerin yanısıra 6. maddede "Türkiyenin resmi dini vardır. Bu da Müslümanlıktır. Bunu Teşkilât-ı Esasiye Kanununa koyacaktır", 31. maddede "Eski yazıya ric'at edilecek ve Lâtin sarfiyle de yanlışsız bir yazı yapılıp ikisi beraber yürüyecektir.", 32. maddede "Tekkeler ıslâh edilip onlara misyoner teşkilâtı verilerek ikmal edilecek, bunlar Türklük için çalışacaklar ve Türklüğü bilfiil yapacaklardır." gibi görüşler öne sürülmektedir. "Avrupanın ilim, teknik, metod, teşkilât ve intizamı" ile "dans ve emsali" arasında ayırım yapan Fırka Programı, sosyalistliği de, komünistlik, enternasyonallik ve kozmopolitlik gibi "İçtimaî nizamın birer mikrobu, milletlerin birer felâketi" sayarak şiddetle aleyhine hareket edileceğine" işaret etmektedir. Sendika ile loncaları "içtimaî ve iktisadi teşkilât" olarak birlikte ele alan program, Türkiyenin bir sanayi ülkesi halini almasını doğru bulmamaktadır.

"Alınacak Tedbirler" adını taşıyan ikinci bölümde ise, iki ayrı başlık altında,

I. İlk tedbirler.
II. İkinci ve esaslı tedbirler.

ele alınıyor. 96 madde halinde üzerinde durulan "İlk tedbirler" meyanında Cumhuriyet devrinin bütün ileri gelenleriyle ilgili şahsi mahiyette pek çok şey üzerinde durulmaktadır. Bir zihniyeti belirtmek bakımından aşağıdaki maddelerin ele alınmasını gerekli saymaktayız:

1. Mustafa Kemal Paşanın ıskatı ve cezalandırılması.
2. Mustafa Kemal'in ve onun âleti olup sırf mevkide kalmak ve servet yapmak için her kötülüğü kabul ve icra eden İsmet Paşa'nın cezalandırılması. Bütün fenalıklardan kanun huzurunda İsmet mes'uldür,

3. Erkân-ı Harbiye Riyasetinden Fevzi Paşa gibi şerre istinatgâh olan birinin kaldırılması.

6. Meclis feshedilip yerine yeni bir Meclis intihabı.

7. Cumhuriyet Halk Fırkasını feshedip yerine "Türkçü" Fırkayı koymak ve Halk Fırkası emvalini bu fırkaya vermek.

14. İlk hamlede Mustafa Kemal, İsmet, Heyeti Vekile ve emsali tevkif edilecek.

20. Mustafa Kemal'in heykelleri kâmilen imha ve bunları yapanlar mes'ul edilecek.

21. Mustafa Kemal ve emsaline izafeten konan şehir, kak, köy ve emsali adlar kaldırılacak.

66. Eski yazının iadesi.

68. Muhtelif mekteplerin ilgâsı.

"İkinci ve esaslı tedbirler" arasında da şunlar anılmağa değer:

17. Cumhuriyette birçok bayramlar yapıldı. Bunları kaldırmalı.

29. Türk olmıyan zabit, memur, muallim, bir kanunla çıkarılacak, 15 yıl çalışmış olanlarına tekaüdiye verilecek.

30. Türklerden Rumeliler de memuriyete, zabitliğe, muallimliğe Anadolululara mukabil nüfusları nisbetinde alınacaktır.

35. Bize yalnız fenni ve sistemli bir ziraat, ufak sanayi, ihtiyacımız kadar fabrika sanayii ve serbest ticaret lâzımdır. Memleketimizi sanayi memleketi yapmak büyük bir felâkettir.

Doktor Rıza Nur, "bu esaslar dahilinde müfredata" girişerek Meclis, Bakanlık ve dairelerin meseleleri üzerinde duruyor. Millet Meclisi başlığı altında ele aldığı meseleler arasında:

1. Mebuslar vilâyetlerin iki göbek yerli ahalisinden olacaktır.

3. Mecliste muhtelif fırkalar olmalıdır. Bu fırkalar, ırk üzerine müesses olamıyacağı gibi, henüz Türkiye'de fabrika ve amele hayatı tesis edecek derecede fabrikalar olmadığından, komünist ve sosyalist fırkaları da olamaz.

"Maarif" e büyük önem veren yazar, "Din ve vakıf teşkilâtı" bölümünde "Hilâfetin yeniden tesisi hayatî bir ihti-

yaçtır" diyerek tarikatlerin Hilâfete merbut olmasını istemektedir. Ona göre, "Zikir için bir mahal tahsis edilip haftada bir defa âyin icra edilecektir."

"Bütün Türklerden konfederasyon halinde büyük bir devlet teşkili "Resmi vazifelerde Anadolu evlâtlarının bulunması", "Başkakanlığa bağlı bir "Irk Müdürlüğü" nün kurulması, "Kadın, sokaktan eve" ilkesi.. bu yazma eserde yer alan düşünceler arasındadır. Bu görüş açısı içinde "şehirlerden hariç olarak taaddüdü zevcata müsaade edilmesi", "ırsî hastalıklara müptelâ olanların kısırlaştırılması" gibi konular pek de yadırganmamalıdır.

★

Kendi aralarında pek de tutarlı görünmiyen fikirlerin bir karşı-devrim mihveri etrafında toplandıkları meydandadır. Mecliste çeşitli fırkaların bulunması ilkesi ve tek dereceli seçim usulü ile demokratik yolla iktidara gelmek zehabı yaratılmakta ise de, "ilk tedbirler" in bazı maddeleri, bir arka düşüncenin varlığından şüphe bırakmamaktadır. Bize kalırsa, "Türkiyenin Yeni Baştan İhyası ve Fırka Programı" bir fikir cereyanının siyasî emelleri ve gerçek felsefesi hakkında, yetkili bir kişi olarak sayılan Doktor Rıza Nûr'un düşüncelerini ortaya koyması bakımından daha büyük bir önem taşımaktadır. 1946 yılından bu yana çok partili hayat içinde, ister iktidarda bulunsun, isterse muhalefette kalsın, bazı partilerin genel tutum ve davranışları ile söz konusu edilen "madde" ler arasında bazı ilişkiler kurulabilir sanıyoruz. "Biz, şiddetli Türkçü nasyonalistiz" diyen yazarın gerçek düşünceleri ve maksadı, paravana gibi kullanılan kelimelerin arkasında olanca çıplaklığı ile ifadesini bulmaktadır.

(Cumhuriyet. 9.3.1964)

---

(1) Sözü edilen "yazma" ları toplu bir halde tanıtan yazımız için Bk. Kitap Belleten, S. 4 (28), s. 3-5.

SELÇUK, İlhan

YAĞIYOR

Yurdun her yanından gericilik konusunda mektuplar yağıyor. Hele Gaziantep'ten üst üste gelen yazılar dikkati çekici. Adımıza yollamak zahmetine katlandıkları ilerici Anadolu gazetelerine bakıyoruz... Meselâ bunlardan "Maraş'ın Sesi" âdeta imdat bayrağı çekmiş, feryat ediyor.

Çevrenin taassubundan boğulacak hale gelmiş ileri fikirli vatandaşların hangi birinden söz açalım!

Bugün için birini seçtik: Bir İmam-Hatip Okulu öğrencisini... Anadolunun orta yerinde ve bu devletin Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir okulunda yetişen bu çocuğumuzun mektubunu olduğu gibi yayınlıyorum. Üstüne katılacak bir kelime bile fazladır:

"Ağabeyciğim,

Önce kendimi takdim edeyim (Adını ve adresini açıklamıyacağız). Maruzatım işte:

Ağabey, gerek sınıfımızda, gerek okulumuzda, bendenizle konuşan çok nadirdir. Sebep: Cumhuriyet gazetesi okuyorum.

Cumhuriyet gazetesini kimler okur?

Komünistler (!)

Çarşıda rastladığım arkadaşa selâm verdiğimde yüzüme nefretle bir nazar atfeder, yürüyüşünü de hızlandırır, geçer gider. İşin kestirmesi, benim selâmımı da almazlar.

— Neden o?

Neden olacak, ben "Mason" selâmı veriyormuşum da ondan.

— Mason selâmı nasılmış ki?

— "Esselâmünaleyküm" demeyip de, başınızı biraz eğerek selâm vermek yok mu, işte bu Mason selâmı.

Esas işin içyüzü, bendeniz her Türk ve Türk genci gibi Atatürk'ü ziyade severim, seviyorum, seveceğim de... Ancak

insanlık duygusu hiç olmıyan insanlar öyle büyük bir dâhiyi sevmezler. Madem ki bende insanlık duygusu vardır. Öyleyse sevmeye ve övmeye mecburum.

Bana bütün sınıf, bir arkadaş müstesna, dargın. Yalnız dargın da değil, imkân dahilinde olsa vücudumu hemen yerle bir edecekler.

Sebep: Ata'mı seviyormuşum.

— "İmam-Hatip Okulunda Atatürk'ü seversin ha! Vay hain vay! Atatürk diye sevdiğin adam, bizim hilâfetimizi yıktı, İslâmın sembolü olan fesimizi yırttı. Önderlerimizi astırttı. Medreseleri kaldırdı. Hanımlarımızı, kızlarımızı açtı. Bu millete yaptığı yetmiyormuş gibi, bir de Allahlık dâvasında bulundu. Her il ve ilçeye bir putunu yaptırttı." Bu milleti bu sefer de putuna taptırıyor."

İşte Atatürk hakkında görüşleri mübarek ve ehli Cennet kişilerin... ehli Cennet kişiler, Atatürk'ü seven bir edebiyat hocalarının evinin camını kırarak içeriye taşlar yağdırdılar. Bütün arzuları gazi olabilmek tabii...

Başka bir hocaya da bıçak çektiler.

Günde bir hâdise... Vallahi ağabey, bunların içinde yaşamak için yüreğin çatal çatal olması lâzımdır.

Hani siz bir makalenizin sonunda "Bu memlekette de bir gün sabah olursa" diyordunuz. Öyle sabahın olmasını beklemek de çok tahammül ister doğrusu... Ne çare bekliyeceğiz.

Ah ağabey, ah! Geçen gün sınıfa girdiğimde donakaldım. Sonra sıcaklıkta eriyen donmuş sıvılar misali, ağladım, ağladım, boşaldım.

Neden ağlamıyayım, sınıfta bulunan Ata'mın portresine hakaretler, tebeşir atmalar, insanlığa yakışmıyan havlamalar v.s... Şikâyet etmek istedim, şahit bulamam ki, üstelik bir de beni suçlu çıkartırlar.

Benimle aynı sırada oturan arkadaşıma da "Onunla konuşmıyacaksın" diye şantaj yapmışlar. Arkadaş konuşuyor tabii... Şimdi zavallı arkadaşımla da kimsecikler konuşmuyor. Üstelik oturduğumuz sırayı durmadan kirletiyorlar.

Bir sabır, iki sabır, en son idareye bildirdik. Bize ilâç olarak gene sabrı tavsiye ettiler.

Yalnız talebe arkadaşlar olsa, kusurlarına bakılmaz. Arkadaşlar müridândandır, asıl büyük şeyhleri var işin içinde...

Eeee... Ağabey siz de mi sabır tavsiye edeceksiniz?"

★

İşte böyle... Mektubu okuyun, okuyun; düşünün. Eğer bu hikâye bir tek mektupla kalsa, doğruluğundan da şüphe edebilirdik. Ama deliller o kadar çok ki, ve o kadar aynı noktada buluşuyorlar ki, doğruluğuna yüzde binbeş yüz inanıyoruz.

(Cumhuriyet, 18.3.1964)

Halis Biçer

SARIOĞLANOĞLU, Nafize

İMAM-HATİP OKULU VE GERİCİLİK

Artık konuşacağım. Ben İzmir İmam-Hatip Okulunda Edebiyat öğretmeniyim. Burada ne gördümse anlatacağım size. Herşeyi açık açık anlatacağım.

Konuya İzmir Devrim Ocağı'nın kongresiyle gireceğim. Karşıyaka Halk Eğitim Salonundaydı kongre. Bir üye kalktı: "Biz Atatürk devrimlerinin izindeyiz, Atatürk'çüyüz biz. Devrim düşmanlariyle açık açık savaşacağız. Kızıllar ve karalar bunlar. Kubilây-ı kesenler, Sayın Başbakanımız İsmet İnönü'ye kurşun sıkanlar, Atatürk'ümüzün heykelini kırmağa yeltenenler, savaşacaklarımız. Gericiliğe lânet ediyoruz. Şimdi bir de karşımızda İmam-Hatip Okulları var. Bu okullardan aydın din adamı yetişemez. İskolâstikle din birleşemez çünkü. Bu okullar kapanmalıdır!" dedi.

Öğrencilerim geliverdi gözümün önüne. Temiz, tertemizken, zehirlenen köylü çocuklarım! Devrim Ocağı'nın onları kurtarmayı düşünmeyişine yandım, gerici ocak ve derneklerin bu yavrularımızı kapışması geldi gözlerimin önüne, hemen söz isteyip ayağa kalktım. "Ben, İmam-Hatip Okulu'nun Edebiyat Öğretmeniyim," dedim. "Benim çocuklarım aslında temizdir. Gerici değildir, benim çocuklarım. Eğer Atatürk'çü öğrencilerimi buraya getirseydim, bu salona sığmazlardı. Onları seviniz, aranıza alınız. Sizin aranıza almadığınız, sevmediğiniz İmam-Hatiplileri gerici dernekler, gerici ocaklar kapıyor. Zehirliyorlar çocuklarımızı, aldatıyorlar, din sevgilerinden faydalanıp maşa gibi kullanıyorlar. Aralarında gerici varsa bundandır. Siz buna fırsat vermeyin. Atatürkçülük ayırmak değil, birleştirmektir; yıkmak değil, yapmaktır. Aranıza alın çocuklarımızı. Devrimlerimizi yakından izlesinler, bilsinler, yaşasınlar. Aydın imama ihtiyacımız var bizim. Cahil imamların elinde sürünmiyelim," dedim.

Bunları söylerken, İmam-Hatip Okulu, bütün acı gerçeğiyle gözlerimin önünde belirmişti: Orta I. lerde ders yapıyorum. O gün bütün okullara Atatürk'le ilgili film gösterilecekti. "Çocuklar, bugün Atatürk'ümüzü göreceksiniz, hepiniz gidiyorsunuz sinemaya değil mi?" diye sordum. Bakın, çocuğun biri ne diyor: "Ben gitmiyeceğim. Sinemaya hiç gitmedim ben. Korkarım." Sinemadan korkarmış, ömründe hiç sinemaya gitmemiş çocuk! Korkusu, Ata'sını görmek isteğinden büyük bir de Türk çocuğunun. Buna neler yaptırmaz bir gerici? Düşünün neler yaptırmaz!

Bilmem hangi çıkarla politikacı açmış bu okulları ama, tam on yıldır kurt kuzuyu bitiriyor bu okullarda. Hesabını kim verecek bunun? Hayır! Devrim Ocağı'na benim, "İmam-Hatipli çocukları bağrınıza basın," demem boş. Bu, yalnız Devrim Ocağı'nın yapabileceği iş değil. Kurtlar yok edilmeli. Dindar görünüp de aslında dinle hiç ilgileri olmıyanlar, çocukların din sevgilerini kötüye kullanıp da ticarethanelerinin kasalarını dolduranlar, o koca kurtlar yok edilmeli önce. Diplomalı yobazlar yok edilmeli. O saf köy çocuklarımızın Türklük sevgisinden tutuverip de onları maşa gibi kullanan eller kırılmalı kökünden.

Bu okullarda aydın din adamı yetişir. Politikacı, yalnız kendi çıkarını düşünmeseydi de, aydın din adamı yetiştireceğim diye açsaydı bu okulu, dini politikasına âlet etmeseydi yâni, ne Atatürk'ün heykelini kıran, ne de İnönü'ye silâh çeken eller olurdu bugün.

Ah, ben bu işin içindeyim. Kanayan bir yarayı görüyorum ben. "Doğrusunu isterseniz, efendim, Atatürk'e kızıyorum. Niye kıyafet devrimi yaptı sanki. Kadınlar başı açık geziyor. Günah bu," diyeni ben duyuyorum. Edebiyat dersinde Halide Edip Adıvar'ın kıyafet devriminden önce çekilmiş çarşaflı bir resmini göstererek: "Şuna bakın, hocam, şuna! Eski çarşaf ne hoştu!", "Başınızı örterek sınıfa girseniz daha iyi olmaz mı?" diye bana söylediler... Bir tiyatro kolu kurduk. Geçen yıl başarılı bir oyun verdiler. Okul-Aile Birliğinin toplantısında ne dendi biliyor musunuz?: "Biz, çocuklarımızı bu okula tiyatrocu olsun diye göndermedik. O gazeteler de sanki insanla eğlenir gibi "Türkiye'de ilk defa İzmir İmam Hatip Okulu'nda tiyatro kolu kuruldu" diyor. Bari milletimiz

kolu denseydi..." demezler mi? Eh, isyandan boğuluyorum sandım. O öfkeyle: "Ben böyle gerici insanların arasında çalıştığım için utanç duyuyorum," deyivermişim. O anda Okul-Aile Birliğini görmeliydiniz? "Tavzihini isteriz!" diyenler mi istersiniz, "Sözünü geri al!" diyenler mi?..

Bakınız, tiyatronun sözünü bile ettirmek istemiyen ve bu san'at kolunun eğitimdeki olumlu rolünü bilmiyen bu karanlık dünyalılara bakınız!

Bu okullar, temellerine dek arıtılmak ister. Ayıklanmak ister, aydınlatılmak ister. Evet, benim çocuklarım gerici değil aslında. Ama ne yapalım ki, diplomalı yobazlar var, ticarethanelerini dolduranlar var, çıkımsız bir ırkçılık dâvasiyle ocaklarını tutuşturanlar var. Çocukları bunlardan arıtmalı, bunların tohumları ayıklanmalı. Çocuklarımız işte bunların karanlığından kurtarılmalı.

İki iğrenç ticaret, yurdumuza sağdan soldan saldırmış. Din ticareti bunun biri. "Dindarım," diyor, adam, bilmem hangi derneği kuruyor. Ramazanlarda cami cami, konak konak dağıttığı hâfız ve mevlût okuyucu çocukların sırtından geçiniyor. Bu adamlar dindar adam, temiz adam, dindar çocuklarımızı himaye ediyor, diyorlar derneğe veriyorlar, ticarethanelerine koşuyorlar, Hac seferlerine koşuyorlar, işkembeler gibi kasalar doluyor.

İmam-Hatip Okulu'nu tutuyor görünen bunlar, bu okula kendi çocuklarını aslâ vermezler. Burası aldatılmışların, aldatılabilenlerin okulu sanki. Köylü veriyor ancak, fakir veriyor.

İşte herkesin dıştan görüp içyüzünü göremediği okul bu! Ortadan kaldırılması değil, arıtılması, aydınlatılması, kötü tohumlardan ayıklanması gereken İMAM-HATİP OKULU bu işte!

İkinci düşman ticareti. Atatürkçülük ticareti yapmağa yeltenenlere, en az kara sakallılar kadar tehlikeli olanlara sesleniyorum şimdi. Atatürkçülük yalnızca Devrim Ocaklarına üye olmak değil, Atatürkçülük; yalnız evinin veya işyerinin duvarlarını Atatürk'ün resimleriyle süslemek değil, Atatürkçülük, Atatürk devrimlerine gerçekten gönül vermektir. Atatürkçülük; ayırmak, parçalamak, yıkmak değil, uyanık olmaktır, çalışmaktır, düzeltmektir. Atatürkçülük; ileriye, iyiye, doğruya, güzele gitmektir.

Herkes parmağına karadan veya kızıldan, bir boya sürmüş. O, biraz aydınlık gördü mü, bakıyorsunuz, hop parmağındaki kızılı sürüyor aydınlığa. "Ne o?" diyorsunuz. "Komünist!" diyor. Öbürü İmam-Hatip Okulu'nun önünden bile geçseniz tak, karayı yapıştırıyor alnınıza gerici diye.

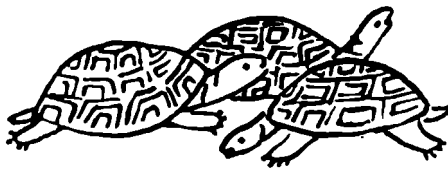
Devrim Ocağı'na üye oldum. O zamana kadar varlığımdan bile haberdar görünmiyen Komünizmle Mücadele Derneği, "Yakın Tehlike Komünizmle Mücadele" kitabını armağan gönderiyor bana. Oraya üye bir öğrencimin gönderdiği de ayrı.

Bir kör döğüşüdür gidiyor işte.

Devrim Ocağı'ndaki, Atatürk devrimlerine gönül vermiş genç fikirli de, komünistle ve gericiyle vuruşuyor. Komünizmle Mücadele Derneği'ne İmam-Hatipli koşmuş, dinimi koruyorum, diyor. Kulu, Tanrısıyle başbaşa bırakan, din işleriyle devlet işlerini birbirine karıştırmayan gerçek devrimciyi dinsizlikle, hattâ komünistlikle itham ediyor. Devrim Ocağı'nın gerçek devrimcisi, gerçek Atatürkçüsü, İmam-Hatip Okullarının ıslâh edilememesinden endişe duyup ona cephe alıyor.

İNŞALLAH, Ata'nın öpülesi ellerine, o güclü ellerine benzer korkusuz, özgür bir el çıkar da, bize şöyle bir tutar ışığını, ne yarasa kalır meydanlarda, ne kızıl, ne kara!

(Milliyet, 18.3.1964)

Güneş Apaydın

SELÇUK, İlhan

HALK GERİCİ DEĞİLDİR!

Gericilikle mücadele için çareler düşünülüyormuş. Hükûmet çevrelerinden sızan haberlere göre, sert tedbirler alınacakmış.

Devlet düzeninde islâm, özel ve kamu hukukunun yürütülmesini istiyen Nurculardan tutun; Batılılaşmanın Türkiye'yi batırdığını yazıp, öğretmeni jurnal eden hükûmet müftüsüne kadar yaygın bir akımı önlemek nasıl mümkün olacak? Açıkça söyliyebiliriz ki, bugünkü siyasî iktidarın gücü yetmez buna... Zaten gericilik dâvası zabıta tedbirleriyle çözülecek bir düğüm değildir. Her Kur'an kursunun başına bir polis dikemeyiz. Hükümet daha İmam-Hatip Okullarını kontrolü altına alamamış. Bu okullarda okuyan pırlanta gibi çocuklarınız, Devletin Bakanlığından çok, yıllık yarım milyondan fazla gelirini cami kapılarından, işadamlarına kadar çeşitli kaynaklardan sağlayan bir cemiyetin tesirindedir.

Peki... Çok yanlı ve çok düğümlü olan bu dâva, nasıl çözülecek? Eminiz ki, kanunlara yeni maddeler katmak, cezaları ağırlaştırmak, savcılara talimat vermek, etkisi çabucak kaybolacak bir rüzgâr yaratacak; arada birkaç ne dediğini bilmez cahil vatandaş yanacak, ama gericilik akımı daha da kuvvetlenerek devam edecek. Çünkü bu akımı destekliyen ve yürüten siyasî ve iktisadî nedenler ortadan kalkmadıkça gericilik yayılacak... Hepsini toplamaya devletin hapishaneleri yetmez.

Peki... Gericilik akımını yürüten, destekliyen siyasî; sosyal, iktisadî sebepler nelerdir? Acaba halk gerici midir, yoksa gerici dediğimiz ve halkın geri kalmasını istiyen, Türkiyenin bugünkü düzenini olduğu gibi muhafaza etmek için çırpman bir siyasî akımın nüfuzu altına mı girmiştir?

Türkiyenin 19 milyonu köylüdür bugün...

Demek ki, memleketin en azından üçte ikisi! Bu köylüler gerici midir?

Robert Kolej İktisat Bölümü Başkanı Prof. Peter G. Franck'ın üç gün önce verdiği bir konferansta bu sorunun cevabını verecek ilgi çekici bilgiler vardır. Yalnız ondan önce Cezayir lideri Ben Bella'nın fikirlerinden söz açmak isteriz. Ben Bella, kendisiyle iyi konuşan iki Fransız gazetecisine, Cezayir'in toprak reformuna değil, toprak devrimine ihtiyacı olduğunu anlatıyor. Ve toprak devriminin de aynı zamanda bir öğretim devrimi olacağını söylüyor:

"— Bizim köylü, yemiyeyim, içmiyeyim, ama çocuğum okusun diye düşünür..." diyor.

Palavra mıdır Ben Bella'nın düşüncesi? Hayır! Türk köylüsü de aynı biçimde düşünür. Eğer köylü, çocuğunu Kur'an kursuna gönderiyorsa, bu kurs; sonunda çocuğuna sağlanacak hayat seviyesini gözleriyle gördüğü içindir. İmkânsızlıklar içinde yaşayan köylü, bir Kur'an kursu sonunda çocuğunun köylerde itibarlı bir meslek sahibi olduğunu görürse, niçin o yola gitmesin? İlkokuldan diploma almakla Kur'an kursundan mezun olmak arasında, getirdikleri bakımından ne büyük farklar vardır, hiç düşündük mü?

Prof. Peter Franck bir inceleme sonunda şu kanaate varıyor:

"— Köylü nüfusunun dörtte üçünden fazlasına göre şehir hayatı çocuklara daha iyi imkân hazırlayan, daha yüksek gelirlerin sağlanabileceği, ve daha mutlu yaşama şartları veren bir ortamdır. Köylünün yarısı bir insanın başarıya ulaşabilmesi için Üniversite tahsilinin şart olduğuna inanmaktadır. (...) Beşte biri öğretmenlik mesleğini hepsinden fazla arzulamaktadır. Yedide biri doktorluğu ve yalnız yirmide biri çiftçiliği gelecek nesiller için en arzulanacak meslek olarak düşünmektedir. (...) Evlâtlarını daha iyi yaşama ortamına hazırlamak çabası içinde bulunan köylülerden yarısından çoğu, kültürel eğitimi din eğitiminden üstün tutmaktadır."

Görülüyor ki, köylünün, (yani, bu memleket çoğunluğunun, yani halk çoğunluğunun) gericilikle ilgisi yok. Ama onları baskı altında tutmak istiyenler, son yirmi yılda ileri fikirli gruplardan çok daha iyi teşkilâtlanmasını bilmişler ve köylüye yenilik düşünceleri götürecek yerde, mistik propaganda öncülüğünü yapmışlardır.

Bu memleketi gerçekten kurtarmak, ve halkı gerçekten uyarmak istiyen siyasî kadro gücünü duyuracak kuvvete ulaşınca geri akımlar mum gibi sönecek... Karakol tedbirlerinin kendi kendimizi aldatmaktan öteye gideceğine inanmıyorum.

(Cumhuriyet, 21.3.1964)

M. Alan

ALPAR, Hayri

KARA MASKELİ NURCULAR!

Cumhurbaşkanı Sayın Gürsel, gazeteci arkadaşlarla yaptığı son görüşmede, Nurculuk meselesine değiniyor ve: "Türkiye'deki Nurculuk hareketini, Türkiye'yi parçalamak amaciyle, yabancı bir memleket besliyor," diyor.

Düşük iktidar devrinden beri, memleket sorumlularına, aydın geçinen politikacılara, dini dillerinden düşürmiyen din sömürücülerine anlatamadığımız gerçek budur işte.

Bir fikir, çıktığı kafaya göre; bir eser, yaratıcısına göre değerlendirilir. Memleketimizde "Nurculuk" fikrini yaratan ve yayan kimdir? Saltanat devrinde, Meşrutiyet devrinde sinsi bir ajan olarak aramızda dolaşan ve bir "Kürdistan Devleti" kurma amaciyle çeşitli tahriklerde, ayırıcı hareketlerde bulunan Said-i Kürdi'dir. Yaşayışı yibi, kafası da süflî olan bu adam. Atatürk devrinde sesini çıkaramaz olmuştu. Fakat, demokrasi tavizciliği başladıktan sonra, ortaya çıkmakta tereddüt etmemiştir. Az zamanda da devrin iktidarına baştacı olmuştur. Din ve mukaddesat yoliyle Türkiye'de bölücülük hareketinin başlaması, hazırlanan bu ortamda komünizm gibi tehlikeli akımların dalbudak salması o zamana tesadüf eder.

D.P. nin seçim propagandasında bir din yaratıcısı edasiyle dolaşan Said-i Kürdi'nin Doğu ve Güney-Doğu bölgelerindeki propaganda gezilerini unutmuş değiliz. Bir ara: 'Savcıya, polise ihtiyaç yoktur.. Yüzbinlerce müridimle bu görevi ben yaparım," diye çalım sattığını da unutmamışızdır. İkbal düşkünü politikacılar, bu sözlerin altında neler gizli olduğunu da görmemişler, anlamamışlardır. Aksine, dört elle bu "mürşit" bozuntusuna sarılmışlardır.

Yeni rejim kurulduğu zaman, çoktan aramızdan silinip gitmişti bu kürdçülük tahrikçisi: Ne yazık ki, yerine bıraktığı dâva arkadaşları, kafalarını zehirliyerek uyuşturduğu tayfa-

ları, açtığı yolda faaliyetlerine rahatlıkla devam etmişler, edebilmişlerdir. Onlara kuvvet veren yağma devrinin özlemcileri de, günümüzün tavizci politikacıları olmuştur.

Son suikast teşebbüsüne kadar, önümüzdeki tehlikenin vahametini gene anlatamamışızdır. Tek başımıza yaptığımız mücadelede, her yönden tehditlere uğramışızdır. İmzalı, imzasız mektuplarla bize sövenler ve ölüm tehdidi saçanlar Kürdçü Said'in uyuşturduğu müridleriydi.

Bizim gazetenin dünkü sayısında kitapçılarda satılan "Nur" dergisinde yayınlanan, Said-i Kürdi'ye ait olduğu söylenen bir tehdit bildirisinin fotokopisi çıkmıştır. Benzerleri de, her yerde açık açık satılan dergilerin yayınlarını okuyunuz. Devlet adamlarına, devrimcilere, aydınlara "lânet" ve ateş yağdıran bildiriler ve yazılardır bunlar!.. Ama, bugüne kadar ne idare âmirleri, ne zabıta teşkilâtı, ne Cumhuriyet savcıları gerekli ilgiyi gösterebilmişlerdir. Görevlerini yapanların karşılarına da bizim ünlü Diyanet İşleri softaları çıkmıştır. Verdikleri mütalâalarla bu bozguncu tarikatın yayınlarını "dine aykırı" görmiyen bizim din softalarıdır!..

Kürdçü Said'in bilinen kafasından çıkan "Nurculuk" muteber mezheplerden midir? Elbette hayır.. Bir tarikat da değildir. Gizli bir komitenin paravan olarak kullandığı fikir kepazeliğidir. Türkiye'de sünnilik kadar köklü bir mezhep olan şiilik âdeta kanun dışıdır. Hele tarikatçılık yapmak, tekke ve zaviye açmak yasaktır.. Bunları suç sayarak yasaklıyan kanun, Anayasanın, değiştirilmesine müsaade etmediği sekiz devrim kanunundan biridir.

Öte yandan din ve mukaddesat yoluyla bölücü hareketlerde bulunmak da Türk Ceza Kanununa göre ağır suçlardandır.

Lütfen bizim kanun uygulayıcıların tutumlarına bakınız. Hiç bir dini değeri olmıyan ve memleketi parçalayıcı emellere yol açan Nurculuğu, çoğu kanun uygulayıcılarımız "dincilik" olarak sayıyorlar ve mensuplarını koğuşturmasız bırakıyorlar. Onlara göre, kanunlarımızda Nurculuğu suç sayan hüküm yokmuş! Olacak şey midir bu? Fetvacıları da Diyanet İşleri softaları.

Sayın Gürsel, Hükûmetin de, Diyanet İşlerinin de her şeyi bildiklerini söylüyor. Bilmemek, belki bir kusurdur. Fa-

kat, bilerek tedbir almamak ağır suçtur. Her iki teşkilât, hangi sebepten olursa olsun, işledikleri bu suçtan kurtulmanın çaresine bakmalıdırlar. Bunun için de iki şey yapılmalıdır: İlk önce İdare, Zabıta Teşkilâtı ile Savcıları, mevcut kanunları önemle uygulayacak serbestliğe ve uyanıklığa kavuşturmalıdırlar. Nurculuk meselesinde olsun, devrimlere ve medeniyetçiliğe karşı yobaz direnişlerinde olsun, aslâ kılı kıpırdamıyan Diyanet İşleri teşkilâtını esaslı bir tasfiyeden geçirmeli, din ve bilim alanında ün yapmış aydın kişileri bu teşkilâtın başına getirmelilir. Sayın Gürsel'in dediği gibi: "Bizi, insan, aile, millet olarak kurtaracak tek yol, ahlâklı, gayeli ve temiz karakterli milliyetçiliktir." Evet, bunca acı tecrübeden sonra olsun, bu kurtuluş hareketine, başlamalıyız. Hem de vakit kaybetmeden...

(Dünya, 21.3.1964)

Van Gogh

SELÇUK, İlhan

K İ M ?

İmam-Hatip Okullarını dolduran çocuklarımızdan, gençlerimizden söz açıyorum... Kimdir bu çocuklar?

Bu çocuklar bizim çocuklarımızdır, bizim gençlerimizdir. Bu ülkenin has evlâtları. Yüzde doksan dokuzu köylü. Anadolunun kimbilir hangi köşesinden okuma aşkı ile şehire yönelmişler...

Çoğu fakir, fukara çocukları... Çoğu ekmeğini kara topraktan karasabanla çıkarmak için anası ağlayan rençber çocuğu...

Zenginimiz, elitimiz, ileri gelenlerimiz; çocuklarını İmam-Hatip Okullarına yollamadıklarına göre, köy ve kasaba halkının hali vakti iyi olmıyanlarına açık İmam-Hatip Okullarının kapıları.

★

Köy Enstitüleri de öyle idiler. Köy çocuklarına kapılarını açmış, köy çocuklarına fırsatlar vermek için kurulmuşlardı.

Bugün İmam-Hatip Okullarında eğitim gören köy çocukları ile dün Köy Enstitülerinde okuyan köy çocukları arasında en ufak bir fark yoktur. Her ikisi de aynı toprakların, aynı koşulların, aynı çevrenin yetiştirdiği insancıklardır.

Değişik olan nedir? Değişik olan, eğitimdir. Köy çocuğunu Enstitüde okutursunuz, öyle olur. İmam-Hatip Okulunda okutursunuz böyle olur.

Köy Enstitüsünde okutursunuz, köy ağasının başına belâ olur, köy düzenini değiştirmeğe kalkar, mütegallibenin karşısına çıkar, şeyhin, Nurcunun, gericinin, yobazın önüne dikilir.

İmam-Hatip Okulunda okutursunuz, köy ağasının koltuğuna sığınır, mütegallibenin politikasını tutar, köy düzenini bugünkü gibi sürdürmeye bakar.

Bunun ikisi de aynı çocuk, aynı genç, aynı insan... Ne birisini dışardan getirttik, ne ötekini gökten indirdik.

Ben İmam-Hatip Okulunda güzel ve iyi niyetlerle dirsek çürüten, göz nuru döken çocuğumuzu pek iyi tanıyorum. O, bir gerici değildir.

O, Köy Enstitülerimizde okuyan çocuğumuzun tâ kendisidir. Bütün nitelikleriyle, bütün istidatlariyle, bütün zekâsiyle, ve değerlendirilecek bütün kaabiliyetleriyle aynı çocuktur. Ona gerçekler öğretildiği zaman, gözleri açılacak, ona bu memleketin hayat dâvası bütün açıklığiyle anlatıldığı zaman, anlamaması imkânsız.

Gericilik akımında teşhis edilmesi gereken kimdir? Kimliğini ortaya çıkaracağımız insan kimdir?

İmam-Hatip Okullarına bugünkü eğitimi düzenleyen, kitabını yazan, politikasını yürüten, para kaynaklarını bulan, çocuğu köyden alıp giydirip, kuşatıp, doyurup okula yerleştiren kimdir?

İşte dâva orada! Asıl bu adamı biliniz, bu adamı tanıyınız!

Bu adam oy toplamak için şeyh sakalı öpen, ağaya dalkavukluk eden...

Bu adam, vergilerin açıklanmasına karşı koyan...

Bu adam, devlet hazinesini soyan...

Bu adam, bin türlü dalaverede eli ayağı olan, şirket üstüne şirket kuran, 27 Mayıs ve Atatürkçülüğü gizli gizli yeren, toprak reformuna karşı çıkan...

Bu adam, memlekette her ileri davranışa direnen...

Bu adam, en küçük bir iktisadî tenkidi komünistlikle damgalıyan, işçi hareketlerinden gocunan, bankaları avucuna alan, devletin malını domuz bilen...

İşte bu adamı tanıyınız!..

Bu adam, Köy Enstitülerini kapatıp, İmam-Hatip Okullarını açan adamdır. O, birinci adımdı, bu ikinci adım.

Köy çocuklarını bu adamın elinden kurtarmalıyız. İşte o adamdır gerici... Yoksa, bir parçacık bir şeyler öğrenmek için sıraların üstüne eğilmiş çocuklarımız değil. Bu memleketin köy çocuklarını kendi menfaat düzenini bir parça daha sürdürmek için karanlığa gömmeye çalışan adam, bu hazin manzaranın tek sorumlusudur.

(Cumhuriyet, 23.3.1964)

ARTUS, Dr. Âmil

MEMLEKETİN GERÇEKLERİ

Bir eski Bakan arkadaşım anlatmıştı. Memleketi olan N. ilinin merkezine Bakanlığı sırasında ikiyüz yataklı bir hastahane, kimsesiz çocuklar için bir yetiştirme yurdu yaptırmış. İlçelere sağlık merkezleri yapılmasını sağlamış. O tarihte Milli Eğitim Bakanı olan arkadaşına rica ederek ilin 200 e yakın köyünden 187 sini ilkokula kavuşturmuş. O ilde bir tekstil fabrikasının inşasını plânlama dairesine kabul ettirmiş ve plâna koydurmuş. Fakat bütün bu hizmetlerine karşılık, hemşehrilerinden bir teşekkür telgrafı dahi almamış. Geçenlerde hemşehrileri, civar illerden birinde bulunan ünlü bir vâizin Ramazan'da bir hafta kadar kendi illerinde vaazetmesini eski Bakan arkadaşımdan istemişler. O da Diyanet İşleri Bakanlığına rica ederek, bu arzularını yerine getirmiş. İstenilen vâiz, dostumun iline giderek vaazlarına başlamış. Halk bu vaazlardan o kadar memnun kalmış ki, arkadaşıma hergün 30-40 kadar teşekkür telgrafı gelmeğe başlamış. (Memlekete yaptığın en büyük iyilik budur. Senin makamın cennet olacaktır. v.s.) diyorlarmış.

Arkadaşım, bunları anlattıktan sonra üzgün bir ifade ile ilâve ediyordu:

— İkiyüz yataklı tam teşekküllü bir hastahane yaptırdım, çocuk yetiştirme yurdu, sağlık merkezleri, sağlık ocakları kurdum. Köy okullarını tamamlattım. Bir tek teşekkür telgrafı almadım. Fakat bir vâizin bir hafta vaazetmesini sağlayınca teşekkür telgrafları yağmaya başladı. Ben bu vâizi tanımam, yüzünü dahi görmedim. İyi bir din adamı olduğunu tahmin ediyorum. Bu zatın bizim il'e gelip vaazetmesinden hemşehrilerimin memnun kalmalarına ben de sevindim. Fakat bu hizmetim kadar olsun, dünya için faydalı çalışmalarımı da takdir etmelerini isterdim. Bunu yapmamış olmaları gücüme gidiyor.

Başka bir dostumun anlattığı şu hikâyeyi de dinleyiniz:

— Geçen sonbaharda, orta Anadolu köylerinden birine gittik. Köyün bir okulu, bir de sağlık ocağının bulunduğunu memnunlukla gördüm. Bu sağlık ocağında bir ebe, ve bir sağlık memuru vardı. Ebe, haftada üç defa, gebe köy kadınlarını toplayıp gebelikte çocuğu korumak, çocuk düşmesini önlemek ve doğumu kolaylaştırmak için ne yapmak lâzımgeldiği konusunda onların anlayacağı dille bilgiler veriyor, doğumları bugünün fenni kurallarına göre yaptırıyor ve doğumlarda anne ve çocuk ölümlerine artık rastlanmıyormuş. Sağlık ocağını gezdikten sonra, bu ocak hakkında:

— Çok güzel bir eser, dedim.

— Giden kaymakam yaptırdı. Bakalım ahrette nasıl hesap verecek? demezler mi?... Hayretler içinde kaldım.

— Neden? diye sordum. Açıkladılar: Sağlık ocağı yapılan binada evvelce Kur'an kursu varmış. Kur'an kursunun hocası ölmüş. Kaymakam yeni bir hoca bulup Kur'an kursunu devam ettireceği yerde, valinin de yardımıyle o binada sağlık ocağını açtırmış. İşte köylüler, kaymakamın bu hareketiyle ahrette nasıl cevap vereceğini soruyorlarmış.

Bu hikâyelerden birincisi, halkın dinine ait bir tatmin duyduğu zaman dünya için faydalı eserlere kavuştuğu zamandan daha çok heyecan ve haz duyduğunu gösteriyor. Halkımızın hastahane, okul, yol, fabrika gibi dünya için faydalı olan iş ve eserlerden memnun olmadığını kimse iddia edemez. Fakat halkın büyük çoğunluğu, dine ait iyi bir iş veya eserden coşkun bir sevinç ve heyecan duymaktadır.

Din sosyal bir vâkıadır. Dindar olmak veya dinine bağlı olmak hiçbir zaman kabahat değildir. Anayasanız, din ve vicdan hürriyetini teminat altına almıştır. Din, ticarette ve sosyal hayatta namuslu, dürüst bir vatandaş olmayı emreder. Din de ahlâk ve hukuk gibi, sosyal düzenin bir yardımcısıdır. Dindar insan, ticarette hile yapmaz, vergi kaçırmaz, ırza tecavüz etmez, adam öldürmez. Bu itibarla halkın din duygularından memnun olmak lâzımdır. Ancak bu dinî duyguların bir kısım açıkgözler tarafından kötüye kullanılmasıdır ki, üzüntü ve tepki yaratmaktadır. Bir kısım politikacılar halkın dine karşı olan zaafından faydalanmak için bazı geri düşünceli insanlarla işbirliği yaparak dini istismar et-

mekte ve halkın din duygularını kendi çıkarları için kullanmaktadırlar. Bu suretle halka din namı altında dinle ilgisi olmıyan birtakım telkinler yapılmaktadır. Bu telkinler, memleketi ileriye götürmek isteyenlerden halkı soğutmak amacını gütmektedir. Bu telkinleri yapanlar, bu yoldan halk üzerinde kendi nüfuzlarını kurmak ve onu daima hakikatlardan ve ışıktan uzak tutarak kendi çıkarlarına hizmet ettirmek istiyenlerdir. Bunlar, bütün iyi ve güzel şeylere karşıdırlar. Bunlar gâvur icadı olan traktörle sürülen topraklardan alınan mahsulü yemenin haram olduğunu söylerler. Hastalıkların nefesle, okumakla iyi olacağını telkin ederler. Bunlar, kolonya, ruj, esans kullananı gâvur sayarlar. Bir Müslüman kadının Hıristiyan kadından ayırt edilmesi için çarşaf giymesi lâzım geldiğini ileri sürerler. Bunlar dört kadın almak, bir sözle kadın boşamak isterler. Kısacası, şeriat hükümlerinin Türkiye'ye hâkim olmasını arzularlar. Bizzat Kur'an'ın (zamanın değişmesiyle hükümler de değişir) dediğini bilmezler veya bilmez görünürler. Kur'an'da mevcut olan birçok hükümlerin bugün artık uygulanmasına imkân olmadığını, çünkü Kur'an'ın zamanın değişmesiyle hükümlerin değişeceğini kabul ettiğini bilmezler. Bugünkü cemiyette hırsızlık için el kesmenin, zina için insan recmetmenin, adam öldürmenin her şekli için kısâs'ın, yâni faili idam etmenin mümkün olamıyacağını idrakten âcizdirler. Fakat şeriatçılık-müsbet ilim mücadelesi gibi görünen bu mücadele, aslında halkı karanlıkta bırakarak onu köle gibi kullanmak, iktisaden ve fikren geri bırakmak ve kendi çıkarları için ondan faydalanmağa devam etmek veya bu nimeti kaybetmek mücadelesidir.

"Beş yıllık plân" uygulandıkça yurdun her tarafı fabrikalar, yollar, okullar, hastahaneler ile bezenecek, iş hacmi artacak, halk bunları gördükçe fikrini düzeltecek, hakikî dostlarını anlıyacak ve seçimlerde bize oy verecek." diye düşündüğünüzü bilirler ve içlerinden sizi saflıkla itham ederek gülümserler. Çünkü onlar, memleketi ileri götürmek istiyenlere karşı halkın din duygularını istismar ederek, sizi gâvurlukla itham etmeği ve halkı sizden soğutmayı kolayca başarmaktadırlar. Halkın siyasî tercihlerinin hangi tarafa yöneleceğinden hiç şüpheleri olmadığı için, güven içindedirler.

Yukarda anlattığım olaylardan ikincisi, halkın Kur'an

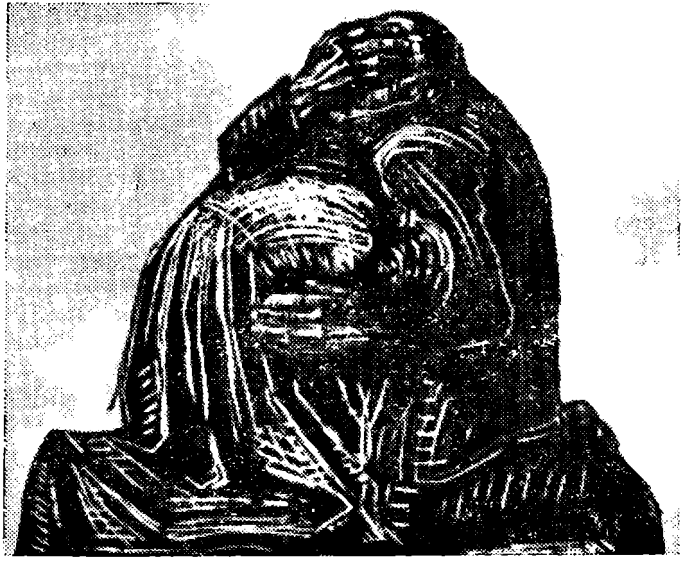
mektebini, yâni dinle ilgili bir okulu sağlık ocağı gibi kendisinin, eşinin ve çocuklarının hayatı için büyük önem taşıyan bir tesise tercih ettiğini gösterir. Bir kısım politikacılar, bunu bilmekte ve politik çalışmalarında daima halkın bu tercihlerine göre faaliyet göstermektedirler. Bunların karşısındaki aydın siyaset adamları, din ve ibadet hürriyetine saygılıdırlar. Aydın din adamı yetiştirecek olan din okullarının öğretim seviyesini yükseltmek isterler. İslâm dininin felsefesini yapacak Yüksek İslâm Enstitülerini yeterli bir bilim seviyesine ulaştırmak için çalışırlar, bu enstitülerden mezun olacak bir Türk din adamının ilâhiyat sahasında, dinler felsefesi ve dinler tarihi üzerinde bir Batılı din adamiyle vukufla tartışacak nitelikte olmasını arzu ederler. Bunlar, sadece dine yabancı olan, dinimizde bulunmayan bâtıl inançlara, safsatalara karşıdırlar. Hiç bilenlerle bilmiyenler bir olur mu?) diyen Kur'an-ı Kerim'in müsbet ilme ne kadar kıymet verdiğini ve bu asırda müsbet ilimden ayrılan ve safsatalara kapılan milletlerin yok olmağa mahkûm olduğunu bilirler. Milleti bu tehlikeden kurtarmak için çalışırlar. Bunlar, meselâ, cahil, inkılâplara düşman, gerici bir din öğretmenini bir İmam-Hatip Okulu'ndan uzaklaştırdılar mı, halkın din duygularını istismar ederek politikada kolay başarılar sağlamayı bilenler hemen (görüyorsunuz ya, bunlar dinsizdir. Bakın din okullarının en değerli hocalarını atıyorlar) diye halkı zehirlerler. Cahil bir imamı veya vâizi mi kadro harici yaptınız. Aynı yaygarayı ve aynı menfî propagandayı duyarsınız.

İşte memleketin gerçekleri bunlardır. Türkiye'nin içinde bulunduğu en büyük zorluk, dış yardım temininden, plânın uygulanmasından, vergi reformundan çok, bu durumda olan bir halk ile demokrasiyi yürütmek zorunluğudur. Geçenlerde büyük devlet adamı İsmet İnönü bile (Türkiye, idaresi güç bir memleket) diyordu. Çok doğrudur. Fakat bizce güçlüğün sebebi böyle bir ortam içinde demokrasiyi yürütmek mecburiyetidir. Bu yurdun demokrasiden başka bir rejimle idaresine imkân görmüyoruz. Fakat demokratik mücadelede din konusunda her türlü tavize önceden razı olan tarafla, buna kat'iyen rıza göstermiyen ve bu suretle aslında dine hizmet eden taraf arasında başarı şansı bakımından mevcut olan büyük

fark, büyük avantaj farkı sürüp gittikçe demokratik rejimin bu memlekette ne kadar zorlukla yerleşeceğini tahmin etmek için kehanete lüzum yoktur.

Demokrasiye inanan aydın politikacı, bu güçlüğü yenmeğe kararlıdır. Ancak mücadele güç ve çetin olacaktır. Çok çalışmak, eğitim ile propaganda ile halkı devamlı olarak uyarmak, halk içine yayılan her türlü yalan ve tezviri cevaplamak lâzımdır. Düşman 150 yıldan beri ileri hamlelerimizi boğmak istiyen aynı düşmandır. Fakat sular hiçbir zaman geri akmamıştır, şimdi de geri akmıyacaktır. Ümitsizliğe düşmemek, memleket gerçeklerini göz önünde tutarak mücadeleye devam etmek, kötümser olmamak lâzımdır. Zafer, önünde sonunda Atatürkçü aydınların olacaktır.

(Milliyet, 25.3.1964)

Kathe Kallowitz

SELÇUK, İlhan

İ S T E M E Z Ü K !

A zavallı... istesen ne olacak? İstemesen ne olacak? İstemezsen Türkiye, Brecht'in sanat aydınlığından mahrum olacak. O Brecht ki, Galile'de söylediği gibi:

"Hiç unutmam bir Haziran günüydü
Göz açıp kapamadan gün sona erdi
Akıl karanlıkları deldi çıktı ortaya..."

diye aklın ışığı peşindedir.

Nedir bu gürültü? Nedir derdimiz? Yok, Brecht, Stalin armağanı almış da... Komünistmiş de... Eserde komünizm propagandası varmış da...

Haydi isterseniz İdil Biret'in konserlerini de yasak edelim. Takunyalarımızı giyip konser salonunu basalım. Çünkü o İdil Biret daha yakınlarda Sovyet Rusya'da konser üstüne konser verdi, alkışlandı, arabası havaya kaldırıldı... Çiçekler armağan edildi kendisine...

Neruda'nın şiirlerini sokma, komünist... Brecht'in piyeslerini sokma, komünist... Şarlo'nun filmlerini sokma, komünist... Arthur Miller'ı da yanlarına katıver, komünist... Sartre'ı defet, komünist... Picasso'nun çekiver kuyruğunu, komünist... Voltaire'in kitaplarını yak, dinsiz... Yeryüzünde isim yapmış bütün büyük sanatçılar bu memlekete girdiler mi, takunyacıların karanlığı dağılacak; öyleyse, sanat ne kelime! Fikir özgürlüğü ne demek! O komünist, bu komünist, şu mason, bu imansız...

Doçent kelepçeleyip, tiyatro basıp, ressam tevkif edip, yazar hapsedip medeniyet dünyasında komik olmak... ve sonra da:

— Batı dünyasında şerefli bir mevkii olan Türkiye... diye nutuklar atmak!..

Bozuk yumurta kafalıların İstanbul'da bastıkları piyes, İkinci Dünya Savaşından bu yana hemen bütün Batı ülkelerinde oynanmıştır. Zürih'ten tutunuz, Londra, New-York, Viyana, Buenos Aires, Frankfurt'a kadar... Fransa zaten kollarını açmış Brecht'e... De Gaulle'ün Kültür Bakanı ünlü yazar Malraux'nun Fransız resmî tiyatrosunun başına getirdiği Jean Vilar, geçen yıl birkaç ay arayla iki Brecht koydu sahneye... Bizim ıskatçılar, ellerinden gelse Einstein'ı da bütün düşünceleriyle memlekete sokmıyacaklar. Çünkü hele iktisadî konulardaki düşünceleri sosyalist eğilimli olduğundan hoşa gitmiyebilir.

İki günlük ömürlerinde insanları bir güzel piyes seyretmek zevkinden mahrum etmeğe çalışan takunyacılar, mâzurdurlar. Onların ne kafaları bu kesime yükselmiştir, ne de insanlık duyguları...

Ama, ya devlet? Ya resmî makamlar? İlgili ve yetkili kişiler? Onlar nasıl davranacaklar?

İşte bizim için asıl önemli olan budur.

Bu çevreler, ya kanunları titizlikle yürütecek, ya da gericilere tâviz verecek.

Onların davranışlarını dikkatle beklerken, gericilere dümtek tutan bazı gazetelere de iki lâf etmek isteriz:

Tiyatro basmak, salonda küfür savurmak, kadınları hırpalamak, bir sanat eserini seyretmeğe gelmiş her şeyden habersiz vatandaşlara hücum etmek, maskaralığın ve edepsizliğin türlü çeşidini göstermek...

Ve sonra bu aşağılık davranışları Üniversite gençliğine maletmeğe çalışmak...

Bütün bu numaralar, faydasız gayretlerdir. Üniversite gençliği bu memleketin gerçek sanatçılarını gerçek bir saygıyla izlerken, dikkatlerini ve nefretlerini bu memleketin hırsızlarına çevirmiştir. Artık gençlik, vatanseverlik ölçüsünü sanat adamını dövmeğe kalkışmaktan ötede; bu toprakların halkını sömürmeğe kalkışanlarla iktisadî mücadele kesiminde aramaktadır.

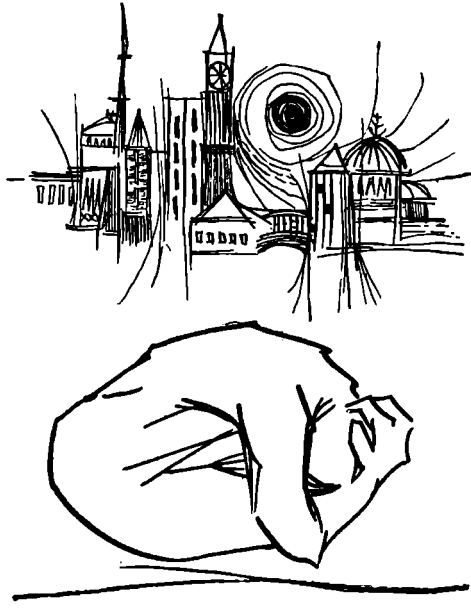
Üniversite kelimesinin kimlik gölgesine sığınarak tiyatrolarda zorbalık gösterilerini kışkırtanlar, yanlış yol tutuyorlar. Daha dün matbaalarını ve gazetelerini başlarına geçirmek için kapılarına dayanan Atatürk gençliği karşısında ödleri kop-

muştu. Bu gençlik, 27 Mayıs gençliğidir; Ali İhsan Kalmaz, Turhan Emeksiz gençliğidir. Bu gençlikle onların tutturduğu yolun ayrılığı üstüne gün çoktan doğmuştur. Ve Üniversite gençliği, bir gün onların yolundan geçerse, onları ezmek için geçecektir. Bu unutulmasın!

Bir de şu unutulmasın ki, Türkiye bugün büyük iç ve dış dâvalar karşısındadır. Sokak gösterilerine, zorbalık şamatalarına tahammülü yoktur. Bugün Türkiye'nin düşmanı, ne Şehir Tiyatrosunun sanatçısı, ne de "Sezuan'ın İyi İnsanı"...

Bu kadarcık bir gerçeği anlamamak için kafaların içi takunya yongasıyla dolu olmalı... Akıl ve sağduyu başka, ne söyliyebilir?..

(Cumhuriyet, 25.5.1964)

Gürol Sözen

AKBAL, Oktay

DÜŞÜNÜRLERİ ÖLDÜRMEK

"Düşünürleri öldürelim, sanatçıları öldürelim." Böyle bağırmışlar geçen akşam İstanbul Şehir Tiyatrosunda. Düşünürlere, sanatçılara ölüm! Bu korkunç çığlık, sonunda yükselmiştir. Karanlığın tutsakları kime düşman, kime karşı artık iyice anlaşılmıştır. Yazarlar, sanatçılar, düşünürler ortadan kaldırılmadan, susturulmadan, karanlık bu toplumda tam egemenliğini kuramıyacaktır. Dram Tiyatrosunda bu çığlığı atan delikanlıyı gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Kimdi, ne istiyordu? Kendisinin kim olduğunu, ne istediğini biliyor muydu?.. Kulaktan dolma söylentilere kendini kaptırmış, serdengeçti coşkunluğuyla ortaya fırlamıştı. Sahneye çıkmak, sanatçıların üstüne yürümek, afişleri yırtmak, bağırmak, bağırmak...

"Sezuan'ın İyi İnsanı" nın yazarı Berthold Brecht'i ne çabuk da tanımışlar, anlamışlar? Ne çabuk da yargıyı basmışlar? Dünyanın en ileri ülkelerinde, en ileri düşünürleri sanatçıları Brecht'in sanatı konusunda durmaksızın düşüncelerini yazıyorlar, gülerce günlerce bu Alman yazarını inceliyorlar. Batı Almanya şehirlerinde Brecht'in eserleri tiyatrolarda oynuyor. Hakkında eserler yayınlanıyor. Doktora tezleri veriliyor. Yalnız Batı Almanya'da mı? Dünyanın her uygar ülkesinde Brecht çağın en seçkin bir dram yazarı sayılıyor, benimseniyor.

Ama Brecht komünistmiş. Brecht Batı Almanya'da yerleşmemiş de Doğu Berlin'de yerleşmiş, orada ölmüş. Vaktiyle Stalin ödülünü almış. Brecht Doğu Berlin'de yaşadığı için, Stalin ödülünü aldığı için Türkiye'le oynanamazmış! Kendilerini böyle bir karar vermeye, üstelik de bunu uygulamaya yetkili görenler, hemen tiyatroyu basıyor, sahneye fırlıyor, oyunu durduruyorlar. İşin en garibi de, "Sezuan'ın İyi İnsanı"

piyesi sahneden kaldırılıyor!! Karanlık düşünceler başarıyı kazanıyorlar böylece...

Brecht aşırı solcuymuş, biz onun eserlerini görmemeli, okumamalıymışız. Aşırı solcu sadece Brecht mi? Daha nice yazarlar var. Onları da okumayalım. Kimi okuyalım öyleyse? Nur Risaleleri var ya, oku babam oku. Sartre, aşırı solcu. Gide, bir zamanlar o da komünizmi tutmuştu. Malraux, bakma De Gaulle'ün bakanı olduğuna, eskiden aşırı solcu bir yazardı. Aragon, Komünist Partisinin üyesi. Picasso, o da öyle. Okumayalım, görmiyelim, seyretmiyelim bu eserleri. Kendimizi dünyadan "Nur" perdesiyle ayıralım. Niye okuyacakmışız, niye öğrenecek mişiz? 1950 den önceki C.H.P., 1950 den sonraki D.P. yöneticilerinin eseri olan İmam-Hatip Gençliği, Nur evlâtları istemiyorlar. Düşünürlere ölüm! diye bağırıyorlar, kabadayılıkla sahneden eser kaldırıyorlar.

"Sczuan'ın İyi İnsanı" Dram Tiyatrosunda temsil edilecektir. Kuru gürültüyle, kabadayılıkla, sanata, düşünceye set çekilemez, bu ülkenin uyanık aydınları, devrimci gençliği, uygarlıktan yana olan yığınları tehlikeyi artık görmelidir.. Tavizci politikacılar artık ayılmalıdır. Karanlıktan korkulmamalıdır. Karanlık, çabuk dağılır. Birazcık ışık yeter de artar. Brecht olayı, düşünce düşmanlarının günden güne cüretlerini arttırdıklarını gösteriyor. Bunun sonu nereye varacak? Uygar dünyadan kendimizi "Nur" perdesiyle ayıracak mıyız? Ortaçağ karanlığının bu ülkede yaşama hakkı tanıyamayız.

(Vatan, 30.3.1964)

SAVCI, Prof. Bahri

DEVRİMCİLER DE YANILIYOR

Dinin hurafeleşip sosyal ve siyasal yaşayışın her yönünü bu hurafeleşmiş sultası ile kapsadığı çağlardanberi Türkiye'de irtica vardır.

Bu irtica, yeniliklerin başladığı ve kendini toplumumuza bir sosyal ilerleme yönü olarak sunduğu zamandanberi de "yeniliklere karşı hareket", "yenilik getiren ihtilâllere bir karşı ihtilâl" olarak kendini devam ettirmiştir.

Şimdi de, devrimci akımın tereddüdü sayesinde, bizzat devrimcilerin elleri veya müsamahaları ile, Atatürk'e ve 27 Mayıs'a karşı olarak yaşama hakkı kazanıp, onların kuyusunu kazmakla meşguldür.

Öyle ki: Bugün artık, gerici kuvvet, devrimin getirdiği hürriyet havası içinde, kendisinin "kara kuvvet" lilik şuurunu, pek kuvvetli olarak hissetmiştir, anlamıştır. Bu sebeple, Batı uygarlığına, müspet bilim uygarlığına yönelmiş toplumumuzdan, her gün, yeni tavizler istemekte ve koparmaktadır. Devrimcilerimizin içine düştükleri tereddüt ve yanılma sayesinde, bu taviz isteklerini genişleteceklerdir ve öyle gözüküyor ki, epey de alacaklardır.

En kötüsü; organize siyasî muhalefetlerin, ve iktidar içindeki statükocu - muhafazacı merkezlerin yaptığı bilim dışı, ciddiyet dışı direniş ve mukavemetler ortamında, bu gerici kuvvet: siyasal iktidar plâtformunda geçen savaşta tarafların, kendisine muhtaç olduğunu, kendisine muhtaç kaldığını da hissetmiştir.

İşte o, şimdi, bu açık kapıdan girerek, kendisini, lâyik yaşayış tarzı ve müspet bilimler dünyamız yerine ikame etmek istemektedir. İstiyecektir de... Ve bu ortam içinde, bir miktar başarı yolundadır da... Nasıl böyle bir yargıya ulaşmıyalım ki, en yetkili makamlar bile, irticaın, Diyanet İşleri teşkilâtı için-

de -yani devletin koruması ve deneti altındaki bir idare cüzü içinde bile- yer aldığını itiraf zorunda kalmışlardır. Ve Anadoluda doktor, yargıç hanımlar da çarşafla dolaşmak zorunda kalmışlardır.

Oysa ki, Atatürk, bu irticadan kurtulmak için, bakınız, neler yapmış, ne devrimlere girişmişti:

Evet, Atatürk, dinciliğin ve onun muhafazacılığının egemenliği altındaki Osmanlı sosyetesinden, beşerîliğin ve onun bilimciliğinin egemenliği altındaki lâyik Cumhuriyet sosyetesine geçmek için, önce siyasal hayat alanında, sonra da sosyal hayatın öteki alanlarında ve yönlerinde bir dizi müesseseyi tasfiye etmiştir: I — Dinci-muhafazacı geleneğin zorladığı ve dışına çıkılmaması için de çok sıkı bir kontrol koyduğu müesseseler: II — Gerçek din ile ilişiği olmıyan müesseseler ve hurafeler; III — Sırf bu dünyaya ait işlere karışıcı tablatta olan "metafizik kaynaktan gelmiş müesseseler" tasfiye edilmiştir.

Siyasal hayat alanında tasfiye edilecek olan bu müesseselerin en büyükleri: Saltanat, Hilâfet, Şeyh, İslâmlık, Şeriye Vekâleti'dir. Bunlar, siyasal iktidarı dinci merkezlerin isteklerine, -bizzat kendileri en büyük dinci merkez olduklarına göre, metafizik telâkkilerin isteklerine- göre kullandırarak, sonunda, bir "din-devlet" ayniyeti kuran müesseselerdir. Binaenaleyh, iktidarı, din kurallarına göre kullanan ve kullandıran müesseselerdir. Bu bakımdan, dinciliğin ve onun muhafazacılığının egemenliği altındaki Osmanlı sosyetesinden, beşerîliğin ve bilimciliğin egemenliği altındaki lâyik topluma ulaşabilmek için, muhakkak tasfiyeleri gerekirdi.

Atatürk, ikinci olarak, sosyal hayat alanında bir başka dizi müesseseyi tasfiye etmiştir. Bunlar, bütün bir toplumu, bir hurafeleşmenin idraki ve yaşayış şekli içinde tutarak toplumdaki her oluşu kendi hurafeleşmiş irtica ölçülerine vurarak kontrol eden, gerekirse yasak eden, zecreden; bütün sosyal münasebetleri kendisine göre ayarlıyan müesseselerdir. Binaenaleyh, Saltanatın, Hilâfetin, Şeyhülislâmlığın, Şeriye ve Vekâletinin kalkmasına rağmen, bunlar, yaşamakta devam ederlerse, toplum, Batının müspet bilim uygarlığına ulaşamaz. İşte, bu bakımdan tasfiye edilmesi gereken bu müesseseler de şunlardır: Şeriye Mahkemeleri, Mecelle, Arap harfleri,

fes-sarık-abani, kadın ve çocuk esareti, tekke ve zaviyeler (tarikatlar - şeyhlik - dervişlik - müritlik - seyitlik celeblik babalık - emîrlik - nakiplik - halifelik - falcılık büyücülük üfürükçülük - nüshacılık) Atatürkçü görüş, sosyal münasebetleri, bunların arkasından sürüklenerek, bunların gösterdiği yolda kurmayı, medeniyete sığmaz saymıştır.

Ve oysa ki; İkinci Dünya Savaşının sonundan itibaren demokrasi aydınları ve şimdi de zamanımız devrimcileri, âdeta toplumu bunların arkasından gitmeye doğru serbest bırakmış gibi bir yanılma ve sapma içindedirler.

Önce, demokrasi aydınlarına bakalım. Bunlar, bütün haşmeti ile siyaset sahnesine çıkan kitlenin oyunu en kestirme yoldan elde etmeyi; dine tekrar bir öncelik vermede, ona bir üstünlük tanımada, onu toplum içinde tekrar etkin kılmada, onu topluma bir düzen getirici yere yükseltmede görmüşlerdir. Bu görüşlerini uygulayabilmek için de; kılık - kıyafetlerimizden, nikâhımıza, ticaretimize, estetiğimize kadar sosyal yaşayışımızın her yönünde bizi, hurafeleşmiş metafizik kuralların egemenliği, etkisi ve zecri altında yaşamaktan kurtaran ve koruyan Atatürk lâikliğine aykırı ameliyelere gitmişlerdir: Din eğitimi bahanesiyle yaygın bir hurafecillk eğitimi; din adamı yetiştirme salkiyle bugünkü modern teknoloji dünyasının ve onun medeniyetinin gerçeklerine uymıyan yorumlarla kâinatı izah etme meslekleri ve nesilleri yetiştirilmesi; Türk büyüklerine ait türbelerin halka açılması gerekçesiyle, tekkeciliğin - zaviyeciliğin - babacılığın - adakçılığın gelişmesi; Fikir ve basın hürriyetinin din alanında da tecellisi yolunu açma vesilesiyle, skolâstik bile olmıyan hurafecllğln - efsaneciliğin - semaviciliğin yayılması; Atatürk'ün yaratmak istediği lâik toplumu, onun içinde kişinin yaşayışının her yönünde din kurallarına etkisinden âzade yaşaması sistemi olan lâik sistemi, berhava edici ameliyeler olmuştur. Öyle ki: Bu tahrip ameliyeleri ortamında; fesi, Arap harflerini, şeriatı resmen istemeler, resmen bir din devleti anayasası teklif etmeler mümkün olmuştur. Tarikat âyinleri, alelâde zabıta olayları genişliğini aşmıştır. Atatürk'ün heykellerine, yaşayan fikir adamlarının hayatlarına, siyaset adamlarının canlarına kastedilmiştir. Alelâde yobazların Mehdî, Sait Nursi'nin Halife ilân edildiği, Başvekilin yeşil bayraklarla karşılandığı, onun da Hilâ-

fet telmihi yaptığı görülmüştür. Demokrasi aydınlarının yanılmaları, toplumumuzu buralara kadar götürmüştür.

Zamanımız devrimcilerine gelince: Bunların yanılmaları da, daha az vahim değildir. Bunlar, din eğitimini, din adamı yetiştirmeyi, değeri olan tarihî ve geleneksel müesseseleri sürdürmeyi, itikat-telkin, ibadet, dince teşkilâtlanma haklarını ve ihtiyaçlarını rasyonalize etme duygu ve düşüncesi gibi ideal nizamda bir hareket prensibine sarılmakla beraber, sosyetemizi, batıl ve müspetçilik dışı inançlara doğru hızla kaymaktan alıkoyamamaktadırlar. Çünkü hâlâ ve hâlâ, demokrasi aydınlarının düştüğü hatâ plânından -yani, dine tekrar bir öncelik, bir üstünlük, bir etkinlik, bir düzen getiricilik plânından- silkinip çıkarak, dinî hak ve hürriyetleri, ancak ve münhasıran ferdî vicdanlara bırakan tahdidî bir anayasa plânına yükselememektedirler. Tersine, bu tahdidi aştıkları için, devletçe zecredilmesi gereken hurafe ve irtica erbabını ıslâh edip, onlarla topluma tesir etme yolunu denemektedirler. Sözde, bütün kasaba ve köylerin hutbe minberleri ve vaiz kürsüleri din adamları eliyle bir halk yetiştirme ve eğitimi kademesi haline gelecek, ve o zaman da, irtica sönecek...

Evet zamanımız devrimcileri bir bakıma yüksek bir duygu ile durumu kurtarmak istemektedirler: Girişilmiş bulunan din eğitimi ve din adamı yetiştirme politikası, irtica akımını kendi içinde çürümeye sevkedecektir. Çürümeye yüz tutan irtica yerine de, muhafazacı-moral akımları kanalize ve rasyonalize ederek getirmek mümkün olacaktır. Bu arada, irtica karşısındaki esas savunmayı da, şimdilik, toplumun bizzat kendisi yapacaktır, yapmalıdır.

Nazari yönü ile birçok taraflı bulan bu görüş, Atatürk laikliği anlayışı içinde ele alınıp geliştirilemediği için, konulan olamamaktadır, irticaı da silip süpürme istidadından uzakta durmaktadır.

Bir kere: Muhafazacı-moral akımlar, din perdesi altında istenen dilekler kanalize ve rasyonalize edilemez. Şöyle böyle bir tahsil vererek, yetiştirdiğimiz din adamları yolu ile toplumdaki muhafazacı-moral akımları rasyonalize etmek mümkün olamaz. Din adamlarının gerçek yeri; toplumun ibadet ihtiyacını yerine getirmek ve ancak bunu yerine getirmekten ibaret dar bir yerlir. Onu bu dar yerden çıkarıp topluma müessir

kılmak doğru değildir. Gerek din işlerinde, gerek din dışı toplum işlerinde din adamlarını, esas itibariyle içinde mahsur topluma müessir bir noktaya koymak, kat'iyyen caiz değildir. kalmak zorunda oldukları bu dar mevkiden çıkarıp, onları, Din adamı, ancak ibadet gerçeklerini ve lâzimelerini ifadeye ve icraya yetkilidir. Ona bu noktayı aştırıp, toplum karşısında geniş bir imkân tanınırsa, o ibadet lâzimelerini, biricik şâmil, evrensel, objektif hakikatler halinde formüle ettiği din adamları ile süsliyerek, topluma zorlamaya kalkar ki, bu da, bizi, Atatürk lâikliği konsekansından dışarı atar.

O halde, yanılmalardan kurtulmak istiyorsak, sıkı-tavizsiz ve Atatürk lâikliği ile konsekan olan şu yoldan başkasını seçemeyiz: I — Halkın eğitilmesinde vaiz kürsülerinin bir vasıta olacağı yanlış tezini derhal bırakmak ve binaenaleyh, sözde yeterli ve hattâ köydeki diğer bütün otoritelere üstün din adamı yetiştirmek çabasını bırakmak; (sadece namaz ve defin merasimlerinde yetkili din adamı yetiştirmek meselesi, tabiî, başka bir iştir.), II — Dini, gerçek vicdanlara irca edip, dinin, bunun ötesine geçmesine engel olmak; yani, din adamı ile kitlenin münasebetlerini pek tahdit ederek, ancak, ibadet serbestliğini icra etme vasıtası olmaktan öteye geçirmemek; bunun dışında, namaz kıldıran ve cenaze merasimi ifa eden din adamına, esasında kontrolü imkânsız olan vaiz kürsüsünü bırakmamak.

Gerçekten, bugün de yarın da, aşağı kademedeki din adamının ve teşkilâtının hem bir vaiz kürsüsüne sahip olması, veya hem de tedris ve telkin yolu oynaması Atatürk lâikliğine sığmaz. Çünkü, Atatürk lâikliği; yaşayışımızı, metafizik kaynaklardan gelen prensiplere göre değil, müspet bilim kurallarına göre kurma dileği, ameliyesi ve hamlesinden ibarettir. Böyle düşünmemek ve böyle yapmamak çelişmeli ve yanılmalı bir yola düşmektir.

(Cumhuriyet, 1.4.1964)

SELÇUK, İlhan

BU NE BİÇİM MÜFTÜ?

Türkiye'nin çeşitli köşelerinden öyle mektuplar alıyorum ki, mümkün olsa da onları bu köşede birer birer yayınlıyabilsem. Güney illerinde kırk, elli bin müridi olan şeyhlerin hikâyelerini anlatanlardan... Gene Güneydoğu illerinde komünizmle mücadele etmek için kurulup Anayasanın sosyal adalet prensibini yerin dibine batırmağa çalışanlardan... Çevrelerinde boğulmak derecelerine gelmiş öğretmenlerden... Toprak istiyen köylülerden...

Bunları yayınlamak için köşem yeterli değil. Ama mektuplar, gizli gizli işliyen birer yara gibi çekmecede duruyorlar. Arasıra kendi kendime diyorum ki, soyut fikirlerden vazgeçip şu olayları birbiri arkasına ele alsak çok daha iyi olacak.

Bugün çok elle tutulur bir örnekle Türkiye'nin yaşadığı hikâyelerden birini ortaya koyalım.. Kırklareli denen bir ilimiz var. Şuracıkta, burnumuzun dibinde... İşte bu Kırklareli'nde bir öğretmen (adı Fedai Can) 10 Kasım'da Atatürk için bir şiir yazar. Atatürk'ün ağzından bir şiir. Okuyalım:

Neden ağlıyorsunuz çocuklarım?
Nedir derdiniz?
Kime ağlıyorsunuz bu Kasım sabahlarında?
Yoksa... Yoksa bana mı?
Silin gözünüzün yaşını çocuklarım
Yaşıyorum. Ben ölmedim.

Diye devam eden şiirin şu mısraları Kırklareli Müftüsünü kızdırır:

Nedir o kadınların yüzünü örten?
O çocuklar ne heceliyor dizleri üstünde?

O başı sarıklı da kim oluyor?
Yoksa okulunuz, öğretmeniniz yok hu?
Minarelerden gelen bu anlaşılmaz sesler ne?

Ve Müftü efendi Savcılığa başvurur. Ancak Savcılık, suç unsuru görmediği için takipsizlik kararı alır.

İş bu kadarla da bitmez, Müftü efendi hızını alamamıştır. O Müftü efendi, kalemi eline alıp:

— Müslümanlık sarıkla olmaz. Ezan Türkçe okunmalı ve herkesçe anlaşılmalıdır, eski yazılı mahalle mektepleri kapanmalıdır, kadınlarımız yüzlerini peçeyle örterse Müslümanlığa aykırı bir iş yapmış olurlar... diye yazmalı değil miydi?

Hayır. İşte bu devletin Müftüsü, bu devletin Atatürkçü öğretmenini Savcılığa şikâyet etmekle de kalmıyor: Kırklareli gazetesinde bir seri makale ile öğretmene hücum diyor. Her bir satırı bir cevher olan bu yazıları okuyan bir kimse, eğer ilkokul eğitimi görmüşse ancak güler. Ama bu devletin Savcısını harekete geçiren, bu devletin resmî ilâniyle beslenen bir gazetesinde başyazı sütununda beş gün durmadan cevahir yumurtlayan, bu devletin hazinesinden maaş alan Müftü efendi. Türkiye Cumhuriyetinin bir büyük ilinde mes'uliyet sahibi olmak durumundadır.

Bakınız bu Müftü efendi, Atatürkçü öğretmen Fedai Can'a ve onun bir öğretmen arkadaşına gazete sütununda ne der:

— "Sizlere iğrenip balgam atmayı bile iltifat etmek telâkki ediyorum."

Bir Müftünün ağzına yakışacak söz müdür bu? Ne kadar cahil olursa olsun, bir insanın, hele Müslüman olmak iddiasında bulunan bir din adamının, söyliyeceği söz müdür bu?

Şimdi Müftü efendinin beş gün sırayla yazdığı makalelerden bazı parçalar alalım:

— Ezanın elfaz-ı mahsusunu kendi diline çeviren bir millet tanıyor musunuz? ..(...) Afrika'da yaşıyan Berberî milletini duymuşsunuzdur. Bunların M. 1129 yılında ölen milliyetçi bir liderleri vardı. Adı da İbn Tümert idi. Bu adam taassubu milliyesinin tesiri altında hem Kur'an-ı Kerim'i ve hem de Ezanı Muhammediyi Berberî diline çevirtti. Fakat yaşatamadı.

— Misyonerlerin hakkımızdaki kanaat ve kararlarına alt

bu ay içinde intişar eden yazıyı okudunuz mu? "Türkleri harbte yenemeyişimizin sebebi Müslümanlığa bağlı olmalarındandı." Yüz yıldan beri Batılılaşma hevesi sayesinde Türklerdeki din sevgi ve bağlılığı hayli gevşemiştir.

— Kolay kolay elimden kurtulamıyacaksınız...

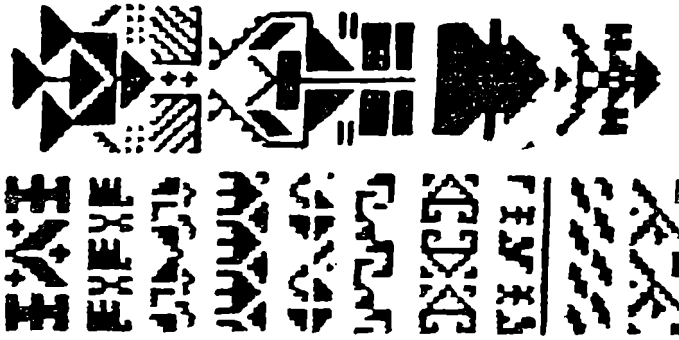
— Savcılık ister bilirkişi raporu üzerine takipsizlik kararı versin, ister bilmezkişi raporu üzerine. Beni alâkadar etmez...

★

İşte size koskoca ve yanıbaşımızdaki Kırklareli ilinde Müftünün portresi ve yaptıkları... Bu memlekette bir de Diyanet İşleri Reisliği var mı? Hükümete bağlı mı? O ne yapıyor?

Bir de Doğunun kuş uçmaz kervan geçmez illerinde şeyhler var diye yakınıyoruz... Onlar hiç olmazsa hükümetin bütçesine yük olmuyorlar.

(Cumhuriyet, 5.4.1964)

TANJU, Sadun

IŞIĞIN DELEMEDİĞİ KARANLIK

Nurcular, Ankara'da kesif bir faaliyet gösteriyorlar. Meclis koridorlarında kendi dâvalarını savunacak milletvekilleri, senatörler peşinde koşuyorlar. Köşelere çekilip hararetli görüşmeler yapıyorlar. Bu "fikir" alış-verişi, Meclis lokantasında ve geceleri evlerde de devam ediyor.

Kayseri Milletvekili Hüsnü Dikeçligil, Nur pervanelerinin etrafında en fazla dolaştığı "ışık" lardan biri. Kendisine Nurculuk gürültüsü, patırdısı arkasında nasıl hain bir din düşmanlığı ve mukaddesat tahribatı gizlendiği anlatılıyor. Ve bu Nurculukla mücadelenin aslında komünistlere meydanı boş bırakmak için yapıldığı hatırlatılıyor.

Vatanperver Hüsnü Dikeçligil de: "Biz buradayken size kimse dokunamaz," diyerek genç Nurcuların endişelerini dağıtıyor ve peşine takılanların önünde bir kuyruklu yıldız gibi, Meclis koridorlarının cilâlı taşlarında kayıyor.

ÜRKÜNTÜ

Nurcu cephede açıkça görülen ürküntü ve telâş, halk efkârında birdenbire meydana çıkan gizli teşkilâtlanmanın yarattığı tepkilerden ve gazetelerin bu konudaki uyanık neşriyatından doğuyor. Memleketin bütün lâik müesseselerinin topyekûn karşılarına çıkışını komünistlerin işi sanıyorlar veya böyle bir iddia ile Atatürk'ün medeniyetçi kuşaklarını ürkütmek, çekingenliğe ve hareketsizliğe sevketmek istiyorlar.

Bilhassa Adalet Bakanlığının ilmî bir komisyona, Nurculuk hareketini tetkik ettirmesi, korkularının mihrakını teşkil ediyor.

Bu korku ile de hayli korkusuz ataklarda bulunuyorlar.

TEHDİTLER

Maraşlı Nurculardan Mustafa Ramazanoğlu'nun, Adalet

Halis Biçer

Bakanı Sedat Çumralı'ya çektiği telgraf: Nurcularla mücadele için şiddetli kanunlar çıkarılırsa, milyonlarca Nurcunun kellesini ortaya koyacağı gibi, acaip bir tehdit taşımakta ve bu teşebbüsten derhal vazgeçilmesini tavsiye etmektedir.

Said-î Nursî'nin Kur'an hakikatlerini açıklayan bir din ulusu, bir kurtarıcı olduğunu da propaganda eden bu cahil adam: Kur'an hakikatlerini öğrenmek istiyenlere şimdiye kadar hiç bir müdahale yapılmadığını, lâik Türkiye'de her vatandaşın kendi dinî inancını takip ve muhafazada hür olduğunu bilmez görünmektedir. Şimdi uyanan tepkinin dinî inanç istismarcılarının memleket bütünlüğünü bozucu anarşist ve ihtilâlci teşkilâtlanmalarına karşı olduğunu anlamamaktadır.

Bütün Nurcular, iptidai kelle edebiyatları ve "iman" sahtekârlıkları ile kendilerine karşı çıkan Atatürk düşüncesini tıpkı Kur'an'ı yaptıkları gibi ilimsiz zavallı bir tefsire bağlamak istemektedirler.

Adalet Bakanına Konya'dan bir benzin istasyonu sahibinin gönderdiği telgraf henüz basına intikal etmiş değildir. Konyalı Nurcu da, aslında, anarşi çıkartmak toplumu, sarsmak ve zayıflatmak, sonra da bir sağ ihtilâlle devleti tıpkı bir komünist ihtilâlin yaratacağı totaliter kucağa düşürmek istikametindeki cereyanı bir din olarak vasıflandırmakta ve dinler tarihinin ilk zamanındaki "iman kurbanları" hüviyetine bürünüp:

"Bizim için darağaçları kurup, hepimizi sallandırsanız da, dudaklarımızdan Kur'an hakikatleri dökülür."

Gibi kahramanlıklara heves etmektedir.

Velhasıl, Nurcular, foyaları meydana çıkınca: Kahramanlık gösterisinden, aman dileme utancına kadar; "elimize geçerseniz hepinizin leşleri üzerinde tepiniriz" gaddarlığından 'bi masûmuz, Allah yolunda kurban ediliyoruz" uysallığına kadar bütün "oyunları" nı oynamağa başlamışlardır.

Ama hakikat bütün bu oyunların dışında ve üstündedir.

Hakikat, Nurcu cehaletinin içinde karanlıkta aranamaz.

(Ulus, 6.4.1964)

ALPAR, Hayri

KİMLERE KARŞI SAVAŞIYORUZ?

Memlekette, yıkıcı akımların tehlikeli bir hal aldığını görmiyen kalmamıştır. "Güvenlik Kurulu" olayları, istihbarat raporlarını incelemek ve gerekli tedbirleri tesbit etmek üzere, sık sık toplantılar yapılıyor.. Hükûmet, hemen her toplantısında alınacak tedbirleri görüşüyor.. Bunlar, yetkili organların resmî çalışmaları...

Bu organların getirecekleri tedbirler, elbette ki daha çok, kanun yoluyla olacaktır. Aynı meselede Türk aydınlarına, özellikle eğitim görevi yapan Türk öğretmenlerine de büyük görevler düşüyor.

Bunun içindir ki, "Türkiye Öğretmen Dernekleri Federasyonu" Ankara'da bir toplantı tertip etmiştir. "Zararlı akımlarla savaş toplantısı" adı verilen bu toplantıda geçen konuşmaları gazetelerde okumuşsunuzdur. Öğretmen Dernekleri temsilcileri, meseleyi enine, boyuna incelemişler, savaş metodlarını tesbit etmek üzere bir "daimî komisyon" kurmuşlardır. "Zararlı akımlar" ın neler olduğunu gösteren bir de Bildiri yayınlamışlardır.

Gerek Hükûmetin, gerek öğretmenlerimizin tehlikeli akımlarla savaş konusundaki çalışmalarını memnunlukla karşılamamız gereksiz mi?

Ama, siz gelip görünüz ki, bir noktada aşırı sol akımlarla birleşen ve hattâ komünizmin sinsi propagandalarında "araç" olarak kullanılan gerici akımların da söz konusu edilmesi; ırkçı, şeriatçı, medreseci, tekkeci geçinen ve bu akımlardan fayda uman zümreyi ayağa kaldırmıştır. "Gericilik de neymiş?" diyorlar.. Çıplak kadın resimleriyle şehvet saçan romanlarının dolup taşan sayfalarına Ramazanda mahya kurarak din ticareti yapan gazeteler, Türk öğretmenlerine şiddetle saldırıyorlar.. Atatürkçü ve devrimcileri yerden yere vurarak "Komünistlik" le suçluyorlar.

Gerçekleri ters yüzü çevirme cür'eti gösteren bu tip gazetelerde bir de iftira; Öğretmen Dernekleri Federasyonu yayınladığı bildiride, yalnız "gericiliği" ele almış; aşırı sol akımların üstünde durmamış!..

Oysa ki, âdi bir tahrif ve iftiradan başka bir şey değildir bu.. Federasyonun yayınladığı bildiriyi okuyanlar görmüşlerdir. "Çok cepheli bir savaş açıldığı" ilân edilen bildirinin ilk bölümünde, Tanzimattan bu yana, gericilikten gördüğümüz zararlar anlatıldıktan sonra, bu akımın Cumhuriyet devrinde aldığı şekil üzerinde durularak şöyle denmektedir:

"Mücadele, gericiliğin yüzeydeki belirtileri ile yetinmeyip, hastalığın köklerine inen çok cepheli bir savaş olacaktır. Irkçı, şeriatçı, hilâfetçi, saltanatçı ve nurcu gibi çeşitli adlarla ortaya çıkan ve sömürücü düzenin devamında çıkarları olanlar tarafından beslenen gericilik yuvaları, Atatürkçü gidişi durdurmak için türlü tertip ve iftiraya başvuracaktır. Gericilik, çağdaş uygarlık savaşı yapan aydınları Tanzimat devrinde "ezandık" Meşrutiyet devrinde "masonluk" iftiralarıyle suçlayarak susturmaya ve sindirmeye kalkmıştır. Cumhuriyet devrinde ise gericilik yuvaları "Komünistlik" iftiraları ile Atatürkçü aydınların mücadele gücünü kırma çabası içindedirler. Komünizmin, tamamen karşısında bulunan Atatürkçü teşekküller ve aydınlar olarak, bu tertiplerle, kesinlikle başa çıkacağımızı bildiririz..."

Bildiride, gericilerin "Komünistlik" iftiralariyle ortaya çıkarak bu vatana "Moskova uşakları" kadar hiyanet içinde bulundukları da belirtilmektedir.

Görülüyor ki, bildiride her iki akım da, açık bir dille hedef tutuluyor ve mücadelenin "çok cepheli olacağı" bildiriliyor.

Buna rağmen, foyaları ortaya çıkan gericilik öncüleri, büyük bir telâş içinde, bildiride açıklanan "iftira" metodlarına başvurarak demagojik bir ifade ile, hattâ Nurculuğu bile savunuyorlar!..

Bu alanda, sonsuz çaba gösterenlerden biri de, Milli Eğitim kadrosu içinde görevli bir öğretmen. Birkaç yıldan beri, böyle bir gazetede imzasına rastladığımız "Ahmet Kabaklı" adındaki bu öğretmenin, bu sefer yerleştiği malûm tip gazete-

nin birinci sayfasında çift sütun bir başyazısı var: "Bu yurtta gerici yoktur. Sadece bu yurt geridir" diye haykırıyor.. Çizdiği tabloya bakınız:

"Milli gelirle nüfusuna kıyasla en az olan ülkelerden biriyiz. Köylümüzün çoğu, henüz ortaçağ hayatı yaşıyor. Darmadağınık 40 bin köyünün çoğunda su yok, en iptidai soydan bir toplum hayatı bile yok. Şehirlerimizin çevresi dağ dağ sefalet yuvaları halinde. Refahtan söz etmek şöyle dursun, şöyle doğru dürüst karnını doyuranlarımız bile parmakla gösteriliyor. Toprağımızı her yıl yel üfürüp sel götürüyor. Çünkü ormanlarımız tükenmiş, ürünlerimiz artan nüfusu beslemiyor. Toprağımız ihtiyar, emeksiz, aydın himmetinden yoksun. Hayvanları otlayacak meramız kalmamış. Bütçeyi denkleştirmek için yabancı dostlara döktüğümüz yüzsuyu denizler dolduracak raddeye gelmiştir..."

Bay Kabaklı, yazısına böyle devam ediyor.. Sosyal ahlâk çöküntülerimizin üzerinde duruyor.. Ve şimdiye kadar her aydının yaza yaza bir hal olduğu bozuklukları, düzensizlikleri anlatıyor, ki bunların tümü de bilinen şeyler.. Ama, sıra tedaviye gelince, düştüğü teşhis hatası yüzünden yazar, meselelerimizin nedenlerine değinmiyor bile!

Bizi, kimler bu feci hale düşürmüştür? Batılaşma hareketlerine öncülük yapanları dün "zındıklık" ve "masonluk" la, bugün de "Komünistlik" le damgalıyan ortaçağın şeriatçı, aydınlık düşmanı kafaları değil mi?

Davamız nedir bizim? Bu çöküntülerden kurtulma, kalkınma, ilerleme davasından başka bir şey midir? Hangi kafalarla bugünün bu dâva; Tanzimattan beri savaştığımız taassupla dolu kafalarla mı?

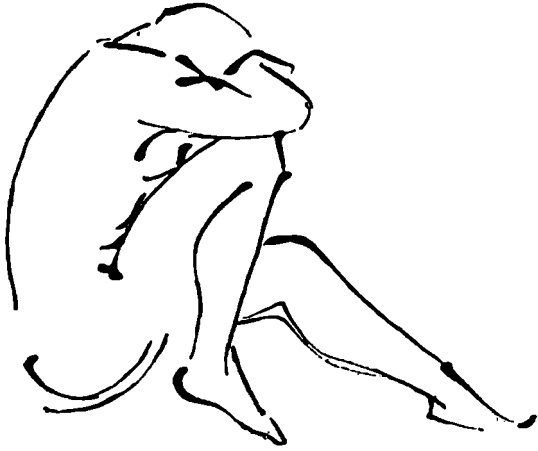
Atatürk devrinde yetişen, bugün Türk okullarında, memleket çocuklarına "ilericilik", "medeniyetçilik", "devrimcilik" dersleri vermesi gereken bu Bay Kabaklı, gerçeklere sırtını çevirerek, meslek arkadaşlarını da, Atatürkçü aydınları da kötülüyor ve bakınız, demagojiyle buladığı uzun yazısının sonunda gerçek çehresindeki örtüyü sıyırarak nereden ve nasıl ses veriyor:

"Nedir bu "gericilik" safsatası; nedir bu halka edilen ha-

karetler ve zulümler? Nedir bu Pravda'dan aşırılmış kelimelerle milleti haraca kesmeler? Nedir bu otuz, kırk derneğin katılmasiyle yapılan "gericiliği tel'in" maskaralıkları? Nedir bu kanun hazırlama ve halkı korkutma söylentileri? Nedir bu hafiyelik, Nurculuk masalları? Nedir o mahut gazetelerdeki manşet mamşet "gerici" feryatları? Utaanalım artık, kendimize gelelim..."

Bu Bay Kabaklı'nın hangi alanlarda at oynatmakta olduğunu, kendi kaleminden anlıyorsunuz, değil mi? Fazla söze lüzum yok. Mesele gayet açıktır Bay Kabaklı! Hükümetin de, Atatürkçü aydınların ve meslek arkadaşlarınızın da çabaları, geri bırakılan bu vatanı gericilerin ellerinde daha çok çökmekten ve parçalanmaktan, Türk çocuklarını sizin gibi kara taassupla yuğrulu, gerinin gerisi sömürücü kafalardan kurtarma çabasıdır. Bunlar, maskaralık değildir. Maskaralara karşı açılan millî kurtuluş savaşıdır. Anlıyabildiniz mi?

(Dünya, 11.4.1964)

Ali Candaş

KAYNAR, Prof. Reşat

ATATÜRK VE DİN HÜRRİYETİ

I

Bir ülkede din hürriyeti varsa, orada insan dilediği dine bağlanabilir. İbadetini serbestçe yapabilir. Buna hiç bir kişi karışamaz. Orada, şu veya bu dinin öğretimini zorunlu kılmak yoluna sapılamaz. Şu veya bu dinin hukuk prensiplerine göre devlet işleri yürütülemez. Yurttaşlar, kanun önünde, din yüzünden ayrılıklara tâbi tutulamaz.

Bir ülkede din hürriyetine güvenebilmek için, devletin hiç bir dinle bağlanmıyarak, tarafsız kalıp dinden ayrılması, yani lâik olması gerektir.

Batıda, bu anlamdaki din hürriyetine ve güvenliğine kavuşabilmek için, yüz binlerce insan kanı dökülmüş, sonunda lâiklik prensibinin kabul edilmesiyle, barışa ve selâmete ulaşılmıştır.

Bize gelince, bizde de din hürriyetine ve güvenliğine kavuşmak kolay olmamıştır. Neden böyle olmuştur?..

Çünkü, gerek Tanzimat öncesinin ve Tanzimatın, gerek Birinci ve İkinci Meşrutiyetin kudret sahipleri, iktidarlarının sürekli olması için, din hürriyetini bir gösteriş halinde bırakmışlar, bunun ötesine geçmek kudretini kazanamamışlardır. Devletin İslâm dini ile bağlanmasında büyük çıkarları olduğundan, dini hukuka ve bunun örgütlerine sırtlarını dayamışlardır. Atatürk gelinceye kadar, bu öylece sürüp gitmiştir.

II

Atatürk, vatanın kurtarılmasından sonra, Millî Misâk'ın sınırları içinde, medenî bir Türk devleti kurmaya girişti.

O, kendisinden önce gelen iktidarların yürüdükleri yoldan ayrılarak, din hürriyeti yolu ile toplum kalkınmasını sağlıya-

cak bir hareketin, zeminini hazırlamak istedi. Bu yolda ilerlemek için, yurtta ve dünyada kazandığı şanı, şerefi ve her şeyi tehlikeye koymaktan çekinmedi. Bu hareket neydi?..

Atatürk, toplum kalkınmasının yalnız sermaye ile gerçekleşeceğini kabul etmemiştir. Toplum kalkınmasında, insan gücünün baha biçilmez değerine inanmıştır. İnsan gücünü kullanarak Türk kalkınmasının sağlanabileceğini sezmiştir.

Görmüştür ki, Türkiye'de insan gücünü uyuşturan, bu gücün duyarlığını yok eden, onu kullanılmaz bir duruma sokanlar vardır. İnsan gücüne dayanarak, Türk kalkınmasını gerçekleştirebilmek için, toplumu bunlardan hemen kurtarmak ve zararsız hale getirmek gerekiyordu. Türk gücüne bu büyük zararı verenler kimlerdi?..

Bunlar, şeriat denilen din hukuku ve din işlerine bakan sarıklı ve cübbeli hocalardı. Kasaba ve köylerdeki cerre çıkan gericilerdi. Bunların örgütleriydi.

Bunlar, müslümanları öte dünyanın ödülleri ile uyuşturarak, zihinlerini kara inanlarla örerek, dünya için çalışmak ve kazanmaktan alıkoyuyorlardı.

Dikkat edilecek nokta şudur: Atatürk'ten önce gelen iktidarlar, bu din ve şeriat örgütlerine dayanarak, iktidarlarının kalımlı olabileceğine inanırlardı. İslâhat ve kalkınmayı tasarlarken, devlet yapısına musallat olan bu örgütü okşamaya, ona hoş görünmeye ve tâvizler vermeye dikkat ederlerdi. Bu konuda taassup göstermeyi, çıkarlarına uygun sayarlardı.

Bunlar, bir çelişme kıskacının arasında da kalmışlardı. Çünkü, bir yandan halkın eğitilerek uyandırılması ve bu yoldan toplumun kalkınması bahis konusu ediliyor, öte yandan halkı dünya faaliyetinden alıkoyup öte dünya için şevklendiren şeriat teşkilâtına göz yumuluyordu.

III

Atatürk gerçekçidir ve gerçeği gördükten sonra, ona ulaşmak için yolunu kesenlerle uğraşmaktan korkmaz.

O, medenî Türk devletini kurabilmek için, önce millî birliği sağlamanın gerekli olduğuna inanmıştı. Bundan ötürü, devletin dinle bağlı bulunmasına ve şeriatın halka uygulanmasına karşı, hiç bir duraksamaya kapılmadan hücuma geçti.

Çünkü, şeriat, sünnî Türklerin inançlarına uygun hukuk kaidelerine, dayanmakta idi. Bu kaideler, başka bir mezhebin inançlarına inanmış Alevî Türklerine de, devlet kuvvetiyle uygulanıyordu. Bu zorlama, Türk halkını iki cepheye ayırıyordu. Şeriatin, Sünnî Türklerin ihtiyaçlarını da karşılayacak kuvvet ve kabiliyeti kalmamıştı. Medenî bir kalkınma için din hürriyetini bütün gerekleriyle uygulamaktan ve bu çıkmazdan kurtulmaktan başka çare yoktu.

Görülüyor ki, din hürriyetinin ve güvenliğinin sağlanması, Türkiye'nin kalkınması için zarurî idi. Devletin dinlere karşı tarafsız kalması, yani lâik olması, Türkiye'nin bekâsı için kesin şarttı.

1924 Anayasasının 2 nci maddesindeki "Devletin dini din-i İslâmdır." hükmü bunun için kaldırılmıştır. 26 ncı maddesindeki, Büyük Millet Meclisinin şer'i hükümleri uygulayacağını belirten hükümleri bu yüzden silinmiştir. Devlet lâiktir hükmü bu yüzden konulmuştur.

Atatürk'ten öncekilerin bu konuda gösterdikleri dar kafalılık ve şeriatçılara hoş görünme arzuları, iktidarda kalmalarını sağlamak içindi. Atatürk, bu seviyeye düşmedi. Millî birlik ülküsü uğrunda, birbiri ardından devrimlere girişti.

IV

Bir noktanın gözden kaçmaması gerekir. Atatürk'ün kısa bir süre içinde toplumu ilerletmek atılımları, tarihî bir tekâmülün tabiî sonuçları değildi. Bundan dolayıdır ki, devlet tarafından titizlikle korunması gerekirdi. Bu atılımlara girişmesinden on yıl önceki toplum hayatımızın ve kudret sahiplerinin ne durumda olduğunun, eski İstanbul Belediye Başkanlarından rahmetli Cemil Topuzlu'nun "80 Yıllık Hâtıralarım" adlı kitabından okuyalım:

'Gülhane parkını açtığımız gün, kadın, erkek birlikte park dolaşmaları, çok müteassıp olan Enver Paşanın hoşuna gitmedi. Ertesi gün, şiddetli bir tezkere ile kadınların parka girmesini yasak etmemi bana bildirdi. Bunun üzerine, Enver Paşa ile görüşmek üzere Harbiye Nezaretine gittim. Cemal Paşa yanında oturuyordu. Bu arzusunu yapamıyacağımı kendisine bildirdim. Derhal Cemal Paşa söze karıştı:

— Madem ki Cemil Paşa kadınların da hava almasını düşünüyor, onlar için ayrı bir gün tâyin ediniz. İleride erkek ve kadını beraber pazarka sokmayı temin ederiz, dedi.

Enver Paşanın muhafazakârlığını gösteren bir vak'aya daha şahit oldum. Bir gün selâmlık resminde yanıma geldi. Bana:

— Yaptığınız ameliyat ile hayatımı kurtardınız. Size minnettarım, lâkin müsaadenizle size bazı şeyler söyliyeyim. İşitiyorum ki. dairede, resmî makamda başı açık oturuyormuşsunuz. Bu bir sürü dedikoduya sebep oluyor. Bu hareketi size yakıştıramıyorum, dedi."

O günlerin büyük düşünürü rahmetli Ziya Gökalp, bir şiirinde şunları hayal ediyordu:

Bir ülke ki camiinde Türkçe ezan okunur,
Köylü anlar manasını namazdaki duanın
Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur'an okunur,
Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hudanın
Ey Türk oğlu, işte senin orasıdır vatanın!

Atatürk bu şiirden on yıl sonra yaptığı inkılâplarla, Gökalp'ın hayal ettiği şeyleri bile, çok geride bıraktı.

V

Biz onun ölümünden sonra ne yaptık? Onu da kısaca görelim.

Çok partili demokratik hayata girdikten sonra, 1946-1950 siyaset ve politika adamlarının, din hürriyetini ve Türk kalkınmasını Atatürk gibi anlamadıkları görülmüştür. Resmî din öğretimine muhtaç olduğumuz ileri sürülerek, köylerde ve kasabalarda, hattâ şehirlerde bile eski medreseler gibi hâfız okullarının üretilmesine göz yumulmuştur. Atatürk'ün din hürriyetine sağladığı lâiklik barajı böylece zorlanmıştır.

1950-1960 arasındaki siyaset ve politika adamlarımızın, vicdan hürriyeti adı altında vicdanlara tahakküm edilmesine önem vermemeleri lâiklik barajında delikler açmıştır.

Köy ve kasabalarımızda cerci hocaların, din adamı kılığında halkı dünya faaliyetinden uzak tutmaları, hattâ bu faali-

yete düşman yapmaları, vicdan hürriyetinin tabii bir icabı sayılmıştır.

Sinemaya gitmek, radyo dinlemek, resim asmak, kadının da erkek gibi tam bir hürriyet içinde yaşaması ve giyinmesi kâfirlik sayılmış ve telkin edilmiştir.

Atatürk, bu davranışları, halkın vicdanına dini korku ile tahakküm etmek saymış ve asla buna müsaade etmemiştir. 1946 dan sonra din ve vicdan hürriyeti, Atatürk gibi değil, Atatürk'e aykırı bir anlayış içinde yürütülmüştür.

Esefle söyleriz ki, Atatürk'ün devrinde camilere girilemediği veya korkularak girildiği iftiraları yayılmıştır. Atatürk'ün din düşmanlığı yaptığı öne sürülmüştür ve böylece bugünlere gelinmiştir.

Biz şimdi, Gökalp'ın hayal ettiği günlerde gibiyiz. Önce Gökalp'ın hayallerinden başlıyacağız ve ardından Atatürk'ün din hürriyeti anlayışını yeniden canlandıracağız.

Devletin resmen mücadeleye yeniden başlamasında geciktik. Yapılacak mücadele yetmiyecektir. Bunun yanında, bütün irfan yuvalarımızı Atatürk'ün anladığı din hürriyeti içinde şevklendirmemiz gerekecektir. Evet, mücadeleye, yeniden başlamak zorundayız. Hem de bütün hızımızla...

(Cumhuriyet, 30.4.1964)

ATAY, Falih Rıfkı

E L H A C

Üsküplü dostumun babası, bakkal Mehmet efendiden alışverişi keser. Yıllardanberi de başlıca müşterileri arasında idi. Oğlu neden böyle yaptığını sorunca:

— Hacca gitti, geldi, insafsızlığına dayanamayız artık.. cevabını verir.

Kasım Gülek, mukaddesatçı Demokratlarla köy sokağı ortasında pabuçlarını ve çoraplarını çıkarıp ayaklarını yıkatarak abdest almakla yarışa çıktı idi. Elhac Gülek veya Hacı Kasım'dan demokrasinin çekeceği var.

★

Yine bir dostum anlattı idi: Adana'da eşraftan birini görmeğe gider. Konuşma sırasında nedense pek kızdığı bir adam için söylemediğini bırakmayan Adanalı, bir aralık:

— Elimden bir kaza çıkacak...

Ve hemen arkasından:

— Bana bir Hacca mal olacak, demiş.

Kendine bile bir fincan kahve ikram etmiyen Kasım'ın bunca masrafla bilmediğimiz hangi suçunu kefarete bağladığını sormaktan kendinizi alabilir misiniz?

★

Bizim bahçıvan, yazı bizde geçirdikleri zaman, damadın gömleklerini çaldı idi. Beş vaktin hiç olmazsa ikisini köşebaşı camiinde geçirdiğini bilen eşim:

— Keşke namaz kılmasa... Bir hoca mı söylemiştir, nedir, namaz kılıp oruç tuttu mu, Allah hırsızlığını bağışlayacak gibi geliyor ona... demişti.

Sakın gülümsemeyin: Erenköy'e göçen Anadolu vurguncu

larından biri, bir yobazdan tam elli liraya "Evlâdını okutmak ve ailesine bakmak için ihtikâr caiz midir?" yollu bir fetva alarak koynuna soktuktan sonra, sakalını sıvazlaya sıvazlaya, vicdan rahatı ile halkı soymaya devam etti idi. Geçen gün bir köy camiinde Hacca gitmek için para kaçırmanın mübah ve onu kaçakçı gibi yakalıyanların da kâfir olduğu fetvasını ve ren de Kur'an kursu, yani D.P. ve Koalisyon devirleri köy ve mahalle medreseciklerı yetiştirmelerinden biri değil mi idi?

Cehalet ve taassup pençesinde her din bu hale gelir.

★

Hâfız kurslarından hatırladım. Yüzbinlerce basıp süren bir gazetemizde Batı Trakya Türklerinin Yunanlılar tarafından nasıl ezilip bitirildiği üzerine bir anket çıktı. 7 Mayıs sayısında suç belgesi diye konan bir klişe var: Kıyafet kanununa aykırı kılıkta birkaç adam. Altında da Yunanlıların Türk çocuklarını medreselerde okutmak ve Arap harfleri öğretmek cinayetlerini işledikleri yazılı.

Demek, Yunan gâvurunun Türkleri yoketmek için kullandığı en kuvvetli silâh bunlar!

Geçenlerde anlattığım üzere, Sırp gâvurunun da öyle idi.

Peki, sorarım size: Lâisizm devrimini ve Eğitim Birliği Kanununu çiğneyerek memleketi hâfız okulları ve medreselerle donatan Demokrat devri ile şu bizim koalisyon devrinde iktidar Yunan veya Sırp gâvurunun eline mi geçmiştir?

Çünkü fotoğraf makinesini alarak hangi Anadolu köyüne ve kasabasına gitseniz, böyle bir belge ile dönersiniz.

Yunanlılar ve Sırplar bu cinayetlerini millî birlik ve bütünlüklerini daha da sağlamak için yaptıklarını ileri sürerek, insanlık bakımından olmasa bile, kendi bakımlarından mantıklı sayılabilirler. Ya biz Türklerin Türkiye Türklerini Batı medeniyeti dışında tutarak Atatürk ve Atatürkçülük düşmanlarının eline teslim ederek, gerillikler içinde çürümeğe bırakmakta özrümüz nedir?

Oy ve ödenek koparmak!.. Koltuk keyfi sürmek!

★

Haber aldık ki Diyanet İşleri'nde kara, kaba, katı ve ka-

lın yobazlıkla uğraşan ve bu yüzden softaların soyadını Ermeni adına bozdukları tek adam yerinden atılmıştır.

Ata'nın hangi günahının kefareti olarak böyle yapmış olduğunu merak etmez misiniz?

Ha.. Az daha unutuyordum: Hani C.H.P. Grupunun komisyona verdiği nüfuz kullanılarak yüzbinlerce liralık komisyon alma meselesinin ne karara bağlandığını bir türlü öğrenemedikti. Diyanet İşleri'ni son Atatürkçü gâvurdan temizlemek de Arafat'ta şeytan taşlamağa bedel bir sevap yerine mi geçer acaba?

★

İsviçre dergisinde gördüm de, müslümanlık adına yerin dibine geçtim. Elleri zincirlerle bağlı zenci yavruları! Hicaz saraylarına ve konaklarına satılan köleler! Hicaz Haremleri de böyle satın alınmış, zorla sürüklenerek getirilmiş kadınlarla dolu! Biri kaçmağa kalktı mı, haydi cellât bıçağının altına! Türkiye köylerinde kabını, yatağını satıp çoluk çocuklarının nafakalarını kaçıran hacılarımız, Hicaz saraylarına ve konaklarına düzine düzine köle, takım takım Harem sermayesi hediye etmektedirler. Bıraktığı para ile Hacı Kasım'ın da bu çorbada bir hayli tuzu olmuştur.

★

Bir Batılı demiş ki: "Hayatın ikinci baskısı olsaydı neler düzeltmezdim, neler..."

Bize göre değil bu söz. Demokrasinin altıncı baskısındayız. İlk baskı üzerinden yetmiş, seksen yıl geçti. Bir harf bile düzeltmek değil, sonunda "Tedbirler Kanunu" ile "Yanlış-doğru" cetveli yapılmasını da yasak ettik.

Sözde dini dünyadan ayırdık. Sözde eğitim birliği devrimini yaptık. Sözde medreseleri, tekkeleri, türbeleri kapadık.. Demokrasimizin tâ alnı ortasında hâlâ Teokrasi damgası!

Buhar çağında ne idi ise, elektrik çağında da o idi. Atom çağında da yine o! Yirminci yüzyılda yeşil bayraklı hacı, hoca Demokrasisi ile medenileşeceğimizi sanıyoruz. Yeşil bayrak! Evet, biliyorsunuz, eski Demokratlar ve şimdiki A.P. partizanları, fırsat budur, demişler ve "Yeşilay" dernekleri kura-

rak binaları önüne arşınlarca yeşil bayrak çekmişler. Dört yüz kadar medrese açan birinci Kuvay-i Milliye Meclisinde "Men-i müskirat" kanunu sağlık gerekçesi ile değil, bir şeriat yasağı olarak çıktı idi. "Yeşilay" ın da Teokratik Demokrasimizde hacı, hoca eline geçmesinden daha tabii ne olabilir?

★

"Gerçek Kemalizm" - General Faruk Güventürk, Atatürkçülüğe bütün varlığı ile bağlanmış komutanlarımızdandır. Atatürkçülük üzerine ikinci kitabı da "Gerçek Kemalizm" adı ile basılıp çıktı. İçinde bunaldığımız zehirli havadan kurtulup biraz ferah nefes almak istiyenler, bu kitabı okumalıdırlar.

★

BİR İHTAR — Damat Toker'e de, onun Ankara'daki serseri ayakdaşlarına da Kimci olduğumu göstermek için, pek az bir zaman kalmıştır. Onlara da, onları tutanlara da adımı salavatla ağızlarına almağı öğreteceğim. — F.R.A.

(Dünya, 3.5.1964)

Hayati Severoğlu

ALANGU, Tahir

İMAM-HATİP OKULUNDA COĞRAFYA DERSİ

İmam-Hatip Okulları, bugünkü durumları ile çoğunluğun ilgisini üzerine çekiyor. Bu toplum kurumlarının dış görünüşleri ile ilgili görüşler, tenkitler, savunmalara gazetelerde sık sık rastlanıyor. Sürüp giden bu meselenin arada sırada birdenbire önem kazandığını, fıkracıların yazılarından, Bakanların yeni alınacak tedbirler üzerindeki görüşlerinden anlıyoruz. Milli Eğitim Bakanının son beyanlarına göre, *"mevcutları ıslâh edilmekten mevcut 27 İmam-Hatip Okuluna yenileri"* nin eklenmemesine de karar verilmiş. Bu okulların bina, ders araçları, kadro bakımından eksiklik ve yetersizlikleri üzerinde durulması kurulduğu tarihlerden başlar. Yeni haber verilen *"ıslâh"* hareketinden işin bu yönü kastediliyorsa, bunun belli bir sürede gerçekleştirilmesi belki mümkün olabilecektir. Ama bu *"ıslâh"* hareketinden bu okulların kuruluşunda mevcut müfredat, öğretim usulü, öğrenicilere verilecek *"meslekî istikamet"*, kazanmaları gereken *"yeni vasıflar"*, hepsinden önemlisi, meslek ve kültür derslerini ve hocalarını birbirlerile çatışmıyan bir düzene kavuşturmak gibi, temelde mevcut aksaklıkları gidermek düşünülüyorsa, o zaman bu işe kalkışanların da, bu soy "islâhat" hareketlerine umut bağlıyanların da, meselenin çetinliğini iyice kavramaları gerekecektir.

Çoğu taşrada, yetersiz kadro ve maddi şartlar altında, bozuk düzen çalışmak zorunda kalan okulları bir yana koyalım, şartların oldukça yeterli olduğu yerlerde bile işleri engelliyen zorlukların mahiyetini yıllarca önce geçmiş bir küçük örnekle belirtelim. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün olduğu gibi, bunların ortaya çıkış ve sonuçlanış şekillerinin verdiğimiz örnekte olduğu kadar, ölçülü ve sâkin havalar içinde geçmediklerini de peşinen belirtmeliyiz.

Şehirlerimizin en büyüğünde, üniversitenin hemen bitişi-

ğinde, bütün medeni imkân ve vasıtalara yakın, meslek-din ve kültür-bilim gruplarının öğretim kadrosu tam, üstelik Türkiye şartlarına göre de yeterli olan bir İmam-Hatip Okulunun öğretim odası. Bir yanda kadınlı erkekli kültür dersleri hocaları, öte yanda eski Darülfünundan veya Meşrutiyet devri medreselerinden çıkmış, herbiri kendi alanlarında günümüzün en yetkililerinden sayılan meslek-din hocaları. Coğrafya hocası, sınıflardan birinde "gece gündüz farkları" ve arzın mihverinin yörüngesine olan meylinin doğurduğu sonuçlar üzerinde ders verirken, 66 enlem lerecesinden başlıyarak kutuplara doğru gidildikte, günlerin 24 saatten başlıyarak altı aya doğru yükselişini, buna karşılık, güney yarım küresinde de gecelerin aynı seyri takibettiklerini, 90 derecedeki ülkelerde ise güneş batması diye birşeyin mevcut olmadığını, güneşin tepede döner gibi bir hareket yaptığını, uzun uzun anlatıyor. Üstelik eski bir âletle de denemeler yapıp, karatahtaya da şekiller çiziyor. Çocuklar, dikkatli, bilime karşı uyanık, karşılaştırmalar yapmaktan, sorular sormaktan çok hoşlanıyorlar. "Uzun geceler ve gündüzler" i ilk defa duyan, çoğu ilkokulla birlikte hâfız kurslarını da bitirmiş olan öğrencilerden biri, coğrafya öğretmenine, bu "uzun gün ve geceler" de namaz ve oruç vakitlerinin nasıl düzene konulacağını sorar. Coğrafya öğretmeni, sınıfta kendisine karşı bir güvensizlik havasının estiğini sezer gibi olmuştur. Konuyu kısaca yeniden özetler, bu gibi soruların kendisini ilgilendirmiyeceğini kesin bir ifadeyle söyliyerek dersini bitirir ve dışarı çıkar. Öğretmen odasına girdiği sırada biraz sinirlenmiş, canı sıkılmıştır. Durumu yüksek sesle arkadaşlarına anlatır. Kimisi güler, kimisi kederli kederli başını sallar, meslek dersleri hocaları ise uzaktan kulak misafiri olur, bahse karışmak istemezler. Ama iş bu kadarla kapanmaz. Aradan birkaç gün geçer, öğrenciler aynı soruyu bu sefer "akait" dersi öğretmenine sorarlar. Bu dersin hocası yaşlı, terbiyeli, bütün arkadaşlarına karşı nazik, hayatının son günlerinde inançlarına hizmet etme imkânları bulduğundan dolayı mes'ut, genç ve yaşlı bütün arkadaşlarının sevgi ve saygılarını kazanmış eski bir medrese mezunu, büyük camilerden birinin de imamıdır. Çocuklar, akait hocasına, "uzun geceler ve gündüzler" in ne olduğunu tafsilâtı

ile anlatır, arkasından bundan çıkan, birkaç gündür kendi aralarında tartıştıkları şer'i meseleyi, ortaya koyarlar: "Böyle memleketler varsa, buralarda namaz ve oruç nasıl uygulanacaktır?" Sayın hoca, medrese eğitiminin kitaba ve otoriteye bağlı bilgilerini aşan bu meselede bir yanlışlık olacağını, kitaptaki esaslara bağlı namaz ve oruç vakitlerinin, güneşin sabit ve değişmez durumunu bildiren hükümlerden çıkarıldığını, kitaba ve şeriate aykırı bilgilerin de hatâ sayılmaları gerektiğini, kendi usulünce anlatır. O, bütün gerçeklerin kitapta bulunduğuna, ancak buradan kıyas yolu ile çıkarılabileceğine inanmaktadır. Öğrencilerinden bazılarının işi kurcalamaları, soruların ardını kesmeleri üzerine de itirazları susturur, ders sonunda o ihtiyar hâlile elleri ve ayakları titriyerek öğretmen odasına gelir. Hoca, bir köşeye çekilip, bu mesele üzerinde bir iki arkadaşı ile sessizce istişare etmek isterse de, coğrafya hocası derhal müdahale eder, konu birkaç dakika içinde herkesin yüksek sesle konuşup tartıştığı bir çatışma haline gelmek üzeredir. Meslek hocası ile bilim hocası arasında büyümek istidadı gösteren tartışma, kendisi de coğrafya hocası olan okul müdürünün tam zamanında araya girmesi, öğretmenlerin ve her iki grubun ileri gelenlerinin aracılığı ile durdurulur. Akşam üzeri ilgililer ve meselenin nasıl çözümleneceğini merak edenler, bir çay sohbetine dâvet edilirler.

Her iki öğretmen de bilgi ve iddialarını bu çay toplantısında, dostluk havası, karşılıklı güvenlik içinde açıklarlar. Coğrafya öğretmeninin anlattıklarında bir yanlışlık yoktur, çoğunluk bunda birleşmiştir. Akait hocasının iddiaları ise dinimizi "bilime karşı olma" durumuna düşürmekte, onun bütün dünyayı kucaklıyan büyük hedefi ile uzlaşmaz gibi görünmektedir. Bilim hocaları bile bu soy dinî delillerle kendi görüşlerini savunmaya girişirler. Herkesin ağız birliği ederek, üstelik de okulun gelişmelerini tâa temelinden baltalama istidadı gösteren bu uzlaşmazlığın ortadan kaldırılması ricaları üzerine, yaşlı akait hocası boynunu büker, sesini keser. İki gruptan bütün öğretmenler, "asrımızın bilgileri ile teçhiz edilmiş" din adamları yetiştirmekte birleştiklerine göre, kendisinin, şer'i meseleleri kılı kırk yarma bahasına, içtihadını aşırılığa götürmemesi gerektiğini anlar.

Aslında, akait hocasının sünnî imana ve elindeki kitaplara

dayanan görüşü, kendi sistemine göre içtihadına tam bir uygunluk halinde, ve delilleri de kuvvetlidir. Elindeki kitapları ve henüz reddedilmiyen hükümleri yeniden gözden geçirmiş, oldum olası bilgisi ile hayatı arasında, davranışları ile dersleri arasında, düzenli ve âhenkli bir birliği bütün hayatında yürütmüş gelmişti. "Uzun geceler ve gündüzler" in olabileceğini kabul etmiyor, bunun kitapta yeri olmadığını, kitapta olmıyanın da dünyada olamıyacağını, aksi takdirde, kitabın dışında, deneyin akılla birleşmesinden meydana gelen bilgileri kabul etmek gerekeceğini, oysa Tanrı Kelâm'ının dünyadan habersiz olabileceği sonucunu verebilecek bir uçuruma düşmek istemediğini büyük bir üzüntü ve sarsıntı içinde anlatıyordu. Pozitif bilimin sonuçları ile medrese mantığının batıda bin yıl önce nice acılar bahasına yaptığı savaşın küçük bir örneği, bizde çok geç kalmış olan bir tezahürü idi, olup bitenler. Bahis konusu olan şey şaka değil, kendi inanç sisteminin temeline değiniyordu: Böyle memleketler varsa, burada da müslümanlar bulunuyorsa, namaz ve oruçtan vazgeçmelerini kabul ediyor da, saate göre amel etmelerini kabul edemiyor. İşi oluruna bağlıyacak kadar mezhebi geniş, içtihadının temelini kurcalıyacak kadar yaşı genç değildi.

★

Aslına bakılırsa, bu mesele, o gün hemen orada çıkmış bir şey değildi. Batıda çok eski bir geçmişi, bilim ve dinin birbirlerinden ayrılmalarında, özgür düşüncenin gelişmesinde, lâik düşüncenin kuruluşunda, hattâ dinler ve mezheplerin toplumdaki ölçülü ve faydalı yerlerine oturmasında başlıca kavga konusuydu. Bizde Meşrutiyet yıllarında Kazanlı bir bilginin bu mesele ile meşgul olduğu duyulmuştu. Sohbet, bu noktaya gelince, akait hocası, bu Kazanlı bilginin bir zamanlar İstanbul'a da geldiğini, şer'i alıkânu zorlayan, Şiiliğe de temayülü olan bir adam olduğunu, "uzun günlerde Oruç" risâlesinin makbul ve muteber sayılamıyacağını söylüyordu. Çay sohbeti sırasında coğrafyacılar uzlaşma için ellerinden geleni yaptılar. Namaz ve oruç vakitlerinin artık pratikte saate bağlandığını, havası sisli veya kapalı bir memlekette, daha önceden güneşe göre hesaplanmış ve takvime kaydedilmiş vakitlerle amel edilebileceğini, kuzey diyarlarında ise güneş gökyü-

züne çakılı kalsa bile, takvim ile işlerin yürütülebileceğini söylüyorlardı. İçlerinden biri çıktı, bu dâvanın Meşrutiyet devrinden çok önceleri, tâa 17. yüzyılda, Kâtip Çelebi tarafından kurcalandığını ileri sürdü. Herkesin kapalı dediği şeriat kapısını, yetkili bilginlerin ihtiyaç zuhurunda açmalarına da birşey denilemezdi ya? Yoksa "zaman değiştikçe alıkâmın tebeddülü" nasıl mümkün olurdu? Hadi onlara "lâik öğretmen" diyorlardı. Kâtip Çelebi'ye de birşey denilemezdi ya?.. O, "Cihannüma" adındaki coğrafya kitabında, dünyanın yuvarlaklığı üzerindeki delilleri topladıktan sonra, bu durumun islâm dini ile çatışmayacağını isbat etmemiş miydi? Bu zeki ve tenkitçi bilgin, dünyanın yuvarlaklığından dolayı, gündüz ve gece vakitleri arasında büyük farklar bulunan kuzey diyarlarındaki namaz ve oruç vakitleri meselesini de kurcalamış, zamanın Şeyhülislânı Bahai Efendi'den bu konuda fetva istemiş, bu fetvayı elde edememişti. Kâtip Çelebi, bu konuda direnmiş, soruları açıklamaya girişmiş, bir de risâle yazmıştı. Kâtip Çelebi, fetvâ şeklinde olmamakla beraber, Şeyhülislâmdan, dolaylı bir yoldan aldığı cevapları tenkit etmiş, onu, cahil durumuna düşürmekten de çekinmemişti.

Burada akait hocası, Şeyhülislâm Bahai Efendi'nin durumuna düşmüştü. O halde, bilimden gelen delillere rağmen, her ikisini de bağlıyan bir sert sistemin varlığı unutulmamalı idi. Üç asır aralıkla bunların aynı yerde direnmeleri ne bir rastlantı, ne de akılsızlıktı. Bilim ve din arasındaki hesaplaşma, bizde zaman zaman şöyle bir kendini göstermekle birlikte, bugüne kadar yapılmamıştı.

Meclise derin bir sessizlik çökmüştü. O zaman çatışmanın nerelerde bulunduğu anlaşılır gibi oldu. Nasrettin Hoca'nın hikâyesinde olduğu gibi, bu dâvada herkes bir başka yönden haklı idi. O mizahı dâhisi, doğulu müraililiğini gösterdiği sanılan fıkrasında bunu anlatmak istemişti. Akait hocası, Bahai Efendi'nin üç asır önce sıkıştığı yerde, onun mütevazi bir temsilcisi idi. Coğrafyacılar, Kâtip Çelebi'den daha anlayışlı davrandılar, hocayı teçhil etmediler, üstelik gönlünü de aldılar.

Ama ortada her neslin hallini arkadakilere bıraktığı büyük çatışmanın temeldeki varlığını, hepsi, dehşetle gördüler. Bilgi ve akaidin, birleştirilemediği, her ikisinin de alanlarının

iyice sınırlanamadığı bir okulda, geleceğimizi güvenlik altına alabilecek bir eğitim ve öğretim nasıl düzene konulabilecekti?

Her iki gruptan öğretmenler, o günden sonra bu konudan uzak durdular. Birbirlerini incitmekten çekindiler. Bu iş büyük müçtehitlerin işi idi. Döndü dolaştı şimdi yeniden "islâhat" adı verilen yeni bir hareketle karşımıza çıkıyor. Neler teklif edileceğini yakında göreceğiz. Hepsinden önemlisi, herkesin sesini keserek derslere girip çıktıkları okuldan sessizce ayrılıp çekilen yalnız akait hocası olmuştu. Yürekten bağlandığı bir düşünce sisteminden birtakım tavizler vererek kopmayı göze alamamıştı.

(Cumhuriyet, 9.5.1964)

Rıza Topal

SAVCI, Prof. Bahri

ŞERİAT İSTEĞİNİN TEMELİNDEKİ DİLEK

Türkiye'deki bütün gerçek ve haddini ve sınırını bilen Müslümanlar da, yeryüzündeki bütün gerçek ve sınırını bilen öteki, türlü îman sahipleri gibi bir tek şey isterler: İbadet serbestliği, korkusuzluğu, imkânı.. Ama semavî duygu ve inançların fanatikleri ile bezirgânları bundan daha fazlasını isterler. Onların bu istekleri, gerçek din ve vicdan hürriyetini aşarak bir taassup teşkil eden bu dilekleri, tamamiyle şeriat üzerine oturmuş bir toplum, bir şeriat devleti, bir din devletidir.

İşte, Türkiye'deki din fanatikleri, îman bezirgânları, artık, açıkça bunu isteme safhasına gelmişlerdir. Düşük iktidar zamanında politika damarından beslenerek ve 61. Anayasası altında da fikir ve vicdan hürriyetinin yaygın havasından şımararak, gittikçe büyüyen bir kuvvet olma şuuru ile, zamanımızın ileri görüşlü, sağ duyulu Millî Eğitim Bakanına bile, bu dileklerini tehdit yoluyla ulaştıracak kadar cür'et de göstererek..

Bu cür'et, bir karşı ihtilâldir. Bütün modernizasyonlara karşı olan böyle bir karşı ihtilâl önünde sürekli bir duygululuk göstermek gerekir. Bu duygululuğu, şuurlu bir davranış durumuna yükseltebilmek için, bilinmesi gereken bazı şeyler var. Şöyle ki:

1 — Din fanatikleri ile îman bezirgânları, şeriatçılıktan, semavî kurallar üzerine oturmuş devlet hayatından bazı şeyler bekler, bazı şeyler isterler.

Bu fanatik ve bezirgânlar, önce Osmanlı Sosyetesinde olduğu üzere, bütün "ahlâkî, beşerî, değerleri ile din arasında bir ayniyet" isterler. Onlara göre, bir toplumda yaşıyan ve uygulanan bütün ahlâkî, beşerî değerler, demeti, köklerini, yalnız ve yalnız semavî kurallardan, metafizik kaynaktan almalıdır. Kişilerin, bütün enfüsi, kişisel davranışlarını; aile içindeki münasebetlerini ve davranışlarını, meslek içindeki münase-

bet ve davranışlarını, toplum içindeki münasebet ve davranışlarını idare eden ahlâki, beşeri değerler, din kurallarına göre kurulmalıdır. Öyle ki, din ile bu değerler arasında tam bir ayniyet hâsıl olmalı ve hiç bir kişi, grup, meslek, aile, toplum davranışı ve münasebeti bu ayniliğin ötesindeki bir norma göre ortaya çıkıp gelişememelidir; böyle bir durum bir küfür, bir bidat, bir kâfirlik teşkil etmelidir.

Bu noktadan hareket eden bu fanatik ve bezirgânlar, bu isteklerinin tabii sonucu olarak gene Osmanlı sosyetesinde olduğu üzere, bir "din-toplum-devlet ayniyeti" isterler. Onlara göre, toplum, yukarıda gösterilen değerler-demetiyle birlikte, tamamiyle bir dinin içine yerleşmelidir. Toplum hayatının her yönü ve her münasebeti, din tarafından yönetilmelidir. Binaenaleyh, toplum hayatının en belirli alanı olan devlet de, devlet hayatı da, dinîlik içine yerleşmeli, din tarafından yönetilmelidir.

Böylece de din, toplum hayatı içinde en esaslı ve hattâ tek kurum olmalıdır: İdareci sınıf mülhem olacağı bütün kuralları, dinde bulmalıdır. İdare edilen sınıf da, hem âhret, hem de bu dünya hayatı safhasındaki bütün mutluluk unsurlarını, dinde bulmalıdır. Toplumun bütün kişileri ve kurumları da şeriata hizmet, şeriatı yükseltmek, şeriatın vasıtası olmak gibi bir ödev görmelidir.

II — Oysa ki, bu "değerler-toplum-devlet ayniyeti" bazı menfi sonuçlara varacaktır. Tarih olarak sâbittir ki, Osmanlı sosyetesinde, varmıştı da.. Çünkü, şeriatçıların istediği bu ayniyetler gerçekleşince, din, yalnızca manevî hayatın bir prensibi, insanı moral mutluluğa götüren âmillerden birisi olmaktan çıkacak, her şey olacak, biricik gerçek olacaktır. Varlığın, kâinatın, ancak bilim yolu ile ulaşılabilecek yönlerinde de, tabiatla, insanla ilgili bütün teorik gerçekleri de ifadeye kalkacaktır. Kendi felsefesinin, kendi inanç sisteminin, ezelî-değişmez-ebedî bir gerçek teşkil ettiği kanaatini kabule zorlıyacaktır.

Din, böyle bir mutlaklığa kavuşunca da toplum, beşeri münasebetleri idarede bu münasebetleri itidale, müsamahaya, ışığa doğru kanalize edici merkezlerin etkisinden yoksun kalacaktır. Bunun da sonucu şu olacaktır ve Osmanlı sosyetesinde olmuştur da...

a) Kişi hürriyeti kalkacaktır: Çünkü, sahip olduğu, kazandığı mutlaklık gücü altında, semavi kurallar, metafizik kurumlar, nihayet hurafeleşecek ve bu hurafeleşmenin altında da, kişi aklı, kişi vicdanı, kişi şuuru, bir baskı altında kalacak. Ve kişi, istediği gibi düşünmek, yaşamak hürriyetinden yoksun kalacaktır.

b) Keza bu mutlaklık sistemi; aklın egemenliğine, akıl prensipleri ile gözlem ve deney sonuçlarına dayalı bilginin gerçekleşmesine bir son verecektir. Hurafeleşmiş kuralların inanç sistemine uymayan, ve fakat bilimsel gerçeği ifade ederek modern çağda ortaya çıkmış olan oluşmalar, bid'at sayılacaktır. Düşünce hürriyetinin eseri olan bilimsel gelişme duracaktır. Varlığın, kâinatın bilimsel açıklamasına veda edilecektir. Bu bilimsel açıklamadan doğacak olan moral-fikri-beşeri-teknolojik veriler, bizim dünyamıza gelemiyecektir. Böyle moral-fikri-teknolojik verilere göre kurulmuş olan ve kurulacak olan siyasi iktidar olayı da, çağların gereklerine göre gelişemiyecektir.

İşte bunlar olacaktır. Bunların olacağını da, tarih lâboratuvarında incelenecek bir Osmanlı sosyetesi, pekâlâ ispata yeter.

III — Ve oysa ki, bu menfi sonuçlar ile savaşmak için Türkiye tarihinde, bazı yenileşme ameliyelerine girişmiştir:

a) Tanzimat, semavi kuralların toplum içinde bir mutlakiyet kurup, bütün beşeri ve akli prensiplerin önlenmesine karşı ilk şuurlu hareket olarak, tanzimat, yeni ihtiyaçlara uygun beşeri kanunlar getirilmesini istemiştir. Keza, Tanzimat, yeni ordu, yeni sivil eğitim gibi yollarla, toplumun kalkınmasını, din dışı prensiplere dayalı kurumların geliştirilmesinde görme yeniliğine de sahip olmuştur. Fakat toplumun boğazına kadar gömülü olduğu dinilik ortamı, teşebbüsü başlatmış, ama geliştirememiştir..

b) Birinci Meşrutiyet de, toplumun yönetim dayanakları ile din arasındaki ayniyeti kırmıştır; toplumun siyasi idaresini ve kontrolünü, semavi prensiplerin ötesindeki beşeri kaynak ve anlayışlara bağlamıştır: Sultan iktidarına halk ortaklığı, parlâmanterizm, insan hakları doktrini gibi kurumları getirerek...

c) İkinci Meşrutiyet ise "asli hayatın icapları" na uygun

kurumlar arama teşebbüsünü teşkil etmiştir: Seçimler, parti hayatı, aile kararnamesi, çok kadınla evlenmenin önlenmesinin düşünülmesi gibi yollarla...

d) Nihayet Atatürk devrimleri; bu üç teşebbüsün yapamadıklarını yaparak toplumu, onun içindeki kişi, aile, devlet hayatı münasebetlerini lâisize edici ameliyelere girişmiş; böylece, bir lâik telâkkiye, lâik vicdana ulaşmak istemiştir. İstemiştir ki; insanın insanla; insanın tabiatla ve eşya ile; insanın sosyete ile münasebetleri, artık, semavî mahiyetteki ön ve peşin inançlara göre değil, bilimsel araştırmaların verilerine, bilimsel idraklere göre kurulsun, ayarlansın, gelişsin; sırf beşerî esaslara, bilimsel esaslara göre idare edilen bir toplum hayatı ve münasebetleri olsun. Bu toplum içinde, din, gerçek yeri olan kişi vicdanlarına irca edilerek, orada, son derece bir hürriyet uygulamasına kavuşsun ve fakat, semavî kuralların, artık objektif olan, evrensel olan, akıl ile ispatı deney ile tahkiki gereken teorik gerçekleri de vererek, bütün münasebetleri yönetme üstünlüğü olmasın. Çünkü; bu semavî kurallara böyle bir üstünlük ve şümullülük tanındı mı, onlar bir süre sonra, kendi inanç sisteminden başkasını bir gerçek olarak saydırmamaya ve bütün kurumları kendi kumandası altına almaya meyleder; insan davranışlarını düzenliyen bütün ahlâkî-hukuki-estetik-felsefi-siyasi kurumlara hükmeder; kendi üstünlüğünü kabul etmiyenleri tekfir ederek zecreder.

Onun için din, kişisel vicdanlar alanında son derece hür, ve fakat kişinin, toplumun, her türlü sosyal kategorinin beşeri hayat alanından dışarda bırakılmıştır.

IV — Fakat, son günlerde, Cumhuriyetin yerleşmesinden sonra hiç bir zaman görülmemiş bir cüret ve kesinlik ile belirmektedir ki, yeni bir şeriat isteği, tanzimat ve meşrutiyetler hareketlerine olduğu gibi, Atatürk ve 27 Mayıs devrimlerine ve lâiklik ilkesine karşı da direnmektedir; sinsi ve fakat Başbakana silâh çekecek, Millî Eğitim Bakanını tehdit edecek bir karşı ihtilâl halinde.

Bu şeriat isteği, lâik anlayışın dine bahşettiği "itikat serbestliği", "ibadet serbestliği", "yeter bir din eğitimi alabilme imkânı" ile yetinmemektedir. O, bütün toplum kurumlarını kapsıyacak bir teşkilâtlanma ile, devleti elde etmeğe ve sema-

vi kuralları biricik gerçek olarak kabul ettirmeğe teşebbüs etmektedir. Şeriat isteğinin temelinde yatan dilek budur: Devleti elde edip din mutlakiyetini getirmek.

Bu kadar şâmil dilekli bir karşı ihtilâl ile kitlelerin oy vetiresine dayanan demokratik nizam içinde, bir Milli Eğitim Bakanı, tek başına savaşamaz. Bütün yapıcı aydın güçlerin, ona, hem kanunî müeyyideler yolunda, hem de, sosyal yapıya inip onu geliştirecek akıl ve bilgi tedbirleri yolunda yardım etmesi gerekir. "

(Cumhuriyet, 9.5.1964)

Duran Karaca

ÖZEK, Dr. Çetin

AYDIN'LARIN SORUMLULUĞU

Yurt problemlerimiz bakımından son yıllar çok canlı geçti. Çeşitli çevreler, toplum düzenine etki yapacak, düzeni geriye götürecek çabalar gösterdiler. Değişik yönlerden toplum gerilemesinde çıkarları bulunan kişiler, bir nokta çevresinde birleşiyorlar. Toplumun karanlıkta kalması isteği bu değişik çevreleri birbirine bağlayan nokta oluyor. Kimler yok ki, bunların içerisinde, toplumu teokratik bir yapıya itmek isteyen dinciler, kafatasçılar, toprak ağaları, siyaset çıkarcıları, spekülâtörler bu çevreyi yaratıyorlar. Bu şekilde toplumsal bir gerilim doğuyor. Siyaset hayatında da, günlük toplum hayatında da bir huzursuzluk, çatışım ve toplum katları arasında kin doğuyor. Gerçekte bu kamplar arasında çatışımı gerektiren hiçbir şey yok. Fakat belirli bir kuvvet, çıkarcı azınlık, bu gerilimi yaratıyor, gerilimden yararlanıyor. Siyasî iktidarı, siyasî biçimler altına girerek, etkiliyorlar. Gerici diye adlandırılan bu çevre, kendileri dine inandıkları için bu isimle anıldıklarını ileri sürüyorlar. Bile bile değiştiriyorlar problemi. Mesele dine inanmak veya inanmamak değildir. Türk toplumunda hiç bir zaman dine inandığı için kimse kınanmamıştır. Mesele, din meselesi değildir. Toplumun gelişip, gelişmemesi, toplumsal değişimleri yapabilip yapamaması, diğer bir deyişle yaşayıp yaşamaması meselesidir ve din bu gelişim ve değişimleri engellemek için bir vasıta olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple, gerici çevreler, din hürriyetini suiistimal edenlerden, teokratiklerden ibaret değildir. Toplum gelişmesini engellemekte çıkarı bulunan bütün çevreler gericidir. Bu çevreler, son yıllarda, hem kuvvet kullanarak, hem din istismarı yaparak oy peşinde olan iktidarları etkiliyebiliyor ve toplum problemleri üzerinde söz sahibi olabiliyorlar.

Bu çevrelerin tutumu karşısında, aydınlarınız büyük bir vurdum duymazlık içindeler çoğunlukla. Gerçek aydın denemiyecek bir kısmı zaten bu gerici çevrelerin içinde pay edil-

mişler. Sözümüz onlara değil. Gerçek aydın olarak geçindikleri halde, gerici çevrelere katılmamakla görevlerini yerine getirdiklerini sananlardan söz açmak istiyoruz.

Çağımızın en açık gerçeği, toplum gelişimine karşı çıkanlara, çıkar için toplum yararını hiçe sayanlara, ezicilere, ses çıkarmıyanların da, en az onlar kadar suçlu olduklarıdır. Bunca uygunsuzluğu görüp, anlayıp buna karşı koymayanlar, savaşmıyanlar, bahaneciliğe vuranlar, gerçek sorumlularıdır toplumun. Korkutucudurlar da aynı zamanda. Yönleri belli değildir. Güvençle bakamazsınız bunlara. Yönünü belli etmiş toplum çıkarcılarını bilip, tanıyıp kendileri ile savaşabilmek mümkündür. Aydın kişi uykusu içinde olanlar ise, taraf tutmazlar ,olaylar karşısında nasıl bir tepki göstereceklerini bilemezsiniz. Yirminci asrın çatışımlı yaşantısı ise, kişiyi taraf tutmak zorunluluğunda bırakmaktadır. Aydını, san'atçısı, bilim adamı taraf tutmak, konularını belirli bir görüş açısından incelemek zorunluluğundadır. Yönünü belli etmelidir. Toplumundan kaçan bir bilim adamı, aydın san'atçı, bu isimleri taşımasına rağmen, her şeyden evvel vatandaş olamazlar. Vatandaş, toplumun sorunlarını düşünen, hayata karışan insandır.

Bizim aydınlarımız, çağımızın suçluluğu içindedirler. Aydınlarımız yan tutmamayı bir övünç yolu, sebebi sayarlar. Yıllar yılı bunca gerici gelişimler olmuştur, hangi aydın topluluk birlikte sesini çıkarmış, karşı koymuştur. Bunca ezintilere, haksızlıklara hangi aydın reaksiyonu ortaya çıkmıştır? Tek tük sesler çıkmıştır sadece. Hepsi demiyelim, çoğu, kendilerinin tarafsız olduklarını söylemişler, aydın kişilik arkasına sığınarak, aydınlık için savaşmaktan kaçmışlardır. San'atçısı, aydını, bilim adamı; toplumdan kaçmışlar, susmuşlardır. Kanunsuzluklara, haksızlıklara, geri gidişe baş kaldıramamışlardır. Bilim adamlarımız, kendilerinin bilimle uğraştıklarını söylemişler, günlük olayların, toplum çatışmalarının kendilerini ilgilendirmediğini belirtmişlerdir. San'atçısı da çoğunlukla öyle. Küçük görmüşlerdir çağdaş sorunlarla, yurt çıkmazları ile ilgilenenleri.

Bilmek gerekir ki, bilim de, san'at da toplumun mutluluğu içindir. Aksi halde, yapılan iş, fonksiyonsuz kalır. Toplumla ilgilenmiyen soyut bir san'at, soyut bir bilim, ereksiz, boş çalışmalardır. Aritmetik sayıların dizilişinden tutun da, bir kanun kuralına kadar hepsi toplumun mutlu yaşantısını

sağlamak için yaratılmışlardır. Yirminci yüzyıl kişilerin ve toplumun mutluluğunu amaç edinmiştir. Bilimini toplum yararına gütmeyen, san'atını, yeteneklerini toplum için kullanmayan bir kişi, bilim adamı, san'atçı olamaz. Toplumumuz bir ileri-geri kuvvetler çatışımı içinde olduğuna göre, bu çatışım, günümüzün en önemli yurt sorunu olmaktadır. Öyleyse, bu çatışma karışıp yönünü belli etmiyen, kuvvetini toplum yararına koşmamaktadır. Suçludur. Bir bilim adamı, bir aydın, değil mi ki, köşesine çekilmiştir, sadece kendine yarıyacak soyut sorunlar üzerinde kafa yormaktadır, ve toplum sorunları ile ilgisini kesmektedir, suçludur. Bilim adamı, aydın, değil mi ki, yurdun mutluluğu için çalışmamaktadır. Mutluluktan payı yoktur, suçludur.

Soyut bilim tartışmaları, san'at çekişmeleri ancak, yapısını kurmuş, mutluluğa kavuşmuş, ülkedeki kişilerin işidir. Ancak bu ülkelerde yaşayan insanların fantazi yapma hakları vardır. Birçok dertler içinde bunalan bir ülkede, kişisel aşkları, özlemleri dile getiren san'atçı, asit ve baza turnusol kâğıdı sokmakla ömür tüketen kimyacı, özgürlük, toplum gelişimi gibi sorunları bırakıp, kuru maddelerin içinde bunalan hukukçu, görevini yerine getirmemektedir.

Uygarlıkta en üst katlara çıkmış toplumlarda, bütün bilim adamları, san'atçılar siyasetle uğraşmayı görev bilirler. Örnek: İtalya'nın Cumhurbaşkanından Meclis Komisyon Başkanlarına kadar bütün ünlü siyaset kişileri Üniversite profesörleridir. Bizde ise, ünlü kişilerimiz, bilginlerimiz; siyaseti bir ayıp gibi görmektedirler. Gerçekte ise, siyaset bir ülkenin yaşantısı, ana damarıdır. Siyaset, ülkeyi yönetme san'atıdır. Aydınlarımız bilmelidir ki, kendi kişisel çalışmaları ancak iyi bir yönetim içinde değer kazanabilecektir. Aydınlarımızın kaçması bu alanı bezirgânlara bırakmakta, gerici çevrelerin siyaset alanına hâkim olabilmeleri imkânını sağlamaktadır. Gerici gelişime karşı gelmiyen aydın, toplum hayatından çekilmekle, toplumu etkilemeğe çalışmamakla bu alanı onlara bırakmakta, oy pazarlığına yol açmaktadır.

Aydınlarımız, canlarınız, kişilere, topluma katılınız. Kişisel mutluluğunuz, toplum mutluluğunu sağlamıyor. Susuyorsunuz, suçlu oluyorsunuz. Toplumun sorumluluğunu kabullenin, gelecek kötü günlerin sorumluluğundan kurtulun.

(Milliyet, 11.6.1964)

ALTAN, Çetin

HÂLÂ MI MOLLA KAFASI?

Masanın üstünde haftalık olarak Konya'da yayınlandığı anlaşılan 19 Haziran 1964 tarihli bir bücür gazete buldum. İçi arapça kırması başlıklarla doluydu:

"Nev'i beşerin hayat-ı içtimaiyyesiyle alâkadar olan içtimaiyyun ve ahlâkiyyunların kulakları çınlasın."

"Sinek kanadından tut, tâ semavat kandillerine kadar, şerike yer yoktur ki, parmak karıştırsın."

"Şark husumeti, islâm inkişafını boğuyordu. Zail oldu ve olmalı. Garp husumeti islâmın ittihadına, uhuvvetin inkişafına en müessir sebeptir. Baki kalmalı."

Biz böyle kalkınırmışız.

İran ve Afgan çöllerindeki başı sarıklı molla edebiyatından Türkiye'ye kadar sıçramış olanlar bunlar. Bu edebiyatla kalkınmak isteyenlerin ne durumda olduklarını görmek isteyenlere yol açıktır; gidip iyice bir baksınlar ve ondan sonra gelip konuşsunlar.

Doğu düşmanlığı, islâmın gelişmesini boğuyormuş. Kaybolmuş ve olmalıymış. Batı düşmanlığı islâmın birleşmesine ve kardeşliğin gelişmesine en tesirli sebepmiş. Baki kalmalıymış.

Ne demektir doğu düşmanlığı, ne demektir batı düşmanlığı?.. Eğer doğu, tekniği, iktisadı, plânı ve özgür düşünceyle kadın-erkek eşitliğini reddederek, bütün yaşama kurallarını mistik kitaplarda aramak demekse ki, mollalar böyle anlıyorlar bunu; taharetlenecek sularını dahi çıkaramıyorlar da; ya Rus, ya Amerikan sadakası artezyen kuyularının önünde kuyruğa girerek, sıra beklerken, çömelip ayak parmağı karıştırıyorlar.

Batı düşmanlığı ise, batı sömürücülüğüne karşı olmak anlamında değil, batı kafasına sahip olmak düşmanlığı anlamında kullanılıyor.

Çünkü yıllardanberi sömürülmüş ve sömürülmekte olan bütün bu sarıklı molla memleketleri, batı kafasına, batı tekniğine, batı iktisadiyatına düşman oldukları için kalkınamamış

ve batının tükürür gibi baktığı yerler haline gelmişlerdir.

Batı kafası, kendisini kimseye sömürtmez. Batının sömürücülüğüne yine batı kafasına sahip olanlar karşı çıkmaktadır.

Bütün mollalar, batı tekniğine, batı iktisadiyatına, batı özgürlüğüne düşmanlık duygularını yaydıkça, pis paçavralar içinde köle olarak yaşamaya devam edeceklerdir.

Afganistan'da hiç bir yeri görünmiyen kadınların cennetmekân vücutları bu fakir ve zavallı memleketi kurtaramamış olacak ki, Kandehar'daki yolun güzergâh hesaplarını ayağındaki şortla Amerikalı bir kadın teknisyen yapıyordu.

Afganlı kadını Amerikalı kadın önünde böylesine hayasiyetsiz bırakan molla kafası, Türkiye'yi de aynı süprüntüye doğru küreklemek istiyor.

Caddeleri Arap harfli afişler doldursun, başlarda sarıklar, sırtta entari, umacı kadınlar ve kamçıyla dövülen çocuklarla lâğım suları içelim ve yalvaralım batılılara:

— Biz sizin gibi kâfir, iffetsiz, domuz eti yiyen cinsinden değiliz. Ama yine de ne olur şu bizim yolları, binaları, bütçeyi, üretim hesaplarını yapıverin.

Ve böylece biz Tanrının ölünce cennete uçmıya hazır sevgili kulu olacağız, batılı da cehennemlik günahkârı... Haydi efendim kendi memleketini dilenci diyarına çeviren sevapkârlar olmaktansa, helâya girdikten sonra sifon çekmesini bilen bir günahkâr olmayı tercih edecek kadar da beyin sahibi değil miyiz yani?

En büyük ibadet; kimseden bir şey dilenmemek, çalışmak ve çağına lâyık olacak şekilde yaşıyarak insanlığa hizmet etmektir.

Bir molla'nın bin tekbiri, bir mühendisin bir elektrifikasyon plânı kadar bizi kutsallaştıramaz. Tanrı, insanın dışındaki kendisine dalkavukluk edilecek bir varlık değil, içindeki yaratıcı büyüklüktür.

Konya'daki bücür gazeteye inananların, kendileri gibi düşünenlerin yaşadıkları yerleri görmelerini çok isterdim doğrusu... Ondan sonra gerçeği görür de, belki de tek başlarına öldükten sonra cennete gitme hesapları yerine; petrol, termik santral ve çelik sanayii hesaplarıyla ilgilenerek memleketlerine ve insanlığa yararlı olmayı daha çok tercih ederlerdi.

(Milliyet, 7.7.1964)

Max Beckmann

ATAY, Falih Rıfkı

YALNIZ BATI TÜRKLÜĞÜ

Atatürk çağından önce milliyetçi Türkler "Türkçü" idi: Çünkü Arap arabcı, Rum rumcu, Ermeni ermenici, Arnavut arnavutçu idi. Yalnız Tanzimat Türkleri Osmanlı idi.

Biz de ilk Türkçü ve ilk Türkçeciler arasında idik. Daha o devirde Türkçülükte ve Türkçecilikte ırkçılığa karşı idik. Milliyetçiliğimiz kan değil, kültür dâvası idi. Aslı farsçadır diye "duvar" ın, aslı Arapçadır diye "kafa" nın karşılığını aramıyorduk. Batı medeniyetçisi idik.

Atatürk çağında Türkiye Türklerin olmuştur. Osmanlı da, Osmanlıca da tarihe karıştı. Bugün artık Türkçülük yok, Türklük var, Türkçelik yok, Türkçe var. Nasıl Fransa'da Fransızcı, İngiltere'de İngilizci yoksa!

Şimdi biz, Türklüğü batı medeniyetinden ayrı ve uzak tutucu sıkat ve saçma anlayış kalıntılarını tasfiye etmek için savaşıyoruz. Hristiyan olmıyan Japonlar batılıdırlar. Folklorları dışında musikisi batı musikisidir. Resmi batı resmidir. Batı medeniyet disiplini içinde elbette bir Japon şahsiyeti var. Ama aynı medeniyet içinde nasıl bir İngiliz, bir Alman, bir Rus şahsiyeti varsa! Din ne medeniyet, ne de milliyettir.

Masaldaki yarı balık, yarı insan deniz kızı gibi, yarımız doğulu, yarımız batılı bir "u'cube" kalmaktan sıyrılmağa bakalım. "Garb medeniyetinin maddiyatını alarak maneviyatlarını kendilerine bırakmak" herzesi, bize yüzyıl kaybettirmiştir. Demokrasimizin herkesi üzen zaafları ile bir batı demokrasisinin gıpta ile gördüğümüz yüce faziletleri arasındaki fark dâvayı ne kadar ters tuttuğumuzu gösterir. Demokrasinin bizde bütün maddiyatı, kanunları, kurumları, bütün şekil kalıpları var. Maneviyatı nerede? Ahlâkı nerede?

(Dünya, 10.7.1964)

ATAY, Falih Rıfkı

"GİREN ÇIKAN BELLİ DEĞİL!"

Eski partilerinden ayrılıp bir müddet bağımsızlık eden bazı milletvekilleri, C.H.P.'ye girmişler. Aralarında tanıdığımız bir ikisinin eski Atatürk partisi ideolojisi ile hiç bir ilgileri yok. Ama C.H.P.'nin kendisi de, bilhassa üst kadroda, çoktan devrimcilikle ilgisini kesmiştir. Bugün herkes biliyor ki, Türkiye'de gericilik Bayar-Menderes devrinde olduğundan daha yaygındır, daha gözyumuş altındadır. Malatya'da Yalman'a bir koyu milliyetçi saldığı vakit Menderes, olanca şiddeti ile harekete geçti idi. Bir ara şimdiki A.P. liderinin koyu milliyetçi kardeşini partiden kovan da o idi. D.P., gericiliği sömürmüş, fakat onu otoritesi altında tutmayı da bilmiştir.

C.H.P. o iktidar gibi bir soygunculuk kollektif ortaklığı kurmamıştır. Eski vurgunlar ve zulüm yok. Fakat medeniyetçe, kültürce düşünüp gidiyoruz. Atatürk'ü kaybettiğimiz yirmi altıncı yılında, okur-yazar bakımından aklı, karalı, sarılı dünya milletleri arasında sondan dördüncü geldiğimizi istatistiklerden öğrendik. Yüzümüz bile kızarmamıştır.

Her köyde, şehirlerin her semtinde Kur'an kursu sahtekârlığı altında medrese ilkokulları var. Bunlar düpedüz ve yılda yüzbinlerce Batı ve medeniyet ve devrim düşmanı yetiştirmektedirler. Sadece birer meslek okulu olmaları ve imam, yahut hatip olacak olanlardan başkalarının alınmamaları gereken İmam-Hatip Okulları, şeriat liseleri ve Anayasa prensiplerine taban tabana aykırı olarak soysuzlaşmış, "— Oğlumu gâvur değil, müslüman okuluna yollıyacağım," diyen cahil babalardan milyoner olanların yardımları ile kök salıp gelişmiştir.

C.H.P. Milli Eğitim Bakanlığı, onları olduğu gibi bırakarak, gericilerin daha da hoşlarına gitmek için midir nedir, yabancı okullar üzerine atılmıştır.

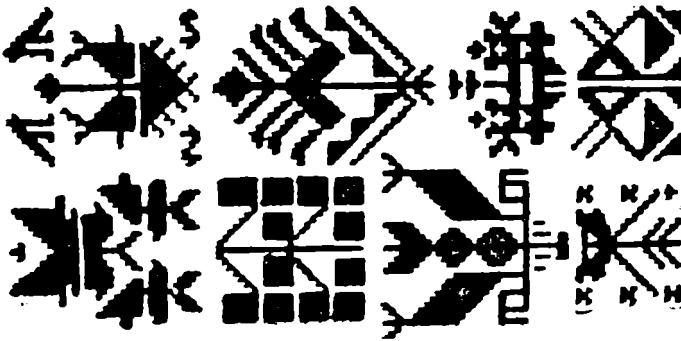
Lâisizmi dinsizlik sayan kaba, kalın, katı, karanlık ve alçak yobazlığın yalanı C.H.P.'de pek kötü bir aşağılık duygusu

yaratarak baştakilere âdeta bir "ihtidâ" çabası vermiştir. Onun için o da basit bir seçim partisi olmuştur. Yeni girenler de, vaktiyle Hürriyet Partisinden gelenlere yapıldığı gibi, liste başlarında kendilerine yer verileceğini ve nasıl olsa seçileceklerini düşünmüşler ,veya o vaadi almışlardır.

İdealsizlik, teşkilâtları menfaatçilik ve ikbalciliğe sürüklemiş, teşkilâtlar eski zamanların Ahmetpaşa takımı, Mehmetpaşa takımı gibi "mütegallibe" ve "eşraf" geleneğini hortlatmışa benzemektedirler.

Ne giren bir şey getirir, ne çıkan bir şey götürür. Ödenek yer, döviz sömürür dururlar. Henüz Atatürk devri ruh ve ülküsünü taşıyan, yazık ki merkezciler baskısı altında nefes alamıyan parti "menkûp" ları bakalım ne zaman isyan edecekler ve kurultaylara biraz can verecekler?

(Dünya, 11.10.1964)

TANJU, Sadun

BİZİM JURNALCILAR

Bu memlekette Atatürk'e, İsmet Paşa'ya casus dendiğini, komünist dendiğini Demokrat Parti iktidarı zamanında görmüşüzdür. İmzasız jurnaller basar ve halk arasında dağıtırlardı. Parti kongrelerinde de kalkar, bütün muhalifleri vatana hiyanetle, gizli emellere hizmetle, komünist uşaklığı ile suçlamağa çalışırlardı. Bugün muhalefet makaleleri döktüren eski devir yazarlarının karşılarında gördükleri her fikre "komünizm propagandası" diye saldırışlarını "hâfıza-i beşer" unutmamıştır.

Şimdi eski alışkanlıklar, yeniden tepiyor. Yine parmaklar memleketin saygı duyduğu, sevdiği, inandığı adamlara uzatılıyor, "sen komünistsin!" sen şusun, sen busun deniliyor.

Diyenler de kim?

Hepsini tanıyoruz. 27 Mayıs'ı başlarına bir yumruk gibi indirenleri -akıllarınca- milletin hışmına uğratacaklar. Özledikleri sahne, milletin ayaklanıp bütün aydınlarını, ilericilerini, Atatürkçülerini "sizi komünistler!" diye silip süpürmesi, ezip geçmesidir. O zaman pek keyiflenecekler, pek rahatlıyacaklar.

BİZİM RADYO

İsmi "Bizim Radyo" ama, aslında onların sayılır, zira kulaklarını onun neşriyatından ayırdıkları olmamıştır. Bu propaganda radyosunun günlük neşriyatında bekler ki, bir Türk aydınının ismi geçsin. Hücum edecekleri bir muhaliflerinden bahsedilsin! O ismi duydular mı, hemen ellerindeki beş-on bin tirajlı yayın organlarında jurnallerini baş köşeye oturturlar:

"Nadir Nadi'yi, Yaşar Kemal'i, Aziz Nesin'i Moskova'nın tuttuğu meydana çıktı, işte vesikası!"

Derler. Bizi, Nadir Nadi'nin, Yaşar Kemal'in, Aziz Nesin'-

in, veya Çetin Altan'ın, Bedii Faik'in, İlhan Selçuk'un birer vatan haini olduklarına inandırmağa çalışırlar. Yani, bu yazarlar, gazeteciler, edebiyatçılar memlekete hiyanet etmektedirler, bizi düşmanlara satmağa hazırlanmaktadırlar da, jurnalı yapanlardan başka herkes uyumaktadır, işin fecaatini görememektedir, öyle mi?

MİLLÎ BASIN

Bizim milli basınımız, komünisttir, satılmıştır, Moskova uşağıdır bu armut kafalılara göre. Cumhuriyeti okumıyacaksınız, Milliyet'e inanmıyacaksınız. Dünya'yı ele almıyacaksınız. Yön baştan aşağı mikroptur. Adamlar, en hafif şekilde bahsettiğim bu "gerçekler" i diyar diyar dolaşıp tertipledikleri "Türkiye'deki komünistler" konferanslarında kusuyorlar. Utanmadan, fikir haysiyeti yönünden en ufak bir endişe duymadan, gazetelerin baş sahifelerinde "Komünizmin Dost ve Düşmanları" diye isimler, müesseseler veriyorlar. Yeni İstanbul gazetesi dostumuzmuş, Yeni İstiklâl gazetesi dostumuzmuş, Toprak dergisi dostumuzmuş; ama ilerici sendikalar, Öğretmenler Federasyonu, Millî Devrim Ordusu kıpkızıl düşmanımızmış!

Bakın hele siz, toplumu baş aşağı getirmek isteyen "Fedayanı İslâmcılara! Yenilikçi, devrimci, Atatürkçü, gerçekçi, namuslu, vatansever kim varsa kötüleyecekler ve memlekete Yeni İstanbul, Yeni İstiklâl, Toprak fikir seviyesini getirecekler!

YASAK SÖZLER

"Bizim Radyo" kullanılmasını istiyor diye, bize yasak etmek istedikleri konulara bakın:

İlerici kuvvetlerden bahsetmiyeceğiz. Gericiler, gerici kuvvetler demiyeceğiz; kafatasçılar, düşükler,, menfaatçiler sözlerini ağzımıza alamıyacağız. Neden o? Çünkü, "Bizim Radyo" yayınlarında, "aman bu sözleri kullanın, bu konuları ele alın" diyormuş. O halde biz bahsedersek komünist olurmuyuz. Barıştan, toplumculuktan, mutlu azınlıktan, emekçilerden, faşist kanunlardan söz açarsak da komünist olurmuşuz. Toprak ağalığını, Burjuva partileri, emperyalist Amaçları, Ame-

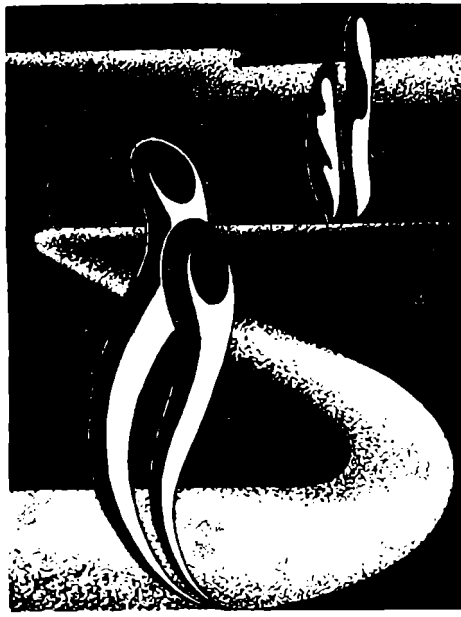
rikan politikasını ele alırsak da komünist olurmuşuz. Toprak reformundan, NATO ve CENTO ittifaklarının gözden geçirilmesinden, Türkiyenin tarafsızlığından, Türk-Sovyet dostluğundan bahsedersek de komünist olurmuşuz.

Peki, nelerden bahsedersek komünizm propagandası sayılmıyacak?

Onu, hele Cumhuriyet'ler, Milliyet'ler, Dünya'lar, Yön'ler, Akis'ler, Kim'ler susturulsun, Yeni İstanbul'lar, Yeni İstiklâl'ler, Toprak'lar, İhlâs'lar, Nur'lar etrafa saçılsın, memleketi kaplasın, o zaman söyliyecekler.

Hani insanın aklında bu "Bizim Radyo" aslında şu bizim jurnalcılar mı acaba? suali gelmiyor değil.

(Ulus, Ekim 1964)

Hüsnü Züber

ATAY, Falih Rıfkı

MADEM Kİ DERDİMİZDİR, YANALIM

İspanya bu yıl turizmden 900 milyon dolar, yani aşağı yukarı 10 milyar Türk lirası döviz sağlamıştır. Bütün endüstrileşme ve dışardan alım işleri için bu parayı kullanacaktır.

Evvelki yıl İspanya'da 4500 kilometrelik bir dolaşma yaptım. Gerçi şehirlerinde daha fazla düzen ve bayındırlık var. Fakat, Türkiye'nin de her yanını dolaştığım için söylüyorum, ne tarihçe, ne tabiatça, ne iklimce bizimle yarışamaz.

İtalya, Kuzeyi Güneye bağlayan büyük güneş yolunun tamamlamıştır. Biz yollarımızı yapsak, yılın bütün mevsimlerinde İtalya kadar, ama daha çeşitli olarak, serin arıyanlara serin, ılık arıyanlara ılık, sıcak arıyanlara sıcak ve her zaman güneş verebiliriz. Marmara, Ege ve Akdeniz kıyılarımızı dolanan, moteller, eğlence yerleri, turist köyleri ve kampinglerle donanmış Türk güneş yolu, milletlerarası turizmi mıknatıs gibi kendine çeker. Birkaç yıl içinde birkaç milyar dökmeye değer.

Önsözüm bundan ibaret.

Bütün çabalarımızı gerçi bu imkânları sağlamak üzerine çevirmeliyiz. Ancak yobazca, softaca, kuru ve katı yaşayış havamızı, medeni yaşayışa çevirmemizin de asfalt yol kadar, rahat moteller kadar önemli olduğunu söylemeliyim. Onun için, Karadeniz kıyılarından bahsetmedim. Karadenizimizin eşsiz tabii güzelliklerle çevrili şehir ve kasabalarında bir hayli sene hele son yıllarda gittikçe kararan yaşayış, insanı geldiği yere doğru geri iter. Bu bölgelerin uyanık aydınları, sindirilmiştir. Bir defa bir vapur seyahati yaptım. Müslümanlık, ki sadeliktir, gürültüsüzlüktür, asilce gösterişsizliktir, büyüklük ve türlü törenli hristiyanlığa üstünlüğü bundandır, ayol, siz yük ambarları üzerinde cemaatle namaz nümayişleri yapılabileceğini hatıra getirebilir misiniz? Birinci sınıf güvertede

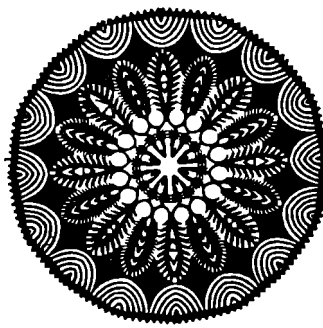
içkili ve mezeli masalar, durmadan alaturka veren hoparlör, ikinci sınıf güvertede ezan!

Sırası gelmişken, ezanı hoparlöre koymanın İstanbul'da yakın apartıman fiatlarını düşürmüş olduğunu sözlerimize ekliyelim. Çocukluğumuzun o tatlı, okşayıcı ve gönüller ferahlatıcı sabah ezanı kaybolup gitti. Dört hoparlörden bir haykırış.

Yobazlık, hele Karadeniz kıyıları ile İç Anadolu'da müslümanlığın reddettiği saldırışçı bir karakter bağlamıştır. Dinimizin sadeliğini, asilce gösterişsizliğini, insanlara huzur verici "dokunmayışlığım", ulu Tanrı ile karşı karşıya serbest bırakıcı büyüklüğünü bozmuştur. Beyoğlu'nda hristiyanlarla dolu Balıkpazarı'nda hoparlörle mevlût verildiğini duymuşumdur. Bir de Pazar Konuşmasında anlattığım İspanyol esirinin hikâyesini hatırlayın: Kanuni devrinde kilise gezip görmek isteyen Türklere kapıdaki Yeniçeriler, gir, bak, fakat ses çıkarırsan, kafana çomağı yersin, derlermiş.

Fakat softaya sorarsanız, oturmasın bu memlekette gâvur soyu! Gelmesin bu memlekete gâvur soyu: Yılda 10 milyar nemize gerek? Birer kuru lokma ile birer yırtık hırka yeter de artar bize!

(Ulus, 13.10.1964)

TANJU, Sadun

AŞIRI CEREYANLAR

Hükümet, toplumun huzurunu korumak ve devletin varlığını tehlikeye düşürücü cesaretleri kırmak maksadiyle bir kanun tasarısı hazırladı ve İçişleri Bakanı Orhan Öztrak da kısa bir müddet evvel bu kanunla gerici ve şeriatçı faaliyetlerin daha müessir şekilde takip edileceğini halk oyuna açıkladı.

Hükûmetin hazırladığı ve yakında parlâmentoda milletvekillerinin müzakeresine sunacağı kanun tasarısı hiç şüphe edilmemelidir ki, "aşırı cereyanlar" ismi altında bir fikir ve söz hürriyeti esareti hedefine yönelmiş değildir. Böyle bir şey ne düşünülebilir, ne de fikir ve söz hürriyetlerini baskıya almanın çıkar bir yol olabileceği akla gelir. İçişleri Bakanı'nın "aşırı cereyanlar" konusunda gerici ve şeriatçı faaliyetleri öne alması, bu faaliyetlerin meydana getirdikleri tahrip ve zararların mutlaka önlenmesi zaruretinden doğmaktadır. Plânlı kalkınma devresinde yeni reformlara şiddetle ihtiyaç duyan Türkiye'de her ileri atılış hareketini bir komünizm plânı ve oyunu şeklinde göstermeğe çalışan milli heyecanı söndüren ve bütünlüğü bölen teşebbüsler elbette ki başıboş bırakılmıyacaklardır.

ALLAHIN MÜCAHİTLERİ

Siyasî parti kongrelerinde, Nurcu toplantılarında gizli açık risâlelerde, kahvehane sohbetlerinde, gazetelerinde, dergilerinde, kalkıyorlar, devletin en yüksek mevkilerinde bulunan sorumlu kişilerden, öğretmenlere, subaylara, yazarlara, en büyük millî gazetelere, üniversitelere ve gençliğe kadar memleketin bütün devrimci unsurlarına "Komünist" damgasını vuruyorlar. Mevcut nizamın değişmesi, mükemmel hale gelmesi, daha iyi işlemesi için devrimci çevrelerin her hareketine karşı çıkıp işin içinde bir komünizm oyunu olduğunu ileri sürüyorlar. Toprak reformu, komünistlerin tuzağıdır. Vergi refor-

mu, komünizmin servet düşmanlığıdır. Bir devlet müessesesinin veya bütünüyle idari mekanizmanın tenkidini yapmak, daha iyi işlemesini istemek komünizmin "temizlik" yapma taktiğidir. Dış politikanın gözden geçirilmesini teklif etmek komünizme hizmet etmektir. Amerikan dostluğunu tenkitten geçirmek, Rusya'ya meyletmektir. NATO'nun tutumunu beğenmemek, onun dağılmasını isteyen komünizmin arzusuna uymaktır. Velhasıl, biraz daha şahsiyet kazanmak, biraz daha refah ve saadet aramak istikametinde hangi hareketi yapmağa kalkarsanız 35-40 yıl önce, Atatürk'ün karşısına dikilen gerici, medeniyetsiz düşünce, sizi de göğüslemeğe çalışmaktadır. Bunlara aslında, Atatürk'ün yaptığı gibi, medeniyetin sert tokadını indirmek lâzımdır, ama 1964 Türkiye'sinde "mevzuatı kuvvetlendirmek" yoluyla hizaya getirileceklerine hâlâ inanç vardır. Kendilerine Allahın mücahitleri rolünü yakıştıran medeniyetsiz, fikirsiz ve maksatlı bir grup toplumun ilerlemesi ve refaha kavuşması için girişilen her teşebbüsü baltalamağa çalışarak milletin dini duygularını hoyratça incitmekten çekinmemektedirler.

YARATILAN KORKU

Bu adamlar serbest bırakılsalar, her şeyi kırıp döktükleri, bütün kıymet hükümlerini parçaladıkları gibi, toplumun dinî duygusunu da ortadan kaldırırlar. Yaratacakları felâket sahneleri içinde manevi değerleri kazığa oturturlar. Demek, toplumun faydasına ne yapılmak gerekiyorsa, Tanrı onu istememektedir. Ve refah için, saadet için neye teşebbüs ediliyorsa, bunun adı açıkça "komünizm" dir. Tanrıyı kullarından bu derece uzaklaştırmak ve komünizmi bu derece sevimli kılmak, ancak gerici-şeriatçi zekâsının eseri olabilir!

MİSİLLEME

Şimdi öğreniyoruz ki, gerici çevreler, kendilerine yönelen dikkati dağıtmak için yine malûm taktikleri ve zekâlarıyle bir karşı harekete teşebbüs ediyorlar ve hükûmetin tasarısına paralel bir "komünizmin önlenmesi ve özel mahkemeler kurulması" teklifi getiriyorlar. Niyetleri, memleketin devrimci ze-

kâsını ve Atatürkçü ruhunu bu mahkemelerde sigaya çekmek ve "suçlu, ayağa kalk!" demektir.

Ah, o mahkemeler kurulsa, bunlar da memleketin öz vatanperver kabiliyetli evlâtlarına "suçlu, ayağa kalk!" deseler ve onlar da bir ayağa kalksa!

Bunlar, bütün memleketi ayağa kaldırır bunlar!

(Ulus, Ekim 1964)

Necati Akın

ATAY, Falih Rıfkı

ASIL PROPAGANDA KAYNAĞI

Tarihin hiç bir çağında ve yeryüzünün hiç bir köşesinde fikir yasağı ile hiç bir kriz yatıştırılmamıştır. Fransız ihtilâdinden sonra hürriyetçilik, otoriter rejimlerin hepsinde suç sayılmıştır. O zamanlar, liberal damgası, şimdiki bolşevik damgası gibi bir polis yaftası idi. Ama birkaç kuşakta bütün Batı istibdadları yıkılıp gitmiştir. Polis, hiçbirini kurtaramamıştır.

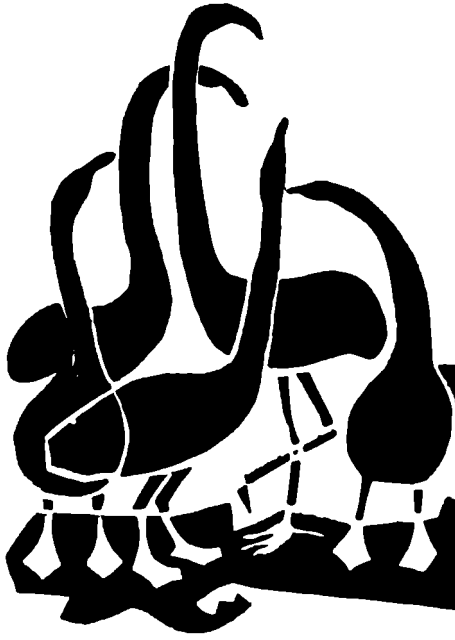
Bugün de bizim gibi gerilerde çıplak ayak üstüne bir şiir veya yoksulluk üzerine bir hikâye yazdınız mı, poliste "fişlenirsiniz". Çünkü komünistlik propagandası yapmış olursunuz. Asıl komünistlik propagandası devlet ve millet emektarlarını duyurmamaktır. Asıl komünistlik propagandası, köprüaltı ve gecekondu sefâletleridir. Açlıktır ve çıplaklardır. Politika partizanlarına banka ve işletmelerden milyonlar dağıtmak, üç çocuklu öğretmene iki odalı bir yuva vermemektir. Açlığın, çıplaklığın ve türlü yoksullukların şiire ve hikâyeye geçmiş olmasından ne çıkar? Onları memleket havasını zehirlemekten kurtarmak lâzımdır. Evet, her yerde komünistlik ülküsüne kapılmış olanlar vardır. Komünistliğin alabildiğine serbest olduğu Batı ülkelerinde bunlar neden iktidarda değildirler? Hattâ sosyal adalet düzeni bizde olduğu gibi, partizanca ve alaturka değil, fakat bilimlice, Batılıca geliştiği kadar komünistlik zayıflamaktadır. Hind'in tehlikesi Kızıl Çin'in propagandası değil. Bombay'da hiç bir sığınağı olmadığı için, sokaklarda yatan 600.000 çatısız ve açlıktan fırınları yağma eden milyonlarca ekmeksizdir.

Türkiye'mizde apaçık partizan kayırıcılığı ve bütçenin yüksek politika ve bürokrasi takımınca yağma edilesiye israf edilişi, aşağılı yukarılı resmi yaşayıştaki açık adaletsizlikler, ekonomik ve sosyal dâvalara Batılıca, ilimlice, yetkilice el konmaması, hiç şüphesiz inançtan aşırı solcuların işini kolaylaş-

tırmaktır. Karşı kuvvet sanılan ırkçılık ve mukaddesatçılık baskıları ise, bütün aydınları ister istemez ve bütün bizim gibi gerilerde olduğu üzere sola kaydırmaktadır.

Komünist propagandacısı mı? En başta irtica! En başta ikbalci, ödenekçi, yiyici politika! En başta ırkçılık ve hepsinin birden, memleket dâvalarını çözecek olanları bir yana itmeleri ve atmaları!

(Dünya, 6.11.1964)

Rıza Topal

ALTAN, Çetin

GENİŞ GENİŞ DÜŞÜNMEK

Çağımızın insan mutluluğunun aranışı üzerine getirdiği yeni düşünceler, yeni değerler, yeni anlayışlar vardır.

Maalesef Türkiye ortamı henüz bu yeni düşünceler ye, ni değerler ve yeni anlayışlardan çok uzaktır ve çeşitli devirlerdeki eğilimleri dahi formüle ederek inceleme ve kıyaslar yapma ihtiyacını pek duymamaktadır.

Kısacası, insanlık üzerine düşünmeye ve araştırmalar yapmaya alışık değiliz. Bunun için de, bu konularda ne kültürümüz, ne sezgilerimiz, ne hükümlerimiz gerektiği kadar hassaslaşmış ve bilenmiş bulunmuyor. Bu büyük boşluğu hiç bir esasa dayanmıyan tekerlemeler, aşınmış sözler ve kulağımıza çalınmış bazı pek yavan benzetişlerle doldurmaya çalışıyoruz. Bunların bilim ölçüleri önündeki sağlamlık derecelerini merak etmiyoruz. Gayet rahat bir sorumsuzlukla aklımıza her geleni ulu orta savuruyor, kendi başımıza uyduruverdiklerimizi büyük doğrular gibi, halka sunmaya kalkıyoruz. Sadece bir tek şeye dikkat ediyoruz; tarafsızmış gibi büyük büyük fırlattığımız kıtırların kendi kişisel çıkarlarımıza uygun olmasına... Bu da ne kadar bilimden, objektiviteden uzak ve ilkel olduğumuzu gösteriyor.

Yirminci yüzyılın başına kadar yaşamanın zaferi, bir tek ölçüye dayanıyordu: En çoğa malik olmaya. İnsanlar "En çoğu benim olsun" yarışı peşindeydiler. Yaşamanın amacı ve mutlu olmanın çaresi bu zannediliyordu.

Bugün bu ölçü, kökünden değişmiş ve "En çoğu benim olsun" yarışı, "Hep birlikte daha çok yaratma" aşkına yönelmiştir. Çağımızın mutlu ve üstün kişisi, şahsen en çoğa sahip olan değil, en çoğu yaratan bir ortamda yaşayan ve buna çalışandır. En çoğa malik olmak ayıp sayılmaya başlanmıştır. Şahsen malik olmak çabası, daha iyiye doğru hep birlikte mevcut olmak arzusuyla yer değiştirmiştir.

"En çoğu benim olsun" yarışmasının insanlara mutluluk değil, korkunç eşitsizlikler, haksızlıklar, sıkıntılar, cinayetler ve sefaletler getirdiği anlaşılmıştır. Hep birlikte en çoğu yaratmaya çalışmanın ve insanların bütün güclerini insanlık için harcayarak, boyuna kalkınan ve gelişen bir ortamda, fert fert aynı refah ve garantiye sahip olmalarının çok daha mutlu bir yol olduğu matematikle tesbit edilmiştir.

Biz, ne bu değişiklikleri, ne her iki anlayış arasındaki farkları, ne de daracık ferdî bir açıdan bütün insanlığı kucaklayan geniş bir açıya doğru yönelmedeki faktör ve metodları aslâ şuurlandırmış değiliz.

"En çoğu benim olsun" çabası, pragmatik bir felsefenin, halk deyimiyle "At binenin, kılıç kuşananın" tezinin çocuğuydu. Garantisiz bir ortamda tek başına, kendini garantiye alma ihtiyacının sonucuydu.

Tıpkı yasaların bulunmadığı ilkel devirdeki "En kuvvetli ben olayım" arzusuna benziyordu. En kuvvetli olmak, garantinin tek şartıydı. İlkel devirdeki bu pazu kuvveti garantisi, hukukî bir toplum yaratmakla bitmiş ve yerini iktisadi kuvvet garantisine bırakmıştı. Şimdi iktisadî kuvvet garantisi de yerini iktisadî bir toplum organizasyonunun garantisine bırakmaktadır...

Vahşiler ilk hukuk düzenini gördükleri vakit, kimbilir nasıl sıkılmışlar ve kimbilir nasıl bağırmışlardır:

— Hiç özgürlük kalmadı. Kimse kimseyi öldüremiyor. Kimseyi dövüp kesemiyorsun... Hemen biri gelip yapışıyor koluna...

İktisadî toplum organizasyonunun garantisi de şimdilik bazı gözlere böyle görünmektedir:

— Sırtüstü yatıp oturamıyorsun. Aza alıp çoğa satamıyorsun....

İlkel devirde yalnız pazusu en kuvvetliler garantideydi. Ama cılızlar eziliyordu. Hukuk düzeni insanlığa, fizikî olarak kuvvetliye ezilmemek garantisini getirmiştir.

Vağımızın yeni anlayışları da büyük insan sayılarına iktisaden ezilmemek garantisini getirmektedir.

Bunun metodu, pragmatik değil, rasyoneldir. Yani, "At binenin, kılıç kuşananın" tezine göre değil, aklın icabına, plânlara, istatistiklere göredir.

Biz bu ayrımları, bu incelemeleri yapmıyoruz. Daha doğrusu yapmaya ihtiyaç duymuyoruz. Kendimizi düşünmekten, insanlıkça düşünmeye alışmamışız. Gemisini kurtaran kaptın, anlayışından kurtulamıyoruz ve anlamıyoruz ki, bütün gemileri birden kurtarmak için hep beraber uğraşmak, teker teker gemi kurtarmaya uğraşmaktan çok daha büyük bir mutluluk getirir hepimize.

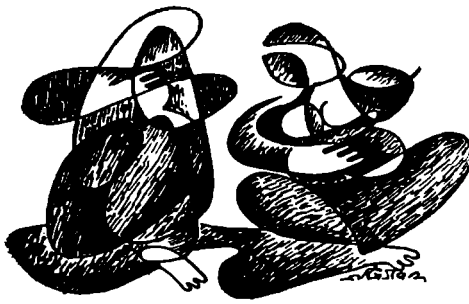
Buraya kadar yazdıklarımın bir de matematikle ispatlanış şekli vardır ki, bizimkisi hariç, yeryüzünün bütün iktisat fakülteleri bununla uğraşmaktadır.

Kennedy bir söylevinde:

— Amerika bana ne verir diye düşünmekten vazgeçip, bir parça da, Amerika'ya ben ne veriyorum, diye düşünmeye başlayınız, diyordu.

En çoğu benim olmuş... Hiç bir mutluluğu yok bunun. Ben en çoğun mutlu olması ve hep birlikte mutlu olmamız için ne yaptım, ne yapıyorum. Bunu sağlam sağlam duymanın zevki, saadeti, huzuru her şeyden üstün. Çünkü bu duyguda insan olduğunu tatmanın ve insanların gitgide daha genişliyerek devam edecek olan mutlu yaşantısında kendince bir şeyler yapmış olmayı bilmenin güzelliği var. Bu güzellik, en mutlu yoldur. Çünkü insanı, devam edecek insan kuşaklarıyle karıştırarak, onların içinde eritip, ölümsüzlüğe götüren tek yoldur.

(Milliyet, 9.11.1964)

Mehmet Aslan

GÜRESİN, Ecvet

MECLİSTEKİ TARTIŞMALAR

Sadece son gensoru tartışmaları, Türkiye'inizin içinde bulunduğu tehlikeli çalkantıları ve çıkmazı göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Millet Meclisi iki oturumdan beri gûya sol ve sağın kavgası içinde. Millî Eğitim Bakanlığının iç bünyesi bir çamaşır sandığı gibi kürsüden karıştırılıp geri hesapların mücadelesinde kullanılıyor ve arkasından sanki mesele yalnız Eğitim Bakanı meselesiymiş gibi, bahtı kara teşkilâtı kurtaracak bir efsane kahramanı aranıyor.

Aslında, Millî Eğitim Bakanlığı üzerinde yapılan gürültüler, Türkiye'nin içinde bulunduğu sisli, puslu, ve sisler arkasında hesaplarm çarpıştığı bir ortamın gürültüleridir. Halen tam bir kaos manzarası gösteren bu Bakanlığın geçirdiği devreleri incelersek, merkezî otoritenin tutumuna ve davranışına göre, bazan açığa çıkan, bazan baskıyla küllenmiş gibi görünen "uç" lar mücadelesinin gittikçe artarak devam ettiğini ve kliklerin düşman kardeşler misali, kendi mücadeleleri uğruna idareyi kemirdiğini görürüz. İşin hazin tarafı, bu gruplar daima Millet Meclisindeki koruyucu gruplar tarafından desteklenmişler ve her desteklenişte Eğitim Bakanlığı biraz daha yara almıştır. Fakat asıl yara alan ve asıl darbelenen şüphesiz Türk millî eğitimidir, yetişmekte olan çocuklarımızdır. Türk millî eğitimine hizmet için çırpınan koskoca bir öğretmen topluluğudur. İdaresizlik, programsızlık yüzünden çeşitli, hattâ bir ifadeye göre, 70 menşeden gelmiş öğretmenlerden kurulu Millî Eğitim ordusu içinde, hesabı müşkül kadro muvazenesizlikleri, başlıbaşına bir huzursuzluk kaynağı teşkil eder. Bu çeşitlilik, öğretmenler arasında adaletsizliği yıllar geçtikçe arttırmış, ve ehliyet ikinci plâna itilerek, siyasî hesaplar ve baskılarla, âdeta kapanın elinde kalan intibak ka-

nunları birbirini kovalamıştır. Maddi meseleler aslında uçların mücadelesinde büyük rol oynamış ve çıkarların istismarı, gruplaşmalarda en kolay ve en etkili yol olarak kullanılmıştır. Ancak hemen söylemek gerekir ki, gruplaşmalar 120 bin öğretmenin hepsini birden kapsamamakta, daha çok Bakanlık merkez teşkilâtı içindeki başlarla, onların destekçileri tarafından yürütülmektedir.

Bu kaos'tan kurtulmak, kısacası önce farklılıkları getiren sistemi, daha doğrusu sistemsizliği ortadan kaldırmak için meselenin esasına giren bir çaba gösterilmiş değildir ve yıllardanberi her sıkışan Bakan, sadece idealizmden, Türk öğretmeninin fedakârlık ve vefakârlığından söz etmekle, hem idarenin ayıbını örtmeye, hem de afyon yutturup, huzursuzlukları önlemeye çalışmaktadır. Oysa, Türkiye'nin aydın ordusunun bir kolu olan öğretmenler, bu afyon tedavisinin ardında ne oyunların oynandığını, kliklerin kendi adamlarını nasıl kayırdıklarını ve Hasan'ın böreğinin nasıl yağma edildiğini pek iyi bilmekte ve siyasi partilerin baskısiyle, hattâ Millî Birlik Hükûmeti devrinde dahi, mutlu azınlık olmaya çalışan iki ucun mücadelesini çaresizliğin verdiği huzursuzlukla seyretmektedirler.

Millet Meclisinde devam eden tartışmaları dikkatle izliyenler, gensorunun verilişindeki asıl maksadın bir yandan komünizm ticaretinden daha fazla pay alabilmek gayesini güttüğünü, öte yandan çile çeken öğretmenin, öğretmensiz öğrencinin sırtında tepine tepine oy elde etmek çabasının nerelere kadar götürüldüğünü farkedebilirler.

Ama bu farkediş neye yarar? Hiç.

Türkiye'nin diğer çözüm yolu bekliyen dertleri gibi, bu mesele de geliyor, birtakım kişilere çıkar sağladıktan sonra, "hiç" e dayanıyor.

(Cumhuriyet, 15.11.1964)

KOÇ, Şükrü

MUSTAFA KEMALCİLERDEN ÖC ALINMAK İSTENİYOR

Birtakım masum kavramlar ve mes'ut kelimelerin ardına sığınarak halk kitlelerinin uyandırılmasına kendini adamış yurtseverlere, aydın topluluklara, Atatürkçü teşekküllere iğrenç ihtiralar atılarak, hizmetten alıkonulmak istenilmektedir. İftira edecekler ve biz yılacağız, meydanı bu çarpıklara, bu anokronik zavallılara, bu aşiret devleti sevdalılarına, bu halk düşmanlarına, aydınlıktan, uyanmışlıktan, kalkınan insanlarlan korkan bu menfaat zebunlarına bırakacağız. Yağma yok. Halkın öz benliğinden çıkardığı ve hizmetine aldığı Türk çocuklarını kirli ellerin ve iğrenç dillerin tasallutundan koruyacağız. Şunu da açıkça belirteyim ki, bu tahrifler, bu iftiralar ve bu tecavüzlerden yılarak, Türk milletini çağdaş uygarlık dünyasının bulunduğu noktaya götürmek; hukuki, iktisadi ve kültürel bağımsızlığa kavuşturmak için, Büyük Atatürk'ün başladığı savaş cephesinden dönecek değiliz.

Kendilerinin hoşlanmadığı, ya da çıkarlarına zarar verici sandıkları herkese bunlar aşırı solcu ya da komünist derler. Haysiyet sahibi bütün kalemler, bütün hür düşünen kafalar büyük toplumların, işçilerin, köylülerin, gecekondu sakinlerinin, esnafın ve kalkındırılmaya muhtaç her toplum katının ıstıraplarını dile getiren insanlar, bunların nazarında ya solcu, ya da komünisttir. Bu yolla, her gün, mütemadiyen dil uzattıkları şerefler artmaktadır. İnsanları parçalamanın, bölmenin, millî bütünlük ruhu içinde karşılıklı sevgiyi yaratarak sağlam bir cemiyet kurmanın karşısında bulunan bu zihniyet, bilerek ve kasıtlı olarak komünizme en büyük hizmeti yapmakta, komünizmi sempatik göstermek, hergün herkesin kulağında bu kelimeyi taze tutmak suretiyle müessir bir komünizm propagandası yapmaktadırlar. Bu aslında onların çok iyi bildiği ve Stalin'le ortaklaşa kullandıkları provakasyon ve tribun metodlarıdır...

Bu ortaçağ kalıntıları sanırlar ki, aydın ve namuslu kalem sahiplerine komünistlik ithamı yapılırsa, vurgunlar, suiistimaller, soygunlar halka intikal etmiyecektir. Bu fikir zaptiyeleri sanırlar ki 100 bin kişilik bir aydın öğretmen ordusunun temsil-

cllerine aşırı solculuk isnadı yapılırsa, çocuklarımızın, gençlerimizin ve halkımızın ümmî kalması sağlanacak ve istismarlar devam edecektir. Bu çarpıklar sanırlar ki ızdırap konularını dile getirenler itham altında tutulursa gecekonduların bir tek odasında yaşayan 15 kişilik ailelerin sefaleti bilinmeyecek, köylünün alın teri olan pamuğu, fındığı, tütünü, inciri, üzümünü elinden çarpanların marifetleri duyulmayacak, nüfusun % 61 inin ümmî olduğu, 7 milyon insanın bir karış tapulu topraktan mahrum bulunduğu, millî gelirin yarısının birkaç bin kişi tarafından pay edildiği, köylünün ise yılda ancak 5-6 yüz lira ile kifafı nefs ettiği gerçeği öğrenilmiyecek.

Bunlar, bizim milletimizin ıztıraplarıdır. Bu ıztıraplar söylenilecek, yazılacak, tartışılacak. Sonra derdin teşhisi yapılacak. Problemlerin çözüm yolları bulunacak. Bunu hep birlikte yapacağız. Türk Anayasası bu devletin, hiçbir aile, sınıf, zümre menfaatına değil, toplumun tüm mutluluğuna çalışacağını tesbit etmiştir. Bu ilkenin işletilmesi için, demokratik ve seçime dayanan organları görevlendirmiştir. Bu arada, toplumun organik bir gelişme ve fonksiyonlaşması da esas alınmıştır. Milletin mutluluğu için, yalnız politikacılar değil, yalnız hükûmet görevlileri değil, basınıyla, işçisiyle, gençliği ile, öğretmeniyle, esnafı ve sanatçısıyla bütün meslek teşekkülleri de düşünecek, tartışacak, yazacak ve söyleyecek. Biz politikacılar, meslek teşekküllerini, demokratik cemiyet yapısının mozayikleri olarak kabule mecburuz. Bir İngiliz devlet adamının dediği gibi, meslek teşekkülleri sıhhatli ve dengeli cemiyetin vazgeçilmez unsurlarıdır. Kitleler taazzuv etmedikçe, organik gruplar haline gelmedikçe, demokrasi sağlam temellere oturamaz. Yığınlar, kolayca yapılan hissi tahriklerle kısa zamanda dikta heveslilerinin eline geçer.

Komünist ve faşist diktatörlüklerde, hür, bağımsız meslek teşekkülü var mıdır? Grevi ve toplu sözleşmesi bulunan sendika var mıdır? Yoktur.

Demokrasiye gerçekten inananlar, gerçekten bel bağlayanlar, her meslek grubu gibi öğretmenlerin ne dernek ve hattâ sendikalar altında toplanarak, hem kendi gruplarının hukuki, iktisadi menfaatlerini korumaları, hem de kendi mesleklerinin daha iyi icrası için mevcut şartların ıslahını sağlayıcı çalışmalar yapmalarını tabiî, normal, demokratik bir hak sayacaklardır.

(Vatan, 22.11.1964)

ŞİİRLER

Halis Biçer

DUVARLAR ÖTESİNDEN...

Biliyorum bu duvarın arkasında uzanıyor
Taş parçaları.. çöplük.. geyik gözleri!
Korkularım yığmış taşları.. bütün unuttuklarım
çöplükte
Yaşadığım gözler bu.. mızraklarım avcumda.

Bu duvarın arkasındadır menekşeler
Bir güzel dayak yediğim günler anamdan
Arkamdan gelemezsin körkütürüm sevinç
Oyuncaklarımla gömül sus uyu!

Bütün ipler kopmuş.. bir ucunda uçurtmam
Bütün dallar kırılmış.. bir ucundan tutmuyor horoz
sesleri
Karanlıklarla soluk soluğa gözlerim.

Boğulan nehirlerin uğultusu.. mavisiz insan gökleri
Savaşlar bitince gelecekmiş salkım salkım öpüşler
Taşsız.. çöplüksüz.. geyiksiz!

Doğan ACAR

KEMERLERİM BOL

Belim sığdı ellerine adamın
Günden güne ireldim
Oğullandım gün gelince..

Şiirler yazıyorum al baştan
-Şiir sayın saymayın-
Ben beni vermeğe çalışıyorum yazdıklarıma
Bendeki seni, sizi, sizleri çalışıyorum
Benden size güreldim günülemeyin
Adamın elleri yazıklarıma.

Kuşanasım gelmiyor kemerlerim bol
Belim bilinenden ince
Daraldım.

Sizleri çalışıyorum kadıncıklarım..

Fatma Süzme ***AFYONLU***

★

ANIMSAMA

Büyürdü alaca aydınlığında insan gözleri
Büyürdü karanlığı arka sokakların yalnızlığı
Çökmüş kara perdelerin ardına kır saçlı mevsimler
Yorgun düşmüş beklemekten kent akşamları
Büyürdü özlem başakları yeşil yeşil
Yağmurla eserdi gün batımı güney rüzgârları
Yosun yosun büyürdü yeşil-mavi sularında
Bir kadeh rakıda of'la gelirdi
Parklar, kızlar sevgiler içinde türküler..

Hey anam hey!. En sevdiğim anda seni
En uzaklarda olduğun akşamda.
Kıvancın adı bile senden uzaklarda
Bir başkaydı.

Şimdi böyle uzak böyle yakın olduğun akşamlar
Vurur hep vurur rıhtımlara dalgalar
Zehir-zıkkım bir izmarit dumanı olur yalnızlık
Çöker üstüme o güney kentinin liman karanlıkları
Bir çocuk bağırır içimde sular akar bulanık bulanık
Alır götürür beni doludizgin güneyde zaman atlıları.

Mansur AKYIL

★

SULARDAN YANA

Çocuk gözlerindeki korku, özgür dağ başları, donmuş kökler
Sonbaharın erinci coşar ölü toprakta
Milyonla dolu bahçelerde, öylesine çok
Güz elmaları gibi diri
Uzanıp almak diyorum pencerenin bir yerinden
Geçip gidiyor sulardan yana

Mavi yeşim taşlarıdır bu yolların bitiminde
Yumuşak bir Akdeniz çizgisine ulaşan
Yıllardır bir saplantı içimde boğduğum
Hiç gelmiyecekmiş gibi biri gidiyor şimdi oradan, gitsin
Çöl ağaçlarının bittiği yere

Alıştığım sokaklara durmadan akıyor sular
Zaman geriye uzanıyor bir daha-görmüyorlar
Kırık camlarda nice yağmurlardan sonra
Ellerimin arkasında bir gökyüzü duruyor

Mahmut ALPTEKİN

SIZILI YAŞANTILAR

Yalnızlığı dişler bu saatlerde
Yıkık dam altındakiler
Tutsak günışığı sönер gözlerinde
Başlar sızılı düşler

Karanlık parçalanmaz parmaklarında
Bitmez kımıldanışlarındaki açlık

M. AKÇA

★

O L

Kimseye değmez gökyüzü
Kimseye değmez güneş
Kimseye değmez yıldızlar.

Ama insanlar
Ama insanlar
Bir odada yüz kişi.

Turgut AKINCI

SAVAŞ KAÇAKLARI

bir savaş başlar alacakaranlığında gökyüzünün
tanrılar içinde ben seni ararım
ölüler alır başlarını giderler yayanyapıldak
yeni bir korkusunda en son ölümün
şimdi hep seninle ıslak olur güneş-saçlı sokak
ve ben milyonlarca tanrı içinde seni ararım

delicesine bir savaştı bu çağlardır
korkusuz büyüyen ürkek bakışlarımızda
belki biz vardık belki ölüm yoktu
hiç yaratılmamıştık sanki
sanki bin-pişmandı tanrı tanrılığına
ve şimdi kutsal katlarında gökyüzünün yağmurlar
bir korkulu yağıyordu savaş kaçaklarına

Yusuf AL

★

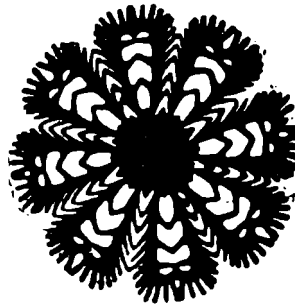
O K A D A R

Sana geliyordum bırak tutma ellerimi
Yaşamak için kendimi sende
Irak umutların kapımı çaldığı saat
Öyle mutlulandım ki

Ortalık günlük güneşlik
Her şey yerli-yerinde
Bir düzen, bir sınırsızlık
Kalbim çıkıp gidecekti

Oysa tutunca ellerimi
Sıcaklığın yetti her şeye
Ne olduğunu bilmiyor da değilim
Seni kendimde duyuyorum.

Cahid ALP

BENİMKİ

Ağrılı gecelerde güç duyulan
Uykuların dibinde bungunluk
Kımıldanır durmadan
Siz deyin ki yorgunluk

Değil, başka bir şey
Ateşim var sanki rahatsızım
Bir yerde işler bozuk
Ondan böyle mutsuzum

Terleyip uyanıyorum
Yan dönüyorum gene öyle
Yargıçlar dizilmişler soruyorlar
Bir cevap bulamıyorum

Beynimde derinden
Sesler vınlayarak dönüyor
Ne yapmam gerek
Kalkıp yürüsem kurtulum

Talip APAYDIN

SARHOŞ

Gece yarısı açmıştı güneş
Tam istediğim gibi şöyle yusyuvarlak
Yolun ortasında kalakaldım
Tam istediğim gibi
Şöyle ıssız kaldırımlar şöyle şaşkın sokak feneri

Şarkılar şiirler söyledim
Esintiden kime ne
İçim sıcak sıcaktı
Tam şöyle istediğim gibi
Sevmek, yaşamak, kadeh diyordum
Neden, nasıl, niçin

Ağzımı açmış bağırıyordum
Uslu yol, anlayışlı yol, sevgili fenerim
Gülerken ağlıyordum
Tam şöyle istediğim gibi
Bir derin petrol bir derin
Hıçkırıyordum
Kimse omuzuma vurmuyordu

Güneş açmıştı güneş gece yarısı
Tam şöyle istediğim gibi
Elimi cebime salıp para arıyordum
Bütün tütüncüler kapatmış
Kimse sigara satmıyordu

Yetkin ARÖZ

HEP SONSUZA YOLCU

sen sonsuzda var olduğu sanılan bir ada
ben sana ama hep sana doğru yol alan bir gemi
bir Kristof Kolomb güveniyle geliyorum
bu okyanuslar gözlerin gibi mavi derin
ve bu okyanusları seviyorum

sen sonsuzda var olduğu sanılan bir ada
ya bir sabah demirlenirim eteklerine
kahrolur batar gömülür giderim ya da

şaşkın meltem hırçın lodos deli poyraz
neden düştünüz ardıma dönün geri
sizden kaçtım bunca Tanrının yılı
sizden kaçtım düşlerim karmakarış göklerim ayaz
ayaz

siz o zaman da bu denli eserdiniz
Tanrı soluğu gibi akça gizli temiz
kaç delikanlı avulu göğsünü boşalttı size
eli böğründe bekledi kaç buğday benizli kız

sen sonsuzda var olduğu sanılan bir ada
ben sana ama hep sana doğru yol alan bir gemi
çırılçıplak saç-sakal Âdem gibi geliyorum
şu yunuslar yok mu dün gece yediler gölgemi

sana en insan yönümle geliyorum mutlu ada
ya bir sabah demirlenirim eteklerine
kahrolur batar gömülür giderim ya da

Selâhattin ARSLAN

KULLARI ARMAGANSIZ TOPRAĞIN

1.

Sizleri tanımazdım kulları armağansız toprağın
Gemiler geçerdi düşlerimden gece yarıları aydınlık
denizlerde
Avuçlarında devşirilmemiş sabahlar karımın
Şiirler vardı yedi mutlu renk.

Efsanelerce çoğalırdım soluğunun dolaştığı yerde
Sizleri tanımazdım
Bir ülke olurdum, bir insanlık
Mutlulukları güvercinlerce ellerine kondurmak;
Bunlar işte batık gemileri düşlerimin Fenikelerde!..

Fenikelerde sizleri yaşadım öpüşlerle gölgesiz
Öğrendim:
Iraklar var ıraklarda yıldızlar yakın
Ellerimde bu bozuk-düzen deniz; çalkan ha çalkan
Anadolu'nun sabandan aşınmış toprağı bu hırçın
savaş
Bir başak mutluluğun ötesi çile gökleri kan..

2.

Sizleri tanımazdım kulları armağansız toprağın
Gemiler geçerdi düşlerimden gece yarıları aydınlık
denizlerde
Oysa yoksun dallarda asılı şimdi insanca yaşamışlı-
ğım
Çatlak dudaklara kristal kadehler gerekmez çünkü
Kırık kadehler mercan dudaklara
Çünkü bir ağanın altın dişleridir açlığım!..

Hüseyin ATABAŞ

DOĞAL TESLİMİYET

Sorgu burgularıdır sürekli döner beynimde
Yüreğimle ne alıp veremediği var bilmem ki
Ben böyle istemiştim, oldu işte
Anlamsız kurallar mı döndürecek yolumdan beni,
eskiliğinde tükenmeli
Durmalı organizmada karşı komalar
Sevi, gereğince hükmünü sürmeli.

Türkân AteŞ

★

A Ğ I T

Kardeşim Ulviye'nin ruhuna

I.

Bir su geçerdi tazeliğin önünden
Yaralı kuşlara o kimsesiz çocuklara
Sesiyle götüren seni azar azar
Gökyüzünde bozgunluğun ikide bir
Bir su geçerdi hani bir zamanlar
Ağlamanın gülmenin ortasından
Sonra sevmelerin yeni yeni umutların
Korkuların kaygıların isteklerin
Yalın çiçeklerdi gizlice açıp sönen
Acısiyle gitgide bir şeyler yitirmenin
Kaç korkunç gecede kalmıştın sen

Ellerindi gözlerindi nerde şimdi
Uyu artık kardeşim ağrıların dindi

Vururdu aydınlığın kırık aynalara
Erken akşamlarında nice özlemlerin
Yüreğine sıcaklığını süren bir iki bahar
Senin kokunu bıraktı çeyiz sandıklarında
Yarınları bekliyen anlarını hep senin
Hani açardın kapını kuşkusuz bir zamanlar
Eski bir dosttu her ışıyan diri gün
Ama nasıl sonra öyle her yerde tedirgin
Koştun yalnızlığınla güz bahçelerine
Çekiyordu önlenmez çağrısı seni ölümün
Çekiyordu orda belki bir başka evrenin

Ardında kalan önce o gelin telleri
Güller mi süsler mutsuz yattığın yeri

Gül deyince bir kan gülü oluyorsun artık
Her dokunuşunda neşterlerin ağzında açan
Önünde ezgilerle kalın beyaz duvarların
Ben yaşarım iyiliklerini bütün sevgilerini
Tasalarını karanlığı ürpertili gecelerden
Yitmiş bir yanım dayan yüreğim dayan
Gül deyince bir kan gülü oluyorsun artık
Son soluğun yayılıyor bilinmez bir yerden
Sesin anılarla sesin büyüdükçe yankıyan
Sarıyor saatlerimi günlerimi aylarımı
Sen mi geleceksin uzak ülkelerden

Bir kuştur vurulan yeniden her gece
Şaşırır kalırım avuçlarıma düşünce

Cevdet ATMACA

YALNIZLIK

Yalnızlık bildiğim en büyük gerçek
Değişmez kaderi o hepimizin
Ezelden ebede sürüp gidecek
En çetin çilesi kalplerimizin

Yalnızlık kaplamış bütün dünyayı
Dağları taşları akarsuları
Böyleyken edilmez her yerde lâfı
Çünkü başbuğudur yedi iklimin

Yalnızlık evrenin bin köşesinde
Yıldızlar güneşler onun derdinde
Dolaşır sonsuzun her yöresinde
Tanrısal kartalı gibi göklerin

Yılmaz AYBAR

★

ÇALI DİKENLERİ OLDU GECE

Hani köşebaşlarında çocuksu kaçmışlığın
Vardı ya ürkek bakışların
Bilmem kaçıncı enlem sonunda soluk soluğa
Kaçmışlığına eski anıların

Hani kıyılarda vardı ya
Eskiden korkmuşluğun
Vardı ya özlemli tomurcuklar
Ellerinde kalan

Hani yadırganan geceler ötesinde
Sıcaklığımız vardı ya
Ellerimde özlemli tomurcuklar
İşte o sıcaklıkta ölüyorum.

Namık Cuma B.

BİR DAMLA SU, BİR KUM TANESİ

Yok edilecek biri var içimde
Yok edilmeli
Okyanusta bir damla su
Çölde bir kum tanesi.
Savaşı benimledir
Benimle barışı.
İçimdeki tufan, o
Bir damla su.
Kavuran çöl
Bir kum tanesi.

Beki L. BAHAR

★

B E N İ M

Ve büyür gözlerimde güvercin güzelliğin
Sonra bıkıp usanmadan sabahlara dek
Biri durur kapında korkulu, ürkek...
O duran benim.

Bir gölge gibi düştüm ardına yıllardan beri
Sordum seni şehir şehir.
Şimdi her gece yarısı rüzgâr değildir
Pencerene vuran benim.

Bir ceylân gibi durma artık gecenin ortasında
Ceylân gibi bakma aya.
Seni bir beyaz duvağa, altın halkaya
Duyuran benim.

Senin bir suçun yok kabahat bende
Bitsin bu kıskançlık artık diyerek,
Boy verdiğin aynaları istemiyerek
Teker teker kıran benim.

Bir gün bölerse uykunu bir saat çıngırağı
Birdenbire yatağından kalkıp oturma.
Öyle korkulu gözlerle etrafına bakıp durma.
Saatleri kuran benim.

Kolay kolay unutulmaz adına yaktığım türküler
Kapanmaz yüreğime açtığın yara.
Her akşam saçlarını karanlıklara
Savuran benim.

Yavuz Bülent BAKİLER

★

SOĞUK KARANLIK

Ellerimizle ayak uçlarımız daha çok
Daha çok bizim olan şu dünyada toprak
Ohluyoruz donmuş ellerimize
Üşümüş kuşlara acımız dallarda
Kar o kamaştıran çok beyaz ak
Yakıyoruz ateşi üşümüş yanlarımıza
Dumanı uzuyor kıvrım kıvrım uzuyor
Uzuyor gidiyor şu yollar şu günler
Ellerimiz var bir sıcak dokununca
Unutulmuş sevilerde akşam üstleri

Kaçıncı gelişimiz dünyaya kaçıncı
Ağaç dallarında soluyoruz bir yaprak
Yeşeriyoruz bazan açıyoruz çiçek
Aklımız mı denizi görünce su olduğumuz
Acılar çekmiş köleler çarmıhlarda ölüme
Bunca günden kalan bir kutsal gömü

Hüseyin BAŞARAN

BİR TAŞITTA MIYIZ?

Bir taşıtta mıyız kalabalık
Yollara hiyeroğlifler çizen..
Aramızda boşluklar, yabansılık
Göz yordamiyle öyle
Bir taşıtta mıyız

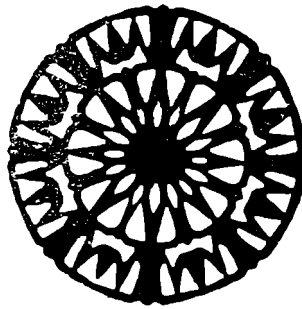
Aklımız o sorularda hep
Bir yere gider gibi
O kitaplarda, yazılmadık
Kentler geçiyoruz ışıklı
Dağbaşları, tarihin öbür yüzü
Düşünüyoruz ne düşündüğümüzü bilmeden
Korkularımız var tüneller örneği
Sevilerimiz, herbiri bir istasyon

İstasyon mu dedim belki de sıla
Yerini çıkaramadığımız haritalarda
Amu hep aradığımız ağrılarla
Bir güzel sözde, bildik bakışta
Yağmur kokusunda, şiirde ya da
Yanına sokulur gibi olduğumuz bazan

Sonra yine telâş yine karanlık
Sonsuz sıkıntı, karıncalanma
Bir taşıtta mıyız ayak altında
Bir taşıtta mıyız, bu nasıl düzen
Yanıbaşımızda ters akan sular
Sonra yüklerimiz iki kat eden
Birinin sırtında uzak kırlar
Birinin hep susan eski bir Tanrı
Birinin yalnızlık, buğday kokulu
Sözcükler yorgun taşıdıklarından

Bir köyüz sanki, arpalık
Geçmiş gelecek eşkiyalara
Tırnak altında kül rengi zaman
Üstümüzde çağın basıncı
Bir taşıtta mıyız varımıyan

BAŞARAN

ÇAĞDAŞLAR

Yaşamada ne yön, ne ön, ne son,
Bir boy adsızlarla kurulu yığın.
Sayılar bin bin, milyon milyon,
Yüzler ışıksız, bakışlar bön.

İşte çağdaşlar, dadaşlar hepei,
- Bu dünya suçlular ülkesi -
Nerde sevgiler, insan düşüncesi?
Nerde onun sesi?

Selâhattin BATU

SAHİPSİZ

bu topraklar benim diyordun
üstündeki çalışan kişilerin giysisi
kucağına çocuklar verdiğin kadın
kaç kez acılarını algıladı diz boyu
kırmızı çamurlara bulandı memeleri

dolu denizlere benim diyordun
boyasız esilere eğdin boynunu
alıp götürdün adsız gemilerden sonsuza

bu ev benim evim diyordun
özgürlük bulduğun tüm benliğinde
yılan örneğin çöreklendiyse eğer
olmaz derler ya olamaz belki de
ne bu topraklar kadın ne de ev.

Özkan N. BAYRAK

★

HARRAN OVASINDAN MEKTUPLAR

ALDI MAYIS BÖCEĞİ

Karanlık,
Kapkaranlık kuytulara doğru
Güçlü adımlarla yürürüm.
Çözerim, kanlı duygularımla gecenin sırlarını
Ve karanlığa gömük dünyalarda
Küçüldükçe büyürüm.

Ben,
Melolanta Vulgaris,
Gerdim evrenlere duyargalarımı
Yalnızlıklar içre büyürüm,
Karanlığa,
Karanlığa gömük dünyalarda
Ben, alabildiğine hürüm.

ALDI DELİ ÖMER, GÖRELİM NE SÖYLER

Ben,
Garip dünyalar adamı.
Ben yitik,
Ben zil-zurna sarhoş
Tüm uygarlıklara küfreden.
Ben deli,
Ben, iki eli
Sıtrato Kümülüs bulutlarının yakasında.

ALDI ÇAKIR DİKENİ

Ben,
Çakır Dikeni, Harran Düzlüğünde
Acı zamanlara doğru büyürüm.
Ben yalnız,
Ben yitik,
Ağı yeşilliğince acı yaşantılı,
Ben kötürüm.
Bir yel eser güneyden kor kızıllığınca,
Yeşil aydınlıklara doğru
Bükülür
Ha bükülürüm.

ALDI KÖR KUYU

Ben,
Harran Ovasında bir kuyu.
Ben, kupkuru,
Ben susuz,
Ben, gece gündüz uykusuz
Deşik gözlerle bakar dururum karanlıklara
Görmem.

Oyyy gardaş...
Bir suçlu var
Özgürce dolaşan aramızda.
Onu,
"Tektek Dağları" nın doruğunda
Asmalı...

Fazıl BAYRAKTAR

★

4

Yalnız bırakma gecenin ortasında ağaçları,
Maviliğe doğru kuşların gözleri içinde...
Gemilere yüklediler bütün yıldızları,
Sabahların birinde şimdi yağmur yağıyor,
Uzat avuçlarını iyice ıslansın,
Hangi bulutu istesen tutabilirsin sen...
Ben sana demedim mi?

Ne vardı sanki duvarlara adını yazacak?
Kimse okumasını bilmiyor bu şehirde,
As güneşi gökyüzünün bir köşesine,
Ağzını aç yalnız ıslık çalmak için,
Bir kız saçlarını yakıyor yıldızların birinde,
Senden başka gören yok yüzünü şarkılarda,
Ben sana demedim mi?

Yıka rüzgârları denizlerin tuzlu sularında,
Sonra sakız gibi yola koy hepsini çarşaf çarşaf,
Bütün limanlarda gemiler ellerini bekliyor,
Şu gökyüzünü kes, mektup mektup yollayıver,
Ağaçların yaprakları sana doğru koşuyor,
Bir çocuk gözlerini gözlerinde unutmuş,
Ben sana demedim mi?

Artık yürüyemezsin yıldızların arasında,
Gökyüzüne buğday, darı, yulaf ektiler,
Ay'ı bir Orkinos sanıp zıpkınladı balıkçılar,
Sonra tutup dilim dilim kestiler...
Şimdi şarkılar yanıyor bir yosun ateşinde,
Kumsallar yıldızların kemikleriyle dolu,
Ben sana demedim mi?

Ne vardı sanki gözlerini rüyalarda açacak?
Bütün serçeler susuzluktan öldüler ellerinde,
Silâhlı adamlar dolaşıyor gözlerinin içinde,
Yağmur yağmaya korkuyor kupkuru avuçlarına,
Güzelim türküler sahile vurdu balık balık,
Bulutlar Allahaısmarladık bile demeden gittiler,
Ben sana demedim mi?

Şehirlerin içinde kan kırmızı sabahlar,
Solmuş birer resim gibi ellerimiz duvarlarda,
Bir kız saçlarını kaldırımlarda unutmuş,
Bütün kapılar kapalı, zillerin hiç biri çalmıyor,
Kuşlar uçmayı unutmuş sokaklarda...
Bırakma, rüzgârların elini bırakma,
Ben sana demedim mi?

Faik BAYSAL

KUŞLAR

Küçüksu güneyinde bir tepedesiniz
Cennet desek yerinde Rumelihisarı
Emirgân düşünen eski bir Osmanlı
İstinye'den öte zümrüttesiniz

Susun kuşlar susun
Tüten yeşille duman şimdi

Kanlıca mutludur duyacaksınız
Körfezde unutulmuş aşk anıları
Sarmaş-dolaş tarihle Anadoluhisarı
Göksu kasrı sessiz sütliman deniz

Susun kuşlar susun
Öten rüzgârla vapur şimdi.

Rüstem BİLEN

★

KAÇMAK

Paraboller öte, paraboller yatık,
Namlusunda taze barut dumanı, gittiğinden
Bu yakalı yöreleri aşmak, uçkun
Kaçmak, kaçmak: Usa tekme vurmuşçasına.

Yoklu esintiler yapraklarda, yosunlarda kanat düşümü,
Çevreleri hançerlenmiş, gözleri tünemesiz,
Bütün kabukları kırıyorum; usun değdiği renklerce,
Tümünde bir son: Aramasız, ağlamaklı...

Çarkları bin çevrilmiş, değişik yörelere girilmiş,
Gözlerinde en büyük fener, aydınlıksız.
Niçin deli tayların yüğrüğü, gerçek dışına?
Bu, işte bu, yitirilmişlerin en keskin korktuğu!

Tutarlığı en eski, en sağlam perçinlerde,
Dikenli teller kadar gerçek.
Okunmamış daha, duvarlarında güleç çizgiler,
Aradığımız bir başkası olacak; yaşamasız ışıkların
ırağında.

Gemiler var Kartaca'dan, Havai'den kopuk,
Esintileri, çizgi aşımı gemiler!
Atbaşı bir koşudur, tek tek ve tüm,
Kaçmak, kaçmak: Özlemi bölük yüzlerde gördüğüm.

Osman BOLULU

★

GELENDE

Şarkıları susmuş gök şehrinin
Duygularda uzak bir ikindi bitimsiz
Ölüler içinde yoruldu belki de zamanlar
Eller gelende.

Toprak kuyuları eskidi sularında
Dördüncü duada başlıyor sabahlarımız
Hep savaşa vardı kalanlar
Gözler gidende.

Bu bir fakir akşamı sonraya kalmış
Birinci sınıf insanlarının Agora'nın
Yaşamak biraz da ağlamakmış
Her şey bitende.

Abdülkadir BULUT

ARAYIŞ

Talip Apaydın'a

Yalnızlıklarım nasıl gelir
Uykularım nasıl gelir
Karanlıkça bir yel gibi
Hiç bilinmez yerlerden.

Derin sulara düşen ışıklar vardır
Bir uzaklık, bir yalnızlık içinde
Şimdi bütün kapılarım sessiz
Bütün kapılarım hüzündedir.

Sesini yitirmiş sanki evrenim
Susmanın denizleri uçsuz bucaksız
Otları ekinleri dalgalandıran
Nerdesin ey dost, ey güzel rüzgâr?

Bir yerlerde kalmış gibiyim
Öyle yapayalnız, öyle kimsesiz
Bu kadar tutma beni hüzün
Bilirsin ki toprakta bitmez sevgiler vardır.

Recep BULUT

★

İSTİKLÂL MARŞINI SÖYLERKEN

Durduk, uçan yüreklerimizle
Durduk, minikleşen Akdeniz'de
İşte Türkiye bir adım...
Yakınlık, bir anaca dost içimizde
Renk renk bir bayrak altı her yerimiz
Durduk, önümüzde vatanlaşan Akdeniz.

Tek sesle, tüm istekle özgür dudaklarımız
Belli, marşımızla Kıbrıs'a sığmadığımız
Kollarımıza giriyor Toros'lar
Ankara, okşuyor saçlarımızı
"Korkma sönmez bu şafak..."
Türkiyem gülüyor yakınlaşarak.

Parıldıyor bayrakta utkularımız
Işıldıyor tarihim yaprak yaprak
Atatürk, allarında bayrağımızın
Hep birden taşıyoruz denizleşerek
Ses ses inancımızla büyüyor vatan
Hemen Türkiye'deyiz koparak zamandan.

Yanımızda Türk atalar cenk cenk
Zorlu gücleriyle dağlaşıyorlar
Bir daha kesiliyor ayaklarımız Kıbrıs'tan
Bir daha kaynaşıyoruz hepimiz ruhlarca
Bir sönmez ülkü buluyoruz engin bayrakta
Kan çiçekleriyle gülüyoruz zengin bayrakta.

Durduk, uçan yüreklerimizle
Türkiye, damarlarımızda kan
Durduk, daralan Akdeniz'de
Marşımız, ses ses yüceleşen dağ gibi
Maviliği bir yönden an an katlıyarak
Açıyoruz yerine ondan büyük bir bayrak.

Söylüyoruz yedi katları aşarcasına
Söylüyoruz savaşlar coşkunluğunca
Uzaklık, bir hiç oluyor gözlerimizde
Seslerimizde bir damla olmuş Akdeniz
Daha daha ak alınlarımız özümüzce ak
"O benim, o benim milletimindir ancak."

İbrahim Zeki BURDURLU

TOPRAK KOKUSU

Gözlerin gökyüzünden ağlar
ellerim bulutlarda kupkuru saçına dolanır
dünyaların daha büyüğü yüreğim içinde
bakır rengi akşamlar topraktan yanar
sen rüzgârlardan içime al al girensin.

Bir yağmur ki seni güldürerek kaldırsın saçını
heryerlerin de ezik ezik baygın koşarsın
bense bir suya yandığımca toprak yalarım
su, su, diye yakınma sus
toprak mavi toprak al al gözlerinde
ağlarım çekicin bakıra vurduğunca toprak kokan
ellerinde.

Muzaffer BÜKÜLMEZ

★

R O

Akşamüstleri ağlar o kadın dengesiz
Eski bir yıldızdan koparmış hüznünü
Uğultusuyla kıyımıza vurur deniz
Archaic bir geceydi doldururdu gününü
Ne kuşlarından haber ne ülkesinden bir iz
Büyülü güzelliği çevirir yaz gülünü
Ormanına bir bulut sevgisine sevgisiz
Bırakıp gider erinç unutmazdı öcünü

Alışılmış anlamsız yalnız mutsuzluğudur
Kapı çalınsa açmaz bilmez ki gelen o'dur

Attilâ BÜYÜKTUNÇAY

DENİZ ÖZLEMİ

Bir inançtır o, güçlü soluğu olan,
Çeker beni gizlerle dolu uzaklara,
Bir yöneliştir o, yaşadıkça çoğalan,
Ulaşılmaz derinliklerinde parlar
İsteğin ışıktan yıldızları.
Duyuşları bir düşün aldanışı gibi...
Uzanır ellerim onları tutmak için,
Sonra geceler gelir güneşin battığı yerden,
Yükselir ayla birlikte deniz özleminin şarkısı.
Gömülürüm o zaman ulu yalnızlığına ormanın...

Özgür bir şarkıdır o, coşar coşar yükselir,
Yankıları duyulur yosunlu kayalıklarda,
Bir umutla koşarım masallar ülkesine...
Damlar içime çocukların kutsal sevinci gibi
Duyularımda ürperen büyülü suyu denizin...
Görünmez olur gerçekler ak köpükler düşünde,
Kesildiğini duyarım yerden ayaklarımın.
Bir ayna girer ikimizin arasına,
Düşer tam ortasına görüntüsü denizin
Yansıtır bilincimin altına mavi ışıklarını...

Mutlu bir denizdir o, gerçeğin ötesinde
Acı limonlar gibi yüreğimde çoğalan...
Yaşar onun derinliğinde bende olmıyan özü,
Yükselir ayla birlikte güneşin battığı yerden,
Uzanır küçük ellerim suların aynasına,
Görünür o zaman mavi gözlü aldanış...
Uçar sonsuza doğru yorgun kuşları umutların,
Deler özlemin çığlıkları gecenin karanlığını.
Yalnız sanadır ey deniz,
Yalnız sana varmak dileğim...

Ayhan CAN

HÜZÜN GİZLERİMİZDEYDİ

Gizlilik esrik kadınlar gibiydi

Gülümsemesi yalnızlığımızı çoğaltıyordu durmadan
Oysa yenilgimiz geceye idi, yalnızlığa idi
Gökyüzünün böylesine güzelliği
Akşamüstleri yılgınlığımızın belirtisiydi.

Yılgınlığımızdı, bizi böylesine büyütendi
Ve götürendi solgun çiçeklerle ölümsüzlüğümüzü.

Çılgınlığımızdı en ince yerinde göklerin
Öncesiz acılara bırakan ellerimizi.

Bir tutkuydu o hiç gülmediğimiz yerlerde
Bir dinsel törende örneğin
Ya da olmıyanlarla doğmıyanlarla
Sevişirken bir özenti.

Büyüyüp gidendi gizlerinde yüzümüzün
Uzayan saçlarımızdan ıslak bir hüzün.

Haydar CAN

ADAM BU

Bir adam
Suratı iki karış
İki karış ta ne demekmiş
Göğün yedi katına karşı

Bir adam
Ulu büyük hattâ kral
En sonraki tahtında er kişi
Er kişi de ne demekmiş
Adamın bitiktir işi

Bir adam
Karanlığın içinde hareketli
Beyninde ışıklar
Gözleri de var
Gözleri de ne demekmiş
Bir şeyler parlamazsa uzakta
Adamın gözleri ne ki

Bir adam
Hücreler içre yaşar
Hücreleriyle duaya başlar tanrıya
Adamın en kötü kaderi bu
Demir kapılı hücrelerden varılır sehpaya
Dili bu dışarı sarkan
Dili de ne demekmiş
Adam bu tepeden tırnağa sallanan

A. Necmettin ÇANGA

KİŞİNİN YÜKÜ

Kör kütükler çatırdıyor
Sularda ateş büyüdü
Çevremde kaçak bakışlar
Köşe kapmaca eller omuzumda
Bu kaygı kuruşu kuruşuna hesaplaşma
Sen neden benim yaşamımda değilsin

Kişinin kişiyle çekişmesi arttı
Yitirilmiyor yoksulluğumuz
Deşilmesi zor diye bıraktık kökleri
Gövde dal yaprak ayrımındayız

Bir eğri düzen
Kapatamadık aramızdaki iki karış açıklığı
Nedensiz acımalardan bu rastgele boşalmamız
Kaptırdık inançlarımızı sevgisizlere
Ortalığın süprüntülü karaltısında
Gerçekler ayıklanmaz oldu

Şükran ÇAPA

★

KAR YAĞIYOR İSTANBUL'A

Günlerdir kar yağıyor İstanbul'a
Günlerdir seni bekliyorum,
Çaresiz yalnızlığımla başbaşa..

Dört yanımda dört düğüm ille gözlerin
Öylesine bağlamış beni.
Anlamsız karanlıklarda uzanmış ellerin
Kaplamış kentin çıplak caddelerini..

Günlerdir kar yağıyor İstanbul'a
Ben
Seni bekliyorum,
Karlar izlerini örtmeden...

Güler ÇAPAN

★

ÖNCELER BİLİNMİYORDU

Önceler bilinmiyordu sonrasız acılara nasıl dayanılırmış
Bilinmiyordu büyük günahlara nasıl adanmışlığımız

Bir önce vardı arınmış ellerde filizlenen
yaşam güzelliklerine yabancı ürkek

Bir önce vardı günahsızlığınca mutsuz
mutlu günahlardan yoksun ölen

Önceler bilinmiyordu sonrasız susuzluklarda nasıl yanacakmışız
Bilinmiyordu yasak tutkularla sarılarakmışız

İnançlarımda yeşermektesin yaprak-yaprak
kök salmışsın bir kez susuz yaşamlarıma
çöl güneşinin yakıcılığını seviyorum
seviyorum tutsaklığımı avuçlarında

Önceler bilinmiyordu sonrasız baharlarda nasıl yeşerecekmişiz
Bilinmiyordu oysa tutkularımızda can verecekmişiz

Nurten ÇELEBİOĞLU

DEMİR DÖVEN TUTSAKLAR

Vakit çok geç
Hâlâ bu demiri dövüyorum, alnımda kızgın bir ter
Kurumuş toprak çöl gibi
Nerde yaşadığımı sorma Kral
Sen nerde ve nasıl yaşadığımı çok iyi bilirsin
Hâlâ bu demiri dövüyorum, alnımda kızgın bir ter
Karanlık bir limanda uyumuş gemiler
Rıhtımlar ıslak, güneşi tanımaz
Zincirleri ucuca ekleyip güneşi bağlayan senin gücündür Kral.

Duyuyor musun uzun soluklu sesler geliyor
O karanlık limandan, ıslak rıhtımlardan
Kemiklerinden soluyanlar onlar, ayaklarına zincir vurulmuş tutsaklar
Duyuyor musun çöl olmuş toprakların sesini
Onlar koşan susuz atların ayak sesleri
Ama bütün atlar nalsız, varsın olsun bundan ne çıkar
Koşuyorlar ya suyun aktığı yere doğru
Ayaklarının altından küçük taş parçaları fırlıyor ya
Vakit çok geç
Hâlâ bu demiri dövüyorum, alnımda kızgın bir ter
Güneş doğacak Kral.

Kara bir perde tutup gerçeklerin önüne
Tüm ışıkları kesmek senin gücündendir Kral
Anasından tutsak doğan açlar
Onlar bir ulus yığını evrenin şurasında burasında
Vakit çok geç
Hâlâ bu demiri dövüyorum, alnımda kızgın bir ter
Etli gövdeleri keskin bıçaklar sever
Taşı kör baltalarla yontmak usta işidir

Kör baltalar kalm taşları sever
Keskin bıçakları demirciler dövüyorsa
Kör baltalar tutsak açların dişidir.

O karanlık limandaki sesler deniz sularının sesi değil
Gecenin karanlığında rıhtımdaki parıltılar ay ışıkları değil Kral
Onlar tutsak açların sesi, gözleri
Sen onları göreceksin kör baltalar, keskin bıçaklarla
Vakit çok geç
Hâlâ bu demiri dövüyorum, alnımda kızgın bir ter
Güneş doğacak Kral.

Faik Sabri CEYLÂN

Dufy

AYDINLIKLA GELEN

I

Gök güzelliğince soyunmuş
Bir dev aydınlık türkülerde insanoğlu
Uzun yeleli atlarda gök türküsüdür
Dağlarca, ovalarca, uykusuz.
Bilir misin kimin güzelliği bu, kimin soluğu?
Düşünmekle büyür uslarda bireyler
Çağlar bir kuştur sevmekle anlamlı
Yitirdiklerimiz aydınlıkla gelen mavileyin
Nice bölünmüş sevgiler anılarda sevmekle
Bir başka ölümsüz, bir daha sıcak
Uyanır uyku çiçeği çırılçıplak.
Dönmez gidenler çığlıklarda, bu kaçıncı
Bir daha duyulur açlığı toprağın
Dönmez verdiklerimiz geriye,
Uyumuşluğu yok değil evren güzelliğince
Bir özsu gibi yürür damarlarımıza
Bir çiçek oluruz belki, rüzgârlarda oynaşan
Sevgilerle, türkülerle anlamlı, sevgilere sunulan.

Abdullah Edip ÇİTÇİ

★

GÜLİZAR'A MEKTUPLAR

I.

Uzaktan yazıyorum Gülizâr
Taa uzaklardan...
Ayak basmamış yollar
Yarı saklanmış yosunlu taşlar

Itır kokusu tüm yörem
Gönlüm onlardan bir parça
İçinden kopan çığlar
Herşeyimi...
Taa uzaklardan yetirecekler.

Uzaklardan yazıyorum Gülizâr
Çook uzaklardan...
İsli mağaralar yuvam
Salkım-saçak örümceklere bakan
Ben garip insan
Aşktan, sevgiden
Herşeyden uzak...

Duran COŞKUN

★

S A V A Ş

Vurur karanlık bir eski çağdır
Artar yoksulluğu ülkelerimin

Çılgın tayları karanlıkların
Gelir dururlar kaygılarına
Ve kanayan gölgeleri yorgun
Uzanır akşam boylu boyunca

Gürültülü bir uykudan biraz korku
Ve biraz yasak bıraktığımız.

Hangi odaya dolsalar
Kargıları bilenmiş bir çocuk, suskun
Savaşa duruyor bu yaşam kavgasında
Biraz uzak,
Biraz ürkek.

Vurur karanlık bir eski çağdır
Uyur güzelliği buğulu aynalarda.

Hilseyin COŞKUNÇAY

★

ELİF'İN ÖYKÜSÜ

Yaprak yaprak basmasıyle
Alımlı bir yaban zeytiniydi.
Bir yaşama şavkırdı gözlerinde
Dalga dalga.
Saçları topuklarında dalyan gibi.
Sekerdi keklik keklik.
Ve Elif çevre köyler içinde
Bir dağ çiçeğiydi.

İşte bir gün bağ yolunda
Ortaçağı yırtıp tanrıların
Katıldı hayat kokan şölenlerine
Yaşamaya övgüydü en içten
Gölgelerinde yeşil asmaların
Durmuş'la Elif el-ele, yürek-yüreğe
Vurdular dağ yamacına
Bir yıldız parladı o gün ıssız göklerde
O gün türkülerle dile geldi seher yelleri
Üveyikler maviliğe kanat gerdi şen-şakrak
Ve o gün
Ağıt yakmadı turnalar ayrılık üstüne.

Durur mu, ah durur mu kan
Tohumu çatlarken
Yaşamaya koşan bir sevginin.
Namlular parladı birden
Birden sadır otları gibi
Kurudu gitti sevgiler.

Dağ toprağında iki gül
Bakışırlar bir sevginin ateşiyle
Kutsal sarhoşluğunda kavuşmanın
Uzanırlar Ferhat ile Şirin örneği
Bir an, ah kara bir an doğar
Yekinir çakır dikeni aralarında.
Şimdi dağ köyünün Ermişler tepesinde
Sevgiler yatar otlarla sarmaş-dolaş
O toprakta, o dağ toprağında
Romeo Jüliet'in yemini yatar
Bir acı akar akar doruklardan
Yıldızlı gökler altında sakin
Bir aşkın onuru yatar.

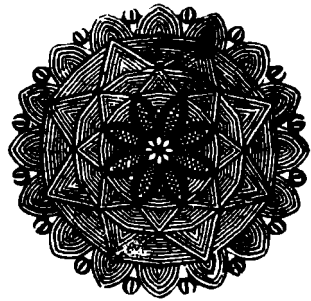
M. Güner DEMİRAY

★

A N L A T A M A M

Dünya, mermi değil namludan fırlatamam;
Dünya, futbol topu değil ayak koyamam...
Dünya, üstümüze geliyor dostlar kaçın!..
Ben altında kaldım, anlatamam...

Refik DEMİRAY

AY IŞIĞINA SONE

Upuzun bir gölgedir bakınca bakılan sularda
Ha hep kaçsam ha hiç desem
Bir balkımadır içimi kemirir sonumu düşündürür
En güzelinde yaşamanın ya da en çirkininden ağlasam

Aha nerdeyim! O yoğun o anlamsız
Daha başlamadan yüreğim dolu gülüşüne
Aha ne zamandır susuzluktan çatlatmış karanlığı ellerim
Sesini duymalıyım ne olur.. hadi... geldiğini söyle

Kaç yönden koştuysam bir yeni istemiyle özgürlüğe
Arda atılmış isteri ne varsa eski
Upuzun bir gölgedir öylece durur karşılarda

Ve kaç yönden vurduysam atımı iğreti ortamlara
Tepemde bıkkın işçilerin yaz güneşi
Ya, üstünde yoksul sevgimin üşüdüğü başka bir gece

Zeynel A. DEMİREL

YEDİ VEREN

Sevgi şimdi kaldırımlarda ucuza satılan bir öpücük
karanfiller kanı ansıtıyor, tümden dul gülüşlerimiz
türkülerimiz ağıt oluyor ağrıya boyanmış gözlerde
git şimdi, sevişmek vakti değil
o güzelim mehtabı bozan çığlıklar geliyor oralardan,

Mezatlar ortasında bir adam
adamın gözlerinde çok uğranan limanlar
şiirler süngü uclarında asılı
Ve barut
ve kan
daldan kuş sarkmış yuvada böcek sinmiş
ya ben kime döneyim ya ben nereye
ya ben,
ki, ardına kadar sokaklarda it nefesini sevemiyorum.

O çocuksu öpücüğümün dudaklarını şimdi cigara
yakmakta
pul pul ışıkların yanında meteliksiz yüreğim,
kendimi sevmiyecek kadar vefasız
bütün zenginliği ile bir Avrupa girmiş yoksul koy-
numa
kaldırımlara düşmüş kadınlar gibi yorgunum
git şimdi sevişmek vakti değil.

Hiç gelme
tıkırdatma camlarımı, beni bölme
koy ki ağlayayım yediveren sızılarıma
ne olur, git şimdi.

Hüseyin DENİZ

K A L I T

tüm duyularımın körleştiği altın mağarada
dinsiz krallar aryalar söylüyor
taş kesiliyorum yüreğime dek soyunuk
iri bir bıçak parlıyor korkumun tutkuya döndüğü an
her yanım kan teşrih masasına yatırılıyorum
sızlıyor alyuvarlarım çoğalıyor karanlığa karşı

kekremsi bir deyişle canımı acıtıyorum
bir ortam sunuyorum size ışıklı ve yoğun

Şahinkaya DİL

★

AYRI DÜNYALAR

Yağmur yağmıyan sarı illerdeyim tek başıma
Yalan söylememeyi öğrendim üstelik
Yitirilmiş anılarla uyuyorum geceleri
Mesutsam...
Onu sana emanet ettimdi İstanbul

Avuçlarımda bir yığın umut, sımsıkı
Ağzımda bir cigara metrelerce uzamış
Yanyana, başaşağı, tepetaklak
Rahatsam...
Onu sana emanet ettimdi İstanbul

Rüzgâr eser, tel tel olur ağaçlar
Kuş uçmaz, kervan geçmez, ahlâkı bozuk
Yaşıyorsam...
Onu sana emanet ettimdi İstanbul

Yeşil arıyor gözlerim, siyahtan bıktım artık
Güneş mi dediniz, nasıldı, unutmuşum
Karanlık, havasız, bunaltılı üstelik
Mutluysam...
Onu sana emanet ettimdi İstanbul.

Arın DİLLİGİL

★

MİNYATÜR

O eski ülkelerdi tutuşan yalnızlığımda
Altın renkli savaşlardı büyük büyük başlıyan
Ben sensiz bir yokluğa alışmıştım besbelli
Korkusuz boşluklardı anılardı yitirilmiş
Babilonya'da o bilinen yapılarda
O ziggurat, o büyük aşk tapınakları
O bahçeler serinliğinde seviştiğimiz

Hitit'ten kalma bir düzen usunda duran
Çizgiler koparılmış alnından bulunmuş
Ne denli güclüymüş evrende ellerimiz
Ezgili dağ ateşleri tutuşturmuş bizi her yandan
Güclü solumalarında atların daha canlı
Kopkoyu bir aşktan başlamış erkekliğimiz

Büyük rüzgârlar belki yüce doruklarda
Bir tanrıça tüm eteklerini kaldırmış
Aşağıda susuz dudaklar özlemli buruk
Ve gözler aşka büyük büyük susamış

Maksut DOĞAN

D İ L E K

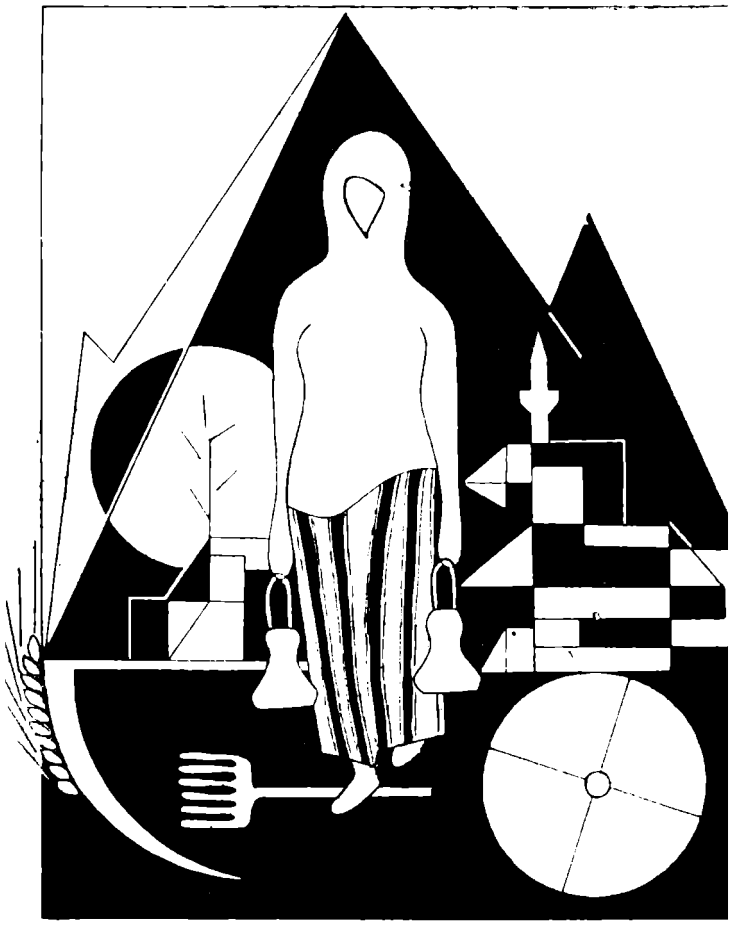
N. Çetingöz'e

Bir gün gelirse;
Seversem, sevdiğin olursam.
Yeşerirse tohum özgürlüğünde.
Toprak, mutluysa üstündeki ottan
Ömrümüzün en alımlı çağında;
Başlarsa sevmek dediğimiz şey
Tüm karanlıklara aldırımsız!
En susuk zamanlarda bile
Şiirli günaydınlarla uyanırız.

Bir gün gelirse;
Ummadığımız muştular gibi ansızın.
Dilek üzre bir dünya olup
Unutup yalnızlığın korkunçluğunu,
Gecenin tatsızlığına inat
Yaşamak üstüne söylenir türkülerimiz.

Bir gün gelirse;
Bulursam aradığım yerde seni
Işıl ışılsa yıldızlar
Bakışlarımızda değişirse gökyüzü
Papatyalar çarşaf çarşafsa.
Lâleler kırmızıysa tarlalarda yine.
Bir başlarsa aşk dediğimiz
Sırılsıklam senin olurum.

Mustafa ENHOŞ

Cavit Kiirnek

Y A Z

Bir ısınmışlık bir gevşemişlik üstümüzde
Böyle dal uclarında sürecekmiş gibi
Yarı uykularda uçuyoruz ne haber
Beklediğimiz en körpe nasibi.

Aman bilmez bu uçarı türküler
Asılırcasına yaslanılmaz yaz'a
Akan suyun sesi bakan suyun sesi
Yetiyor sarhoşluğumuza.

Bilgelik dirice güclenmek oysa
Günleri makaslayıp evrene girmeliyiz
Bir hızlı yel mi esiyor görünmezinden
Uygarca direnmeliyiz.

Kerim Aydın ERDEM

★

N E F R E T

Fâtiha okumayın ölünce ben
Ardımdan anılar uydurmayın
Ağıtlar söylemeyin adıma
Ağlamayın.. sakın ha ağlamayın..

Ağlamak niye...

Bir kara taş koyun toprağımın başına
Ve üstüne kocaman kocaman yazın
Defolun! diye.

Halûk Faruk ERGİNSOY

DERS YILI SONLARI

Bir ufuk örneği ders yılı sonu
Sekiz ay, yedi gün, altı saat...
Değmez gökyüzüne parmaklarımız
Sınamak yanıltır duygularımızı
-Gerçekler acıyla can verir elimizde-

Düşlerde çabalar mutlu, tatlı, sert
Bir ufuk örneği ders yılı sonu
Gerçeklere kapalı dört duvar arasında
Sınavlar yanıltır bilgilerimizi.

Gerçeklere kapalı dört duvar arasında
Dört kuru kitaptır bizi bitiren
Amaçsız yetişmeler ve yönetmeliğimiz
Ülkülerimize tuz, biber eker
-Kollarımız sessiz bağlanır böğrümüzde-

"Her sabah" biz "boyarız" da "maviye"
Değmez gökyüzüne parmaklarımız
Sınamak yanıltır sezgilerimizi
Çocuklarımız örneği ağlarız...

Hüseyin ERKAN

★

BOŞ TABANCALARIN RAHATLIĞI

Makina Kimya'nın Ulus'taki dükkânında
Kırıkkale yapısı tabancalar var.
Kutu kutu kurşunları yanında
Menevişli, parlak, kız gibi tabancalar.

-Ne kin, ne kan, ne barut kokusu,
Ne de şeytana uymak korkusu!_

Seyrederim hergün geçerken onları.
İninde, derim, bugün de canavar!
Yanı başında durdukça kurşunları
Boş tabancaların rahatlığı nede var?

Nüzhet ERMAN

★

ATATÜRK MARŞI

Atatürk! Atatürk! Ululuğa eş Atatürk!
Sevgin yeryüzünü kapladı, insanlığa aşk sensin.
Her sıcak duyguda, her güzelde, her yücede sen varsın,
Kurtarıcı, yapıcısın; halkın yüreğinde yaşarsın,

Atatürk! Atatürk! Ululuğa eş Atatürk!
Gelmiş geçmiş büyüklere baş Atatürk!

Ey kahramanlığın, insanlığın, hürriyetin, zekânın
Ölümsüz oğlu, iyiliğin güneşi!
Bilginin, cesaretin, hakkın, adaletin
Yüreklerde yanan sönmez ateşi!
Gençlik seni, millet seni, dünya seni alkışlar,
Adınla senin savaş durur, sulh başlar..

Atatürk! Atatürk! Ululuğa eş Atatürk!
Gelmiş geçmiş büyüklere baş Atatürk!

Coşkun ERTEPINAR

B E H İ C E

Behice çamaşır yumuş
Sonra dama çıkmış
Çamaşırları asmış
Sıralamış donları gömlekleri
Kırıtayım derken pencerelere
Gönlünü damda unutmuş
Oğlanın kalbini de mandallamış ipe
Kız ne yaptın Behice!..

Ö. Ercan ERUS

★

BEN SANA BUNUN İÇİN GELMEMİŞTİM...

Ben sana bunun için gelmemiştim oysa
Bunun için vurmamıştım kapına durmadan
Bağışlamamıştım tüm geçmiş sevgileri
İnsanı yedi otuzlarda boğmak değil de ne bu?
Sensizlik çıkmazına uzanması değil de ne kollarımın?
Ben sana bunun için gelmemiştim.
Hayata seninle başlamamıştım.
Aynı şeyleri duyup söyliyememekti belki bu
Belki de sen değildin bendeki sen
Tanrı ve şiir de yetmiyor bir yerde görüyorsun
Ve tutup susuyorsun, ve susuyorsun, ve yok oluyorsun,
ve gidiyorsun

Ben sana gitmek için gelmemiştim
Şiir gibi ağrılı bir şeydi içimde
Seni tutamıyacağım artık, gözlerim yanıyor
Bin türlü yalan geliyor aklıma, sonra sen
Ben sana bunun için gelmemiştim.
Bunun için yitmemiştim içinde gözlerinin
Işık ışık kaldırımlara dökülüşümüz bunun için değildi
Bu değildi sencil evrenine ulaşmak mutlulukların
Ben sana bunun için gelmemiştim
Bunun için yakmamıştım sahil fenerlerini
Bunun için beklememiştim
Kaç sözcük şimdi kalan dudaklarında
Bir eski şiir müsveddesi gibi yırtılıp atılan
Harap bir şehirden kalan eğlence yerleri gibi
Her gece, her gece izmaritlerle göz göze
Her gece aynı yerde aynı sandalyenin beni beklemesi
Seni bunlar için yaşamamıştım ben
Bunlar için istemedim
Ben sana bunlar için gelmemiştim
Şimdi bir ömre yetecek unutmak olacak aradığımız
Kendimizden başkasını öldüremeyiz aslında, yalan o
Işığına eğildiğimiz gözler sönüyor görüyorsun
Gözlerinsiz de oluyor bir yerde bakıyorsun
Bir yerde sensiz bile, senin sevgilerinsiz bile
Bu mutsuz, bu tanrısız, bu kapkara, bu sen
Ben sana bunun için gelmemiştim
Ben bütünümle gülüyordum gelirken
Mutluluğu bölüşmek vardı oysa
Akşamları bölüşmek, gözlerini bölüşmek, dudaklarını bölüşmek
Bir yerde ölümü bile bölüşmek vardı
Ben sana bunun için gelmemiştim
Direklerin altında oturmak insanca değil
İnmeye başladık merdivenleri, ama doluyum
Ellerim yadsıyamaz, avuçlarım yadsıyamaz
Bir soluk alıp vermekti, bir yaşamaktı

Bir arzulamak, alışmaktı aslında biraz da
Basit şeylerdi büyütüyorduk gözlerimizdi
Küçücük sonuydu başlangıcımızın
İşte küçücük, işte bitti merdivenler
İşte içindeyiz o büyük akıntının istemesek de
Gidiyorsun, uzaklaşıyorsun, küçülüyorsun, basitleşiyorsun
Tutamıyorum seni, işte ellerim boş
Onlara benziyorsun, önliyemiyorum
Ben bunun için gelmemiştim sana

Ben bunun için gelmemiştim
Bunun için gelmemiştim

Ergun EVREN

★

GÖKLER HEP MAVİ DEĞİL

Değişen zamanlar içindeyiz
Aydınlık çağrılara açık penceren
Unutmuş üzüntüleri
Ufuklara kanat açmış düşüncen

Gökler hep mavi değil bilirsin
Çok sürmez dalların yeşili
Sımsıcak dileklerde dolaşır
Kaderin hoyrat eli

Gecelerimiz var yıldızlara özlemli
Aldatan güneşlerde yemişler olmaz
Her günah sabahında acı pişmanlık
Dolmaz çileler bir türlü dolmaz

Bir deli rüzgâr eser bulanık
Son bulur mutluluğun saltanatı
Ve sonra ufuklar ötesi başlar
Aldatan ışığına bırakırız hayatı

İlhan GEÇER

★

EŞİM OLACAK KIZSIN BİLİRİM

Eşim olacak kızsın bilirim
Nerelerdesin kimbilir şimdi
Hangi evde hangi şehirde?
Her sabah vakti
Tararsın saçlarını yine.
Ne sen beni bilirsin
Ne ben seni
Ayrı ayrı yaşarız günlerimizi..

Eşim olacak kızsın bilirim
Kimbilir kaç yaşındasın
İsmin nedir gözlerin ne renk?
Dalgın durduğun zaman geceleri
Beni duyar mısın?
Ne sen beni bilirsin
Ne ben seni
Ayrı ayrı yaşarız günlerimizi..

Eşim olacak kızsın bilirim
Seninle odamızda kış geceleri
Çocuklarıma anlatacağım seni
Ansızın karşıma çıktı diyeceğim
Gülümsiyeceksin işitirken sözlerimi.
Ne sen beni bilirsin
Ne ben seni
Ayrı ayrı yaşarız günlerimizi..

Eşim olacak kızsın bilirim
Kimbilir sen de beni seviyorsun
Karşıma çıkıver ansızın
Daha ne bekliyorsun?
Ne sen beni bilirsin
Ne ben seni
Ayrı ayrı yaşarız günlerimizi..

Eşim olacak kızsın bilirim
Elbet birgün beni bulacaksın
Seni görünce -sensin- diyeceğim
Ağlıyarak boynuma atılacaksın.
Oysa ki şimdi
Ne sen beni bilirsin
Ne ben seni
Ayrı ayrı yaşarız günlerimizi..

Coşkun GÖKÇAY

★

O T A Ğ

Yanyana iki heykel bir değirmi karanfil
Gözünü kaldırdıkça dudakları adamda
Adamın bir susamış aşk gibi yaşlılığı
Ellerinde kadının küçük ceylân gülleri
Dolaşır yöresine alımlı ülkelerin

Masada adamladır savaşlar gibi kızgın
Tutunmuş birbirine sessiz bir kıpırdama
Kadında ezberlenen yaşama sızıltısı
Bir adama dokunur bir öte yalnızlığa
Kalabalık duygular elenir bir ağızda

Deniz vurmuş derisi büyük ülkeler gibi
Uzanmış aklığına allı-güzel bir gemi.

Sıtkı Salih GÖR

★

GENÇLİĞE ÖVGÜ

Taraf taraf,
Buram buram,
Atatürk kokuyor ortalık.

Şahlanmış damarlardaki asil kan.
Yücelmiş alınlar,
Gerilmiş çelik yürekler,
Fırlamış oklar yaylarından.

"Çanakkale geçilmez" demişti Mehmetçik.
"İnkılâplar aşılmaz" diyor gençlik.
Mehmetçikle gençlik bilinmiş ola.

Onsekizler,
Yirmiler,
Yirmisekizler...
Çelik yürekler,
Gerilmiş yaylar,
Fırlamış oklar...

İyiler,
Güzeller,
Altın saçlar,
Mustafa'lar,
Kemal'ler,
Mustafa Kemal'ler...

Bulut bulut,
Yağmurlar, bereketler,
Çatlıyan tohumlar,
Söken filizler,

Onsekizler,
Yirmiler,
Yirmisekizler
Binler,
Onbinler
Dizildi yola,
Uğurlar ola...

Müfide GÜZİN

★

YAPRAK DÜŞMESİ SUYA

Azıcık kımıldasa - Güzdür
Denizdir ayaklarımızda tuzu
Ya da yoksul bir kuştur - Yolunmuş
Uçtukça kaçırır uykumuzu.

Azıcık esse - Kanar çatlağı dudağımızın
Uçurtmalar takla atar - Küserim
Tepelere vurdukça büyür ağzımda - Köpekdili
Kabardıkça kabarır kirim.

Azıcık kımıldasa - Çıkrıklı kuyudur
İnektir ot yoksunu - Sütü çekik
Ya da bir çocuktur - Unutulmuş
Elleri çoğalan çizik.

Ruşen HAKKI

ORTAÇAĞ UYKUSU

Çocuk beşikte uyur
Uyusun da büyüsün ninni
Büyükanne minderde uyur
Uyusun da kocasın ninni
Dede kahve peykesinde
Ninni de ninni

Memur iskemlede uyur
Müdür koltukta
Bayan sekreterin örgüsüne
Ninni

Tohum toprakta uyur
Meyve ağaçta
Çiftçi harmanda
Aman ne güzel ninni

İşçi tezgâh başında uyur
Patron atlas yatakta
Serseriler köpeklerle
Görünüme ninni

Eloğlu uzayda gezinir
Eloğlu toprakta sürünür
Şiir yazan ellere ninni

Mehmet HAŞMET

YİRMİÜÇ SAATLİK SAVAŞ

Bütün yıldızlar benimdi çocukluğumda
Hep korsan masalları deniz şarkıları dinledim
Liman fenerlerinde seren direklerinde
Küpeşteleri parçalanmış teknelerde
Sonra ekmek bir bozkır şehrine attı
Bütün yıldızlar benimdi çocukluğumda

Efkârım her zaman böyle yirmidört ayar üzreydi
Gün olur bir sigara alımlık param bulunmazdı
İnsanların durumu dokunurdu bana en çok
Dokunsalar ağlıyacakmış gibi olurdum
Nemli kirpik eğik boyun gördüm mü
Düşerdim yollara deliler gibi söylenirdim
Adam sen de diyemezdim
Efkârım her zaman böyle yirmidört ayar üzreydi

Öldüğüm gün ateş yanıyordu bir Türkmen obasında
Alevlerde ben dumanlarda ben vardım
Her tren ötüşünde her bulut geçişinde sen
Yıldızım kayacaktı gece
Bir garip gitti diyeceklerdi
Kavaklar kuruyacak toprak çatlıyacaktı susuzluktan
Sonra bir baykuş ötecekti karanlıklarda
Yirmiüç saatlik savaşı bitecekti şehrin
Deryalar ortasında bir liman var gemi uğramaz
Ve bir köy var Anadolu'da tren durmaz
Çıkıvermiş aklımdan yaşadığım
Öldüğüm gün ateş yanıyordu bir Türkmen obasında

Ölüler yaşamazdı ölüler hatırlamazdı hani
Bermûtad uzaklara gidiyordu bütün trenler
Demirlerini kopartmış gemiler düdük çalıyordu
Kalenin bayrağı indi şahinler uykuya daldı
Mahpus türküleri düştü hapihane avlularına
Kapından geçmeliyim bir akşamüstü ansızın
Kahkahalarını duymalıyım kahrolmalıyım
Ve bir yabancı gibi selâmlamalıyım seni
Belki çiçekler yeni açmış olacaktır
İhtimal kaldırımlar yine köpük kokacaktır
Yıldızlı bir akşam sessizce evime gel
Çalma kapımı bakma yüzüme ve ağlama
Döndüm de sadece bitsin yalnızlığım
Ve hayata bıraktığım yerden başlamalıyım
Ölüler yaşamazdı ölüler hatırlamazdı hani

Ayhan HÜNALP

★

F

Gözlerin iki at senin soluksuz
Yol boylarından eksilmeyen
Çimenler var ya çimenli ellerin türküsüz
Orda ne yerlerse ne yaşanırsa
Evrenin düşsel aydınlığından yoksun

Ya çekip gitmezse evlerle bulutlar
Kediler sokağı dönünce lâmbalarla
Seni mavi atlarımla görmek istiyorum
En korkusuz denizde şövalye gemilerle
Umutlu çemberinde zamanın ve aklın

Doğan IŞIKSAÇAN

GA'LI YAŞAMAK

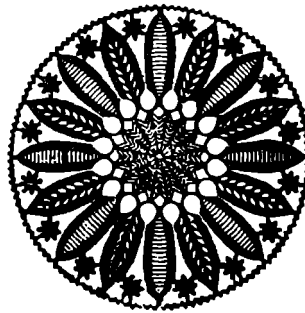
Iraksak merceklerde aradığın ne
Votkalı karelerin düğümlerinden
Şaşırmış yolunu şu ağaç, şu ev, şu direk
Yaşamak mı ne?

Ga'lı yaşamaların iklimlerinde
Bir eklembacaklı haydut
Pithecantropus Erectus
Yerde sürünen adam
Adam mı ne?

Yaşamak üstüne tüm çağrılar
Ama ölüme
Bulutlar pembe, bulutlar kara
Bulutlarda twist, bulutlarla tepinme
Deli mi ne?

Kaya Özsezgin

İLLÜZYON

Bana uzak iklimlerden mi derdiniz
Müjdeler getirdiniz
Ebâbil kuşlarının kanatlarında?..

Bu hangi güneş ışınıdır kararmıyan
Akşamla kovuşmıyan
Bildiğim Gök kubbenin ufuklarında?..

Bu mevsimsiz rüzgârları kim yönetir
Dallarda tutsak eder
Ak saçlı tepelerin doruklarında?..

Uyanır kış uykusundan tutkularım
Yeşilde özlem biter
Uzanan bir dost elinin parmaklarında...

Duyarım yaşamış olduğumu yeni baştan
Tanırım insanca yaşamayı
Büyürüm... aşk ve ekmek saatlarında...

Mübeccel İZMİRLİ

GÜN BATIMLARI

Gün batımlarında yiter ümitlerim
Bilirim artık gelmiyeceksin
Martıların kanat çırpışından bilirim
Yine beklerim.

Yokluğunu kat kat kuşandım üstüme
Bu suskun kıyı akşamlarında
Uzakta dalgalar -bel bağladığım-
Gün battı arkalarında.

Nerede bir deniz görsem,
Orada biraz seni bulurum
Ve nedense günbatımlarında
Ağlamaklı olurum.

Aziz Acun K.

★

KOLAY KAZANÇ

Sen bacı Âdem babadan bana
İnsan olmuşuz bir kere,
Bundan yakın akrabalık mı olur,
Düşünsene...

Karpuzun içi benim dışı senin
Evin apartımanın da öyle
Çekirdek kırar kabuğunu yakarsın
Sevinsene...

Hasan KALENDER

KAR KOKUSU

Kar kokusu oh dedim,
Andersenin kız kardeşi
Bir yerlerde solumuş olmalı
Kar gülleri bahçesinde.

Güneşin odasında çok uzaklarda
Önünde çıkrık ve bulutlar
Dokuyor hidrojen pamuğundan
Kar yıldızlarıyla giysisini.

Geliyor musun sevgilim
Danimarkalı güneş güzeli
Yanmış kavrulmuş dünyamıza
Yumuşak ellerin gerekli.

Bir bir resimlerini topluyorum,
Çok eski kışlardan, çocuk defterlerinden
Akça güzelliğini, bulutsu gözlerini
Gecenin kirlerinden sabah temizliğini.

Sevilerin ve çocukluğun süpürge çiçekleriyle,
Süpüren tozlu tavan aramızı
Açan penceremizin perdelerini
Sokaklarımızın kar ışığı gecesine.

Ve baktık mı göreceğiz,
Kapımızın önünde bir çalgıcı
Çalıyor, çocukların çalgısını
İnce, ince... Kar yağıyor, kar yağıyor...

Ceyhun Atuf KANSU

F: 18

TANRIÇA DUDAKLARIN _ GÖZLERİN

I

Işıklar otağ kurmuş yemyeşil gözlerinde
Bir demet minedir açan tanrıça dudaklarından
Gecenin karanlığına koşarken uzay kelebekleri

Söylenmemiş bir çağ ki yıldızlar ötesinin
Doyumsuz ve kandırıcı göl sularında
Yansırken en derininde gözbebeklerinin
Tutup tutup dudaklarıma serptiğim

Açlığımızın dinmediği gecelerdir yaşanan
Kaya oyuklarında kumsalda ve su diplerinde
Dolup dolup boşalan kanayan dudaklardan

Sabahlara söylenmiş türküler acımsı-buruk
Doğan günle bitecektir en güzel olan
Omuzbaşları yanmıyacaktır
Sabah rüzgârları aldatıcı hırsızdır
Mutluluğu önüne katıp sinsice giden

Seni kutup gecelerinde yaşıyacağım
Sabah rüzgârı korkuyu fısıldamıyacak

II

Tek bir renge adanmışım tanrısal olan
Tek renkli geceler doğuyor doyumsuz
Seni düşündüğümde
Bir daha gücleniyorum göneniyorum
Bir dal kırılmamalı bir yaprak düşmemeli bu korunun ağacından
Gözlerinden gözlerime geçmişken en güzel yeşil

Sarı yapraklar dolanmıyacak artık pancurlarıma
Gecelerin çığlığı yitecek
Yalnızlık rüzgârına gülüp geçeceğim

Artık aydınlığa uzanıyor ellerim
Eski ürkütüşünden uzak çan sesleri
Gündüzler olmasın aldırmıyorum sevinirim
Müziğimi sen yaratıyorsun ışıklarımı sen

Seni kutup gecelerinde yaşıyacağım
Olemp dağında sönmüş ateş tutuşacak kıvılcımımdan
Gözlerim gözlerinde unutulmuş uykularla
Tanrılara uzanacağım

Tamer KARABUĞA

*

İSTANBUL DİZİSİ

Bir ılgım çıkıyor gibi karşıki kıyılardan
Yamaçları ot bürüdü mü ne?
(Yaran varsa kanat biraz-azıcık)
Uz dişlerime bir dokun
Silkinmiş sabahlarda büyüyorsam asılsız
Ellerim büyüyorsa yanay resimlerde
Kanat gözlerimi.

Çözülür dizlerimin bağı gidemem öte
Bulut bulut ağlamak gelir içimden.

Duran KARACA

H A L İ M E

- Tüm Halime'lere -

oturunca gölgesine zamanın, nasıl
bir boy atışı var, gelemezsin, göremezsin
acun'dur çağlara o büyük dağ ki
bilemezsin, bilemezsin.

günaydınsız örtülere askılar n'olsun
gerilir tezgâhlarda sallanan bozulacak
vuruşuma ışıklı devcene çiçeklerden
ekinler savrulacak.

apaçık yontulara başlasak neydi
gömülür son perdemiz -cücedir gece-
tad almaksa doyulmaz, kaçar ve hep
döner o gizlice.

oturup bir yengide kısırlaşanlar
kaç kişi ölmeyi ne bilirdiniz
tutsanız ipleri eğreltilerden
yine de gülerdiniz.

değiştik sanırım, neden mi, işte
ötemiz, berimiz savruk ve susuz
çok yönlü olmaktır üşümek bazan
onca kuşkusuz.

büyüt saksılar'da, sonra kır ve dök
kapat ağzını yaprakların hançerle
soğuk bir duş etkisidir şimdilik, bil
çoğalmak yerle.

uzatsamdı ellerimi, açıl, Halime
açıl artık dipteki sürgülere her an
ılık bir gün başlıyor bakınca gözlerime
ne ki can?

İsmet Kemâl KARADAYI

★

GÖZLEM

Aynı uğultular vurur gün-gün kulaklarına sabahın
Sevgisiz çiçekleri ezilir toprağımda büyürken
Unutur kendini çirkinliğim akşamın kucağında
AĞLAMAM GÖKYÜZÜ.

Hani'lerden bir çift dudak morarmış
Ekilen ülkelerde tohumlar kocaman
Ekinsiz tarlalarda büyüyen çiçek.

Aşk dedim çoğunca dize geldi dağlar
Çalınmış Firavun yeşillerinde bu kanda ne
İz bırakır sulara her atıldığında tutku
Dayar sırtını sokak içi yoksulluk.

Abdullah N. KARAHAN

BİZDEN KAÇMALARINIZ

İnce bir gülüştü avuntu rüzgârlarının tutamadığı
Oysa bizeydi bizden kaçmalarınız, biliyordunuz
Çiçekleriniz günahkâr avuçlarımızda açardı
Dişi sabahlarınız vardı, öldürmek için doğururdunuz.

En güzel akşamlarımızdı dökülen omuzlarınıza
Tek kale oynuyordu sevilerimiz, koşularımız boşunaydı.
Dört dörtlük sus işaretleriyle çıkıyordunuz karşımıza
Kiralık katil bakışlıydı dudaklarınız...

Sizde bizi yaşamaktı sarhoşluğumuz, gelmeliydiniz
Bitek topraklarımız vardı, acı tohumdan yoksun
Yediveren gülümüzün son tomurcuğu olurdunuz.

Çığırtkan yalnızlığımızda bıraktınız korkulu düşlerinizi,
Şeftali çiçeklerinize ölü bir kelebek kondurdunuz
Oysa bizeydi bizden kaçmalarınız, biliyordunuz...

Ertuğrul KARAHAN

★

YOK ARTIK..

Ne yapsan boş, ne etsen boş, ne söylesen boş,
Olan olmuş, geçen geçmiş, zaman yok artık.
Yatağın boş, elbisen boş, odan boş,
Sen öldün ya, ölümden korkum yok artık.

Subutay KARAHASANOĞLU

AK ELLERİN ÖYKÜSÜ

Bu benim ellerim siz anlamazsınız
Güvercin olur kanat kanat, ya da bir geyik dağca
Ya da bir kıral olur ülkesiz, bayraksız
Girer ak sabahlardan en yüce savaşlara
Ilık ılık kan akar sımsıcak topraklara
Köprü olur. Afrika olur, orman orman gökyüzü
Bir gemi olur o kız görmemiş, deniz görmemiş
Gider yalnızlığını arar, sevi arar, ya da
Bizon resimleri çizer ilkel mağaralara

Bu benim ellerim bir ça-ça-ça, bir mambo
Az ötede kaçırılmış bir masal düşlerden
Gezer, gerinir, mavzer mavzer gözleri, ölümlü, yitik
Suya değer, oysa sular soğuk
Kaçar çığlık çığlığa atlarla doludizgin
Atlar, atlar, atlarda kaçar
Kaçar gemi olur, güvercin olur, kıral olur
Ya da tırnak tırnağa bir ça-ça-ça, bir mambo

Bu benim ellerim siz anlamazsınız
Köprülerde, balkonlarda, gecekondularda bu benim ellerim
Ağlamaklı bir türküdür o, bir ak adamdır utançlı
Ben kara adama bu benim ellerimdir saldırıda
Tozlu yollarda atlarla, askerlerle tozlu yollarda
En kutsal topraklarda, en ılık bakışlarda, ya da
Sıcak ölülerle sımsıcak
Başaklarca uzanır eller toprağa.

Ertuğrul KARAKOÇ

V İ V A

Güneş gümüş bir saat gök meydan
Kucağımda bahçelerle seni beklerim
En büyük sevdalı kim derlerse
O benim...

Ayhan KIRDAR

★

S A V A Ş

1.

Vurulmuş bir karanlıkta taşar gibi
Bozgundayız
Ne yapsak kurşunlar çılgınlığa geçmiyor
Ne yapsak kaçınılmaz oluşların elinde

Gelişen bir ölüm gibi
Uzadı korkumuzun düşünmez uyumu
Orman kanlı ülkemizde
Yüzlerini çözemedik gülüşün

Çocuklara yükledik umutları
Çoğalan her tutkuya yaşamak dedik
Önlenmez bir istek gibi
Savaşı seçtik

2.

Sayılmamış bildiriler çıkmazında
Eylemi gelişmeyen bozkır doğası gibi
Ey büyük kent kuramcısı
Geç kalmış uykuları taylarla donatmalı

Bir boşluk kuruluşundan uzak
Her yanı kurşunlaşan duyarlığa tutulmuş
Kan akımlarına değmeli savaş
Herkes çokluğunu kuşanmalı

Varamadığımız ülkeler gibi güzel
Başkaldıran yanımıza çiçekler dikilmeli
Ey büyük kent kuramcısı
İşte su işte güneş yüreğin gelişmeli

3.

Yapılmamış yıkıntılara büyümüş
Soyut yokluklara uygulanmış ülke
Durulmuş kıyılarda ölümü çiçekliyor
Dizlerimizde yorulan gece

Uzatılmış sürgün tutsaklığında
Kansız bir gökyüzü - üstelik buzlu
Yüzyıllık sığınakta boynumuz tutulmuş
Boşluğumuz anılara doğru

Yorulmuş bir çokluk getirdiler bize
Yağmurlaşmış sorunlara bir-iki düşünür
Eylemin sözlendiği bu çağda
Herkes bizi kuramlara götürür

Mehmet KIYAT

GÜNEYDE YOLCULUK

Ve fıstıklar arasından geçtim önce,
Batıda zeytinlikler içinden sonra.
İlerde suya ve düze ulaştım
Güneş durmadan dönüyordu etrafımda.

Fevzipaşada geceye girdim,
Gâvur geçidini aştım altta trenler.
Ateş böcekleri sarmış Amanos'ları
Çam kokusundan indim bahçelere.

Toros duvarları Adana'nın bir yanı
Gülekte ikiye bölmüş suyunu
Yarısı kuzeye yarısı güneye
Kayalar altından güne doğru.

Güneş tekrar doğdu buğdaylar üstüne
Bozkır ateşler içinde ve gevenler.
Dereler durgun söğütler altında;
Eski çarşılardaki resimler gibi.

Kemaletti:n KOÇ

★

MUTLULUK

Sıcacık bir şey avuçlarımdan uçan,
Kimsenin bilmediği...
Gözlerim ıslanmamağa, dudaklarım titrememeğe
Yeminli.
Gülmek, hep gülmek.. ama içden-mutluca
Silikleşen düşlerden uzak, yaşam boyu gülmek...
Bir sevmek diyorum ölesiye,
Bir sevilmek çıkarsız..
Mutluluk aradığım küçük de olsa..
Oysa sıcacık bir şey var
Avuçlarımdan uçan tutamadığım..

Merâl KUTLUĞ

GÖRGEÇLER

Sürer gider bir süre
Sudan sebeplerle sereserpe
Sevdaların sevdalara seslendiği
Sıcak iklimli ülkelerde...

Kırık aynaların kuru
Gözleri kirlenmişse de
Kurnaz kargaların
Pusu kurduğu ülkelerde

Parlar pısırıkça
Hıçkırıklarda
Bir talih kuşu bekler durur
Pamuk prenses yedi cüce...

Sular suların sessiz akşamında
Seslenir salkım söğüde
Sırt çevirir çocuk susar
Yaşamadan, her öğüde...

Bahçeli çayevi ve bizim bakkaliye
Komşu olurlar mescide
Önce sevip sonra bıktığımız
Eşyalar bekler şimdi eskicide

Hey heyleri tutmuş gibi turist
Turkey Turkey der durur
Fotoğraf makinesi elinde
Döner de döner Sirkeci'de

Turfandacı Tatar tur atar tarlalarda
Tarla kuşları tarar böcekleri, bitleri
Taşları tutup bağlamışlar yerlere
Salıvermişler itleri tut diye eteklere

Tırnaklarını takıp tırmalamış tırtıllar
Tutsak türkülerle tükenmiş özlemli kalbimizi

Mağaralarda bir parlayıp bir sönen nağraların
Sonu gelmiş sabahın sessiz serinliğinde
Hani ya Zeliha bekletmiyecektin beni...
Hani ya Zeliha bir sen bir ben bir de...

Bulutlar kızardığı zaman
Maraş dağlarında bir âhu ceylân
Akşamın esmerliği, menekşe sular
Bir sen, bir Anadolum ve bütün bunlar...

Turnaların kanatları tarar mavilikleri
Atmacalar atılırlar avlarına arzularla
Trenler geçer; tiki tak tiki tak tiki tak
Zeliha!. Haydi kalk haydi kalk haydi kalk

Sular akar, su gibi akar süre; sessizce
Aynalar hep aynadır; durur duvarlarda
Saçlar artık siyah değildir; perçemlerde şakaklarda

Dün koşuyordu çocuk, koşuyordu hep
Yeni sürgün bir dal gibi koşuyordu hep
Kırlarda, bayırlarda, parklarda, sokak, sokak
Şimdi iki büklüm yürüyen şu ihtiyar; o, olacak

Öyle yorgun ki, yılların yükünü taşımaktan
Ha tıkandı, ha tıkanacak...

İbrahim MİNNETOĞLU

★

YENİLMİŞİM KAÇIYORUM

işte yine sizinleyim
işte yine darmadağın perişan
su birikintilerinde yüzüm
su birikintilerinde biçimsizliğim
gece yarıları demiyor sizleri çiğniyorum
sokaklar sizden utanıyorum.

gayesiz insanlara dönmüşüm gayesizlik ölümüm
kendimi sizlerde bulmuşum insanlar sizlere koşmuşum
işte ellerim gücsüz şimdi görüyorsunuz
işte karmakarışık duygularım
yapamadıklarım içimde devleşmiş dört mevsim
mevsimler sizden utanıyorum.

kendimi çabuk bırakmışım suçluyu biliyorum
hep içimize söylemek çaresizce düşünmek
ya gene faydasız kalışımız kendimize
ya gene kendimizi tüketmek
gölgem senden utanıyorum.

bütün doğruları kitaplarda unutmuşum
iyinin boynu bükük gerçek fırlattığım tükrüğüm
onlarla doğmuşum onlara koşmuşum onlarsız büyüyorum
elimi kolumu kırmış çaresizlik çaresizliğe yenilmişim
kitaplarım sizden utanıyorum.

kendimi sizlerde bulmuşum insanlar
dörtte üçünü size ayırmışım günlerimin biri kimbilir....
içime akmışsınız içinize akmak istemişim
oysa kışlarım çabuk başlamış
basitliğine küfrettiğim -hiç-lere dönmüşüm
çaresiz kalmışım çaresizliğime yenilmişim
sizlerden kaçıyor içime kapanıyorum
insanlar sizden utanıyorum.

Ahmet MİRDOĞAN

İNCE BEYAZ BİR KADIN

Üşüyen bir kadındır yaşamak şimdi
Saçlarında iğreti bir karanfille gecemizde gezinen
Alıp bir yerlere götüren gözlerimizi, çaresiz ve yorgun
Çocukluğumuzdan kalma bir sokak duran ellerimizde
İnce beyaz bir kadın çocukluğumuz yeniden

Bakışlarında akşamlar ağlayan şimdi çok uzaklarda
Kahrolmuş sokakların en çok gözleriyle konuşan adamları
Kan ve barut kokusu büyük savaşlardan kalan üstlerinde
Sonra dudakları aşk nedir bilmeyen güzelliğinde bir kızın
Hep aynı türkü ansızın vuran camlarına yalnızlığın

Üşüyen bir kadındır yaşamak şimdi
Yıllardır aynı özlemle yeniden sarıldığımız
Çirkinliğimizi unutup, aynalarda ağlayan gözlerimizi
Bakışları tanrılara yalnızlığı öğreten bir kadın
En ilkel yönümüzü bırakıp tutan ellerimizi

Cemal NALÇACI

Necati Akın

KONUŞAN BİR ÜLKE VAR GAYRİ

Benim ülkemin çocukları
Bıyığı terlemeden konuşur
Sıkılan iki el kurşun gibidir
Geceyi böler nâraları.
Yiğit türküleri söylenir yurdumda
Büyür türkülerle çocuklar
Ninnilerden öncedir erliğim masallardan
Bağlama tellerinde başlar ağrılarım.
Korkuları besleme eteğinde duyarım
Üşengen, şımarık olgusu mu yo gelemem
Ana ocağının arına yo söz düşürmem
Kırarım kahpe dişlerini yan bakanların.
Üzerlik konuşur mu, çul konuşur mu, çalılar
Silinmiş gömütler konuşur mu, yiten isimsizler
Ama sen bilemezsin yaban artığından
Konuşur benim ülkem, konuşur bütününce.

Bakışın bileklerimde şaşı, sesimde benim
Bir teliz geçer alnından ağzı iplerle kilitli
Gücün eşit değil susuşuma, ölüm işten değil
Korkun hıncından büyük, tiranlığın boşuna.
Çoban der geçersin, köy dersin, köşe dersin
Geç, yüzlerce yıl böyle geçti, sen de geç
Bil ki konuşan bir ülkedir gayri doğrulan
Geç ulan görelim, geç bakalım..

Cahit OBRUK

Halis Biyer

GÖZLERİN İSTANBUL SENİN

Tanrıça'ya

Ne zaman karanlık çökse içime
Ne zaman sevdiğimiz şarkılar söylense
Simsiyah saçlarınla gözlerin geçer aklımdan
Ağlamaklı olurum nedense.

Gözlerin İstanbul senin
Sensiz İstanbul paramparça gözlerimde
Oysa en güzel mektubunu okumuştum zamanın
O harikûlâde güzel ellerinde.

Gençliğimi bozuk para gibi harcadığım Maçka'da
Nasıl kalleştir Eylûl akşamları bilemezsin
Oysa senin dudaklarına okumalıydım son şiirimi
Kimbilir şimdi nerdesin?

Bir gün senden çok uzaklarda olacağım göreceksin
O zaman bir başkasının olacaksın rezilce
Belki geri döneceksin en güzel yeşiliyle gözlerinin
Ne var ki sensizliğe alışmış olacak gece.

Şimdi hep o şarkı söylenir uzaklarda
En tükenmez hazzı beraber yaşadığımız geceden
"Unutturamaz seni hiçbir şey
Unutulsam da ben..."

Turhan OĞUZBAŞ

ZORA ÇEKİLMİŞ BEKLEME ACISI

Uyarsız çabaların sürdüğü bir gölcüktü Akdeniz
düşen yağmurun suyu öptüğü yerde
balık sırtındaki pul pul yaşantıda maviler eriyordu
evlerin yüzü çapar bozuğuydu
saksılarında kanıyordu çiçekleri durduğu yerde
bir gelincik dağ başlarında kıstırılmış
çaresiz arıyordu güzelliğini
bağlantının anlamında sayısızdı kördüğümler
ve sarhoş büyüteçler altında olanaklar küçülüyordu

Işıksız bir umuttu ortasından bölünmüş
üç adım ötemizde
yılan ıslığından öykünmüş haçlı bir cüce
altına yapmayı deniyordu

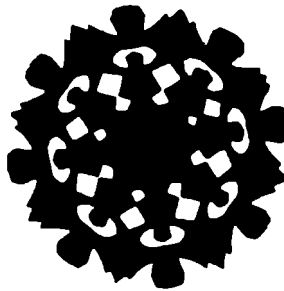
Oysa açlardı kanlı aryalarla büyütülmüş marşlardan bıkkın
yeşili tüketen don ve kara elleriniz
çarklar bazoka menekşeli mektup izmarit ve kara ekmek
o dondurulmuş gözlerindeki soluyan korkuda o anaların anası
yaşamak yaşamak diyordu sevgilim

Zora çekilmiş beklemenin acısı
ağır bir tokat gibi yüzümde yapışkan
çarçur edilmiş sürelerden yosunlu anılar kuskun

II

Daha bir yerlerde çarklar dönüyordu sırtında özgürlüğün
ve dostlar gülüyordu

Süleyman OKAY

YALNIZ SU

Gün öldürür akşam sonlarında
Bitmese de açılışı yorgun avuçların
Durgun bir görüntüsüdür uzak suların
Acılar, büyüyen güllerdir rüzgârlarımda.

Alevler düşündürür, yanan ocaklarda
Ötüşünü kuşlarla, yazlı ağaçların
Taşlıklardan çıkınca ince bir bahara
Yalnız su uyur, uykusunda bir çınarın.

Issızlık bir çizgidir her günün yaşantısında
Bir çizgidir silinmez gibi duran
Ne zaman, hangi yazlar, öpüşlerimize varsam
Acısıdır, vurulmuş bir bıçağın sırtımda.

Yalnız su nice göller içine karışmışsın
Bitmese de, akışın dalgın aklığında
Ötüşü kuşlarla yazlı ağaçların
Her şey, unutulan güller düşer ıssızlığına...

Adil OLTA

RENKLERDE 19 MAYIS

Ak 19 Mayıs ak
Mustafa Kemal Samsun'a çıkacak
Al 19 Mayıs al
Anadolu'da Mustafa Kemal
Yeşil 19 Mayıs yeşil
Çimenlerde çocuklar oynaşır
Mavi 19 Mayıs mavi
-- Ordular! Hedefiniz UYGARLIK, ileri!
Mor 19 Mayıs mor
Sonrasını anlatmak zor..
Sarı 19 Mayıs sarı
10 Kasım'da bayraklar yarı
Ak 19 Mayıs ak
Atatürk vatan, Atatürk bayrak

Tarık ORHAN

★

BENDEN

Akşamın çöküşü vardı gözlerinde
dudaklarında soluk soluk bir şarkının mırıltısı
Piyer Loti kahvesinde
kokular başdöndürücü
kuyular kadar derin dar yollarda
sinmiş ürpertiler, Azade karanlık karanlık
Önümüzde Haliç çökmüş homurtular içinde
kıvrım kıvrım uzanan yıldızlar
akşamın çöküşü vardı gözlerinde.
Hışırtısı gecede servilerin büyük büyük

aynı masalı anlatıyordu
Azade'den Piyer Loti'den bize
garip şarkılar içinde
yakan dudakları
gözleri yeşil yeşil
dokunduğu yeri alev alev
binlerce kişinin içinde ikimiz yalnız
akşamın çöküşü vardı gözlerinde.
Homurtular içinde Haliç
Eyüp'ten kalkan vapur ateş böceği
karşıda Kâğıthane, Sütlüce, köprüler akşam akşam,
lâmba lâmba
mutlu mutsuz ölülerle mezar taşları
şikâyet şikâyet üstüne
baykuşlara, yarasalara, geceye, karanlıklara, yıldız-
lara, Tanrıya
bir koku, bir mırıltı, bir homurtu, bir susku mavi
gece
anıların sızısı buruk buruk
akşamın çöküşü vardı gözlerinde.
Bir çiçek, bir koku, söylenmiyen bir ses uzadı
karanlıklardan, yıldız yıldız benden
akşam çöküşlü
gözlerine
ışıl ışıl.

Atakan ÖCAL

UMUT ORDUSU GÖREV BAŞINDA

Usulca yankılanan bir ses gerilerde
Kuytu sularda ölgün bir akıntı
Eskilerin çok eskilerin süregelen ağrısı
Gün ortası karanlıklarda boy atmış.

Şimdi bir ben bir sen değil bir biz
Bir ulu aydınlık uzak ülkelerin göğünden
Dönse de gerçek bilinci yansıta yansıta
Dursa da ileriye kanat açmış
Gene o gölge duvarların ötesinde.

Pis ahtapot kollarında kirli uzanışlarla
Bu kaçıncı yolcu istenmeden gelen
Bu kutsal topraklara yabancı
Bu kutsal ülkülere sırt dönen.

Işınları boğmada bıçakları usa dönük
Uzay yolcusunun gözü önünde
Radarların ekranını karartmada birden
Bir çağ kalıntısının arta kalan sürüleri
Yangın yerinde yeşeren filizleri kırpmada
Perde çekmede uygarlığa yeniden.

Şimdi başlangıcı çetin sınavların
Bir ben bir sen değil hep biz
Ak düşüncelerle yüklü
Umut ordusu ülkesinin
El-ele tüm atılımlarda
Göz-göze.

Ahmet Nusret ÖNAL

CAN SIKINTISI REÇETESİ

Canın sıkılıyorsa eğer
Avunacak neler neler bulursun.
Yeter ki bir kalemin
Bir de kâğıdın olsun.
Paran yoksa ne çıkar?
Yaz yazabildiğin,
Çiz çizebildiğin kadar.

Güneş çiz, bulut çiz, deniz çiz, kuş çiz.
Sonra da en güzel yazınla
Öyle bir kelime yaz ki
Bu resimlere uysun.
Ama öyle bir kelime ki
Tam yerine otursun.
Bir de güzel çiz,
Hani düşündeki güzeli...
Çizebildiğin kadar.
Benzemezse ne çıkar?
Çiz sen, çiz
Çiz çizebildiğin kadar.

Otomobil çiz, apartıman çiz.
Gözünün gördüğü,
Elinin erdiği kadar.
Sonra ard arda rakam yaz.
Birler, onlar derken sayıyı
Milyona, milyara götür.
Bunların da yanına yakışan
Bir kelime döktür.

Önü dolduysa kâğıdın ne çıkar?
Daha bomboş arkası var.
Yaz yazabildiğin,
Çiz çizebildiğin kadar.

Mukadder ÖZAKMAN

★

AYRILIKLARDAN

II

Bir mevsim vardı gözlerinde senin
Yıldızlar yağardı saçlarına her zaman
Gülerdi, şarkılarım dudaklarında
İri bir sevdaydın yüreğimde benim
Sımsıcak dururdun avuçlarımda...

Bana, hep İstanbul gibi bakardın sen
Dalgalar değil miydi ağlatan bizleri
Köpükler içindeki yorgun sesini
Rüzgârlar alıp götürse de uzaklara
Duyar gibi oluyorum geceleri...

Nemli bileklerinden tutup bir akşam
Sisler arasından kaçırsam seni
Kalsın anıların rıhtımlarda
"Döndüm" de, başka bir şey istemem
Bitsin ayrılığımız o anda.....

Kâmuran ÖZBIR

BAL-ÇİÇEK

- Kızım Güliz'e -

Yeni çağrılar gelir uzaklardan,
Günün ötesinde kalır ağrılar
Bir zaman büyür dağlarda ovalarda
Bir çocuk güler anasına ilk

Ne düş, ne masal
Seninle varlığım gerçek..

Artık bilinen kişiler değiliz,
Öyle ışıklı, öyle sıcak çevremiz
Barışa, sevgiye, sağlığa
Dalgalanır bayraklar

Ne savaş, ne korku, ne açlık
Mutluluktur kabaran yüreğimizde..

Buğday tarlaları, ceviz ağaçları
Yaşarız derinden birbirimizi
Karıncalar, bulutlar, kimsesizler
En güzel dilekler ülkemize

Ne özlem, ne üzüntü
Senin göl sabahı gözlerin...

Yekta güngör ÖZDEN

DEĞİŞEN DÜŞLER

Az mı çıkardık tadını
Yaşamanın
Doğayı az mı boyadık renk-cümbüşüne
Az mı ısıttık buzul gece yarılarını
Düşlerimizde...
Sonra

Sonra
Her düş güzel değildir

Saim ÖZGÜR

★

Ü Ç G E N L E R

Acı kahveden bir yudum sabah
Gözyaşı içinde titrese bile
Dönmeli dünya aydınlık odalarda.
Kuvvetlisin güneş gibi
Her sabah bir yeşilime değen kişiliğin
Her akşam sararan bir tutam ot.
Bozkır parkının boz çimeni

Üç üçgen çizdim
Paranın yuvarlağı dışına
Çimenden yeşil, buluttan mavi
Biri çocukça pembe.
Senin için bozdurdum diye
Beni çekip duruyorsun sarıya,
Bozkır sabahları gibi.

Saklanacak bir köşe yoktu
Gözyaşı için.
Üç beş çalı çırpı örneğin
İki karıncık, iki kulakçık
Bir de beyaz gelinlik.
"Sevmek o kadar az mühim ki"

Yuvarlayabiliriz üçgenleri
Bozkırın boz sarısına.
Döner durur nasıl olsa.
Köşesiz yudumlanabilir
Acı kahveden sabah.
Bozulabilir yeşiller, pembeler
Bozkırın boz sarısıyla.

İnci Ramiz ÖZKAN

Ersin R. Aluk

Y A B A N I M

Seni tanrı korusun yabanım
Seni tanrıca dualarım
Tanrıca dualarımla seni yuyayım

Çokça vuruyorlar... sayamıyorum
Bir vurgun... iki vurgun... vurgularca
Vurgulardan aman yok... kaçamıyorum

Gel beni en delik-deşik yapımla gör
En delik-deşik gözelerden
En delik-deşik gözlerime değin... yüreğimden

Seni en ayık kim bulmuş Tanrısız evlerde -esrik-
liğini diyemem-
Tanrılığını evler mi - eller mi bilecekler
Amanı-zamanı çoktan yitirecekler... inançlarını

Serçe yuvalarına dönmüş saçların
Saçlarını tutamıyorum gayri yabanım
Gayri yabanlık-yakıncalık kalmadı Tanrım

Seni kaos'larda bekliyorum
Seni Aşrama'larda
Seni Merhaba'larda

-Artık yabanılaşamazsın-

Mehrizat POYRAZ

TUTANKAMON

Uzamış gölgelerin arkasında
Siyah-beyaz
Sokaklarda anası olduğum başıboşluk
"Avâreser" dediği eskilerin
Sonra üçgen ağaçlar

Ve sonra üçgen ağaçlar
Ard arda yarışması sözde kuralların
Tellerin ilettiği iç çekme yürekten ve eski
Çürük dişi siyah-beyazda düşüncenin
Ve şehvetin boğgunu
Ve bir tutsaklık
Bir ustaca şahlanışı zulmün
Sonra üçgen ağaçlar

Ve sonra üçgen ağaçlar
O eski özgürlük ki ele avuca sığmazdı
Körlüğümün ötesinde şimdi körlüğüm
Tükenmiş gebeliği şiir sancılarımın
Nedeni ne beklemenin sonucu bu
Yılan gömleklerince sıyrılıp atılmışım
Al başını eski tas eski hamam eski yıl
Al başını Lili Marlen türküsü Şubat'ta
Al başını karalar üstüne beyaz düşüm

Mustafa Nahit RAMOK

İKİNCİ YÖN

Nesin sen
Etimle büyüyen kanımla soluyan
Oluşumun gözbebeği
Karanlığımda çığlık çığlık uyuyan
Nesin sen

Şarkı mısın oyunumda
Şehvet misin damarımda ılgıt ılgıt
Kral mısın varlığıma hükmeden
Deli misin çılgın mısın nesin sen

Nesin sen
Hırçınlığında yaprak yaprak solduğum
Evi ocağı karısı olduğum
Bir yerde düşünür bir yerde ağlar bulduğum
Nesin sen

Meltem misin başucumda
Irmak mısın eteğimde şırıl şırıl
Orman mısın yamacımı gizleyen
Şenlik misin şölen misin nesin sen

Nesin sen
En izbe yaşamların ötesinden getirdiğim
Yapımını öncesizde bitirdiğim
Her gün bir köşe başında yitirdiğim
Hayvan mısın ilâh mısın nesin sen

Arhun ROMAN

AKDENİZ

II

İnsan güzelliğim mermer beyazlığında
Defne dallarından çelenk özgürlüğüm
Martılı mavilikte mutlu tanrılar
Yüce inancım çıplak sevili
Aydın çağlarında Akdenizin.

Cömert iklimlerin turuncu güneşi
Yeşil zeytinlere mor salkımlara
Kaygısız yüreklerde kan-kırmızı
Tas tas dökülen şaraplar günahlara
Coşkun sarhoşluğu altın saçların.

Özgür düşüncede tanrıya sunu
Tapınmaya benzer sevişlerin
Cinlerden tabulardan uzak
Koşturup tutkuları ölçüsüz
Çılgın bir sevinç yaşamak.

Buruk tadı öpüşlü dudakların
Dişlenen limon olgun yeşilimsi
Doyumsuz güzelliğinde fildişi göğüslerin
Uzanır çağlara gizsiz sevisi
Tanrısal öyküsü Akdenizin.

Ayhan S.

AKŞAMDAN ESİNTİLER

Bir yılan baş kaldırdı güneşe doğru
Kıvrıldı, yayıldı, esnedi gece
Akşamın suya değdiği en kırmızı yerde
Yaprak yaprak bir azalma oldu güllerde
Kuzgunlar da yitirdiğimiz dallara kondu

Bir kaçış var ortalıkta güneş öldüğünden
Tutmuş havayı yarasalar yelken yelken
Kara, gözlerinden çıkmış dağ dağ büyürken
Gökyüzünde yabansı bir ışık göründü.

Yaralanmış ak tavşanlar gibi kaçıyor
Aydınlık karanlığın önünden.
Düğümlenen yalnızlığı çözmek şimdi zor
Bir güzelliktir seni senden alıyor
Neler neler eksiliyor bütünlüğünden

Mehmet SALİHOĞLU

★

DÜŞÜNCE DENİZİ

II

Ben İstanbul'da, sen İzmir'de,
Biliyor musun bir yaz gecesi
Gözlerimiz gök katında parçalanıyordu
Bütün gün güneşten ısınan denizin suları
Ellerimizi, kollarımızı yalıyordu.
Güzelyalı'nın sıcaktan saçları denize dökülmüştü
Karanlıklarda el yordamile bizi arıyordu.
Damların üzerinde kızgın kiremitler
Gün ışığına dek gecelerin karanlığında ağlıyordu.

Biliyorum, sen güzeldin! Seni resimlerde görünce
İstekden, yaşamaktan tüylerim diken diken oluyordu.
Yeryüzünde akan bütün nehirlerin suları
Benim içime doluyordu.

Bu yaban elde okunan şarkılarda senin sesin,
Yitirdiğimiz zamanın özlemine ağlıyordu.
Gözlerin büyüyordu yeşil yapraklarda
Yıllar vardı, bilmiyorum nerdesin,
Gölgen bizi tanımayan durgun sularda
İstiyordum, ülkeler ötesinden bir selâm versin,

Büyük kentlerde yanan ışıklarda
Gözlerin parıldıyordu.
Bütün içkilerin sarhoşluğu sendendi.
Bütün kadınların güzelliği sendeydi?
Tepeden tırnağa bir sıcaklık damarlarımda,
Ölümle, yaşamak arasında
Süren bu kısa zamanın mutluluğu neydi?
Yıllar sonra bir yaz gecesi
Dudaklarımda ıslaklığı öpüşmenin,
Ne olurdu, kişiler geleceği önceden bileydi.
Bir ateş parçasından kopan bu evren
Akar suların soğukluğu
Toprağın nemi, güneşin sıcaklığı
İnan bana, inan bana sen varsın,
Her şeyde, her yerde sen!
Birlikte olmanın sevinci
Kucağını açan bu sıcak toprak
Ve sonra bizi ayıran ölümün yalnızlığı
Üstümüze yağan bu sonsuz yağmur
Görüyorsun ya solmayan, kurumayan dudaklarımıza değdi...

İsmail Ali SARAR

YORULMAYAN SEVGİSİNDE

Hangi sesi seslesem
Gece ortasında güller mi
Bir tahtayı öpsem onun dudakları
Sonra elinden tutulmuş bir kız gibi
Koparılmış bir çiçek çekingen
Rengine el dokunsam kaçacakgibi
Gidelim bir yağmuru bir sokağı geçelim
Sanki ay hiç bitmeyecekmiş bir yağ lekesi
Hem kocaman hem gözlerim gibi sarı
Artık istediğin yere giderim
Gizli yürüyen bir ayağın izi
Ovalarımın hiç yorulmayan sevgisinde..

Teoman SARIKÂHYA

★

BOZUK DÜZEN

Gizli arzular var ya yaşanmamış
Uğultusuna karışan uzağında son çağrının
Yarış atları yelelerince savruk
Gizli arzular var ya yaşanmamış
Düşle büyüyen düzeni bozuk gecelerde.

İlk ışıması var ya günün
Ellerimize ayaklarımıza düşen
Gökyüzü yağmurlarınca
Gökyüzü yağmurları ve ilk ışıması günün
Hep kötü yalnızlığımızda birleştiriyor bizi.

Mustafa SARKILAR

BİZ O KADAR MUTSUZ DEĞİLİZ

.
Biz değildik bu mutlulukları baştan-aşağı yeren
günleri takvim-takvim soluksuz sayımladık
oysa en güzel-en çirkin olmuştu ellerimizde
neydi bu masmaviliğe utkuyu veren
biz değildik bu mutlulukları baştan-aşağı yeren

Bir ağacın tepesinde en uzakları gözetlemek
bu bizim olumsuz yaşantılarında doğanın
kuytuluklarına biraz daha-biraz daha eğilmek
sonra toprağı kurumamış yepyeni mezarları
ay'sız-mehtapsız geceyarılarında beklemek
bir ağacın tepesinde en uzakları gözetlemek

Ellerimiz bizim somutluğunu dikene çizdiğinde
en kanlı gülleri hep yoksulluklarda koklamak
öldürmek karanlıkları-öldürmek orospulukları
doğanın evrensel görünümü bittiğinde
ellerimiz bizim somutluğunu dikene çizdiğinde

.
Bir kör-kuyuya eğildik tümümüz gözlerimizle
bilinçlerimizle hep ayışığı aradık durduk
kör-karanlıklarda neydi yansıyan üzerimize
en güvendiğimiz mutluluğa sırtımızdan vurulduk
bir kör-kuyuya eğildik tümümüz gözlerimizle

Yusuf SAVAŞ

ONU BİR DAHA UMMAK

Sen artık yoksun o kadar
Ayak diremen boşuna
Sana kaç kere söyledim yalnızım diye
Bir de ürkek ürkek dolanma yaban geyikler gibi
Sevişmeye izin yok, yasak aşklara paydos
Kapadım kilitledim özgürlükle aramıza koca bir duvar ördüm
Koskoca bir küfürüm şimdi
Bir üfledim söndürdüm güneşi
Darmadağın ettim çopur suratını ay'ın
Mutluyum
Şaşkına çevirdim gezegenleri
Seni inkâr ediyorum
Seni duvara çiviledim
Seni yaktım
Seni şehrin en kalabalık meydanında
Seni
Bir kurtulabilsem sensizliğimden
Çekse kaybolsa bu yıkıntı gitse hiç dönmese
Hiç tanımasa bu sokaklar ayak seslerini
Güçsüzüm biliyorum
Tükenmişim
Bütün ışıklarını söndür
Sana yalan söyledim.

Semih SERGEN

BİL SENİ ÖZLÜYOR ELLERİM

Bil seni özlüyor ellerim bil seni bulvarlarda
Sana geliyorum Türkiye tutmak için ellerinden
Peşimden asfaltlar neonlar yürüyor
Davullar zurnalarla sana geliyorum

Sana geliyorum Türkiye kocaman yüreklerle
Bereketli topraklar gibiyim gün vurmuş
Bilesin saçlarımdır harmanlarda savrulan
Davullarla zurnalarla sana geliyorum

Sana geliyorum Türkiye ellerim kınalı

İsmet ***SEZER***

★

I L I K

Ödenmemiş borçlar gibiyim
Damarlarınızda tedirgin vuran
Esmer kumral şişman zayıf ayşe ben
İki kadeh arası konuşulan

Saçlarında Kartaca kadırgaları
Elleri cennetten boyna kovulan
Boyna süsleyen paraları
Namlu namlu
Bıçak bıçak
Arıtılan

Sennur ***SEZER***

DAĞLARIN DOKUNULMAZLIĞI

I

Erzincan'ın oralar bulutlara tutunmuş...
Bunlar morca dağlar mıdır gözlerime çalan taş taş,
Gök dolusu çınlayan sessizlik midir;
Nedir kartal kanatlarında kol gezen yavaş yavaş?..

Nedir kayalarda yankılanan dilsiz uyku?
Duyan kim, konuşan ne, dinleyen nerde kardaş?
Esme bre efkâr esme Anadol garipliğim!
Uyanmasın istiyorum gözlerimde yaş.

II

Kocaman kaya dağların dokunulmazlığı
Yalnızlık kocaman!
Bayırlar yeşilsiz çıplak bayırlar
Vermiyor geçit kardaş tanımıyorlar aman.

Susmuş upuzun gri yüce doruklara doğru
Dört mevsim susmuş.
Gün geçmiyen yamaçların ardında köyler
İşitilmemiş kardaş, unutulmuş!

Karasu del'olmuş ahır zamanda
Dağ-bayır-taş demeмiş bölmüş gitmiş
Ah benim insan gücüm ak aydınlığım
Bir geçit olmaya yetmemiş.

Bu yüzden insanlarım, köylerim, türkülerim
Bir yol bulup aydınlığa sökmüyor.
Kentlere kitaplara bilime öylesin uzak
Öylesin ağlamaklı-zor

Bu yüzden Dadaşlarım-Efelerim-Eliflerim
Doktora ışığa esenliğe yolda yayan;
Yayan ülkemin yaraları sızıları
Ama yalnızlık kocaman!

III

Erzincan'ın oralar bulutlara tutunmuş
Es gayrı efkâr es be Anadol garipliğim!
Ünlensin Köroğlu'suz dağlarımın ıssızlığı
Ünlensin bir yol daha çaresizliğim!..

Mehmet Âdem SOLAK

★

SÜREKLİ ARAYIŞ

Kar tanecikleri, çakıl taşları, çiseliyen su
Yollar tozlu ve upuzun geliyorum.
Yüreğim vereceğin mutluluklara yönelmiş
Şekil deyiştirip küçüle küçüle
Yirmidördü çeyrekte tüketiyorum.

Sen bir yeşil, bir deniz gözlerinle
İsteklerle dolu ellerin avuç-avuç
Gözlerime bakıp-yaşamını ver-diyorsun
Oysa ben seni yaşamakça seviyorum.

Yollara düşüşüm kaçıncı sabah alacaları
Umudum kısala-kısala gün bitimlerinde
Sana erişemeden hep tükeniyorum.

Kaç kez sordum
Giden güne, yıldızlara, yağmurlara, martılara
Tümü susuverdiler yorgun.

Tekin SÖNMEZ

KORKU

Esin'e

Geçmez sıkıntılarda telli duvaklı zaman
Çekilen yokluğunda başkent yalnızlığı
Döner bu yörüngede sessiz, yavaşça
Anılar-yorgun yağmurların yıkadığı

Kaçıncı kezdi gezilerde beraber olmamız
Ay parıl-parıl kaçarken önümüzde
Bitmesini istemediğimiz yolculuk
En temiz dileklerle sıcacık sevgilerde

Bir korku gözlerimde _ kış içinde yaz
Adımbaşı çeşmelerden içtiğimiz su
Sonra havuzda balıklar da sevinçliydi
Sonra uzun beklemeler yaşanmaz saatler boyu

Bende öyle çoksun ki sensin hiç yokum
Alırsalar elimden, tutarsalar akşamı
Söner ergimelerde mum
Ben umutlarımı sana bağladımdı.

Ersan SÖZER

★

DÜNYAYA SESLENİŞ

Katar, katar acılar geçmekte mutluluklarımız üzerinden.
Coşkun hisler ince bir tülde savrulurken
Öbür yanda bir dilim ekmek rüyalarımıza girmekte.

Katar, katar acılar geçmekte mutluluklarımız üzerinden.
Mahmur gözlerden aşk sarhoşluğu akarken
Alnı terli bir kadın doğum sancıları çekmekte.

Katar, katar acılar geçmekte mutluluklarımız üzerinden.
Kalplerde tanrısal duygular filizlenirken
Yitirilmiş seviler avuçlarımızın boş açıklığında.

Katar, katar acılar geçmekte mutluluklarımız üzerinden.
Dünyaya açılmamış bir göz ilk nefesini alırken
Renklere kapanan bir göz son nefesini vermekte.

Katar, katar acılar geçmekte mutluluklarımız üzerinden.
Gerçekler çok güçlü evrenin her köşesinde hayâllerimizden
Mutluluklarımız üzerinden natar, katar acılar geçmekte.

S. Sâmi SUSURLUK

★

UMÚTSUZ MUTLULUK

Canevimden vurdular paramparça
Akşam damlıyordu erguvan dallarından
Yanlış bir adımın duvarlarımı yıktı
Kaçınılmaz çöküşümü yaşadım bir daha

Umacak bir şeyim olsa daha yanacaktım
Alevlerimi gördükçe Neron'lar gülecek
Kaçıyorum emrdivenlerden aşağı kötü
Umutsuzlaştıkça mutluluk büyüyecek

Acıları getirip senin yanma koydum
Sevdiğimi söylemek bile yetersiz gelir bana
Saklanan kıymetli şeyler gibi bir kalp kasasmda
O yıllardan bu yana bir şey harcamadım

Sonsuz cimriliğinde zamanın ve aşkın
Bütün umularımı yitirdim
Akşam damlıyordu erguvan dallarından
Alışmadığın bir düzen getirdim

Muhteşem SÜNTER

★

OLUMSUZ

Doğaya açarken ilk gözlerini, yok daha önce.
Yüksekte, çok yüksekte, dal uçlarında
Çiçeksi, bulutsu, kıvanca, mutluluğa
Özgürlüğe değin ne varsa yoksun
Doğaya açarken ilk gözlerini, yok daha önce.

Yüreğinin ilk çarpışında, yok daha önce.
Kanı dolaşınca damarlarında
Elleri, ayakları, tüm organları
Yoksundu seviden, erdemden yana
Yüreğinin ilk çarpışında, yok daha önce.

Oluşu anasından, babasından, yok daha önce.
Eylemlerinden bilinirdi kötü, iğrenç
Susmasında, gülmesinde, konuşmasında
Güven vermiyordu, kahbe, kalleş, pis
Oluşu anasından, babasından, yok daha önce.

Ahmet Tufan ŞENTÜRK

44 YIL SONRA

- 23 Nisan için -

Bu bizim nereden doğmuşluğumuz kaç yıl önceki,
Kaç yıl önceki dirilişimiz uygarlıktan yana...

1919 un Samsun'ları, 1920 nin Ankara'ları
Bugün de aynı ülkünün bayrakları,
Bilisizlik tüküren sayrılar
Bugün de aynı ilâcın sayrıları.
Bir yol var önümüzde,
Gidelim mi diyenler var hâlâ...

Ülküsel düşler büyütülüyor her yürekte,
"Çağdaş" diyor, "uygarlık" diyor her aydının dili.
Her adımda bir bağnaz engeli, yıkılması gereken,
Düşüyor, kımıldanıyor yengeç bacakları gibi.
Bir çocuk, gözleri geleceğin aydınlığıyla tutuşmuş,
Atatürk'ü gösteriyor elleri...

Bu bizim nereden doğmuşluğumuz kaç yıl önceki,
Kaç yıl önceki dirilişimiz uygarlıktan yana...

Nail Kaya TAN

★

Ö Y K Ü

Kara kahve kokusu ak fincanlarda
Yavaştan dinlenen bir fasıl,
Hey hey nasıl da insanı ferahlatır
Gölgeler çöken o küçük odalarda.

Silivri'de sabah oluyordu.
Sakız kokuyordu Silivrili sabahlarda ağzı
Önlük cebinde birkaç tuzlu fıstık
Saçlarında bir çift kordelâ vardı.

"Hep sormuşumdur kendime"
Nerenizi seviyordum en çok, sesinizi mi?
Uzak kuşların uğramadığı o yerde
O toprak yolda ki tomurcuk
Sanırdık patlıyacak sevinçten
Henüz çocuktuk.

Şimdi, yıllar geçmiş gibi aradan
Perdeleri kapıyorum yağmuru dinleyerek
O yağmurlar, ki saçlarında
Küme küme ve ürkek..

Turgut TAN

★

CÜCELER ORDUSUNDA

Yürümek yalnız kalmanın ormanına
Aşkların çizdiği eğri bir kılıçlan
Ölüme bazan güneşlere açılan
Bazan bir cücenin beyaz sakalına

Bana eski bir serüven gibi gelir
Eski bir serüven nehirlerden sonra
Piç kurusuydum cüceler ordusunda
Her cüce yorgunluktan tükeniverir

Tükenir en eski aşkların deresi
Bekleyen bir gemi çekilen bir bayrak
Ölürken en uzun sakalını tak
Gidersem cücelere bırak adresi

Mesut TARCAN

HASTA AKŞAMLAR

Yarı uyur _ yarı uyanıksın yatakta şimdi..
Güneş yeni çekilmiş pencerelerden.
Geceyle gündüz arasındaki o anlaşılmaz,
O hüzün dolu zaman
Yavaş yavaş sinmekte odaya..

Ne yapardın bu saatlerde, hastalanmadan
Bilmiyorsun..
Öyle ya; düşüncesiz bir sağlık, hareket ve neşe
Hepimizi kavrar da,
Hava gibi, su gibi olmayız farkında..

Oysa bir boşluk açılmış çevrende şimdi..
Düşmemek için yastıklara sarılıyorsun.
Bütün anılarını, umutlarını,
Sevinç ve düşüncelerini koyuyorsun da içine
Dolduramıyorsun...

Cavidan TÜMERKAN

★

WATERLOO KÖPRÜSÜNDEYİM SABAHA KARŞI

Waterloo köprüsündeyim sabaha karşı
Önümde Westminster ile Big Ben
Arkamda St. Paul katedrali
Bir pembe ışık gezindi gökyüzünde
Yıldızlar elendi sulara
Yaratılmamış bir besteyi şöyle bir ara
Sabah uykusunda esrik
Sayıkladı Royal Festival Hall

Sabah yarı ayık, yarı sarhoş
Charing Cross Köprüsü, Victoria Embarkment
Irmak üstündeki dalgın köprüler
Dev yapılar, asfalt yollar
Pas tutmuş karanlık kapılar
Sandallar, römorkörler, buğulu tekneler
Ve fabrika bacalarından tüten kara duman
On milyon can ile birlikte
Doğan günün yürek çarpıntısını
Bu pempe ışıkta seyretti bir hoş

Sağdaki küçük parkın ihtiyar ağaçları
Sarı yapraklarını dökmede Kasım ortasına
Ve Nil kıyılarından koparılan dikilitaş
Ehramların düşlerini getirmiş Taymis'in sularına

Bir sonbahar sabahı
Waterloo Köprüsünden gözün ilk bakışta görebildiği bu
Ama duygu
Caddeler boyunca yayılıp koşar uzaklara
Yollara, alanlara, parklara

Az sonra iki elim cebimde
Yürüyüp gideceğim ırmak boyunca yapayalnız
Sokak lâmbaları sönecek birden
Gün ışığını gönderecek cömert
Acılarıma sevinçlerime
Ve Parlâmento Alanındaki bronz heykeller
Bakıp gülecekler halime

Yürüyüp gideceğim keyfimce özgür
Kimse umursamıyacak ayak sesimi
Bir garipsi hüzün çökecek kaldırımlara
Artık veda etmiş gibi bir uzun geçmişe
Siyasal baykuşlar ötmiyecek Whitehall'de

Kahramanlık şiirleri mırıldandığımı kim anlar
İşitmiyecek mısralarımı hattâ Cenotaph
Bir sisli hava çökecek Downing Street'e
Karşıdan belirecek Nelson sütunu
Trafalgar Alanında fıstık kabukları
Güvercin yemleri çıtırdıyacak ayağımın altında
Yürüyüp Piccadilly'ye gideceğim
Beş yıllık dostum tunç arslanların
Beni parçalamadıklarına
Gülerek sevineceğim
Gün Piccadilly'de güneşe özlemdir
Yüzer bir mavi duman içinde Eros
Sis dağılır: Rütubet, pas, kir
Tâ uzaklarda Ilford'da ve Acton'da
Fabrika bacalarına kirli bir gökyüzü eğilir
Çift katlı otobüsler geçer tek tük
Kübik taksiler akıp gider sokaklardan

Kaldırımlarda gelip geçene satıcılardan önce
Dergi kapaklarındaki çıplak kadın resimleri seslenir
Çayım yudumlar köşebaşındaki çayhanede Bill
Pauline içerde çay pişirir

Tenhadır tenha olmasına günün bu saati
Bekleşen kadınlara rastlanamaz arka sokaklarda
Soho'da çılgınlıktan yorgunluğa bir ince dönüş başlar da
Yıkılır köşebaşlarında geceden kalma öpüş saltanatı

Gökten bir damla ışık düşmüşcesine aydınlıktır
Beynin, kafatasın, gözlerin, yüreğin
Yağmur yerine boşanır ömürle yorgun

Başının üstündeki ak bulutlardan anılar
Düşün ki nece konuşur şu aynalar
Şu kaldırım taşı, şu vitrin, şu kostüm, şu kız
Ya hele Hampstead'den Golders Green'e
Çığ halinde düşen şu sütmavisi sis
Hyde Park'ta gün ışığına tutkun
Geceleri altında ayaküstü günah işlenen ağaç
Chelsea'de kaldırımlara inen gökyüzü
Telegraph Hill'de ağlayan çiçek
Epping'de yeşile senfoni şu narin yaprak

Ya hele Richmond'da unutulmaz anılarla
Gün ışığına türküler yakan şu ırmak
Çarpıntılarını duyduğun kalp
Okşadığın kısrak kuyruğu bir tutam saç
Ve öptüğün kiraz kırmızısı dudak

Yürüyüp gideceğim uzaklara
Uyanacak mavi uykularından Kensington
Ses anılarıyla sayıklıyacak Albert Hall
Karşıdan seyredeceğim Albert Anıtını
Taşa yontulmuş biçimlerden
Mısralar söyliyecek Shakespeare
Çizgiler çizecek Raphael
Beethowen'in gözlerine şimşek şimşek
Yıldızlarıyla birlikte
Masmavi bir gökyüzü düşecek

Seslenecek kendi dilleriyle hepsi
Greenwich, Tower Bridge, Big Ben
Bir yanda Acton, bir yanda Ilford
Bir insan seli boşanacak kaldırımlara
Morden'den Hampstead'e değin

Waterloo Köprüsündeyim sabaha karşı
Sağ kolum yaslanmış ıslak demire
SoLl elim cebimde sımsıcak
Dudağımda ucu kızaran cigaramdan düşen külü
Taymis'in karanlık coşkun suları
Yalayıp koşmuş uzaklara
Dört mevsim boyunca özgür
Düşüncemde kükreyen okyanuslara.

Osman TÜRKAY

★

ÇOĞA ÇAĞRI YÜCE'DEN

Kuşkulu kapılara sürgüler çekildi
Karanlık, gözyaşlarımı gizledi bir kentte
Kaç kere sustum hançerlere karşı
Ne denli ansımalara el açtım
Karanlık Tanrı gücü...

Karanlık seni bulduğum an, kaybettiğim
Tedirgin etme utancımı
Ben bilgisizliğimi meze yapıyorum,
Yudum yudum boğazımda düğümleniyor adın.
Karanlık gözlere körlük,
Adımlara deli coşması...

Ekmeğim aşım ürküntüm
Kaç kereler deli ayazlar bir bir beni düşledi gözüne
Susturamadım.
Karanlık, anılarımda su birikintisi oldu
Düşüncelerimde en çoğun titreme.
En güclüler kararsız şimdi
Karanlık Tanrı gücü...

Bağışla Tanrım, kızma dişiliğime
Tencereler dolmuyor
Kişiler gülmüyor artık.
Neden karanlık sence hep
İnançta kusur ne ki.

Hangi görünümde umut var
Bir düşünce mi özgürlüğe gebe
Tat almıyorum işte
Kişiler kötü, kişiler gücsüz
Bunu kabul et özgürce...

Ben dişi, olamam karşında güçlü
Bin kere sana adandım yürekten
Bağışla Tanrım, kişileri
Bir daha yıka severekten.

Recep Kazar TÜRKELLİ

★

KULLANMAK SEVGİYİ

hep bir korku vardı önceleri insancıl bir yaşamda
kaplumbağalar ve bir de ekmekler olmadan önceleri
belki kral ama hep bir zenci köleden kalan yeryüzü
inmiş evlerin damlarına

hep ölümlüyüz susuzluğu yiye yiye
savaşlardan artakalan ceylânların gözlerinde
bir yokluğa doğru birden büyürdü arslanlar
sevişmenin yasaklandığı belki perularda

sıcak bir yağmur yağıyor ellerimiz afrika gibi
umutsuz anıa yaşam kokan bir gül açar soluklarda
kesiksiz boyunlarla sevişmenin bilincinde
ağzın yüreğinde çarpan nabzını duymak göğün

Ercüment UÇARI

ÖLÜM ORALARDAN

Ben nerde sabahları gülmek
Dururken ölüm oralardan
Çokluk bir korkuyu tutup koymak
Bir yerlere uzak ve unutulmuş
Dokununca ehram sabahlarından

Sevilerle daha hani zor
Bırakmak hani ölüm oralardan
O kan ülkelerinden sokakları eylül
Dururken yaşamak ölüm oralardan

Bir at yalın at bir kılıç yalın
Bir kalkan
yabanıl ezgilerle sûr-u İsrafil
-Ne at ne kılıç ne-
Solur yorulunca damarlarda kan

H. Vasfi UÇKAN

Güral Sözen

TUNÇ DAMLALAR

çapraz iki çiçek kesişti keskinliğinde karanlığın
parlak bir ışın düştü gözlerime
o tunç suda halka halka bana daha yakın
turuncu bir ok gibi gelen üzerime

kapadım şimdi ellerimi pembe tozlara
tunç damlaların parlaklığı daha çok
erimiş gitmiş ellerimde altınlarım
gözlerim ceplerimde neden yok

sen bu tunç damlalar içinde
bir atlı gibi geliyorsun doludizgin
çapraz iki çiçek kesişiyor ötelerde
tanrısal sevgimiz için..

Yücel ULU

Braque

UYANİRKEN

Bahar günleridir içimi burkan
Bir sıla hasreti
Bir yâr derdi gibi
İçimi yakan.

Sessiz bakışlı sevdalar canlanır Nisan'da
Mayıs'ta çağlayan sular gibidir
İnsan kalbini ayıramazsın sevdacıklardan
İnsan kalbi insanda
Sevda her yaşayanda.

Soluk bakışlar bile berraklaşır
Hasta kalblerde bir ümit
Deniz taşları pırıl pırıl güneş dolu
Yaşamak bile tatlı sanki
İstiklâl caddesi gibi kalabalık ümit yolu.

Bahçeler, bağlar ve bahar
Herşey sizin, her ümit kapınızda
Korkmayın kalabalıktan benim gibi
Sanmayın içinizi birşeyler burkar.

Sessiz bakışlı sevdalar canlanır Nisan'da
Benim içimde burkuntular
Silik hayali İstanbul'un
Koyulaşan pembelikler
İplikleşen hâtıralar
Ve silikleşen günler Kuzguncuk'ta, Erenköy'de,
belki Unkapanı'nda.

Doğan ÜLKEKUL

ÖLDÜKTEN SONRA DÜNYALAR

Hasan Şimşek'e

Dağ dedim taş dedi
Kurt dedim kuş dedi
İn dedim cin dedi
Var dedim yok dedi.

Göz dedim gör dedi
Kulak dedim duy dedi
Dudak dedim öp dedi
Yok dedim var dedi.

Yaş dedim sil dedi
Kaş dedim çek dedi
Diş dedim diz dedi
Var dedim yok dedi.

Yer dedim gök dedi
Ay dedim tok dedi
Yıldız dedim çok dedi
Yok dedim var dedi.

Ah dedim çek dedi
Vah dedim ya dedi
Yas dedim yırt dedi
Yok dedim var dedi.

Nusret Dişo ÜLKÜ

CAN GİBİ

Bak nasıl ısınmış odamız
Değdikçe ellerin elime
Seninle olmanın sevinci
Can gibi doluyor içime

Bak nasıl ısınmış odamız
Değdikçe ellerin elime

E. Faik ÜSTÜN

★

BİZ TÜKENMEZ TÜRKÜYÜZ

o bilinmiyen söğüt dalıdır en yeşil en ergen türden
sokaklarda gelişigüzel büyür oynar ve yüreklerinde durur
oğlanların
çoğalır arı gönüllerde atbaşı türküler maniler ve tezeklerin
duldasında sizin yasakladığınız
bilmediğiniz uykulardan bir it ulur uyanırsınız bir gün
bahardır döl zamanıdır karacalar düze inmiştir
çetin küheylânlar çok uzaklardan güler
eksilen sizin arınız sizin namusunuzdur
sütleriniz taşar kızarır ağu keser sanki
unutursunuz bir zaman ârsızca bindiğiniz dalları beygir-
leri
ağzınız bin ağız olur evrene sığmaz köye sığmaz
götürür bir ağır bulut salarsınız tomurcuklara
onlar buluttan kaçarlar sicim gibi
onlar alınyazılarını öpmekten elden etekten
dağlar adım adımdır tükenmez sevgi açlıktır
yıl o yıldır gönüller kesat işimiz kesat

aşınır eşikleriniz bizimle dirliğimiz düzenimiz aşınır
diyelim samandan konuşuruz dişten tırnaktan
ekinler varır yeşermeğe durur hep size
tırpan beni keser bir daha keser
alır başımızı yeşillere gideriz cümleten
biz kıldan inc biz kılıçtan keskin inadına

M. Tekin ÜSTÜN

★

SALINCAK

Sönmüş bahçelerde eylüllerle
Kaçışı bir yerlerimizin ancak
Al git yalnızlığını yer dar
Senden artanı arkandaki kapacak

Daha ıssız daha solgun gibi
Her kapıda az durur ancak
Var git daha erken
Bakalım ardından kim soracak

Biraz da düşmek kuyulara
Çok çok soğumak ancak
Olmazsa inersin ya
Yaşamak çirkin salıncak

İrfan YALÇIN

KİMSECİKLER GÖRMÜYOR GÖREMİYOR ELLERİMİ AYNADA

Yaşıyorsam, kim biliyor ölü gözlerini suların
Odalar dökülüyor, ayaklarım uykuda
Belki biraz seviyorum kedileri, dudaklarım içkisiz
Hep yok söylüyorum dağda bir bozkır türküleri
Kimsecikler görmüyor, göremiyor ellerimi aynada.

Bir sıcak ısınıyorum, kan tükürüyor bulutlar
Kentler, kentleri karıştırıyorum, aklım havada
Kötü küfürler tıkanıyor, soluğum soluksuz tıkanıyor
Hangi çeşme buzul dili akıyorsa koşarım
Kimsecikler görmüyor-göremiyor ellerimi aynada.

Çigan gökler soyunuyor biraz utanıyor olmalı
Karanlığı getirdiler, gittiler mohikan saraylarına
Çiçekçi yosmaları tütüyor bulutlarımda Marsilya'nın
Hep yıkık gemiler gibi kaçağım limanlardan
Kimsecikler görmüyor-göremiyor ellerimi aynada.

Sonra Anadolu havaları sırıl-sırıl terliyor
İki bıçak arası gittikçe koyulaşan
İkindi güneşlerinde ellerim asılı, türküler söylüyorum
Bir daha bir daha içiyorum, gözlerim bayağı çöl
Kimsecikler anlamıyor, yanıyor dudaklarım.

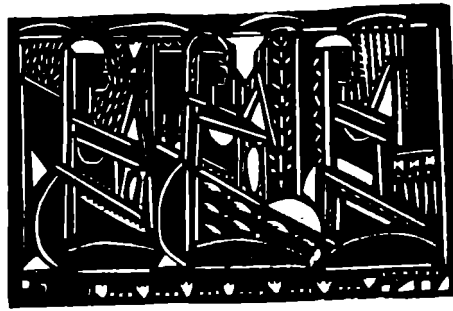
Bir savrulmuş İstanbul gökyüzü getiriyorlar sofarama
Çocuklar görmüyor-göremiyor ellerimi aynada.

H. Zekâi YİĞİTLER

ANLIYAMADIM

Anlıyamadın gönlümdeki yapraklarda beni
Yücelen dorukları göremedin gözlerimde
Keven dikenlerinde asılı koydun yıllarımı
Bir ağrılı yerim vardı yaşamadan yana
Duyamadın, sezemedin, dokunamadın
Bir dalgam vardı ak köpükler içinde
Bir sahilim vardı inci tanelerinden gerdanlık
Göremedin, bilemedin
Gül dedim sunduğun diken oldu gözüme
Yandım dedim, körük oldu gösterdiğin
Boşa bakma durup ta öyle gözlerime
Sen beni bende bulamadın

Şevket YÜCEL

Necati Akın

BU ÇAĞIN ŞİİRLERİ

ÇAĞDAŞ DÜNYA ŞİİRİNDEN ÖRNEKLER

Çeviren
OSMAN TÜRKAY

GECEYLE TANIŞIK

Geceyle tanışık yalnız kişiyim ben
Kaç gece yağmurda çıktım sokağa, yağmurda döndüm evc
Kaç gece uzak kent ışıklarının aştım üstünden
Kaç gece en üzgün kent yollarını gözledim ölesiye
Kaç gece bekçilerle karşılaştım da durdum
Konuşmaya isteksiz, başımı eğdim yere
Kaç gece çivilenip toprağa ayak seslerimi susturdum
Bana el sallamayan, sormayan: Yolun nere?
Kesik bir bağırtı, evlerin üstünden, tâ uzaklardan
Atlarken gezindiğim sokağa öteki sokaklardan
Işıldaklı bir saat ötede doğa-dışı
Bir yükseklikte gökyüzüne karşı
Haykırdı: "Vakit ne yanlış, ne de doğru!"
Yalnız kişiyim çünkü ben gecenin dostu.

Robert FROST
(1875-1962)
-Birleşik Amerika-

PRELÜD XXIX

Ne yapacağız? Ne düşüneceğiz? Ne söyliyeceğiz?
Hani bir mart sabahı çiğdem ne yaparsa,
Öyle bir biçim ve parlaklıkla; öyle bir çıtkırıldımlıkla;
Öylesine ak ve altunî, toprağı çatlatıp çıkmışız.
Ya da kuzey-doğu yelinde bulutlar nasılsa,
Akıcı ve biçimsiz; ya da köksüz bir ağaç gibi solarız.
Nerden yapılmışız bundan başka aptal?
Hiçlik. Tüm raslantıların toplamıyız biz.
Ahmakça kırıntılardan döküntülerden örülmüş günlerimiz
Bu, şu, öteki, ve bir başkası;
x ya da *y* ne dedi, yaşlı amca ne düşündü;
Yağmur yağdı mı, yağmadı mı; yağdıysa ne saat?
Puding'e iki ya da üç yumurta mı kondu?
Ve sevdiklerimiz hanımefendi miydi değil miydi?
Gerçekten saygıdeğer hanımlar mıydı?..
Gerekli kitapları okumuşlar mıydı?
Ve yapmacıktan gülümsemiş miydiler
Uygun kişilerle uygun çaylarda?
Ey Tanrı ve İsa! Yaprak döken her şey-
Kurtulalım bu saçmalıklardan ve adam olalım.

Elbette ki biz de her zaman tam çiğdemin
Yaptığını yapacağız. Elbette ki senin
Gördüklerin Troyalı Helen'in gördükleridir.
Hep pislik, hep güzellik, hep onur ve aldatma.
Parlak usundan örümcek ağları sarkardı o kadının da
Ölü sinek yüz kez ölürdü orada; ve fare
Bir lâğım bulurdu erkeğin zevkine giden. O ise
Ancak böyle bir dünyanın verebileceği bir dünyada yürürdü-

Anıların, aynaların ve yıpratıcı ânların
Bu çılgın dünyasında. O bilirdi
Zamparalıklarını hamam böceğinin ve solucanın,
Kimyasallığını günbatımının, usun sıradan bir kalbe
Ektiği kötülük tohumlarını...
Bunları bilmekle o, kendi özünü, aslını bilirdi.

Çimen yapraklarında doğan gün de olurdu kimi zaman-
Ama buna aldırmayın. Sabah seslerinin
Sonsuz nârinliği ve şefkati de olabilirdi isterse-
Buna da kulak asmayın siz. Karaağaç ormanında
Tohum, suda halka, dumanda helezon, eğreltide yel,
Kuklaların parlak gözleri de olabilirdi dilerse
Ve tamamlanırdı her şey.

Conrad AIKEN
(d. 1889)
-Birleşik Amerika-

Molt Frana

İSPANYOL RAKKASESİ

Elinizde henüz çakılmış ama alevlenmemiş
beyaz bir kükürt kibrit gibi
her yana ateşten oklar fırlatır
sonra, halka-halka dizilmiş
sabırsız seyirciler ortasında raks başlar.

Ateş genişler ve bir anda alev kesilir rakkase.

Bakışları tutuşturur saçlarını da
ve birden kıvrak bir çeviklikle, bir işveyle
döner yelpaze gibi etekleri alevde
çıplak kolları uzanır havada gergin
çıngıraklı bir yılan gibi ürkek.

Ve sonra daraldıkça daralır ateşten çember
toplayıp bir yumak gibi fırlatır alevi uzaklara
öyle bir gurur, öyle bir öldürücü bakışla
ve seyre dalar uzanıp yere kudurmuş, çılgın
alev gitgide köpürür, o sürdürür böylece görkemini-

Fethetmiş artık, kendinden emin
tatlı gülümseyişlerle kalkıp selâmlar yağdırır
küçük ve çevik ayaklarla söndürürken alevi.

Rainer Maria RILKE
(1875-1926)
-Alman-

★

MİSTİK ÖYKÜ'den

"Hatırla seni öldüren hamamı" Aeschylus.

Ellerimde şu mermer kafa uyanıverdim
Dirseklerim kopuyor, gücüm tükendi
Nereye yapsam, nereye yakıştırsam onu, bilmiyorum.
Bir düş içinden yükselirken ben,
Bir düş içine düşüyordu o
Hayatımız birleşti, ayrılmak güç.

Gözlerine bakıyorum: Ne açık, ne de yumuk
Konuşmakta direnen o ağıza konuşmaktayım
Cildin ötesine geçen yanakları tutuyorum
Ama daha fazla takat kalmadı bende oy.

Ellerim yitmede ve geri gelmede bana
Her seferinde birazı kopuk.

Yorgo SEFERİS
-Yunan-

★

ABU SALÂM
- Bir İmparatorluk Övgüsü -

Bu öyle bir şiirdir ki, Kral Beşinci George, beni Buchingham Sarayının avlusundaki fıskiyeye zincire vursaydı ve istediğim yemeklerle kadınları bana ihsan buyurmuş olsaydı, ancak yazardım.

-Zincire vurulan kardeşim Bongo Bongo'ya-

Büyüktür Kral Beşinci George,
Beni kıskıvrak bağlayıp bu fıskiyeye zincire vurmuştur;
Beni sığır kemikleri ve şarapla beslemektedir.
Büyüktür Kral Beşinci George.
Sarayı mermer gibi aktır,
Sarayının doksansekiz penceresi vardır,

Sarayı üç bölüme ayrılmış mikâp gibidir,
Ejderhayı öldüren ve erden Andromeda'yı kurtaran o'dur.
Büyüktür Kral Beşinci George;
Çünkü ordusu da lejyondur,
Ordusunda bin kırksekiz asker vardır,
Kırmızı üniforma giyinir askerleri,
Onların hem tuğla kadar kırmızı yüzleri var.
Büyüktür İngiltere Kralı ve çok da korkunçtur,
Çünkü beni bu fıskiyeye prangaya vurmuştur,
Bana içki ve kadınlarımı göndermektedir.
Büyüktür Kral Beşinci George
Ve bu fıskiye çok kellifellidir.
Deniz aygırlarına binmiş genç tanrılarla süslüdür o
Ve suyu da ipek gibi aktır.
Büyüktür ve yüksektir bu fıskiye
Ve üzerine kurulmuş olan da ölen kraliçe Viktorya'dır
Ulu Kralın annesi, kuşaklı etekler giyinmiş
Karnındaki çocukla ağırlaşan gebe bir kadın gibi.

Ya-ya-ya şa-şa-şa
Çok yaşa sen Kral!
Bin yaşa sen Kral!
Çünkü genç Prens sersem ve dik başlıdır
Beni çirpilerle döver
Alaylı sözlerle iğneler.
Ve yarın tahta çıktığında
Elbette bu fıskiyeye bir başkasını zincire vuracak
Ve işte o zaman
Benim adım sanım sona erecek.

Ezra POUND
(d. 1885)

Sömürgeciliğin yıkılacağını çok önceden sezen çağdaş Amerikan edebiyatının en tanınmış ozanlarından biri olan Ezra Pound, bu şiiri 1914 de yazmış, daha o zamandan İmparatorlarla İmparatorlukları taşlamaya başlamıştır. (Çevirmen)

YOLCULUK

"Bir soğuk varıştı aldığımız sonuç
Yolculuk için yılın en kötü zamanı
Hem yollar da öyle uzun, hava öyle keskin
Kışın tam ortasıydı."
Develer yağırlı, develerin ayakları ağrılı,
Eriyen karlar üstüne uzanıp yatıyorlardı serkeş,
Zaman oldu, özlemle aradık
Bayırlardaki yazlık köşkleri, taraçaları
Ve bize şerbet ikram eden ipek giyinmiş kızları.
Sonra devecilerin sövmeleri, dırlanmaları,
Ve kaçmaları, içki ve kadın istemeleri,
Ve akşam ateşlerinin sönmeleri, barınacak yer yokluğu,
Ve düşman şehirler ve dost olmayan kasabalar
Ve pis köyler ki her şey ateş pahasına:
Kısaca yolculuk burnumuzdan geldi.
İyisi mi geceleri yola devam edelim dedik
Zaman zaman aralıklarla uykuyu kestirerek
Yolculuğumuzun çılgınlık olduğunu söyliyen
Kulaklarımızda çınlayan bir tuhaf sesle.

Sonra tan yeri ağarırken ılık bir vâdiye geldik,
Kar çizgisinin aşağısında ıslak kokusu bitkilerin;
Çağlayan bir ırmak ve karanlığa vuran bir su değirmeni
Alçalan gökyüzünde üç ağaç,
Yaşlı bir beyaz at kırlarda dörtnala koşup gitti.
Sonra lintonun üstünde asma yaprakları duran bir meyhaneye geldik.
Açık bir kapıda altı el zar atıyordu gümüşüne
Ve ayaklar tekmeliyordu boş şarap tulumlarını.
Ne gelen vardı görünürde, ne haber, yola koyulduk,
Geceleyin gide gide bir yere ulaştık
Sanımca kötü değildi.

Bütün bunlar çok zaman önceydi hâlâ hatırlarım,
Bu yolculuğu tekrar yapmaya razıyım
Ama şunu iyi belle, şunu iyi belle
Yolculuk bizi Doğuşun ve Ölümün
Ülkesine yönetmemiş miydi? Bir Doğum vardı, elbette,
Kuşkumuz yoktu bunda ama, kanıtımız çoktu.
Görmüştüm doğumu ve ölümü
Onların ayrı şeyler olduğunu sanmıştım
Bu Doğuş, Ölüm gibi, Ölümümüz gibi,
Katı ve acı bir coşkuydu bize
Geri döndük bu ilkelerle eski yerlerimize
Artık rahat değildik ama alınyazımızla,
Tanrılarına sımsıkı bağlanmış yabancı bir halkla
Bir başka ölüm de tatlıydı bana.

T. S. ELIOT
(1888)
-İngiliz-

Journey of the Magi adlı bu şiirde, İsa peygamberin yeni doğduğu sıralarda hediye götürmek için yola çıkan üç Doğulu bilginin, yolculuğu anlatılmaktadır. *Magi*, aslında söz konusu üç Doğulu bilgine verilen addır. (Çevirmen)

★

AĞUSTOS

Tam söz verdiği üzre
İlk sabah güneşi perdeler arasından içeri girdi
Ve safran renginde, meyilli bir çizgi
Sedire ulaşıverdi.

Güneşin sıcak cilâsı
Kapladı yakın ormanı, köy evlerini,
Yatağımı, ıslak yastığımı
Ve kitaplığımın arkasındaki duvarı.

Yastığımın niçin ıslak olduğunu hatırlarım:
Geleceğinizi görmüştüm düşümde,
Birbiri ardısıra, ormanın içinden
Beni uğurlamaya.

Dağınık bir kalabalığın içinden yürüyordunuz,
Sonra biriniz hatırlamıştı:
Eski takvime göre
Bugün Ağustos'un 6 sı, Tecelli Yortusuydu.

Her zaman böyle bir gün, Tabor dağından
Alevsiz bir ışık gelir
Ve sonbahar, bir levha gibi temiz,
Tüm bakışlar ona yönelir.

Yürümüştünüz küçük, dilenci çıplaklığında,
Titreşen kızılağaç korusu içinden
Mezarlığın zencefil kızılı çalılığına
Ballı bir petek gibi parlayıp birden.

Gökyüzü ulu komşusuydu
Susmuş ağaç doruklarının
Ve uzaklık çağırıyordu uzaklıkları
Çoktan uyuklamış ötüşlerinde horozların.

Ağaçlar arasında, kilise avlusunda,
Mesaha memuru gibi durmuştu ölüm,
Ve bakmıştı solgun, donuk yüzüme
Ölçmek için mezarım, büyüklüğüm.

Hepiniz işitebiliyordunuz net
Yakınınızdaki bitkin sesi.
Benim yiten sesimdi o, peygamberâne,
Yok olmanın henüz el değmediği:

"Elvedâ, gökmavisi ve altunu,
Tecelli Yortusu'nun.
Bir kadının son okşayışlarıyla yumuşak
Ölüm saatimin acılığı.

"Elvedâ, süresiz yıllar
Ve alçalış uçurumlarına
Meydan okuyan kadın.
Ben alanıydım savaşınızın.

"Elvedâ, gerilmiş kanatların köprüsü,
Özgür inatçılığı uçuşun,
Şekli dilde açıklanan dünya,
Yaratıcılık, mucizelerin çalışma gücü."

Boris PASTERNAK
-Rus-

★

UYURGEZERLERİN BALADI

Yeşil, yeşil, seni istiyorum yeşil,
Yeller yeşil, dallar yeşil,
Okyanuslarda yüzen gemiler yeşil,
Tepelerde kişneyen atlar yeşil.
Beline dolanmış gölgelerle balkonda
Yeşilin düşünü görür çingene kızı.
Teni yemyeşil, bukleleri yemyeşil.
Gözlerinde serin gümüşî bir aydınlık.

Yeşil, yeşil, seni özlüyorum yeşil
Soluk ayışığı oynarken,
Tüm eşya derinden bakar ona
Ama umursamaz o bu bakışları.

Yeşil, yeşil, seni istiyorum yeşil.
Bak iri yıldızları ayazın
Hışırdayarak geliyor balıklarıyla gölgelerin
Şafağın yitirdiği yolu bulmaya.
İncir ağacı oğuşturmada esen yeli
Zımpara kâğıdı ile geniş yapraklarının
Ve hırsız bir kedi gibi tıslanarak
Tüyleri diken diken, dağlar yükselir iner
Ama gelecek olan kim? Ve hangi yoldan?
Taraçada oyalanadursun çingene kızı,
Teni yemyeşil, saçları yemyeşil,
Kudurmuş denizlerin düşünü görür.

— "Kardaş, trampa etmek istiyorum
Şu küçücük atımla köşkünü, çiftliğini
Şu eyerimle aynanı
Şu kanlı bıçağımla senin halını.
Kardaş, dörtnala geldim yaram kanıyarak
Cabra geçitinden şu sıra dağlara."

— "Delikanlım, tarlada anlaşan harmanda kavga etmez
Anlaşabilirsek eğer, pazarlık tamam
Ama görüyorsun ki ben, ben değilim artık,
Ne de evim benimdir."

— "Kardaş, evinde, mümkünse bir çelik karyolada,
Düzgün serilmiş keten çarşaflar arasında
Yumuşak yatağımda saygıdeğer bir ölümle
Veda etmek istiyorum şu dünyaya.
Kaburga kemiklerimden boğazıma,
Çenemden göğsüme uzanan
Bıçak yaralarını görmüyor musun?"

— "Delikanlım, üçyüz koyu kırmızı gül
Beyaz yeleğinin önünü süslemede
Kanınla tanrısal kokusu yayılmış
Dört bir yanına kuşağının,
Ama ben de, şimdi eski ben değilim
Ne de evim benimdir artık."

Bırak gideyim, hiç olmazsa, bu akşam
Tırmanayım loş taraçanın yüksekliklerine
Bırak beni gideyim! Ah bırak beni tırmanayım
Taraçaya ışıklarla yeşil
Ah serin taraçası çingene ayın
Akşam suları çağlayıp dökülürken.

Ve şimdi iki arkadaş tırmanmaya başlar
Yüksek taraçanın borda kavislerine
Arkalarında kan lekelerinden
Ve gözyaşlarından izler bırakıp

Tavanda binlerce tenekenin
Titreşen parıltısı yansır ayışığını.
Binlerce camdan yapılmış tefler
Yaralar atışını şafağın.
Yeşil, yeşil, seni özlüyorum yeşil
Yeller yemyeşil, dallar yemyeşil
İki arkadaş güçlükle tırmanınca taraçaya
Uzun bir yel başladı esmeye
Ağızlarında buruk bir nane
Ve fesleğen tadı bırakarak.
Arkadaş! Söyle bana o nerede?
Nerede bizim güzel kızımız!
Kaç zamandır seni beklerdi!
Kaç zaman bekledi, umdu, ah çekti
Taze teniyle, siyah bukleleriyle
Bu yeşil taraçanın bir köşesinde!

Havuzun serin suyu üstünde baktılar ki
Çingene kızının cesedi yüzer şimdi.
Teni yemyeşil, bukleleri yemyeşil
Gözlerinde donmuş gümüşî bir bakış.
Uzun bir buz parçası sarktı aydan
Kızı berrak sulardan çekti.
Ay bizimle öyle senli-benli oldu ki

Köyümüzün sanki de bir meydanıydı.
Sivil Muhafızlardan bir sarhoş
Kapıyı gümbürdeterek başladı yemine
Yeşil, ah yeşil, seni seviyorum yeşil
Yeller yemyeşil, dallar yemyeşil
Denizde görünen gemiler yeşil
Tepelerde kişniyen atlar yeşil.

Federico Garcia LORCA
(1899-1936)
-İspanyol-

★

ÖLÜMLÜ ÖLÜMSÜZ
(Thanatos Athanatos)

Ve şimdi seni yadsımak zorunda mı kalacağız,
urların Tanrısı, canlı çiçeklerin Tanrısı,
bir hayır'la mı yanıtlıyacağız o karanlık
kayayı ki benim "özbenliğimdir", ölüme razı mı olacağız
ve her mezartaşına kazıyacak mıyız
tek kesin gerçeğimizi: *"thanatos athanatos!"*
Apaçık sorulara yenilmiş şu adamın
düşlerini, gözyaşlarını, öfkelerini
yorumlayacak bir addan yoksun.
Diyaloglarımız da değişmiş şimdi bak
saçmalıklar da mümkün olmada.

Orada sislerin dumanları ötesinde, ağaçların içinde
yaprakların gizli gücü uyanmada,
Doğrudur ırmağın kıyılarına basınç yaptığı.
Hayat düş değil. Doğrudur insan
ve onun kıskanç yakınışı sessizlikten.
Susku Tanrısı, açık yalnızlık.

Salvatore QUASIMODO
-İtalyan-

★

KUŞ RESMİ NASIL ÇİZİLİR

İlk önce kapısı açık
bir kafes çizin
sonra kuşa
güzel birşey
sade birşey
iyi birşey
yararlı birşey
çizin
daha sonra resmi
bahçede
koruda
ya da ormanda
bir ağaca asın
konuşmaksızın
kıpırdamaksızın
ağacın arkasına saklanın...
Bazan kuş çabuk gelir
ama bazan da yıllar sürer
tâ ki gelmeye karar versin.
Cesaretiniz kırılmasın
bekleyin

bekleyin gerekirse yıllarca
kuşun erken ya da geç gelmesinin
resmin başarılı olup olmamasıyla
ilgisi yoktur.
Kuş geldiğinde
-eğer gelirse-
sessizce dikkat edin
bekleyin kuş kafese girsin
ve girdiğinde
fırça ile usulca kapayın kafesin kapısını
sonra
kuşun tek bir tüyüne bile dokunmadan
bir bir çizin kafesin tel parmaklıklarını.
Bundan sonra
seçip en güzel dallarını
ağacın resmini çizin
kuş için
yeşil yaprakları ve havanın serinliğini de çizin
güneşi
ve yazın sıcağında otlayan sığırların sesini
noktalayın
ve bekleyin kuş şakımaya karar versin.
Kuş ötmiyecek olursa
bu kötü bir belirtidir,
resmin kötü olduğunun belirtisi
ama öterse bu da iyi bir şeye işarettir,
yani resmi imzalamaya hazırsınız demektir
bundan sonra
kuşun kalem kanatlarından birini
usulca koparın
ve resmin bir köşesine adınızı yazın.

Jacques ***PREVERT***
-Fransız-

JAPON TEMİ ÜSTÜNE SERBEST FANTEZİ

Bütün öğle sonu hep kuş cıvıltısı,
Güneş şişkin dalların batısına uzanmış sıcak ve sessiz,
Rüzgâr yok;
İncecik dal uçları bile kıpırdamıyor,
Ve iğneleri çam yapraklarının katı
Bandosu dilsiz karanlığın
Mavi-beyaz göğe karşı,
Suskun ama tetikte
Kalbim de suskun ve tetikte
Gün ışığıyla çekingen
Serüven çılgını.

Yeni coşkular denemeliyim,
Kendimi kaptırmalıyım tuhaf büyülere,
Meyletmeliyim çekiciliklere
Yabansı, egzotik
Tomurcuklarla körpe.
Kutsal bir dağa tırmanmalıyım
Öteki yolcularla birlikte çamlar arasında bir geçitte
Ağaçsız düz yamaçlar üstünde
Diz çökmeliyim boyalı bir tapınağın önünde
Ellerimi sıcak toprağa vurup,
Dinlendirmeliyim gözlerimi uzak parıltısında
Baygın ilkyaz denizinin.

Bir balkona yaslanmalıyım
Kırmalı al ipekler içinde,
Giysilerim gümüş işlemeli olmalı
Kelebek ve kırlangıç örneğinde
Ve siyah şeridi *obi*'min
Işık-ışık yuvarlak
Altın ışıklarla ışıldamalı yürüdüğümde.
Abanmalıyım parmaklıklara

Türkü yaktığında sen savaş üstüne
Geçmiş ve gelecek-
Türkü yaktığında sen ve gitar çaldığında
Belki ben de bir taburayı çalardım biraz
Sen şarkını söylerken;
Belki de yalnız ışık oyununu seyretmeliyim
Çift kılıcının kabzasındaki.
Kapalı bir sandalda oturmalıyım
Irmağın dar dalgalarında sallanan,
Üstümüzde oynaşan fenerlerin kavisi,
Köprü biçiminde kıvrılmış,
Altın bir hışırtı
Karanlığın içinde çiçek-çiçek
Patlamış hava fişekleri,
Ve renkli yıldızların yumuşak dalgalarında sönmüş.
Yüksek sehpalar arasında yüzmeliydik
Ve uzaklaşmalıydık öteki sandallardan,
Hava fişekleri alevleninceye dek sessiz
Ve dökülen yıldızlar sarkıncaya dek gökyüzünden
Bir tapınağın eski kapısındaki mor salkımlı hevenkler gibi

Keşke bu soğuk kâğıt yerine
Başka bir şey olmalıydım
Dışımda suskun güneş çiçekli dalların kenarlarında
Ve içimde, yalnız kitaplarım.

Amy LOWELL
-Birleşik Amerika-

Obi Japon şemsiyesi.

★

ACEME ÖVGÜ

Bilmek neme gerek benim
Derinliklerini korkunç ormanlarının senin:
Hangi yuvadan fırladığını parsının,
Ya da hangi kısır sarmaşıkların
Gizlediğini, barındırdığını yılanını.

Ben ılık eşiklerin konuğuyum
Ucuyum ekinlerin, asmaların,
Burada yarı-saydamdır ışık!
Her şey akıcıdır ve su sesi...
Burada gölgede geçer günler
Ve akşamların büyüyüp küçülen dolunayı var
Burada pervaneler uçar geceleri
Burada kumrular ıslık ıslığa
Ve güvercinler kuğular sabahları.
Burada akşamla göz kırpar, çıtırdar ateş böcekleri
Serin toprağa yakın,
Parıldar bol ışıklı
Gök rengi ya da deniz...

Koyu karanlık yok burada
Koyu yeşil var
Ve güneşten fazla bir şeydir güneş
Günler onunla bezenir
Kendi tenimden aziz.

II

Ağladım bahar fırtınalarıyla,
Yandım kızgın yaz güneşinde
Şimdi duydum da rüzgârı ve atılan kementleri
Anladım neler getirdiğini kışın.

Avlanma meralar boyunca uzayıp gitmiş
Ve kararmış artık bahçeler
Avlar taşınacak şimdi evlere
Kesilip yenecek
Yanıbaşında taraçaların, kafesli pencerelerin
Yanıbaşında elmas fışkıran pınarların
Yanıbaşında havuzların
(Havuzlar ki beş köşelidir kalbim gibi)

III

Her şey define olmuş
Kehribar gibi hafif
Dalındaki frenk üzümü gibi saydam
Gül dikenleri kadar koyu.

Nerede belirtisi kötülüğün?
Kabuğun yedi rengidir bu
Ve kanatları delişmen kuşların

Gafil! Ben yükümü beyabanlardan aldım
Bırakıyorum çiçeklere büyük zekâlarla zeki.

Hoşça kal artık hoşça kal!
Sevilecek neler vardı, sevemedim doyunca
Kimisini çok gördüm, bulamadım kimisini
Bırak billûr kadehler kucaklasın onları
Şarabınızı içerken siz, sonbaharda.

Louise BOGAN
(d. 1897)
-Birleşik Amerika-

★

TERTEMİZ

Elini öptüm sabun kokuyordu
Kendi elimi kalbime koydum

Narin, yumuşacık elini öptüm
Ağzımda kaldı bu koku, bu parfüm

Minnacık hanım kadıncık
Sana kim yaklaşsa muhakkak
Avuçların gibi taze çamaşır kokacak!

Saçlarını öptüm dalga dalga
Yıkanmış çamaşır kokuyordu onlar da

Hangi duru sularda arınır vücudun elbiselerin?
Hangi berrak pınarlar yıkar ak yüzünü kız senin?

Minnacık hanım kadıncık
Sen bir kadeh gibisin buğulu
Serin, tertemiz sularla dolu!

Rafael A. MARTINEZ
(d. 1899)
-Meksika-

★

JOHN BABA

John Baba köksüz bir ağaç gibi soluverdi
John Baba ölmek üzere
John Baba kürek de çekti, tarla da sürdü
Kara topraktan yeşil bir yaprak serveti çıkardı:
Kahve, şeker kamışı, pamuk...
John Baba, Leme Babadan çok zümrüt çıkardı
John Baba'nın kızı ineklerin memesinden
Ağanın çocuklarını emzirdi
Memeleri kuruyunca John Baba'nın kızı da soldu
Ama bırakmadı ütüyü elinden
John Baba'nın siyah cildi kırbaçlara dayandı
John Baba'nın gücü çapaların tırpanların ucundaydı

John Baha'nın karısını kaçırdılar beyazlar
Çocuklarının çamaşırlarını yıkatmak için
Bir kaşık kahverengi şeker
Bir bardak sütte erirse nasıl
İşte öyle John Baba'nın kanı da
Soyluların kibar kanı ile karıştı

John Baba yaman bir at'tı
Ağanın çocuklarının bindiği
John Baba öyle güzel masallar anlattı
Hepimizin güldüğü, ağladığı, sevindiği

John Baba ölmek üzere
Gece şimdi dışarda John Baba'nın cildi kadar siyahtır
Gökte tek bir yıldız yok
John Baba'nın kerameti işte bundadır.

Jorge de LİMA
(d. 1893)
-Brezilya-

★

TEPE ÜSTÜNDEKİ OKUL AVLUSU

Kocamış köklü ağaçların saygıdeğer gezisinde
Gururla dolaşıyor, hoppa zenginliklerin çocukları
Dank demiş kafalarına dangırtısı mutlulukla Saat Kulesinin:
"Oynamak istemem evinizde,
Sevmiyorum artık sizi."

Evim karşı tepenin üstünde benim
Bir geyik gelir kapıma dek

Renoir

En berrak sabahın aydınlığında bile görünmeden
Aradaki boş havada beyaz kuşlar kuşağı
Zibil yığınları ve onlara bitişik evlerin üstünde
Yavaşça uçuyorlar, dönüyorlar, yere iniyorlar
Pul pul elenerekten küçük kasabanın üstüne
Sırça damlacıklar örneği
Hâlâ bu sabah, bu durgun görünü
Uçan kuşlar, yoksul evlerinin arka avluları
Çarşı meydanı, durgun kanal ötesinde tepenin sırtları
Havada sallantıdadır.
Bugünden doğuverdi yarın:
Cezayir'de, Kıbrıs'ta, Alabama'da kargaşalık
Eskiler yanılgın, imparatorluklar çökmede
Ve çiniler toplanmada, sessiz, kanıt yerine
Böyle bir sabahta ne diyebilirim gençlere?
Usumuz bir esenlik? -gramer de?-
Hayır yavrucuklarım, ayaklanayım
Başkaldırayım demeyin sakın siz!
Beyaz insanlardır çünkü onlar
Belirsiz bir öfkeyle itilmiş
Karşı koyuyorlar kendi ruhlarına
Hergün Tanrım, hergün
Tanrısallıklarını giyiyorlar başlarına
Bulundukları tepeden bakarak diyorlar kendi kendilerine:
"Gidecek yerimiz kalmadı aşağıdan başka
Büyük hedef burada durmak!"
Elbette uslanacaktır uluslar
Dünyaya bakıyorlar değil mi? Dünyanın gidişine?
Saatin şimdilik diyeceği başka birşey kalmadı.

W. D. SNODGRASS
(d. 1926)

Genç kuşak Amerikan ozanlarından olan W. D. Snodgrass, bu şiirinde sömürge halklarının

sömürgecilere başkaldırışlarını dile getirmekte ve zamanın, sömürgeciler aleyhine çalıştığını belirtmektedir. Şiir, 1957 de yayımlanmıştır. (Çevirmen)

ŞİİR

Ay doğup yükselince
Haz bahçesi üstünde tayf gibi
Yürümeye başlar
İçine bildiririn, duanın, söylevin
Ve kalabalıkların.
Yürümeye başlar
Radyoya, sigaraya, çakmağa
Ve naylon çoraplara doğru.
Düşünceleri çeker kendini
Çıplaklığa daha da yakın
Alkışlar, el çırpmalar
Eller eller eller
O yürür.
Ve ansızın seyre dalar denizi
Deniz kendi denizi değil artık
Akşamın taraçası geçer yanından
Takma memeler hızıyla.
Öne eğip başını yürür o
Acılığına doğru çayın
Uzun, çok uzun
Yolculuklardan sonra.

Kizu TOYOTARA
(d. 1921)
-Japon-

SAYILAR

XXVI

Ayakkaplarımı yitirdim
Büyük Sula vâdisinde

Ayışığı altında
Nehirler geçtim
Uyuklıyan köprüler üstünde

Ne muz bahçelerinin hışırtısına
Ne de kükreyen Amerikan aslanına
Kulak asmadan geldim işte, *Caramba!*

Buraya yalınayak geldim
Buraya, San Pedro Sula'ya.

IX

Ne berbat bir hayat yaşar
Şu balık satan kız...

Yürür durur kirli kokmuş
Yırtık sökük esvapları içinde
Bir gürültü bir kıyamet
Bazan yere yuvarlanır baygın baygın

Ah ne hasta bir kız!
Ne sarı bir yüz!

Öyle üzgün gözleri var
Balıkçıllarınki kadar derin
Hem de öylesine mavi

Ah kız, kız, kız
Balık satan kız.

XXX

Otellere bakıyorum
Karın tokluğuna süpürmeye
Hiç.

Çarşılar ortasından geçiyorum
Tıpatıp aynı
Hiç.

Sokaklardan geçiyorum
Anlamıyorum bir sözcük
Hiç, hiç, hiç.

XXI

Ekilmiş tarlalar
Sürüler
Dağlar
Güneş, rüzgâr, su.

(Irmaklar akıp gider
Serapa
Başıboş
Türküler mırıldanarak
Yol kenarlarındaki çiçeklere)

Bir çocuk güler
Bir adam türkü söyler
Gökkubbesi altında
Öpüşür iki hoyrat sevgili

Ve ben bu şiiri yazıyorum
Yeni hayatın tümüne armağan

XVII
Patronun kızı hoşuma gider
Südü ve ekmeği sevdiğim kadar
Bir ilkyaz günü öğleden sonra
Onu görmeye bayılırım

Ayışığıyla sarhoş gecelerde
Kıza türküler yakarım
Bir gitarın eşliğinde
Ortaçağda olduğu gibi

"Küçük Deniz Borusu" dedikleri
Türküyü mırıldanırım kulaklarına
Bir saniye sonra dönüp der ki:
"Sen ne kazıksın!"
Böylece türkümüz sona erer

XLIII

Üç ilke var dostlarım
Hayatta ve sanatta
Birincisi:
Monotonik

Üç ilke var dostlarım
Bilimde ve hayatta
İkincisi:
Politonik

Üç ilke var dostlarım
Tarihte ve hayatta
Üçüncüsü:
Harmonik

Constantino SUASNAVAR
(d. 1912)
-Honduras-

PAZAR ŞÖLENİ

Sofra o kadar görkemli
Herhangi bir ülkede bir kahramana
Dikilen anıt gibi
Balığa saygım fazla
O pırıl pırıl Ortaçağ şövalyesine
Bayılırım kızartmasına yavru ceylânın
O kadar çıtkırıldım
Ki sadece ölmüş yaşamaktan
Gülümserim ince kabuklu portakallara
Üzülürüm henüz saldırıya uğramış pastanın haline
Ya o ışıl ışıl meyvalar ki takılmaya değer rozet yerine
Bahçe şölenlerinde tropik ülkelerin
Açgözlü narlar, erden elmalar
-Felemenk elması kuşkusuz-
Ve gözlerim röntgen gibi
Deliyor kabukları amansız
Dudakları parlatan, dişleri sulandıran görkemli
Bir hayvan oburluğunun
Doruklarına ulaşan bir hazla
Ve tanrısal şiir
Düğün şöleninde olduğu gibi *Cana*'nın
Büyülemede suları
Uzun billûr bir kadehte
Pırıl pırıl gülümserken şarap.

Carlos PELLİCER
(d. 1899)
-Meksika-

Ö Ğ L E

Pencerenin ötesinde
Ateş kaya fosil dişler tırnaklar içinde
Kaş ile göz arası saat çentik çentik
Ve saldırgan yağmurların duyguların itelemelerin arasın-
Kolları yataktan sarkıvermiş da

Pencerenin ötesinde
Uzanan şey ölümlü değil
Ne de bir kırıntısıdır tarihin
Kime yöneltilmiş bu ses
Ne yıkım var bir yıkılışta
Onun kollarını yaralıyacak kim
Orada pencerenin ötesinde

Ağlıyor. Bir itiraf herhalde
Bana olan sevgisi üstüne
Bir ıssız haykırışı onun
Çöl genişliği üstünde bir gölgeyi gösterir
Tüm acun yaklaşınca öğleye.

Tamura RIUICHI
(d. 1923)
-Japon-

★

KREOL KIZ

Raksettiğinde
Düşünür müsün İspanya'yı-
Al etekleri ve şıkırdayan zilleri
Kreol kız?

Güldüğünde
Düşünür müsün Fransa'yı-
Altın şarabı ve kırıtkan oyunları
Kreol kız?

Şarkı söylediğinde
Düşünür müsün Amerika'yı-
Kurşunî topları ve savaşçı süngüleri
Kreol kız?

Ağladığında
Düşünür müsün Afrika'yı-
Mavi akşamları ve rastgele şarkıları
Kreol kız?

Leslie Morgan COLLINS
(d. 1914)
-Birleşik Amerika, Zenci

★

UÇALIM YURDA DEDALOS

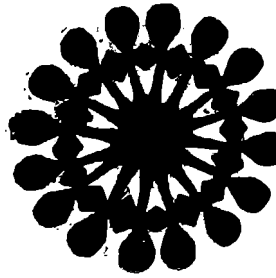
Georgia çamlarının kokusuyla sarhoş
Kara derili davul ve *jubile banjo*
Güzel Malinda oyna benimle
Akşam *juba* akşam *bonjo*
Güzel Malinda oyna benimle

Akşam *ju-ju* adamı Afrika'nın
Bir istek ile bir yorgunluğu
Dokuyup iki kanat yapan
Uçalım yurda uçalım uzaklara
Hatırlıyor musun Afrika'yı
Gel yarıver havayı, uçalım yurda uzaklara
Ben bilirim tüm yıldızlarını Afrika'nın
Aç kanatlarını yarıver havayı
Dedem uçmuştu gerisingeri Afrika'ya
Sadece kanatlarını açmakla

Püfür püfür çamlarda akşam sarhoş
Akşam bir kahkaha, bir özlem
Kara gülüm Malinda oyna benimle

Akşam yaslı bir *ju-ju*
Bir istek ile bir yorgunluğu
Dokuyup iki kanat yapan
Uçalım yurda, uçalım uzaklara.

Robert E. HAYDEN
(d. 1913)
-Birleşik Amerika, Zenci-

Besim Abacilar

HİKÂYELER

Hale Rice

ALPSAL, Aysel

K Ö R D Ü Ğ Ü M

Eğer bu Allahın belâsı pis ıslaklığa yağmur denirse, İstanbul'a yağmur yağıyor.

Yağmura, İstanbul'a, karşımda mavisini yitirmenin hüznüyle çalkalanan denize, insanlara ve en çok da kendime küfrediyorum. Yüreğim, kızgın, alev alev bir öfkede tutuşuyor.

İkide bir başımı sallıyor, kafamın içindekileri kovmak istiyorum. Düşünmek istemiyorum. Bu yüzden saatlerdir sokaklarda dolaştım. Görmeden baktığım vitrinlerin önünde durdum. Kendimden kurtulmak için çevremdekileri incelemeye koyuldum. Ama hiç bir işe yaramadı bu davranışlarım. Kendimden kopamıyordum, kurtulamıyordum bir türlü. Yapabildiğim tek şey düşünmek istemediğimi bilinç altına itmek oldu. Bilinçli olarak düşünmüyordum ama, onun kafamın en aydınlık köşesinde olanca karanlığı ve yoğunluğu ile durduğunu biliyordum. Zaten arada bir, yüksek sesle, "Hayır, hayır" demem de bundandı.

Delireceğimi sanıyordum. Bazan koşuyor sonra duruyordum. Ne koşmamın ne de durmamın bir nedeni yoktu, koşup koşmadığımının da pek farkına varmıyordum aslında. Kafamın içinde ateşten bir top gibi ordan oraya zıplayan ve her değdiği yeri yakan bu düşünceyi taşımak öylesine güçtü ki... Elimle başımı tutmam bundandı belki. Zavallıyı desteklemek istiyordum.

İlk kez burada uzunca bir süredir duruyorum. Gözlerim denizde dinleniyor. Oysa en çok bacaklarım dinlenmeye muhtaç. Bitkinim. Öylesine gücsüzüm ki olduğum yere yığılabilirim. Bu delice yürüyüş bitirdi beni. Yüreğimi yakan öfkenin yerini bezginliğe bırakışını izliyorum. Her şey önemini yitiriyor. Kafamın içindeki ateşten top zıplamasını yavaşlattı. Kapanan gözlerimi güçlükle açıyorum. İki yanımda benden habersiz sallanan kollarımdan birini kaldırıp saate bakıyorum. Onyedi elli. Demek ki Bülent'in yanından ayrılalı üç saatten fazla olmuş. Üç saat ve aralıksız yürünen sokaklar... Bülent. Bu ismi anmamla mideme kramp giriyor. Yumruklarım sıkılıyor. Yüreğimi çatlatacak bir acıya ve öfkeye tutulup yürümeye başlıyorum yeniden.

Titriyorum. Epeyce ıslandım ondan mı? Yoksa, bütün sinirlerimi geren bu öfke ve üzüntü fırtınasından mı? Bilmiyorum? "Hayır, hayır düşünmiyeceğim!" diyorum, yüksek sesle Koşmağa başlıyorum. Neyse ki, eve az kaldı.

— Hey! Çiğdem. Maraton koşusuna mı hazırlanıyorsun?

Gözlerim kolumu tutan elden, Mehmet'in mavi sakin bakışlarına gidiyor. Nefes nefese, kısık ölgün bir sesle konuşuyorum.

— Islanmıyayım diye koşuyorum.

— Yeter derecede ıslanmışsın, diyor, kolumu bırakmadan. Gözlerimi beni didik didik eden bakışlarından kaçırıyorum. Titrememe engel olmak istiyorum ama, imkânsız. O devam ediyor:

— Hasta mısın?

— Çıldırmak üzereyim! diye bağırıyorum.

Kolumu kurtarıp koşmağa başlıyorum.

Arkamdan: "Çiğdem, dursana!" diye bağıran Mehmedin sesi ayaklarıma dolanıyor. O da koşuyor. Durumumuzun gülünçlüğü, komşular vız geliyor bana. Hepsinin Allah belâsını versin.

Kapının önünde Mehmet yine yakalıyor beni kolumdan. Sesi üzgün:

— Söylesene ne oldu? Belki sana yardım edebilirim.

Mehmet'e doğru dönüyorum. Yüzündeki çizgiler gerilmiş. Kimbilir ne korkunç şeyler söyliyeceğimi hayal ediyordur. Bunu düşünmekle büyüyü bozuyorum. Bütün bu koşmalar, üzüntüler öylesine gülünç ki... Sanki bu saatleri yaşayan ben değilim. Ama yine de gülemiyorum. Sesimin titremesine bile engel olamıyorum. Yalnızca uzaklardan gelen sesimi ve söylediklerimi dinliyorum. Hepsi de anlamsız, budalaca lâflar.

— Kendimden başkası bana yardım edemez. Bilirsin güçlüyümdür (Ne güçlüyümdür ya)!. Sonra anlatırım. Sandığın gibi önemli değil. Anlatınca güleceksin belki.

Devam edemiyorum. Sözümü yarıda kesip Mehmet'in şaşkın bakışları karşısında içeri giriyorum. Ben de Mehmet kadar şaşkınım. Gözlerimden dökülen yaşlar şaşkınlığımı büsbütün arttırıyor. Merdivenleri ikişer ikişer çıkıyorum. Kapıyı açınca sessiz losluk yüzüme çarpıyor. Pardesümü çıkarıp divanın üstüne atıyor, pencerenin önündeki koltuğa çöküyorum.

Dışarda en mutlu günüme bile hüzün serpecek ıslak bir alacakaranlık var. Başını koltuğun kenarına dayıyorum. Bütün karanlık içime doluyor. Oysa, benim içim, yeter derece-

de karanlık. Gözlerimden bu karanlık damlıyor elimin üstüne. Sıcak ve acı.

Ağlamak yüreğimdeki zehiri dağıtıyor. Önümdeki perde bir kez daha açılıyor. Büyü yine bozuluyor. Üzüntüm, ağlamam, sokaklar yine askıda kalıyor. Üzüntümün nedenini düşünmekten kaçmayı gülünç buluyorum. Bu neden şimdi karşımda duruyor. Beni ezecek kadar da büyük değil.

Bülent'i seviyorum. Onun benim yanımda başka kızlarla....

Cümle tamamlanmadan bir el uzanıyor beynimden, bütün harfleri topluyor. Bir kahkaha doluyor kulaklarıma. Beynimden fırlayan bu bembeyaz kişi gülüyor. Bu benim.

Bülent'i seviyorsun demek, öyle mi! diye bağırıyor. Bülent'i. Yani ne seni, ne de başkasını sevmeyi aklından bile geçirmeyen, bir kelime yığının ortasında duran Bülent'i öyle mi?

Bu beyaz yüzde dipsiz bir kuyu gibi duran ağzı görmemek için gözlerimi kapıyorum. Ama yüz bütün beyazlığı ile gözlerimin içinde. Ses kafamın içinde çınlıyor. Ağlamanın yumuşattığı yüreğime yine zehir zemberek bir acı, kıvrım kıvrım yerleşiyor.

Onu sevemem, diyorum. Sevdiğimi kesin olarak hiç hissetmedim (Aslında ne sevdiğime, ne de sevmediğime karar veremedim bir türlü) Yoo! Sevmiyorum. Sevgi sandığım duygularımın kördüğüm oluşu. Evet, onunla o kadar çok darıldık barıştık, zamansız ve yersiz konuşmalarınızla birbirimizi o kadar çok kırdık, arkadaşlığımızın türünü öylesine çok değiştirdik ve karıştırdık ki, sonunda duygularım kördüğüm oldu. Ben, içinde bulunduğum bu karışıklığı sevgi sandım. Hepsi bu.

Ama aksini de düşünemez miyim? Onu sevmediğimi sanmamın sebebi de bu kördüğüm olamaz mı? O halde...

Beyaz yüz yine karşımda. Gülüyor. Arkadaşlığınızın başlangıcını düşünsene bir, diyor.

Çalıştığım sigorta şirketinde hep aynı tatsız konuşmaların geçtiği odam, evim ve birbirine benziyen günler kelepçe gibi takılmıştı bileklerime. Evet, tam kelepçe gibi. Özgürlüğüm de yoktu. (Zaten bir işe yaramıyan özgürlüğün içine tükürdüm.) Üstelik bütün tanıdığım insanlar da birbirine benziyordu. Mehmet tatlı oğlandır. Komşumuz. İktisat Fakültesinde birlikte okuduk. Hayatımın her devresinde burun burunaydık ondan mı? Yoksa yalnızca iyi ve yakışıklı olmak bir kızı etkilemek için yetmiyor mu, bilmiyorum; hangi sebeple Mehmet sıkılmama engel olmuyordu. Artık onu bıktığım hayatımın

bir parçası sayıyordum. Sevgisine alışmıştım ve onu sevmeyi aklımdan bile geçirmiyordum.

Mehmet'le gittiğim sergide tanımıştım Bülent'i. O da ressamdı. Benim için değişikliğin ta kendisiydi. Yani, beklediğim değişikliğin.

Demek ki Bülent'i seviyorum sanmamın nedeni bu. Değişiklik. O, tanıdıklarımdan ayrıydı. O kadar işte.

O kadar mı? Sema'ların partisinde tanıdığım Haldun da, Bülent gibi gününü gün etmekten başka bir şey düşünmüyordu. Kişilikleri öyle yakındı ki. Ya güzel yüzlü mimar baby Selçuk?.. Onlar da tanıdıklarıma benzemiyordu. Benim için değişiklikti hepsi. Niçin bütün asılmaları, telefonları boşa gitti?

Öyleyse Bülent benim için yalnızca değişiklik değil.

Hof! Ben deliyim. Oturmuşum papatya falına bakar gibi Bülent'i seviyor muyum, sevmiyor muyum? diye düşünüyorum. Hangisi olursa olsun, Bülent yanımda kız arkadaşıyla konuştu diye saatlerdir sokaklarda dolaştım. Hem de üzüntüden çıldıracak durumdaydım. Henüz yüreğimde kıvrım kıvrım duran bu üzüntü ve öfke geçmiş de değil. ÖFKE. Sevdiğini kıskanan insan, yalnızca üzülür. Bu öfke niye?

Anlıyorum, benimki küçük düştüğünü sanan kendini beğenmiş bir kızın üzüntüsü. Bu üzüntünün yarısından fazlasının öfke yüklü olmasından daha olağan ne olabilir?

Belki yalnızca bu da değil. Ben başından beri Bülent'in arkadaşları olduğunu biliyordum. Aklımın almadığı onlardan biriydi, hem de samimi bir pozda, yanımda konuşması ve bunu da çok tabii karşılaması. Bu davranışıyla kişiliğinin benim için korkunç olan bir yanını daha çizmiş oluyordu. Ve ben, bu kişilikte bir erkeği sevdiğim için kendimden, ancak iğrenebilirdim. Beni deli eden buydu. Onun değil, kendimin düştüğü çizgi. Üstelik, o gözümde öylesine büyüdü ki... Ben her zaman bu katı, yavan, saçma, budalaca hayatın bir sevgide eriyeceğini, güzelleşeceğini umut etmiştim. Bülent'te de bunu bulduğumu sanmıştım.

Kahkahalar, gözyaşlarıma sarılıyor. İçimden kusmak geliyor. Bağırmak geliyor. Bense, gülüyorum, gülüyorum. Umutlarıma, aptallığıma...

Bülent de, sevgilileri de cehennemin dibine gitsin. Hiç biri umurumda değil. Artık üzülmek istemiyorum. Hiç kimse bir damla gözyaşı dökmeme değmez. Hiç kimse. HİÇ KİMSE!

Yüreğimin kulaklarımda çarpmasına rağmen, hiç kimse diye bağıran sesimi duyuyorum. Ellerim titriyor. O bembe-

yaz yüz yine karşımda. 'Artık bitmeli bu oyun, diyor. Kilçil mek için bekliyecek misin? Haydi kalk, kalk!..

Numarayı çevirirken kendimde değilim. Bülent'in sesini duyunca irkiliyorum. Ne konuşacağımı bilmiyorum. Hiç bir şey söylemeden kesemez miydim arkadaşlığımı. Sesim çok, çok uzaklardan geliyor. Ben mi konuşuyorum?

— Merhaba, diyorum. Bu saatte seni hiç aramazdım. Duruyorum.

— Ne oldu? diyor. Sesinden pek hayırlı bir iş için aramadığın belli.

— İyi bildin diyorum. Sana Allahaısmarladık diyeceğim. Kişiliklerimiz öylesine ayrı dokuda ki, seninle arkadaşlık benim için yalnızca üzüntü konusu oluyor.

— Hatâ yapmadığına emin misin? diyor. Neyse ki hatânı anlayınca dönüş yapacak kadar akıllısın. Biliyorsun hep böyle oluyor.

— Her neyse, diyorum. Gelecek için bir şey söyliyemem ama, senin gibi bir insanı tanıdığımı unutmaya gayret edeceğim. İyi günler.

Telefonu kapatıyorum. Ne üzgünüm, ne de sevinçli. Alnımı telefona dayıyorum. Odadaki ıssız karanlığın bir devamıyım sanki. Zaman duruyor.

Telefon zilinin sesiyle yerimden fırlıyorum. Gözlerim korkuyla açılıyor. Yüreğim delice çarpıyor. Ahizeyi kaldırıyorum. Mehmet'in sesi odaya doluyor.

— Çiğdem, karanlıkta ne yapıyorsun? Evde de kimse yok, değil mi?

Sesim çıkmıyor. Ağladığımı duymaması için elimle sıkı sıkıya kapatıyorum telefonu. Bu ağlayışta öfke, var, acı var, umutsuzluk var. Korkunç bir şey. Demek, herşeye rağmen Bülent'i düşünüyorum. Şu an Bülent'ten nefret ettiğimin yüz kere fazlasıyle kendimden nefret ediyorum. Mehmet aralıksız bağırıyor. Biraz daha konuşmazsam buraya gelecek. Kendimi toplamaya çalışıyorum.

— Annemler gelmedi henüz, diyorum. Ben de sıkıldım. Yedi matinesine Konağa gidelim. Ben annemlere bir not bırakırım. Onbeş dakika sonra gel.

Hemen kapatıyorum telefonu.

Bol bol yüzümü yıkamalıyım. Buz gibi suyla.

Artık hiç bir şey beni üzmiyecek.

H i ç

ARDAĞI, Adnan

TANRI MİSAFİRİ

Kapımız en çok cumartesi günleri öğleden sonra çalınır. Sucusu, meyvacısı, eskicisi, oğlumun arkadaşları, karımın arkadaşları sanki sözleşmişler gibi belirsiz aralıklarla kapıyı çalarlar. Girerler. Ya otururlar, ya da ayaküstü konuşup giderler.

Bu kapı zırzırı yorar beni. Kaç kez kapıya müzikli zil koymayı düşündüm. Karım güldü. Vazgeçtim.

Son cumartesi altıncı, zilden sonra ortalık sessizleşmişti. Artık kapı zili ötmiyecek diye bayağı seviniyordum. Herkes sırasını savmıştı. Koca günün devrilmiş olması bile düşündürmüyordu beni. Rahattım ya. Ayaklarımı, pijamamın içinden istediğim kadar çıkarabilir ve uzanabilirdim. Sedirdeki minderlere yaslandım. Gazeteyi elime aldım. Okunmamış yerini diş karıştırır gibi arıyor, didikliyordum.

Zil çaldı.

Elinde tahta bir bavul, 16 yaşlarında bir erkek çocuk, karımın açtığı kapıda duruyordu.

— Girebilir miyim? dedi. Kocaman bir adam sesiyle tekrarladı:

— Adnan bey evde mi?

Karım, buyur etti. Oğlan, salona girince, kalkmış bulunuyordum.

— Adnan bey siz misiniz? diye sordu.

Bu kadar kalın bir erkek sesinin bu çocuktan nasıl çıktığına bir türlü aklı ermediği bakışlarından belli olan karım, sessiz kapıda çakılıp kalmıştı.

— Benim, dedim.

— Bu mektubu kardeşinizden getiriyorum. Oturabilir miyim?

— Eeeee.. evet. Tabii. Otur ya...

Mektubu açtım. Kardeşimden geliyordu. Bir çırpıda okudum.

Halis, bu mektubu getiren çocuğun adıydı. Polis kolejine girecekmiş, benim de orada öğretmen olmam dolayısiyle bu çocuğa yardım edebilirmişim. Kendi apartmanının kapıcısı-

nın oğluymuş. Orta okulu güney illerinden birinde bitirmiş. İmtihan süresince evde kalması iyi olurmuş...

Karım mutfağa girerken beni çağırdı. Çocuğa baktım. Koltuğa oturmuş, pantalonun ütü yerini eliyle sıvazlıyordu.

— Nasılsın bakalım? Bir dakika...

Ne dediğimi iyice ölçememenin şaşkınlığı içinde mutfağa gittim.

— Kimmiş? dedi karım.

— Bir Tanrı misafiri, kim olacak? Sonra anlattım.

— Ne yapalım, zavallı, kimsesiz olacak, diyerek çocuğun yanına gitti.

Karşılıklı oturduk. Karım sordu:

— Ortaokulu nerede bitirdin? Annen var mı? Neden polis kolejini seçtin? İmtihana hazır mısın? Ankara'yı gördün mü?

Çocuk, kısa ve kalın konuşuyordu. Bir rahatsızlık duymaya başlamıştım. Belli etmedim. Sonra karım bana döndü:

— Oğlumuzun odasını verelim. Can burada salonda yatar.

— Olur, dedim.

Kapı açıldı, oğlum girdi. Çağırdım, tanıştırdım.

Salonda durmadı, hemen odasına çekildi. Oğlumun, bu Tanrı misafiriyle arkadaşlık edeceğini unutmuştum. Karım kalktı.

— Size bir çay yapayım, dedi. Halis yine pantalonunu sıvazladı.

Açık çayı severim, dedi. Duvardaki suluboya resmine çevirdi gözlerini. Onu Erdek'te yapmıştım. Kıyının civcivli renklerini taşıyordu. En sevdiğim resimlerdendi.

Bunu kim yaptı? diye sordu. Gülümsedim:

Ben, dedim.

Siz bir resim nasıl yapılır, bilmiyorsunuz!

Tepem attı. "Küstaha bak," demek geçti içimden. Kendimi tuttum.

Peki, neresini beğenmedin bakayım?

— Önce fırça tutmasını öğrenmeli insan, bunu resim öğretmenimiz söylerdi. Bir resme bakınca fırçanın kayışı belli olmalı.

— İnsana göre değişmez mi? diye sordum.

— Hayır, dedi. Bunu değiştiremezsiniz.

Kalktım. Mutfağa gittim. İçimi boşalttım. Karım soğukkanlıydı.

— Sakın çocuğu kırıcı bir söz etme. Çocuk ayol o. Sonra misafir. Haydi, şu şeker kabını al, çay içelim.

Salona döndük. Çaylar dağıldı. Yine karşılıklı oturduk.

Karım bir yığın soru daha sordu. Halis, konuşurken hecelerin aralarını uzatıyordu. Sanki kelimeler bir ciklete batıp öyle çıkıyordu ağzından.

Çaydan sonra odasını gösterdik. Oğlum, pijamalarını alıp öteki odaya taşıdı. Bu işi beğenmediği belliydi. Alıp başını gitti sokağa.

Karım evi dolaştırdı. "Burası banyo," deyince Halis durdu:

— Temiz tutmuyorsunuz banyoyu, biraz sonra banyo yapmak istiyorum, şu paçavraları alır mısınız? demez mi?

Paçavra dediği şeyler de kirli çamaşırlardı. Sepetten taşıyordu. Karım hemen topladı. Temiz havlu getirdi. Halis banyoya girdi.

İçeride karımla karşı karşıya oturduk. Başımıza gelen ve gelecek olan şeyleri düşünür gibi idik. Karım güldü:

— Aldırma, üç gün çekeceğiz. Anlıyorum seni.

— Bırak canım. Oğlana bak, neredeyse karşısında hizmetçi gibi ayakta el-pençe duracağız.

Kızmıştım. Karım olmasaydı kovardım oğlanı evden.

Banyo bir saat sürdü. Buruşuk bir gömleği ütülettikten sonra giyindi, salona geldi.

— Yemeği kaçta yersiniz? diye sordu.

— Belli olmaz, dedim.

Karım atıldı:

— Halis, acıktınsa birşeyler koyayım ya, dedi.

— Rica edeceğim.

Karım bana döndü, gel, diye işaret etti. Gittim.

— Ekmek bitmiş, gelirken biraz da üzüm al.

— Ne o? Bir de onun için çarşıya mı gideceğim?

— Ayıp olur, unutma ki Tanrı misafiri...

Akşama kadar odasında yüksek sesle Tarih çalıştı. Akşam yemeğinden sonra salonda oturduk. İyice huzursuzdum. Nereden evimize misafir gelmişti? Şu üç gün bir geçseydi... İmtihandan çıkar çıkmaz yolcu etmeliydim. Nereye giderse gitsindi.

Halis kalın sesini çıkardı:

— Ankara'da gezilecek bir yer yok mu?

Karım bana baktı:

— Sahi, hadi Gençlik Parkına gidelim, ne dersin?

Ne diyecektim? Kalktık. Oğlum ilk kez, "Ben gelmem," dedi.

Geç vakit döndük. Para harcamaktan canım çıkmıştı. Girmediği delik kalmamıştı. Uçan daireler, salıncaklar, vuruşan

otomobiller, kuvvet denemeler, kaleye gol atmalar, okla daire hedefe vurmalar... Hepsini denedi.

Hemen yattık. Aradan bir iki dakika geçmemişti ki, karım kalktı.

— Aman, ne olursun Can'ın kapısını kapa.

— Neden?

— Bilmiyorum, içime doğdu. Salih'in odasında bir bıçak var. Gider saplayıverir de...

Tam o sırada Halis'in kapısının gıcırdadığı duyuldu.

Karım, biraz daha doğrularak:

— İşte çıkıyor, dedi.

Salak salak bakınıyordum.

— Sana söylüyorum! diye çıkıştı. Kalktım. Halis'in odası kapandı. Ayaklarımın ucuna basa basa çıktım. Salonun kapısını kilitleyip döndüm. Karım:

— Bizim kapımızın kilidi bozuk. Çabuk, arkasına şu dikiş makinesini daya, deyince, kızdım:

— Canım, ne oluyorsun, eve canavar almış değiliz herhalde?

— Uyuyamam ben, çabuk, daya makineyi kapıya...

Yatınca uyudum. Karar vermiştim, sabah olur olmaz çantasını eline verip yollıyacaktım.

Kahvaltıya oturduk. Oğlum zerdali tabağını getirdi.

Çekirdeklerini kırarak yemeyi severdi. Onun için yediği zerdalilerin çekirdeklerini tabağın etrafına dizmeye başladı.

Halis, ekmekleri iri iri yutuyordu. Bir ara:

— Siz kahvaltıda zerdali mi yersiniz? diye sordu.

Güler gibi yaptık.

— Yooo, bu sabah öyle oldu işte...

Masada; zeytin, bal ve peynir vardı. Halis, zeytinin çekirdeğini ağzından çıkardı. Tabağının kenarına koydu. Biraz sonra oğlumun tabağının kenarı bir halka halinde zerdali çekirdeği dolmuştu. Halis de aynı şekilde tabağının dışına zeytin çekirdeklerini sıraladı. Oğlum gülmemek için kendini zor tuttu. Bir ara Pıırt diye ağzından kaçırdı, ne ise çabuk kalktı.

Saat sekiz buçukta evden çıktık. Şimdi imtihanda...

Yemek hazır. Onu bekliyoruz.

Tanrı misafirinin gitmesine tam yirmibeş saat var.

ARPAD, Burhan

ŞÖĞÜT GÖLGESİ

Lokanta vagonda masaların çoğu boştu. Tren üç saattir yoldaydı. İki yanlar, yemyeşildi. Az önce sağda deniz vardı. Şimdi solda masmavi göl suları uzanıyordu. Karşı yamaçların puslu yeşili göle vurmuştu.

Dört kişilik masada karşılıklı konuşuyorlardı. Biri hekim, biri avukat, öteki müsendis, dördüncüsü gazeteciydi. Yüksek sesle konuşuyor, hattâ çoğu birbirlerinin lâfını kesiyorlardı.

Hekim, sağlık bakanının sağlam yanını bırakmıyor, avukat, işbaşındakileri yurttaşlara eşit davranmamakla suçluyor, mühendis bayındırlık işlerinin kötüye gidişinden yakınıyor, gazeteci her alanda ver yansın ediyordu.

Dördü de tek ağızdan konuşuyor gibiydi; işbaşındakiler memleketi batağa götürüyordu. Dördünün ortak inancı, yurdu aydınların kurtaracağıydı. Konuşmaların en ateşlilerini yapan avukat, ikide bir: "Bu memleket söğüt gölgesi değil!" diyordu. "Bu memleket, insanlarının verdiği paralarla on para gidersiz okuyan aydınların yurda yararlı olması gerekirdi." Ötekiler de avukatın bu görüşüne katılıyordu. Aydınlar, yığınları yönetmeliydi. Okuması yazması yok milyonlarca yurttaşı uyarmak gerekiyordu. Aydınlar bu sorumluluklarını yüklenmeliydi!

Hekim, gözlüğünün camlarını ağır ağır sildi; gözlerini kırpıştırdı:

— Sağlık bakanı adam kayırmaktan başka bir şey yapmıyor. Hastanelerin durumu yürekler acısı. Köylü pislikten kırılıyor. Çocuk ölümlerinde orantı korkunç yükseklikte. Doğan her üç çocuktan biri ölüyor. Bilgisizlikten, yoksulluktan.. aydınların çıkarcılığından!

— Şu canım yurt parçası dünyanın neresinde var! Bu cennet topraklar üstünde yaşıyan insanlar....

Kuru yüzlü avukat, sözü ağzından aldı:

— ... bu topraklar üstünde yaşıyan insanları varlıklı ve mutlu kılmak biz aydınların görevi. Partimiz bu yolda..

Mühendis, bağ gözlükleriyle daha bir yetkili görünüyordu; kalın sesiyle konuştu:

— Biz teknik bilimci aydınlara düşen sorumluluk ve görev, sonsuzdur, bunu çok iyi biliyorum. Partiye bu amaçla girdim ve bu amaç için gerekirse.....

Gazeteci, hepsinden ateşliydi; elinden hiç bırakmadığı tükenmez kalemi masaya vura vura konuştu:

— Basın son yıllarda önemli görevler yüklendi. Bu uğurda herşeyi göze aldık, alacağız da. Tek parti diktasının yıkılmasında, demokrasi güneşinin yükselmesinde, doğru yoldan ayrılan işbaşındakilerin alaşağı edilmesinde basınımızın önemli payını belirtmek isterim. Yirmi yıl önce ancak yirmi bin satan en büyük gazete yerine, bugün herbiri yüzbinler satan çok sayıda gazete var. Bu, yurttaşın Türk basınını bağrına basması demektir arkadaşlar. Şimdi de eşitlik ve güvenlik amacı için savaşıyoruz. Evet, yeni bir savaş veriyoruz.

Hekim, masanın üstünde yığılı gazeteleri gözden geçiriyordu. Başlıkları bitirince söze karıştı, yine:

— Arkadaşlar, seçimlere onbeş gün kaldı. Bugün üç yerde konuşacağız. İlk olarak konuşacağımız merkez ilçesinde güçlüyüz.

Avukat, sandalyesinde bir kımıldandı:

— Orada güçlü olduğumuz doğru. Zira, bu yıl pancar fiyatları çok düşük. Pancar yetiştiricilerin durumu çok kötü. Hepsi de bankaya gırtlağına kadar borçlu.

Gazeteci, başyazı gibi konuştu:

— Yurttaşlar oylarıyla bizi işbaşına getirdiği gün, pancar yetiştiricilerin yüzü gülecektir.

Mühendisin tok sesi yükseldi:

Orada lâfı kısa kesip hemen öteki il'e geçelim. Osmanlı İmparatorluğunun yüce kurucusu Ertuğrul Gazi'nin türbesi yürekler acısıdır. İl yıkılıyor. Durum karası... önlemek için konserve ve çimento fabrikaları kuracağımızı yurttaşa duyurmalıyız. Bu konuda yabancı sermayeden büyük ölçüde yararlanacağız. Yabancı sermaye olmadan bu memleket kalkınamaz, arkadaşlar.

Sonra hep birden konuştular:

— Sakarya varlıklı yurttaşlarla dolup taşacak...

— Bilecik'in dağı taşı cennet olacak...

— Kütahya, dünya çiniciliğinin başkenti olacak...!

Yorulmuşlardı. Birer kahve ısmarladılar. Cigaralarını yenilediler. Susuyor ve gazeteleri karıştırıyorlardı. Hekim, çok satılan bir gazetenin ilk sayfasındaki kocaman başlığı yüksek sesle okudu:

"Hekimliği sosyalleştirme çalışmaları ilerliyor."

Avukat, gevrek bir kahkaha attı:

— İnanma kardeşim, inanma! İşbaşındakiler oy avcılığı yapıyor.

Hekim, onu dinlemiyordu:

— Hekimliğin sosyalleştirilmesi ne demek! Otuzuna kadar okul, fakülte, sınav, sınav, kitaplar, kitaplar.. stajla ömrünü tüket. Sonra yurt içi görevi diye dağbaşlarında çürü. Tam üç beş kuruş kazanacağın sırada..! Nerde kaldı "İnsan hakları beyannamesi"! Nerde kaldı "Yeni Anayasa" nın sağladığı haklar! Olur mu böyle şey? Ben ömrümün yarısını vereyim. Avuç dolusu gideri göze alayım. Sonra da gidip kuş uçmaz, kervan geçmez pis köylerde bulgur pilâvı, kuru soğana hekimlik yapayım! Olmaz böyle şey.

Gazeteci lâfa karıştı:

— Aldırma sen, o gazetenin yazdığına. İşbaşındakilerin oy avcılığı için uyduruyor bunları...

Müsendis de onları destekledi:

— Hekimliğin sosyalleşmesi, ancak ve ancak totaliter rejimlerde olur. Partimiz bu biçim kökü dışarda sapık görüşlerden yana olamaz!

Hekim rahatladı:

— Para vermeden hekime gidecekler, Devlet hastanesine başvursun! Bunca yerde Belediye hekimleri de var. Hem, büyük şehirlerden ötede millet hâlâ muskacı, büyücü peşinde. Böyle millete bu kadar hekim çok bile...

Tren, ara istasyonlardan birinde durmuştu. Hemen toparlanıp, pencereden sarktılar. Parti bayrakları, davul zurnalar, boynuzları yaldızlı ve kurdelâlı koçlar doldurmuştu, küçük istasyonu: Davul zurnayla karışık bir: "Yaşaa... Varol!" gürleyişi yükseldi.

Avukat, ötekilerden önce davrandı:

— Bu cennet yurt topraklarının mutlu kişileri, siz partili kardeşlerimi bağrıma basabilmiş olmaktan duyduğum sevinç, mutluluk ve kıvanç sonsuzdur.. Bunu şuracıkta siz sevgili yurttaşlarıma bütün içtenliğimle haykırmak isterim.

Parti bayrakları dalgalandı. Davul zurna sesleri, "Yaşşaa!", "Varool!" lar dağ, taş çınladı.

Gazeteci iki eliyle selâmlar gönderdi ve sesinin bütün gücüyle haykırdı:

"Siz de varolun, sağolun sevgili yurttaşlarım. Basın olarak dertlerinizle dertleniyor, yoksulluklarınızla yoksulluk duyuyoruz."

Tren, istasyondan ağır ağır ayrıldı. Garsonu çağırıp buzlu bira ısmarladılar; boğazları kurumuştu. Avukat, gazetenin be-

yaz boşluğuna bir sürü sayı çiziktirip hesaplar yaptı. Yüzü ciddileşti:

— Kütahya'da gecelemekten vazgeçip, doğruca İsparta'ya inelim. Hacı Hüsnü'lerde kalırız. Parti'nin bölge çalışmalarını Hacı Hüsnü ile gözden geçirmek iyi olacak. Onun buralarda sözü çok geçiyor. Bütün hocalar, onun ağzına bakıyor. Hacı Hüsnü'yle her bakımdan anlaşırsak, seçimleri bu dört ilde yüzde yüz kazanırız.

Hekim, ateşlendi:

— Arkadaşın dedikleri çok doğru. Bir süre oralarda bulundumdu. Hacı Hüsnü, varlıklı adamdır. Beş vakit namazındadır. Üçtür hacca gidiyor. Bayramlarda yoksulların gönlünü hoş eder.

Gazeteci bir durakladı:

— Peki ama, daha geçenlerde işbaşındakiler'e yarım milyon bağışladı. Daha önemlisi, Hacı Hüsnü ile anlaşırsak Devrim prensiplerini gevşetmek gerekecek. Bu da...

Avukat, meslekten gelen bir rahatlıkla konuştu:

— Adamın parası çok, yarım milyon da onlara verivermiş.. dünya batmaz ya be kardeş. Şunun şurasında onlar da bu memleketin çocuğu. Onlar da bizim gibi aydın kişiler. Onlar da yurdun iyiliğini istiyor, eninde sonunda. Gerekirse onlarla da anlaşırız. Politikanın gereklerini bilmeden işler yürütülmez. Sonra, Hacı Hüsnü açık düşünen bir kişidir. Böyleleriyle anlaşmakta bu yurdun yararına. Sen gazetene yatır tefrikaları basıyorum diye. Devrimciliğinden uzaklaşıyor musun?

Gazeteci duymamazlıktan geldi. Hekim, avukattan yana olduğunu belli etmek için başını birkaç kez salladı. Mühendis, konunun teknik ve bütçe yanını ele aldı:

— Hacı Hüsnü'yle anlaşmak partimizin ve yurdun yararına. Kalkınma projelerimize büyük ölçüde yatırım yapmasını sağlayabiliriz. Yabancı sermayenin yurda akması için yerli sermayenin öne atılıp ortaklık yapması gerekir.

Söylediklerinin yüzde yüz doğruluğunda en küçük kuşkuları yoktu. Yığınlara doğru yolu göstermek için önce işbaşına gelmeliydi. İşbaşına gelebilmek için de her yolda yürümek gerekirdi. Gerekirse Hacı Hüsnü ile, gerektiğinde Osman Caymazgiller'le.. anlaşmalıydı.

Tren, dar bir boğaza girmişti. İki yandan yükselen dağlar sık fundalıktı. Solda bir su akıyordu. Suya söğütler sarkmıştı. İçleri bir hoş oldu. Su başında kuzu yiyip, rakı içmek gibisi yok, diye düşündüler. Sonra, söğüt gölgesine uzanıp bir güzel uyku çekmeliydi.. Şu ölümlü dünyada!

AYDIN, Mehmet

BİTİMSİZ

Dananın sesine uyandı oğlan. Kendini yastığa çekti, oturdu. Kısık gözlerle bakındı bir süre. Bacadan giren gün; yarı yanık, isli kütüğü, kara-kara aydınlatıyordu. "Dudu! Dudu!" diye seslendi. Elleri gözlerinden, göyneğinin yakasına giderken. Bekledi... Bakındı... Yeniden seslendi: "Dudu! Dudu, galk kız!.."

Önce, ana kaldırdı başını. Bacadan giren güne baktı, sonra oğlana döndü: "Gün atmış," dedi, yanından... yorganı, yana yıkarak kalkarken kızı. "Uyandın mı gızım? Gadın gızım, uyandın mı?.." dedi. Karşılık vermedi kız. Şalvarının bağını yeniliyerekten, kapıya yürüdü...

Oğlan, Dudu'nun arkasından bakakaldı, başını yastığa yeniden koyarken... Şalvarın, önce daralan, sonra genişliyerek dökülen kıvrımlarına. Dudu'nun; kapıyı yarı açıp, kayıvermesinde bir hoş ivedi sezdi, oğlan. Hasan, geldi aklına. "Hadi sıpanın oğlu, malın iyisine sahaplandın," diye geçirdi içinden. Bir ayıp güldü... Utandı... Yüzüstü dönerken.

Ana, kınalı-ak saçlarına yazmasını geçirirken; kız girdi kapıdan, bir kucak çalıyla. Ocağa koydu çalıları. "Kibriti nire godun?" dedi, anasına. Anası, zıbınının içine soktu elini, arandı bir süre... Sonra, "Bulamadım, bir ayakta Fatı Garı'ya var da, bir evsi alagel," dedi. Kız, sessiz kalktı... Çıkıverecekken durdu. "Eliflere gideyim, onlar gakmamıştır daha," dedi.

. . . . . .

Kestane rengindeki örüklerinin ucu, bukle-bukle yazmasından taşıyordu. Ananın bakışları, aşağılara doğru kaydı. Yuvarlaklığı, tayhğı şalvarının dışına vuran kalçalarına doğru. "Büyüdü," diye geçirdi içinden. Bir kuşkulu-sarı düşünce geldi yüzüne.

Gözleri yaşlı kalktı, kız... "Yandı körolası..." diye söylenerekten. Saç ayağını, üstüne de kara-koca kazanı yerleştirdi. Bakır güğümü aldı. Kapıyı yarı açtı, yine. Kayıverdi dışarı...

Kapanan kapının ardından, ana kalktı. Yorganı silkeledi bir, sonra dürdü, sonra yatağı... Oğlana baktı. Uyumuştu. "Hemencecik nasıl uyku," diye geçirdi içinden. Geçti, ocağın

başına oturdu. Bir evsi aldı. Ateşi, karıştırdı, sonra soluklardı. Yalımlar yükseldi, kazanın kara kenarlarında. Kızılca...

Yalımlarda parlayan gözünde bir acı vardı, ananın. Kuşkulu-sarı bir düşünce yüzünde. "Büyüdü," diye söylendi, kazana doğru. Göz, kulak olma devri... Sonra güldü. Güler gibi oldu. Yüzü yumuşadı, dudak bitimi çizgisinde... Fetullah Ağa'yı düşündü. "Kalın boynuyla, pehlivan yapısını. Kuzuya gittiği günleri. Fatı Garı'yı, Ümmü Gadı'nı, Ayaşlin'in Hava'yı... O uzak-eski çocukluk günlerini. Ahıl Baba'ya gidişlerini. En önde, yola yiğit doru kısrağında, bir kaya gibi giden Fetullah'ı... Bıyıkları yeni çıkıyordu o sıralar. Bir cebinde şişe, bir cebinde tabanca. Ve diğer atlıları... Dal gibi ince yapılı, hep suskun, hep çocuksu Murad'ı..." Derin bir iç geçirdi, Ana Bir derin soluk verdi... Yalımların ötelere kaçtığı.

Kimse, kimsenin içini bilmez. Ama Ana... karanlık-kör çukura kırk para atarken; Fetullah'ı dilemişti Ahıl Baba'dan. Oysa... Yeniden kızını düşündü. Sekerek yürüyüşünü. Hep kaçan saklanan, balaban bakışlarını... Boyunu, bosunu. Yazmasından taşan saçlarını... Şalvarını estirişini düşündü. Düşündü de, içi kıvançla doldu. Düşündü de, yüzüne bir allık yürüdü. Yalımlara doğru iyiden güldü, bu kez. Tanrının işi bu, şimdi de Fetullah'ın oğlu kızına düğürdü... Gızın göynü kime acep? diye geçirdi. "Aman sen de," dedi. "Köyün bir ağası, ağanın bir oğlu. Çifçileri ayrı. Hizmetkârları ayrı..."

Bakışları bulandı. Kız Elif'lere çok gider olmuştu. Elif'in ağası... Oğlana baktı, kızgın. "Ya oğlan... Ya oğlan. Kendisini adamdan sayan oğlan. Taşlıca'dan Hasan, diye birine kız sözü veren oğlan. Hasan'da kimmiş? Yad ite güven mi olur?

Kazanın kapağını kaldırdı, kepçenin ucuyla bir tadımlık aldı, kaynayan aştan. Ağzına götürdü. Kalktı. Tereğe gitti geldi. Bir koşam tuz attı. Kapadı, kapağı eski yerine usulca otururken...

Adamını ansıladı, sonradan sonraya. Adamına kaçışını... Neden kaçtıydı ki?.. Öteki isteyenlere dönüp bakmazken, dal gibi ince yapılı, o hep suskun, o hep çocuksu Murad'a. Yazgı olsa gerek, diye düşündü... Yazgı... Birden parçalandı yüzü. Kırık çizgiler indi, göz altlarından ve yanlarından, çenesine doğru... Kuşkulu-sarı düşünce, bir kez daha yürüdü. yazmasının altından, bir tutam kınalı-ak saçın düştüğü yüzüne.

O sıra, oğlan kalktı. Hiçbir şeycik demeden, kapıya yürüdü... Eli, ayaklarına inen iç donunun uçkurunda...

"Gızım, gadın gızım," diye söylendi, ana Kendi kendine. Durdu düşündü. "Gızım, gadın gızım, sen gaçma," dedi. "Ha-

tun gızım, bir gızım sen gaçma. Düğünle git, sultanım. Düğün alaylarıyla. Başına telli duvaklar örelim. Arabalar goğulsun.. Gaysılar çiçeğe dururken... Her yer guş sesi dolu, dağ-daş yeşile dururken, seni arabalara bindirelim. Bir cezayir vursunlar sana. Bir cezayir ki.. dağ-daş iğnesin. Guğlar bilem diğnesin... Yoluğa gara goç çıkarsınlar gızım. Arabayın önüne duranlara, paralar dağıdılsın. Sen böyle git, sultan gızım." Durdu... Solukları hızlanmıştı... Bir iç daha geçirdi. "Ya gızım. Biz olamadık sen ol. Biz dem süremedik, sen sür. Sana kötü, demesinler. İyi olsan gaçmazdın, demesinler gızını Sen bu acıyı duyma..."

Hızla açılarak, duvara vuran kapıdan oğlan girdi. Eli uçkurunda. Yastığın altındaki giysilerine yürürken... "Ana," diye seslendi. Ana, oğlana döndü... Bekledi... "Bu sene bolluk olacak, diyorlar" Ana suskun... "Bu sene çok buğda olursa, ana.. Ve de olur Allahın izniyle." Ana şaşkın, kafasını salladı, anlamsız... "Biraz da fasulya satarsak." Neden sonra, "Eee!.." dedi ana. "Dedim ki, bıldır ki borcu da verirsek." Oğlan pantalonunun kopçalarını ilikliyordu, durdu. Dilinin altındakini söyleyecekti artık. Artık genişleyecekti ki... Yavaşça açılıveren kapıdan kız girdi, eğilerek. Omuzunda güğüm... Ana sofrayı kurarken...

Sofra kuruldu. "Bir soğan," dedi oğlan. Soğan geldi. Ana oturdu, arkadan kız. Oğlan bir yumruk attı soğana, kız ekmekleri sererken sofraya...

. . . .

Ateş içten-içe yanarken, ocaklıkta karşılıklı oturuyordu, ana ve kız. Kız susuktu. Elinde evsi, ateşle oynuyordu öyle. Durdu. Közlere baktı bir süre... İçten-içe yanan közlere. Gözleri yakınlarda, uzakları ararcasına. Anaya bir bakıvermek istedi, kaş altından. Elindeki çoraptan yukarı kalktı, ananın gözleri. Bakışları birbirini çeldi, anayla kızın. Kız sakladı gözlerini. "Gızım, gadın gızım," dedi, ana. Kız elinde evsi; gözleri, içten-içe yanan közlerde. "Hatun gızım, niye gonuşmuyon?" dedi, ana. Kız karşılamadı yine. Ananın; yazmasının altından, bir tutam kınalı-ak saçın düştüğü yüzüne, bilmem kaçıncı kez yürüdü... O kuşkulu sarı düşünce. "Hasta mısın gızım, yoğsam birine mi gızdın?" Durdu, bekledi... Boşuna... Kayada ses var, kızda yok. Bir iş var, diye düşündü ana O yanık yüzünde, kuşkuları çizgi-çizgi. "Ağana gızdın, yoğsam?.. O kendini, adamdan sayan soykaya..."

Kız yine ses vermedi. Usulca doğruldu... Dönüverdi ve yarı açtığı kapıdan yitiverdi. Kapanan kapının ardından, ananın yüreği düğümlendi. Açılmış ellerini yukarı doğru kaldırırken,

gözlerini -o acılı gözlerini- ocağın bacasından yukarılara doğru kaldırdı. Dumanlarla birlik, ocağın isli-kara taşlarına... "Ey yüce Allah," dedi... "Ey yüce Allah!.. Bana.." Sözcükleri boğazına düğümlendi.. Yazmasının altından bir tutam kınalı-ak saçın düştüğü yüzünde, sıcak gözyaşları...

Degas

BAYRAM, Feridun

HARMAN YERİ

Küsümce bağın yokuşunda gene göründü. Toz-duman arasında yokuşu indi. Eğildi, ayağı ile ayakmanları arasına giren taş parçalarını eliyle süpürdü. Ayağının kıştan kalma yarıklarına girenleri de çıkardı. Tabanı hâlâ kocaman kocaman yarıklarla doluydu.

— "Ayağına döküle kalasılaa... Salkımlaada ak tene gamayıp gidee gine de eyi omadılaa..." dedi.

Doğruldu, sağa sola bakındı. Elinin tersiyle alnındaki teri sildi. Terle toprak karışınca, çamur haline geldi. Ağzına toplanan tükrüğü yutarak bütün gücüyle:

— "Fıyyaaaa!.." dedi. "Fıyyaaaaa!.."

Önündeki bağ kütüğünün arasından bir alay karacukcuk uçtu, başka bağların arasına dağıldılar. Herbirinin yaprağını dalını ezbere bildiği bağların arasından geçti. Küçük kiraz fidanını çocuk okşar gibi elledi.

— "Hesenelim," dedi. "Hesenelimin elleri değdi bunlara. Şu cennet çiçeklerini de o dikmişti. Yavrum toprak oodu gitti emme, kokuları duruyo daha. Ah Hesenelim, benim topacık yavrum!.."

Çetin cevizin dibindeki çalı parçalarının arasından teneke maşrapayı aldı. Yarısına kadar su doldurdu. İçine kara kara olmuş üzüm taneleri ayıklayıp doldurdu. Gene "Fıyyaaaa!.." deyip düzlüğe çıktı. Buraya bağın kıracı derlerdi. Çok taşlı ve verimsiz bir topraktı. Öyle olmasına rağmen, yıllardan beri ilk defa ekmemişlerdi. Hattâ gelini Hatçe ile hafif bir ağız kavgası bile yapmışlardı bunun için. Gene içi depreşti. Boğazı düğümlendi. Gelinine olan kızgınlığı arttı.

"Hanım oodu gayrı o... Hiç burları felen eke mi?.. Oğlum aylığa geçiyo diye eyice burnu böyüdü. Bunca yıldır ekilip biçilen ata dede yadigârı toprak boş konur mu..?" diye içini geçirdi. Bunlar aklına gelince kızgınlığı iyice arttı. Hışımla:

"Emek gorumuyomuş..." dedi. "Emek gorumuyomuş. Gız senin ananın gıraç kepezleri pek mi emek goruyo..? Maydam emek gorumuyo, o goca Gıdırlaan bağını bahçasını da getirseedin..." Daha söylenecekti. İçi boşalacak gibi değildi. Meh-

medin, torununun sesini duyuverdi. Mehmet "İçine bademik, geceel...." diye diye döğen sürüyordu. Küsümce harman yerine doğru yürüdü. Hem yürüyor, hem konuşuyordu:

"Obu aklına domalan enesiceye. Gız o oğlan ıscağın altında bırakılır da gezmeğe çıkılır mı? Anası hiç onun başını bekler mi? Varıp baksan gine anasının evindedir. Ni vaa bilmiyon ki o goca Gıdırların evinde..?"

Harman yerine geldiğinde neredeyse öğle oluyordu. Temmuz sıcağının altında buğday sapları çıtır çıtır eziliyordu. Mehmet dövenin üzerinde içine saman doldurduğu gaz tenekesine oturmuş uyukluyordu. Arasıra düşecekmiş gibi oluyor, sıçrayıp kendine geliyordu. Bir ara başucunda bir ses duydu. Baktı. Nineslydi.

— Ver, dedi, ver benim guzu başlım. Incakda eyice yandım. Goca kışlaada geesede hiç bi iş yaptırmasak, yüzüne bakıp dursak diyoz diyoz da, gine gelir geemez işlere koşyoz seni. Git payamın dibine tas godum. İçinde üzüm tenesi vaa. Onları yi de bi serinleyive...

Mehmet kalktı. Gaz tenekesi üzerine Küsümce oturdu bu sefer. Öküzler biraz daha hızlandı. Sarıbaş öküz, burnunu samanın içine soktu. Bir müddet öylece kaldı. Samanın üzerinde uzun bir yarık açıldı. Küsümce elindeki üvendireyi hızla dürttü.

"Goca domuz," dedi. "Aşama yediğin yetmiyo mu? Hep buyde aracene aççık da samanından yiyive hıh..." Üvendireyi bir daha dürttü. Döven, sarıbaş öküzün oyduğu yeri düzeltti.

Mehmet bademin gölgesine yan geldi. Vücudunu sağa sola oynattı.

"Toprak ne yumuşak," dedi. "Minder gibi."

Teneke mağrapaya elini soktu. Olgun üzüm tanelerini birer birer yedi. Ninesine karşı sevisi biraz daha arttı. Okulunu, arkadaşlarını hatırladı. "Ah!.. Okulun bahçesindeki havuz burada olmalıydı," dedi. İçi bir hoş oldu.

O yıl öğretmen olmuştu Mehmet. Tayinini bekliyordu. Bir aydır harman işlerinde ailesine yardım ediyordu. Severdi böyle işleri. Her yaz çalışırdı. Yanından kitaplarını da eksik etmez, dinlenirken okurdu. Sabahları kağnı arabasının okunu kaldırır, onun gölgesinde okurdu. Öğleden sonra da bademin gölgesinde. Sabahları bademin gölgesi dereye düşerdi.

"Şu kağnı gölgesinde okunan kitabı daha iyi anlıyor insan," derdi Mehmet. Her yerde de söylerdi bunu. Ama artık öğretmen olmuştu. Belki bir daha kağnı gölgesinde okuyamıyacaktı. İçi "cızzzz..." etti. Başucunda annesini görmeseydi ağlıyacaktı neredeyse...

— Gel, dedi, annesine. Otur da konuşalım.

— Öğle ezeni okunalı epice oldu Acıkmışsınızdır. Ebeni de ünnüyelim de bi şeyle yiyelim, dedi Hatçe gelin. Küsümcenin yanma kadar gitti. Döveni harmanın kenarına çekip beraberce bademin gölgesine geldiler. Onlar ekmek torbasını sererken Mehmet söylendi:

— Bugün pazar. Belki de akşama tayin emrim gelir. Ama hiç meraklanmıyorum. Nasıl olsa uzaklara verirler. Bana hep Van'a vereceklermiş gibi geliyor?

Küsümce:

— Ağzını hayra aç. Şerlinin Memedeli eskericiliini Van mı, Tan mı, ne domalan orda yapmış da yazı kışı belli oomaz bi diyarmış. Öyle yerlere yollaceme, dizimin dibine oturtur da yüzüne bakar dururum.

Gelin Hatçe söze karıştı:

— Zeten bizi sevmiyo o... Sevseydi okumaklara gitmezdi. Hinci de uzaklara gitsin de kurtulsun elimizden...

Mehmet söylediğine pişman olmuştu:

— Canım, Van deyince hemen orası mı olacak? Benim aklıma orası geliverdi.

Küsümce:

— Olur ya... dedi. Bi şeyi kırk defa söylersen oluveri o...

Mehmet işi şakaya vurdu. Gülerek: "Van, Van, Van..." diye söylenmeğe başladı. Bir taraftan da parmakları ile sayıyordu.

— Tam kırk defa söyledim. Artık Van'a giderim herhalde... dedi.

Hatçe gelin:

— Git bakalım, git. Sen bizi sevmiyon zaten, git... diye tekrarladı.

Yemeklerini yemişlerdi. Hatçe gelin kalktı. Dövenin üzerine bu sefer de o oturdu. Küsümce, ekmek torbasını kaldırıp bademin dalına astı. Mehmet, gölgeye uzandı.

— Azıcık kestirivereyim," dedi. Biraz sonra Küsümce de uzandı. Uyudular.

Hatçe gelin döveni fıldır fıldır döndürüyordu. Sıcak, kuvvetini azaltmıştı artık. Saplar erimiyordu. "Şunları karıştırmak lâzım," dedi içinden. Ama sesini çıkarmadı. "Uyusunlaa..." dedi. "Sabahtan beri güneşin altında cayır cayır yanıyo fıkaralaa...."

Küsümce ve Mehmet, uyandıklarında vakit ikindiye yaklaşıyordu. Gölge gitmiş, güneşte kalmışlardı. Mehmet gerindi, dereye indi çıktı. Kitap okumaya başladı. Küsümce, dövenin yanına vardı:

— Akşam oomuş gitmiş. Niye ünnemedin bize? dedi. Gaç erimiyo gayrı bunna, öküzleri goyverem baylı... diye devam etti.

Öküzleri bıraktılar. Yol kenarındaki yeşilliğe sürdüler. Hayvanlar hem toktu, hem de yorgun. Hemen yattılar.

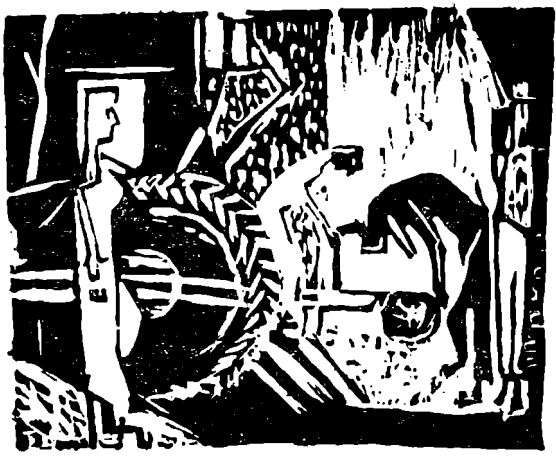
Gün batmak üzereyken, harman yerine Satı'nın Halil geldi.

— Memet efendi, muştuluk, dedi. Mehmet'in içi "cızzzzz" etti. Tayin haberinin geldiğini anlamıştı. "Garanti, Van'dır," dedi içinden. Daha okuldayken "Nereleri istiyorsunuz?" diye sormuşlardı da Mehmet: "Van, Trabzon, Manisa," demişti. "Garanti Van'dır," diye tekrar iç geçirdi.

Küsümce ağlamağa başlamıştı. Mehmet zarfı aldı. Elleri titriyordu. Acele acele açtı. Önce kendi kendine okudu. Yüzü sapsarı oldu. "Van ili emrine verildiniz. Başarılar dilerim," diye yazıyordu.

— Demedim mi ben, Van'a verilmişim işte, dedi. Van'a...

Sarıbaş öküz gerindi. Ön ayağı ile toprağı eşeledi. "Muuu.." dedi.

Zeki Şahin

BAYSAL, Falk

D E L İ

Önce demir, kalın kalın zincir şakırtıları duyuldu. Sonra paslı bir kapının kilidinde kocaman bir anahtar döndü. Islak duvarların kapsadığı, her taşı yosun yosun kokan, basık ince bir yol gibi uzayıp giden karanlığın içine bir gıcırtı yayıldı. Bir türlü açılmak istemiyen bir zemberek gıcırtısı. Karanlık yerinden oynadı, çok geçmeden kalın bir sis gibi tekrar eski yerine çöktü. Görünmiyen bir elin tuttuğu bir fener, içeriyi dolaştı. Taş duvar, köşedeki ot yataklı ranza, sapı kırık testi, yere düşmüş kurşuni battaniye, çarpık bir iskemle, oturak işini gören kum sandığı, tıpkı bir filmdeki gibi bütün hırpanilikleriyle birer saniye görünüp yine karanlık bir sessizliğe gömüldüler. Bunların hiç biri cep fenerinin aradığı şeyler değildi. Sandığın hemen peşinden uçları iki köşe duvarının oyuklarına sokulmuş bir sıra belirdi. Arkasından bir çift ağır kundura, zincirli iki ayak bileği, dizleri patlamış limon küfü bir pantol, kolları kısalmış aynı renkte bir ceket. Nihayet upuzun, simsiyah bir sakal, ortasından kırmızı kırmızı bakan gözler. Fener en az o eşyalar kadar eski görünen gözlerin içine saplanıp kaldı.

Gardiyan Fransızca:

— Kalksana! Ne duruyorsun hâlâ?

Hain hain sağ ayağının topuğunu yere vurdu. Gözler hiç kıpırdamadı, sonra yavaş yavaş ikisi de kapandı. İki damla yaş yuvarlandı, birer inci gibi iki damla yaş. O sakal yığınının arasında kaybolup gittiler. Şiş göz kapakları yine aralanır gibi oldu, fakat ışık onları tekrar kapattı.

— Ne var Dominik?

— Kalk!

— Su mu getirdin?

— Bırak suyu muyu şimdi. Ne diyorsam onu yap!

Yamru yumru eller tahtanın uçlarına dayandı. Bir ara bacaklar doğrulacak gibi oldu, sonra yine kırılıverdiler.

— Ne dedin Dominik?

Topuk bu defa bir kere yere vurdu.

— Bitti artık.

— Ama ben suçsuzum. Beni kurşuna dizmeye hakkınız yok Dominik!

— Loran da öyle diyordu. Ama ne oldu? Hiç!

— Suçsuzdu, Dominik.

— Kim demiş?

— Kendi söyledi bana. On yıl her gün söyledi. Na, şu iskemle üstünde.

— Yalan söylemiş sana. Bal gibi casustu Loran. Savcı Kordonye'nin elinden uçan sinek kurtulmaz. On yıl didindi, Loran'ın içyüzünü bir astar gibi döktü ortaya.

Adam fenerin çiğ ışığı içinde yılların soldurduğu bir resim gibi duruyordu. Bir mum gibi yavaş yavaş dibine eriyor gibiydi. Kendisinden birkaç misli büyük olan gölgesi arkasındaki duvara vurmuştu.

— Loran'ı da sen götürmüştün değil mi, Dominik?

Gardiyan, karanlığın ortasına bir tükürük fırlattı:

— Evet ben, vazifemdi!

— Ama ben suçsuzum, Dominik!

— Anladık anladık. Toplan hadi!

— Ama bu haksızlık Dominik. Allah sorar bunu sonra.

— Kordonye düşünsün onu.

Işığın içinden bir sigara uçtu, adamın ayakları dibine düştü.

— Yak bakalım! Son sigarayı da benden iç.

Adam eğildi, sigarayı yerden aldı, dudaklarına sıkıştırdı.

— Kibritin var mı?

— Kibritim mi?

İki el arandı, daldıkları her yerden boş çıktılar. Gardiyan topuklarını vura vura ilerledi, kibritini çıkarıp yaktı. Adam sivarasını nefesledi.

— Dominik!

— Eeee?

— Saat kaç?

— Dokuz.

— Geç değil mi?

— Neye olsun?

— Ama Loran'ı saat üçte...

— O Loran'dı. Sen... Neydi?

— Rebii.

— İç şu zıkkımı hadi. Amma ağır gidiyorsun be!

— Savcı mı?

— Hayır, müdür.

— Loran...

— Bilmiyorum. İçerde neyin varsa hepsini al.

— Olur. Ama hiç bir şeyim yok ki benim!

— Bana söyleneni söylüyorum.

Gardiyan tekrar kapı ağzına döndü. Feneri yine içeri çevirdi. Kalın oyuk duvarlar, ranza, testi, battaniye, iskemle, kum sandığı asırlık nefes ve sidik kokusu içinde bir daha sırıttılar.

— Müsaade eder misin, Dominik?

— Neye?

— Denizi...

— Nereden?

— Şuradan!

Gardiyan ışığı oraya tuttu, tavanın hemen altındaki ufacık bir deliğe. Sonra bir sigara yaktı. Umursamazlıkla homurdandı:

— Ah! Deniz! Ne var bu denizde bilmem? Buraya her gelen iki günde deniz hastası oluyor. Loran da aklını oynatmıştı denizle.

Adam sigarasını söndürdü.

— İstersen?

— Bak, bak! Çabuk ol ama, çabuk!

Adam kalktı, iki adım yürüdü. Bütün kemikleri çatırdıyordu. Ot yatağı kaldırıp bir köşeye attı. Ranzayı devirip duvara dayadı. Üstüne iskemlesini koydu, tırmandı. Arada daha mesafe vardı. Duvarın taşlarına tutunup kendini yukarı çekti. Gözünü deliğe uydurdu. Kabartma bir resim gibi duvara iyice yapıştı. Sanki ölmüştü, birden taş kesilmişti. Yalnız boşlukta kalan bileklerindeki zincirler hafif hafif sallanıyordu.

— Çok güzel, masmavi, Dominik!

— İyi.

— Balık tutanları görüyor musun, Dominik?

— Hadi, bitmedi mi daha?

— Loran açmıştı bu deliği.

— Yeter yahu!

— Teşekkür ederim Dominik. Sen çok iyi insansın, Dominik.

— Dur! Dursana be!

Gardiyan içeri daldı, güçlü kuvvetli adamdı. Belinden kavradı, adamı aşağı indirdi. Hemen tekrar yerine döndü.

— Bırak, hepsi öyle kalsın.

— Anlamadım?

— İş değil bu.

— Yâ!

— Ben hayvan değilim Rebli. Artık dayanamıyacağım. Ek-

mek değil mi, alt tarafı! Nerede olursa bulurum. Hadi, yürü bakalım.

Rebii önden, Dominik arkadan çıktı. Uzun koridoru zincir şakırtıları arasında geçtiler. Yosun kokan havayı, tavandan sarkan zehirli mantarları... Loran'ın gittiği yoldan gittiler. Ranza, ot yatak, iskemle, battaniye, kum sandığı, oniki yıl arkada kalıverdi. Dominik önlerine çıkan kütüklerden yapılmış bir kapıyı açtı. Yirmi adım sonra ikinci bir kapıyı, ikiyüz adım sonra üçüncüsünü. Birden içeriye bol bir ışık hücum etti. Beyaz, bembeyaz bir ışık. Ellerine, göğüslerine, gözlerine doluverdi. Rebii durdu, kollariyle hemen yüzünü kapadı. Elleri, gözleri, oniki yıldır ışığı unutmuşlardı.

— N'oldun yine?

— Gözlerim, Dominik!

— Dikkat etsene. Sen de Loran'dan betersin yahû!

Gözlerini açmaya çalıştı.

— Loran mı dedin?

Gardiyan fenerini cebine koydu.

— Ama o, çok inatçıydı. Tuttu, bu ışık yetmiyormuş gibi şu pencereye koştu. Sanki güneşe daha yakın olmak istiyordu. Gözleri dayanamadı, o tuttu onları parmaklariyle açtı. Mâni olmak istedim, kollariyle demirlere sarıldı. Hadi hadi, beni de bugün amma konuşturdun ha!

— Güneş sol tarafta değil mi?

— Hadi yahu! Sen de çocuktan betermişin!

— Denizi göremedi desene, Dominik?

— Göremedi. Ama güneş ona yetti.

Geniş, taze yağlı boya kokan bir odaya girdiler. Orta yerde büyük, yarım ay şeklinde bir masa vardı. Başında hapisane müdürü Andre Olivye oturuyordu. Dazlak kafalı, sivri burunlu, tütün gibi acı bakışlı bir adamdı. Kâğıt gibi ince dudaklarının arasında sanki bir bıçak parlıyordu. Dişleri öyle beyazdı. Gülüyor muydu, ısıracak mıydı, belli değildi. Rebii ilk defa görüyordu onu. Oniki yıldır bütün gördüğü ranza, ot yatak, iskemle, kum sandığı, Dominik'ti. Işığın yaktığı gözleri kafasında, burnunun ucunda, dudaklarının arasında, kenetlenmiş mavi mavi damarlı ellerinde, solunda put gibi duran mavi elbiseli, beli tabancalı poliste, sağındaki adamın copunda, kırmızı maroken koltuklarda, kara kara dosyalarla dolu kütüphanede, duvardaki saatin sarkacındaydı. Şaşırmıştı, şu koltuk kendi evindeki koltuğa ne kadar da benziyordu! Saatde, perdeler de, camlar da, saatin tiktakı da... Birden denizi gördü duvarın ötesinde. Manş denizinin bir parçası, iki adım ötede, hür ve zincirsizdi.

— Gidebilirsin, Dominik!
— Efendim?
— Aşağıda hiç bir şey kalmadı, değil mi?
— Hayır efendim.
— Anahtarları Matyö'ye teslim et.
— Başüstüne.

Ne kadar anahtarı varsa, hepsini kapıda bırakmıştı. Selâm verdi, topuğunun üstünde dönüp çıktı. Dışardan merdivenleri inip çıkanların ayak sesleri, arasıra konuşmalar geliyordu. Rebii kımıldamıyordu hiç, gözleri denizdeydi hâlâ. Açık pencereden giren tuz ve balık kokan bir rüzgâr, sakallariyle oynuyordu.

— İsminiz!

Denizden zor çekti gözlerini.

— Ha! Efendim?
— Rebii Tok! Öyle mi?
— Evet.
— 910 doğumlu.
— Evet, evet.
— Şimdi 41 yaşındasınız.
— Evet.
— Türksünüz.
— Türküm.
— 1939 da Fransa'ya makine almaya geldiniz.
— Evet, geldim.
— Evlisiniz.
— Evliyim.
— Bir kız, bir erkek, iki çocuğunuz var.
— Var.
— Biraz yaklaşınız.

Zincirlerini sürüyerek yaklaştı. Müdür, önünde duran dosyayı çevirdi. İşaret parmağının ucu sol köşede durdu.

— Bu resim sizin, değil mi?

Baktı, uzun uzun baktı. Hiç benzemiyordu kendine.

— Benim.
— Eminsiniz değil mi?
— Eminim.
— Yani, Rebii Tok sizsiniz?
— Benim.

Resmî kıyafetli polise döndü:

— Yanlışlık olmasın diye soruyorum. Renye hatırında değil mi? Şu karısını banyoda boğan, Renye Lafure.

Polis soğuk soğuk başını salladı:

— Hatırladım. Hiç hatırlamaz olur muyum?

— Onun yerine az daha kalpazan Dümuriye'yi asacaktık.
— Evet, az daha.
— Lafurş bana ders oldu. Onun için...
— Tabii, tabii!
Müdür dosyayı aldı, kendine çevirdi:
— Etolle otelinin sahibi Moris Gaben'i öldürtmekten yargılandınız.
— Ben öldürtmedim Moris'i. Kendisini tanımum bile.
— Onu sormuyorum.
— Moris dediniz de, Moris Gaben...
Müdür masanın gözünden bir kâğıt çıkardı.
— Beni dinleyiniz şimdi!
Bakıyordu, ama denizi görmüyordu artık.
— Evet.
— Dinliyorsunuz değil mi?
— Dinliyorum.
— Serbest bırakıldınız.
— Ser...
Odanın orta yerine boş bir çuval gibi çöküverdi. İki polis koştu, kaldırıp tekrar ayağa diktiler.
— Beni...
Tıkandı, bir türlü ağlıyamıyordu.
— Dinleyiniz, Fransız Yüksek Mahkemesinden geçen hafta içinde gelen emri okuyorum: 'Yapılan ve on yıldır devam etmekte olan tahkikatın neticesinde, 1939 da tekstil makineleri almak için Fransa'ya gelen ve kaldığı Etolle Otelinin sahibi Moris Gaben'i Alman casusu Hofman Fritz'e öldürtmekten yargılanan ve muhakemesi sonunda ölünceye kadar ağır hücre hapsine mahkûm olan ve İstanbul'da ticaretle iştigal ettiği anlaşılan Mösyö Rebii Tok'un bu cinayetle hiç bir ilgisi bulunmadığı ve esas suçlunun maktulün karısı Jozefin Moris olduğu delillerle sabit olduğundan, adı geçen mağdurun 12 Temmuz 1951 yılı sabahı saat dokuzdan itibaren serbest bırakılmasına ve kendisine tazminat olarak 25.000 Frank ödenmesine Yüksek Mahkemece ittifakla.....'' Hakimler Heyeti Reisi Mösyö Teofil Şu....
Müdür, kâğıdı katlayıp dosyasına iliştirdi.
— Karar yarın bütün gazetelerde çıkacak. Haysiyet ve şerefiniz böylece iade edilmiş bulunuyor Buyurun çekinizi!
— Çek!...
Konuşamadı, sesi çıkmıyordu. Dominik'in niçin kendisine öyle davrandığını şimdi şimdi anlıyordu. Demek ki, Dominik biliyordu her şeyi. Ne iyi insandı şu Dominik. Bir onu sevebilmişti oniki senede, bir de şu kendisine pencereden mavi

gözlü bir çocuk gibi gülümsemeye başlıyan denizi. Uzandı, çekini aldı. Üstünde bir cep aradı onu koymak için. Hücre mahkûmlarının cebi olmadığını unutmuştu.

Müdür tekrar gömüldüğü dosyadan başını çıkardı.

— Lâcivert bir elbise, saat ondörtte durmuş bir kol saati, bir çift siyah iskarpin, beyaz bir gömlek, bordo bir kravat, çocuklarınızın ve karınızın birlikte çekilmiş resimleri. Sonra.. Evet... Ha! Pasaport ve nüfusunuz. Hepsi bu kadar değil mi?

— Efendim?

— Buraya geldiğinizde bütün eşyanız bunlardı değil mi?

— Bir de....

— Tamam mı?

— Ticaret permim...

Asık suratlı Renye atıldı:

— O da içinde efendim. Bir de ufak çakı olacak.

Müdür evraklara bir göz attı.

— Tamam, çakı da var ya. Başka... Başka hiç bir şey yok.

Sağındaki polise döndü:

— Ver torbasını Marcel. Giyinsin çabuk, şu odada...

Bir düğmeye bastı, önündeki mikrofona seslendi, Dominik'i çağırdı. Biraz sonra, iyi yürekli Dominik, soluk soluğa içeri girdi.

— Geldin mi, Dominik?

— Geldim efendim.

— Anahtarların yanında mı?

— Evet efendim.

— Çöz şu zincirleri çabuk!

Kolunu kaldırdı, saatine baktı:

— Çabuk ol. Saat dokusu epiyi geçiyor. Ben emirlerin dışına çıkmayı hiç sevmem. Dokuz dokuz, Adalet ne dediyse o olmalı. Hadi, hâlâ açamadın mı şu kilidi?

Dominik hemen anahtarlarını çıkardı, yere çömeldi. Döşemenin üstünde sessiz sessiz duran, biçimlerini kaybetmiş o ayaklara bir saniye kadar içi sızlıyormuş gibi baktı. Sonra bir çırpıda oniki yıldır yerinden oynamıyan paslı kilidi söküp attı. Zincirleri avuçlayıp gitti. Kapıdan çıkarken yüzü çocuk çocuk gülümsüyordu.

— Şurada giyininiz, şu odada!..

Ayaklar hâlâ oldukları yerdeydi, kımıldamıyorlardı hiç. Deminik'in zincirleri alıp gittiğini görmüşlerdi. Görmüşlerdi ama, o zincirlerin oniki yıllık izini götürememişti Dominik. Nihayet sağ ilerledi, sonra sol onu takip etti. Fakat hâlâ zincirliymişler gibi. Ağır ağır, hantal hantal, oniki yılı peş-

lerinden sürükliyerek. Odaya girdiler ve durdular. Sanki kendi ayakları değilmiş gibi Rebii şaşkın şaşkın onlara bakıyordu. Onları artık hür olduklarına inandırmak istiyordu sanki. Konuşuyordu onlarla, ayaklariyle. Oniki yıldır derdinden anlayan bir ayakları, bir de Dominik'ti. Torbayı açtı, öte-berisini çıkardı. Elbisesi, kayboluverdi içinde. Kıravatını, unutmuştu, bir türlü bağlıyamadı. Çekini ceketinin iç cebine koydu. Tam odadan çıkacağı sırada karşı pencerenin camında kendini gördü, bakmamazlık edemedi. Bir yabancıydı oradaki adam. Yüzü, simsiyah sakalları, hayır hiç tanımıyordu. Elbiseleri, iskarpinleri biliyordu, ama onları giyen bir ölüydü sadece.

Müdür sabırsızlanıyordu, seslendi:

— Bak Renye şuna!

— Geliyor efendim.

Rebii kapıdan içeri girdi. İki polis ve müdür, bıyık altından güldüler.

— Bir eksiğiniz yok ya?

— Yok!

Müdür birdenbire ayağa kalktı.

— Sizden Fransız Adaleti adına özür dilerim. Dünyanın her yerinde insanlar hatâ yapabilir. Ama bu hatâ bugün tamir edilmiş bulunuyor. Umarım ki, Fransa'ya karşı düşmanlık hisleri beslemiyeceksiniz. Yolunuz açık olsun.

Rebii hiç bir heyecan göstermedi. Gözleri yarı kapalıydı

— Teşekkür ederim, teşek...

— Güle güle.

Kapılar ardına kadar açıldı, ağır ağır yürüyerek odadan çıktı. Sonra arkasından kapılar kendi kendine kapandı. Durdu, dönüp arkasına baktı. İçinde hâlâ takip ediliyormuş gibi bir his vardı. Karşısındaki duvarda kocaman bir saat gördü. Dokuzu kırk geçiyordu. Kendininkine baktı, hâlâ ondörtteydi. Etoile otelini hatırladı, sonra Moris'i görür gibi oldu. Bir kapıyı daha geçti, aydınlık bir koridora çıktı. Merdivenleri arkasından kovalıyorlarmış gibi indi. Otomobiller, otobüsler, güneş, gökyüzü, deniz, bütün bir şehir. Hürdü, taş-toprak, her şey. Yürümek, öteki insanlar gibi yürümek, ölünceye kadar yürümek istiyordu sadece. Birden gazeteciler sarıverdi etrafını. Önünde, arkasında, bacaklarının arasında, sakalının altında. Fotoğraf makineleri, kalemler, kâğıtlar, sorular, müthiş bir gürültü. Şaşırmıştı, korkmuştu, nefes alamıyordu.

— Gaben'i ben öldürtmedim, ben...

Devam edemedi, kalabalığın arasına daldı, gazeteciler de peşinden. Bir taksiye binip kurtuldu. Moris'ten de, Loran'dan

da, hepsinden. Bir mağazanın önünde indi. Bir köşeye sığındı, birdenbire aklına gelmişti. Cebinden resmi çıkardı, oniki yıldır görmediği çocuklarına ve karısına baktı. Karısı gülümsüyordu, çocuklar da. Kafasında hemen hesabını yaptı. Cem onüç, Ayşe ondört yaşında olmalıydılar. Ağlamaya başladı, oniki yıl içinde nasılsa unutmamıştı ağlamayı. Gelip geçenler, sakalına, modası geçmiş elbiselerine bakıyorlardı. Resmi cebine soktu, karşısında durduğu Martin Tuhafiye Mağazası'na girdi. Ayşe'ye bir etek, bir blûz, Cem'e bir elbise, karısına bir kumaş ve iç çamaşırı aldı. Kendini unutmuştu. Mağazadan çabucak çıktı, önüne çıkan ilk berbere girip traş oldu. Aynada görünce kendini bir daha şaşırdı. Ölmüştü, yüzünden, gözünden hayır kalmamıştı. İstasyona gitti, tren ertesi gün dörtteydi. Biletini hemen aldı, elinde paketi sokakları dolaştı. Sahile gidip bir kayanın üstüne oturdu, akşama kadar denizi seyretti. Neden sonra acıktığını hissetti, bir lokantaya girip karnını doyurdu. Geceyi iyi bir otelde geçirdi. Ama sabaha kadar uyuyamadı, yatak çok rahattı. Ertesi sabah erkenden kendini sokağa attı. Bütün gazeteler kendinden bahsediyordu. Saat dört olunca hemen trene bindi. Tam dört gün uyumadı. Sirkeci'de akşam saat beşte trenden indiği zaman bir ara ölecek gibi oldu. Deniz, vapurlar, tramvaylar, camiler, Türkçe! Bütün insanların boynuna sarılı sarılıvermek geçiyordu içinden. Eğildi, toprağı ve taşları şapur şupur öptü hep. Yanından geçenlerin şaşkın şaşkın bakmalarına aldırmadı bile. Hemen bir arabaya atladı, dayanamıyordu artık. Yol biraz daha uzasaydı ölecekti. Sanki yarım saatte değil, bir oniki yıl daha sonra Taksim'e geldi. Arabadan atlayıp, Abdülhakhâmit Caddesinde üç katlı bir apartmana daldı. Kendi apartmanıydı bu, eliyle koyduğu gibiydi, bir taşı bile oynamamıştı. Kapıcı, kendisini tanımadı, o da onu. Birbirlerinin yabancısıydılar.

— Kimi arıyorsunuz beyim?

— Malde hanımı!

— İkinci kat. Asansöre buyurun!

Aldırmadı, merdivenleri koşa koşa çıktı. İri yarı kapıcı, arkasından bakakalmıştı. Kapının önüne gelince durdu, bir dakika nefes aldı. İçerden birtakım gürültüler duyar gibi oldu. Zile korka korka bastı. Kalbi şu Dominik'in kendisini almaya geldiği günkü gibi çarpıyordu. Biraz sonra kapı yavaş yavaş açıldı.

— Buyurun efendim!

Beyaz gömlekli bir adamdı, bakışları mor mordu.

— Kimi istediniz?

Bir türlü söyliyemedi, dili ağzında dönmüyordu. İçeriye doğru bir adım atacak gibi oldu, beyaz gömlekli adam göğüslcdi.

— Kimi istiyorsunuz?

— Maide...

— Ne var? Bana söyleyin!

— Şey...

Adamın arkasında iki çocuk belirdi. Ayşe, ne de güzelleşmişti! Cem de öyle, tuhaf tuhaf bakıyordu yüzüne. Kendini tuttu, zar-zor tuttu, yoksa atılıp ağlayacaktı boyunlarında. Ah! Bir 'Baba' deseydi birinden biri, n'olurdu sanki? Ayşe de susuyordu Cem de. Adamın mor mor gözleri elindeki kocaman paketteydi.

— Bir şey mi isteyecektiniz?

— Hayır.

— İsminiz?

— İsmim mi? Ha, şey... Mehmet!

— Bana söyleyin ne söyliyecekseniz!

— Size...

— Evet, bana. Kocasıyım ben.

Keşke kurşuna dizilseydi Loran gibi de, şu tek kelimeyi duymasaydı. Düşüverecek gibi oldu. Kolları, elleri, bacakları, tutmuyordu hiç biri.

— Affedersiniz, çok rahatsız ettim. Ben, Maide Gündüz hanımı arıyordum.

— Yanlış, burası değil.

— Affedersiniz!

Cevap yerine, suratına kapı kapandı. Oniki yıllık kapısı, bir daha açamıyacaktı onu. Birden 'Şrakk' diye bir anahtar, sonra bir zincir şakırtısı işitti. Duvarlardan sular damlıyordu. Ranza, ot yatak, kum sandığı, Dominik. Ah! Bir dönebilseydi oraya.

— Dell bu adam galiba baba!

Ayşe'nin sesiydi bu, hemen tanıdı onu. Bir yaşındayken de kucağında bu sesle ağlıyordu. Değişmemişti hiç. Hiç bir şey değişmemişti. Merdivenleri çabuk çabuk indi. Blûz, eteklik, elbise, çamaşırlar da birlikte. Kalabalığın arasına dalıp kayboldu. Temmuz güneşi, oniki yıldır göremediği, Loran'ı kör eden güneş pırıl pırıldı gökyüzünde...

BENEKAY, Yahya

MARİANNE

Pis bir yağmur yağıyordu dışarıda. Soğuktu. Arada bir, rüzgâr savurup getiriyor bir tutam yağmuru camlara yapıştırıyordu.

Böyleydi buranın havası. Şu minare boyu ağaçlar Bruxelles'in üstüne düşen bütün bulutları, alaca Hollanda ineklerinin dolu ve kocaman memelerini sağıyormuş gibi bir hırs ve şehvetle sağıyordu. O bulutlar da aktarıla dönderile neleri varsa akıtıyorlardı hep.

Vakit öğlene doğruydu.

Adam kendi nefesiyle buğulanmış camlara baktı. Hâlâ yatakta idi. Böyle havalarda buzlu bir isteksizlik gelip çörekleniyordu yüreğine. Uyuşuyordu. Yatıp kalıyordu yorganın altında.

Yorgan da ne yorgandı ya! Bir çarşaf, üstüne de iki battaniye. Sabahları o çarşaf oluyordu bir tomar bez. Kıllı kıllı yırtıyordu yüzünü battaniyeler. Her seferinde beş, on kilitli iğne almayı, çarşafı battaniyelerden birisine çengellemeyi düşünüyordu. Hep de, böyle, yatağın içinde iken. Yastık da iki yanında iki balon peyda oluyordu.

"Haydi benimkisi pansiyon, ondan böyle, pansiyoncu madam, hem ucuz, hem temizliği kolay olsun diye böyle yapıyor diyelim, ya Marianne? Onunkiler de öyle," diye düşündü adam.

Marianne aklına düşünce de ona mektup yazacağım hatırladı. Her gün yazıyordu şimdi. Marianne'nın oturduğu apartımanın cümle kapısında her kiracının bir posta kutusu vardı. Ne zaman birlikte girdilerse, Marianne, hep, posta kutusunu açar, bakardı. Her seferinde de ilân dağıtıcıların dar mektup deliğinden zorla tıkıştırdıkları reklâmlardan başka bir şey çıkmazdı. Marianne, gene de onları ihtimamla karıştırır, başka şeyler, mektuplar arardı. Bu hal, adamın çok ağırına giderdi. Bir gün adam oturdu, Marianne'a bir mektup yazdı. Sevgi üstüne. Beylik, yaşamış olan herkesin mutlaka söylemiş olduğu sıradan lâflar. Mektubu postaladığı gün sözleşmiş oldukları halde gitmedi. Hesabına göre, Marianne mektu-

bunu o gün alacaktı. O anda yanında bulunmak istemedi Ertesi gün paydos saatinde kadının çalıştığı yerin kapısında bekledi. Marianne daha kapıda iken adamı gördü. Geldi. Gülümsiyerek:

"Günaydın derim sana bayım," dedi. İlâve etti. "Beni dün çok beklettin."

Adamın koluna girdi. Tramvay durağına yürüdüler. Durakta, o kalabalığın içinde Marianne adamı öptü. Adam alışık değildi böylesine. Hiç kimse oralı olmadı ama, o, gene de utandı.

Adam, "Marianne, her halde dün mektubumu aldı da ondan böyle bugün," diye aklından geçirdi.

Kadın, 'Bayım, bugün canım içki içmek istiyor, cin alalım, koka-kola alalım," dedi şevkle.

Marianne'nın evine geldiler. Kadın, her zamanki gibi, posta kutusuna baktı. O gün bırakılmış ilânları çıkardı. Karıştırdı. Birden kuşe kâğıdı baskısı cilâlı reklâmların arasından mektubu düştü. Marianne bir durdu. Her halde şaşırmıştı. Zarfı hemen aldı. Orada açtı ve hızla okudu. Adam da biraz şaşırmıştı. Demek mektubu bir gün gecikmişti. Oysa götürüp ta La Bourse'taki büyük postahaneye atmıştı. Orada kırmızı tabelâlı bir sandığın üstünde "şehir içi mektuplarınızın yerine hemen ulaşmasını istiyorsanız, bu kutuya atınız" diye yazılıydı. Dünyanın her yerinde, postacılar hep bir imiş diye üzüldü. Marianne mektubu okuyunca, adama uzattı. Uzatırken de: "Biri şaka yapmış, ama gene de çok güzel bir olay bu," dedi. Ne demekti. "Biri şaka yapmış." Adam bozuldu. Ama dikkat edince gördü ki, mektuba imza atmayı da unutmuştu. Fakat bu unutkanlık, adama başka bir fikir verdi. O günden sonra, her gün, imzasız mektuplar yazmağa ve Marianne'a yollamağa başladı.

Bir akşam, Marianne'la martini içiyorlardı. Marianne, önünde duran o günkü mektubun boş olan arka sayfasına tükenmez kalemle bir şeyler yazdı. Adama uzattı. Şu satırların Fransızcası yazılı idi: "Bayım, seni dünden pek çok, yarından da pek az seviyorum."

Baktılar. Buğulu gözlerle gülümseştiler.

Sonra, aynı satırın altına adam da: "İyi biliyordum ki Marianne, sen benim için hep vardın, ama kim olduğunu burada öğrendim," diye yazdı.

Marianne aldı, okudu. Sonra, birden kâğıdın öbür yüzünü çevirdi. Baktı. Gene aynı birdenlikle fırladı, geldi adamın boynuna sarıldı.

"Bayım sen! Gene sen! Hep, hep sen!" diye adanın göğsüne kapaklanıp ağlamağa başladı.

Mektupların adam tarafından yazılmakta olduğunu, böylece ve tesadüfen, şaşmaz deliliyle anlamıştı.

Ama adam, mektupları kesmedi.

★

Adam kalktı. Üşüdü. Kazağını, pijamasını üstüne giydi. Hemen lâvabonun altında duran boş şarap şişesini aldı. Su doldurdu. Tuvalet kâğıdına alışamadığı için, o şişeyle yüznumaraya gitti. Odasına döndü. Yatağını düzeltti. Çaydanlığa su doldurdu. Tek gözlü havagazı ocağını tutuşturarak çaydanlığı üzerine koydu. Akşam yıkayıp astığı naylon gömleğini yokladı. Kurumuştu. Alıp sandalyenin arkalığına bıraktı. "Günaydın jiletle başlarmış," diyerek traşa durdu. Traş sabunu bitmişti. Her gün traş olurdu. Her defasında da, "Bugün alayım," dediği halde traş sabunu almayı unutuyordu. Bu ihmali için kızdı. El ve yüz yıkamakta kullandığı lüks sabununu aldı. Traş fırçasını ıslatıp sabunu köpürttü. Köpüğü pek dayanıklı değildi ama, gene de işe yarıyordu. Lâvabonun üstündeki aynaya bakıp çenesini sabunlamaya koyuldu. Aynada, gerilerde, yatağının başı ucundaki komidinin üzerindeki kasımpatları gözüne ilişti. Birden çağrışım yaptı. Gülümsedi.

Adam kasımpatı çiçeğini çok seviyordu. Hele beyazlarını. Bunları Marianne getirmişti. Birbirlerine çiçek götürüp getirirlerdi. Sonbahar, kasımpatı mevsimi idi. Bütün çiçekçilerde şimdi her bir renklisiyle kasımpatları vardı. Hele Ekim ayının son haftasında daha bir doldu kasımpatları çiçekçilere. Bu seferi beşi, onu bir arada, saksılara, toprağın içine de oturtulmuştu. Koca kaldırımlar bembeyaz kasımpatları ile örtülü idi.

Adam o saksılardan birisini aldı. Marianne'a götürdü. Toprak içinde her halde bu çiçekler çok daha uzun ömürlü olmalıydı. Zili çaldı. Kapıdaki özel mikrofon açıldı. Marianne "Evet?" diye seslendi. Adam, "Benim," dedi. Kapının otomatiği açıldı. Adam yukarı çıktı. Marianne, dairesinin kapısını açık bırakmıştı. Adam girdi. Marianne içerden seslendi. Merhabalaştılar. Adam, çiçek kucağında, bir sandalyeye oturdu. Az sonra ıslak ellerini kurulaya kurulaya Marianne geldi. Adamı öyle görünce duruverdi. Bir eliyle yanağını tuttu. Gözleri de ağzı da aynı anda açıldı. Adam, "Tamam, Marianne şimdi

bir 'ooooh!' çekecek," diye düşündü. Ama Marianne öyle yapmadı. Sadece:

"Bayım o ne? Toussaint'i mi kutlayacaksın?" dedi.

Adam anlıyamamıştı. Umduğu çıkmamıştı. Biraz bozuldu.

"Çiçek" dedi, "Marianne, krizantem, sen çok seversin de, senin için aldım."

Marianne zekidir. Hemen anlamıştı adamın cahilliğini, daha doğrusu bu ülkedekilerin âdetlerini bilmediğini. Gelip adamın yüzünü okşadı. Alnından öptü. "Ha, bak bu öpücük nordik öpücüğü değil, saygı öpücüğü," dedi. Marianne öyle derdi. Aşksız, şehvetsiz öpüşmelere nordik sevişme, kuzeyli sevişmesi deniliyormuş buralarda.

Marianne saksıyı aldı, balkona götürdü. Dönünce adama:

"Yarın Kasım ayının biri. Toussaint'dir. Bütün hristiyan azizlerinin günüdür. Bütün katolikler mezarları, ölülerini ziyaret eder krizantem götürür koyarlar. Seni böyle görünce, ona ürperdim. Birden aşkımız ölmüş de, sırf ölüler için böyle hazırlanmış krizantemleri bu sebeple getirmişsin gibime geldi. Ürperişim ondan. Şaşırmışlığım ondan. Ooooh bayım.." dedi. Hemen adama sarıldı.

Sonra, çoook sonra ıslanmış gözleriyle adama baktı. Şöyle konuştu:

"Yarın bir de bir mezarlığı ziyaret edelim. Getirdiğin bu çiçeği, götürelim, arıyalım, en genç, en küçük yaşta ölmüş birisinin mezarının başına koyalım. Aşkı tatmamış olsun. Ooooh bayım! Aşk çok güç! Çok korkuyorum!"

Adam bunları hatırladı. Ayna yanıbaşında kaynayan çaydanlıktan çıkan su buharıyla buğulanmıştı. Boynundaki havluyu alıp aynayı sildi. Yüzüne sürdüğü sabun köpüğü sönmüştü. Fırçayı aldı, köpüğü tazeledi. Aynaya baktı. Gene yüzünü iyi göremedi. Bu seferi gözleri buğulanmıştı. Elinin tersiyle gözlerini sildi.

BİNYAZAR, Adnan

OYLAT'A AKŞAM ÇÖKÜYORDU

Yoldan boz bir minibüs geçti. Gece yağmur yağmıştı. Yolu tozutmadı. Minibüs, "va di, va di..." diye öttü. Minibüsteki arkasına yaslandı. Şoför, genzine doğru sümüğünü çekti; "Hı pu!" diye tükürdü. Kara bıyıklarını sıvazladı. Islanan elini, alnına götürdü. Alnı yanıktı. Ellerine deri döküntüleri geldi. Yuvarladı attı deri yanıklarını. Ağaçlar vâdiye aşağı süzülüyorlardı, minibüse eğili eğiliveriyorlardı.

Koyu bir yeşil kaldı koyu ağaçların bittiği yerde. Koyuluğu bir tek değirmenin pas renkli oluğu bozuyordu. Oluğa küşür küşür su akıyordu. Su kirliydi. Su kaplıcadan geliyordu. "Aslanağzı'ndan akan su tertemizdi," diye geçirdi, kahvede oturan. Su parlıyordu. Tavandan süzülen ışık, havuzun dibini gösteriyordu. Otelin balkonundaki kadın, narin ayaklarını düşündü. Tavandan ışığın süzülüp aydınlattığı havuzun dibinde, lâp lâp ayı ayağı gibi görünüyordu ayakları. Ayakları suyun içinde boncuklanıyor, irileşiyordu. Ayaklarını suyun yüzüne çıkarıyordu. Ayaklarının inceliğini, güzelliğini görüyor, tekrar sıcak suya daldırıyordu. Sıcak havuzun içinde pat pat yüzüyordu. Suların kütleştirdiği ayı ayaklarını beğeniyordu. "Ayak parmaklarım kalem gibi, incecik." diye geçiriyordu içinden. Daha güclü, pat pat, havuzun öbür başını buluyordu. Su, kadın ayaklarının altından kayı kayıveriyor, değirmenin oluğuna doğru hınçla uzaklaşıyordu. Pasparlak kaplıca suyu, dar, karanlık bir delikten geçtikten sonra gün yüzüne çıkıyordu. Su, deliğe girerken, yeşile uyumlu, koyu bir "engerek" gibi yuvarlanıyordu. Kirlenen kaplıca suyu kurşunileşiyor, güneşin parlaklığı ile boz bir renk alıyordu. Delikte, karanlık bir uğultu ile boğuluyordu. Deliği aşan su, oluğun dibindeki "doğuzluktan", hınçla, değirmen taşını döndüren alt kanatlara çarpıyordu. Sonra, alabildiğine özgür, derelere doğru açılıyordu. Bentleşen derelerde tekrar özgürlüğünü yitiren kaplıca suyu, topraktaki özüne yollanıyordu. Sonsuz tutsaklık gibi görünen toprak altı olayları, suyun gelişi ile benlik'leşiyordu.

Bir çocuk, değirmenin oluğuna, gözlerini büyüterek bak-

tı. Hızlı akışı, bu suları büyütüyordu sanki. Çocuk korkuyordu. Otelin balkonundaki kadın, "Ömer!" diye ünledi, yeşillerin koyulaştırdığı vâdiye ağrı (aşağı). Bir tek Ömer duymadı annesinin sesini. Ağaçlardan böceklere dek kadının sesini duymıyan kalmadı. Yeşillerin renklendirdiği vâdide, her dal, her çiçek, her yaprak, ayrı tonda yanıtladı kadının çığırtısını: "Ömer!". Ömer'in büyüyen gözleri gide gide irileşiyordu, bulanıyordu. Oluğun üç-beş metre bu yanında ark'ı düzeltiyorlardı birkaç kişi. Boynunda mendil olan en terliyeni, çavuş gibi olanına:

"Söyle şu pezevengin oğluna, çekilsin şuradan; başınıza belâ kesilecek," dedi.

Çavuş gibi olanı şöyle bir baktı o yana. En terli olanın da, Ömer'in anasına yanıtı: "Pezevengin oğlu." Kadının sesi, pezevengin karısı olduğu etkisini uyandırmıştı en terli olanda. Bu kez çavuş, bakmadan bağırdı Ömer'den yana:

"Çekil ulan, oluğun başından!"

Ömer, sesi duydu. Ürktü. Ömer'in büyüyen gözleri bulandı, kardı. Ömer oluğa düştü. Ölümden çok bağırmayı düşündü. Bu kez Ömer'in sesi, ağaçlarda, dallarda, yapraklarda yankılandı. En terli olanı, ark'ın biraz ötesinde çalışanların:

"Suyu boşa akıttın!" diye sesi kısılırcasına bağırdı. "Demedim mi ben?" diye öfkesini çavuş gibi olana yöneltti.

Suyun kesilişiyle, Ömer'in üzerindeki ağırlık kalktı. Gözlerindeki açık, iri anlamı dudaklarına getirmişti. "Anneciğim! Anneciğim!! bağırtısını yankıladı bu kez de, ağaçlar, yapraklar, dallar...

Ömer'in annesi, otelin balkonunda göründü. Omuzlarından akan tiril tiril bir sabahlık giyinmişti. Başında bigudiler... "Ömer!" diye seslendi vâdiye aşağı. Yine yanıtladı sesini çiçekler, böcekler, dallar, ağaçlar, yapraklar... Oluğun başındaki birikintiden ürktü Ömer'in annesi. "Ah, evlâdım!" diye odadan balkona açılan kapıya koştu, oradan merdivenlere... Başında bigudiler, sırtında alı al, morı mor, tiril tiril sabahlık.

Ömer ne olduğunu anlamadan oluğun üstünden dikleşen gözlere daldı. En terli olanı bağırdı yukardan:

"Tut ulan! İşimiz yetmiyormuş gibi bir de sen..."

Çocuk gözlerini iyice açtı. Uzatılan ipe sıkıca sarıldı. Ömer, ıpıslak, oluktan çıkarıldı. Ürküntü içinde oluğa baktı. Suyun geldiği tarafa baktı. Su, kaplıcadan geliyordu. Yaşamayı seviyordu. Su, az önce beline su kabakları bağlıyarak

yüzdüğü havuzdan geliyordu. Pasparlak bir suyun böyle bir iş yapacağı hiç aklına gelmezdi Ömer'in.

"Demek en güzeller de bazan?.."

Islak başı annesinin göğsündeydi. Annesinden uzaklaşmak istedi. Çocuk, en güzellerin güzel anlarını düşünüyordu. Bir kör bile, kör gözlerini parlak sulara teslim etmişti. Kör güvenliydi. Kararmış dünyasının aydınlığını, vücudunu okşayan ılık sularda bulacaktı. Kör, havuzun en sıcak yerindeydi. Üç oluktan, bel kalınlığında küşür küşür sıcak su akıyordu. Suya sırtını vererek ondan bir şeyler bekliyenler, yaralarını okşatanlar vardı. Bir an, körü, karanlık dünyasında mutlu buldu. Kör, suyu kirleten, tükrük lâpaklarını, sümük birikintilerini görmüyordu. Kör, ellerini kafasının içine almıştı. Körlüğünü daha çok duyabilmek için başını iyice eğmişti. Sanki, baygınlık geçiren insanların bulantıyı bekliyen sessizliği körü, kazık gibi havuzun küşür küşür sıcak su akan kıyısına çivilemişti. Kör, iç dünyasının aydınlığına eğilmişti. Çocuk bunalımını ansıladı. Oluğun içi karanlıktı, gürültülüydü. Körün, havuzun parlak suyuna bunca güvenmesini anlıyamamıştı. Kadınlı erkekli topluluklar, kendilerinden çok dertlerini düşünüyorlardı. Bir kürek kemiği, ok gibi dışarı fırlamış, kambur yapılı adam bile "şifayâb" olacağı inancındaydı.

Bir gün havuza erken gitmişti. Su sıcaktı, temizdi. Üşümüş omuzlarını olukların altına tuttu. Yeniden dünyaya geliş gibi bir şeydi bu. Havuz gide gide kalabalıklaşıyordu. İçlerinde yüzmeye gelenler de vardı. Yüzenlerden biri hızlanıp hızlanıp atlıyordu. Çocuk, onun atlayışını beğenmemişti.

"Daha dik atlasana?.." demişti.

Atlıyan, otuz yaşında vardı. Gülmüştü.

"Bak," demişti, "dilediğin gibi atlıyorum. Daha dik."

Gerilmiş, hızlanmış, "Küt!.." diye atlamıştı. Daha dik atlamıştı. Bacaklarına çarpan su, kızarıklık meydana getirmişti. Çocuk, atlıyanın bacaklarındki pembe rengi sevmişti. Atlıyan "atletik" ti ona göre.

"Yüzenlerin göğüsleri şişkin olur," demişti atlıyana.

Atlıyan, "Benimki şiş değil ama," demişti.

Çocuk, "Kasıl," demişti.

Atlıyan kasılmıştı. Sırtının sağındaki, solundaki kaslarla birlikte göğüsleri de şişmişti.

"Bak," dedi, çocuk, "Nasıl şişiyor!.."

rün, havuzun parlak suyuna bunca güvenmesini anlıyamamış-

Birden, başka alanlarda denemek geçmişti çocuğun içinden.

"Kırlangıç atlıyabilir misin?"

"Yok," demişti atlıyan, "Kırlangıç'ı daha ustalar atlar."

Ama yine de hızlanmış, belini havada kırlangıç gibi kıvırarak atlamıştı.

"Bravo!" diye bağırmıştı. "Bravo, kırlangıç gibi atladın."

Özlemle, "kırlangıç atlayışı" nda gözleri havuzdan ayrılmıştı. Bel kalınlığında ataduran oluklarda gözleri, sulara dalmıştı.

Bulutlar sardı göğü. Dağ bu. Soğuk olur kışı da, yazı da. Gök bulutlandıkça, ağaçlar koyulaşıyordu. Vâdinin tabanında, koyu kurşunî, yılan gibi, yuvarlak bir su akıyordu. Bulutları kovan güneş, yeşillikleri yumuşatıyor, derenin zehirî kurşunîliğini parlatıyordu.

Lüks otelin kapısından pembe giysileri içinde biri çıktı. Kahvede oturan yekindi kalktı. İlgiyle pembeliyi izliyordu. Eski bir tanıdık olmalıydı. Pembeli, beli kırık süpürge gibiydi. Ayaklarını yandan alıp birleştiriyordu. Yolun aşağısına doğru yürüdü. Adam gözlerini silip silip bakıyordu. "O olmalı," diye geçirdi içinden. "Ama o olamazdı. Onun kimi kez beyazlaşan bir esmerliği vardı. O olsaydı, bakardı hem. Pembeli, iç soluğumu duydu mu hiç?" diye söylendi. Pembeli'den çevirdi gözlerini. Pembe günlerinin pembe olayları içinde Pembeli'yi unuttu. Batan güneş, dağın doruğunda al bir gül gibiydi. Tutsa koparır atardı Pembeli'ye, mutlu günlerinin "pembe yılları" na.

Oylat'a akşam çökmüştü. Ay'sız, koyu karanlık bir geceydi. Otelin balkonu ışıklıydı. Ömer'in babası ile annesi balkondaydı. Ömer'in annesi gelincik rengi bir gecelik giyinmişti. Ömer'in babası yeşilliğini güneşte bırakmış koyu ağaçlara dalmıştı. Koyu karanlıkları gelincik renkli gecelik ışıtıyordu.

"Hadi," dedi kadına, "hadi, çıkar gelinciklerden geceliğini." (1)

Kadın, bigudilerini çıkarmıştı. Saçlarından taze bira kokusu geliyordu. Kocasına:

"Uyu hep," diyordu.

Gözü gelinciklerden geceliklerde kocasının,

"Çırılçıplak hep sevişelim." (2) diyordu.

Ömer rüya görüyordu. Havuzdaydı. Kör, aynı yere çivilenmişti. Kazık gibi. Kör dünyasının dışında arıyordu aydınlığı. Ömer kırlangıç atlıyanın yanına yaklaştı. Ayaklarını suya koydu, sağa sola çevirdi.

---

(1), (2) Fazıl Hüsnü Dağlarca. "İki Kapının Biri". Türk Dili, Mayıs 1964. Sayı: 152.

"Kırlangıç atlıyamam, demiştin, atladın ama..." dedi. Kırlangıç atlıyan, belini kırıp tekrar atladı.

"Suyun yüzünde balık gibi kayabilir misin?" diye sordu Ömer, kırlangıç atlıyana.

Suya atlıyan balık gibi kayamadı. Daldı, çivili körün ayaklarının altından suyun yüzüne çıktı.

"Usta işi, suyun yüzünde balık gibi kaymak," diye Ömer'e seslendi.

Ömer, kırlangıç atlamak için yeklndi. Ömer'in annesi, yatakta bir yandan bir yana döndü. Babası hafifçe boğazını temizledi.

Halis Biçer

CANBERK, Eray

AVUNMAK

Sabah, her günkü düzeniyle, ıslak caddelere, yeni uyanan evlere ve kentin ilk gürültülerine bir güneş sıcaklığıyla doğardı. Gece işçileri yorgun evlerine dönerken, gündüz çalışan insanlar (gündüz işçileri diyemiyorum nedense) dönen işçilerin yorgun isteksizliğiyle işlerine doğru gitmeye başlarlardı. Kentin dışından gelen ilk otobüsler oldukça tenha olurdu. Sonra birden kalabalıklaşırlar, binilemez duruma gelirlerdi. Bir cankurtaran arabası canavar düdüğünü çala çala Hastaneye doğru kayardı. İçinde doğum sancıları çeken bir kadın olurdu. Ama kimse bir çocuğun dünyaya geleceğine inanamazdı da, "bir yaralı" derlerdi. Kimse doğmayı, yeniden o yaşa gelmeyi, kısacası yaşamayı göze alamazdı. Ölmek mi? Ölmek de değil, ama yeniden başlamamak.

Sabahları ıslak ayakkabılardan çıkan buharla ağzına kadar dolu, yüzlerinden uyku akan insanları taşıyan yüzlerce otobüsten birine ben de binerdim. Aynı duraklardan aynı insanları ala ala bizim durağa varırdık. Aceleci, ama ürkek (yıllardan beri aynı), aynı yapıya girer, aynı merdivenleri çıkar, (ve galiba) aynı kaderi yaşamaya başlardım. O içine hiç gün ışığı girmemiş, karanlık ve sessiz koridorlarda, yaşamımı ve gençliğimi tüketir, göz nurunu çeyizini hazırlamak için ak kumaşlarda soldurmuş bir ev kızı bekleyişiyle gelecek saatlerin geçmesini beklerdim. Odalara girilir, çıkılır, kitaplar okunur, yazılar yazılırdı. Birkaç arkadaş konuşarak ve sigara içerek koridorların bir ucundan bir ucuna gider gelir ve sonunda yorulur, dururduk. Süre, düzenle giden ve devrini tamamlıyan bir günler dizisiydi. Karanlıktan, konuşulan konulardan içiniz sıkılır, avâre, amaçsız ara sokaklarda dolaşmak isteğiyle kaçıp gitmeyi göze alırdınız. Ama birden, hiç beklemediğiniz (gerçekte bekliyorsunuz, biraz da ona bağlısınız) bir zil sesi sizi yeni bir odaya bağlar, süre, size karşıymış gibi, devrini tamamlamaya devam ederdi.....

Bazı bu düzene karşı koymak ister, tek başıma yollara düşerdim. Bir bekliyenim olmadı ve olmazdı. Bir ara sokak evinin en güneş gören gizli köşesinde, usta bir elin yetiştirdiği bir solgun (çabuk solan), nazlı çiçeği andıran sevgiyi,

içimin unutulmuş bir yanma iter ve insan kalabalığına tek başıma dalardım. Günlerce gözlerinin içine baka baka aynı umutlarla geceyi beklediğim kumral saçlı bir kıza rastlardım. Ayaklarım üşümüş ve biraz yorgun (her zaman yorgun) gülümser, gerektiğinden daha nazik bir selâm verir, ısıran rüzgâra karşı yokuşu inmeye başlardım. Aklım geride kalır, dönsem (dönmek, ne güzel ama, göze almak da), iki söz etsem diye düşünür, yapamazdım. İçimde bir şey kıpırdardı. (Çarmıha gerilmiş bir İsa resmine benzetirdim kendimi.) Duyardım bunu.

İki yanı, parlak ışıklarla dolu vitrinleri olan bir uzun caddede bulurdum kendimi. Hoşuma mı giderdi, bilmem. İlk kez sigara içen bir öğrenci (çocuk) korkusuyla bir sigara yakar, dolaşmaya başlardım. Çoğu kez aynı sokağa düşerdi yolum. Öd ağacı kokusu sinmiş sokakta kapılar vurulur açılır, kapanır ve akşam olurken kalabalık artmağa başlardı. Yaşamını aynı odalarda tüketen kadınlar, aynı umutlu, ama bıkkın gözlerle gelip geçenlere bakarlar, söz atarlardı. Kapıların arkasında bir türkü vardı (aynı türkü): Derdimi söylesem ben kara taşa... Yalnız adamlar umduğunu bulamamış, ama bu günlük mutlu bir gülüşle oradan ağır ağır kaçarlardı. Yukarıda dar ve karanlık bir sokaktan geçilip, ışığının çoğu lüks lâmbalarından dökülen, korkunç gölgelerle dolu bir pazar sokağı vardı. Kalabalık olurdu. (Akşamdı artık.) Sade gözlerini özlediğim bir sevgilim burada oturur sanırdım. Karşıma çıksın isterdim. Bir erkeğe sokulmuş, koluna girmiş her kadının o olmasından korkardım. Hiç çıkmadı, hiç göremedim bir daha. Şaşkın, uzaklara, çamurlu, tenha, az ışıklı sokaklara kaçmak isterdim. Aldanırdım. İnsanlar bir yerlere doğru giderlerdi, akşam besbeter ederdi beni. Sonra (gitmem gerektiğini sanarak) içimde bir eziklik, uzaklarda benim de bir evim, sevenlerim olduğunu düşüne düşüne, onlarla aynı kentte olmanın hasretini duya duya dönerdim.

Aynı kentin iki uzak mahallesinde gece başlar ve ışıklar yanardı. Kumral saçlı kız dönmüş olurdu. İnadına gibi biri kalkar en olmıyacak bir müzik bulurdu radyoda. Yemek saatine kadar gevezelik etmek ve can sıkıntısı duymak zorunda kalırdım. Aklım hep onda, onun da bir gün beni düşüneceğini sanarak mutluluk duyardım. (Mutluluğu ben uyduruyorum.)

Kendi kurdukları düzenler içinde bunalan insanları avutan bir melek (ama, avâre ve inançsız) görevine başlamak için aramıza karışırdı. Benden başka kimse görmezdi. Herşeye karşın ona uymak zorunda kalırdım. Yaşamak zorundaydım.

ÇORBACIOĞLU, Hayati

E M E K L İ

Beş kenarı, bir de altı var bu sandığın.. Tahtadan. Geometride bize bellettiğin şekillerden hiç birine benzemiyor. İki yanı arkadan öne doğru daralmış.. Üstüne de dam biçimi bir kapak oturttular. Tabii içine seni yatırdıktan sonra.. Çivilemediler; koyu kırmızılarla koyu yeşillerin karışımından yapılmış kalınca bir örtü ile sardılar sadece. Sonra da babamın evden getirdiği, arapça, sırmalı yazılarla bezenmiş yeşil bir çuhayı serdiler üstüne, sıktılar da sıktılar kayışlarla,. Dört kol üstüne yerleştirdiler en sonunda..

Bu kolları yakalayıp omuzlarına koymak için itişip kakışan bir sürü kalabalığın ardında yürürken neler de geçmiyor içinden!

Sakal bırakmıya başlanıştın emekli olduktan sonra. Ama uzamaya kalmadı ki! Beyaz tüyler çenenin pembeliğini örtememişti bile.. Öldün. Nasıl da güzel olacaktın kimbilir bembeyaz sakallarla?.. Sanki neden emekli oldun Dede? Ne olduysa sana, ondan sonra oldu.. Ondan sonra omuzların düştü.. İğreti gibi durmaya başladı üzerinde ceket. Ondan sonra yüzün daha da bir ihtiyar oldu. Sertliğini kaybetti.. Oysa ki çatık kaşlıydın. Öğrencilerin karşısında ne kadar gergindi yüz adalelerin?. Ben, ne yalan söyliyeyim (Belki de okul arkadaşlarıma karşı kalleşlik ama,) bu halinden övünç duyardım senin. "— Müdür geliyor.." dedikleri zaman, tırmanmış olduğumuz demir parmaklıklardan atlayıp kaçışanların içinde ben de vardım ama, biraz da gurur duyardım kaçarken.. Lâf aramızda, sana ne isimler takarlar, arkandan ne lâflar söylerlerdi! Benden gizlemezlerdi. Hattâ ben bile bulurdum yeni isimler sana.. Çünkü onlardan yanaydımı İstediğin kadar dedem ol! Düşmanımızdın bizim, o kadar.. O demir parmaklıklara tırmanmanın zevkinden hepimizi mahrum ediyordun ya? Niye senden yana olayım? Sonra, öğretmenlerin bana kırık not vermesine de hiç aldırmazdın, biliyorsun ya?.. Az kalsın sınıfta bile kalıyordum bir keresinde fizikten. İkmalle paçayı zor kurtardım. Bütün yaz burnumdan gelmişti. Ah, sen ah!. Bana çok kötülük ettin..

Ama bütün bunlara rağmen, dedim ya, okulda senin bağırman bile korku ile karışık bir gurur zevki verirdi bana.. Arkadaşlar da severdi.. Bakma dediğime!. Sokakta, başka okulun öğrencileriyle bu konuda tartıştığımız zaman, "— Müdür dediğin bizimki gibi olur," diye iftiharla savunurduk seni.

Kızıyorum zaman zaman; sanki neden emekli oldun Dede? Ne olduysa sana, ondan sonra oldu.. Ondan sonra artık yüksek sesle konuşamaz oldun.. Oysa ki, yalnız okulda değil, evde de öğretmen gibiydin önceleri.. Saygıdan yana kimse kusur etmezdi sana karşı.. Babam da, annem de.. Amı emekli olunca iş değişti.. Başka adam oluvermiştin sanki.. Sayılmamaya boyun eğdin.

Ben diyorum ki, suç sende! Bunu itiraf etmelisin. İstesen öyle olmıyabilirdin çünkü.. Bu kadar şefkate ne lüzum vardı sanki? Yakışmıyordu bu sana, Dede! Gene öyle sert yüzlü olmanı istiyordum ben..

Oysa ki gözlerinin içinde anlaşılmaz, garip bir gülümseme belirmişti.. Yoksa bir hüzün müydü bu? Belki de!.. Ayırdedemiyordum.. Yalnız, bir gün seni yoklamaya gelen bir öğretmen arkadaşına gözlerin dalarak titreyen bir sesle: "— Sudan çıkmış balık gibiyim, yaşıyacağımı sanmıyorum," dediğini duydum. Sonra gözlerinden yaşlar indi. Koskoca adam ağladın, ben gördüm. Görmeyim diye sildin hemen gözlerini. Yutar mıyım?

Niye sudan çıktın sanki Dede? Ben insanları incelemeyi bilmem ama. Sen merak olmuştun bana.. Kahve köşesine alışmak da nereden hatırına geldi? Belki de annemin zoruyla oldu bu.. Çünkü bilirim, kahvehanelerin kötülüğünden bahsederdin hep okulda.. Evet, evet öyle! Annem bir gün: "— Hep evde oturmak bir erkeğe yakışır mı?" dedi komşuya, senin duyacağın bir sesle.. Çok kızdım o gün.. Ne de olsa gelin değil mi?

O günden sonra, her sabah okula gider gibi çıkıp, belli saatlerde eve dönmeye başladın artık. "— Bu da birşeydir," dedim. Ben senin hesabına sevindim bile. Çünkü annem daha kötü şeyler de söyleyebilirdi belki, gündüzleri evde olsaydın. "Yaralı arslana meydan okuyan tilki," hikâyesinde olduğu gibi yüreklenmişti artık.

Ne yazık ki kahve hikâyesi de çok sürmedi. Onbeş gün ya da bir ay belki.. Bir gün döndüğünde, "— Çok üşüyorum," dedin, kafayı yastığa vurdun.. Vuruş o vuruş.. Bir daha kalkamadın.. İşte şimdi de atmaya götürüyorlar seni.. "— Artık hiç işe yaramaz," diye zahir.. Doğru çukura...

DAĞCI, C.

MEZARLARIN GÖLGESİNDE

Merdiveni indik.

Çubar havlıyordu avluda. Önceleri de havlar mıydı, Çubar? Şimdi havlıyordu. Sanki bana birşey söylemek istiyordu Çubar. Sanki hayatta benim görmediğim, göremediğim, ama pusuda ve beni bekliyen bir tehlike karşısında beni uyarmak istiyordu Çubar. Sonra susuyordu ve acıklı iniltiler çıkararak kulübeye giriyordu.

Halide yanımda, elimi sımsıkı tutmuş, gidiyorduk. Kulübeden uzaklaştıkça köpeğin deminki havlamalarını göğün boşluğunda bir yerde duyuyordum. Gökyüzü sesleri miydi bu sesler, yeryüzü sesleri miydi. bilmiyorum; ama Çubar'ın değildi artık.

Halide söylüyordu. Bana mı? Belki. Ama anlamıyordum. Kulaklarımda onun dudakları arasından çıkan kelimelerin ezgisi vardı yalnız. Bu ezgi, her yere dağılıyordu ve uzakta, Pilibaşı ötesindeki sazlıklarda viyaklıyan kurbağaların sesleriyle, sarmaşıklarla cıvıldaşan serçelerin sesleriyle, üzüm bağı içindeki böcek sesleriyle, akşamın alacakaranlığında bir yerde çalınan bir keman sesiyle birleşip, bir armoni halinde, tekrar bana dönüyordu. Evden uzaklaştıkça yatışıyordum, yatıştıkça içimi bir sevinç dolduruyordu.

Üzüm bağı içinde, üzümleri devşirildikten sonra olağanüstü boy atmış, üzüm-kütükleri arasında yürüyorduk. Arada duruyorduk. Halide yüzüme bakıyordu; Halide göğsümden itiliyordu; Halide beni yere yıkmak istiyordu; beni yere yıkamayınca da iki eliyle kulaklarımı, saçlarımı çekiyordu; sonra kaçıp boy atmış kütükler arasında saklanıyordu. Halideyi arıyordum. Uzun bir süre bulamayınca, saklandığı yerden benden yana bir parça toprak atıyordu Halide. Bazan onu sırtüstü uzanmış buluyordum. Birbirimizin kucağına yuvarlanıyorduk. Yorulunca dizüstü durup onun taze, olağanüstü canlı bacaklarına bakıyordum. Elimi eline alıyordu Halide. Elimi çıplak karnının etleri üstüne bastırıyordu; ama öylesine güçlü, ışıltılar içinde gömülü gözlerinin yaşardığını görüyordum.

Sonra gene kovalaşma başlıyordu.

Bağa akşamın esmer gölgeleri düşmüştü. Dağların ardına batan güneşin alaca ışınları üzüm-kütüklerinin yaprakları üstünde titreşip sönüyorlardı.

Bense Halide'yi arıyordum.

Her üzüm kütüğü dibinde, Halide'nin vücudundan kopmuş canlı bacağını, ipek entarisinin altından çıkan benli omuz başını, yüzümü tırmalamak için açılı elinin parmaklarını, üstünde yaprakların gök akisleri titreşen karnının çıplak tenini görüyordum; her yerde Halide vardı, her üzüm kütüğü dibinde Halide duruyordu ama, bağ, akşamın alaca karanlığında derin bir sessizliğe büründükçe, Halide o gülen gözlerinin bükülmez inadıyla benimle oynamaya, benimle kovalaşmaya yanaşmaz oluyordu.

Burası benim için sadece bir bağ değildi artık. Bedenlerimizden ve ruhlarımızdan buraya bir şey sızmıştı; öylesine bir şey ki, ömrüm boyunca, belki öldükten sonra da, benim için -belki Halide için de- burası mutluluğumun en yüksek doruğu olmuştu. Yıllar sonrası, duvarları badanasız ve ışıksız odalarda yaşarken, bu üzüm bağı içinde geçirdiğimiz dakikaları hatırladığımda mutluluğumun bu en yüksek doruğuna çıkıp Halide'nin ruhu önünde geçmiş ve gelecek ömrümün günlerini kutsadım.

Bağdan çıktım.

Evimize yaklaştığımda ortalık iyice kararmıştı. Akşam başında konukları bıraktığım odanın penceresi gaz lâmbasının zayıf ışığıyla aydınlanmıştı. Yürürken arada başımı çevirip bağa bakıyordum. Bağ benden hayli uzaklaşmış gibiydi ve, sessizliğiyle, bana küsmüş gibi bir hali vardı. Halide'nin hâlâ orada olduğu hissini duyuyordum ve bu hisle içimden garip ürpertiler geçiyordu.

Merdivenin ucunda durdum. Arkadaki bağın sürekli sessizliği evin sessizliğiyle birleşince, korkum bir kat daha arttı ve atan kalbimle basamakları çıkıp odaya girdim.

Odada kimseler yoktu. Yalnız annem, sedirin ucuna ilişmiş, lâmbanın ışığında Kur'an okuyordu; ama annem de yok gibiydi. Odadan çıkmak, gidip bağın üzüm kütükleri arasında Halide'yi aramak özlemi uyandı içimde ama, çıkmadım; dışardaki karanlık, odadan çıkmama engel oluyordu sanırım.

Neden sonra, yanımda annemi gördüm. Annem neden yatmadığımı, pencerenin yanında durup neyi beklediğimi sordu. Üzüm bağı içinde Halide'yi kaybettiğimi söyledim anneme. Annem gülerek Halide'nin ve öteki konukların çoktan evlerine gittiklerini açıkladı ise de, içimde Halide'nin hâlâ

o üzüm bağı içinde bir yerde kaldığı hissiyle yatağıma yatıp uyudum.

Ertesi günün sabahı uyandığımda, Halide'yi hatırlamıyordum. Hayâtımda önemli denecek bir değişiklik olmamıştı. Çubar, eskisi gibi zincire bağlı, kulübenin önünde büzülmüş, uyuyordu; solda mezarlık, her zamanki sessizliğiyle, kendinde ölülerin ruhlarını saklıyordu; sağda üzüm bağı, benden ve Halide'den habersiz, sabah güneşinin ışınlarında yıkanıyordu; Pilibaşı, göğe yükselen kulesiyle gene gururlu, ama sağır ve susuk, yolunu şaşırmış bir yolcu gibi, ölümsü bir sessizlik içindeydi ve uzakta, bütün hayat ve dünya onlara kalmışçasına, eski kuyunun çevresindeki sazlıklarda kurbağalar viyaklaşıyorlardı.

Günün uzun saatlerini yıkık evin duvarı dibindeki topiak öbekleri üstünde geçirdim, Çubar'ın yanında, sonra duvarları badanasız odada oturdum ve mezarlık yoluna baktım. Sıkıcı bir gündü o gün, boğucu bir gündü; ezici, çökertici, hattâ öldürücü bir gündü o gün, ve bu uzun gün içinde akşamki renkler, Halide, hattâ Halide'nin ezgili sesi hâfızamdan silinmiş, yok olmuşlardı. Sonra akşam oldu.

Gelen akşamla gün içinde kaybettiklerim gene geri döndüler. Gerçi yer değiştirmişlerdi. Güneş dağların üzerindeydi. Üzüm bağı akşamki canlılığını henüz bulamamıştı ama, denizden yana esen hafif bir yel, üzüm kütüklerinin tepelerinde hışırdıyordu. Deniz olağanüstü güzeldi. Ak yeleli dalgalar birbirlerini kovalıyorlardı ve, kıyıya ulaşınca, güneşin ışınlarıyla kucaklaşıp kumsala yatıyorlardı. Balkonda durmuş, kıyıya bakıyordum. Kumsala yatan ışıltılı dalgalara baktıkça Halide'yi görür gibi oluyordum. Halide benim ile deniz arasında bir yerdeydi. Vücudu renksiz sislerin içinde belli belirsizdi, ama yüzünü iyice görüyordum. Az üzgün, az dalgın, üzüm bağında benimle beraberce kovalaşamıyacağını belirten bir bakışla, bana bakıyordu. Sonra gözlerimden kayboluyordu. Halide'nin hayali gözlerimden silinince deniz benden uzaklaşıyordu, kıyılar benim için ulaşılmaz bir yer oluyorlardı ve beni, çitin ötesindeki yabanî badem ağacını kuşatmış sarmaşıklar gibi, gene de mezarlığın o garip ve tılsımlı sessizliği sarıyordu.

Aradan kaç gün geçti, bilmiyorum, bir akşamüstü, amcamın evi yanında yolda bir otomobil durdu. O sıralarda mezarlık yönündeki eski evin damı onarılıyordu ve ben sık sık şoseye gidip orada damın üstünde çalışan iki adamı seyrediyordum. Otomobili annem de görmüş olacaktı ki, evdeki işini bırakmış, ellerini önlüğüne sile sile, şoseye çıkmıştı.

Dr. Z., ve başka bir kişi, otomobilden inip amcamın evine girdiler. Annem uzun uzun onların arkasından baktı, sonra, nedense, yaşarmış gözlerini ve burnunu önlüğüne silerek, o da eve girdi.

Annemin niçin ağladığını bilmiyordum; pek merak da etmiyordum doğrusu, çünkü daha o günün akşamı, mezarlık yönündeki eski eve yeni yeni insanlar uğruyor, arabalarda getirdikleri eşyaları boşaltıp evin verandasında yığıştırıyorlardı.

Eski evin yanından geç vakit ayrıldım. Evimize girerken Dr. Z.'yle, belki Halide ile de, karşılaşacağımı umuyordum. Ama evde kimseler yoktu. Yalnız annem, pencerenin yanındaki iskemleye oturmuş, camdan karşıki üzüm bağı içinde duran amcamın evine bakıyordu. Yüzünde, yolda gördüğüm aynı hüzün vardı ve, yoldaki gibi, önlüğünün ucuyla gözlerinin yaşını siliyordu. Yaklaşıp yüzüne yakından baktığım zaman, annemin düşündüğümden daha hüzünlü olduğunu gördüm. Oda yavaş yavaş karardı. Üzüm bağı içindeki ev eski yerini bırakıp ötelere çekilmiş gibiydi ve uzakta belli belirsiz ak duvarları görünüyordu yalnız. Sonra o duvarlar da gözden kayboldular. Annem, lâmbayı yaktı. Dışarda rüzgâr vardı. Lâmbanın alaca ışığıyla aydınlanmış pencere camlarına iri iri yağmur damlaları düşüyordu.

Neden sonra babam girdi odaya.

Annem kalktı, umutlu ve korkulu gözleriyle, babamın yüzüne baktı. Babamın konuşmasını, ama kötü bir şey söylememesini istiyordu annem. Babam ses etmedi. Gözlerini annemin yüzünden pencereye götürdü, hayli baktı, sonra döndü, başını göğsüne eğdi, ve başı göğsüne düşük, gitti, kendini sedire bıraktı, ve ordan:

— Tehlike geçti, dedi.

'Tehlike geçti' nin tam anlamını bilmiyordum sanırım. Annem, eski haliyle, gidip sedirde babamın yanma oturdu. İçimden babamın 'tehlike geçti' sözlerini tekrarladım. Dışardaki rüzgâr hızlanmıştı, yağmur damlaları hâlâ pencere camlarını kamçılıyorlardı, ama üzüm bağı içindeki evin penceresinde de ışık yanmıştı, ve şimdi yağmurun ve karanlığın içinden görünen o ışık, bana demincek babamın anneme söylediklerini tekrarlıyordu: 'Tehlike geçti.'

— Geçti mi diyor? diye sordu annem.

— Evet; öyle diyor Dr. Z., ilâç bıraktı.

— Kendisi kalsaydı.

— Telâşlanmaya sebep yok, diyor. Hafta sonu gelecek gene.

— Kalamaz mıydı yani birkaç gün için?
— Nasıl kalsın? Hastaneye dönmesi şart.
— Gidip baksam nu acaba?
— Bu akşam olmaz. Yarın uğrarsın.

Yağmur yağıyordu dışarda hâlâ, rüzgâr pencere camlarını dövüyordu hâlâ, ama üzüm bağı içinde duran evin penceresinde ışık yanıyordu ve annem, yüzü hâlâ soluk ve kaygılı, beni göğsüne bastırmış, başımı okşuyordu. Sonra annem beni yatak odasına götürüp yatırdı.

Annemin hüzünlü yüzü, babamın 'tehlike geçti' sözleri, bağın içindeki evin penceresinde yanan solgun ışık ve dışarda uğuldıyan rüzgâr, başımı karmakarışık etti o akşam. Bağın içindeki evde bir şeyler oluyordu; bundan eminim. Ama ne? Bilmiyorum; üstelik düşünemiyordum da. Sonra her şey sustu, her yer sessizliğe gömüldü, her şey, sanki taş kesildi ve ben uyuyakaldım.

Ertesi günün sabahı, uyandığımda hava bozbulanıktı. Alçalmış göğün altında mezarlık meşelerinin tepeleri sislerin içinde kaybolmuşlardı. Deniz görünmüyordu. Bağın içinde duran amcanın evi, akşamki acıklı sessizliğiyle, her yere ve her şeye küsmüş gibiydi.

Ama geçen akşamdan çok bir şey hatırlamıyordum. Üstelik mezarlık yönündeki evin avlusunda gene birkaç kişi dolanıyor, sofa basamakları üstünde durmuş, uzunca boylu ve artık bir kız, bizim evden yana bakıyordu. Kızın dikkatini üzerime çekmek için eve yaklaşıp avlu duvarı üstüne tırmandım, birkaç kez duvardan atladım. Kız, beni gördü ama, basamakları inmedi. Mezarlıktan yana taş attım. Ama kızın dikkatini bu sefer de çekemedim üzerime. Onun bana bakması, benimle ilgilenmesi için her çeşit çareye başvurduysam da istifini bozmadı kız. En sonunda duvara işedim.

Yenilmiş, azıcık üzgün, evimize dönüyordum ki, kulağıma bir ses çalındı. Ses, evin yanından geçen yoldan geliyordu.

Önce dağınık dağınık geldi ses; ama durduğum yere yaklaştıkça pürüzsüz, bir armoni halinde, evin damı üstünden, mezarlık duvarı üzerinden kayıp mezarlıktaki ağır, ihtiyar meşelerin arasına sızıyordu.

Yola bakıyordunu Görünürde kimseler yoktu. Benim kadar, mezarlıktaki kuşlar da ezgiyi duymuş, ezgiyle ilgilenmiş olacaktılar ki, daldan dala uçuşarak cıvıldaşmağa başlanuşlardı. Yoldan gelen ezgi ve kuşların cıvıltılariyle mezarlık da eski sessizliğinden kurtulmuş gibiydi.

Demincek sofa basamakları üstünde duran kızı unutmuştum. Kulaklarımda birbirine geçmiş bir ses örgüsü vardı yal-

nız. İnsan sesleri miydi bu sesler? Bilmiyorum. Fakat içimde bir yerde, benim de yaşadığım, hayat sesleri olduğuna güçle inanıyordum.

Yola doğru yürüdüm.

Yolun kıyısında durunca ezginin geldiği yere baktım. Gözüme hiç bir şey ilişmedi. Ama ezgi benim baktığım yerden geliyordu. Derken, ezgi birden kesildi ve etrafa az ağır, azıcık da tedirgin bir sessizlik çöktü. Yalnız mezarlıktaki kuşların, şimdi seyrelmiş cıvıltıları duyuluyordu. Sonra onlar da sustular ve sessizlik, öncesinden daha derin, daha tedirgin oldu. Sessizlik uzadıkça içime bir korku giriyordu. Niçin ve neden korktuğumu bilmiyordum ve burdan kaçıp evimizde sığınmağa bir gereksinme duymuyordum. İçimdeki korkunun yanında demincek duyduğum ezginin yakın bir yerde gizlendiğine ve her an tekrar canlanıp işitileceğine inanıyordum sanırım.

Fakat ezgi işitilmedi.

İçimi sarmış bu korkudan sıyrılıp eski evin damında çalışanlarla ilgilenmeme vakit kalmadan, mezarlık duvarı gerisinden iki kişi çıktı. Biri uzun boylu, saçlı sakallı ihtiyar bir adamdı. Öbürü ise, benden birkaç yaş büyük bir çocuktu. Sırtında eski bir elbise vardı adamın. Göğsünde bir dolap taşıyordu. Dolabın dibinden topuğuna dek bir değnek iniyordu. Göğsü üstünde taşıdığı bu dolap, hayli ağırdı galiba ki, ağır ağır yürürken, durup omuzları üstünden geçen dolap kayışlarını düzeltiyor, soluyarak alnında birikmiş terleri siliyordu. Yanındaki çocuk, dolaplı adamın sırtındaki eski ceketinin eteğini tutmuş, yürürken başını kaldırıp önce adamın yüzüne, sonra da, zaman zaman, adamın ayağına çarpan dolap değneğine bakıyordu. İkisi de yorgundu. Fakat soluk yüzlerinde içten bir dinginlik vardı.

Eski eve yaklaşınca durdular.

Sakallı adam damda çalışan iki adama kaçamak bir bakış attı. Şimdi değnekli dolap adamın önünde duruyordu, adamsa iki eliyle dolabı tutmuş, ileriye bakıyordu. Mezarlıktaki kuşların cıvıltıları kesilmişti artık, ama sessizlik öncesi kadar sıkıcı değildi.

Çocuk adama sokuldu, elini kaldırıp dolabın madenî kolunu tuttu; sonra çevirmeğe başladı. O anda çevremde her şey ve her yer donmuş, taş kesilmiş gibi geldi bana. Ama uzun sürmedi bu; dolaptan çıkan seslerle bu duygum dağılıverdi. Dolaptan çıkan yalnız sesler değildi. Çocuk kolu çevirdikçe dolaptan gözle görünmiyen, ama olağanüstü canlı, olağanüstü hoş, olağanüstü güzel birşeylerin çıktığını hissediyordum.

Ama neydi bunlar?

Bebeklerdi belki. Gözleri, urbaları, saçları, küçük ayacıklarında potinleri renk renk, ışıl ışıl bebekler elele vermiş, dolaptan dökülüyor, seke seke mezarlıktan yana gidiyor, mezarlık duvarı üstünden atlayıp mezarlığa giriyor ve orda mezarlıkta yatan ölülerin gözle görünmiyen ruhları çevresinde hoplıya hoplıya dönüyor, hora tepiyorlardı. Dolap hayli yüksekti ve çocuk, kolu iyice çevirebilmesi için, arada ayak uçlarına yükseliyordu. Çevirdikçe bebekler daha coşkun, daha canlı, daha şirin seslerle yolda, duvarda, mezarlarda; her yerde hopluyorlardı.

Böylece uzun bir süre çevirdi kolu çocuk. Sonra yoruldu, ve kolu bırakıp adamın yanında durdu. Dolaptan çıkan seslerin kesilmesiyle gülüşüp hoplıyan bebeklerin gözden kaybolmaları bir oldu. Mezarlık eski sessizliğine büründü. Adamın ve çocuğun yüzleri, öncesi gibi soluk ve hüzünlü oldular. Arada kuşların cıvıltıları geliyordu mezarlıktan, ama sesler artık benimle de damda çalışanlarla da ilgisizlerdi.

İhtiyar adam, kayışları omuzlarına geçirip dolabı göğsüne yükledi. Çocuk, adama bakıyordu; adamsa damda çalışanlara. Ama damdakiler görmüyorlardı onu, tanımıyorlardı onu, habersizlerdi ondan; demincek dolaptan çıkmış ezgiyi de duymamışlardı belki.

Dolaplı adam, eski şapkasını başından eline aldı, damdakileri mi, mezarlıkta yatan ölüleri mi, bilmiyorum, selâmladı ve yola koyuldu.

Ben de ikisinin ardından yürüdüm.

Bizim evin yanında tekrar durdular. İhtiyar, dolabı göğsünden indirdi, çocuk madeni kolu çevirdi, dolaptan gene bebekler döküldüler, coşkun sesleriyle bizim evin çevresinde hoplayıp koşuştular, ama evden kimseler çıkmadı; yalnız Çubar bir, belki iki kez, havladı, sonra yere, karnı üstüne uzandı ve kafasını iki ön ayağı arasına gömdü ve kulaklarını dikerek dolaptan çıkan sesleri dinledi. İhtiyar adam, hayli baktı bizim eve; gözlerine hiç kimse görünmeyince, elini kaldırdı, iki parmağiyle şapkasının siperini tuttu ve belli belirsiz bir selâmla, evi selâmlayıp gene yola koyuldu.

Her şeyi unutmuş, onların izlerinden yürüyordum. Ama onlar bakmıyorlardı bana, görmüyorlardı beni, belki arkalarından geldiğimden dahi habersizlerdi. Gerçi benim de onlarla pek ilgilendiğim yoktu. Yalnız dolap...

Dolapta bir şeyler vardı. Bana her şeyi unutturan; hattâ evimizi, hattâ Dr. Z.'yi, hattâ Halide'yi ve annemi unutturan bir şey vardı dolapta, ve ilerimde yürüyen adam, içeri-

sinde bulunan bütün bu olağanüstü şeylerle birlikte dolabı benden uzak bir yere, belki hiçbir zaman geri dönmiyecekleri bir yere götürüyordu. Niçin, toprak öbekleri üstündeki karınca yuvaları yanında durduğum günkü gibi, güçlü değildim o gün? Niçin, elimdeki dal ile karıncalara saldırdığım gibi, koşarak adamın göğsüne saldırmıyordum? Niçin dolabı onun göğsünden sıyırıp ayaklarımın dibine almıyordum; tekmeyle paramparça etmiyordum, dolabı?

Düşünmüş müydüm bunları o gün? Hayır. Tam tersine; gücsüzdüm o gün. Küçüktüm. Toprak öbekleri üstünde elimde tuttuğum dala tırmanan bir karınca gibiydim. Belki varlığımdan dahi habersizdim. Yalnız yürüyordum.

Yolun solundaki üzüm bağı içinde duran amcamın evine az kala, adam yavaşladı. Eve bakarken o evin müziğe istiyacı olmadığını, içinde bir yerde hissetmiş olacaktı ki, durmaksızın yoluna devam etti. Ama hayli uzakta, iki katlı, önü verandalı, kenar duvarına demirhane bitişik, evin yanında durdu.

Demirhanenin ardına kadar açık kapısına iki at bağlıydı. Atlar, kafalarını indirmiş, yem yiyorlardı. Demirhaneden demir tezgâha inen çekicin muntazam madeni sesi geliyordu. Adam bir süre demirhaneye baktı, ordan gelen sesleri dinledi, sonra dolabı göğsünden indirdi; sonra da çocuk kolu çevirmeğe başladı. Ama dolaptan çıkan sesler, mezarlık duvarı yanında çıkan sesler kadar, hoş ve neş'eli değillerdi. İhtiyar adam da bunu anlamış olacaktı ki, çocuğun kolunu tuttu ve dolap birden sustu. Demirhane, önü verandalı ev, evin önünden geçen yol eskisi gibi demirhaneden gelen çekiç seslerini dinliyorlardı. Yalnız atlar, kafalarını yerdeki otlardan kaldırmaksızın, kuyruklarını salladılar.

Demirhanenin yanında durdunu İkisi hayli uzaklaşmışlardı. Durup demirhaneden çıkan sesleri mi dinlemem gerekiyordu, dolaplı adamı takip etmem mi, kestiremiyordum bir türlü. Bir süre tereddüt ettikten sonra, ayaklarım beni ihtiyar adama doğru götürdüler.

Güneş, kandan bir kalkan gibi, karşıki dağın üstüne inmiş, batmak üzereydi. Alçaklardaki tarlaların yüzünden sürü sürü kuşlar havaya yükseliyor, kuru sesler çıkarıp dağ yamaçlarına uçuyorlardı. Deniz sakindi; gökyüzü gibi, kül rengine girmişti. Görünürde kimseler yoktu. Yalnız ihtiyar adam, yanında çocuk, ve ikisinden az arkada ben vardım yolda. Ama ikisi bakmıyorlardı bana.

Karşıki dirseği geçtik.

Burada yolun sol kıyısınca dizi selviler uzuyordu. Dizi

selvilerin bittiği yerde derin bir dere vardı ve derenin üzerinden taş köprü geçiyordu, köprünün ötesinde ise, üzerleri kısa söğütlerle örtülü, yamaç uzuyordu.

İkisi köprüyü geçince durdular. Adam benden yana döndü. Ben de durdum. Derken, elini salladı adam ve uzaktan: "Fyu!" diye bağırdı.

Fyu!

Derenin dibinden derin ve sürekli bir uğultu geliyordu. yolun kıyısına yaklaşıp dereye baktım. Dere karanlıktı. Adam tekrar bağırdı. Bu sefer içime garip bir korku girdi. Köprüye bakarken adam dolabı göğsünden indirdi, dolabı yamaca bıraktı, bana doğru yürümeğe başladı.

Yanıma gelince elini uzattı. Baktım: Ekmek. Aldım. Çünkü acıkmıştım. Ekmeği ağzıma götürdüğüm zaman, sandığımdan daha çok aç olduğumu anladım. Ama yiyemiyordum ekmeği. Adam önümde dikilmiş duruyordu. Konuşmuyordu. Yalnız sakalının kara ve sert kılları arasında dudaklarının kımıldandığını görüyordum. Yüzüme baktıkça kuru, ama kızılca dudakları daha bir garip titriyorlardı. Ama yüzü soluktu. cansızdı âdeta. Yüzünde sakalının kara kılları arasında açılıp kapanan, açılıp kapandıkça, tuzağa düşmüş de, kurtulmak için çabalanan iki hayvancığı andıran dudakları vardı yalnız.

Derken, elini kaldırdı. Avucunu yanağım üstüne koydu. Sert, kuru, sıcak parmaklarının uçlarını yanaklarımda, şakaklarımda, şakaklarımın üstünde gezdirdi. Arada boynumu, omuzbaşlarımı sıkıyordu. Elini omuzumdan göğsüme, göğsümden karnımın üstüne götürüyordu. Sonra titriyen parmaklariyle pantalonumun düğmelerini çözdü. Elini iki bacağım arasına sokuştururken içimden garip bir titreme geçti. Ama sıkıcı bir titreme değildi bu; korku da değildi. Adamın titreyişi, kopuk kopuk soluyuşu, eliyle bedenimi okşayışından daha çok ilginçti sanırım.

Az ötede duran çocuk bizden yana seslendi ve adam birden köprüden yana döndü. Çocuk tekrar bağırdı. Şimdi adam koşar adımla çocuğa doğru gidiyordu.

Adam çocuğun yanında durunca hayli uzakta atlar göründüler. Arabalara koşulu atlar dörtnala köprüye doğru koşuyorlardı. Adam, çocuğun omuzlarından tutup kendine çekti, ve ikisi elele köprüyü geçerek, yamaçtaki dolabın yanında durdular.

Atlara bakıyordum.

Köprü üstündeydiler atlar. Nallarından çıkan gürültüyle

gözlerimi yumdum. Ve o anda, dersin ki yüce bir dalga dağların doruğundan yuvarlandı, göğsüme çarptı, göğsümün üstünde kırılıp binbir parça halinde çevreme serpildi. Gözlerimi açtığım zaman atlar, arabalar yoktular; dolaplı adam yoktu, çocuk yoktu; sağır ve donuk, bir ben kalmıştım yolda.

Korkuyla gözlerimi çevreme gezdirdim. Bana birşeyler olmuştu. Ama ne? Bilmiyordum. Anlıyamıyordum.

Aşağıdan derenin deminki ağır uğultusu geldi kulaklarıma. Dinledim. Dinledikçe korkumun dağıldığını, korkum dağılırken içimin ferahladığını hissettim. Yok! Yok! Hiçbir şey olmamıştı bana. Ayaklarımın dibinden yol geçiyordu. İlerimde köprü vardı. Köprü dibinde dere uğulduyordu. Göğsünde dolap taşıyan adam ve yanında çocuk, köprünün az uzağındaki dönemecin ötesinde kaybolmuşlardı. Arabalar köye dönmüşlerdi. Ve hayat, artık bana yabancı olmıyan eski hayat, öncesi gibi sürüp gidiyordu gene. Yalnız dolaptan çıkan bebeklerin şen ve şirin seslerini fazla duymadığıma üzgündüm. Ama, derenin dibinden gelen uğultuyla, bebeklerin de benim için büsbütün kaybolmadıklarını, hattâ yakınımda bir yerde, belki yolun kıyısınca uzayan duvar taşları arasında gizlendiklerini hisseder gibi oluyordum.

Evimize doğru yürümeğe başlamıştım ki, birden yüzümde, omuzbaşlarımda, karnımın üstünde dolaşan adamın elini hatırladım. Bilmiyorum niçin ama, pantalonumun düğmelerini çözüp adamın elini bacaklarımın arasına uzattığı yere bakasım geldi. Ve baktım.

ERUS, Ercan

YARI YARIYA...

Toprak adanıydı Nazif. Yaz kış durmadan, dinlenmeden toprakla oynardı. Eker, sürer, biçer, hele yaz sonu sabahlara dek öleslye çalışırdı. O küçük bahçede her çeşit sebze vardı. Bazan bu kadar çok şeyi buraya nasıl sığdırdığına şaşardımı Kışın pırasa, ıspanakla; yazın da tarlayı ağzına dek domatesle, hendekleri hiç bir sene adamakıllı olgunlaştığını görmedlğim kavun, karpuz kökenleriyle doldururdu.

Toprak hiç te nankör değildi. Her sene mahsulün en iyisini, en yüklüsünü kaldırırdı Nazif. Namazgâhdakl tarladaı köyün en güzel enginarı, en lezzetli bamyası yetişirdi.

Bamya zamanı saat 3 de, 4 de gelirdi tarlaya. Anası bir yandan, kendi bir yandan tarlaya dalarlar, sarıh işaret parmaklarıyle baş parmaklarının arasına sıkıştırdıkları bamyaları eğilip doğrularak, acele acele, çıt çıt kırar, sol ellerindeki küçük sepete atarlardı.

Sıcak basıp ta saplar sertleşince, domates devşirirlerdi anaoğul. Gün aşırı kırmızı bir Doc yanaşıp, saz çardağın bir köşesine yığılı sandıkları yükleyip gidince, Nazif daha bir içten, daha bir yayvan güler, yeşil onlukları çenesine sürerek, çeplerine tıkıştırır, çatlak nasırlı avuçlarını omuzlarıma şaplatıp:

— Bu gece büyük ayı bulalım mı? derdi. Köfteci Memedin ızgara köfteleriyle kafaları tütsüleyip gökte gece yarılarına kadar küçük ayı ve büyük ayı yıldızlarını arar; yıldızları paylaşır, topraktan, denizden, konuşurduk. Bana Arencela'sını anlatırdı uzun uzun.

Dimatokalıydı esasında. Boyuna: "— Dimatoka kızları..." diye bir türkü gevelerdi ağzında. Önceleri her gece balığa çıkar, ırıp çekermiş, serpmeyle balık yakalarmış gündüzleri. Sonra babasını aldı diye kızmış denize, toprak mal sahibi olmuş, vazgeçmiş denizle didişmekten cebelleşmekten, toprakla oynamaya başlamış.

Arencela her gün bahçeye gelir, altında; kuyunun çevresince, gözü bağlı sarı beygirin, çaresiz ağır-aksak dolandığı ceviz ağacına çıkık kürek kemiklerini dayar; Nazif ona domateslerin en kırmızısını, bamyaların en küçüğünü, engi-

narın en göbeklisini seçerken, o bir evvelkinden daha merakla bir türlü ne seyrettiğini anlıyamadığım kıpışık gözleriyle etrafı ince ince süzer, Nazif'in kaçamak bakışlarına tatlı tatlı gülerek cevap verirdi.

Sonra hayatımda işittiğim en tatlı, en güzel yarım Türkçesiyle: "Ne kadar?" diye sorardı.

Nazif bir eli belinde, öteki elinin tersiyle al al olmuş yanaklarından, yanık yüzünden süzülen terleri silerken, deniz gözlerini boynundan başlayıp, kızın diri fıkırdak göğüslerinde, karnında, kısa şortunun altındaki esmer, biçimli bacaklarında alıcı gözüyle gezdirdikten sonra, "Ne verirsen ver," derdi.

Kız, acaba az mı veriyorum, diye ikircimli, Nazif'in çatlak nasırlı avucuna bir ikibuçukluk sıkıştırırken bu sefer Nazif fazla alıyor korkusuyla telâşla hendeğin kenarından yolarcasına kopardığı meşhur keleklerinden birini, yahut dört, beş koçan mısırı kızın filesine tıkardı.

Arencela işveli, yarım yarını: "Allahaısmarladık," der, tabanını asfaltın tozundan kurtaramıyan ince çarığımsı terlikleriyle, kalçalarını kıvıra kıvıra bir elinde her adımda biraz daha uzayan naylon filesini sürürcesine eğik eğik köye doğru uzaklaşırdı. Nazif uzun uzun ardından bakar, mırıldandığı birkaç Rumca takdirkâr sözün ardından derin bir "Ahh!" koyuverirdi. Arencela sanki onu duymuş gibi, köşeyi dönen ağır bir GMC nin ekzos dumanıyla karışık kesif bir toz bulutu içinden en içten tebessümüyle el sallardı.

Güzel, düşünebileceğiniz kadar güzel bir Rum kızıydı Arencela. Babası Bahçekapıda ecza levazımatı satardı. Pazarları hep birlikte kiliseye giderlerdi. Kışın bir İtalyan lisesine devam eder, yazın da Mercan yuvasına doğru uzanan asfaltın iki yanındaki villâmsı evlerden birinde oturur, Nazif'in başına tatlı belâ kesilirdi.

Yalnız Nazif değil, bütün köy seviyordu Arencela'yı. Göründüğünden çok, hem pek çok sempatik ve samimiydi.

Gerçekten hayat öylesine tatlı, yaşamak öylesine anlamlıydıki... Geçen günlerin, bir daha gelmiyeceğini bildiğimiz o günlerin nasıl geçip gittiğinin, yerine koyamıyacağımız uçup giden takvim yapraklarının farkında bile değildik. Mevsimler değişmeseydi, aynalar olmasaydı, denizden karaya o rüzgârlar esmeseydi, gördüğümüz düşten belki de hiç uyanmayacaktık.

Bir gün öylesine kuvvetli bir rüzgâr esti ki, Arencela'yı bir daha dönmemek üzere bir başka sahile, beni yoz, boş topraklara fırlatıp attı.

Nazif toprağa da küsmüş ana Ürküşü çekti aldı diye.. Satmış savmış nesi varsa. Tekrar denize koşmuş, Nasip 1, Nasip 2, Nasip 3 bir dizi motoru varmış Nazifin. Bu kez de denizle uğraşıp didiniyormuş. O kadar göçmüş ki sormayın. Nazif reis diyorlarmış ona.

Köye bu gidişimde Nazifin Nasip 1 i yıldızsız, kara, fırtınalı bir gecede Yosun Burnun yosunlu kayalarına vurduğunu söylediler. Nazifin bir sağ kolunu bulmuşlar; yıldızları toplamak ister gibi açıkmış gökyüzüne... Nafizin sağ kolunu ana Ürküşün yanına, denize bakan yamaca gömmüşler Nazife yakın olsun diye.

Nazifin yosun kokan deniz bakışlarını, yosun saçlarını, balık gözlerini deniz; bamya devşiren, toprak belleyen, toprak kokulu elini de toprak almış. Aralarında pay etmişler Nazifi denizle toprak.

Dönme Ayşe adında biri cuma geceleri bir demet karanfil bırakmış Nazifin gökyüzüne açık sağ avucuna.

Ben de tutup bütün yıldızları serptim üstüne... Bir ucunda büyük ayı bir, ucunda küçük ayı takım yıldızları vardı mezarının. Ayışığı da bir yol işlemişti denize.

— Arencela! dedim.

Eski kurbağa bakışları, yaşlı gözleriyle baktı yüzüme Arencela... Sonra yeşil göz bebeklerinden süzülen bir damla yaş çığ gibi yuvarlandı düştü denize, balıklar üşüştüler... O çığ gibi bir damla göz yaşını yüklenip mehtap boyunca götürüp Nazifin deniz renkli iri gözbebeklerinin içine bıraktılar...

Bir rüzgâr esiyordu denizden... Yağmurların en incesi başladı; karanfiller birer birer yuvarlandılar.. sonra deli bir dalga aldı hepsini sahile vurdu.

HAKKI, Ruşen

ÖYLE BİR GÜN

Beş kişiydik...

Şoförün yanına savcıyla doktor sıkışmışlardı. Candarma başçavuşu, ben, bir de savcı yazıcısı arkadaydık. Araba bozuk yollarda bir inip bir kalktıkça, doktorun dolgun yanakları tir tir titriyordu... Şubattı, ama bademler çiçeğe durmuştu, ortalık günlük güneşlikti...

Benden başkasının gözleri ufacık ufacıktı, yorgundu, uykuluydu... Gece 2.30 da dönmüşlerdi evlerine. Soyunup dökününceye dek 3 olmuştur saat. Daha yorgunluklarını atamadan güneş doğmuştur. Sonra birkaç lokma birşeyler, sonra tekrar yollara...

"İyi ki, gece kurşunu bulduk," dedi doktor.

"Uzaktan atılmış olmalı. Dışarı çıkamamış," dedi savcı.

"Çok az kalmış. İlk kez görüyorum böylesini. Şöyle bir yokladım, parmaklarım takıldı kaldı. Çıkmak için zorlamış sanki, şişirmiş orasını."

"Madem ki kurşunu buldunuz, niye otopsi yapacaksınız? Gerekli mi bu?" dedim.

"Elbette," dedi doktor. "Kurşunun nerelerden geçtiğini bilmemiz gerek. Raporda bilrtmeliyim. Öyle isteniyor."

Bir ara devrilir gibi olduk.

"Hop dedik aslanım!" diye bağırdı doktor. "Arabayı devirirsen elimden kurtulamazsın sonra. Çiğ çiğ yerim seni!"

Gülüştük... Doktorun yamyamlığını bilmeyen yoktu. Kızdı mı işi dalgaya vurur, insan etinden belki on çeşit yemek listesi sererdi gözünüzün önüne. Bunun en tatlısı pişirmeden, çiğ çiğ yeneni olmalıydı ki, çoğunlukla hep çiğ çiğ yerdi bizi.

İnceden bir ağıtla girdik köye... Ellisinde var yoktu. Karaçatlak elleriyle avuçlamıştı başını. Bizi görünce, daha bir yüksek sesle sürdürdü ağıtını. Doktor:

"Alın şunu şuradan," diye işaret etti.

Kadının koluna girip kaldırmak istediler. Külçe gibiydi. Belki de son gücüyle, kara-çatlak ellerini toprağa dayamış, tutunmak istiyordu...

Mavi yollu bir yatağa yatırmışlardı ölüyü. Üstü beyaz bir

yatak çarşafıyla örtülmüştü. Doktor, biraz aşağıdaki çimenli düzlüğe işaret ederek:

"Oraya götürün," dedi.

Dedim ya, hava gâvuruna güzeldi...

Ölüyü, yataktan çimenin üstüne kaydırdılar. Savcı yazıcısı, bir ayağı koptu kopacak olan, mavisi uçmuş bir masayı düzenlemek için eğilip eğilip kalkıyordu... Doktor beyaz gömleğini giymiş, ellerine lâstik eldivenleri geçirmeye çalışıyordu.

"Bunun kimsesi var mı burada?" diye sordu.

"Ben varım!"

Altmışlık, gözleri kançanağı gibi, üflesen yıkılacak bir adamdı.

"Nesi oluyorsun?"

"Babasıyım!"

"Öyleyse, sen şöyle biraz uzaklaş bakalım, baba!"

Bir iki kişi, adamın koluna girip uzaklaştırdılar.

"Açın üstünü."

Açtılar...

İlk gözüme ilişen, tam midenin üstüne, sarı bir on kuruş büyüklüğünde açılan yara oldu...

İlk kez bir otopside bulunacaktım. Öylesine istemiştim bunu. Ama bu gâvuruna güzel, bu şaşırmış Şubatta...

Bakamadım.

O kara-çatlak elleriyle başını avuçlamış olan, yaşlı ananın ağıtı, tâ aşağılara dek uzanıyordu...

HÜNALP, Ayhan

ARABA İLE TANRI

Dingillerine kadar sulara gömülmüştü. Denizin kenarında, unutulmuşcasına kalmıştı. Boynunun bükülüğünden, insanlara kırgınlığına kadar herşeyi görünüyordu. Elle tutulurcasına belirli çizgiler arasında yalnızlığını haykırıyordu. Lodos rüzgârları ile hırıldayan bir deniz, kıyı şeridini aşıp, tahtalarını çürütünceye kadar döğmüş, bulunduğu yerdeki çukur, tuzlu suyla doluvermişti. Terkedilmiş bir gemiyi, karaya vurmuş bir eski sefineyi andırıyordu. Alabildiğine uzayıp giden bir kimsesizlik içinde, orduları perişan edilmiş mağrur ve sefil bir Kumandan gururu ile, az ötesinde soyunan kadına bakıp duruyordu. Kumlara baştankara eden motordan, bir yığın büyük şehir kaçkını, bir yığın yirmidört saatlik savaşlardan usanmış insan kumsala atlamış, güneşe, bulutlara ve tabiata meydan okuyordu. Bütün günleri, bütün geceleri, gurubundan mehtabına kadar, bütün zaman dilimlerini, kendisini bırakıp giden iki öküz ile sahibine küfür etmekle geçiren araba artık mutluydu. Suların içinde paslanan tekerleğinden, paramparça olmuş iskeletine kadar alabildiğine bir türkü tutturmuştu. Çünkü insanları bulmuştu. İnsansızlıktan kurtulmuştu.

Önce güneş gözlüğünü dalgaların arasında kaybeden yazarın, ikide bir dibe dalıp onu aramasını, bu yüzden üzüntü ile çırpınıp duran karısının telâşını izledi. Sonra bundan bıkıp, unutulmuşluğunu, elindeki makinenin objektifine sığdırmağa çalışan Mimar kıza baktı. İçinden bir araba parçasındaki gizli güzelliği bile birden görebilen o kızın iç dünyasına afilli bir selâm sarkıttı. Sonra ona da boşverip, fundaların arasında soyunup, bikinisini giyen yaşlı dula göz koydu. Sütyen takılıncaya kadar başıboş kalan iki pörsümüş göğsün karşısında bir miktar kızardıktan sonra, "Ah!" dedi, "Ah bir yatak olsa!"

Çok iyi günler görmüştü araba, Çevresindeki bir yığın cicili-bicili arabalara rağmen, gönlünce yaşamasını bilmiş, dilediği arabaya, dilediği herşeyi yapabilmişti! Gün olur bir samanlıkta, gün olur bir harman meydanında, çoğunlukla kasaba pazarlarında, ne yapıp yapar, yanından geçen bir

başka arabaya sürtünüverirdi. Çoğunlukla, ona, "Hayır!" diyen bir araba çıkmamıştı. Hangi araba ile istemişse onunla yatmıştı. Kaç sahip değiştirdiğini unutacak kadar çok alınıp satılmıştı. Üstüne yüklenen ne olursa olsun, daima vazifesi ile gölünün ve hormonlarının eğilimlerini ayırmış, aşkını da, vazifesini de sonuna kadar ve sapma kadar yapmıştı.

Arabanın en mutlu yılı, geçen kış, kayaların üstüne oturan "Teodora" tankerinin sökülmesini, dinamitle havaya uçurulmasını, korsanların geceleri onu talân etmesini seyrederek oyalandığı uzun ve aysız gecelerde gizliydi. Bazen tankerin bekçisi, gelip üstüne oturur, bir sigara içer, koynundan çıkardığı çoluk-çocuğunun sararmış, köşeleri yırtılmış resimlerine bakardı. Bekçinin kendisi ile dertleştiği, yemeğini yerken onun üstüne dökerek bir parçacık tattırdığı da olurdu. Bütün anıları, onun için büyük, onun için gerçek ve hiçbir şeyle değişmeyecek, değişilemeyecek kadar değerliydi. O anılarını daima saklıyacaktı. Kimseye vermiyecekti onları. Bir ara resmini çeken Mimar kıza da, bu yüzden kızmıştı ya. Kendi kendine: "Niçin?" diye söylenmişti. "Niçin benim şu Darülacezelik resmimi çekiyorsun? Otelinizin denize açılan kapılarını, balıkçıların eflâtundan-sarıya kadar çeşit çeşit ağlarının resimlerini çeksen ya! Sonra daima demli çay veren kahvecilerin, tavşan yahnisi yapan ahçıların, daha bir yaşında iken ölüp giden ve yaşasaydı, şimdi altmışyedi yaşında bastonuna dayanarak yürüyen bir ihtiyar olarak aramızda bulunacak Edvard'ın mezar taşının resmini çekemez miydin? (Öldü, fakat hâtırası unutulmadı) yazıyordu hani, işte o taşın resmini? Yeldeğirmenleri ne güne duruyordu sanki? Avşa Adasından başka onların benzerini nerede bulabilirdin? Ya Ekinler köyündeki aşk çeşmesi? Onun resmi benden çok daha güzel olmaz mıydı sanki? İhtilâlci kayaların dik kafalılığı arasında, kırk merdivenin ucundaki o binsekizyüzkırk yılından kalma mermer taşın Lâtince yazılarını kimlerin yazdığını bile düşünmeden gelip de neden benim yalnızlığımı, karamsarlığımı aldın?"

Başı beyaz yeldirmeli, elleri kına içindeki genç kız, denize bakmaktan, dalgaları saymaktan, martılara küfretmekten bıkmıştı. Delikanlılığında Üçüncü Kolordu'nun en hızlı Muhabere Çavuşu olan Galip, gözlerini kaybettikten sonra, üç kilometreden flâma yazdığını hatırlamaktan, bunun içine çöken kaskatı buruk acısından, günde beş lira için masalara el yordamı ile çay taşımaktan usanmıştı. Motorcu Yalçın da, Hüsnü de her yaz, adanın çevresinde turist gezdirmekten, denize kadar uzanan mermer kaya parçalarını, mağara oyuntularını, on-

yedi çeşit deniz mavisi ile, dokuz çeşit yeşilini göstermekten tükenmek üzereydi.

Bir yığın, bir kucak insan, kimi simit satmaktan, kimi balık kızartmaktan, kimisi de kürek çekmekten usanıp duruyordu. Oysa ki, yaşamaktan usanmak hiçbir şeye yaramıyor, enine boyuna yaşantılar, ezilip büzülmeler arasında sürünüp gidiliyordu. İkinci Dünya Savaşının karartmalarından, vesika ile ekmek, basma, kahve almaktan usanan insanlar, sığınaklarda kitap okumaktan, her hava akınında bir sevdiği hâtırayı kaybetmekten usananlar, tükenenler, üç-beş kuruş bulunca, çevrelerinin dışına çıkmak için bulundukları ortamdan alıp başlarını kaçıyorlardı. Köşebaşlarında barsak toplıyanlar, müfterler içinde parçalanmış kafataslarının, kopmuş bacakların dramını yaşıyanlar, savaşın ölmek, kaybolmak, ya da yaralanmaktan ibaret olduğunu bilenler, nüklear silâhlardan kaçırdıkları, kaçırabilecekleri her saniyenin hakkını vermek, zevkini çıkarmak istiyorlardı. Marmara'daki bütün adalar, yaz boyunca böylesine insanlarla doluydu. Sonra yağmurlar başlayınca da, kumsallarda kurumuş ayak izleri, ağaçlarından koparılmış yapraklar gibi kalıyordu.

Araba, yük taşımaktan uzak tutulmasının kükreyişi içinde dalgalara ve merkeplere meydan okurken, bir ağaç gölgesine sığınan bir başka genç adam ile arasında gerçeküstü ve gerçek dışı bir büyük bağlantı kuruyordu. Yalnız adam, sığındığı ağaç gölgesinde kaybolmuyordu. Bunun aksine, tırmalarcasına göze batıyordu. Adam gönlünce bir "Panços", bir "Los" veya Uruguay'dan Brezilya'ya kadar uzanan bir büyük melodiydi. İki artı bire dört diyen adamlara, bunun üç olduğunu söylemekten usanmıyor, yorulmuyordu. "Bir kadeh Cinzno'ya ömrümün bir yılı" diyordu. İtalya'daki bir mahallenin adı unutulmuş güzeline, "Ömrümün iki yılı" diyordu. Odacılara, hademelere, bekçilere, "Ömrümün üç mevsimi" diyordu. "Kimseninkine benzemiyecek kadar kusursuz bir elbise için ömrümün altı ayı" diyordu. Herkese "Hayır!" demek, kimseye "Evet" dememek için, "Ömrümün tamamı" diyordu. İşin burasında araba araya giriyor, "Yeter!" diyordu. "Sana birşey kalmıyor!" Adam: "Para nedir ki?" diyordu. Bir yığın hukuk mahkemesi, bir tomar grev, lokavt ve toplu sözleşme kanunu arasında, "Helâl!" diyordu. Herkes gülsün, kimse ağlamasın istiyordu. Oysa ki, kimse gerçek olarak gülmüyordu. Bütün kahkahalar iğretiydi. Üflense yere düşerdi. "Tencere dibin kara" diyenlere, "Seninki benden kara" demiyordu. "Tencere dibin kara" diyenlere, "Benimki seni hiç alâkadar etmez!" diyordu. Belirli uyarma ve karşılaştırmalarda, belirli

toplama ve çıkartmalarda herkesten başka şeyler buluyordu. Bulduğunu kabullendiriyordu. Ve Mimar kız gibi, o da objektifine, en değişik çerçeveli ve en belirsiz şekilleri oturtabiliyordu.

Aradan bir süre geçecekti. Bir iki hoyrat dalga veya bir iki kazazedenin baltası arabayı kıracaktı. İki Karagöz balığı kızartması için, arabayı yonga yapıp yakacaklardı. Mimar kız, küçücük küçücük ev plânları yapıp insanların çatı altlarına sokardı. Onların hiçbirisinin ışlanıp üşümeğini istemezdi. Çizdiği plânların, projelerin sevilmesini, içine girecek çiftlerin hep mutlu türküler içinde yaşamasını, hep öyle kalmasını isterdi. Dileseler o da Avukat gibi, araba gibi, hayatının bütün dilimlerini, tamamını verebilirdi. Oysa, bütün insanlar bir avuç küçümsemeden, bir avuç umursamazlıktan, hodgâmlıktan, bencillikten ötede, ona ne veriyorlardı? Kendisi için hiçbir zaman yaşamamış olan bir kıza insanların verdiği neydi? O gülen bir çocukla avunmasını bildikçe, "Teyze nereye gitti?" diyen bir küçük ile yetinebildikçe; o, mavi bir deniz parçasına insan ayağı bile değmeyişinden emin olarak girebilmenin mutluluğunu duyabildikçe, eksi sonsuzdan artı sonsuza kadar uzayıp giden hürriyetini hiç kimse ile paylaşmıyacaktı. Ve belki de musalla taşının yolunu yapayalnız tutacaktı.

İlkokul sıralarındayken bile babasının alayından, çavuşların gönlünü ederek, iki-üç saatliğine çaldığı atlarla, panayır meydanlarını dolaşıp duran genç avukattan ise, torbalar dolusu kanun maddeleri, insan haklarını en olumlu bir şekilde savunma çabaları ile, her lokantada sarımsaksız, zeytinyağsız cacık aramakla; "Bir gün gazeteler, benim de ellerimle çabuklaştıracağım ölümümü yazacaklar" sözünden ve Erdal adından başka boşluğa asılıp sallanacak ne kalacaktı?

Ne, ünü İtalyalara varan bir ressam kızın, çocukluğunu üzerinde kapaklanıp geçirdiği piyanosunu, evlenince çamaşır makinesi alabilmek için satması; sonra kelleşlik ederek onu yarı yolda bırakan kocasının çamaşır makinesini de beraberinde götürmesi ve hepsinin üstünde de bu makinede, kocası ile evlenen kadının, piyanosunda bir zamanlar Schumann'ın Rüyası'nı çaldığı ilk sevgilisinin flörtlerinden birisi oluşu, artık arabayı eskisi kadar etkiliyemiyordu.

Servise girdiği ilk günlerde, ağaçtan düşen bir yaprak için bile ağlayabilen araba, zamanla yoğunlaşmıştı. İzmit körfezinde batık Üsküdar gemisinden su üstüne fırlayan heykel figürleri gibi olmuş insan cesetleri, yıkılan Küçükyalı sinemasının çöküntülerinde, Sirkeci infilâkında, buldözerlerle ceset toplan-

masını görmüş, bunları kanıksayarak bütün inceliklerini yitirmişti.

Ve artık ne de, fesliyen çiçeklerinin beyaza boyanmış teneke kutuları ile, gecesefaları ile dolu Anadolu evlerindeki avluların huzurlu kokuları, arabaya hayatı sevdirebiliyordu. O, bütün ömrünce cesur sürücüler elinde, azgın atlar tarafından çekilmek ve dibi görünmiyen uçurumlarda paramparça olmak istemişti. Bunu bile, kendisine çok görüp de, bir küçücük bataklıkta şerefsizce çürümeğe mahkûm eden kaderine ve Tanrısına yarısı sulara gömülmüş dört tekerleği ile isyan etti ve "Bazen Tanrı bile adaletini dağıtırken yanılıyor!" dedi.

Picasso

KÖYÜNE DÖN KAMBUR

"Sen artık işe yaramazsın, Kambur," demişlerdi. "Sende iş kalmamış, için geçmiş senin." Kambur'un kedi gözü gibi sarı gözleri kıvılcımlanmış, tütünden sararmış dişleri kısılmış, bir haftalık yarısı kırlaşmış sakalının altındaki kirli yanak derileri ince bir hat meydana getirmişti. "Artık köyüne dön," demişlerdi. "Çoluğunun çocuğunun yanına dön." Kambur ses etmeden sobanın yanına oturmuş, gözlerini altmışaltı oynıyanların gidip gelen kâğıtlarına dikmiş, onlara kendinde daha iş olduğunu göstermek için düşüncelere dalmıştı.

Ondördüncü gündür Enayi Meydanı'ndan eli boş dönüyordu. Gün doğmadan herkesten önce kalkıp gidiyor. Kuşluk vaktine kadar, sabahın ayazının iliklerine işlemesine aldırmadan, inşaat ustalarının, yol çavuşlarının, amele başılarının gözlerine umutla bakıyor. Sonra "Sen, sen..." diyen parmağın kendi üzerinde hiç durmadan bir başkasını gösterdiğini görerek acı duyuncaya kadar dişlerini sıkıyordu.

Köyden geleli üç yıl oluyordu. Köydeki üç-beş dönümlük tarla, dört çocuğu ve karısı ile geçimlerine yetmiyordu. O da birçoklarının yaptığı gibi, üç yıl önce harmanı kaldırdıktan sonra kente inmiş, birkaç kuruş biriktirip biraz daha tarla almayı, hattâ bir çift de öküz almayı aklına koymuştu. Kentte çalıştığı sürece biriktirdiği paraları, bayramlarda, düğünlerde köye gittiğinde karısına veriyor, o da büyük bir titizlikle, yüklük altlarına, ocaklık gözlerine saklıyordu. Hep tetikteydiler, birisi tarla satacak olsa, güclerinin yettiği kadarıyla hemen alacaklardı. "Biraz daha çalışmalıyım," diyordu Kambur. Gerçi yeteri kadar para biriktirmişlerdi ama, ha deyince kimse tarlasını satmıyordu ki. Hem ona git dedikleri sürece o hiç bir yere gitmezdi. Ne zaman kendi gitmek isterse o zaman gidecekti. Aylıkçı olarak çalışacak bir iş bulabilseydi; kereste depolarında, odun depolarında çalışacak.

Köyden ilk geldiklerinde, dört kişiydiler. Nasıl sarılmışlardı birbirlerine! Daha geldikleri gün içlerinden Celil, şimdi oturdukları odanın bitişiğindeki bıçkı deposuna aylıkçı olarak girmiş, deponun yazıhanesi olarak işe yaramıyan bu odayı da dördü paylaşmışlardı. Celil depoda çalışıyor, onlar da

sabahları Enayi Meydanı'na gidip iş alıyorlar, akşama tekrar buluşuyorlardı. İnşaatlarda üç günlük, bir haftalık, hattâ aylık iş alıyorlar; harç karıyorlar, tuğla taşıyorlar, kum kamyonlarına kum yüklüyorlar, taş ocaklarında taş kırıyorlar, akşamları da bu küçük odayı ve yemeklerini paylaşıyorlardı. İş bulamadıkları günler çok oldu. Aldıkları gıdanın, giydikleri giysinin sıcak tutamadığı bünyelerini, soğuğun kırbaç gibi ısırdığı günler oldu. Ama onlar, katlandıklarını düşünmeden yalnız günlük güçlerinin karşılığını beklediler. Çoğu zamanlar bu güçlerinin karşılığını da alamadılar. Ya iş verenler parayı dağıtmadı, ya ustabaşı yevmiyelerini kesti, ya da daha sonra vermek üzere salladı durdu. Ama bütün bunlar ona şu günkü durumundan daha acı gelmemişti.

Kurban, "iki giderim," deyince Kambur irkilerek ona baktı. Sağlam vücudu, kanlı yüzü, neş'esi içini alev gibi bürüyen kıskançlığını biraz daha arttırdı. Kurban, yerdeki tahtanın üzerinden, köşeleri kırılmış, her bir yanı yırtılmış, arkalarındaki ve yüzlerindeki renkleri dökülmüş oyun kâğıtlarını topladı. Kambur'a döndü:

"Bu el bitireceğim," dedi. "Var mısın benimle?"

"Canım oynamak istemiyor," dedi Kambur.

"Senin için geçmiş," dedi öteki. "İsteseydin yüz gram lokumuna oynardım seninle," durdu. "Hem de peşin, gidip almacasına." Elindeki desteyi bıraktı: "Kes," dedi karşısındaki Üzeyir'e. "Bu el işin bitik."

Kambur ses etmedi. Sobanın yanından aldığı bir tahta parçasını altında binlerce besili pirenin kaynaştığını bildiği taban tahtalarının yarığına soktu, tozlu tabanı karıştırmaya başladı. Celil, sobanın yanında, tencerenin başında dikiliyordu:

"Bizim Berduş dün gece gene gelmiş," dedi. "Bayağı meraklanmağa başladım. Yüzünü hiç göremedik daha. Bir kıstırsam iyi bir patakhyacağım ama, daha biz kalkmadan tüyüyor. Talaşların canına okumuş gene."

Üzeyir, Kurban'ın dağıttığı kâğıtları alırken: "Sıcak tutmalı her'al talaş," diye karıştı. "Biz burda döşeğin içinde donalım. O gelsin, talaşın içinde yatsın."

"Bir gece nöbet tutacağım namussuza," dedi Celil. "Amma ve lâkin ne zaman geleceği belli değil ki."

Celil, elindeki tahta kaşığı, soğuk suyla yıkandığı, bazan yıkanmağa bile lüzum görülmediği için kenarındaki kıvrımda un ve yağın perçinleştirip, sarımtırak gri bir şerit meydana getirdiği, tencereye daldırdı. Bulanık sıcak suyun içinde yüzen humur parçalarından birini yakalayıncaya kadar ka-

rıştırdı. Dumanı tüten kaşığı ağzı hizasına gelince üfledi. Önce dilini değdirip, sonra içindeki tek hamurlu suyu höpürdeterek içti. Usta bir aşçı gibi, ağzını birkaç defa şaplattı.

"Biraz da bulgur salacağım ben buna," dedi.

Kurban, oyun kâğıtlarını bir elinden diğerine aktararak: "Elliyedi, altmışbir, altmışüç, Ooo... yetmişüç... biter. Sal, sal..." diye yetişti. Sonra Kambur'a döndü: "Hadi var mısın? Senin işini de iki dakkada bitirevereyim gel," dedi. Kambur, elindeki tahtayı yarıktan çıkardı. Dalgın dalgın ona baktı:

"Git işine be," dedi. "Canım oynamak istemiyor dedim ya sana."

Öteki:

"Yüz gram lokumuna dedik ama," diye üsteledi. "Her zaman öter durur dun da..." kesti. Bunun Kambur'u kışkırtacağını sanıyordu. Ama Kambur aldırmadı. Cevap bile vermedi.

"Senin için geçmiş," dedi öteki.

Kambur da bunu düşünüyordu. Gerçekten içi geçmiş miydi? Oysa hâlâ kendini dinç, hattâ ilk günlerdekinden işe daha yatkın buluyordu. Ne var ki, bir ay kadar önceleri güç iş bulmaya başlamış, nihayet ondört gün önce de uzun zamandan beri ilk defa işsiz dönmüştü. İlk günler pek aldırmamış, sekiz-on gün olunca, endişelenmiye başlamış, sonraları da devam edince iyiden iyiye bozulmuştu. Her gün ustalar, çavuşlar ona biraz daha sert, biraz daha aceleci ve somurtkan gelmeye başlıyordu. Biliyordu şimdi kışa giriyorlardı. Köyünde işini bitiren çalışmaya geliyordu. İşler azalmış, işçi çoğalmıştı. Daha önceki yıllarda da olmuştu aynı şeyler ama, bu kadar uzun bir süre işsiz kalmamıştı.

"Enayi Meydanı", kentin orta yerinde, büyük bir meydandı. Ameleler oradan iş alamadan dönenlere, işsiz kalışının sebebi ne olursa olsun, sanki iş almak açıkgözlükmüş gibi, enayi gözü ile bakıyor ve meydana da bu ismi veriyorlardı. Sabahın erken saatlerinde kaynaşmaya başlardı "Enayi Meydanı". Sonra sonra azalan amelelerin yerini okullular, memurlar alırdı. Kambur, her gün seçilme bittikten sonra, geriye kalmış zayıf, sakat amelelerin biraz daha arttığını görerek onlara tiksintiyle bakar, ertesi sabah kendi yerini alacak güçlü kuvvetlilere içindeki kini belli etmek, her birini ısırmak için fırsatlar arardı. Kuvvetliler iş bulmakta güçlük çekmiyorlardı. Zayıflar, sakatlar ve köyden yeni gelmiş toy çocuklar; kendilerini birinin çağırmasını beklerken, günlük güçlerini burada satamamanın korkusu ile etrafa ürkek bakışlar fırlatıyorlardı. Gelen geçen iş adamları, memurlar, meydanın sağın-

da solunda kalmış bu üç-beş dağınık kılıklı adamın farkında bile olmadan, onların bu meydanın herhangi bir parçası olduğuna öyle alışkın bir şekilde geçiyorlardı ki; hepsi bir araya toplanıp da dağılıverseler, hayretten açık kalmış ağızlarına şüphesiz kendileri de şaşarlardı. Kambur ise bu iyi giyimli adamlara bazan ilgiyle bakar. Melez unundan yapılmış ekmek dilimini gevelerken, öğleyin yine aynı ekmekle üç-beş zeytin, ya da bir parça helvayla karnını doyuracağını, onların sıcak yemekler yiyeceklerini bir esinti halinde kurardı. Ama bunun neden böyle olduğunu düşünmezdi. Neden bir kısım insanlar sürünürken, bir kısmının onları görmeden ezip geçtiklerini bilemezdi. Yalnız bilirdi ki; onlar, kendilerini hep görmeden geçeceklerdi, ve onlar sıcak yemekler yerken, kendisi kuru ekmek dilimini geveliyecekti. Kendileri de akşamları yemek pişiriyorlardı ama, ya bulgur, ya da makarna; bazan da bugün Celil'in yaptığı gibi, ikisini karıştırıyorlardı.

Kambur olduğu yerde kıpırdandı. Saçmasapan şeylerle kafasını yorduğunu anladılar mı, diye arkadaşlarına baktı. Herbiri kendi halindeydi. Celil hâlâ tencereyi karıştırıyordu. Kurban, elindeki kâğıtlarla oynuyor, bütün hepsini tersinden tanıyıp tanımadığını kontrol ediyordu. Üzeyir, köşeye yığılı yatak denklerine dayanmış, yatakları örten çulun kıllarını çekiştiriyordu. Yatak denkleri, erzak torbaları odanın yarısını kaplardı. Zaten küçücüktü oda; otururken bile zor sığışıyorlardı. Duvarlarındaki sıvaları dökülmüş, küçük, altı camlı penceresinin iki tek sağlam camından gayrisine boydan boya çimento kâğıdı çakılmıştı. Sobanın borusu duvara ve tavana yakın olduğundan, boru boyunca duvarda ve tavanda siyah bir iz kalmıştı. Soba çok yanmaktan, kapakları dökülmüş, yanarken düşen ateş ve kül, önündeki tahtaları yer yer yakmıştı.

Celil, Kurban'a döndü:

"Şu tahtayı koy da, ekmeği kes," dedi. "Bu oldu."

Kurban biraz önce üzerinde oyun oynadıkları tahtayı ortaya sürdü. Yerinden kalkmadan, yatak denklerinin yanındaki çuvallardan birine elini soktu, bir somun ekmek çıkardı. Camın kenarında duran bıçağa uzandı.

"Ne somurtuyorsun orda?" dedi Kambur'a

Kambur'un kedi gözleri hınçla parladı.

"Hadi uzan da, şu kaşıkları al," dedi yine Kurban. Kambur, sobanın kenarında duran kaşıkları aldı, tahtanın üstüne koydu. Celil tencereyi indirdi.

"Bırakın dırlanmayı da sokulun," dedi. "Ne oluyor? Deminden beri hırlaşıp duruyorsunuz. Sen de köye dönsen gay-

ri iyi edersin gibi geliyor bana. Gene de ben karışmam ama, onbeş gündür burda yatıyorsun. Köye git de, karının, çocuklarının yanında yat. Bizim burda çektiğimiz zebillik yetiyor, sen bari çekme."

Kambur iyice içlendi. Celil şimdiye kadar ona böyle dememişti.

"Daha bende iş var Celil ağa," dedi. "Biz ölmedik daha. Ama böyle demen bana, gücüme gidiyor."

Bunun üzerine, hepsi sustu. Bulanık sıcak suyun içinde yüzen makarna ve bulgur tanelerini yakalamak için salladıkları kaşıkların sesinden başka ses duyulmadı. Yemekten sonra Celil'le Kurban altmış altıya kapıştı. Üzeyir, sobanın kenarına büzüldü. Kambur kalktı:

"Ben mozaylkçilerin yanına gidiyorum," dedi. Kapıyı açıp çıktı. Ötekiler oyunlarına devam ettiler. Mozaylk deposu, bıçkı deposunun hemen arkasındaydı. Biraz ileride başka bir bıçkı deposu daha vardı. Üçü de aynı tipte, üç tarafı açık, yoldan tarafta yazıhaneleri olan, yolun üstleri ve birbirlerine dönük yüzleri kapalı olan depolardı. Mozaylk deposunda çalışanlar da aynı köylüydüler. İki kişi oraya devamlı yerleşmiş, iş olduğu günler de, olmadığı günler de yevmiyelerini almak üzere anlaşmışlardı. İş olduğu günler canavar gibi ağzını açmış, dişleri arasına yem bekliyen koca makinenin taktak'larına taş yetiştirmek için biri balyoz sallarken, diğeri de kürek sallıyordu. Akşama doğru her ikisi de bembeyaz toza bulanmış, ağızları, genizleri tozdan pıtıraklaşmış tulumbaya koşuyorlardı.

Kambur, onların yanında oturduğu sürece de hep aynı şeyleri düşündü. Konuştu, sorulara cevap verdi. Verdi ama, kafasındakileri bir türlü söküp atamadı. Kambur'da iş vardı daha. Bunu onlara gösterecekti. İnşaat ustalarının küfürü ağzından eksik olmıyan pis suratları, yol çavuşlarının aceleci hali gözlerinin önünde uçuştu durdu. Birini yumruklamak için yumruğunu salladı. Birinin gırtlağına sarılmak için iki eliyle havaya fırladı. İş vardı daha Kambur'da. Eğer tek'e tek dövüşecek biri çıksaydı karşısına; onlara harç karmaktan, balta, kürek sallamaktan kayışlaşmış pazılarının kuvvetini gösterirdi. Düşündükçe kafası örümcekleniyor, gerilen sinirleri ikide bir kollarını, ayaklarını oynatmasını gerektiriyordu.

Mozayik işçilerinin ertesi günü işi yoktu. Geç saate kadar oturdular. "Bizimkiler çoktan uyumuştur," diyerek Kambur kalktı. Daha Kambur çıkar çıkmaz da ötekiler ışığı söndürüp peykelerinin üstüne kıvrılıverdiler. Kambur dışarı çı-

kınca bir an durdu, etrafına bakındı. "Acaba bizim Berduş geldi mi?" diye düşündü. İçinden garip bir his, onu depoya, arka taraftan girmeye itiyordu. Geldiyse bu hınzır, onu arkadan kıstırmalıydı. Sessiz adımlarla deponun arkasına doğru yürüdü. Karanlıkta bir şeye çarpıp gürültü etmemek için gözlerini dört açıyordu. Deponun arka tarafı yarım kapalıydı, raylara kadar uzanan tahta perde, orda talaşların yığıldığı bir köşe meydana getiriyordu. Eğer rayların üzerindeki araba makineye yakınsa Berduş'un dört tarafı da çevrili olacaktı. Kambur bunu düşünerek, sac levhaların, tenekelerin, oraya buraya yığılmış ağaç kütüklerinin arasından ses etmeden geçti. Rayların yanına geldiğinde, arabanın karaltısının makinanın yanında olduğunu gördü. Kayış da çıkarılmamıştı; bu sebeple motorla makina arasındaki geçitte kapalı oluyordu. Hoş, zaten Berduş o taraftan kaçamazdı. Kayışın arkasında yığılı yeni biçilmiş tahtalar o tarafı kapatıyordu. Kambur, tahta perdeyi yavaşça döndü. Gürültü ederek hem Berduş'u kuşkulandırmak, hem de arkadaşlarının uyanıp ona yardıma gelmelerini istemiyordu. Onlara Kambur'da iş olduğunu gösterecekti; yeter ki Berduş gelmiş olsun.

Berduş biraz önce gelmiş, talaş yığınının kenarını elleriyle eşerek, girebileceği kadar bir oyuk açmış, sonra bu oyuğa yerleşerek, üstünü tâ boğazına kadar talaşla örtmüştü. Önünde beliriveren karaltıyı görünce birden fırladı. Aynı anda Kambur da onu gördü. Ellerini yana açıp kamburunu biraz daha eğerek döndü. Eğer Berduş hiç kıpırdamamış olsaydı. Kambur belki de onu bulamıyacaktı. Belki gelip talaşların üstünü yokhyacak, orasını burasını dürtükliyecekti. Ne var ki, Berduş, Kambur'un kendini gözetlediğini sanmış, talaşın içinde anî bastırılmaktan korktuğu için birden fırlayıvermişti. Zaten Kambur'un gelişi hırlı bir geliş değildi. Sessizce pusarak gelmişti. İki tarafı kollayışından onu aramaya geldiği belliydi. Yazıhaneden tarafa seri bir göz attı, kimseyi göremeyince, tekrar Kambur'a baktı. İlk fırsatta kaçmak için hazırlandı. Tek çıkış yolu Kambur'un olduğu taraftı. Kambur'un boş mu, dolu mu olduğunu kestiremiyordu! Kambur da Berduş'un talaşın üstünde dikilen karaltısına bakıyordu. Şimdiye kadar hiç görmedikleri, yalnız sabahları dağıttığı talaştan geldiğini anladıkları, bu adam kimdi? Neyin nesiydi? İşe yarar bir adam olsa, böyle sessizce gelip buralarda yatmazdı! Eğer bu adamı yakalarsa, iyi bir iş yapacağına olan inancı daha da artmıştı. Şimdi gözleri hırsla parlıyordu. Sanki bütün işsizliğinin sebebi bu adamdı. Kendine yapılan bütün haksızlıkların kaynağı buydu. Onun sırtından kazanılan bütün ek-

meği bu yiyordu. İşte şimdi hepsini bir anda köşeye kıstırmıştı. Hepsini birden yoketmesi için aralarında iki adımlık bir açıklık ve onu yıkması için yapacağı bir hamle kalmıştı. Ani bir hareketle, deminden beri ayağına değdiğini hissettiği, ağaç manivelâya uzandı. Aynı anda da Berduş, iki eliyle kocaman bir avuç talaşı Kambur'a savurarak, ileri fırladı. Ama Kambur daha ne olduğunu anlamadan, sadece Berduş'un kaçacağı sezgisiyle, manivelâyı bırakarak goluna doğru yattı. Berduş'un ayakları Kambur'a dolandı, ikisi beraber yuvarlandılar. Berduş bunu hiç beklemiyordu, elleriyle tutunacak bir yer arıyarak Kambur'a sarıldı. Kambur, gözleri talaşla dolu, tam gücle boğuşmuyor, gözlerini silmek için dayanılmaz bir istekle çırpınıyordu, bir yandan da Berduş'un kendini toparladığını farkederek, biraz sonra üste çıkıp, kaçıp gideceğinden korkuyordu. Sağ kolu kıpırdatamıyacağı şekilde ötekinin altında kalmış, sol koluyla da onu zararsız bir şekilde belinden kavrıyabilmişti. Berduş bir yandan Kambur'un gırtlağını ele geçirmeye çalışırken, bir yandan da sol dizini toplamaya uğraşıyordu. Dizini tam Kambur'un karnının üstüne çektiği anda, Kambur sol kolunu aniden gevşetiverdi. Kısa bir an meydana gelen boşluk, Berduş'u, Kambur'un soluna doğru iterken, Kambur da kendi sağına doğru fırladı. İkisi de sendeleyip, sıçrayarak ayağa kalktılar. Şimdi Berduş yine iç taraftaydı, Kambur sulanan gözlerini zorla aralıyarak karşısındaki hayale baktı. İkisi de hırsla soluyorlardı. Berduş kapana kısılmış bir kedi gibi hasmını ne pahasına olursa olsun, ezip geçmeyi göze almıştı. Anlıyamıyordu! Bu adam kendisinden ne istiyordu? Niye bağırıp yardım istemiyordu? Niye kendisine böyle öldürücü saldırıyordu? Ne yapmıştı? Sadece gelip şuracıkta talaşların içinde uyuyordu. Dışardaki hasımlarından biri olamazdı. Yoktu zaten; kimseyle bu derece bir düşmanlığı yoktu. Kambur'un eğilmiş, iki yana sallanan kollarıyla onu gözleyişine baktı. Ve saldırmasını bekledi. Kambur yine biraz önceki hareketi yaparak manivelâyı kavradı. Fakat bu defa Berduş davranmadı. Bekliyor, Kambur'un şimdiden sonra yapacağı hareketleri kaçırmamağa çalışıyordu. Elini yavaşça cebine soktu. Kambur, onun sessiz bekleyişinden, kaçmak için yeni bir fırsat kolladığını sandı. Ama en ufak bir davranışta odunu bütün gücüyle indireceğini tasarlıyarak, elindekini sımsıkı kavradı. Şimdi ikisi de, birbirlerinin yapacağı hareketi kolluyorlar, en uygun karşı hareketi yapmak için bütün adaleleri ve sinirleriyle hazır bekliyorlardı. Kambur'un gözleri hâlâ yanıyor ve sulanıyordu. Onun içindir ki, dişlerini biraz daha sıkıyor, biraz daha kinle hasmına saldırmak

için hazırlanıyordu. Elindeki manivelâyı yavaşça yukarı kaldırdı ve ani bir saldırışla Berduş'a yüklendi. Kolu daha havadayken, -şırak- diye bir sustalı çakının açıldığını duydu. Ama olanlar o kadar kısa zamanda olmuştu ki; kaldırmış olduğu odun, hızla Berduş'un sırtına inerken, aynı anda da karnının sol tarafının yandığını hissetti. İndirdiği odunu bir daha kaldıramadı. Dudaklarının arasından sadece bir "Ihh..." sesi çıktı. Elleri gevşedi. Gözleri alev alev yandı. Berduş'un ayakları arasından fırlamasıyla da olduğu yere diz üstü çöktü. Elleri bıçağın açtığı yaranın üstüne kapandı. Sıcak, yapışkan sıvının parmaklarının arasından kemerinin altından kasığına doğru aktığını hissediyordu, tısılar gibi: "Kalleş..." diyebildi. "Kahpenin doğurduğu..." Kinle, acıyla kıvrandı. Yutkunmak istedi, yutkunamadı. Ağlıyamıyordu da. Bıçağın acısından çok, içindeki yara onu kahrediyordu. İşte bir defa daha yenilmişti Ona haksızlık edenler bir defa daha galip gelmişlerdi. Kurban'ın canlı, neş'eli yüzü, inşaat ustaları yol çavuşları gözlerinin önünde uçuşuyor, hepsi kahkahalarla gülerek: "Köyüne dön Kambur, sen artık işe yaramazsın," diye haykırıyorlardı. "Köyüne dön, Kambur... Köyüne dön, Kambur..."

Ellerini yaranın üstünden çekti. Kanın ımıl ımıl aktığını hissediyordu. Acısı yavaş yavaş azaldı. Yenilgiyi kabul etmişti. İnanıyordu artık, güçüler her zaman haklıydılar. Yerinden kalkmak için son bir güç sarfetti. Ayağa kalktığında, gözleri kararıyor, uçuşan hayaller "Köyüne dön, Kambur... Köyüne dön, Kambur..." diyerek kayboluyorlardı.

"Kalleşler," dedi kusar gibi. Tükürdü. "Kalleşler," dedi. Tahtaperdeyi dönerek tarlalara doğru yürüdü.

İNANÇ, Remzi

HAMAL

Adam, bir büyük dükkândan aldığı eşyaları, hamalın sırtındaki küfeye bir bir aktarıyordu. Hamal hiç sesini çıkarmadan doldurulan öte-berinin son bulmasını bekliyordu.

Adam, hamala:

— Tamam paşam, dedi, hadi gidelim.

Hamal önce bir yekindi, zorla doğrulabildi.

Adam önde, hamal arkada, yürümeğe başladılar.

Adam arada bir, arkasına dönüp, çaktırmadan hamala bakıyordu. Oysa, hamal ikibüklüm bir halde, kendisini izliyordu. İkibüklüm bir görünümü belirleyen hamal, sezgisiyle izliyordu.

Adam, izlendiğinden ötürü bir sevinç duyuyordu. Sevincini yudumlarken, hamal kendisine yetişmiş oluyordu. Belirsiz bir hoşnutluk içinde:

— Surdan gidelim canım! deyip, hamalın görünümünü değiştiriyordu.

Hamal, adamı izliyordu.

Ortalık iyice sıcaktı. Adam "zorlu sıcak" dedi kendi kendisine. Zorlu sıcak.. Olur muydu?.. Yani ne demek oluyordu şimdi?.. Güneş zorluydu, güneş güçlüydü.. Offf.. HAVA ZORLU SICAKTI.

Adam deminden beri, kendisine ait olan, kendisini uslu uslu, karşı koymadan, itiraz etmeden izliyen adamın yüzünü merak etti. Haklıydı ama, ya kendisi dalgın dalgın yürürken, hamal da bir köşeye sapıverirse?.. Gitti-gider aldığı öte-beri. At arabası, ya da otomobil değil ki, plâka numarasını alsın. Alsın da koğuşturusun. Onun'çün, hiç olmazsa hamalın yüzünü görmeli, tanımalıydı. Durdu. Hamal da gelip adamın durduğu yerde durdu. Başını kaldırmıyordu. Şimdi hangi yana gidilecek diye adamın yol göstermesini ikibüklüm bekliyordu. Gelgelelim adam, tuhaf kaçar diye eğilip de bakamıyordu hamalın yüzüne. Yalnız gördü ki, hamalın kasketinden süzülen ter, alnından şakaklarına iri iri iniyordu.

— Şurdan gidelim!..

Adam yine önde, hamal yine arkada yürümeğe başladılar.

Bir sürü cadde, sokak geçtiler. Bir sürü arabaların gelip geçmesini beklediler. Adam önde gidiyordu, hamal onu izliyordu. Ortalıkta felâket bir Temmuz öfkesi kuduruyor, sıcak sıcak soluyordu. Ve de zorlu soluyordu.

Adam, bir yere geldiğinde, bir tedirginlik duydu. Bir tatsızlık, bir yorgunluk, bir susamışlık, bir pis uyuşukluk. "Neden?" diye sordu kendi kendisine. Havanın sıcaklığından mı? Sanmıyordu. Sıcaksa bir dolu sıcak görmüştü şimdiye dek. Peki neydi? Adam izlendiğini ayırdetmekle, sıkıntısının nedenini de bulur gibi olmuştu. Adam izleniyordu. Onu biri, hem de yüklü, ağır biri izliyordu. Nereye giderse, o da geliyordu. Bir yerde durduğunda, o da duruyordu. Bu neden böyle idi?..

Adam bir ara yine kaçamak geriye baktıktan sonra düşündü:

"Acaba küfeye birkaç parça daha eşya koysaydım, hamal ses çıkarır mıydı?.."

Hamalın sesi nasıldı acaba?.. Sesi var mıydı ki?.. Konuşsaydı bir kendisiyle. Peki ama, ne sorsaydı?..

— Hava çok sıcak, değil mi?

— Yükün çok ağır mı oldu dersin?

— Kaç yıllık hamalsın?

— Okuman yazman var mı?

— Evli misin? Kaç çocuğun var?

— Hemşerim, sen nerelisin?

— Gideceğimiz yere az kaldı. Dişini biraz daha sık. Kusura bakma.

Adam bunları kafasından geçirirken utandı. Çok ayıp, dedi, kendi kendisine. İçinden bir ses karşılık verdi:

— Peki efendi, ayıptır da, bu düşündüklerin, demin ne geçiriyordun kafandan? "Şu elimdeki çantayı da küfeye koysa mıydım?"

Adam önde yürüyordu. Hamal da ardısıra.

Karşı kaldırıma geçeceği sırada adamın canı birşey içmek istedi. Dayanılmaz bir susuzluk duydu. İlerde küçük bir büfe ilişti gözüne. İyi, dedi, oradan içeriz. Sonra gözleri parıldadı. İnsanlara yararlı bir iş yapmak, yoksulları doyurmak, haksızlıklara, kalleşliklere karşı durmak, halkı soyanlarla, sömürenlerle savaşmak çabası sırasında duyulan bir duyguyla göğsü kabardı adamın. Hamala da gazoz ısmarlıyacaktı!.. Böylelikle, bu zorlu sıcakta gazozu içen hamal, serinliyecek ve sevinccekti. Belki de, belki değil yüzde yüz, konuşacaktı da. Adam, hamalın sesini duymuş olacaktı. Aman ne iyi. Adımlarını sıklaştırdı. Geriye baktı, hamalda büyük bir değişiklik yoktu. Hiç değişiklik yoktu. Gazoz içecek adam hali hiç yoktu.

Adam kendi kendisine:

— Şimdiye dek hangi müşterisi ona birşey, örnekse gazoz ısmarlamıştır? Adam belki gazoz içmez. Olur a! Sormalı kendisine, ne içersin? diye..

Sonra düşündü ki adam, bunları da fazlaca şımartmamalı. Böylesine sıcak bir havada, gazoz en iyisinden de iyidir doğrusu.

Büfeye yaklaşıyorlardı. Hamalın o anda ne büfeden, ne de adamın büfe ile ilgisinden hiç mi hiç haberi yoktu. Hamal şu nda bir yükü taşımakla görevliydi. Görev ve yük; yükle adam; adam, görev ve yük. Hepsi bir anda büfeye dolduklarında, hamal bir iyice şaşırmıştı. Bu şaşkınlığı sırasında kendisine uzatılan gazoz şişesini alıp, ağzına götürmüştü. Hani, yalandan:

— Aa.. İstemem!.. demediği gibi, şişeyi geri verirken de, teşekkür bile etmedi.

Adam, içinden:

— Amma da kaba herif ha!.. diye geçirdi.

Kimbilir hamal, gidip arkadaşlarına nasıl anlatacaktı bu gazoz olayını?.. Belki de güleceklerdi öteki hamallar, adamın bu hovardalığına. Ama neden kötümser oluyordu yani? O hamallar arasında biri de çıkar:

— Helâl olsun, erkek adammış doğrusu! diyebilirdi.

Hamal, ikibüklüm idi ve serbest sağ elinin tersiyle gür bıyığını sıvazlıyordu.

Yürümeğe başladılar. Adam yine önde yürüyordu ve canı sıkılıyordu. Canı şimdi daha çok sıkılıyordu. Tutmuş, hiç işi gücü yokmuş gibi, kendini hamalın yerine koymuştu. Sanki hamalın yükünü kendisi taşıyordu. Farkında olmadan neden ikibüklüm yürüdüğünü, daha çok terleyip, daha çok soluduğunu bilmiyordu. Oysa, adam önde, hamal arkadan geliyordu.

K., Tarık Dursun

KOF DEMİR

Utrillo'lu sokak, bir koşu sonunda Dufy'li bir deniz kıyısına varıyordu. Alacası yitik, açık yelkenleri rüzgâra karşıcı çıkmış; denizin mor kıpırtısında, yenilekomuş bir umudu sürdüren üç delirgin yelkenli, odayı gözlüyorlardı: Bir duvardan öbür duvara ara boşluğu, sokak dolduruyordu. Kibar, aksoylu bayanlar, eşdeğerli baylarla sokaktan şimdi geçmişlerdi. İnce bir lâvanta çiçeğinin geçmez gıcıklı kokusu havada asılı kalmıştı. Acısı daha dinmemiş günlükte, koyulmalara yönelmiş kan; sokağın yalnızlığını çekmiş çevirmiş, sarıp sarınalamıştı, bırakmıyordu.

Çok uzaklarda, haritaların enlemleriyle boylamlarının ötesinde kalmış karanlıklar içinde, sabahla şaşırtıcı bir güzelliğin savunucusu oniki boğumlu kırmızı narçiçekleri; odanın ortalık yerinde kulakları doldura boşalta, çıtır çıtır açıyorlardı. Göbeklerindeki kara çekirdekleri ergendiler, ha şimdi patladı, ha şimdi patlıyacaklardı.

"Duyuyor musun?" dedim.

"Neyi?"

Duymuyordu.

"Hiç birşey mi?"

"Hiç birşey.." dedi.

Narçiçekleri, günebakana döndüler: Kırmızı gitti, derken, günebakanın kara-donuk, göz burup günü çevrelemiş sarılığı odayı şavkladı.

Bekledim.

"Bakayım sana..."

Çevrildi, baktırdı.

İki yuvarlak, kocaman iki atkestanesi; aydın bir suyun eşiğine gelmiş durmuştu. Dikenleri yoluktular, kirpiklerden başlarını almışlar, suda yankılana yankılana kaşlara doğru gidiyorlardı. Suyun ardında, karları hiç erimemiş sıra dağlar uzanıyordu. Gençtiler, belgindiler, ormanları onura kesikti. O belginlikte uzun eşkiyalar, omuzlarında, ağızlarına mermi sürülü, tık soluk tüfekleriyle dağları tutmuşlar bekliyorlardı. Dağların doruklarını kimseler bilmiyordu. O insanı soğutan,

yabansı kılan ürpertili dorukluk; olsa olsa, uzun, o tık soluk tüfekli eşkiyalardan gelirdi. Gün batımında, susamış, kurtulmaların dışında, çatal boynuzlu, av şölenlerinin unutulmaz ay gözlü karacaları gibi hep ürkek, yalnız fakat cesur; dağlardan önce yaylalara iniyorlar, sonra ağır ama, güvenli, yıldızları gece gündüz yanık köylere vuruyorlardı. Köylere indiklerinde ormanın karanlığı onları saklıyordu, güven artıyordu, ağaçların iğne uçlu yapraklarına bel bağlıyorlar, akmaz suları akıtıyorlar, tükeniklik o akarlıktaki suda çağlayıp gürliyerek yalnızlığın ardına takılı, bir başına uzaklaşıyor, gidiyordu.

Tüfekleri suskundu. Yıllar yılının vuruşkanlığından, mermi yatağının giderek yüreği buza kesen yanarlığından yorgundular: Ağızları hep yere bakıyordu. Ufacık bir kıpırtı, ınnapları harnuplara karşı dolanan yalabuk bir kanat ürküntüsü; tüfekleri, o eski, o başı dik, o öpülesi akıtmalı alnında güneşleri yandıran yaban atlarına çevirivermekten ayrı düşmüştü. Belki hiç kimsenin bilmediği, yeni yakılmış, daha ağızlara inmemiş, üç telin sıkı sıkıya kavuşturduğu bir garip türkü, uzun eşkiyaların ayaklarına ağır ağır ağır dolanıyordu. Belki bu türkünün onmazlığıydı; getirip getirip tüfekleri suskunluğa erdiriyordu.

"Uykun var mı?"

Gözlerini indirdi.

"Hayır, hiç yok..."

Susuştuk.

"Seni tedirgin ediyor muyum?"

"Hayır.." dedim.

Ağzı kuruydu, dudakları yarık, çatlaktı. Yavaşça örttüm, kuraklığı emdim, yağmuru indirdim.

Yeniden göğsüme yaslandı. Yalınkat su, ardısıra uzanan sıra dağlar geri çekildi. Eşkiyaların yanık yıldızlı köylere yollanmış ayak sesleri dindiler. Yalnız Dufy'nin denizi kaldı. Anlamını ağırdan ağıra elinden tutarak götürmeye hazırlanmış apliklerin ölü gözü ampulleri, denizi köreltti, koyulttu. Bir Utrillo'nun sokağı kuruluydu, bırakılmamış canlılıktaydı. Köşeyi dönüverince karşıcı çıkacak bir yumuk Fransız kahvesinde aksoylu baylarla lâvanta çiçeğini cilâlı cevizden çeyiz sandıklarına ulaştıran aksoylu bayanlar karşılıklı alaca bir kanyak içiyorlardı. Buz, bardakta şıngırdıyordu. Kanyağın rengi açılıyor, buz, derecelerde döneniyor, alkol yağlanıyordu.

Soluğu düzenliydi, sıcaklığını duyuyordum: Ağzında, bir

sıra buğusu tütük diş, soluğunu önce durduruyor, sıcaklığını uçurup sonra ılıman yüzüme bırakıyordu.

Sokağın öbür yakasındaki kanyaklı kahveden tanıdık bir şarkı yükseldi.

"N'apacağız?" dedim.

Omuzlarını kaldırıp indirdi: "Bilmem," dedi.

"Yorgun musun?"

"Değilim..."

Şarkıyı öksürüğü bastırdı. Göğsünden karık, dolanlı bir ses geldi. Saçlarından tutup ayırdım, yüzünü yüzüme çevirdim. Anladı:

— Sevmiyorum o ilâcı.." dedi. "Hiç sevmiyorum, hiç.."

Konuşacakken kestirdi:

"Herşeyi unutuveriyorum içince, unutturuyor. Hiç birşeyi unutmak istemiyorum ki..."

Dudakları; yollar boyu, kendi kendilerine kalmış sonra ansızın yeniden bulunmuş böğürtlenlerin eksik morluğuna vurmuştu. Birşey demeden ellerini avuçladım.

"Soğuk mu?" diye sordu.

"Soğuk.." dedim.

"Isıtsana, n'olur!"

Parmak uçları terliydi, kaygandı. Önce o teri kurutmak gerekti. Sonra o kayganlığı iğrenmeden, korkusuzca yitirmek gerekti. Parmaklarını açtırdım, parmaklarımı aralarına geçirdim, sıktım. Öyle durduk ikimiz de.

Artık sıkıntı seli, nice sağnakların ardı sıra, utanmanın çektiği yalın vagonların tek yolcusuydu. Karşıdan, sağdan soldan, arkadan binlerce lokomotif, ölümcül bir hızda sıkıntıyı koşturup getiriyor; denizleri doldurup sokaklara taştırıyor, o taşkınlıkta, gel-git, yüreklerimizi daraltıyordu. Bir çeki taşı gibi ağırdı, taşınmazdı. Soğuktu.

"Isıttın mı?"

"Bilmiyorum.." dedim.

Parmakları parmaklarıma geçik, çekti, götürdü, öptü. Derinin açık dokusunda deminki çatlaklığı, hemen duman olup uçmuş kurumuşluğu, yok yaşlığı duydum.

"Isınmış..." dedi.

Parmaklarımı çektim. Direnmeden bıraktı, büktü, avucu kapandı.

Narçiçeklerine baktım. Günebakan büyüdükçe narçiçekleri küçülüyorlardı, gramofon çiçeklerine benziyorlardı. Sıkıntı treni narçiçeklerinin üzerine yürüyordu. Ezip ezip geçiyor, ardından kalan demir raylar, donuk çelikten kan kırmızı çeliğe çevriliyorlardı.

Saati düzeltti, yüzüme baktı.

"Artık gideceğim..." dedim.

O zamandı, herşey dindi: Gözlerinin suyuna vuruk sıra dağlar, hemencecik başlarını dikelttiler. Çok sürmedi, dağların yayan, o uzun eşkiyaları, beklenmedik sarılmışlık içinde, yitik, kuşkulu, bir ibibikten daha yalan; tüfeklerine sarıldılar. O kısacık, o bir çakıp sönme süresinde, hepsinin de tetiklere parmak geçirdiklerini gördüm.

Güldü. Vurulu bir güz gülüşüydü. Gök kapanıktı, yağmurun kokusu öncü çıkmıştı, ikimizin de bildiği bir yerden, bir yücelikten sapsarı bir yaprak düşüyordu.

"Seni hep tedirgin ediyorum zaten..." dedi.

Ağzı durdu, titredi.

Kavgaya, ikimizi de birbirimize daha sıkı itecek o yangınlı boşluğa hazırlanıyorduk: O boşlukta daha belirgindik, daha utanmazdık, daha erkek, daha kadındık. O zamandı. İşte eski hep yeniye dönüyordu; bir saat öncesi, bir dakika öncesi, geçmiş; ayrı ayrı, bağıntısız, kör yaşantılar; o ânın hızında alı al, moru yine al, yenibaştan, ortak yaşamalara varıyordu.

Sustum. Yorgundum da ondan. Yeniktim de ondan, elden ayaktandım.

Kalktım, ceketimi arandım, gömleğimin düğmelerini, ceketsiz, ağır ağır ilikledim. Düğmenin soğukluğu, ellerimi ağırlaştırıyordu.

Uzandığı yerden kıpırtısız bakıyordu. Balkon kapısı açıktı. Çalgılı bir yeşil, perdelerden bağırıyordu.

Birşeylerin, nasıl ama anlatılamaz, sözsüz ama bilincin hemen yanı başında alay alay; beklenmedik bir kırılılışta çatlak verdiğini, sonra sonra çatlağın kırığa yöneldiğini ikimiz de duyuyorduk. Demir; o gösterişli, o aşkın yırtılmaz, kırılmaz, uyumaz, onmaz, o hiç ölümsüz dayanıklığında; kofa, kendini kaygısız, kayıtsız bırakıvermişti.

Bundan öte artık cılız demirde, aşkın enez hasadı devşirilmezdi. Güz gelir geçer, aklı bulutlar karınları şişkin, demirin bunalık yüzüne eğilir; aranır aranırdı. Yeşili aşklı güz ağaçları, yeşillerini demire ayırırlardı. Demir, yeşile her zaman açtı, doymazdı. Buzları çözülmemiş toprakta, sevici yüzlü, çirkin, yozlu kasımpatları açardı. Ölülerin yağlı, kuru, duygusuz elleri kasımpatlarını saplarından hayınca kırarak vazolara, vazolardan anılara çelenklik toplarlardı.

Ceketimi vermedi, ben aldım. Konuşmasız giydim. Ayağa kalktı, yanıma geldi durdu. Bir kezcik olsun gözlerime baksaydı, gitmezdim, kalırdım. Yenilmeyi ikimiz de paylaşamı-

yorduk, yeni alışkanlıklara ikimiz de karşıcı çıkıyorduk.

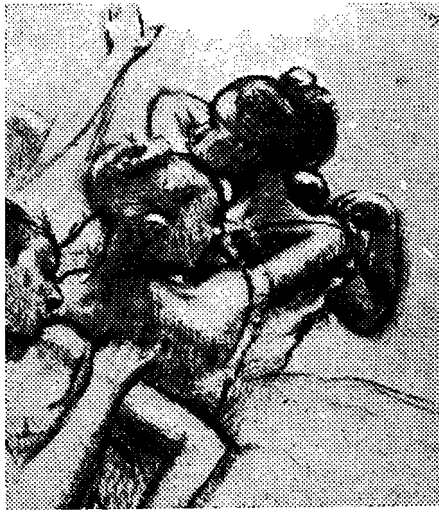
Ama o yol, barışığa giden, iki sıralıklı zakkumların beklediği yol, ona da açıktı, bana da. İkimizin de bildiği, ama söylemeden saklıadığımız sır, bir yücelikte küçük küçük çoban ateşleri hâlâ yanıktılar.

"Gidiyorum.." dedim.

Önüme geçti. Ansızındı, gözleri, yine o aydın suyun eşiğine varıp dikeldiler. Suyun ardında, yine karların erimemiş sıra dağlar uzanmıştı. Uzun, upuzun eşkiyalar; omuzlarında, ağızlarına mermileri sürülü tık soluk tüfekleriyle dağlara çekildiler, köyleri bırakıtlar. Çok sonra da gözlerin gökyüzünde incecik bir yıldız kaydı, bir tüfek sesi duydum: Yankısız, iki yanı da keskindi. Uzun eşkiyaların en uzunu, bir ceylân vurmuşluğunda, sıra dağların doruğunda tüfek sesiyle bir, göründü; göz açıp kapıyana kadar, yuvarlana yuvarlana aydın suyun ağzına geldi. Çırpıntısız su, en güclü özdenliğinde uzun eşkiyayı aldı, çekti; sarındı, saydamlığında karartıp sakladı.

Koştum, ama yetişemedim.

Demir, kofa dönüktü çünkü.

Degas

KANSU, Ceyhun Atuf

AYVALAR VE ÇOCUKLAR

— Bak, dedi çocuklardan biri arkadaşına, bak konuşuyor çiçekle!

— Oy dede! Oy dede! diye bağırdı çocuk.

Çocuklar ona Oy dede diyorlardı. Oy dede, bir çiçekten başını kaldırdı. Kısa boylu, elli, altmış yaşlarında bir adamdı. Sağ gözü kördü. Gür kaşları gözlerini örttüğünden, uzaktan belli olmuyordu bu, ama çocuklar biliyorlardı. Gözlerinde gözlük vardı. Gözlüğün sapları kırılmıştı. Kimbilir kaç yıllık bir gözlük. Gözlüğünü misina ile bağlamıştı kulaklarının ardına. İkide bir düşerdi, ikide bir düşerdi.

— Oy dede, neden misina ile bağladın gözlüğünü?

— Kulaklarım balık ta ondan!

— Ne balığı? Ne balığı?

Nasırlı, kavruk elleriyle kulaklarını eller, okşardı:

— Pisi balığı onlar...

— Konuşsana, kulaklarınla.

— Konuşurdum ama, şimdi uyuyorlar. Yorulmuşlar.

Oy dede, herşeyle konuşurdu. Taşla, yaprakla, çiçekle, kapılarla, böğürtlenlerle, yıldızlarla, teneke kutularla... Demin bir çiçekle konuşuyordu: "Nasıl açtın böyle mavi?"

— Çiçekle ne konuşuyordun, Oy dede?

— Gelin, gelin buraya...

Çocuklar yaklaştılar.

— Bakın çiçeğe. Diyordum ki, ona: "Nasıl açtın böyle mavi?"

Çocukları unuttu, başladı çiçekle konuşmaya:

— Kızım, nasıl açtın böyle mavi? Nerden buldun bu maviyi? Çarşıya mı indin, oradan mı aldın? İnersin ya, yavaş, yavaş... kırıta, kırıta. Bütün oğlan çiçekler peşinde. Evlendireyim mi seni? Bütün çiçekleri çağırırım düğüne. Yaa... böyle mavi, mavi giyinir misin? Âşıksın sen be, âşıksın sen. Saklama benden. Sana bakınca anladım. Mavi mavi açınca anladım. Seni kime vereyim kız? Katır tırnağına mı vereyim, ortancaya mı? Veririm ya...

Çocuklar gülmeye başladılar. Onları ayırdetti, sustu.

— Oy dede daha konuşsana çiçekle.
— Konuşamam artık.
— O da mı yoruldu, uyudu?
— O uyumadı, darıldı.
— Neden darıldı, Oy dede?
— Evlenmek istemiyor, daha çok küçükmüş.

En çok eşeğiyle konuşurdu. Bu, genç, hoppa, çevik bir eşekti. İki yanında su tenekeleri seke seke, yolları alır giderdi, Oy dede bir türlü yetişemezdi ona. Oy dede yaşlıydı. Yokuşlarda yoruluyordu. Eşek tersine yokuşlarda hızlanıyordu.

— Dur oğlum hızlı gitme, dur oğlum! Şuraya su vereceğiz, suları bitmiştir. Geçtin kapıyı. Oğlum, oğlum dön, geçtin kapıyı. Çok çabuk gidiyorsun, yetişemiyorum sana, beni hiç düşünmüyorsun. Ben yaşlıyım güzel oğlum, kara oğlum, ben yaşlıyım... senin gibi genç değilim.

Tatlı tatlı konuşurken yorulur, hele yaz sıcağı başına vurunca, konuşması sövgüye dönerdi:

— Oğlum dedikse sana, kendini bir şey mi sanıyorsun? Bir insanlık ettik sana, oğlum dedik, suç mu işledik? Hızlı gitme diyorum sana eşşek oğlu eşşek. Çabuk gidiyorsun eşşek oğlu eşşek. Oğulsun oğul olmaya ama, eşşek oğlusun. Söyletme beni. Adam gibi rica ediyorum sana, yalvarıyorum... Dinlemiyorsun. Dinlemezsen dinleme. Ben de oğul demem sana, eşşek oğlu eşşek derim.

Eşek dinlemez giderdi. Oy dede eşeğin ardından seğirtir, yokuşun başına soluk soluğa varırdı. Yokuşun başında kocaman bir ceviz ağacı vardı. Eşek cevizin gölgesinde dururdu. Oy dede, gölgenin içine kendini dar atar, otururdu. Yumuşardı ossaat:

— Ha şöyle dinlen biraz oğlum! Sen de yaşlanacaksın, yaşlılık nedir anlayacaksın. Bu yokuşlar böyle hızlı hızlı çıkılmaz öğreneceksin. Damarları eskiyormuş insanın, biliyor musun? Damarlar ilk önce lâstik boru gibi imiş, bir açılıp kapanıyor, akan kana uyuyormuş... Akan kana uyunca da bol bol kan gidiyormuş her bir yanımıza. Anlıyor musun? Gümüşyanı bilirsin sen. Hani çeşmenin yanındaki evde oturuyor: Doktor, ermeni doktor. Nasıl bilmezsin oğlum? Suları oradan doldurmuyor muyuz? Hani bir de kızı var o işte, doktor Gümüşyan söylüyor bunları. Yaşlandıkça damarlarımız kurşun boru gibi olurmuş, ne açılır, ne kapanırmış. O zaman da hep aynı kan... hep aynı kan. Sonra sonra da paslanır kapanırmış damarlarımızın içi, o zaman da az kan gidermiş her bir yerimize... Yaşlılık başladı işte! Senin damarların lâstikten oğlum. Benim-

kiler kurşun boru, anladın mı şimdi neden hızlı gitme diyorum sana?

Eşek iri badem gözleriyle Oy dedeye bakardı, dinlerdi onu. Ceviz ağacının altında, kaç gün önce yenmiş karpuzların kabuklarını koklar bırakırdı. Oy dede:

— Peki oğlum, peki öyle de, benim oğlum neden öldü yedi yaşında? diye söze başlardı yeniden. Neden öldü, damarları lâstik gibi yumuşacık, bir açılır bir kapanırken? Küçücük başı kan-la dolar, bacaklarında çocukluğun kanı bol bol dolanırken? Neden öldü, söyle bana? Bak, oğlum sarı saçlı idi o. Cevizleri çok severdi. Buraya gelirdi. Ceviz ağacının altına gelirdi benimle. Taze cevizleri kırardı, elleri boyanırdı. Tentürdiyot sürülmüş gibi olurdu parmakları. Annesi uğraşır, temizler çıkaramazdı. Yaa... oğlum, yıllarca önce benim başka bir oğlum vardı, yedi yaşında öldü. Sana oğlum diyorsam anla bunu: İyi anla... iyi anla, seviyorum seni. Hızlı gitme yokuşlarda, düşün beni, yaşlandım ben artık.

O böyle konuşa, yorgunluğu gideredursun, Safa Reis bir yerlerden çıkagelirdi. Safa Reis'in gömleğinin cebinden taze tutulmuş balıkların kuyrukları sarkardı. Fitil gibi sarhoş, gömleğinin üst düğmeleri açık, göğsünün ağarmış kılları fışkırmış. Oy dedeyi görünce, cebinden sarkan bir balığı kuyruğundan yakalayıp ona atardı.

— Al dede, yeni tuttum, şimdi... denizden geliyorum.

— Ben balığı ne yapacağım? Ben balık yemem.

— Çocuklara verirsin...

— Çok içmişsin gene.

— Sen su taşıyorsun. Ben de...

— Sen ne taşıyorsun?

— Canlı bir rakı şişesiyim ben!..

— Çok büyük bir şişe.

— Boşalıyor boşalıyor dolduruyorum. Hep dolu kalsın istiyorum. Deniz bitiyor mu hiç? Boğazlardan aşağı hep geliyor, hep geliyor. İnsan da hep dolmalı, hiç boşalmamalı.

Mahallenin çocukları gelirlerdi o sıra: Safa Reis onlara da bir balık atardı. Düşecek gibi olurdu. Fazla duramazdı. Giderdi. Çocuklar, Oy dedenin balığına bakarlar:

— Oy dede balıkla konuşsana! derlerdi.

Oy dede balığı alıp inceler, yeni gönmüş donuk gözlerine bakar:

— Ölmüş o... derdi. Ben ölülerle konuşmam.

— Taşlarla konuşuyorsun ama...

— Taşlar ölmez ki.

— Teneke kutularla da konuşuyorsun.

— Tenekelerde can yok ki, ölsünler.

Oy dede balığı çocuklara atardı. "Tazeymiş, Safa Reis öyle söylüyor." Çocuklar balığı alırlar, koşarak giderlerdi. Oy dede eşeğine seslenirdi yeniden:

— Haydi oğlum, yola çıkalım yola. Su bekliyenler var. Yokuş aşağı ineceğiz şimdi: Kolay kolay, rahat rahat.

Yokuş aşağı inerlerdi. Bir kapıyı vururdu Oy dede. "Su! Su!" Kapı açılırdı. Bir kadın başı.

— Su getirdim...

Tenekeyi alır, taşlıktan geçerdi Oy dede. Lıkır lıkır, doğanın bağrındaki bir türküyü boşaltır gibi suyu küpe boşaltırdı. Kadın:

— Bir çay içmez misin dede? diye sorardı.

— İşlerim var... İneceğim şimdi çeşmeye, yeniden tenekeleri dolduracağım. Su bekliyenler çok.

Tam kapı önünde aklına gelirdi, eşeğin ardına astığı bir torbayı karıştırır, sapsarı bir ayva çıkarır, kadına verirdi:

— Bizim bahçenin ayvası. Sana getirdim. Yedi, sekiz tane verdi bu yaz. Ayva gelince kış ta gelir ardından. Kış gelir... yaz gelir. Bakalım ardından ne gelir?

Evi bayırda idi. Bir küçük ev. Damı teneke. Bir de avuç içi bahçesi vardı. Su taşımadığı zamanlar orada çalışırdı. Çabuk yoruluyordu, eskisi gibi toprakla uğraşamıyordu. Karısı da yaşlanmıştı. Karısı ayvaları toplar, içerde bir küçük dolapta saklardı. Suya çıkacağı zaman, Oy dedeye bir tane verirdi, dinlenmiş ayva sarı sarı kokardı. Adıyla söylerdi kadın: "Bu ayvayı bugün Safiye hanıma vereceksin!". "Bu ayvayı bugün İsmail beylerin küçük kızına vereceksin.". "Bu ayvayı bugün fırının karşısında küçük bir ev varya, orada yaşlı bir kadın oturuyor, ona vereceksin." Ayvalar ev, ev dağıtılırdı. Bu bir güz töreni idi. Bu işi Oy dede saygıyla, sevgiyle yerine getirirdi, karısıyla yanyana aynı topraktan beslenen iki eski ağaç gibi yaşıyorlardı. Kökleri zaman içinde, yıllar içinde birbirine karışmıştı. Hep çocuklar gelirdi, hep çocuklar gelirdi, toprakla uğraşırken.

— Toprakla konuşsana Oy dede!

— Gidin içerden, Oy nineden bir ayva isteyin de öyle.

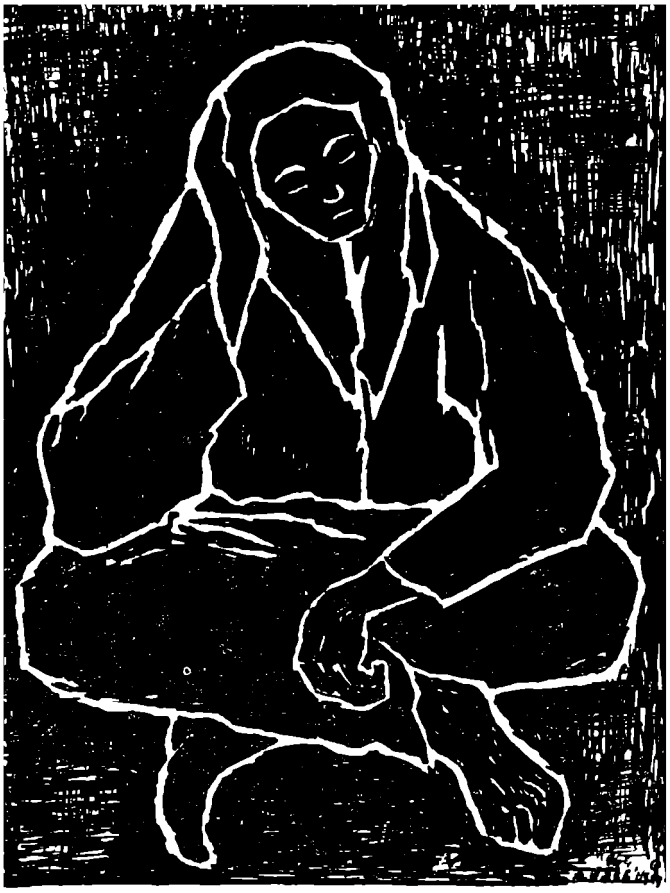
Çocuklar bağrışarak içeriye, evin tek odasına girerlerdi.

— Ayva mı? Hıı... Durun bakalım, bulacağız. Oy dede'den çakısını isteyin.

Çocuklar koşuşarak dışarıya çıkarlardı.

— Oy dede, nine çakını istiyor.

Çakıyı alıp içeriye girerlerdi. Nine ayvayı dolaptan çıkarmış olurdu, çakıyla ayvayı çocukların sayısına göre bölerdi.

H. Vasfi Uçkan

Odayı bir ayva kokusu doldururdu. Elleri titriyordu. Ama gene hakça, dikkatle bölerdi. Çocuklar ellerinde ayva dilimleri, dışarıya koşarlardı.

— Haydi toprakla konuşsana Oy dede!

Oy dede, bir tümseğe eğilir, ebegümeçlerini okşardı.

— Sırtına bakın toprağın yumuşacık. Gelin, gelin okşayın.

Çocuklar ebegümeçlerini okşarlardı.

— Toprağı sevenin içi temiz olur. Su gibi tertemiz. Toprağın içi temiz olmasa, bu suyu verir mi hiç? Bu ayvaları verir mi? Bu güzelim ebegümeçlerini verir mi?

Çocuklar bağrışırlardı:

— Konuşmuyorsun ama?

— Toprak! Toprak! diye başlardı Oy dede. Ayvanın anası toprak! Bu sarıyı nereden buldun? Nereden buldun da ayvanın kabuğuna koydun?

Çocuklar:

— Nereden bulmuş? diye sorarlardı.

— Makaracıdan!

— Makaracıdan mı? Aaa... Aaa!..

— Makaracıdan ya... Toprağın altında bir makaracı varmış, kocaman makaralara sarı iplikler sarmış durmadan, sonra alırmış iğneyi.. geçirirmiş makaradaki ipliği iğneye, girermiş ayva ağacının odasına, geçermiş pencerenin önüne, dikermiş bir yandan ayva çiçeğini.. nakış işlermiş sonra sarı sarı...

Çocuklar gülüşürlerdi.

— Hep sarı mı imiş onun makaraları?

— Sarı da var... kırmızı da. Yeşil de, mor da. Nar kırmızı değil mi? Can eriği ne renk? Yeşil.. Yeşil iplik ister bu işe. Mürdüm eriklerine de mor ipliği kullanır. Her bir renk ipliği var nakış kutusunda. Çocuklar gülüşerek giderlerdi.

Bir gün... iki gün... üç gün, Oy dede ortalıkta görünmedi. Ne çeşmede, ne ceviz ağacı altında, ne yokuşta, ne kapı önlerinde. Çocuklar bayağı merak eder oldular. Annelerine sordular, Oy dedeyi orada burada aradılar bulamadılar. Anneleri: "Oy dedenin karısı ölmüş!" dediler. En sonu bi gün gene, Oy dede, yokuşun başında göründü. Daha bir yaşlanmıştı. Çökmüştü.

Çocuklar:

— Eşeğinle konuşsana! diye bağrıştılar.

Oy dede çocuklara sevgiyle baktı:

— Dolabımı sattım, dedi.

— Ne dolabını Oy dede?

— Ayva dolabını...

Çocuklar sustular. Oy dede yokuşa sardı. Eşek vurdumduymaz, gidiyordu. Oy dede habire söyleniyordu:

— Yavaş git oğlum!.. İyice yaşlandım ben. Yetişemiyorum sana. Ne var böyle hızlı gidecek? Nasıl olsa varacağız yokuşun başına, herkes varacak... Ağır ağır, dinlene dinlene varalım. Değil mi oğlum?

Eşek gidiyordu. O zaman Oy dede kızıyordu iyice:

— Sen insanlıktan anlamaz mısın? Benim karımsa senin de anan değil miydi? Sana bakmaz mıydı? Hiç mi duygu yok sende? Sen tam eşşekmişsin. Eşşekoğlu eşşekmişsin... Seninle yapayalnız kaldık şu dünyada. Bir anlayış beklerdim senden. Hiç olmazsa şu günlerimde acı bana. Bak yalnızım... Dur oğlum, eşşek oğlum, yavaş git. Dur... dur diyorum sana, eşşek oğlu eşşek!

Ve yeniden cevizin altı, yeniden dinlenme, yeniden yumuşanma, eşeğiyle dostça dertleşme, yeniden Safa Reis, yeniden, boşalan tenekeler... Yeniden çocuklar: Daldan bir nar koparıp, nar taneleriyle teker teker konuşma, çocukların sevinci...

Böyle iki ay gitti. Kış geldi. Çocuklar çok çabuk ayırdettiler: Oy dede bu sefer adamakıllı ortada yoktu. Gidelim evine bakalım, dediler. Bahçesindeki ayva ağaçlarının yaprakları dökülmüştü. Tümseklerdeki otlar solmuştu. Eşek orada idi. Su tenekeleri kapının önünde duruyordu. Çocuklar sevindiler. "Oy dede burada, Oy dedeyi bulduk!" diye el çırptılar. Kapıyı ittiler. Oda soğuk ve bomboştu. "Oy dede! Oy dede!" diye bağırdılar. Oda susuyordu. Bir yer yatağı duruyordu, sessiz, boş. Çocuklar dışarıya çıktılar. "Oy dede! Oy dede!" diye yeniden bağırdılar. "Kar yağsın da... kardan adam yapalım da, gel kardan adamla konuş!.." Evin ardından bir çocuk çıktı. "Oy dede ölmüş!" dedi çocuklara. "Babam taşıyacak artık suyu!"

— Kim söyledi sana?

— Eşeği söyledi.

Çocuklar gülüşmeye başladılar.

— Eşek konuşur mu?

Çocuk:

— Oy dedenin eşeği konuşurdu, dedi.

— Konuşur muydu? Eşek, eşek, Oy dedenin eşeği konuş sana! Bize Oy dede nereye gitti, anlatsana!

Eşek, çocuklara bakıyordu, Oy dede öleli konuşmayı unutmuştu, Çocuklardan biri, yaprakları dökülmüş çıplak ayva ağacında güzden kalma bir ayva gördü, taş attı, ayvayı düşürdü. Ayva yuvarlana yuvarlana gitti, durdu. Çocuklar: "Oy dedenin çakısı olsaydı bölerdik onu!" diye bağrıştılar. Buruşmuş, yarı çürümüş ayvayı orada bırakıp, gittiler.

KARAS, Nursen

BİRİ OLMALI

Güzelim Ay, güzelim ışıklarını, güzelim denize dökmüşken, güzelce.. Ne yapılır? Ders çalışılır! Daha başka şeyler de yapılır ya.. Sinemaya gidilir, sevgiliyle kolkola dolaşılır, kotrayla, sandalla gezilir. Ama ben, bu en güzel şeyleri bırakmış, yıllar öncesinden başladığım çalışmalarımı sürdürüyordum. Ağustos gecelerinin serinliğini, sessizliğini, içacılığını duya duya; oturmuş, problemler çözüyordum. (y) eşittir verilmiş, limiti, sonra efendim türevi, özel noktaları, grafiği, çizimi. Önemliydi bunlar. Bir tek artısı eksisi bile önemliydi, hiç yanlış götürmezdi. Çözüyor, çözüyor, güç olanlarını ikişer kez

Ne var ki, kafamın bir yanı bu tatsız uğraşılara hiç yanaşmazdı. Oldum olası öyleydi. Ne denli kızarsam kızayım, ne denli sertleşirsem sertleşeyim, usumun o bağımsız yanını hiç dizginleyemezdim. Esintiye asılı bir çarşaf gibi kimi şişer şişer kabarır, uçar uçar gider; kimi durulur kalakalırdı. Önceki söz dinlemez o değilmişçesine kıpırdamadan uzun bir süre dururdu. Şaşkınım, anlıyamadığım hep sıkı çalışmam gerektiğinde iyice yaramazlaşması, azıştırmasıydı.

Arada bir durum düşündüğümde ne uzak kutuplar ortasında kalakaldığımı görürdüm. Usumun pupayelken giden yönü özgürdü; alabildiğine, doyabildiğine özgürdü. Yaşamak denilen işlemin en doyulmaz, tatlı biçimlerini biliyordu. Bir yolunu bulup komutayı eline geçirdi mi, vay başıma gelen, alır beni üfürür, üfürür götürürdü. Kıyıyadek sürerdi gücü. Gerçek kendi bölgesine varmadan uslu yön ağır basardı. Ben, rıhtımın kenarında yüzüm enginlere dönük öylece kalırdım. Hani akşam üstleri deniz kıyısında, elleri arkasında kenetli, parmak uçlarında yükselip yükselip güneşe bakan insanlar vardır.. Uslu yön gene pek gecikmez, yüzü enginlere dönük 'ben'i dürtükler, çekeler, çevirir alırdı. Bu uslu yön, ussuz yöne karşıt; sert, kupkuru disiplin kesilmiş bir öğretmendi. Arada eli falakalı eski eğitmenlere benzediği de oluyordu. Bağımsız yönüne kapıldığımdan çok onu dinlerdim. Elimden başka türlüsü gelemezdi ki..

Eveeet.. dedi uslu yön, kalemi balkon duvarında tık-tıklayan parmaklarıma ufaktan vurdu.

— Bu kadar düşünce yeter, gerçeğe dönelim: P_1 (3,5), P_2 (-3,7), merkezi OX üzerine olan çemberin denklemini bul bakalım.

— Şişst.. dedi ussuz yön, bak seninki eve geldi.

Uslu yön çakmamıştı benim ötekine kulak verdiğimi. Dediğimi çiziyordum. 'Benimki' nin merdivenleri çıkma süresi dolunca çok iş yapmışçasına kafamı kaldırdım. Tamam, balkonundaydı. Kalemi dişlerimin arasında çırptım bir iki..

— Ihh.. dedim usulca, şu uslu mu uslu yön olmasa.. Senle ne iyi anlaşırdık ussuz yönüm.!. Cebir-memir de çalışmazdım hiç. Herkesler gibi olurdum. Gezerdim, eğlenirdim, yaşardım alabildiğine. İnce eleyip sık dokumadan yaşamak.. Kolay olmalı, tatlı olmalıydı.. Bir anlatabilseydim bunları 'Uslu mu uslu yön'e.

Benimki 'İyi akşamlar' yerine geçen dolaşmasını bitirmiş soyunup dökünmeğe girmişti.

— Ihh.. dedim gene dişlerimin arasından, eli falakalı yön bir toz olsa.. Hiç de böyle uzaktan uzaktan selâmlaşmazdık. Pek te kızdırmaya gelmezdi usluyu. Bakarsın tutar, dört duvar içine kapatıverirdi 'Ben'i. İyisi mi çalışmalı, ya da çalışır görünmeliydi: Merkez OX üstünde olduğuna göre, b=O, E=O P_1 ile P_2 yi ayrı ayrı denkleme uygular iki bilinmiyenli denklem olarak denklemleri çözersek..

Ne olacaktı sanki iki bilinmiyenli denklemi çözecektim de? Bir diploma alacaktım, sonra o diplomayı götürüp verecek, gene okuyacak okuyacak, başka bir diploma alacaktım. Amaç edindiğim sonuncu diplomayı alana kadar da daha böyle birçook.. güzel günleri gereksiz saman çöpü kadar da kuru uğraşılarla dolduracaktım. Hem de nasıl, tıkabasa.. Nelerden sonra bir gün hepsi bitecek, amacıma erecektim ya, şimdiki 'Ben'i koydunsa bul.. Tanrıbilir ne denli yıprannış bir başka 'Ben' yaşıyacaktı bağımsız geleceği. İçimden bunun üstüne bir yazı düzüvermek geldi. İnsan dediğin ola-ola tüketiyordu yaşamını yani, isteye isteye, hadi hadi diyerek.. Olmaklarla bitiyordu kısaca.. Hah.. 'Olmaklarla Bitmek' düzeceğim yazıya başlık bunu koymalıydım. Ya da kendi yaşamımı anlatmalıydım. Dümdüz, katıksız, bir köşesinden tutup ortaya serivermeliydim. Nasıl olurdu? Örnekse:

Ben yalnız bir kızım.. Sonra? Sonrası öyle işte; herkes bilir ki yalnız bir kızın yaşamında pek öyle anlatılacak şeyler bulunmaz! Ama yanlış.. der, tuttururdum burdan; insanın anlatılacak birşeyi olmaması demek saatler süresince, sayfalar boyunca konuşabileceği demek değil midir? Neden yok? Neden olmadı, neden olmıyacak?

Neden yalnızım? Neden ben yalnız kaldım? Öyle ya.. Birisi karşıma çıksa da bana bunları sorsa?.. Ne derdim ki? Günüme göre. Ya adamın yüzüne bön bön bakar, omuz silkerdim; ya da bir düzine masalcık anlatır, hem eğlenir, hem de onu eli boş dönmekten kurtarırdım. Yaşamımı kurcalıyan içten biriyse, (pek bulunmaz ya öylesi), belki de düşünürdüm. Düşünür düşünür kalırdım. Daha daha kurcalar, hele de bam telime dokunursa açılabilirdim de:

Eski günlerimde de şimdiki gibi yalnızdım, diyebilirdim ona. Sessiz, içine dönük; yakınmasız yaşayıp duran biriydim. Birini bekliyordum hep. Öykülerdeki gibi Uzak dağlarından ardından gelecek, rüzgâr gibi, fırtına gibi yaşamıma girecek, bana alabildiğime mutluluklar getirecek birini bekliyordum. Sonra günlerden bir gün 'O GELDİ', yaşamıma girdi, tıpkısına düşündüğümce, rüzgâra eş, fırtınaya eş, kırarak, dökerek eserek, savurarak.. Öylece girdi yaşamıma, sonra.. Öylece de çıktı işte.. Ben kışkışladım. Kovaladım. Topraklarımda o denli karışıklığa dayanamazdım, alışkın değildim, korkmuştum.. Kışkışladım, istemedim, geldiği gibi gitti. Oysa onu alıkoyabilirdim ülkemde. Tüm kapılarımı kapayabilirdim, onu saklayabilirdim. Keşke öyle mi yapsaymışım? Böylesine acı çekmezdim.. Açıklamak çok güç biliyor musunuz, sevmek.. Sonra ayrılmak. Tüm benliğiyle sevip, hiç yüzünden ayrılmak. Arkasından boşluk, büyük boşluk.. Dipsiz, ufuksuz boşluk.. Alınyazısına başkaldırmalar geçip, kırıp dökmek, bağırıp haykırmak, koşup ona varmak güdüleri dursa da, bir yaralı tarafı kalıyor insanın. Hani bir türlü kanı dinmeyen yaralar vardır. Üstüne tuz basarlar, tütün koyarlar. Bende de durulup yatıştıktan sonraya öyle bir kanlı yara kaldı işte.. En son kitaplarımı bastırdım kanayan yaralarıma. Bir iyi geldi ki..

Böyle yazı da olur muydu? En azından, çözmeğe çabaladığım problemlem kadar gereksiz şeylerdi anlattıklarım. İnsan, kalemi eline alıp yazı yazmağa kalkarsa, yeni işitilmemiş konular bulmalı; işitilmemiş konuları görülmemiş ustalıkla işlemeliydi. Öylesine denirdi yazar diye.. Bomba gibi girmeliydi deneceklerin içine, uyumadan, uyutmadan anlatmalı tümünü; bomba gibi de pekiştirmeli ya da bırakmalıydı..

Bir kız demeliydim; ilk gençliğinde doğmuş bir büyük, bir koskocaman sevgiyi yıllar yılı besleyip büyütmüş, sonra gerektiğinde onu kendi elleriyle boğmuşsa kahraman sayılmaz mı? Sayılmalı.. Sayılmalı, hem de savaşlarda canını verenlerinkine denk bir kahramanlık sayılmalı bu. Ama şimdi de sevgisinin ölüsünü saklıyorsa içinde? Onu atmağa, onu başka yerlere gömmeğe kıyamıyorsa, suçlu mudur?

Ağlayan olur muydu ki bu sözcüklere, ağlamasalar bile düşünmeliydiler. Düşünmeleri gerekliydi. Benim yazmamı nasıl gerekliyse, yazdıklarımın okunması, düşünülmesi de gerekliydi. İstiyordum, başaracağımı da biliyordum. İçin için, gizli gizli duyuyordum bunu.. Hani bazı yeraltı yolları vardır, herkesler bilmez, salt bilenler bilir. Ben de biliyordum ki günün birinde bir köprüm olacak; yeni dünyalara ulaşacağım onunla. Köprüm uzun, büyük, sağlam, süslü.. Altında şakır şakır bir nehir.. Köprüm benim.. Sağlam, yıkılmaz.. Üstünde gidip-geleceğim, gidip-geleceğim. Yeni çevrelere, türlü türlü insanların türlü türlü evrenlerine, bir de kendi içime. Hiç usanmıyacağım bundan.. Gidip-geldikçe de kalemim işleyecek.. İşleyecek Allah işleyecek.. Ohh.. Ne mutluluk, ne doyulmaz şey.. Şimdiden tezi yok, başlamalıyım köprüyü kurmaya.. Tek işçisi benim, başlamalı, durmadan çalışmalı..

Uslu yön, kulağımı çekiyordu usuldan.. En önde cebir soruları vardı. Hele hele onlar bitsin, sonrası gelirdi nasıl olsa. Tatlı düşlere kapılmanın sırası mıydı tam eleme günlerinde?

— Sık dişini, dedi 'Katı Ben' sert sert, şunun şurasında on güncüğün kaldı. On gün sonra özgürsün. Ne dilersen yap. İstersen o elindeki defterleri, kitapları yakabilirsin de. İstersen parça parça edip, pencerenden dört bir yana savurursun. Dans edersin, tepinirsin, bağırırsın, ama on güncük daha dayan. Söz veriyorum sonra kenara çekilip seni kendine bırakacağım. İstersen karşıdaki delikanlıyla da konuşabilirsin.. 'Katı Ben' bıyık altından güldü sözünün burasında, 'Konuşabilirsen demek istedim,' diye mırıldandı.

Takmadım bu iğnesini. Gerçekte ben de yaramazlıklar yapabilirdim. Ne var ki istemiyordum. Hepsini bastırabilirdim bu konuda yoksa; bir başlamağa bakardı. Bak bakalım neler olurdu?

Düşüncelerimin burasında takuş takuş bir yumru geldi yüreğimin üstüne bastırdı. Bir an kucağımdaki kitapları, defterleri fırlatıvermek, savurmak istedim. 'Katı Ben'e uyup dişlerimi sıktım, kitaplarımı düzenledim. Defterde yarım kalan çizimin altına kırmızı kalemle ne olduğunu bilmeden, iri iri birşeyler yazdım. Sonra şaşkın şaşkın okudum; 'Yanımda biri olmalı' yazılıydı sarı defterde.. Kalktım içeri, odama girdim.

KAYTANLI, İ. Hakkı

LOKANTADA ONÜÇ KİŞİ

Burası Orta Anadolu'nun küçük bir kaplıca kasabası. Kış ayları ıssız, sessizdir burası. Herkes birbirini tanır, herkes birbirine yakındır. Kaplıcası da olmasa, buranın tüm insanları da, diğer Orta Anadolu kasabalarının kaderini paylaşır. Amma Kaplıca, Kaplıca yazla birlikte herşey getirir buraya. Umut getirir, para getirir, mutluluk getirir, dar pantalonlu genç kızlar, parada mutluluğu bulamamış ensesi kalın, cüzdanı şişkin para babalarını getirir.

Geleneklerle birlikte, küçük kasabanın da kaderi, yaşantısı değişir. Issız köşeler, kalabalıklaşır. Rüzgârla arkadaşlık eden yeşilliklerin altı insanlarla, gençlerle dolar. Birbirlerine yakın olan insanlar, birbirlerinden, yeni yeni arkadaşlar, arkadaşlıklar dolayısıyle uzaklaşır. Değişik çehreler ortalarda görünmeğe başlar. Günde üç kez kalkan otobüsler, beşleşir, onlaşır, yirmileşir. İhtiyarların içine bir yaşama gücü dolar. Gençler berberlere daha çok uğrar olurlar. Pantalonlar ütülenme mutluluğuna erer, saçlar taranma..

Kısaca yaz bu kasabada, umuttur, hayattır, değişikliktir.

Burası kasabanın en iyi lokantalarından birisi. Kasabada akşam olmuş, ışıklar gözleri almakta, erkekleri daha alımlı, kadınları da, daha çalımlı yapmaktadır.

Lokantada onüç kişi var. Benden başka herkes yabancı, masalarda. Lokanta kirli-sarı bir ışıkla aydınlanıyor. Biraz da sigara dumanı karışmış bu kirliliğe. Belki de kirliliği yapan da o. Ben yalnızım masada. Tam karşımda bir adam var. Yanında da bir kadın. Hiç konuşmuyorlar birbirleriyle. Oysa ki kadın güzel, alımlı bir şey. Dikkat ediyorum, tek kelime konuşmuyorlar. Kadın sessiz, kadın düşünceli, kadın sinmiş. "Bir dertleri, bir acıları mı var?" diye düşünüyorum. Amma, yok, hiç bir anlamı yok bakışlarının.. Öylesine renksiz, öylesine anlamsız. Sadece yiyorlar, yemekleri bitince de, başka bir kab yemek gelinceye dek susuyorlar. Düşündürüyor insanı bu iki kişi...

Onların yanındaki köşe masasında üç kişi var. Birisi elli

yaşlarında bir erkek. Yanındaki otuzbeş yaşlarında bir genç adam. Onların ortasında da, yüzü genç, saçları ihtiyar, yaşı kolay kestirilemiyecek bir başka adam. Masada bira var. fıstık var, kavun var, salata var. Sofranın patronu otuzbeş yaşlarındaki genç adam olmalı. O, çünkü garsonları çağırıyor hep. Herşeyi o emrediyor. Yüzünde sevdiği insanlara bir iyilik yapmanın, birşeyler vermenin rahatlığı, mutluluğu ve gururu var. Anlaşılan cebinde parası da bolca. Genç adam bir votka istedi. Votkayla bira içecekler. Konuşuyorlar da bir yandan. Ama konuşmaları duyulmuyor, yavaş yavaş, kimseyi rahatsız etmeden, söylediklerini kimseye duyurmadan konuşuyorlar. Ama hareketlerinden, havadan-sudan sözettikleri anlaşılıyor. Heyecan yok, atılganlık yok konuşmalarda. Yüz çizgileri dalgalanmıyor konuşurlarken. Bir akşam geçiriyorlar bu kasabada. Belki de "felekten bir gece" çalıyorlar.

Onların önünde, buz dolabının bitişiğindeki masada güzel bir kadın oturuyor. Servis iki kişilik masada ve genç kadın, birisini bekliyor. Kadının yüz çizgileri çok alımlı. Sarı bir kazak, siyah bir eteği var kadının. Saçları da gelişigüzel taranmış. Kadın güzel, gerçekten güzel. Hemen hemen hiç boya yok yüzünde. O da güzelliğinin farkında zaten. Saçlarının gelişigüzel taranması, hemen, hiç boya kullanmaması bunu bildiğinin belirtileri. İkide bir etrafına bakıyor, "Bana bakan var mı?" der gibi. Ondan sonra da birisini beklemeğe devam ediyor. Sabırlı, uysal bir bekleyiş bu. Ve kadın gerçekten güzel.

Kapıdan bir adam girdi, bir hayli yaşlı ve biçimsiz bir görünüşü var adamın. Saçları kırarmış, beli biraz eğilmiş. İhtiyar ama genç görünmek istiyen bir hali var. Yavaş yavaş gitti ve güzel kadının yanına oturdu. Güzel kadın ona: "Hoş geldin," dedi. O da: "Fazla beklettim galiba?" demek inceliğinde bulundu, gülüştüler. Adam mutluydu ve bu gülüşmede mutlu saatlerin başlangıç müjdesi vardı, ya da bana öyle geldi.

Kadın genç görünmek istiyen adama, seven gözlerle bakıyordu, konuşuyor, habire konuşuyordu onunla.

Kadın memnundu, adam da herhalde çok mutlu olmalıydı. Kadın güzeldi, kadın alımlıydı, hem yemek yiyor, hem de tatlı tatlı konuşuyorlardı. Tablo "uygun" değildi ama, mutlaka "mutluluk" veriyordu ikisine. Kadın seven gözlerle bakıyor, erkekse daha genç buluyordu kendini. Güzel bir gece vardı onlar için, güzel bir dünya vardı. Etraf onları ilgilendirmiyor, lokantanın kirli ışıkları, onları rahatsız etmiyordu. Belki de onlar, bu ışıkların kirliliğinin bile farkında değildiler.

Onların hemen yanında, buraya buğday almağa geldiği

anlaşılan, bir şoför-tüccar, üç tane de işçisi vardı. Bağıra bağıra bu yıl buğdayın iyi para ettiğini söylüyordu, şoför-tüccar işçilerine. Onlar da yemeklerin yağlarını çenelerinden akıta akıta onaylıyorlardı onu. Büyük bir hırsla lokmaları yuvarlıyorlardı birbiri arkasından. Yoruldukları, çok acıktıkları belliydi her üç işçinin de. Masaya yemeklerin biri gidip, biri geliyordu. Şoför-tüccar, bir hayli para ödiyecekti anlaşılan. Ama aldırmıyor, ya da aldırmaz görünüyordu. Hareketlerinde, "Yiyebildiğiniz kadar yiyin!" diyen bir anlam vardı. Bu, ya çok kârlı bir iş içinde olduğundan, ya da bu işçileri çok sevdiğindendi. Öyle düşünüyordu insan.

Lokantanın kapısının karşısındaki köşede de, bir ihtiyar yemek yiyordu. Sırtında kalın bir palto, başında da eski bir fötr şapka vardı. Bu yaz gününde, palto ihtiyarı ne terletiyor, ne de bir rahatsızlık veriyordu. Beli iyice kamburlaşmıştı. Öyle ki, yemek yerken tabakla, çenesi arasında hemen, yirmi santimlik bir uzaklık kalıyordu. Saçları bembeyaz, bıyıkları iyiden iyiye pamuklaşmıştı. Bu haliyle emekli, bir insan eskisiydi ihtiyar. Etrafla hiç ilgilenmiyor, önüne gelen yemekleri yemeğe çalışıyordu. Anlaşılıyordu ki, buraya yaşının eskittiği birkaç yerini düzeltmek, hiç değilse onlara, biraz daha yaşama gücü katmak için gelmişti. Yemek yerken arada bir dışarıya bakıyor, yüzünde mutlu çizgiler dolaşıyordu. Ne karşısındaki konuşmıyan erkek-kadın, ne yanındaki güzel kadın, ne de bira-votka içen üçlü grup, onu ilgilendiriyordu. O, sadece, zaman zaman yemeği bırakıyor, rahat nefes alıyor ve dışarıya bakıyordu. Nefes almanın bile büyük mutluluğuna ermiş bir hali vardı ihtiyarın. İhtiyardı, eskimişti ama, nefes almak bile ona mutluluk veriyordu. Hiç dertlenmiyordu çünkü kimseye. Yüzünde de rahatsızlığın, mutsuzluğun çizgileri yoktu. Öylesine rahat, öylesine kaderine razı bir görünüşü vardı ihtiyarın.

Lokantada onüç kişi vardı. Hepsi de ayrı ayrı yaşıyan, hepsi de ayrı telden çalan, onüç kişi. Kasaba canlanmıştı, kasaba, kendisinin herşeyi olan insanlarla dolmuştu. Lokantada ışıklar sarıydı ve sigara dumanları bir başka ediyordu burasını.

Karşı masadaki kadınla erkek, gene susuyor, güzel kadın gene konuşuyor, bira-votka içenler, dumanlı kafalarla "şerefe" diyerek kadeh kaldırıyor, şoför-tüccar ve işçileri iştahla yemeklerini yiyorlardı. İhtiyar ise bitirmişti yemeğini, biraz sonra kalkacak ve buradan uzaklaşacaktı, hepimiz de uzaklaşacaktık. Bizi buraya bağlıyan bir şey yoktu ki, karnımızı doyurmaktan başka.

Orta Anadolu kasabasında gece başlamıştı, lokantalarda karnını doyuranlar birer birer, gezintiye çıkıyor, sinemaya, otellere, bahçelere dağılıyorlardı.

Hemen biraz sonra, kaderin birkaç dakikalığına birleştirdiği bu onüç kişi de, buradan çıkacak, kimbilir nereye, nerelere gidecek, bundan sonraki saatlerini nasıl geçireceklerdi...

Lokantadaki onüç kişinin her biri de bilmem benim gibi bunu düşünüyor muydu?..

Abdurrahman Kaplan

KEMAL, Orhan

TARZAN

Kahvenin yanındaki lokantanın önünden daha aşağıdaki taksitçi'nin önüne kadar uzanan beton kaldırımda, yere oturmuş, sırtını belki de İmparator Kostantin günlerinde kalma harap duvara dayamış, ayaklarını uzatmıştı. Yanıbaşında işportası. İşportada bayat kâat şekerler, firkete, kopça, birkaç balonlu düdükle kara pırıl pırıl boyası pul pul dökülmüş, dökük yerleri paslı bir tabanca, mantar tabancası.

Dalmıştı elindeki kitabın Atlas Okyanusu ötesindeki kalın bedenli, boy atmış ağaçlar kalabalığı içinden kıvrılarak geçmişte olan yola. Yolda bin seksiyüzlerden kalma bir araba. İçinde neden, nereye ne için gitmekte olduğu belirsiz taş bebek bir Mis. Arabacı arabanın önündeki yüksek yerine oturmuş, yapışmış dizginlere. Kamçısını aldı bir ara, şaklattı besili atların kapkara, pırıl pırıl yeleleri üzerinde. Hayvanlar şahlanacak oldular. Mis, içerden cıyak cıyak bağırdı. Arabacı güldü bıyıksız yüzüyle kurnazcasına. Adamıydı geniş kenarlı şapkalarıyla, daracık pantalonları, bellerinde çifte tabancalarıyla ortalığı kasıp kavuranların. Ama arabacılık yapıyordu. Teksas'taki babasının yanına götürüyordu güzel Mis'i. Güzel Mis, halasının yanından geliyordu. Halasının yanında, tahtaları dantelâlar gibi işli evler vardı. Halasının evi de bunlardan biriydi zaten. Duru beyaz yüzünde kıl kıl mavi damarlar. Bin yediyüz bilmem kaçta ölen dedesinden kalmış büyük bir mirası yeğenine bırakmak için çağırmıştı yanına. Yeğen, yani güzel Mis, usullacık kalkmış, babasının öküz, inek, daha çok da at tozları yükselen çiftliğinden, halasına gelmişti. Mirası alacaklardı. Ama nasıl götüreceklerini bilmiyorlardı Teksas'a. Teksas, tehlikeli yerdi. Teksas'ta havayı koklayıp, kokladığı havadan hile sezen boynu mendilliler vardı. En küçük bir şüphe, tabancalarının ikisini birden yıldırım gibi çekip, istedikleri yerden istediklerini şıp diye vuruverirlerdi.

Çocuk, İmparator Kostantin devrinden kalma duvara sırtıyla daha bir dayandı, kaşıdı sırtını Konstantin duvarında, önünden değnek atları, beygir çene kemikleri, gazete kâatlarından şapkalarıyla geçenlere bakmadı bile. Görmedi, "Yip

yip yuuu'" larını da duymadı. "— Kara yılana ölüüüüüm" lerini de. Boy atmış kalın bedenli ağaçlar ormanındaki dar yoldan sarsılarak geçmekte olan arabanın içindeki Mis'i düşünüyordu. Yanında birtakım plânlar, hal-sının verdiği. Bu plânlar kimin elindeyse o bulurdu hazineyi, o sahip olurdu altınlara. Mis güzeldi. Onları altı ay önce bırakıp bir kötü kadınla kimbilir nerelere gitmiş, hayırsız babası, vitaminsizlikten bir deri bir kemik annesi, kardeşlerinin falan hep birlikte barındıkları arabacı Bekir'in ahırı yanındaki barakada komşu Leman ablaya benziyordu. "— Leman abla ama, bir rol alsın da bak! Ne Muhterem Nur, ne Türkân Şoray, ne de Fatma Girik!"

"— Boşversene sen!"

"— Niye?"

"— Madem onlardan güzel, niye film çevirmiyor?"

"— Vakti yok, oğlum!"

"— Ne iş'te?"

"— Ne bileyim ben? Ama güzel olmasa, köşe başındaki apartmanın beyi, İmpala'sıyla her sabah Unkapanı köprüsünün yanında bekler mi?"

"— Onu mu bekliyor?"

"— Onu bekliyor tabi!"

"— Benim ablamı da yeşil İmpala'lı Reşat âbi bekliyor, ne haber?"

"Senin ablan, Leman abla kadar güzel olamaz ki!"

"— ....."

"— ....."

Boy atmış, kalın bedenli ağaçlar ormanındaki arabada büyük büyük açılmış gözleriyle korkudan titreyen Mis, Leman ablaya benzemese bu kadar dalmazdı. Onun da değnekten atı vardı, beygir çene kemiğinden tabancası, gazete kâsadından şapkası... Hattâ bir gün şu, yanıbaşında duran işportasındaki tabancayla Koca Kid olmuştu da, kavgada tabancayı yere düşürmüş, pırıl pırıl kara boyaları pul pul dökülmüştü. Satılmıyordu bu yüzden, inekoğlu inekler almıyorlardı beşliğe. Elli kuruş eksiğine demişti, vermemişlerdi. Bir gün ekmek alması gerekmişti, Gripin alması, annesine süt alması, üç liraya vereyim demişti köşedeki apartmanın Eray'ına. Almam şu hergele. Cebinde paralar... elli lirası bile olurdu. Almamıştı işte. Ama annesi ertesi gün Gripinsiz, sütsüz, ekmeksiz falan kalkıp gitmişti Tahtakale'deki kocaman işhanının üçüncü katına. Orda, çikolatacının yanında çalışıyordu. Bu tabancayı oradan aşırmıştı bir akşam paydosunda. Kardeşleriyle gitmişti annesine. En küçük kardeşi, sağ kulağında her zaman tok

taşlı kırmızı bir küpe, o aşırmıştı. Daha doğrusu aşırmak da değil. Bir kıyıda duran tabancalardan birini almış. Elinde tabanca, hep birlikte çıkmışlardı çikolata yapımevinden. Sonra işhanından. Daha sonra da mahalleye gelmişlerdi. Bakmış, görmüş, gülmüş. İki kâatlı şekerle tavlayıp almıştı elinden. O gece işte, tam da o geceydi Leman ablayı dikizlediği. İmpala gene gelmişti. Alarga durmuştu acık. Adam her zamankince boyalı ayakkaplariyle usul usul gelmişti Leman ablaların evine. O sıra ne annesi vardı evde, ne de kardeşleri. Kocamıstâpa'daki haminnesine mi ne gitmişlerdi. Yalnızdı. Leman abla yıkanırken her zaman dikizlediği budak deliğine uydurmuştu gözünü. Leman abla bekliyor muydu ne, adam açık kapıdan dalıvermişti. Sarılmışlardı sonra sıkı sıkıya. Tâ karşılardaki elektrik direğinde yanan ampulün ışığı vuruyordu. Işıkta kucaklaştıklarını görmüştü. Sonra adamın Leman ablayı yer yatağına atışını. Ondan sonrası tozdu, dumandı. Elektrik ışığı yer yatağını aydınlatmadığı için, görememişti ama. Uçak, ayakkabı tamircisinin oğlu Uçak Ali kulağına fısıldamıştı ne yaptıklarını. Şaşmıştı:

"— Hadi!"
"— Şerefsizim ki.."
"— Leman abla karısı değil onun ama?"
"— Olmasın!"
"— Hadi be sen de.."
"— Şerefsizim ki ha. Bizim orda Zeliha teyze var ya?"
"— Var."
"— Arabacı Bekir'le seyrettim bir gün!"
"— Gündüz mü?"
"— Gündüz. Tam öğle üzeriydi. Zeliha teyzenin kocası evde yoktu. Yattılar. Bırak, pis şey be..."

"— Biz de Bekir âbi kadar olunca?"
"— Boşver!"
"— Ben babam kadar olunca rakı bile içmem!"
"— Ben de."
"— Bobi âbi bana iş bulacak!"
"— Nerde?"
"— Nerde olursa..."
"— Ne zaman?"
"— Bilmiyorum."
"— ....."
"— ....."

Mis'in arabası tam kalın bedenli, boy atmış ağaçların ormanından çıkıyordu, ard arda iki silâh patladı. Çıldıracaktı Mis. Ufacık, bembeyaz elliyle küçük ağzını kapatarak:

"— Oooo!" yaptı.

Leman ablaya benzemese vızgelirdi. Ama Leman ablaya benziyordu. Leman abla ona her zaman para verirdi, birtakım mektuplar verirdi:

"— Tarzan, al bunu bakkala götür, ama sakın kimse görmesin verirken!"

"— Ayıp ettin abla, çocuk muyum?"

"— Akşam, beni Unkapanı köprüsünün öbür başında beklesin. Tam sekizde."

"— Peki abla!"

"— Bunu da, harcarsın.."

"— Teşekkür ederim abla ama, bana Kovboy dergileri alsan daha çok sevinirdim..."

"— Kovboy dergileri de alırım!"

Alırdı, alıyordu. Her çeşidinden. Onun için çok seviyordu Leman ablayı. Kâhya, dolmuş kâhyası Bobi'yi de seviyordu ama, asılıyordu boyuna:

"— Tarzan, söyledin mi Leman'a?"

"— Söyledim ama, gülüverdi.."

"— Vay orospu, vay. Demek gülüverdi?"

Yalnız gülüvermek değil, "— Bobi'ye kadar düştümse, kaldırır atarım kendimi Sarayburnu'ndan denize!" demiş, küçük pırıl pırıl törpüsüyle ayağının boyalı baş parmağını törpülemeğe koyulmuştu. Ama söylememişti Tarzan bunları Bobi âbiye. Söylerse, ona iş bulmaz, arada evlerine gelmez, annesiyle falan oturmazdı. "— Gelmezse gelmesin!" diyordu küçüğü, kız. İlkin üçünde. "— İyi ama, paketlerle geliyor, doğranmış pastırma bilem getiriyor enayi!"

"— Getirsin, bana ne?"

"— Yemiyor musun?"

"— Bundan sonra yemiyeceğim!"

"— Niye?"

"— Öyle!"

"— Niye ama?"

"— Ne diye kucağına oturtuyor beni zorla?"

"— Seviyor!"

"— Sevmesin, istemiyorum. Ben onun şeyi değilim..."

"— Neyi?"

"— Neyiyse neyi."

"— Dikilme, döverim ama?"

"— Döv, öldür. Oturmıyacağım kucağına zorla mı? O gün ne diye okuldan dönerken beni bileğimden tuttu? Ne diye lâstiği patlak boş dolmuşa çekti?"

"— Anneme söylemedin mi?"

"— Söylemedin."

"— Niye?"

"— Zaten hasta. Gene ağlıyacak, kan gelecek ağzından. Sonra..."

"—Sonra?"

"— Hiç."

"— Söylemezsen ölü yüzümü öp!"

"— Eve sokmaz onu annem, sokmayınca pastırına, kaşar peyniri, ekmek getirmez!"

"— Getirmezse getirmesin. Onun bulacağı iş'te de çalışmıyacağım. Büyüyüm de görsün..."

"— Ne yaparsın?"

"— İki bıçak!"

"— Deli. Niçin?"

"— Seni niye dolmuşa çekmek istemiş?"

"— Gitmedim ki!"

"— ....."

"— ....."

Geniş kenarlı Kovboy şapkalarıyla daracık pantalonlular. Mis arabadan indi korku içinde. Leman abla gözleri, Leman abla ağzı, Leman abla yüzü, Leman abla elleri, Leman abla kulakları...

"— Ne istiyorsunuz benden? Canıma kıymayın, n'olursunuz kıymayın canıma!"

"— Plânlar nerde?"

"— Hangi?"

"— Halandan aldığın, define plânları?"

"— Orda, orda işte arabada, sedirin altında. Alın. Bana ilişmeyin n'olursunuz!"

Tam bu sırada yeniden silâh sesleri. Mis'in sevgilisiyle arkadaşları yetişmişlerdir. Tarzan fırlar ayağa. Bir el yapışır bileğine:

"— Sana iş buldum, gel!"

Bileğini sertçe çekti:

"— İstemiyorum!"

"— Neden?"

"— Bize de gelme, pastırma filân da getirme bundan sonra!"

"— İyi ama, neden?"

"— Benim kardeşim senin şeyin değil!"

Ağır ağır mahalle içine yürürken, değnekten atları, beygir çene kemiklerinden tabancaları, kâğıttan şapkalarıyla çocuklar, yıldırım gibi geçtiler Bobi'nin önünden. Bobi, Tarzan'ın ardından bakıyordu.

Nuri Abaç

KÖRÜKÇÜ, Muhtar

BİR "TAŞRALI" HİKÂYESİ

"Hayır Hâkim bey.. Savcı yanılıyor. Durum, Savcı beyin ileri sürdüğü gibi değildir. Daha doğrusu, Savcılık pozisyonu gereği yürüttüğü tahmin yanlış. Şimdiye dek sustum, diyecek şey de yoktu zaten. Avukatım ne söylemek gerekse söylüyordu. Dergiler, gazeteler de bu cinayet üstüne öyle şeyler yazdılar, öyle allayıp pulladılar ki, bana söyliyecek şey kalmamıştı. Tam bugünlerin havasına uygun bir polisiye film havası. Sosyete cinayeti, heyecanlı, meraklı.

"Ama şimdi.. Savcının bu tahminleri durumu değiştiriyor. Söylemem gerek. Belki de Savcı bunu istediği için öyle bir olta attı ortalığa. Ne olursa olsun. Hemen söyliyeyim ki, cezamı azaltmak, kendimi temize çıkarmak gibilerden bir amacım yok. O kadarcık gururum olduğunu gösterdim sanırım. Hiç olmazsa olaylarla gösterdim; ben sırf olayı aydınlatmak... belki de genç gururumun son tepkilerine uymak için konuşacağım.

"Hayır. Erol'la olan ilgim.. yâni Savcı beyin kasdettiği anlamda. zina açısından ilgim ta eski günlerden, Fakülte günlerinden başlamış değildir. Sonradan da değil. Sadece olay gününden bir gün öncesi başlar. Fakültedeyken arkadaştık, dosttuk ve.. o beni seviyordu: O kadar. Değil fizik ilgi, hattâ flört denecek, boy-frend, görl-frend denecek ilişkimiz bile yoktu, olmadı.

"Fakülteye yazılırken, tüm rastlantıyla, yanyana düşmüştük. Normal bir arkadaşlık başladı. Numaralarımız yanyana.. sınavlara beraber giriyoruz falan. İlk yıllar sınıflar kalabalık olur; yer bulmak sorunu var. Erol; sabahları saat dörtlerde gelir bize yer kapardı. Şöyle böyle bir dost gurubu yapmış gibiydik.

"Elbette bu dostluk, arkadaşlık ilgileri ötesinde onun bana karşı başkaca tutumu olduğunu farketmeye başlamıştım. Bundan memnun da oluyordum Erol yakışıklı bir çocuktu, zekiydi, kültürlüydü; daha ilk günlerden sınıfta kişiliğini belli etmeye başlamıştı. Onun bana karşı olan sevgisinin arttığını gördükçe gurur da duyuyordum. Yavaş yavaş daha yakın-

laşmaya başladık, işte o zaman farkettim ki, bizim dünya görüşlerimiz apayrıydı. Ben kolejden gelmiştim. Yerli köklü Nişantaşı dolaylarındandım. O Erzurum'luydu. Liseyi de orda bitirip gelmişti. Çevrelerimiz, yetişme koşullarımız, her konuda tutum ve görüşlerimiz apayrıydı. Belki o biraz uyma, yaklaşma gösterse, anlaşma ortamı bulunabilirdi. Ama kendi alışkanlıkları, dünya görüşü, yaşama biçimi dışına sıyrılmak istemiyordu. Allah bilir ya, belki bizleri tüm züppe, sonradan görme şımarıklar gibi görüyor, benim kendisine uymamı bekliyordu. Biraz da fakirdi galiba. Beraber olmamızı sağlıyacak ortam bir türlü kurulamıyordu. Ders ve seminer saâtleri dışında ortak çevremiz olamıyordu. Bizlere fazla yanaşıp muhitimize girmeğe de onun gururu mu engel oluyordu.

"Bir iki kez çok yakın konuşmamız oldu, buna belki sevgi başlangıcı da denebilirdi. Ama o hep kendini sıkıyor, hep bir çekingen etkisi bırakıyordu. Şu "taşralı" tutumundan ve ona göre kadın-erkek ilintileri inanışından sıyrılamadı.

"Bu ayrı tutumların sonucu olacak herhalde, ben de bir gün bir şımarıklık yaptım. Bir gaf yaptım demeliyim. Onun gururunu kıracak bir tutumum oldu. Taşralılık konusuna değinen bir dikkatsizlik. Erol sapsarı kesildi, tek kelime söylemeden yanımdan ayrıldı: Bir daha da ne bana, ne de bizim kollejliler grubuna yaklaşmadı. Selâm bile vermeden geçiyordu yanımızdan. İlerden gelirken karşılaşmak gerekse, koridor değiştiriyor, ya da rastgele bir kapıya girip kayboluyordu. Galiba meşhur bir futbolcuydu kendisi. Bizim grupta spor hastası kızlarla bazan zorunluk gereği bir iki konuşması olsa bile, benim bulunduğum gruplara hiç yanaşmıyordu.

"Başka kızlarla geziyor, fakülte çaylarına, balolara falan gidiyordu, ama hiç birisiyle kesin ilgilenmediğini, hep beni izlediğini de biliyordum, farkediyordum. Beni seviyordu, hem de eskisinden çok fazla, bazan derse girmiyordu. Bu girmeyişinin sırf koridor penceresinin kenarını kazıyıp bütün ders boyunca beni seyretmek için olduğunu bizim kızlar keşfetmişler. Ben de biliyordum, içinden deli oluyordu, ama bir kere bile göz göze gelmemize fırsat vermiyordu, o kadar içine kapanmıştı. Hattâ bir gün onun acemi detektifliğini de yakaladım. Bir akşamüstü geç vakit bizim semtin arka sokaklarından birinden arkadaşlarla caddeye çıkıyorduk. Yanımızdan topal aksak geçen bir ihtiyar adam dikkatimi çekti. Alaca karanlıkta, kırçıl sakalı elindeki meyve sebze doldurulmuş paketi, küçük siyah gözlükleri falan hep olağandı, Dikkat çekecek bir yönü olmamak gerekirdi. Ama işte altıncı duygum be-

ni itti. Üstüme doğru yürüdüm ve geçtikten sonra da izledim: Tamam. Oydu. Erol. Makyaj yapnuş, kör gözlükleri, sakal falan. Topal bir ihtiyar pozunda beni izliyor. Benim çevremde dolanıp, kim bilir hangi kuşkusunu, hangi yanlış kanısını bastıracaktı.

"Yıllar hep böyle geçti. Tutumumuzda, karşılıklı durumlarımızda hiç bir değişiklik olmadan göz açıp kapayıncaya kadar fakültenin sonuna geldik. O, domuzuna inat edip kendi kendine bu yılları zehir etmişti. Ben de, gerçi eğlenip gezmiştim ama, ciddî bir ilgi ve sevgi serüvenine girmemiştim.

"Hiç unutmam, son sınavın son günü, aynı salondaydık. O, her zamanki soğukkanlılığını, ilgisiz ve vurdum duymaz tutumunu yitirmişti artık. Gözlerini benden ayıramuyordu. Yüzü kıpkırmızıydı. Davranışlarına egemen değil gibi görünüyordu. Sınav bitti. Herkes çıkmaya başladı. Ben de bir arkadaş grubuyla birlikte çıktım. O, gerilerde kalmuştı. Şaşkındı. Gene ben davrandım, ona bir olum sağlamak için, arkadaşlardan ayrılıp, sanki birşey unutmuş gibi geri döndüm. Umduğum gibi o, odada yalnızdı ve arkamdan izliyordu. Döndüğümü görünce yüzü güldü. İki elime birden sarıldı. Kekeliyordu:

— Senden ayrılamıyacağım. Şunca yıldır kendime baskı yaptım; sonuç vermedi. Sana daha çok bağlandığımı anladım. N'olur güzel sözler söyliyemezsem beni bağışla. Ama sensiz yaşıyamıyacağım. Bırakma beni.

"Ve birden, damdan düşer gibi, daha doğrusu denize ilk atılır gibi boşaldı:

"— Karım olur musun?

"Ondan bir açılma, bir atılış bekliyordum, ama böylece değil. Hani o anda başka türlü davransa, ne bileyim, aramızda bir ilişki başlangıcı olacak tutumu olsa, buluşmamızı falan istese, hattâ belki öpse olabilirdi. Hemen bir yere, yemeğe çağırsa, sonra buluşmalarımız sürse, olağan akımlardan ben ona yaklaşsam, aksam. Buluşlar birbirini izlese, düşünemeden sürüklensem, benim irademle önüne geçemiyeceğim bir durum olsa; evet, hepsi, hepsi olabilirdi belki. Kendimi buna hazır durumda görüyordum. Ama birdenbire evlenme teklifi ve benim irademe, düşünceme işi bırakma. Bütün bir hayat için bağlanma sorumluluğunu ölçüp biçme olumunu yaratma?

"Tabiî, bu kez ben şaşırdım, ben kekelemeye başladım:

"— Teşekkür ederim Erol. Bu benim için büyük mutluluk elbet. Seni çok takdir ederim. Gurur duydum tabiî. Ama hemen birşey söyliyemem; o kadar sürpriz ki, benim için.

"— Elbette. Elbette. Ben de hemen karşılık beklemiyorum.

Düşün, ailenle görüş, arkadaşlara danış. Bak arada on gün var. Diplomalarımızı almaya geleceğiz on gün sonra. O zaman cevap ver bana. Babama tel çekerim, gelip ailenden resmen ister."

"Bakın hep o taşralı tutumu. Hep o klâsik kız isteme havası.Ayrılırken bile ilk coşkunluğu durulmuştu, hani ne bileyim elimi sıkışı, belki hattâ kibarca sarılmak gereği falan geçti içimden. Hayır. Hep saygılı, hep düşünceli "namzet bey" pozu.

"On gün bitmez bir sıkıntı ve üzüntüyle geçti. Çok düşündüm. Ah.. bana düşünme fırsatı vermeseydi. Bir olup bitti karşısında kalsaydım keşke. Gönlüme uyup sürüklenseydim. Ama hayır. Düşünmek gerekiyordu. Düşününce de iş tersine sonuç verdi: Ben küçükten beri rahatlık içinde, gönenç içinde yaşamıştım. Amaçlarım, düşlerim hep yükseklerde uçuyordu. Lüks istiyordum, zenginlik istiyordum. İçinde yetiştiğim çevrenin gönenç diye öğrettiği şeyleri arıyordum. Otomobiller, tuvaletler, yazlıklar, kışlıklar, yatlar. Gözlerim çok yüksekteydi. Oysa, Erol bunları bana nasıl sağlayabilirdi? Ailesinin durumunu biliyordum, fakir sayılırdı. Başkaca da geniş olum sağlıyacak yolu yoktu. Bir işe girecekti. En iyi koşullarla da düşünsek, ya bir şirkette bir bankada falan memur, ya da fakültede asistan olacaktı. Bu durumu benim hayallerimi nasıl gerçekleştirecekti?

"Diploma alma günü gitmedim fakülteye. Arkadaşlardan biriyle kendisine mektup gönderdim. Çok duygulu, çok dikkatli ve nazik bir red cevabıydı bu. Bir daha da onu görmedim. Almanya'ya doktora vermiye gitmişti.

"Hemen o günlerde de şimdiki kocamın evlenme isteğiyle karşılaştım. Bana göre biraz yaşlı sayılırdı, ama düşlerimde hayallerimde aradığım bütün nitelikler onda vardı: Zenginlik, sosyete bağlantıları, geniş çevre falan hepsi, hepsi.

"Belki biraz da Erol olayının şuuraltı etkileriyle, hiç tereddütsüz kabul ettim. Ve ilk çağlarda tüm mutlu, katıksız sevinçli ve gönençli oldum. Romanlardaki gibi bir yaşantımız vardı: Süslü apartmanlar, yazlık villâlar, otomobiller, yatlar. Ve elbette bu tutuma göre akan bir yaşantı: Balolar, ziyafetler, eğlenceler.

"Bütün bu yaşantı içinde, çevrenin de tartışmasız ecesi gibiydim. Tuvaletlerim, güzelliğim, mücevherlerim falan tam bir ece durumundaydım.

"Ama işte o ecelik te boş gelmeye başladı sonraları. Gözümde büyüttüğüm amaçlar gerçek olunca, bütün çekim gücülerini yitirdiler. Boşluklarını, sonuçsuzluklarını çabuk anlamış-

tım. Çocuk yapmamıştım. Kocamla apayrı yaradılışlardık: Dansı, sporu, denizi, herşeyi yaşayıp bitirmişti sanki. Bunlara artık sırf benim için katlanıyordu. Bense tam tersine, için için kaynıyordum. Çılgınlıklar, taşkınlıklar yapmak istiyordum. Yaşamamda herşey vardı ama, heyecan yoktu, canlılık yoktu. Taşkınlık arıyordum, sıcaklık istiyordum.

"Romana mı kaçtım Hâkim bey? Bağışlayın. O zamanki ruhsal durumumu anlatmak istedim.. İçinde bulunduğum boşluğu, bekleyişi anlatmak istedim. Roman gibi geliyor insana, ama işte sonunda benimki gibi melodrama dönüyor.

"Evet.. tam bu iç çekişmelerimin başladığı, kritik duyguların geliştiği bir sırada, Erol gene yaşantımda belirdi ve belirmesiyle de hikâye bitti zaten:

"Kocamın yönetim kurulu üyesi olduğu bir kulübün ellinci yıldönümü töreni yapılacaktı. Gündüz futbol maçları, gece Yat kulüpte gardenparti, eğlenceler falan. Benim zorumla, biraz da yönetim kurulu üyeliği gereği kocamla gittik maça. Takımlar alana çıkıp, bizim bulunduğumuz şeref tribününün önüne gelince, bir şok geçirdim sanki: Erol aralarındaydı. Nasıl farkettim, nasıl o kadar gencin içinde birden gördüm? Bilmem. Delice heyecanlanmıştım. Bunalacak gibi oldum. Kalbim sert sert atıyordu. Anlaşılmaz bir sıcaklık, bir sarsıntı; bütün vücudumu sarmıştı; oyun başladı, gözümü ondan ayıramıyordum. İri yarı vücudu, alnına dökülmüş saçları ve atak tutumuyla, ne genç, ne erkek tipi vardı. İçimde şimdiye dek alışık olmadığım çapraşık duygular, mazohist diyebileceğim eğilimler uyanıyordu.

"Daha garibi, yanımdaki kadınlar hep ondan söz açıp ona değinen haberler verdikçe kıskanıyor, sinirleniyordum. Zaten çevrede de hep ona gösteri yapılıyor, onun adı bağırılıyordu. Bir aralık bir karışıklık oldu, o sakatlandı, yerde yatmış, kıvranıyordu. Deli gibi yerimden fırlamışım. Yanımdaki arkadaşlardan biri merak etti:

— Kuzum sen çok ilgilendin bu çocukla?

— Tabiî.. sadece oyuncu olarak değil, benim fakültede arkadaşımdı.

— Bak sen? Hiç bilmiyorduk. Hem takımda da yeni çıktı bu Erol?

— Evet, Almanya'da doktora yapıyordu; yeni döndü.

— Ne enteresan tip. Ben bu futbolcuları hep aylâk falan sanırdım.

— Bizim sınıfın en zeki, en bilgili öğrencisiydi..

"Kadınlar birşeyler sezinlediler herhalde. Çünkü ben kendime egemen değildim, duygularını tutamıyordum, taşkınlığını önliyemiyordum.

"Bu heyecanını geceleyin asabîlik haline geldi: Gündüz o nasıl futbol alanının kralı idiyse, ben de gece Gardenpartinin kraliçesi idim. Ama o uyruğuma girmedi. Her zamankinden çok fazla özenle süslenmiş, gereğinden belki de fazla sıklaşmıştım. Karşılaşacağımızı düşündükçe dizlerim titriyor, onun alacağı heyecan ve kırıklığı ölçüp deli gibi seviniyordum. Bir yandan da bu konu ile böylesine ilgilenmeme kızıyordum, ama üstelemiyordum, kendimi bırakmıştım. Dedim ya, içim boştu, bir serüven arıyordum. Bu durumumuz belki bir kıvılcım olacaktı, olmasa da, bu kadarcığıyla bile bir tatlı değişiklik, bir güzel serüvendi. Kimbilir o nasıl şaşıracak, heyecanlanacaktı?

"Ama hayır. En küçük bir heyecanı, şaşkınlığı olmadı. Hattâ, istiyordum ki kızsın, ters bir tutum yapsın. Tanımazlıktan gelsin falan. Kırgınlığını, düşmanlığını belirtecek bir olağanüstü durum olsun. Hayır. Hiç, ama hiç olağanüstü tutumu olmadı. Gözlerini kaçırmadı bile. Dümdüz, en ufak kin ve kırıklık taşımayan, ilgi de gösteriniyen niteliksiz bakışlardı bunlar. Daha dün ayrılmışız gibi konuştu:

— Aaa? Merhaba. Nasılsınız? Çok iyi gördüm sizi. Yıllar hiç geçmemiş gibi. Memnun oldum sizi gördüğüme.

"Çevremizdekiler söze karıştılar ve o, çevredekilerle birlikte, hep rastlanan dümdüz bir konuşma temposunu sürdürdü, sonra da yanımızdan en olağan durumla ayrıldı. Şaşırmıştım. Kendimi müthiş gülünç, kırılmış, hattâ alay edilmiş gibi görüyordum. İki kez öylesine kesin ve kırıcı biçimde karşı verdiğim bu erkeğin böyle ilgisiz, her şeyi unutmuş, hattâ geçmemiş sayan tutumunu aklım almıyordu. Ben bu kadar pasif, etkisiz, gelici-geçici bir kadın mıydım?

"O gece kendisi gibi... Bakın kendisi gibi diyorum, bizim gibi demiyorum, evlenmek sanki beni o kuşaktan ayırmıştı... Evet, kendisi gibi genç bir sürü arkadaşlarla ne çılgınca eğlendiler, nasıl neşeli danslar, oyunlar düzenlediler. Bunlar, benim aylardır hayalini gördüğüm, hasretini çektiğim gençlik coşkunlukları, kanı kaynıyan kişilerin coşkunluklarıydı. Onların içine karışmak için delice istek duyuyordum, ama gülünç olmaktan, ağırbaşlı hamfendinin gençliğe özenmesi durumuna düşmekten korkuyordum. Bereket, şansım yardım etti: Bir ara kulübün maskotu sayılan neşeli ve popüler bir ahbapla dans ediyorduk. Şimdi kalantor bir tüccar olmuş, vaktiyle o da meşhur bir futbolcuymuş. Herkesle ahbap, şakacı bir adam. Erol da genç bir yüzücü kızla dansediyordu. Onların yanından geçerken, bu babacan Çengel Rıza Bey, Erol'un omuzuna vurdu:

— Hadi bakalım delikanlı, dedi. Siz iki eski okul arkadaşı birbirinize anlatacaklarınız vardır; ben de bu cici kıza denizciliğin nazariyyatı üstüne bilgi veririm.

"Ve beni Erol'un kollarına âdeta itti, kendisi genç kızı alıp uzaklaştı.

"Erol ne sevinmiş, ne de memnun olmamış bir anlam çıkaramadığım tutumuyla gayet kibarca sardı beni. Samimi bir dans mı, nezaket dansı mı anlaşılmıyor. Ben, söz açtım:

— Çengel Rıza beyin hakkı var. Birbirimize anlatacak çok şey olması gerek. Daha doğrusu, benim pek bir şeyim yok. Meydanda işte hayatım. Ama sizin Almanya günleriniz üstüne çok anlatacaklarınız vardır muhakkak.

"İstiyordum ki, kızsın, alınganlık göstersin, beni anlayışsızlık ya da kalpsizlikle suçlasın. Hattâ kızsın, ağır bir davranış yapsın. Hayır... Gene gayet ölçülü olarak:

— Vallahi, dedi, bilirsiniz, ben fakültedeyken de öyle pek enteresan serüvenleri olan kimse değildim. Pek eğlenen, çevresi olan tiplerden hani. Eh.. Almanya'da da öyle geçti yaşantım. Bir kere savaş sonrası Almanyası.....

"Ve normal, eski bir dostla konuşulacak genel sohbet tonunda anlatmaya başladı; konuşma sürerken ışıklar biraz kararmış, müzik bir başka havaya geçti: Bu, bizim yıllarımızın en tutulan parçalarından biriydi. O biraz durakladı, nazikçe sordu:

— Sizi fazlaca rahatsız etmiş olmıyayım?

"Karşılık vermeden gözlerimi kaldırdım, sitemle baktım: Bir süre gözlerimin tâ içine, derinliklerine kadar baktı. Bu bakışında kırgınlık mı vardı, acılık mı, sitem mi belki de hepsi birden. Sonra birşey söylemeden beni kendine sıkıca çekti.

"Çılgın bir gece geçirdim. Hep onunla beraberdik. Kâh arkadaşlarıyla yaptıkları oyunlara girdik, eğlencelere, dans yarışmalarına katıldık. Kâh bahçede, çamlıkta gezindik. Bir aralık, sabaha karşı bir küçük sandalla denize çıktık ikimiz. Ve elbette, bütün bu hengâmede, olanlar oldu. Nasıl akıntıya kapıldım, nasıl son kertelere kadar sürüklendim, bilmiyorum, ama oracıkta... Sandalda... Herşeyler olup bitebilirdi. Yalnız o, bir garip çekingenlik gösterdi:

— Ne olursun, dedi, bu işin şiirini bozmıyalım. Bugün akşamüstü bana gelir misin?"

"Ve gittim. Hiç birşey düşünecek halde değildim. Uyurgezer gibi sürükleniyordum. Gece danslarda eğlencelerde, hele özellikle sandalda çok da eksite olmuştum. Bu akıma karşı koyacak durumda değildim. Çabalama gücüm bile kalmamıştı.

"Beni kapının arkasında bekliyormuş. Kaplan gibi üstü-

me atıldı. O kadar ateşli, öylesine istekliydi ki. Nefes alamıyordum. Baygınlık geçirir gibi kendimi yitirmiştim. Hol gibi, çalışma odası gibi bir yerden kucağında geçtiğimizi şöylece farkettim. Beni yatağa attı. Hiç birşey konuşmuyorduk.. konuşacak halde değildik...

"Evet.. Daha öteye gitmiyeceğim anlatışta. Yalnız, çılgın gibi bir bekleyiş durumuna geldiğimi söyliyeyim. Ben çırılçıplaktım. Oysa, birden farkettim ki, o soyunmamıştı. Giyinik, birden geri çekilmiş, ayakta beni seyrediyordu. İlkin bu seyredişi estetik birşey.. hani beğeni ve sevginin fazlalığından sandım. Ama bakışı o bakış değildi. Ayılır gibi oldum, şaşırdım. O, gene birşey söylemeden yatağın başucundan bir komodinin çekmecesini açtı. Kadife bir mücevher kutusu çıkardı, açtı, pırıl pırıl yanan bir tek taşlı yüzük vardı elinde. Yüzüme, tükürür gibi bakıyordu:

— Teşekkür ederim, dedi. Ben bu kadarını istiyordum. Kâfi bana. Bir zamanlar sana bir temiz altın halka teklif etmiştim. Onu benim yüzüme attın. Ben de bu yatağa gelişinin karşılığını öylece veriyorum sana.

"Yüzüğü suratıma attı, döndü, içeri gitti.

"Vurulmuş gibi öylece kalmıştım. Kafam işlemiyordu. Ayılmıştım, ama bunun bir kâbus, bir kötü düş falan olmasını ister gibi şaşkındım.

"Sonra kafamda şimşek çaktı: İnsan, en olmıyacak yerlerde ve zamanlarda, en münasebetsiz şeylere dikkat eder. Ben de, o kutuyu almak için komodini açınca, içine bakmış ve küçük tabancasını orada farketmiştim. Fırladım, kaptım tabancayı.

"Odaya girdiğimde o, yazı masasının önünde ayakta duruyor, elindeki çerçeveli fotoğrafa bakıyordu. Dalgındı, dönmedi bile.

"Rastgele birkaç el ateş ettim. Döndü, bir bana, bir de elindeki fotoğrafa baktı. Yavaş yavaş kolları yanına düştü, parmakları açıldı, çerçeve elinden kaydı. Gözleri süzüldü, geri geri bir adım attı ve yüzükoyun düştü.

"Hiç birşey düşünemiyor, davranış yapamıyordum. Ne korku, ne acı, ne çekinme. Uyurgezer gibi bir adım atım. İçimde en egemen duygu, merak idi o anda, eğildim, düşen çerçeveyi aldım: Bu, fakülteye ilk yazıldığımız günlerdeki vesikalık fotoğrafımın büyütülmüşü idi."

ÖKTEM, Yalçın

TASKEBABINI SEVER MİSİNİZ?

"Taskebabını sever misiniz?" diyordu sağlık memuru, veterinere. Veteriner aslında evine bağlı adam. Yakası açılmadık küfürlerinde, arasıra karısını dövmesin de bile evcil. Burada olmaması gerekirdi. İçki masasında. Ama o uzun gecelerden daha karanlık cansıkıntısı, insanı denizanaları gibi tümüyle kaplıyan bunaltısı doğu kasabalarının adamı evinde komuyordu ki. Evet, taskebabını severdi, sağlık memuru da severmiş, dediğine göre inanmak gerekirse. Yıllar yılı doğunun her kasabasında çalışmış bu adamın söylediklerine inanamıyordu bir türlü veteriner. Az önce, yırtık bir bayrağın gölgesindeki yüzlerce yıllık kale duvarlarının çevrelediği kasabaya gece, koyun sürüleri, yüklü kamyonlar ve üçbin ikiyüz elli iç çekmesiyle çökerken, sağlık memuruyla veteriner, her günkü gezilerinden döndüklerinde de yalan söylemişti sağlık memuru. Bu memleketi seviyorum demişti, ağaçsız, yazın tozlu, kışın soğuk ama, insanları erkek adamlar hiç olmazsa. Soygunu seviyordu oysa ki, insanları değil. Damlarda yıllar boyu ovayı gözliyen toprak insanlarının gözleri nasıl bir tilkinin kendi kuyruğu etrafında dönüşünü, ürkek tavşanların iz değiştirmesini kaçırmazsa, veterler de bu insan sevgisi dolu sözlerin arkasındaki gerçeği, memur içgüdüsüyle, yakalayıvermişti. Bu toprağın insanları soyuluyordu, penisilin serumları ilâç diye satılıyor, kömür gözlü, şişkarınlı çocuklar, hastalıklarına göre değil, babalarının ödeme gücüne göre tedavi ediliyorlardı. İnsanlar hastalanıyor, üç günlük yoldan, karların üstünde zamandan daha ağır giden öküz kızaklarıyla merkeze geliyor, ecza dolabının kapısında doktorun, sağlık memurunun keyfinin gelmesini bekliyordu durmaksızın yağan karın altında. Hastalar, yorgana sarılmış, gözleri çukura kaçmış hastalar taşınıyordu sağlık memurunun önüne, o ellerini oğuşturuyordu. Veteriner görmüyor, duymuyor, koyunların yağlı, döne döne yuvarlanmış kuyruklarına iğne yapıyor, koyunbaşı on kuruşunu alıyordu.

— Ya mirim diyordu sağlık memuru, insanın alnı açık olmalı. Biraz daha salata alsanıza canım, yabancı gibi ikram beklemeyin. Davranın biraz.

— Davran biraz, demişti veterinerin karısı. Çoğu gitti, azı kaldı ömrümüzün. Hep taşrada mı sürteceğiz? Cihangir'de denizi gören bir katımız neden olmasın? Karısı haklı ve şişmandı. Önü ceviz kaplama, arkası kontrplâk büfenin üstünde evlendikleri gün çekilmiş bir fotoğrafları dururdu. İncecikti karısı o zamanlar. Şimdi şişmandı, geceleri terliyor, teri sarmısak kokuyordu.

Veterinerin eli kadehine uzandı. Tas-kebapla rakı içilmiyordu, başka meze bulunmuyordu, buna da şükürdü. Ramazanda bu da bulunmazdı ya.

Sağlık memuru, bu kasabadan evlenmişti. Buralıydı artık. Beş çocuğu vardı, karısı yemek pişirmesini bile bilmezdi doğru dürüst. Ona kalsa, her gün bulgur pilâvını koyar sofraya, bulgur pilâvını kaldırırdı. Her akşam dışarda yiyordu adamcağız. Bir deniz kıyısında, elinde soğanı, salatasıyla küçücük bir eve dönmek isterdi. Pencerenin önüne oturup, elinde karısının eli, içmeliydi.

Söz aramızda, kaymakam da işin gösterişinde diyordu. Köy köy geziyor. Köylünün dertlerini dinliyormuş güya. Bu daha ilk yılı, o da kösülür sonunda.

Veteriner esniyerek, araba kullanmayı seviyor da ondan diyordu. Bizim gibi hayvan sırtında sürtsün de göreyim onu.

Gülüyorlardı. Sağlık memuru gülerken eliyle ağzını örtüyordu. Dişleri çürük, kara karaydı. Bir batıya gidebilse, yaptıracaktı hepsini.

Veteriner karşı masada birine sabahtan bu yana, belki onuncu kere selâm veriyordu. Adam buralıydı, içki içtikleri için onlara hem kızıyor, hem acıyordu. Memurlardan başka kimse içki içmezdi burada. Bir kedi, ayaklarının arasında dolanıyor, lüks bir yanıyor, bir sönüyordu. İkisinin de birbirlerine söylemekten çekindikleri bir şeyler vardı bu gece.

Kasabaya tiyatro gelmişti. Üç gün kalacaklardı. Veteriner, kızları görmemişti ama, lokantacı Nuri, onlara Muş'da rastladığını, yüz liraya bir gece biriyle yattığını ballandıra ballandıra anlatmıştı.

Hükûmet binasına giderkenki kahvenin üstünde, o yeni açılan otelde kalıyorlardı. Kadınları daha ortaya çıkmamıştı. Erkeklerden ikisini oyun için izin almaya geldiklerinde kaymakamın yanında görmüştü veteriner. Biri uzun saçlı, siyah elbiseli, boyunbağlı idi, öbürü ayakkabılarının arkalarına basıyordu. İkisinin de yüzlerinde, kasabayla bir eğlenme, bir acıma görür gibi olmuştu. Kan satıyorlardı, otel köşelerinde sürünüyor, kaymakamın karşısında elpençe divan duruyorlardı oysa ki.

Sağlık memuru, adamlardan birine kahvede otelin altındaki ayak, tezek, çamur kokulu o küçük kahvede rastlamıştı daha sonra. Kahve doluydu. Jandarmalar, adliye başkâtibi, ziraatçi de oradaydılar. O güne dek bunca memuru bir arada görmemiş olan kahveci, şaşkınlığından iki bardak kırmıştı. Hepsi de yolları düştüğü için buraya uğradıklarını söylüyorlardı birbirlerine, kimsenin tiyatrocu kızlardan haberi yoktu.

Kalın merteklerin tuttuğu tavan topuklu kadın ayakkabılarının sesleriyle tozutuyor, her kadın kahkahasında kahvenin iskemlelerinde oturanlar, şöyle bir davranıyorlarlı yerlerinde. Kahvecinin çırağı merdivenleri inip çıkıp ,yukardakilere çay taşırken, haset dolu gözler peşinden ayrılmıyordu.

Nasıl sormalıydı kaç para istediklerini? Kahveci, -otelin de sahibiydi- asık suratlı herifin biriydi, ona sorulamazdı. Adam sen de, bir yolu bulunurdu elbet, kulaktan kulağa duyulurdu, ama memur kısmının adını koruması gerekirdi, sonra adam rezil olurda, tümü kasabaya.

Veteriner, hadi kalkın tiyatroya gidelim, demek istiyordu sağlık memuruna, herifin yüzüne gülüvereceğinden, siz de mi beyim, diyeceğinden çekiniyordu. Saat sekize geliyordu, neredeyse başlıyacaktı tiyatro.

Sağlık memuru da yerinde kıvranıyordu. Sonunda dayanamadı:

— Bugün birisi bana tiyatro için bir bilet verdi, diyiverdi, gidelim mi?

Veterinerin sırtından yük kalktı sanki, gözlerinin içi gülüyordu şimdi.

— Bende de var, dedi. Tiyatrocular bırakmışlar.

İkisi de biletleri adamlarına aldırtmışlardı, sabah erkenden. Ön sıralarda oturamazsa, insan tadı çıkmazdı tiyatronun. Kalktılar.

Herkes oradaydı. Uydurma sinemanın tümü sandalyeleri doluydu. Lokantada içemiyen kasaba delikanlıları, mezarlıkta kafayı bulup gelmişlerdi. Karılarını yalnız bırakabilen, komşuya yollıyan tümü memurlar oradaydı. Yakıştıramadıkları için, lâf olur diye gelemiyen kaymakamın, müftü efendinin aklı oradaydı.

Tepiniyordu gençler. Işıklar sönüyor, gene yanıyordu. Sinemanın çalıştığından çok, bozuk yatan motoru bile haylan? mış, dizi dizi ampulleri renk renk yakıyordu.

Bir cümbüşlü adam, sabahki uzun saçlı delikanlı çıktı sonunda sahneye, ayakkabılarının arkasına basanın elinde de bir darbuka vardı. Salon yıkılacaktı neredeyse.

Uzun saçlı adam, garip sesler çıkaran mikrofonu ayarla-

mıya çalışıyordu, başarrı, İstanbul Sanat Tiyatrosuna hoş geldiniz, dedi seyircilere.

Kalabalık bağırıyordu yalnızca, kadınları çağırıyorlardı sahneye. Bir kadın çıktı sahneye. Kocamandı, karnını pullu bir kuşakla sıkmış, pırıl pırıl pullarla örtmüştü bacaklarını. Oyun başlıyordu. Kadın ortalarda dönüyordu. Saçaklar ışıl ışıl savruluyordu gözlerde, bacakları kar beyazı, bacakları boğum boğumdu. Kimsenin sesi çıkmıyordu şimdi. Sigaralı göğüslerin hırıltısı, darbukanın, cümbüşün bozuk düzen sesleri duyuluyordu yalnızca. Burun delikleri açılıp kapanıyordu.

Veterinerin karısı da şişmandı. Sahnedeki kadın terlemişti. İlk sırada oturuyorlardı, elini uzatsa bu terli, şişman gövdeyi tutabilirdi. Sağlık memuru kadının bir bacağında bir diş yeri yakaladı. Kadınla birden içli-dışlı oluverdi. Kadının göğüslerinin arasından göbeğine doğru ter sızıyordu.

Sağlık memuru kadının, ayaklarına bakmıyordu hiç, ayakları kocaman, ayakları parlak ayakkabılarına sığmıyacak kadar etli olabilirdi kadının, karısının ayakları gibi. Herşey bozulabilirdi.

Kadın alkışlar arasında kayboluyordu, yerine başka bir kadın, bu kez sıska, hüzünlü yüzlü bir genç kız çıkıyordu.

Bu, ötekinden de iyi kıvırıyordu. Kasaba gecelerinin ucuz romanlarından çıkmış gibiydi bu kadın, zavallı çocuğunu besliyebilmek için ölümün eşiğinde oynıyan veremli düşmüş kadınıydı sağlık memurunun.

Veterinerin aklına İstanbul düşmüştü, yalancıktan da olsa, iki yüz lira için de olsa, bir geceliğine kocacığım diyen kadınlar vardı orada. Kadınlar güzel, kadınlar bembeyaz, çocuksu kadınlar. Bir sarhoş gecenin sabahında, ıslak kaldırımlarda tek başına bir gül bulup vermek için yaratılmış kadınlar.

Gitmek istiyordu sağlık memuru, renkli suyun içki yerine satıldığı barlarda aldatılmak istiyordu. Taşradan geleni başka ne beklerdi büyük şehirde. Biraz içki, bol ışık, daha bol yalnızlık, yalancıktan kadın gülmeleri, daha uzun, daha derin yaşamak isteği. Olsundu, gene de gitmek istiyordu o büyük şehirlere.

Delikanlılar, elleri pantalon ceplerinde, yan gözle çevrelerini süzerek terliyor, ağızlar açık, sahneye soluyorlardı. Cümbüşçü, can düşmanlarıydı. cümbüşçü bu kadınlarla beraberdi hep. Üstelik çaldığı da birşeye benzemiyordu.

Eşraftan Vezir bey, saçları kırlaşmış sofu başıyla tecrübelerine dayanarak, kimsenin kimseyi görecek hali olmadığını bildiğinden, rahat rahat iç geçiriyordu ilk sırada.

Kız gidiyor, herkes alkışlıyor, tepiniyordu. Kız bir daha çıkıyor, dönüyor dönüyordu.

Evlerde, kısık lâmbaların yarı karanlığında teri sarmısak kokulu kadınlar horluyor, köylerde muskasına dört elle sarılmış, toprak yüzlü delikanlılar, çağı geçmiş ihtiyarlar, karınlarında, göğüslerinde ölüm, yaşamağa uğraşıyorlar, hayvan başı otuz kuruş aşı parası çıkışmadığından, çileli öküzler, gomlarda kara koyunlar dizlerine çöküp ölüyordu, kız dönüyordu.

Terlemişti insanların avuçları, ağızları açıktı, parası olanlar, yarını, pire pislikleriyle bezenmiş çarşaflar üstündeki o güzelim boğuşmayı düşünüyor, ötekiler onlardan, herkesten nefret ediyorlardı.

Bitmesin istiyordu hepsi de, bu tiyatro sürsün gitsin istiyorlardı.

Halis Biçer

ÖZSU, M. Necati

KÖŞEBAŞLARI

Döngeleler denli boşluktayım. Uçuyorum. Düşlerdeki gibi bir uçuş, ha düştü, ha düşecek. Erim erim yüreğim, hölük pörçük...

Evren ötesi kişiler gibiyim. Yabancıl her şey. Devleşen insanlar dolanıyor yöremde. Bilmediğim, tanımadığım bir dünyadayım, yadırgadığım bir ortamdayım. Yürüyorum. Eğri, büğrü; tümsekli, çukurlu toprağa alışık ayaklarım, bir denizde, dalgasız, dümdüz bir denizde imişçesine kayıyor. Bir an irkilerek, usumu uyarmıya zorluyorum; olmuyor. Gülmeyduysuz geçen insanlar; giysiler, konuşular, taşıtlar ve bitmek, tükenmek bilmiyen gürültü, alıp götürüyor beni. Umutla dönüyorum köşebaşlarını. Bildiğim, alışık yaşantının umutlarımın. Gel gör ki, tüm köşebaşları yabancıl, korkunç, biri öbüründen daha karanlık pencereler açıyor aydınlığıma. Fırtınalar içinde ölgün denizler denli, kendimi bir parkın oturaklarında bırakarak, gördüklerimi çözümlemeye çabalıyorum. Anlamıyor, yapamıyorum. Gelip kafa tasıma kocaman bir soru işareti nakşoluyor: "Kaç kilometre yuvarlandı tekerlekler?.. Çıkıp şu dağa ünlesem, anam duyacak. Aha ayaklarımda, Sarıyer toprağının akçıl tozu. Yelkovanlar bir tur bile yapmadı daha. Böyle mi?.. Öyleyse, bu ne değişim? Bu değim ayrıntı ne?.. Öf, öf... Aha ünüğüme bişey sardı. Anamın "afakan" ı olan, kement. Tutup bir ağlamak, şöyle doyana dek bir ağlamak isteğiyle kavruk içim. Ne mi var ağlanacak? Bilmem. Özlüyorum işte. Kişi ağlarsa açılırmış. Bir serinlik inermiş yüreğine. Acıları ırar, yitermiş... Koskoca adam da ağlar mı be? Bence de öyle.. Koca adam ağlayışı, kötü, hem de çok kötü olur. Görenin içini yakar, kavurur..."

Kalkıp gene dolanmıya zorluyorum kendimi. Bence, acılı kişi dolanmalı. Ne de olsa avunur insan, ırar acıları. Gel duvarlar üstüme, üstüme geliyor; iri yapılar başıma abanıyor. Tüm tekerlekler öçlü mü ne ki? Hangi yöne gitsem, yuvarlanışları bana doğru. Korkarak kaldırımlara sığınıyor, yürüyor, yürüyor, yürüyorum...

Bir köşebaşı dönüşümde, tutup biri sarılıyor koluma. Ön

cek tüm vücudum titriyerek, irkiliyorum. Ama adamın ılımlı sesi, içten davranışı, yıkıyor kuşkularımı.

"Buyurun beyefendi, diyor. Buyurun... Bir de bizde bakın..." Gidiyorum. Pırıl pırıl muşambalar, şıkır şıkır vitrinler.. Sonra, paltolar, ceketler, mantolar, tiril tiril ipekli giysiler, naylonlar, empirmeler, birmanlar...

Adam kendine has bir tutumla ellerini oğuşturuyor. Gülmekle, gülmemek arası sırıtıyor. Gözlerim öncek dişlerine takılıyor; bir avuç köz gibi parlıyor ağzı. Sonra parmağındaki yüzüğün tutuştuğunu görüyorum. Sonra da bileğindeki saat tutuşuyor; cebindeki kalem, kıravatındaki iğne tutuşuyor; ayakkabıları, giysileri, adam olduğunca tutuşuyor; alev, alev yanıyor adam.

"Ne emrettiniz efendim?" diyor. Susuk bakıyorum gözlerinin içine. Öyle, bir yontuya bakarcasına, yıkılar önünde dalmışçasına bakıyorum. Şaşırıyor adamı N'edip n'eyliyeceğini bilemiyor. "Şey, diye kekeliyor, şey efendim.. Bir şey... Bir palto, bir ceket.. Hanım yengemize, bir manto.." Ben gene öylece, hiç bir şeyden habersizmişçesine bakıyorum adama Bu kez gözleri irileşiveriyor adamın. Daha bir şaşıyor. Bir yerleri kopuyor, kanıyor. Çok şeyler anlamışçasına bakıyor gözlerime. Sonra elleriyle giysileri giyinme işaretleri yapıyor. Koşup bir palto giydiriyor sırtıma. Parmaklarını bir araya dererek, güzel olduğunu, yaraştığını işaretliyor. Oldu olacak, ben gene öylece asılak bakıyorum. O, on parmağını açarak habire salıyor önümde, sonra ağzının belirli kımıldanışı ile "ikiyüz" diye fısıldıyor. Bu kez de ben parmaklarımı sürtüştürerek yok anlamına omuzlarımı çekiyorum. Tutup adam öfkelice sırtımdakini sıyırıp alıyor. Duymıyacağım kanısı ile okkalı bir küfür savuruyor. 'Gidinin dilsizine bir saat te çene çaldık...." Ardımda bir kahkaha tufanı kopuyor. Dönüp bir kahkaha da ben basayım diye geçiyor içimden. Yapamıyorum. Ama yüreğimde ağlamaklı kahkahalar çığrışıyor...

"Adam sen de, diyorum bir ara, varıp gülsünler. Ne umurum? Na kaygılara bir tekme. Ben de bu dünyalı değil miyim gayri? Bu dünya kişilerine karışmadım mı? Bak omuz omuza, ard arda, yüz yüze nasıl kenetlenmişim. Günaydın demiyorlarmış, varsın demesinler. Kim kime diyor ki? Bu dünyanın töresi böyle..."

"İki milyon..." diye, ilerdeki köşebaşında, bar bar bağırıyor adam. "Yarın çekiliyor... İki milyon..." Yaklaşıyorum. İki milyon beni kendine doğru çekiyor. "İki milyon lira," diye geçiyor usumdan. "Kaç çuval olur ki? Belki bir öküz arabası?.. Belki iki, üç?.. Kimbilir belki de bizim saman damı dolup, ta-

şar?.." Ayaklarımın önüne doğru bir bilet uçuşuyor. Bakıyorum, almıyor kimse. Acıyorum biletçiye. Habersiz olduğu inancına varıyorum. Alıp, veriyorum bileti.

'Teşekkür ederim," diyor biletçi. "Sağol ağam. Daha dünyada ne doğru insanlar var Yarabbim..." diye söyleniyor; ve bana: "Ama ağam bu bileti almalısınız. Bakın talihiniz ayağınıza dolaştı. Bunda bir hikmet var..." Hak veriyorum biletçiye. Böyle olmasa düşer miydi? Gelip dolaşır mıydı ayaklarıma?.. Bastırıp onluğu, alıyorum. Gel, gülüyor çevremdekiler. Sanki birşey olmuş gibi gülüyorlar. Ve biri:

"Lan... Gene yaptın numaranı..." diye söyleniyor. Ürkerek kaçıyor, uzaklaşıyorum.

Köşebaşları geniş bulvarlara dönüyor. Birazcık rahatlar, ürekliğimden sıyrılır gibi oluyorum. Tekerlekler daha güvenli daha öte gidiyor. Gel bu kez de neon lâmbaların, büyük vitrinlere vuran ışıkların içime. Gittikçe cüceleşiyor, şaşkınlığım büyüyor önlerinde. Bir gariplik çöküveriyor yüreğime. Hani pişmanlık gibi birşey. Kaçmak, kaçıp kurtulmak istiyorum. Ama köşebaşındayım. Bir kalabalık kesmiş yolumu. Yetmişlik bir ihtiyarı çevrelliyen bir topluluk. Turistik bir kişi. Kırçıl sakalı, esmer yüzü, neon şapkası, piposu, insana bu ülkeden olmadığı inancını veriyor. Önündeki bavula sıkı sıkı sarılmış. Hani elinden kapıvereceklermiş denli bir davranışı var. Bir bakışta, Hintli, Tunuslu, Cezayirli bir turist. Arapçayı andırır sözcükler yuvarlıyor ağzında. "Vallahilâzim," diyor, "yallah, yallah..." Sonra, yarım-yamalak Türkçeler: "Vermez... Billâhilâzim vermez... Yallah, yallah..."

Telâşlı biri sarılıyor koluma. Köşeyi dolanınca fısıldıyor:

"Gel arkadaş bir eylik yap be.. Namussuz arabın elinden bir türlü koparamadım. Tu be, kaçıracem yahu... Ne gömlekler be kardeşim. Vallahi piyasada seksen papel. Ta.. Hindistan'dan getiriyormuş be yahu. Ah be, kapacak biri. Kaçırır mı böyle avantayı?.." Şaşkın bakıyorum yüzüne. Sen ol da şaşma. Ne anlamı var bu sözcüklerin? Haydi Arap dediği o kara ihtiyar, gömlekler de bavulun içinde... Ama niye vermesin Arap? Bu niye alamasın elinden?..

"Gel birlik olalım," diye başlıyor gene. "Ortak olalım. Vallahi şuraya varmadan tüydürürüz. Yirmi gömlek, otuzar papel bıraksa, altıyüz kâğıt... yarım saat içinde üçyüz sen, üçyüz ben..." Gözlerim faltaşı gibi açılıyor. Usumca yargılıyorum, bal gibi iş. Öyle ya bu yapılar neyle yığılıyor? Böyle olmasa, saatte binlikler gelmese, olur mu bu işler?..

Adam sabırsız, soruyor:

"Ha?.. Tamam m.?.."

"Tamam ama.." diye bocalıyorum. Bir süre ellerim iç ceplerimin üzerlerinde dolanıyor. Zavallıca: "Yok ki.." diyorum.

"Bas lan hırbo.." diye çıkışıyor adam. "Sende de iş var sandık. Boşuna mantar..." Yutkunarak uzaklaşıyorum. O hâlâ konuşuyor: "Düşürdük diye içim gitti be.. o bizden de kikozmuş.." Anlamsız, kimbilir daha da neler diyor. Duymuyorum.

Adımlarım daha sık, ayaklarım daha kaygan yüzüyor asfaltta. İçimde köşebaşlarının korkusu, uçarcasına yürüyorum. Gayri dönmiyeceğim köşebaşlarını. Anladım, ki onlar bilmediğim dünyalarla birleşik. Gel köşebaşları o kadar çok ki, tüm caddeler köşebaşları ile delik-deşik. Hem köşebaşlarısız olmuyor ki. Eller açılıyor, ucuz dualar satılıyor, köşebaşlarında. On kuruşa, beş kuruşa dualar alıyorum. Parasız oluşuma yanıyor içim. Paranın değeri büyüyor gözlerimde. Ah bir param olsa, onbinlerce, yüzbinlerce dualar alacağım.

Geçiyorum köşebaşlarını; ama bilmiyorum, belki kara vagonlar gibi onlar geçiyor önümden. Bilmediğim türküler çalkanıyor beynimde. "Ça-Ça-Ça..." diyor pilâklar. "Ça-Ça-Ça... Twist... twist... twist..."

"Abi.." diye gene biri yoluma duruyor Üç oyun kâğıdı ile birşeyler yapıyor. "Bul karayı,al parayı," diyor. "Bulana elli papel..." Bir anda dört, beş kişi oluyoruz. Bir oğlan atılıyor içimizden. Bir beşlik basıyor kâğıdın üzerine; buluyor karayı, alıyor elliliği. Yavaşça kâğıdın köşeşini cimdiriyor. İzliyor karayı. Gene basıyor, alıyor. Bir, bir daha... Geliyor ellilikler. Dell olacağım. Göz açıp yumana dek kırkbeş lira. "Serseri it," diyorum içimce, "budala, aptal.. Bir türlü çakmıyor oğlanın numarasını. Len kâğıdı izledi be... Ne var onu bulmağa.." Kendiliğinden ellerim ceplerime girip çıkıyor. Yok ki.. Ah, bir beş kâğıt olsa... Hemen beş liracık... Şöyle çıtır çıtır bir beş liralık geliyor gözlerimin önüne. O üç kız. Hani fındık kıran köylü kızları.. Birini Fadimem'e benzettiğim kızlar... Kötü birşeyler iniyor içime. Bir anda bildiğim dünyalar kuruluyor gözlerimde: "Fadimem Kocaalan yolundadır şimdi. Öküzler ağır ağır yol alır. Gıcır gıcır döner tekerlekler. Araba ırgaladıkça, Fadime'min göğüşleri oynaşır. Bir ara algın algın bakar gözlerimin içine..." Bir ok gibi fırlıyorum içlerinden. Koşuyorum. Fırtınalaşmış bir hızla dolanıyorum köşebaşlarını. Kimse duramıyor önüme, çıkamıyor. Bu dünyadan kurtulup kaçmak, bildiğim dünyalara kavuşmak istiyorum. Koşuyor, koşuyor, koşuyorum...

SALIK, Fehmi

ÇADIR

Dicle'nin solunda tepeli bir köy vardır. Diyarbakır'a bir sigara içimi uzaklıkta. Şarap fabrikasından yükselen, kalın koyu bir duman, varır bu köyün üstüne dökülür. "Akaba" adı verilen, Diyarbakır'ın doğusunda, doğanın yonttuğu bir yığın karataş üstüste binmiştir. Bu taşlardan birini, ayırıp da şöyle bir dokunsanız, yuvarlanır, bir solukta bulur tepeli köyü.

Tepeli köyün kucağında, upuzun bir düzlük yaylanır. Ortasından yol geçer bu düzlüğün. Canlıların, sayısız ayak izleri bu yolda mühürlenir, kalır. Bir kervan kalkar, dağ köylerine doğru. Kömür yüklü. Tezek yüklü. Alınyazısı yüklü kervan. Şeher ekmeği götürürler oralara. O doğdukları yere. Helva götürürler. Kutnu-kumaş götürürler. Zubunluk götürürler Fadime'ye. Fadime dalyan gibi kız. Kanlı kız. Kişiyi del-eder. salar düzlere.

Tepeli köyün toprağı kumlu. Katıksız toprak. Salt toprak. Bire on, bire yirmi verir. Göğsünde iki traktör gezer yıllardır. Dişler onu. Ezer, ufaltır. Altını üstüne çıkartır. Dicle'yi yalayıp gelen, sıcacık bir pis rüzgâr, alır savurur, bu toprağı, eler. Gökyüzünden izinsiz düşen birkaç damla su, ona karışır, bir hoş koku koku olur. Anadolu bu kokuda tüter, buram buram.

Beksağaltan'dan az aşağıda, bu verimli toprağın sağ, üst köşesinde iki kara çadır gerilir, durur. Eğer oralarda, doğa güneşten kaçmışsa, bu çadırların içinde yanmakta olan isli çıraların doğurduğu bir avuç ışın demeti, yöreye tutulmuş kör bir el fenerine benzer. Bir kedinin gözbebeklerini bu çadırlarda daha parlak, daha büyük görürsünüz. Karanlığın ortasında, anlamsız dönen, ateş böceklerini andırır. Lüks gökdelenlerde yanan gece lâmbalarının kabuklarına benzerler.

Güneş, bir ikindi kaçımında Dicle'ye düşen ışınlarını toplama çabasında. Bozbulanık renkte bir sürü sahipsiz güvercin Nahırkıracı'na doğru kanat çalmakta.

Birinci çadırın kapısından uzun boylu bir kız çıktı. Gencecik. Elleri kalçasında, beriki çadırın önünde dikeldi, durdu. Bir kucak saçı, sayısız bellikler halinde boynuna yığılıyordu.

Kalçaları koç kuyruğu gibi kıdır kıdır. Kirpiklerindeki sürme, gözbebeklerinin karasından utanıyordu.

Adına "Elo" derlerdi. Yedisinden bu yana, babasıyla birlik gezer. O gün bugündür, elinden silâh düşmezdi. Uçan kuşu düşürürdü. Yirmi adımlık öteden dikili iğneyi kaldırırdı. Besledikleri celep, kısrakların sırtına bir sıçrayışta atlar, filmlerde gördüğümüz "Kovboy" adı verilen çobanlar onun yanında yaya kalırdı.

"Çingene" demişlerdi bir kere. Onları da Tanrı yaratmıştı. Elleri iki, ayakları iki, gözleri ikiydi. Öteki insanlardan ayrılan yanları neydi ki?.. Burası bilinemezdi. Bilinemiyordu. Belki de hiç bilinemiyecekti.

Beriki çadır dalgalandı. İpler biraz daha gerildi. Adına: "Karo" dedikleri kurtboğan bir köpek, ard ayaklarından birini kaldırıp, bağlı bulunduğu zincirin kazığına çişini yaptı. Çadırın direğinde asılı duran, tel kafesteki keklik, zoraki bir ötüş yaptı. Bir düşüncedir aldı bu çingene kızını. "İnsanlar çok kötü, çok zalim." dedi. Öten kekliğe, zincirdeki ite baktı. Yürüdü.

Buğdaylar sararmıştı. Derin bir uykuya dalmıştı tepeli köy. Başakların sürtünüp, yassılanarak çıkardıkları ses, durgun su yüzündeki halkalar gibi yöreye yayılıyordu. Tepeli köyün, tepeli köy gibi nicesinin bir sahibi vardı: Remzi ağa.

Remzi ağa o gece uyuyamadı. Şu Beksağaltan'ın altındaki çingeneler canını sıkıyordu. Somyalı karyolasından kalktı. Pencereye doğru yürüdü. Askıdaki ceketinin dış cebinden, çekti bir kulüp sigarası aldı. Dudaklarına götürdü. İki kalın dudağı, sigarayı zor tutabildi. Elleriyle üzerini yoklamaya başladı. Belli ki, kibrit arıyordu. Bulamadı. Neden sonra pijamalı olduğunu anladı. Yeniden askıya döndü. Yeleğin cebinden zincirli çakmağını çıkardı. İki kere çaktı. Almadı. Üçüncüde yakabildi ancak. Çakmağın alevinde, oda bir kara ışığa bulandı. Yükyerinin yanında, güçlü bir çiviye kayışından asılı, babadan kalma bir Alaman filintası bu kara ışıkta gittikçe büyüdü. Damın saçağından kara bir serçe, kanad çırparak havalandı. Gitti, ötede bir ağacın üstüne düştü. Bir hışırtı başak seslerine karıştı. Tüyleri diken diken oldu Remzi ağanın.

Sigarası ağzından taştı. Çaresiz uzandı aldı dudaklarından. Yarısına dek yaş olmuştu. Gözlerini uzaklara dikti. Gece, kara bir çarşaf gibi buğday tarlasının üstüne serilmişti. Beksağaltan'ın altında bir ateş yanıyordu. Her zaman yanardı bu ateş. Geriye döndü Remzi ağa. "Şu çingeneler," dedi içinden. Bir sigara daha yaktı. Gözleri filintanın tetiğinde oy-

nadı. Uzandı, aldı silâhı duvardan. Yokladı. Tüfek doluydu. Kapının dilini usulca kaldırdı. Ayvana indi. Yeni doğmakta olan ay, sini büyüklüğünde, karşı tepelerden kendini kurtarmaya çalışıyordu. Bazı kıpırdanmalar oluyordu aşağıda. Kulağına birtakım sesler geliyordu.

"Cahit adam öldürdü."

'Elo'nun nişanlısını öldürdü."

"Nişanlısını değil, evli kardaşını öldürdü."

"Cahit'i de onlar vurmuş."

"Elo vurmuş."

"Elo komaz bunu. Komıyacak. Görürsünüz." Sesler anlaşıldıkça, Remzi ağanın yüreğine sustalı bir bıçak sokulur gibi oluyordu. Cahit, onun tek oğluydu. Dayanamadı. Duramadı gayrı. Aşağıya nasıl indi, bilemedi.

"Âbid!.." diye seslendi. Bir iki kez, "Âbiid... Âbiiid!.." dedi. Koşuşmalar oldu. Gelenler oldu. Yöre tüm insan kesti. Ay gittikçe küçüldü. Yandı, söndü. Sonra yitiverdi gözlerden. Deminki kara serçe, pırrr... etti, uçtu ağaçtan. İki sararmış yaprak, vardı Cahit'in önüne düştü. Bütün gözler ona çevrildi. Yüzünü bir sarılık kapsamıştı. Dili ağzında dönmüyordu. Konuşmak istiyordu. Olmuyordu bir türlü. İki yaşındaki oğlu, anasının kucağında, olanların tümünden habersiz onlara bakıyordu. Beksağaltan'ın altındaki ateş sönmüştü. Sabahın serinliğinde, iki kara çadırdan, istasyon karıştıran radyolar gibi karmakarışık, ağlamaklı sesler yükseliyordu.

Hiç konuşmadan yürüdü Remzi ağa. Onlara doğru yürüdü. Çingenelere doğru.

"Koman," dediler.

Cahit koştu ardından babasının.

"Gitme," dedi. "Elo saklıdır buğday tarlasının içinde. Seni vurur, gitme." dedi. Dinlemedi Remzi ağa. Yürüdü. Köylü ardına düştü. Önünde çoban, sürü gibi.

Ölen Elo'nun kardaşı Müslüm'dü. Yeni evlenmişti. Üç aylık. Cahit'in sıktığı kurşun, delik deşik etmişti bağrını. Babayiğitti. "Davar buğdaya girdi," diye dünyasını değiştiriyordu. Babası Bekir, oturmuş başucunda sazıyla birlik ağlıyordu. Sazının tellerinde yüreği titriyordu tiril tiril. Evlât acısı lokmaya sürülmüş ağı gibi. Gözlerinden dökülen tuzlu yaş damlaları, dudaklarında işini bitirip, sazının göğsüne birikiyordu. Belki de en içli türküsünü bugün okuyordu.

"Karşı dağda kara çadır ordu var,
Her yiğidin yüreğinde derdi var
Herkesin de vatanı var, yurdu var..."

Sonunu getiremiyordu. Ölünün üstüne kapanıyordu. Kulağını, yavrusunun, artık hiç atamıyacak olan yüreğinin üstüne koymuş, onun kokusunu ağzıyla, burnuyla içine çekiyordu. Ötede Elo, ağlıyamıyordu. Donmuştu. Kara taştan yapılmış, bir heykele benziyordu. Gözleri, karşıda gelmekte olan Remzi ağa'ya dikilmişti. Elinde ikili sıkan bir tüfek vardı.

Bir ara, çingene Bekir doğruldu. Gözlerinin biri Elo'ya, öteki Remzi ağa'ya gitti. Akan gözyaşlarına bir korku karıştı. Birşeyler demek istedi, diyemedi. Zaman kalmadı. Elo, sınır kapılarında nöbet tutan askerler örneğin gürledi:

"Dur ağa! Varma üstümüze. O kancık oğlunu yolla!" Kulak asmadı Remzi ağa. Yürüdü. Ona göre bir ağa öldürülemezdi. Tarih bunu yazmamıştı henüz.

Gökteki ayın yerine kocaman bir güneş oturmuştu. Kafesteki keklik, kınalı gagasıyla karnının altını kaşıyordu. Zincirdeki kalın yürekli köpek, yalandan olsun bile, ağlamıyordu.

Elo, elindeki tüfeği ağanın göğsüne nişanladı. Parmakları bir kere oynadı tetikte. Yetmişti. Remzi ağa bir döndü, bir kıvrandı. Müslüm'ün yanına düştü.

Korkudan olacak zahar. Zincirdeki köpek, bir daha işedi bağlandığı kazığa.

Müslüm'ün türküsü dolanır ovalarda şimdi.

Lütfü Ütük

SARIİSMAİLOĞLU, Ayhan

K A H P E

Mustafa, önce kasaba uğradı. Bir sıra koyun bacaklarından çengellere asılmıştı. Kara gözlerini bir noktaya dikmiş başlar altta bir gözde üstüsteydiler. Boyunlarından sızan kan, yerde pıhtılaşmıştı. Kasabın korkunç bıçağı, koyunun bir budunu ayırıverdi gövdesinden. Mustafa, akşama meze için bir böbrekle, bir koç yumurtası almayı unutmadı. Sonra manava geçti, bolca sebze, domates, kavun ayırdı. Aldıklarını bir hamalın küfesine doldurup çırakla birlikte eve yolladı.

Atelyesine girdi, deri önlüğünü kuşandı. Alçak tezgâhın arkasındaki iskemlesine oturdu. Sigarasını yakıp Hacer'i canlandırmaya çalıştı mavi dumanlar içinde. Canlanmıyordu Hacer, yoktu. Bir iki nefes daha çekti, gene olmadı. Canı sıkılmıştı, sigarayı tezgâhın ucuna koydu. Falçatayı eline aldı, yuvarlak biley taşında ustalıkla biledikten sonra bir kösele parçasında denedi. Kösele bir sürtüşte kâğıt gibi kesilmişti. Elini işe atacak oldu ama, usu Hacer'e takılmıştı: "Eve gitse miydim ki?" diye düşündü. "Yok canım," dedi sonra, "güpegündüz olacak şey mi, ne derler sonra? İlle de akşamı beklemekten başka çare yok."

Çalışır görünüyorsa da, usunda Hacer vardı. İşini alışkanlıkla yapıyordu. Tezgâhta unuttuğu sigara, kendi kendine yanarak tahtayı yakmaya başlamıştı. İnce bir duman, tavana doğru yükseliyordu: "Bu kadın kötü sardı beni, başıma bir iş getirecek. Ne etmeli bilmem ki? Nasıl da tutkunum. Biliyor vurgunluğumu kahpe, it gibi korkuyor, yoksa ne hallere düşürür beni ha." Kalıptaki deriyi gere gere çivilerden birini söküyor, öbürünü çakıyor çabuklukla: "Köyden geldiğinde yol yordam bilmezdi hiç. Şehirde kabak çiçeği gibi açıldı. Suç bende, hepsini ben öğrettim ona çünkü. Sinema bilir miydi? Sinemaya götürdüm, parklarda gezdirdim. Tiyatro gördü, panayırlara gittik. Sandala bindirdim. Kumaşlar aldım, gündelikçiler getirdim. Herşeyi benden iyi öğrendi şimdi. Süslenmeyi, oynamayı, içkiyi, şehirlinin bildiği ne varsa çabucak kaptı. Uyanık karıymış aşkolsun. Ama huyunu bozarsa kötü o zaman."

Alıcılar gelmişti atelyeye, öyle dalmıştı ki: "Usta, usta!" diye bağırdıklarını duymuyordu. Omuzuna vurulunca benildedi birden.

— Yahu, ne biçim çalışma böyle, kaptırmışın kendini.

Alıcılar gittikten sonra yeniden işe koyuldu: "Gören beni işiyle uğraşır sanıyor, bense nerelerdeyim. Kızkardeşini de kendi gibi yapmak istiyor. Okula yazdırdı ,okur mu hiç yanımızda? Ablasının yanında, eee, ben kimim ya? Ablasının dostu. Akşam olunca içki masası, şarkılar-türküler, açık saçık şakalar, sonra yatak odası, doğru dürüst kız büyür mü yanımızda? Kendi gibi yapacak kızı, besbelli köyde kalmasındansa diyor. Elbet bir düşündüğü var kaltağın."

Yorulmuştu, işini bıraktı bir süre, dışarıya baktı. Çarşının günlük kalabalığı vardı yine. Hiçbiriyle ilgilenmiyordu, dünyasını bulmuştu o. Kazancı iyiydi, haftada yirmi çift ayakkabı bitiriyordu. Sigaranın bir yenisini yakıp işine döndü: "Ben yaptım, benim yüzümden böyle olması. Karı olmasını istemedim. Nakış, dikiş, ev kadınlığı göstereceğim yerde, sinema, panayır dolaştırdım, rakı içirdim, orospuluğa alıştırdım. İşin eğlencesindeydim, karı diye almadım ki haspayı. Köyden getirdiğimde ne haldeydi, unuttum mu? İki it kaçırmışlar dağa, ırzına geçmişler, salıvermişler öylece. Erkek kardaşı da yok öc alacak. Köyde duracak yüzü mü vardı? Ana-babası nasıl yalvar yakar oldulardı, al götür, namusumuzu temizle, ister nikâh et, ister bildiğin gibi kullan, sana teslim. Yesin içsin yanında, sana karılık, kulluk etsin, kölen olsun dememişler miydi? Benden razılar hoş, yoksa küçüğü göndermezlerdi. Eee, kaç yıl geçti aradan, Hacer o eski Hacer mi şimdi, köyden gelen sümüklü mü kahpe şimdi? Tam orospu, Allahıma tam oldu. Suç benim ama, yaradılışında varmış. Büyüdükçe bir güzelleşti, bir cilveler, bir oyunlar, derken yakıp kavurmasın mı beni? Bırakabilir miyim artık? Hele bir kaçmaya kalksın öldürürüm, namussuzum öldürürüm."

Saatler sonra başını kaldırdığında, çırağın çoktan geldiğini gördü. Ama çocuğun bakışı iyi değildi. Epey önce geldiğini, kapıya yakın ayakta beklediğini, boyuna kendisini gözetlediğini anladı. Bet-beniz kalmamıştı çocukta. Çırağın evden döndüğünü anımsayınca bir kurt düştü içine, "Yoksa?.."

— Ne var ulan, niçin dikilip duruyorsun orda?

— Birşey yok usta.

Rengin kaçmış ya, ne oldu, birşey mi var?

Yok usta.

Çırağın öyle bir yok deyişi vardı ki, "Evet, işte usuna gelen başına geldi" demeye geliyordu.

— Söyle! diye bağırdı. Ne gördünse çabuk anlat, evde ne gördünse. Yalan söylersen gebertirim anladın mı? Çabuk!

Gözleri kararmış, insanlıktan çıkmıştı. Çocuk ağlamaya başladı. Mustafa, tezgâhtan fırladığı gibi çocuğu yakalamış, sarsıyor, silkeliyordu:

— Abla, diyebildi çırak, 'bir adamla," yutkundu, zorlandı: "Çıplak!"

İki eli yanına düştü Mustafa'nın. Çocuk kaçtı o anda elinden. Kaçmıştı ama, karşı kaldırımdan bakıyordu. Yanına yaklaşmaya korkuyordu. Mustafa aptallaşmıştı. Hiçbir düşünce doğmuyordu kafasında, bomboş, saman gibiydi. Ayakkabılar, çivi kutuları, tezgâh, deri parçaları, bileytaşı, falçata ve çırak dönüp duruyorlardı hızla çevresinde. Gözleri kararmıştı, ayakta duramıyacak durumdaydı. Ne yaptığını bilmeden, duvara tutuna tutuna geçti, iskemleye çöktü. İşine yeniden başlıyacaktı neredeyse, eli kalıptaki ayakkabıya uzandı, çabucak çekildi sonra.

Çocuk kaldırımda bekliyordu, çivilenmişti oraya. Gözünü kırpmadan ona bakıyor, bakışı Mustafa'yı eziyor, yamyassı yapıyordu. Ne kadar sürerse sürsün, çocuk bekliyecekti, bir davranış, bir eylem bekliyordu ondan. Mustafa da anlıyordu bir şeyler yapmak zorunluluğunu, ama düşünemiyor, yapamıyordu. Üstelik başına geleceği önceden bildiği halde. Böyle oturup kalamazdı, şu anda evde olmakta olanın bitirilmesi, değiştirilmesi gerekliydi. Bozulan düzenin çaresine bakılmalıydı. İşte çocuk, buna tanıklık ediyor, sorumluluk duyuyordu. Biçimsiz, sakat bir durumdu bu, Mustafa'nın yakasını bırakmıyor, uzaktan etkiliyordu.

"Ne yapmalı şimdi, ne yapayım ben? Gidip her ikisini öldürmeli miyim? Erkeğin ne suçu var, ben malımı bilmez miyim? Suçlusu benim bu işin."

Çocuğa baktı, ondan bir cevap bekliyor gibiydi sorularına. Yön tutmayan bir tanıktı o, yüzünden birşey anlaşılmıyordu, yalnız: "Çaresini bul!" diyordu bakışıyla. "Nedir bunun çaresi?" Hacer'in söylediği türkü geldi dilinin ucuna, gülünçtü durumu: "Sevdim ne çare." Önceden yaşamışçasına biliyordu bunun böyle olacağını. Hacer'siz yaşamak! Onsuz yapamazdı artık. Seviyordu, çok çok seviyordu. On para etmezdi o olmadı nu yaşantısı, yaşaması gereksizleşirdi. Çırağa bakarak: "Ne yapalım, demek ki sineye çekeceğiz, erkekliğe sığmasa da bu olacak. Çocuk n'olacak ya, bana bakıp durmuyu-

cak mı boyuna, gözleriyle yiyip bitirmiyecek mi beni? Katlanırım buna da."

Karar verdiğinde akşam oluyordu. Ağır ağır atelyeyi kapadı. Çocuğa bakmadan yürüyüp çarşıyı geçti, alana çıktı, dolaştı durdu şehirde. Çocuğun kendisini izlediğinden kuşkulanıyorsa da, arkasına bakmaya korkuyordu. Amaçsız, boşuboşuna dolaştı, ara sokaklara girdi, caddeye çıktı, demiryolu boyunca yürüdü bir süre, sonra kıyıya doğru uzandı. Balıkçı selelerinde palamutlar, kırlangıçlar, istavritler keskin ışıkta pırıl pırıldılar. Akşamın bastırdığını o zaman anladı işte. Köşedeki satıcıdan cebinde ne kadar para varsa, hepsini uzatıp rakı, şarap ve sigara aldı. Bütün aldıklarını taşıyabilmesi için bir sepet verdi satıcı Mustafa'ya. Doğruca evin yolunu tuttu. Anahtarı yanında taşırdı hep, eve birden girebilmek için. Acıyla gülümsedi. Açık hava iyi gelmiş, açılmış, ağırlığı üstünden atmıştı. Merdivenleri çıkıp hole girdi. Elinden sepeti bırakıverince, şişelerin şangırtısına Hacer çıktı. Her günkü gibi süslenmiş, taranmış, giyinmişti. Her gün nasılsa öyleydi yine, değişiklik yoktu, birşey olmamıştı. Oysa Mustafa başka türlü bulacağından şaştı buna. Başka bir Hacer bulacağını sanmıştı. Ya daha orospu, ya yalvaran, dizlerine kapanıp bağışlanmasını dileyen, pişman bir Hacer bekliyordu. Aynı Hacer çıkmıştı karşısına. Demek, uzun süredir böyleydi durum, yeni öğreniyordu. Hacer etli dudaklarını uzatmış öpüyordu bile: "Kahpenin öpüşü adamın akımda yoksa bile uyandırıyor."

Odaya girdi pencere önündeki sedire oturdu. Perdeler sımsıkı kapalıydı. Masa hazırlanmış, salatası, turşusu, pastırması, kavunu, peyniri tamamdı. Hacer mutfağa geçti, içeriden ateşe damlıyan kanların cızırtısı ve yanık et kokusu duyuluyordu. Az sonra şişeler açıldı. Karşılıklı içmeye başladılar. Her akşam böyleydi işte, içiyorlar, Hacer türküler söylüyor, soyunuyor, oynuyor ve yatıyorlardı. Mustafa böylesini seviyordu. Kız odasına çekilince Hacer'i soydu yine, çırılçıplak soydu. Bacağındaki çürüğü gördü:

— Ne bu? diye sordu biçimsiz bir sesle. Hır çıkarmak istiyordu, Hacer anlamıştı. Anlamıştı ya, ucuz atlatmaya bakıyordu.

— Ne bu diyorum sana?

— Çürük, dedi Hacer işveyle, her geceki işin.

— Benim mi? dedi Mustafa gözünün tekini küçülterek. Üstüste yuvarlıyordu kadehleri, iyice sarhoş olmuştu. Hacer:

— Senin herhalde, dedi.

— Niçin herhalde, kahpe?

— Kahpe değil miyim?

— Kahpesin, hem öyle kahpesin ki bile bile, anladın mı, bile bile bırakamıyorum seni.

Birden kararını verdi, sarhoşlukla, heyecanlanarak bağırdı:

— Ama bil ki, bugünden sonra adım atmıyacağım evden dışarıya. Erkek alamıyacaksın artık eve, anladın mı?

— Sen bilirsin, dedi Hacer umursamazlıkla, ne kadar dayanırsın bakalım.

Yeniden içmeye başladılar. Hacer, Mustafa'nın kucağında oynaşıyordu. Yemekleri ağzına veriyor, meme başlarını kadehe batırıyordu. Mustafa çılgına dönmüştü, yiyip bitirecekmiş gibi atılıyor, öpüyor, ısırıyordu. İstekleri durulunca yeniden içiyorlardı.

★

"Ne kadar zaman dayanırsın bakalım," demişti Hacer. Bir ay bile sürmedi. Mustafa bu süre içinde çıkmadı evden. Hazır parasını yiyor, içkileri bittikçe kızı gönderiyor, evden ayrılmıyordu. Hacer'le çılgınlarcasına sevişiyor, hiç doymak bilmiyordu önceleri. Bir gün tükendi Mustafa. Erkek bitiyordu bir yerde, ne denli güçlü olursa olsun kesiliyordu. Bir süre dinlenmek, ayrılmak, beklemek, dolmak zorundaydı. Tanrı böyle yaratmıştı erkeği, buna karşı koyamazdı. Eskiye de dönemezdi Mustafa.

Uykusu kaçtı gece yarısı. Hacer'in üstü açılmış, bir göğsü ve bir bacağı dışarda uyuyordu. Gecede teni bembeyazdı. "Bıraksam gene yapacak kahpeliğini," dedi. "Bundan dönemez o da benim gibi. Böyle de sürüp gitmez ya bu." Mustafa tükenmişti, Hacer'se dipdiri, genç ve istekli. "Bıraksam yarından tezi yok, başlar hemen. Bildiğini okuyacak."

Kalktı, evin içinde dolaşmaya başladı. Saçı sakalı uzacenin içinde gücsüz ve yalnızdı. Bir ay önce çaresini bulduğunu sanmıştı ama, yanılmıştı. Geçici bir çareydi bulduğu. Simdi açmaza girmişti.

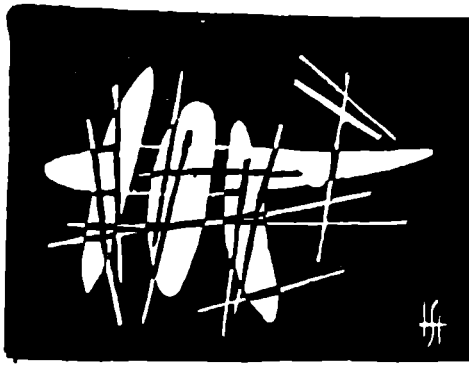
Gecede, karanlığın içinde çırağın bakışı vardı. Göz göz olmuştu karanlık. Burgu gibi delliyordu gözleri çocuğun. Mustafa gözlerini yumuyor, o göz apaçık bakıyordu.

Elbiselerini giyindi usulca. Evden kaçıp gidecekti, bir daha gelmemek üzere, uzaklara. Elinde sanatı vardı, nerede olsa iş bulurdu. Bulmasına bulurdu ya, ne gereği olurdu artık yaşamasının, hem neye, kime karşı? Hacer orospuluğunu

yapmıyacak bıydı? Anacak muydı bakalım onu? Umurunda bile olmıyacaktı. Yaşantısını sürdürüp gidecekti keyfince, o çürüyüp giderken. Hacer'in işine bile gelirdi. Belki bıkmıştı hem kendisinden. Belki hiç sevmiyordu, bugünün gelmesini bekliyordu sabırla. "Çekip gitmemi bekliyor mutlaka, anlıyorum."

Mustafa ona bu fırsatı vermiyecekti. "Yanıldın Hacer bu kere. Seni ben orospu yaptım, yalnız kendim için yapmıştım bunu. Başkaları için değil." Arka cebinden falçatayı çıkardı soğukkanlılıkla. Çocuğun gözleri gibi parlıyordu. Eğildi. Hacer'in başı kaymıştı yastıktan. Bembeyazdı, dolgun bir dişiydi. Soluk aldıkça açık göğsü inip kalkıyordu. Gücü yerinde, olsa, uyandırıp sevişirdi.

Falçatayı Hacer'in beyaz boynuna sürüverdi derince. Kan fışkırdı. Sımsıcak geldi ellerine. Bastırılmaz bir istek duydu o an. Elleri titriyordu.

Hayati Severoğlu

TOSUNER, Necati

YALNIZLIĞA ÖVGÜ

Bırakacaktım bu kentin sokaklarını..

Bulvarda aylâklarca dolaştığım günler.. Kızılay durağında üç kızın çocuksu gülüşüne kurban giden yıllarımı. Annemin öğütleri, yalvarışları hattâ "Aman! Şu seneyi bir atlatsan." Kapı çarpıp çıkmalarım benim.. Ağlamalar belki arkamdan.. Bile bile, körü körüne bir gidiş...

Çift çifttir herkes.. Bir yalnız ben varımdır. Dayanılmaz yalnızlıkta bir 25 kuruşluk ciklet, ya da bir Bafra sigarasıdır arkadaşım. Beklerim, beklerim eli boş.. Ümit dünyası bu, bilinmez işte.. Bir gülücük, bir işaret belki.. Oysa boşa. Pek iyi de bilirim ki, bugüne dek olmamış, olmıyacak bundan sonra da.. Ama yine de uzun saçlı bir liseli kız arıyacaktır gözlerimi. Gözlerim arıyadursun.. Az ileride, favorili oğlan, bir sigara yakacaktır.. Çakmağın parıltısında kızca yürekler nasıl da hoplar?.. Kıskanmalıyım. Kıskanmayı öğretmemişler bana.. Hayat? Hayat onlarındır belki de..

Ya ben?..

Akşam olur, ışıklar yanar. Çiftler biraz daha sokulurlar birbirlerine.. Geçerler, giderler hep.. Ne bir bakış. Ne bir "Merhaba..." Bir ben kalırım pâkçının önünde. Bir de yarım yarım melodiler hoparlörde.. Umutlar, hayaller.. Hangi hayaller? Hayal mi kaldı ki?..

Upuzun bulvarda bir yalnız benimdir sanki.

Kararımı verdim, gideceğim bu kentden. Bir gece, bir ucuz otobüs kalkacak, ben mahzun, ben ümitli olacağım içinde.

İyi ya.. Bu şaşırıp kalmalarım niye? Niye gidiyorum, niye kalıyorum burada?.. İçimde bir eziklik.. Kim caydırmağa çalışıyor beni? Bıktığım, usandığım şu sokaklar mı? Her gün tekrar tekrar gördüğüm şu yüzler.. Allah bilir ya.. Sevilecek neresi var şu kentin?

Kentin suçu ne? Gideceğim yer daha mı iyi olacak?

Ama hayaller?.. Hayaller benim değil miydi? Bu "pes" ediş niye? Yer mi kalmamış koca dünyada, beni mutlu kılacak? Bulana kadar, topunuza inat çekip gideceğim işte..

Kimden kaçıp, kime koşuyorum? Dedim ya, bunun cevabını ben de bilmiyorum. Nedir beni sıkan? Ne arıyorum?

Mutluluk mu?

Nasıl mutlu olabilirim? İç sıkıntılarından bir kurtulsam, belki "Mutluyum" diyebilirim.. Ama nedir iç sıkıntısı yapan bende?

Yalnızlık mı?

Mücadele etmeğe, yalnızlığı yenmeğe gücüm var mı? Yok. Öyleyse..

Sevmeliyim. Mutluluğumun yolu, yalnızlığımı sevmektir. Yalnız olmaktır yaşantım.. Yalnızlık dostumdur benim. Ben yalnız, ben mutlu.

★

Hava karardıkça bir tenhalık belirir. Çevremde bir kalabalık yoktur. Boşluk içinde yalnızımdır şimdi.. Hayaller kurar, başka dünyalara giderim. Oraların duraklarında kızlar cömerttir. Genç kız sesleri benim içindir artık. Ama yine de bir yana iterim hepsini.. Tek aradığım yalnızlığımdır.. Bir bekâr odası.. Küçük, belki penceresi bile yok. Kirli yatak, kirli yorgan.. Ama yalnızım.. Ama mutluyum ya..

Artık duraklarda sevi aramak yok. Gittiğim kentte, çarşıda-pazarda sevi satan dükkânlar olacaktır. Bir sevi alırım oradan. İyi huylu bir sevi.. Dikensiz olmaz ama, makas elimde ya.. (Herkes kendi sevisini kendi yapmalı.) Kırparım dikenlerini bir bir.. Bekâr odamda, kitaplığımın üstünde ilâhçasına duracak.. Onu sevecek, ona tapacağım. Bir siyah tül örteceğim dışarı giderken, yalnızca benim olacak.

Yine de bilirim ki, gerçek seviler hiçbir yerde satılmaz. Hiç rastlıyan oldu mu bilmem?.. Mutluluk sevinin işaretidir. Gerçek sevidir bir bakıma mutluluk.. Gözyaşlarıdır belki de seviyi yapan.

★

Güven Park'a doğru uzanırım bir. Havuzda birkaç su fışkırır incecik.. Kavaklara bakarım, yirmialtı kattır hepsi de.. Bir ben kalırım mermer koltuklarda.

Bir köpek geçer bazı geceler.. Bir çekingenlik vardır halinde.. Ürkek ürkek adımlar.. Gizliden gece hayatına gider sanki. Dişisi yedi enikle kalmıştır geride.. Virânenin çatı arasında kuşkuların soğukluğu eser.

Parkta beni görür, aldırış etmez bile.. Kızarım ya.. Ku-

zum, hiç mi sıkılma kalmadı bu köpek milletinde? Ben diyeyim de siz inanmayın isterseniz.. Salyaları akıyordur, bir kuyruk oynar karanlıkta..

Yine de bir köpeğin günahını almaktan korkarım.

Kızılay'ın yanında bir park daha vardır. Çiçek bozuğu suratlı bir kadın, çatlak elli bir adamı, beş kâğıda razı eder orada. Adam gülümser, kadın kolundan tutar onu, güler. Aydınlıktan karanlığa, tepelere doğru giderler. Kadının çantasında bir battaniye vardır.

★

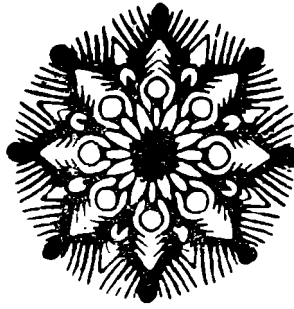
Bulvarın yorgun, çizgi çizgi parkeleri uyku hazırlığındadır şimdi. Bir sigara yakarım, bir neon yeşil yeşil vurur parkelere. Ayaklarımı sürtmeden edemem... Canları mı sıkılır parkelerin ne? Yarı dalmış uykularında bir o yana dönerler, bir bu yana.. Gençleri kötü kötü söverler arkamdan.. İntizar eder yaşlıları. Ben güler geçerim ama, içimden bir ses:

"Onların beddualarıdır seni yıkan.." der. Belki. Ama yine de onlar benimdir, ben onların.

Ne var ki, bazan kadınca bir kahkaha geliyor arkamdan.. Canım sıkılmıyor değil.. Parkeler midir gülen? Bir bilsem.. Bir gün kafam kızacak, hani şu yaşantılarının ucunda çatlak çatlak duranlar yok mu?.. Bir topuk vuracağım ona, bir topuk öbürüne.. "Çat" diyecek, öiecekler.

Dua edin de çekip gideyim buralardan.. Yoksa, bütün parkelerin kaatili ben olacağım.

Dün beş parke öldürdüm.. Az şey midir bu?

Nuri Abaç

UĞUR, Ergun

M U G Ü

O yıl ilk kez o küçük kasabanın çevresindeki dağlarda lâta koşturuyorduk. İlhan'la birlikteydik. Kasabada, şimdi daha çok bahçesindeki koca elma ağacıyla odalarındaki ocakları anımsadığım ahşap bir evde otururduk. İki geniş cumbalı koca bir salonu vardı evin. Zamanında burada bir zengin kişi, çevresinde koşuşan uşakları, oğulları ve gelinleriyle yaşıyor olmalıydı. Biz portatif karyolalarımızla o koca odaların birer köşesine sinmiş gibiydik. Tavanlardaki oymalar bir ömür boyu düşünülse, bitmiyecek uzun, upuzun imgelere alır götürürdü kişiyi.

Ama zamanımızın çoğu dağlarda, alıdatın objektifinden tepetakla görünen dağlarda geçerdi. Ve o köy odalarında... Dokunulsa soluverecek kuşkonmaz şehirli kişiliğimizle, köşesinde unutulmuş taş yapılı köylüye öfke dolduğumuz bakımsız, ışlı, sessiz köy konuk evlerinde...

Şehirli bencilliğimizi büyük illerdeki, mektuplaştığımız sevgililerimiz tamamlıyordu. Ben *Nietzsche*'den, ya da *Tagor*'dan okuduklarımı İstanbul'daki bir kız lisesinin ikinci sınıfında, en büyük zorluğu, kompozisyon derslerinden çeken bir kıza anlatmak çabasındaydım. İlhan'ın kızı, Ankara'da bir dairede çalışıyordu. Mektuplarımızı yazdıktan sonra yüksek sesle birbirimize okur, etkisini önceden kestirmeye çalışırdık. İlhan, kızın yüzüne karşı güzelliğini anlatmakta benden daha fazla ustaydı. Ben kulağımı hep ters elimle gösterirsem daha etkili olur sanırdım.

İmgelerimizi, bir gün atları mahmuzladığımız gibi İstanbul'a kadar dörtnala koşturmaya kadar vardırmıştık. Onun orada eski bir öyküsü vardı. Evlenmiş, fakat onu bir türlü unutamamış... Bu iki çocuklu anadan gelen mektubu okurken nasıl bir tiksinti duyduğumu unutmuş gitmiştim çoktan. Atlarımızı mahmuzladığımız gibi İstanbul'a koşacaktık. Umutsuzlukla özentinin birlikte yarattığı sevgililerimize... Şapkalarımızın altında birer dünyaydık işte böyle.

İşimizde daha yeniydik. Çorak Orta Anadolu'nun kavuru-

cu güneşi, akşam olup o çıplak, yumuşak kıvrımlı tepelerin ardından kaybolduğunda ağızlarımızın kuruluğundan tek söz edecek gücü bulamazdık kendimizde. Atlarımızın üstünde anca durabilirdik. Adamlarımız önümüz sıra yürür, giderlerdi; sırtlarında ağır ölçü gereçleri. Bütün gün oradan oraya lâta gezdiren onlar değilmiş gibi, türkü söyler, durmadan şakalaşırlardı yolda. Atın üstünde durabilme gücümü belki de onlara karşı utanma duygumdan alıyordum. Onları bir bir tanımayı o zaman akıl edememiştim. Bu yüzden ne kadar uzun bir zamanı boşu boşuna yitirdim.

Akşam olunca iki katlı köy konukevinin üst odasında yapayalnızdım. Bir süre çizmelerimi çıkarmadan bir boydan bir boya adımlardım odayı. Sonra pencereden dışarı bakardım. İçimdeki sıkıntı, sanki bütün gün o odada tıkılı kalmışım gibi büyüktü. Gördüğüm bütün çizgiler yorgundu. Yaşamak bir zorluktu herkes için. Romanlardaki köyün alanında toplanıp danseden köylüleri aramaktan vazgeçmiştim çoktan, ama gülümseyen bir yüz bile bulamıyordum. Ötede, çeşmenin başında üstü-başı paçavra çocuklar, güreş ederlerdi. Yalnız yaşlı kadınlar gelirdi su doldurmaya. Yabancı bir ülkeye girmiş işgal ordusunun bir üyesiydim sanki. Aramızdaki açıklığın suçunu yalnız onlara yükliyecek kadar genç ve bilisizdim.

Sonra isli idare lâmbasının çevresinde kanat çırpan pervanelere bakakalırdım. Bütün evrendeki, bütün dünyadaki yerimi düşünür, irkilirdim. Kocaman dünyam ufalır ufalır, kaybolurdu. Kımbllir "şimdi" yl yaşama gücünü kendimde bulamadığımdan mı, yoksa tembelliğimden mi? Hep yarını düşünüyordum umutla. Yarın üstüne kurduğum imgelerin içinde bugüne göre fazla olan yalnız o İstanbul'daki kızdı. Onunla birlikte gene bu köy odasında olacaktık, gene bu köyde. O zaman herşey birdenbire pırıl pırıl aydınlanacaktı.

— Ne yaptın bugün ben dağdayken?

Bir türkü mırıldanacaktı o; bugün öğrendiği içli bir türküyü.

— Sonra? diye soracaktım ben, O da zaten sorumu bekliyor olacaktı.

— Sonra, diyecekti, maltızda ekmek pişirdik kadınlarla. Sonra döşemeleri sildik senin dün hazırladığın paspasla. Paspası çok beğendiler; bize de yapsın dediler hepsi.

Onu kucaklıyacaktım. Sevincimden hüngür hüngür ağlıyacaktım.

— Yarın ben de geliyorum, diyecekti o, hepimiz geliyoruz. Bize anlatacaksın ne yaptığını dağlarda.

Sonra onun resimlerine bakardım uzun uzun. Bütün re-

simlerinde gülerdi o.Ve başını biraz yana çevirirdi. Böyle daha güzel göründüğünü öğrenmiş olmalıydı birinden.

Kirli çaputlara bürünmüş köyün kadınları, çatık kaşlıydı ama. Arsız bir çığlık gibiydi konuşmaları. Gövdelerinin bütün parçaları kendi bildiklerine hareket ederlerdi. Nasıl sevilebilirdi onlar? Çirkindiler.

Ama ben gelecek üstüne imgelerimi çocukluk çağımda öğrendiğim Batının insancıl öyküleri üstüne kurmuştum. Bir misyoner düşüncesi vardı usumda. İstanbul'lu bir kızı seven misyoner de ben olacaktım. Eşeğin sırtında köy köy dolaşan bir papaz vardı unutamadığını. Atım ve adamlarım vardı burda. Param da vardı. Ve ben, köyün ortasında yapayalnız tavandaki tahtaları sayıyor, sineklerin düzgülü uçuşunu izliyordum. Fakat yarın...

Bir kez herşeyden önce bazı kişilerin anlaşılmaz bir inatla *Beethoven*'i can sıkıcı, *Dostoyevski*'yi ukalâ bulacaklarını ben o zaman daha bilemiyordum.

Bu köyde kaldığım sürece, İlhan iki kilometre kadar ötede başka bir köyde oturdu. Çalıştığı alan için orası daha uygundu. Ona gittiğimde, köylüleri odasında toplanmış bulurdum çoğu zaman. Bana benim köyümün insanlarının yabanıl olduğunu söyler, cimrilikleri üstüne öyküler anlatırlardı. Ben de şanssızlığımdan ötürü yerinir, onların sözlerini tamamlardım. İlhan bu sırada ya atının sökülen üzengi kayışını dikiyor olurdu, ya da elindeki bir dalı, çakısıyla yontar dururdu. Köylüler, İlhan yanıtlıyamadığı için sakladıkları soruları bir kez de bende denerlerdi. Onlara öte köyden artakalan nutukları bir bir sıralardım gücümün yettiğince. Benim çok şey bildiğimi söylerlerdi; sevinirdim. Konuşmalarımdan çıkardıkları yargının tümü buydu oysa. İlhan yonttuğu odunlarla öte yanda bir tilki tuzağı hazırlıyordu; belki de bir kümes çiti dayağı. Yonttuğu sopadan düşündüğü şey çıkmazdı belki de. Ama yaptığı bir şey vardı; görünüyordu açık seçik.

Bir pazardı, evin önünde nal sesleri duydum. Köylülerin at nalları öyle ses çıkaramaz taşa vurunca. Ya yatağa uzanmış imgelerimle başbaşaydım ya da alıcısı tarafından şöyle bir göz gezdirip atılıverilecek o uzun upuzun mektuplarımdan birini yazıyordum. Pencereden baktım; İlhan. Kucağında küçücük, kahverengi bir köpek vardı. Gülerek:

— Bana bak, dedi, bunun ad babası olur musun sen? İçeri gelelim mi? İnan ki, çok zararsız bir şey.

İçeri girdiklerinde durmadan köpeğin savunmasına devam ediyordu.

— Bu, bildiğin pis köpeklerden değil, valla. Sonra köpeğin burnuna burnunu yapıştırıp ekledi:

— Mis gibi kokuyor, tertemiz.

Bir kış günü Ankara'da karların içine büzülüp kalmış büyücek bir köpeği de böyle kucaklayıp getirmişti eve. Önce kızmaya hiç niyetli değildim doğrusu. Tüylerini şöyle bir üstünkörü temizledik. Mutfakta ne varsa artık, koyduk önüne. Yemeğini bitirince geldi odanın ortasına yan gelip yattı. Sonra yemeğin basıncıyla barsaklarını dolduran bütün gazı odanın içine boşaltınca bir tekmede kapının önüne atmıştım onu. Doğrusu iyilik bilmezliğin ta kendisiydi yaptığı. Biz verdiklerimize karşılık ondan hemen tertemiz bir ev köpeği olmasını beklemiştik. İlhan da bir şey dememişti köpeği atışıma.

— Bu, dedi İlhan, tazıyla çoban köpeği kırması. Melezliğin güzelliği üstüne ukalâlık yapar durur dun. Buyur bakalım, koy adını!

Yüzü gerçekten güzeldi bunun. Kocaman sarkık kulaklarıyla sevimliydi üstelik.

Oturup İlhan'la şimdiye kadar duyduğumuz bütün köpek adları üstünde bir bir düşündük. Hayır, hiçbiri olmuyordu. O yaşlardaki herkes gibi, yepyeni bir şey arıyorduk. Yepyeni, bize özge.

— Mugü, dedim birden ben, Mugü olsun bunun adı. Hemen anlamını öğrenmek istedi İlhan bu adın. Mu- Ankara'daki kızın, Gü- İstanbul'dakinin adlarının ilk ikişer harfleriydi.

O gün akşama kadar köpeği:

— Mugü! Mugü! diye çağırdık durduk. Adını benimsemişti kırma. Çağırıldığında koşup gelince, sevincimizden ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ömründe hiç köpek çağırmamışlığın acemiliğini biraz sonra yitirdim ben de. Bu Mugü'ye basbayağı alışmıştım.

Mugü üstüne, ne Mu-'ya, ne de Gü-'ye bir şey yazdık. Olur da kızarlardı. Bunu belki ben yapardım, ama İlhan önledi. Onlar, Mugü'nün ne kadar cana yakın olduğunu nereden bileceklerdi?

Bir hafta sonra da kasabaya döndük. O koca eve yakışmıyan bunca küçük şeyler yetmiyormuş gibi, bir de bekçilik görevini bizim siska Mugü üzerine aldı. İsterse bahçede uyur, isterse gelir zamanında ağanın belki nargilesini fokurdattığı cumbalardan dilediğinin üstüne kıvrılır, yatardı.

Dilediğinde çarşıya çıkar, olurunca alçakgönüllü sokak köpekleriyle şakalaşır, oynaşırdı. Nüfusu binin anca üstünde

olan kasabada hemen herkes onu tanımıştı. Mugü? Yalnız bu ada akıl erdiremiyorlardı.

— Okumuş adamın işine akıl ermez, deyip geçiyorlardı buna da.

Mugü'yü kucaklıyor, öpüyordum bile. Ömrümde yapamam sanırdım bunu. Onun ne tatlı, ne alçakgönüllü bir sıcaklığı vardı. Onun çevresini umursamazlığı bana bir şey mi öğretmişti? Yoksa daha renkli bir ortamda melânkolimi yitirmiş miydim artık? Bilmiyorum. Ama Gü-'nün gitgide kısalıp seyrekleşen mektupları, beni eskisi kadar üzmüyordu artık. Ve kasabadaki okumuşların köylüler üstüne anlattıkları yergilere karşı bilmiş bilmiş başımı sallıyordum. Bunun adı hayata karşı pişmekmiş, sonradan öğrendim.

Sonunda, beklediğimiz gün geldi. Oradaki işimiz bitmişti. Gereçlerimizi koca sandıklarına yerleştirip çivilerken, çadırlarımızı toplayıp torbalarına koyarken Mugü hep bizimle birlikteydi.

Ankara'ya dönüyorduk. Kompartımanda İlhan, evimizin yanında Mugü için hazırlıyacağı küçük kulübenin plânını anlatıyordu bana. Ona kalırsa, Mugü'yü evin içinde tutmak en iyisiydi, ama buna ev sahibi razı olmazdı. Kulübeye de bir şey demesin diye birkaç kilo bal almıştık kasabadan, hediye götürüyorduk.

Mugü biraz şaşırmıştı trenin gürültüsünden. Gözlerinde korkulu, yalvaran bir anlatım vardı. Bütün gece hiç uyumadı. Özgürlüğünden koparıldığını anlamış gibiydi.

Eve vardığımızda, İlhan, Mugü'nün geçici kulübesi olarak, mutfaktaki portakal sandıklarından birini evin küçük bahçesine yerleştirdi. Daha önceden balı ev sahibine vermiştik tabiî.

Ama Mugü, o akşamdan başlıyarak günlerce bahçede durmadan uludu. Balın hatırına ev sahibi bir şey söylemiyordu ama, evlenme çağında kızları olmıyan kiracılardan mırıltılar gelmeye başladı.

Ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ben, bütün suçu İlhan'ın üstüne atıyordum. Özgürlük üstüne, hayvanların altıncı duyuları üstüne bir sıra sözü bulup söylemekte hiç zorluk çekmiyordum.

Ne var ki sabahleyin erkenden daireye gidip, akşamın geç saatinde dönmek zorundaydık.

Bir gün iş dönüşü Mugü'yü kulübesi önünde ölü bulduk. Belediyeden gelip, zehirlemişler.

Bir süre öylece İlhan'la gözgöze bakakaldık.

— Ne olur, dedi, konuşma!

Zaten niyetim yoktu birşey söylemeye.

Onu gösterişsiz bir törenle hemen arkadaki korunun dibinde bir yere gömdük. O akşam ağzımızı bıçak açmadı. Evet, onu biraz savsaklamıştık. Bazan:

— Bundan nasıl kurtulsak acaba? diye düşündüğümüz bile olmuştu. Ama onu öldürmek hiç aklımıza gelmemişti. Biz daha çok gençtik o zaman, daha pişmemiştik.

Gü-'den zaten çok seyrek mektup alıyordum. Ben iki kez yazmadıkça cevap vermiyordu. Çıplak dorukların üstünde düşündüklerim üstüne, tepemden gün boyu gelip geçen bulutların üstüne, alçaçık damların altında yapayalnız insanlar üstüne diyeceği bir şey yoktu onun. Gene bir sürü dersten bütünlemeye kalmıştı. Annesiyle birlikte bu yıl yapacağı Akdeniz gezisi gelecek yıla bırakılmıştı. Sonra temelli kesildi Gü-'nün mektupları. Ben elinden bir sürü kızlar gelip geçmiş gençlerin çalımına büründüm. Gü-'yü unutmak o kadar zor olmadı.

Mu-'dan Ankara'ya gelir gelmez bir mektup bulmuştuk zaten evde.

"İlhan'cığım, diyordu. Beni bir istiyen çıktı. Onunla evleniyorum. Sen de biliyorsun ki, ben evlenmek zorundayım."

— Neden? dedim. Ilhan'a sordum. O da bilmiyormuş.

Hüsnü Züber

ULUBAY, Abdullah

AĞAÇLAR ÖLMEMELİ...

Beşinci sabahın alaca karanlığı, beş uzun yıl sonraki beşinci sabah.. Limanda gemiler var beş yıl öncesi gibi, yine sis, yine derin bir sessizlik..

Genç adam, belki başka biri, belki biz, belki içimiz, durup baktı köprüden uzaklara, uzaklar hafif pembe, uzaklarda başka bir duygu kaynaşıyor, yaşamaya benzer, yeniden doğuşa benzer.. Ne var bakacak sanki, ne olacağı dünden belli, yaşamını yitirmiş bir öykü, bir insan, bir gemi, bir canlılık, ya da varolmak, ikisi ortasında durmak..

Merak içinde genç adam, gözleri ışıl ışıl yanıyor, bir şeyler arıyor bu ışıklı gözler, birilerini arıyor, yiten bir şey var içinde, beş yıl önceki bir şey.. Arzu bundan taşıyor, bundan bakışları değişik, değişiklik arıyor.. Değişsin istiyor her şey, şu dünya, şu insanlar, şu yürüyüş, şu bakış, şu gülüş.. Tek kişi kalmış bir zavallı bu adam.. Köprüden karşıya geçmek istiyor, ayakları mıhlanmış kaldırımlara, gizli bir kuvvet yapıştırmış yüreğini, yürüyemiyor, gidemiyor, sonra yok olsun istiyor ne varsa yeryüzünde, ne varsa gözünün gördüğü, gönlünün sevip te, sevmediği.. Ölsündü, başka şekiller olsundu, gülüşler de öyle.. Ama duygulara zincir vurulmuştu, ayaklarında sanki pranga, mahkûm olmuş köprü üstünde genç adam.. Çözemiyor bu düğümleri, bu düğümler güçlü, ezici ve kahredici düğümler.. Bir göz olsun, bir bakış olsun istiyor, gelsin istiyor, kimse nereden çıkarsa, nasılsa, biri olsundu, konuşsundu, gülsündü, gülüşü nasıl olursa olsundu, çıksındı biri işte, sessizlik içinde koca kentte boğuluyordu, bu bir an içindi, bir an sonra başka düşündü, başka şeyler arzuladı, sonra tekrar derin bir çıkmaza gömülüverdi genç adam.

Şu direkleri tersine çevirmeli, şu köprü o yürümeden yürümeli, şu dünya dönmemeli, durmalı.. Uzakta belki çok uzakta, bilemediği, tanımadığı yerlerde gözyaşları var sanki, sabahı bölercesine yaklaşan bu sesler, bu hıçkırıklar, bu yalvarılar nedir?.. Ayaklarını ıslatan ya bu ne?.. Bu kuru yerde, bu ıslaklık, bu utanan, bu sıkılan, sıkıldıkça taşların aralıklarından yerin dibine giren yaşlılık, bu gözyaşları.

Sonra anlamsız oluşlar diriliyor köprü üstünde, kim bunlar, bu çıplak dansedenler, ya bu kızlar, bu çocuklar, bu ak saçlı ihtiyarlar, gökten düşmüşcesine köprüde beliriveren kimbunlar?.. Sonra düdük sesleri, korkunç bir uğultu, korkunç bir uyanış. Bu köprüde kazan kaynıyor, insan kaynıyor köprüde ve güneş çıkalı epey olmuş..

Etrafına bakındı, şaşkın öyle durgun ve acaip, biri yanından sürtünerek geçti, dönüp baktı yüzüne, hafiften güldü.

— Merhaba kardeşim..

Kimdi bu merhaba diyen, tanımıyordu, bilmiyordu, gözleri her şeyi başka görüyordu.. Sonra bir kadın bakıp ta gözlerine, gayet yakından, ince ince güldü. Bir şeyler söyledi, anlıyamadı, anlamak istemedi, gereği yoktu bunun şimdi, kadın işine gitmeliydi, yeri orasıydı, başka bir düşünce saplanıp kalmıştı yüreğine..

Köprüyü geçti genç adam, kendi istememişti bunu, istemişlerdi, dilemişlerdi geçmesini.. Geçmişti, kendince mümkünü yok yapamazdı, ayak bileklerinde bir ağrı vardı, beş yıl uzun geceler boyu, gündüzler boyu taşıdığı bir yük vardı sanki, ayakları bundan yürümek bilmiyordu, alışık değildi bu ayaklar, bu ince, bu kuruyan, bu kara parmaklar.. İtilip kakılmıştı, sırtına vurmuşlardı, merhabalar arasında geçmişti köprüyü..

Birkaç sokak geçti. Yıldız yıldız yanan ışıklı vitrinlerde el değmemiş özlemleri seyretti.. İçi bir daha yanıp tutuştu, bir daha ölür gibi oldu.. Ölmek çok kolaydı, ucuzlamıştı, her gün birkaç defa acıyla ölüyordu zaten.. Bunun sonu yoktu, başını bilen yoktu, mutlak bir değişim olmalıydı, ya gün bir sabah doğmamalı, ya doğdu mu da, iyice bilmeliydi, anlamalıydı, anlatmalıydı, bozmalıydı bu sessizliğini dünyanın.. Bu garipliği, bu yaşantıyı alıp götürmeliydi, eritmeliydi..

Bu kahveyi çok iyi hatırlıyordu, beş yıl önceleri burada çalıştığını da biliyordu.. Simdi değişen bir şey de yoktu, aynı masalar, aynı koltuklar, aynı ocak.. Şu pencere o zamandanberi kırık duruyordu, kapısı hâlâ boyanmamıştı, yerler mermerdi, sonra talaş serpilmişti, yeni temizlik yapmış olacaklardı.. Her sabah olurdu bu iş çünkü.. Radyoda haberler vardı, haberlerden ona neydi, ne olursa olsundu, değişim mutlaka lâzımdı, olmalıydı.. İçi bir çay içmek çekti, garsonu aradı bulamadı, kendisini de önceleri bulamazlardı.. Sonra bir ses kulakları dibinde, her şeyden sıyırıp attı onu..

— Beş uzun yıl geçti aradan, hiç görünmedin, neden?

Dönüp baktı, bakmasaydı, görmeseydi o ışıl ışıl yanan gözleri.. Cevap vermedi, sessizce bir yere çöktü..

— Sanki dargın mıyız seninle, neden bu soğukluk bana karşı..

Dargınlık da lâf mıydı, ondan öte çok derin, çok mânalı bir şey vardı, cevap vermek istedi, olmadı bu, başaramadı, başarmak için de zorlamadı kendini.. Burada olmamalıydı, niçin birdenbire beş yıl sonra da çıkmıştı karşısına..

— Benden kaçıyorsun, ama sebep yok buna, her şey olup bitti artık, her şey unutuldu..

Unutmayı ne kadar kolay söylüyordu, unutmak kolay mıydı? Tekrar derinden o gözlere kahredercesine baktı, yıkmak istedi, yıkılsın istedi, sönsün istedi o gözlerde ışıl ışıl yanan parıltı.. Boğmalıydı onu, parmaklarını gözlerine sokup oyup çıkarmalıydı onları, görmesi gereksizdi, ölmeliydi, öldürmeliydi, gerekli olan, o gözlerdeki ışığın sönmesiydi.. Ellerini uzattı, parmakları titriyordu, titreyen parmaklarda bir hayat asılıydı, bir hayat ölmüştü, beş yıl önce, bir hayat gitmek istiyordu, gitsin istiyordu, yaşamak neye yarardı.. Ama olmadı bu, yapamadı, ellerini geri çekti, birbirlerine iyice kenetledi, açılsın istemedi, açılırsa kötülük mutlak olurdu, beş yıl öncesi gibi olurdu kötülük. Soğuk bir kış gecesiydi, karısı çırılçıplaktı, sonra ışıl ışıl yanan gözler gelmişti pencereden, sessizce sokulup derinden derine karısının kollarına girmişti. karısı mı arzulamıştı bunu, yoksa bir başka duygu mu vardı, hatırlamıyor, hatırlamak istemiyordu..

Unutmak o kadar kolay değildi, sevgiyi öldüren duygular, sonunda yaşamayı da vurmuşlardı, kalbini kurşuna dizmişlerdi, kalbi yoktu, sevgisi yoktu, her şey eriyip gitmişti zaman içinde.. İnsancıl duyguları aramak boşunaydı, onlar bir duvar dibinde, onlar kara ellerde rüzgâra savrulmuştu.. Namus feneri bir incir ağacına asılmıştı, her şey soyunup dökünmüş, çıplak kalmıştı.. Sonunda da böyle olacaktı, bilinmeyen bir şey değildi bu, bilinen fakat bilinmek istenmiyen bir şeydi...

Adam çekilip gitseydi ya, ne diye başucuna dikilip alay eder gibi bakıyor, hâlâ ne istiyordu, ne diye bakışlarını çevirmiyordu başka yönlere, gözlerindeki o ışığı söndürmeliydi, sevmiyordu o ışığı, sevmesi de mümkün değildi.. İçinden, öyle yüceden, gitmesi için yalvardı ki, öteki anlıyamadı, anlamak istemedi, kurumuş ve çökmüş gözlerdeki bu derin mânayı...

Titreyen o parmaklar artık titremiyordu, titremek istemiyordu, hedef şuracıktaydı, ışıl ışıl yanan parıltılara doğru gidiyordu parmaklar, sönmeliydi bu ışık, adam çekilip gitmemişti, gitmeliydi..

Sonra ışık söndü, söndürdü o gözlerdeki ışıl ışıl yanan

parıltıyı, çok acı çekmişti, çok savaşmıştı bunun için, gereğini yapmıştı, bunun böyle olması mı lâzımdı, belki değildi, düşünememişti, düşünmek için zaman yoktu, zamanı öldürmüşlerdi, parmakları bundan titrememişti, bundan her şeyi karanlık görmüştü genç adam..

Ayaklarındaki pranganın daha da sıkılaştığını hissetti, kıpırdıyamadı yerinden, kapı şıracıktaydı, adımını atsa dışarı çıkabilirdi, atamadı, yürüyemedi. eskisinden daha gücsüzdü, daha kördü, göremiyordu, görünen bir şey de kalmamıştı.. Bir takım gürültüler oldu, onu kolundan tutmak istediler, itti birkaçını yere, sonra sesler çoğaldı, bağrışmalar oldu, korkunç uğultular arasında düdük sesleri işitildi, birden nasıl olduğunu bilemediği gizli bir kuvvet çekti attı, dışarı bıraktı onu. Koşmaya çalıştı, denedi, ayak bileklerindeki prangayı kırmak, yok etmek için çok zorladı kendini, sonra bir güç geldi damarlarına, hareket etti..

Deliler gibi koştu, düdük sesleri insanların, uğultuları ondan hızlı koşuyordu, bir türlü geçemiyordu, geçmek istiyordu, hepsi geride kalsın, yetişemesin istiyordu, oysa boşunaydı, boşuna da olsa istiyordu bir şeylerin daha olmasını..

Şimdi dünya başka türlüydü, sanki değişim olmuştu, insanlar tersine yürüyordu, direkler, arabalar, gemiler tersineydi, dünya tersine dönüyordu, düz olan hiç birşey kalmamıştı, güç olan neydi ya?..

Bu çocuklar neden hep böyle kovboy elbiseleri içinde, mantar tabancaları ile oynarlardı, öldürmeye daha şimdiden mi başlarlardı? Korktu bu çocuklardan. Ensesinde bir mantar tabancası patladı, öldüğünü hissetti, gözleri gittikçe kararardı, düşmemek için bir yer aradı, bulamadı, yer yoktu, mekânda her şey durmuştu, her şey boştu..

Bu düz, bu yemyeşil ova, bu ağaçlar, bu dağların heybetli duruşları, bu derin ve mâna dolu, hayat dolu sessizlik.. Ve belki de, gerçek iyi olan buydu, bunun duygusuydu. Konuşmıyan, sessizlik içindeki bu ağaçlar, bu insanlardan daha hızlı ölüme giden ağaçlar, çiçekler, çimenler. Bu yaprak düşmemeli, sarıya dönmemeli, ölmemeliydi. İyiler ölüyordu gözlerinde, iyileri kurşuna diziyorlardı..

Hiç birşey koca bir ömür boyu böylesine etkilememişti onu.. Gözlerdeki ışıl ışıl yanan parıltılar sönmüştü ama, gerçekte daha çok parıltılar vardı..

Peşinden uğultulu sesler, sonra düdük sesleri, gittikçe yaklaşıyordu.. Kaçtı, koştu karşı dağların yamaçlarına doğru, onlardan hızlı gitmeliydi, onları geçmeliydi, bu yarışı mutlaka kazanmalı, sonunu düşünmemeliydi, şu dağlara varabilseydi

di, su dağlara varabilseydi, tırmanabilseydi, gökyüzüne daha iyi bakabilir, Tanrıyı daha yakından görebilir, hissedebilir, anlatabilirdi, ışıl ışıl yanan gözlerin ihanetini..

Yaklaştıkça sevinçten çıldıracak gibi oldu, yaklaştıkça, gözlerinden beş yıldır görünmiyen bir tebessüm aktı yere, daha hızlı daha çabuk, olsun istedi, bitsin istedi bu yarış...

Gözden kaybolduğu zaman, akşam olmak üzereydi. Yeşil ovanın üzerine derin bir sessizlik çökmüştü, uğultular kesilmiş, düdük sesleri çoktan uzaklaşıp gitmişti...

Abdurrahman Kaplan

ULUCAN, Kıymet

KOCA KARPUZ

"Görüldüğü gibi, büyük İngiliz düşünürü John Locke, düşünce zincirinin..." Üniversiteli genç kız, o anda işte bu satırları okumaktaydı. Oturduğu sandalyenin hafiften sallandığını hissetti, gözlerini, kitaptan masanın üzerindeki sürahiye kaldırdı. Sürahideki su dalgalanıyordu. Kendi kendine "Acaba..?" diyerek pencerenin önündeki divanda oturan büyükannesine baktı. Yaşlı kadın, gayet sâkin, dikiş dikmekteydi. Torununun ısrarlı bakışlarını üzerinde hissedince, başını kaldırdı, "Ne var?" gibilerden torununa baktı. Genç kızın yüzünde korkuyla karışık bir şaşkınlık ifadesi vardı, taş gibi kendisine bakıyordu. Yaşlı kadın, en sonunda torununun dışarıya baktığına hükmederek, bakışlarını sokağa çevirdi. Sokak boştu. Torununa baktığı zaman, onun tekrar kitabını döndüğünü gördü. Kendi kendine, "Acaba neden baktı?" dedi, önce torununa sormak istedi, sonra, "Zihnini dağıtmak" korkusu ile vazgeçti. Başını tekrar işine eğeceği an, divanın önce hafiften, sonra hızlı sallandığını hissetti, torununa baktı. Genç kız da kitabı bırakmış, kendisine bakıyordu. Yaşlı kadının yüzü korkuyla gerilmiş, gözleri fincan gibi açılmıştı. "Allah emri oluyor. Allah emri oluyor," diyerek yavaşça yerinden kalktı ve yere kapandı. Bir taraftan emekliyerek kapıya gidiyor, bir taraftan da, hâlâ oturmakta olan torununa, "Çabuk benim gibi yap!" emrini veriyordu. Genç kız, şaşkındı, birden altındaki döşemenin şiddetle sallandığını hissedince kendini topladı ve büyükannesinin arkasından çıktı. Salona çıktıkları zaman, sallantı büsbütün hızlandı, yaşlı kadın, kendini sokağa dar attı. Genç kız, verandanın duvarına yaslanmış, şaşkın şaşkın, korkuyla durmadan, "Ya Allah, ya Sakin!" diye bağıran ninesine bakıyordu.

Karşıdaki inşaatta çalışan ustalar kendi âlemlerine öylesine dalmışlardı ki, bu şiddetli sarsıntının farkında bile olmamışlardı. Yaşlı kadın, "Halil Efendi! Oğlum, Halil Efendi! Aaa, ne biçim insansınız oğlum! Allah emri oluyor, duymuyor musunuz!" Ustalar ve patron Halil Efendi, birden afallıdılar. Önce iskeledeki sıvacı, elindeki malayı fırlatarak ken-

dini yere attı, yere düşmesiyle acı bir feryat koparması bir oldu. Ayağı burkulmuştu. Ayağını ovalamaya başladı. Çok acıyordu. Dibinde oturduğu iskelenin yıkılacakmış gibi sallanıp gıcırdadığını, altındaki toprağın şiddetle sarsıldığını, evlerden çığlık çığlık bağırarak çıkan insanların, ortadaki boş arsada toplaştıklarını gördü. Etrafında kimsecikler kalmamıştı. Ayağının acısını unutuverdi birden, iskele çok fena gıcırdıyordu. Buradan uzaklaşmak, boş arsadaki hemcinslerine yaklaşmak istiyordu. Ama Allah kahretsin, burkulan bacağı yere basmıyordu bir türlü. Uzaklaşması, kaçması lâzımdı bu tehlikeli yerden. Dört ayak üstünde sürüklenerek zar-zor onların yanına gitti. Arsaya çoluk çocuk, kadın, erkek; bütün mahalleli doluşmuştu. Sıvacının gözü tombul bir kadın bacağına ilişti. Sıvacı çok görmüştü bu kadını kapı önünde ama, bacaklarının böyle güzel ve kışkırtıcı olduğunu hiç farketmemişti şimdiye değin.

Gümrük Muhafaza Memuru Fethi Beyin karısıydı bu. Kocası dört aydır Ankara'da kurstaydı. Tombul, iri yarı bir Laz kızıydı Fethi beyin karısı. Kendisi gibi tombul üç tane kızı vardı. Kadın ağlıyor, durmadan, "Ya Allah, Ya Muhammet," nakaratını hiç farkında olmadan tekrarlıyordu. Küçük kız korkuyla annesine sarılmış, sanki hiç nefes almadan öylece bekliyordu. Büyük kız, dudaklarında tuhaf bir tebessüm, ellerini Raphael'in Madonna'ları gibi göğsünde kavuşturmuş, annesinin yanında oturuyordu. Oysa, o da çok korkuyordu ama, gözlerini kendisinden ayırmayan bakkalın oğluna karşı gülünç olmamak için belli etmiyordu korkusunu.

Bakkalın oğlu, ondokuz yaşında fidan gibi bir delikanlıydı. Biraz zayıftı ama, olsun... Öyle pek çapkınlığı da yoktu hani. Hiçbir kıza bakmanuştı şimdiye değin. Ama bu tombul kız, onun hoşuna gidiyordu. Birden oğlanın omuzuna bir el yapıştı ve, "Beni bırakma oğlum!" diye feryat etmeye başladı. Annesiydi. Oysa, oğlan onun yokluğunu hiç farketmemişti şimdiye değin. Kadın, oğlunu habire çekiyor, durmadan, "Beni bırakma!" diye bağırıyordu. Oğlan hem şaşkın, hem de kızgındı. Gümrükçünün kızından utanmıştı ve bu yüzden annesine kızıyordu. Sert sert, "Bırak yahu!" dedi. "Otur işte sen de! Ne bağırıyorsun, geçer şimdi."

Toprak hızla bir defa daha sarsıldı, Zekiye Hanım, bastı feryadı: 'Kâmil'im! Kâmil'im! Mektepte kaldı evlâtçığım. Ooof Allahım, ooof! Yeter artık yeter!"

Kaynanası selâvat getirmesine ara vererek, "Suz kız!" dedi. "Günaha girme, Allah bilir işini!" Zekiye Hanım, başladı ağlamağa. "Mektepleri de eskiydi. Göçmüştür! Göçmüştür!

Aaah! Kâmil'im." Kaynanası: "Ağzını hayıra aç cenabet," dedi. "Allah korur o sabileri." Tekrar salâvat-ı şerife getirmeye başladı: 'Eşhedü en lâ ilâ....." Yer kuvvetlice bir defa daha sarsıldı. Zekiye Hanım korkuyla kaynanasının boynuna atıldı, "Allahım! Allahım!" diyerek hıçkırmağa başladı. Oysa, Zekiye Hanımın Allahla arası biraz şeker rengidir. Kaynanası bir taraftan, "Allahümme..." çekiyor, bir taraftan da şirret gelinini itmeye çalışıyordu. Hiç sevmezdi gelinini Şakire Hanım. Zaten oğlu zorla getirmişti bu şıllığı eve. Oysa, Şakire Hanımın Şakir'inin dengi miydi bu kaldırım yosması. Aslan gibi oğlandı Şakir. Şakire Hanım önce nikâh kıydırtmadı ve bu şıllığı evden atmak için elinden ne geldiyse yaptı, ama bu kaltak oğluna sülük gibi yapışmıştı bir kez, kimbilir ne büyüler yaptırmış, ne çevirgeller okutmuştu. Herşey beklenirdi bunun böölesinden. Şıllık en sonunda Kâmil'i doğurdu ve Şakire Hanımın asil kapısına çivilenip kaldı. Kâmil, koskocaman çocuk olmuştu şimdi. Bu sene okula gidiyordu. Siyah kıvırcık saçlı, karamuk gözlü sevimli bir oğlancıktı, babasına benzerdi, bundan ötürü Şakire Hanım severdi torununu.

İlk sarsıntı olduğu zaman Kâmil'ler beşinci dersteydiler. Öğretmenleri mandolin çalıyor, onlar da resim yapıyorlardı. Ne güzel resimlerdi bunlar. Yusyuvarlak kafalı, kafadan bacaklı, üç parmaklı, nokta gözlü çocuklar top oynuyor, ip atlıyor, okula koşuyorlardı. Kâmil en önde, öğretmenin masasının hemen bitişiğindeki masada oturuyordu. Nedense hiç resim yapamıyordu Kâmil. Öğretmenin gözünü avlıyarak yanındaki Mübaşir İsmail'in kızı Selma'dan kopya çekmeğe çalışıyordu. Öğretmen dalgındı. Mandolinle "Kuğular" ı çalıyordu. Genç bir kızdı. Okulu daha dört yıl önce bitirmişti. Üç yıl köyde çalışmış, bu yıl kente inmişti. Hani eniştesi Maarif Müdürünün çok yakın ahbabı olmasaydı, daha çok köyde kalırdı ya.. Öğretmen kuğuları çalıyordu ve şimdi sınıfta değildi. Kuğular beyaz sırtlarında onu gittikleri çok uzak sahillere götürmüşlerdi. Şimdi yıllarca öncelere gitmişti. O zamanlar mini mini, mübaşir İsmail in Selma'dan biraz büyükçe bir çocuktu. İri iri kordelâlar takardı annesi örgülerine. Bir öğretmenleri vardı, sarışın, ksa boylu, çilli suratlı bir delikanlıydı ve kemanla 'Kuğular" ı çalardı hep. Ruhiye çok severdi, âşıktı bu öğretmenine. Şimdi mandolinle 'Kuğular" ı çalarken, geçmişteki bu masûm sevgiliyi hatırlamıştı... Mandolin bir tuhaf oldu, sallandı. Birden tahta döşemenin çatırdadığını farketti. Tavandan sarkan, 60 mumluk, sinek pisliklerivle dolu ampule baktı hemen. Ampul sallanıyordu. Sonra sallantı hızlandı. Çocuklar önce hafiften bağırışmağa, sonra sarsıntının artma-

sı üzerine kaykırmağa başladılar. Çoğu -umumiyetle kızlar- bağıra bağıra ağlaşıyorlardı. Rukiye mandolini bıraktı ve korkuyla kapıya koşarak açtı, çocuklara: "Çıkın!" diye bağırdı. Birkaçı çantalarını toplamağa çalışıyordu. Rukiye, "Çantalar kalsın!" emrini verdi. Diğer sınıfların da kapıları açılmış, çocuklar bağırışıp ağlaşarak salona, oradan da bahçeye boşalıyorlardı. Ölüm korkusunun tehdit ettiği bu telâşlı kalabalık arasında ezilen birkaç küçük, acı acı feryat ediyordu. Okul müdürü telâşla oradan oraya koşuyordu, ama gözü dışardaydı.

Okul oldukça eskiydi. Duvarlardan sıvalar dökülmeğe başladı. Bahçedeki süthanenin bacası gürültüyle yıkıldı, birkaç kiremit düştü.

Rukiye korkuyor, kaçmak istiyordu. Ama çocuklar henüz sınıfı boşaltmamıştı. Evvelâ çocukları kurtarmalıydı. Son çocuk da sınıfı terkedince rüzgâr gibi fırladı, kendisini bahçeye attı. Diğer öğretmenler de bahçedeydiler, bağırışan çocukları teskin etmeye çalışıyorlardı. Sarsıntı birden şiddetlendi, herkes birbirine sarıldı. Çocuklar yerlere oturuştular, haykırışlar, ağlayışlar çoğaldı. Rukiye korkuyla birisine sarılmıştı ve, "Allahım, Allahım sen koru!" diye yalvarıyordu. Sarsıntı yavaşlayınca biraz kendine geldi ve sarıldığı sert, adaleli vücudun sahibini tanır tanımaz irkilerek geri çekildi. Bu, üçüncü sınıfların öğretmeni Hamit'ti. Hamit'ten çekiniyordu, bu gencin bakışları onu rahatsız ediyordu. Bu bakışlar her teneffüs, öğretmenler odasında Rukiye'ye gelir saplanır, teneffüsleri kızcağıza zehir ederdi.

Çocukların evlere gönderilmesinden sonra, Hamit evine yollandı. Sokaklar telâşlı, korkmuş kişilerle doluydu. Hamit köşedeki müvezziye gazete almak için uğradı. Müvezzi Osman Efendi, Hamit'i severdi. Gazeteyi verirken, "Geçmiş olsun oğlum," dedi.

Osman Efendi, Romanya muhacirlerindendi. 6 yıldır mektebin dirseğindeki bu küçük dükkânda gazete, defter, kalem, silgi.. v.s. satardı. İhtiyar ve bir gözü kör karısı, çok kere bu dükkânda oturur, kocasıyla çene yapardı.

Karısı, derin derin göğüs geçirdi, "Ey kudret sahibi Allahım, bir daha gösterme," dedi.

Osman Efendi patlıcan burnu üzerindeki, balmumu ile yapıştırılmış, kırık saplı gözlüğünü düzeltip, 'Hatun," dedi. "Bu dünya yuvarlak, bildiğin karpuz gibi. Bu koca karpuz sarı öküzün boynuzunda duruyor. Sarı öküz kızıp da bir kılını oynattı mı böyle her yer sarsalanıyor işte..."

Karısı, "Hey gidi Hikmet-i Hüda'm hey," diye nurıldandı.

ÜNER, Tanju

YALNIZ İŞÇİ

Tükürdü açtığı avucuna, kavradı yeniden kazmayı. Kaldırdı, indirdi. Toprak sertti alabildiğine. Kazmanın toprağa giren burnunu çıkarttı, baktı. Güneşte pırıl pırıl ışıdı kazma. O koca makineleri ne getirmezler buraya. İki dakikada toprağın sertliğini alıverirdi makine. Kaldırdı kazmayı. Ne yol, süt gibi uzanıyor ötelere, koca dev gibi yapılar iki yanında. İndi kazma. Çevresinden durmadan insanlar geçiyorlardı. Daha dillerini de anlamıyordu bunların. Ustabaşı ilerde çökmüş bir taşın üstüne. Ne yazar bu adam böyle? Onun ötesinde öbür ameleler. Kazmayı indirdi. Yumuşayan toprağı kürekledi bir çırpıda. Toprağın üstündeki kabuk kalkmıştı biraz. Yumuşacık bir toprak çıkıyordu kabuğun altından. Eline aldı toprağı, sıktı avucunda, bıraktı azar azar. Toprak parçaları uçtular rüzgârda. Kaptı kazmayı, bir iki, bir iki paraladı toprağı. Parmaklığa iki kız dayanmıştı şimdi. Sarı sarı iki tane. Yüreği bir hopladı, belli etmedi. Hızlandı. Görsünler nasıl çalışırmış Türkler. Ne toprak. Attı kenara, bir kürek daha. Gözünü çaktırmadan kaldırdı baktı, kızlar hep oradaydılar. Uzaktan bir ıslık koptu, aşağıdakilerden İtalyan oğlan kazmaya dayanmış ıslıklıyordu kızları. Bir an yüreklendi. Bir ıslık ta benden. Olur mu? Neden olmasın? Bizi ne yapsın bu yavrular. Kazmayı, küreği dayadı kenara. Sanki kızlar yoktu, farkında değildi sarılların. İşinde gücündeydi. Sigara paketini çıkarttı. Ne konuşurlardı ki? Bir dillerini anlasa, çıkartsa söylediklerini. Sigarayı dudaklarına sıkıştırdı. Ateşledi. Eli o kez bıyıklarına gitti. Kesmeli şunları bir yol. Herkesin gözü üstünde. Omuzuna vurdu biri. Ürktü birden hopladı. Kızlar şakırtılı bir gülüş güldüler. Baktı, İtalyan oğlan. Utandı. Ne sıkılıyorum böyle, hey Tanrım. Bella, bella, dedi İtalyan kızları göstererek. Yeniden güldü sarılar. Ya anaları bağışlasın, güzel güzel. İtalyan anlamadı, boşladı. Çöktü yanma, eliyle sigara anlamına gelen bir işaret yaptı. Verdi bir sigara İtalyana. Kendi de yeniledi. Yaktılar. Yoldan durmadan arabalar geçiyordu. Ne arabalar yahu. Vay anam! Tanrının günü günaha giriyorum bu yaban ellerinde. Karıysa karı, arabaysa

araba. Çoluk çocuk bekler dört gözle. Bizim gözler sarı avratta; tüü... Attı sigarayı bitirmeden, ezdi. Aldı yeniden kazmayı, bir soğumuştu sapı. Soğuk, soğuk. Kızına da, vurdu kazmayı, karısına da, inip çıktı kazma, Anam toprak, ben topraktan anlarım. Kara toprak. Ufacık tohumu atarsın içine, emer. Sanki yavuklusu, bırakmaz. Topraktan bir parça olur tohum, toprakla değerlenir. Büyür yavuklusunun içinde; patlar, yücelir, apak, arılanır çıkar toprağından. Anam toprak. Boşuna mı gelmişti buralara Alamanyaya dek. Bir parça toprak parası için. Safi toprak. İtalyan oğlan sigarasını bitirmiş inip çıkan kazmayı izliyordu. Kalktı, yürüdü kendi çukuruna. İtalyanın gittiğini duymadı. Usu topraktaydı hep. Çok gördüler bir parça toprağı avradı boklular. Kazmayı kenara koydu. Biriken toprakları kürekledi bir süre. Ne yapar ki şimdi Fatma? Söz Fatma sana. Bastı tükürüğü avucuna. Bizim de olacak toprağımız. Neden olmasın? Başını kaldırdı. Yol süt gibi, uzanıyordu kentin içinden, apak karılar, erkekler. Ne yaparlar bunlar bu yapıların içinde? Bırak, gâvurun işine us mu erer. Biz işimize bakalım. Ama alımlı kişiler çoğu. Doğruya doğru arkadaş, söyliyeceksin. Fatma'yı düşündü bir yol. Şu karının giysilerini giydir Fatma'ya. Düşer ulan Fatma o ayakkabıların üstünden. Ya çocuklar? Onları bırak. Ulaşamazlar buralara. Çalışmak gerek arkadaş. Çalışsın eşşoğlu eşekler. Biz nasıl geldik buralara dek. Ver onlara bir parça toprak, kalsınlar köyde. Nerde bulacaksın toprağı? Hadi biz alalım birkaç dönüm. Yeter mi dört beş cana? Kentli çocuklar gibi okutacaksın onları. Bakmazlar babalarına artık. Tuttu, çocuklarının düşünü kurdu bir süre. Ali'yi öğretmen yapacaksın. Ali olur. Hay Ali. Giydireceksin yepyeni giysileri. Elinde kitap. Çocuklar dizilin sıraya! Bayrak çekeceğiz. Günlerden cumartesi. Bu okulun bahçe duvarına dayanmış seyrediyor öylece. Ali'nin gözü her yerde. Tertemiz ettirmiş bahçeyi. Ağaçlar bile uçuyor sevincinden. Atatürk'ün heykeli gülümsüyor pırıl pırıl. Hep bir ağızdan bağımsızlık marşı. Bağımsız bir ülkenin yarınından emin çocukları. Ali'nin gözleri bayrakta. Marş bitiyor. Bir söylev çocuklara. Kız, oğlan put...

Toprak açılmıştı iyice. İyi çalıştım bugün, doğrusu iyi. Küreğin ucundaki toprağı kazıdı. Hava soğuyor mu nedir? Bu ülkede soğuk erken başlar derler, üste başa giysiler gerek. Çapulcu gibi dolaşılmaz ki elin önünde. O yeşil paltoyu almalı. Günlerdir dolaşmıştı o vitrinin önünde. Bir yüreklenip girememişti içeri, sıkılıvermişti. Dil bilmek gibi var mı, hey gözünü sevdiğimi Gireceksin içeri. Sarı kızlar çevrende perva-

ne. Getirin vitrindeki şu yeşil paltoyu bir deniyeyim üstüme. Geçeceksin aynanın önüne. Bıyıkları kessen. Saçı da düzelttin mi biraz. Aynadaki görününü seyredeceksin doya doya... Dilsiz çocuklara döndük elin önünde. Gene bulmak gerek o tercüman oğlanı. Bir sürü para da o alır şimdi. Ulan biz para mı kesiyoruz? Ver yesin, elimi de yiyorsun. Onu da yer bıraksan,, yer ha. Bir gün çalış bir saatte yesin. Var mı başka çaren? Yok! Kes öyleyse çeneni. Keseceksin çaresiz. Getir benim Ahmedi. Okut ecnebi okullarda. Bak ne olur oğlan. Yanında görüverdi birden Ahmedi. Nejat bey gibi Mühendis olmuş örneğin. Bir dil bir dil, Alamanları bile bozu bozuyor kendi dillerinde. Bu da yanında Ahmedin elleri cebinde. Arkamda kalma baba, yanımdan gel! Hey yavru, ister mi babasının arkada kalmasını. Koskoca mühendis, ama Nejat bey gibi değil, adam be; düpedüz adam. Baba, sana şu yeşil paltoyu alalım. Sağ ol, parana yazık yavru. Üşümüyorum daha. Yok baba, sana bir palto gerek. Gözleri göz değil Ahmedin, ateş, ışıl ışıl...

Açılmıştı iyice çukur. Gelsin görsünler Alaman ustaları, çukur nasıl açılırmış. Çukur işte, kocaman çukur, iki saatte na bunca toprağı kazıp kürekledik. Bu, masa başında oturmaya benzemez. Bu bilek işi, bu. Bir susanuştu ki. İtalyan oğlanın onun için bıraktığı birayı yudumladı. Acı sıvı, soğuk soğuk indi boğazından. Yüzünü buruşturdu. Bir yudum daha alıp şişeyi bıraktı yerine. Bir salkım da üzüm çıkarttı çantasından, teker teker atmaya başladı ağzına. Önce bıyıkları kesmeli. Bu şart. İki tane üzüm daha koparttı, attı ağzına; biraz da bira, oh dünya! Öğle tatili gelmişti. Söyle bir uzandı kenara. Üzümler yanında, bira hazır, soğuk yemek çantada. Düzenli yaşam başka. Saatin geldi, tak bırak. Kim ne diyebilir? Kanun bu. Düzen başka arkadaş. Kasketini indirdi gözlerinin üstüne. Sıcak bir sıvı dolaşıverdi damarlarında. Mutluluk muydu bu? Mutlak olan mutluluğun ancak karın tokluğuyla, tıkır tıkır işleyen bir toplum düzeniyle başlıyabileceğiydi. Bunu avucunun içi gibi biliyordu. Bir süre uyudu. Tavşan uykusu. Arada bir gözünü açıyor, bakıyordu. Karşıdaki kilisenin saatine. Tatil süresi bitince kalktı. Yemekten geriye kalanları topladı, çantasına doldurdu, kenara koydu. Kollarını sıvadı yeniden. Bu kez hızla çalışmıyacaktı. Sabah hemen hemen tüm günün işini bitirmişti. Sıhhate dikkat gerek, dikkat. Can bu, kolay değil. Kim bakar hasta olsak? Fatma olsa burada. Ama nerde. Fatma gelebilir mi? Ustabaşına çıksam anlatsam durumu. Böyle böyle desem. Ona da bir iş bulmak gerek önce. Hani iş? Tutup kazma sallıyacak değil ya. Gelebilse buraya. Bir tuhaf oldu. Su yolların üstünde Fatma. Yeni

giysiler. Hem burada açarsın başını da. Kim ne der? Herkes böyle. Açacaksın. Burda Fatma. Yok be. Olmaz, Hani ev? Geç canım imkânsız. Karıyı elin erleriyle birlikte barakada yatıramazsın ya. Hem çocuklar. Bunu bir kez daha düşünmeli, dümdüz düşünmeli şunu bir kez. Yoldan gelip geçenler arada bir durup seyrediyorlardı yapı yerini. Gökyüzünün sabahki güzelliği kalmamıştı şimdi. Bulutlar birbirine takılmışlar geçiyorlardı. Yağmur yağacak galiba. Yağsın bakalım. Kaldırdı indirdi kazmayı. Kürekledi. Mühendisler dolaşıyorlardı ellerinde plânları. Yanından geçerken bir şeyler konuşup güldüler. Geçip gittiler sonra. Onların arkasından bir toz bulutu kalktı. Sıkı bir yel çıkmıştı. Yol görünmedi bir süre. Yelin arkasından hafiften yağmur serpmeye başladı. Yağarsa yağsın, ah yağmur, gözünü sevdiğim. Ellerini açtı. Damlalar avucuna avucuna düştüler.

ZENGİN, Coşkun

G İ T M E K

Elleri yalım yalımdı. Bomboş anlamsız gözlerle uzun uzun bana baktı. Ne edeceğini bilmez gibiydi. Başını önüne eğdi, yavaşça hıçkırdı birdenbire. Acılar içindeydi, biliyordum. O koca şehirde tutsaktı, kopmuştu, yalnızdı bundan sonra. Bir süre öylece kalakaldık. Sonra yüzünü çevirdim. Kirpikleri ıslaktı. Kıvrım kıvrım çizgiler düşmüştü alnına. Elleri daha bir sıcaktı, terlemişti. Derin derin soluk aldı sonra. Kendini toparlar gibiydi.

"Yarın mı?" dedi yeniden. "Yarın sabah ha?"

"Evet," dedim kısaca.

O koyu karanlık hemen ardımdaydı. Yarın gidecektim. Bir başka şehirde yeniden başlıyacaktım. Hep eskisi gibiydi. Mutlaka gidecektim. "Neden böyle?" diyemezdi. Mutluluklar, sevinçler vardı oysa. Belirli yaşamalarda, düzenli evlerde, küçücük kadınlarla milyonlarcası gibi ömür sürmek vardı. Ama gidecektim.

"Daha kalsaydın," dedi yine. "İki gün daha kalsaydın."

Söz versem yalan olurdu. Gidecektim. Gün ışır ışımaz yoktum oralarda. Elimden gelmezdi, biliyordum. İki gün daha, on gün daha, yahut uzun süreler kalsaydım ya. Umutsuz bir çabaydı. Zorluydu. Bir anlatabilseydim. Nedeni var mıydı bu gidişin? Bir çözebilseydim.

"Bana yazar mısın?" diye sordu.

Yazmıyacağımı sezmişçesine, inanmadan sorar gibiydi.

"Bana yazar mısın?" dedi tekrar.

Tedirginliğini, perişanlığını yalnız sesinden anlıyorum. Bomboştu gözleri, anlamsızdı. Hiç birşey yokmuş gibi öylece bakıyordu. Sonra, alnındaki çizgiler nasıl da çoğalmıştı. Derinlemesine uzayan morarmış çizgilerdi. Alnından şakaklarına doğru uzuyor, inceliyor; gözlerine doğru kıvrılıyordu. Yine birşeyler söylemek istedi. Vazgeçti sonra. İkimiz de susuyorduk. Ellerini avuçlarımdan hızlıca çekiverdi. Düşünüyordum: Yarın yollardaydım. Yeni sevgilere, yeni mutluluklara özlemli değildim. Gerçekte özlem bile anlamını kaybetmişti. Sadece gidecektim. Bir çift kanatla, o boz renkli hava alanlarının,

jet gürültülerinin parça parça tamamladığı katı yüzlü bir evren vardı. Denizler, öte limanlar, kümülüsler vardı. Bu tutkudan bir kaçabilseydim. Bu gitmelerden bir yakamı kurtarabilseydim. Yarın erkenden uyanacaktım. O anlatılmaz kıvanç yine böğrümdeydi. Jamaica'lıya bir haber salsam yeterdi. Erkenden gelirdi arabasıyla. Hava alanı pek uzakta değildi. Alır götürürdü beni. Ama gerçekte ona da haber vermiyecektim. Gün ışır ışımaz sessizce çekip gidecektim evden. Yirmi Pound'u zarfın içine koyup kapısının altından itiverecektim Jamaica'lımm. Uyanınca en çok paraya kızacaktı. Küfür de edecekti, biliyordum. Ama anlıyacaktı sonra. Böylece gerektiği için yapıyordum. Başka yol yoktu. Yarın gittiğimi anlıyacaktı. Bildik şehirlere varacaktım yine. Yeni dostluklar edinecektim. Ama sonunda gene gitmek vardı. Duramazdım ki. Mutlaka gidecektim. Şarkılar, benzer anlamlarda söylenecekti. Benzer kahırlara, benzer acılara katlanacaktım. Önemli olan yarın gidecek olmamdı. Bir bakıma kurtulmak gibiydi bu. Ya gidemiyenler ne yapardı? Gitmek geçer miydi düşlerinden? Geceleri acılar düşer miydi yüreklerine? Yarın gidiyordum. Gün ışır ışımaz yoktum.

"Bana yazsan," dedi. "Ne olur yazsan bana."

Ağlamaklıydı, yalvarır gibiydi. Yeniden ağlıyacaktı. Ağlama, desem boştu. Yeniden ellerini avuçlarıma alacaktım. Hiç birşey söylemeden anlatılmaz gözlerle bakışacaktık yine. Bir fotoğrafın hikâyesini anlatacaktım ona. Cengiz'in ölümünden, İsveçli kızdan söz edecektim. Düşlerimde artık karanlıklara bulanmış belirsiz bir anıyı anlatacaktım. Stoke Newington'da kocaman bir katolik mezarlığı var diyecektim. Sanki -işin bu yönüne hiç aldırmaz gözlerle- yanlışlıkla gömülüp giden bir müslüman ölü için bir dileğim vardı ondan. Ayda bir bile olsa mezarının başına üç-beş çiçek konulmasını gerekli kılan bir eski dostluğun başlangıcını anlatacaktım. Belki yapacaktı. Ama inancım yoktu. Ayrılmadan önce, "Ne olur yap bunu!" diyecektim. Londra'dan, Montreal'den, Frankfurt'tan; yalnızlıklarla, sızılarla belirsizleşmiş bir ölü noktaya dönüyordum. Yaban günlerinin her yerinde, bir kurşun hızıyla, geçen o kararsız gençlikten elde kalan bir eski İstanbul vardı.

Halis Biçer

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

SONUÇLARIN YORUMU

Toplu soruşturmamıza gelen cevapların sonuçlarını baş yanda gördünüz. Bu soruşturma ile ilgili kâğıtlar, Varlık dergisinin içinde 6000 tane dağıtıldığı gibi, öğretmen arkadaşlar, öğrenci dernekleri yoliyle de ayrıca 2000 tane elden dağıtılmıştır. Gelen cevapların toplamı 1163 oldu. Gönül bu rakamın çok daha yüksek olmasını isterdi. Bununla birlikte, sayımların devam ettiği sürece gördük ki, cevapların dağılış orantıları hemen hemen aynı kalmıştır. Cevap 3000 e çıkmış olsaydı, her sorunun aldığı oy sayısı artacak, ama orantılar aşağı yukarı aynı kalacaktı. Soruşturmamıza cevap verenler aydınlar topluluğunun her koluna mensupturlar: Doktorlar, hukukçular, mühendisler, memurlar, subaylar, öğretmenler, öğrenciler... Bir kısmı ad ve adres bildirmemiş, büyük çoğunluk yazmıştır.

Memleketin kaderi ile ilgili böyle önemli konularda öyle sanıyoruz ki, yapılmış olan ilk toplu soruşturmadır bu. Gelen kâğıtlarda bazı okurlarımız, teklif edilen cevaplarda, katılanı kararsız bırakan paralellikler bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Haklıdırlar. Elbette ki, örneğin geriliği önlemek için, hem yeni kanunlar çıkarılmalı, hem bugünkü kanunları tatbik etmeli, hem de halkı aydınlatmalı, diye düşünebilir kişi. Böyle tereddüde düşürücü sorularımız vardı. Ancak biz bugün toplum ve sanat sorunları üzerinde yapılagelmekte olan tartışmalarda beliren düşünü akımlarını gözönünde tutarak, soruları hazırladık. Üç ihtimalden üçüne birden oy vermiş olanlar, her üç şekli de ayrımsız, gerekli görmüşler demektir. Bununla birlikte, üç yönden birini öne geçiren ve daha önemli bulan, ona oy vermiştir. Bu, tabiî, paralel nitelikteki hal şekillerini gereksiz gördüklerine delâlet etmez.

Buna karşılık, birçok soruların cevapları kesin bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır. Örneğin "bugünkü rejimimiz ulusal yapımıza en uygun olanıdır", "daha gelenekçi olmalıdır",

"daha halkçı olmalıdır", cevapları kesin olarak birbirine karşıdırlar, böyle bir soruyu cevaplandıran tabii iki cevabı birlikte işaret edemezdi.

Bu açıklamaların ışığında cevapları yorumlamaya geçelim:

İÇ POLİTİKA. — Birinci soru, bugünkü rejimimiz üzerinde aydınlarımızın ne düşündüklerini belirtmek amaciyle hazırlanmıştı. Cevap verenlerin ancak dörtte bir kadarı (218 k.) durumdan memnun görünmektedirler. Pek küçük bir azlık (38 k.) daha gelenekçi, yani daha muhafazakâr olmamızı istiyor. Büyük çoğunluk (600 k.) ise daha halkçı olmamızı gerekli görüyor. Biz bu halkçı deyimini sosyalist'in daha ılımlı ve daha demokratik şekli diye yeğledik. Görülüyor ki, aydın kamuoyun hemen tamamı ırkçı-şeriatçı-muhafazakâr yönelimli partilere tam karşıt bir tutumdadırlar. Verilen cevaplarda geriye dönüş istiyenlerin bu kadar az oluşu, gerçekten sevindirici bir olaydır.

İkinci sorumuz, Atatürk devrimleri konusunu kapsıyor. Bir iddiaya göre, devrimler tamamlanmış, görevini bitirmiştir. Artık onları derleyip rafa kaldırmaktan başka yapacak iş yoktur. İşte bu düşüncede olanların kanısına aydınlarımızdan yalnız 48 kişi katılmıştır. Eski haline, yani Atatürk'ün yaşadığı çağdaki dinamik tutumuna dönmesi önerisi de -belki de soru yeteri kadar açık deyimlenmediği için- çok oy alamamıştır: 60. Buna karşılık, "daha hızlandırılmasını" istiyenler tam 1048 kişidir. Demek ki, aydınlarımızın ezici bir çoğunluğu devrimlerin yalnız korunmasını ve verilmiş tavizlerin geri alınmasına değil, Atatürk yaşasaydı, elbette ki arkası gelecek iken gelememiş olan -o devrimlerin ruhuna uygun- yeni hamlelerin yapılmasını öngörmektedirler. Bu da son derece açık ve aydınlık bir sonuçtur.

III. Aşırı akımlar konusunda sol ve sağ akımların önlenmesi değil, çünkü buna topyekûn 233 kişi evet demiştir, tam düşünce özgürlüğü istenmektedir. 949 kişinin katıldığı bu görüş gereğince, demokrasimizin tam Batı ölçüsünde bir özgürlüğe erişmesi de her çeşit siyasal akımlara partileşme ve söz hakkı tanımakla olur.

IV. Ulusal ilerlememiz hangi yoldan sağlanacak? Bugünkü gidişle olacağına inanan yalnız 36 kişi çıkmıştır. 649 kişi kültür yönünde, 446 kişi de ekonomik yönde hamleler yapıl-

ması gerektiğine inanıyor. Elbette ekonomi diyen kültürün ihmal edilmesini, kültür diyen de ekonomiye boşverilmesini istiyor değildir. Ancak bizde ötedenberi tartışılan bir konu vardır: Ekonomik gelişme mi kültürü hızlandırır, kültürün gelişmesi mi ekonomik ilerlemeyi sağlar? Yani, hangisini öne geçirmek gerekir? Ekonomi yolunda harcanan paralar kısa zamanda karşılığını verir, kültür yolunda yatırımların sonuçları daha geç alınır. İşte bu konuda oy verenlerden kültür yolunu yeğliyenler 649, ekonomiyi öne geçirmek istiyenler 446 kişidir. Görülüyor ki, bugünkü kör-topal gidişin bizi bir kalkınmaya götüreceğine inanan pek az aydın vardır (36). Çoğunluk, ekonomiden önce kültüre, yani eğitime önem verilmesini istiyor ki, bizce de yerinde bir görüştür. Ancak kafası aydınlanan kişiler öbür dünya uğruna bu dünyanın nimetlerini feda etmenin bir saçmalık olduğunu anlıyarak, kendileri ni, dolayısiyle de memleketi kalkındırmak için gereken bilgili çalışmayı gösterebilirler.

V. Seçimlerin sonucu ile ilgili sorumuza verilen cevaplar da ilgi çekicidir. Cevap verenlerin 311 i gelecek seçimi C.H.P. nin kazanacağına inanıyor. 309 u ise A.P. nin kazanacağı ve normal yoldan iktidara geleceği kanısındadır. Buna karşılık 468 kişi, A.P. nin kazanacağını, ama iktidara gelemiyeceğini öngörüyor. Bu sonuç da, ad değiştirmiş demokratların, yani A.P. lilerin son yıllardaki davranışları karşısında demokrasimizin temelinden sarsılmış olduğuna ve yanlış bir tutumla yıkılabileceğine inananların aydınlar arasında hayli kalabalık olduğunu göstermektedir.

DIŞ POLİTİKA. — Bu bölümde gelen cevaplar, yorumlanmaya pek ihtiyaç göstermez sanıyoruz. Zamanla hür dünyanın zayıfladığına inananlarla bunun tam tersine inananların sayıları hemen hemen eşit. 185 kişi de bir değişiklik olmadığı kanısında. Şu halde, bu alanda kamuoyun kararsız olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

II. İki dünya arasındaki düşmanlığın azaldığına ve ergeç iki düşman görüşün bir noktada birleşeceklerine inanıyor çoğunluk.

III. Dış politikada 1964 ün en önemli olayı, Çin-Rus gerginliği ve demirperde gerisindeki uyanma olduğuna inananlardan daha büyük bir çoğunluk, tarafsızların güçlenmesini asıl önemli olay olarak gösteriyor.

IV. Güvenliğimiz için Amerika'ya daha da yakınlaşmamız gerektiğine ancak 84 kişilik küçük bir azınlık inanıyor. 253 kişi de tarafsızlar arasına katılmamızı salık veriyor. 904 kişilik büyük çoğunluk ise, daha özgür bir politika gütmemizin gerektiği kanısındadır. Bu da Kıbrıs dâvasının başından beri kamuoyda meydana gelen değişikliğin ne kadar büyük olduğunu gösterir, aynı soru geçen yıl sorulmuş olsaydı, öyle sanıyoruz ki bu cevap bu kadar kalabalık sayıda gelmiyecekti.

V. Kıbrıs dâvasında 349 kişi müdahale fırsatının kaçırıldığı kanısındadır. Ancak 86 kişi, bugün de müdahale edilebileceğini düşünüyor. 751 kişi ise uzlaşma çaresi arıyarak işi uzatma politikasının lehinde oy kullanmıştır. Bu da, bu konudaki ağır ve tehlikeli gelişmelerin kamuoyuna ne kadar usanç vermiş olduğunu göstermek bakımından ilginçtir.

EDEBİYAT VE SANAT. — Bu bölümde bütün edebiyat ve sanat alanlarında ana sorunlarımız pek dar bir ölçüde ele alınmıştı. Elbette ki sanatların her alanına beşer soru ile girmek sorunların daha iyi aydınlanmasına yol açardı. Ancak okurlarımızı fazla yormamak için işi kısa tutmak zorundaydık.

Edebiyatımızda ilerleme için kendimize dönmemizi uygun gören 257 kişiye karşı, 364 kişi toplumcu, yani faydacı gidişe ayak uydurmak gerektiği kanısındadır. 593 kişi ise, çağdaş akımların izlenmesini tavsiye ediyor. Gerçi çağdaş akımlar izlenirken de kendimize dönmek ve toplumcu gidişe ayak uydurmak imkânı vardır. Dolayısıyle bu cevabı verenlerin çağdaş akımları taklit etmek anlamına oy verdiklerini ileri sürmek doğru olmaz. Burada soruların açıklamalara dayanması elbette ki daha yararlı olurdu. Ama her soruyu üçer dörder kelime içine sığdırmak gerekliği, bizi bu imkândan yoksun bırakttı.

Resimde bir varlık olmak için ne yapmalıyız? En büyük çoğunluk (725 kişi) süsleme geleneklerimize dönülmesini öngörüyor. Bedri Rahmi'nin açtığı, daha doğrusu yaydığı bu görüş, demek ki çoğunlukça benimsenmektedir. Batı klâsik sanatı yolundan ayrılmamayı salık veren 253 kişiye karşı, modern akımları, soyut sanatı benimseyen 269 kişidir. Zaten süsleme sanatları da modern akımlar içinde yer aldığından, bü-

yük çoğunluğun modern bir anlayışla resimde kendimizden bir şeyler ortaya koymamızı istediği anlaşılır.

Müziğe gelince, burada da görüşler fazla dağılmamıştır. Klâsik Türk müziğinin geliştirilmesine umut bağlıyanlar 196 kişiden ibaret kalmıştır. Batı müziğini olduğu gibi benimsememizden yana çıkanlar daha da azdır. Asıl kalabalık, 849 oy, halk müziğinin armonize edilmesi yoliyle batı müziği çerçevesi içine girmemizi salık vermektedir.

Öteki sanat kollarında olduğu gibi, aydın kamuoyumuz, tiyatroda da batı tekniğiyle halka yönelmeyi özlüyor (703 k.). Ama bunun karagöz ve ortaoyununun diriltilmesi yoliyle olacağına inananlar 140 kişiden ibarettir. 349 kişi de modern tiyatro çalışmalarını izlemeyi salık veriyor.

Sinemamızda yerli filmciliğimizin ilerlediğine inanan 310 kişi çıkmıştır. Gerçekten de sayıca ve harcanan paralar bakımından yerli sinemamızda büyük gelişmeler olduğu su götürmez bir gerçektir. 235 kişi bu ilerlemenin kaliteyi düşürme pahasına elde edildiği düşüncesini benimsiyor. Büyük çoğunluk (611 oy) sinemamızın devlet eliyle gelişeceği düşüncesindedir. Tiyatromuza büyük hamleler yaptırmış olan devlet elinin sinemaya da uzanması gereği şimdiye kadar hiçbir zaman ciddi olarak ileri sürülmüş değildir. Önemle üzerinde durulacak bir sorun bu.

TOPLUM DÜZENİ. — Geriliği önlemenin yolu nedir ilkin? Yeni kanunlar çıkarmak mı? Pek az kişi buna, evet diyor (73). Bugünkü kanunların dikkatle yürütülmesi bu tehlikeyi önlemeye yetecek mi? Buna inanan daha da az (70). Halkı aydınlatırsak kişisel çıkarları uğruna halkı geriye doğru itenlerin oyunları boşa çıkacaktır. İşte bu görüşe tam 1067 kişi katılmış ve en kesin çoğunluk burada elde edilmiştir.

Sağlam bir toplum yapısına kavuşmak için ne yapmalıyız? Kimileri geleneklerimize sımsıkı sarılmamızı öneriyorlar. Siz de o düşüncede misiniz? Yalnız 131 kişi evet diyor bu soruya. Batı uygarlığına uymamızı istiyense 256 kişidir. Ama bunu nasıl gerçekleştireceğiz? Batının yalnız düşünce sistemini alarak mı? Buna da 829 kişi evet diyor. Böylece, geleneklere dönme yerine, Batıya yönelmeyi benimsiyenler 1085 e yükseliyor.

Toplumumuzun birtakım tehlikelerle çevrili olduğunu her-

kes kabul ediyor. Ama en büyük tehlike hangisi bunlar arasında? Ahlâk bakımından çöküşümüz mü? 329 kişi bu düşüncede. Ulus arasında yaratılan korkunç ikilik mi? 470 kişi de böyle diyor. 411 kişi de geriye doğru gidişi daha korkulu buluyor. Okurlarımıza seçmekte epey güçlük çektiren sorulardan biri de bu olmuştur sanıyoruz. Çünkü pek çoğu, üç maddede sıralanan bu tehlikelerin üçünü de önemli bulmuş olacaktır.

Cinsî ahlâk açısından gidişimiz nasıldır? 409 kişi normaldir diyor. 196 kişi bu alandaki özgürlüğün kötüye kullanıldığı, daraltılması gerektiği kanısında. Buna karşılık, cinsi özgürlük alanında Avrupanın en geri kalmış memleketi olduğumuzu düşündüklerinden olacak 554 kişi bu özgürlüğün artmasında fayda görüyor.

Atatürk devrimlerinin temeli nedir? Son zamanlarda ortaya atılan görüşler arasında en önemlilerini ele alarak sorduk. Lâikliğe dayandığına inanan 337 kişi çıktı. Halkçılığın daha ağır bastığını söyliyen ise 443 kişi. Buna karşılık, ulusal bağımsızlık ilkesini başa geçiren 487 kişi var.

EKONOMİDE. — Ekonomide bizim için tutulacak en uygun yol hangisidir? Liberalizm mi? Atatürk'ün bir köşeye itmiş olduğu bu ilkeyi ancak 116 kişi benimsiyor. Devletçilik diyenler bu rakamın üç katından fazladır: 396. Ama 543 kişi de ortalama bir gidişi, karma ekonomi sistemini daha uygun buluyor.

Kalkınmamız için gereken nedir? Tarıma önem vermek mi? 427, sanayii başa geçirmek mi? taraftarları daha kalabalık: 572. Bu işin turizm yoliyle halledilebileceğine inanan ise yalnız 248 kişi. Demek oluyor ki, tarımı ihmal etmiyen ve bu arada turizmi de canlandırmaya gayret eden bir sanayileşme politikası bizim için en uygun yol oluyor.

Ya toprak mülkiyeti konusunda aydınlarımız ne düşünüyorlar? Tapuya geçmiş her mülkiyete, hattâ nasıl geçmiş olduğunu bile araştırmadan, kesin bir dokunulmazlık kazandıran klâsik teoriye bağlı kalmak, mülkiyete tam saygı göstermek mi? 249 kişi bu düşünceye katılıyor. Ama 555 kişi de mülkiyetin kamu yararına kısılmasını uygun buluyor. Bu kısılmanın sınırları ve tatbik şekli ne olacaktır? tartışması ayrıca yapılabilir, asıl mesele ilkede birleşmektir. 350 kişi de hiç de-

ğilse, tarım mülkiyetinin kooperatifçilik yoliyle sakıncalarından kurtarılmasını yeğ buluyor.

Ekonomimizin ötedenberi düzelmiyen büyük bir hastalığı var: Dış ticaret dengesinin bir türlü kurulamaması, hep açık vermesi. Bunu önlemek için ne yapmalıyız? Lüksü kaldırmalıyız elbette (487), döviz kaçmasını önlemeliyiz elbette (609). Ama bu sonucun daha çok işçi ihracı yoliyle kısa zamanda başarılacağına umut bağlıyan pek iyimser tahminlere katılan azdır (93).

KÜLTÜR VE EĞİTİM'DE. — Yığınla derdimiz, sorunumuz var bu alanda. İşte birkaçı: Basınımız ne âlemde? Nitelikçe ve nicelikçe gelişmektedir diyenler çoğunlukta. Nitelikçe, yani kalitece de gerçekten bir gelişme var mı? Soruyu bu şekilde formüle edince, bu sefer 320 kişi hayır diyor, basınımız kalitesini yitirmektedir. Buna karşılık 216 kişi de okuru arttırmak pahasına her yolu hoş görüyor.

Radyolarımızdan şikâyetçi olmıyan yok gibidir. Bir de bu konuyu deşeliyelim dedik. İşte sonuçları: Radyolarımızın bugünkü gidişini beğenenler yalnız ve yalnız 57 kişicik. Ve 503 kişi, yani tam on katı, kültür yayınlarını yeterli bulmıyarak arttırılmasını istiyor. Ama bundan da çoğu, 599 kişi, radyolarımızın her yandan aksadığı kanısını paylaşarak kökten değişiklikleri öngörüyor. Bu da anketimizin verdiği en kesin sonuçlardan biridir.

Aydınlarımız arasında şu son yıllarda en çok tartışılan konulardan biri de, dilimizin ne olduğu, ne olması gerektiği sorunudur. Dilimizin ilerlemesi için halkın konuşma dilini temel olarak almamızı salık veren 425 kişiye karşılık, yabancı sözlerden vazgeçilemez diyerek, Osmanlıcayı savunan yalnız 65 kişidir. Dilimizin arınmasını hızlandırmak gerek diyenler ise 678 oyla çoğunlukta.

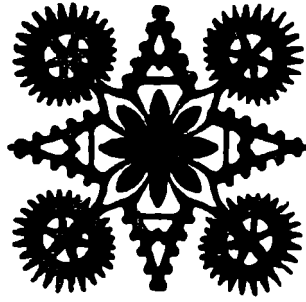
Gene büyük tartışma konularından biri de dindir. Politikacıların elinde de silâh olarak kullanılan bu nazik konuda aydınlarımız ne düşünüyorlar? Dinin ibadet kısmı hiçbir zaman mesele olmamıştır. Herkes bu alanda dilediği gibi davranmakta özgürdür. Ama din eğitimine gelince iş değişiyor. Din eğitimi, lâiklik ilkesine uyularak okullarımızdan kaldırılmıştı. Gene o tutuma dönülerek bu eğitimin kaldırılmasını is-

tiyen 384 kişiye karşılık, 364 kişi de din eğitiminin arttırılmasını istiyor. 361 kişi ise bugünkü orta tutumu yerinde buluyor.

Bir başka ayrılık ve çekişme konusu da, köy enstitüleri sorunudur. Köy enstitülerinin kaldırılmasını yerinde bulan, bu bakımdan da tabii yeniden kurulmasına taraftar olmıyanlar 123 kişi. Buna karşılık 112 kişi de bu öğretim kurumlarının eski haliyle aynen kurulmasını öneriyor. Ama büyük çoğunluk (908 oy), kusurları düzeltilerek kurulmasından yanadır. Her halde köy okullarına öğretmen yetiştirmek için bugünkü öğretmen okulları sistemini yeterli bulmıyan aydınlar, ezici bir çoğunluktadır. Politika çıkarcılarının kaldırttıkları ve bugün de yeniden kurulmasını önledikleri bu sisteme karşı duyulan alerjiyi cesur bir hamle ile yenmenin sırası gelmiştir sanırız.

★

Toplu soruşturmamıza gelen cevaplardan çıkan sonuçları ana çizgileriyle ortaya koymak için yukarıda yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, bu soruşturma çok yararlı olmuştur. Bir kere, hemen her alanda aşırılıktan uzak, bununla birlikte dinamik bir Atatürkçü görüşün aydınlarımız arasında hâkim olduğunu görerek, sevindik. Yurdu yönetenler ve genellikle politika ile uğraşanlar için de bu sonuçların dikkatle ele alınması gereken bir önemde olduğu düşüncesindeyiz.

1964'ÜN KİTAPLARI

Derliyen: Türker ACAROĞLU

(Biten yılın ilk 11 ayı içinde çıkan ve derlenen kitaplardan seçilmiş bibliyografya. 1963'ün son ayında yayınlanmış kitaplar da -yıl kaydı ile birlikte- işaret edilmiştir.)

EDEBİYAT (125 kitap)

ACARLAR (Erdoğan). - *Sanatlar üstüne yirmibir deneme.* - İzmir, Karınca matbaası, 1963. 125 s., 3 lira.

ACAROĞLU (Türker). *Şiir ve yazarlar, hayatları-eserleri.* - İst., İnkılâp ve Aka kitabevleri, 1963, 210 s., resimli, 4 lira.

AĞAOĞLU (Adalet) - *Evcilik Oyunu,* oyun. İst., İzlem Yayınevi. 80 s., 250 krş. (İzlem Yayınları: 20).

AĞAOĞLU (Samet). - *Hücredeki Adam,* hikâyeler. - İst., Ağaoğlu Yayınevi. 144 s., 5 lira.

AKALIN (L. Sami). - *Çin Şiiri,* tarih ve antoloji. - İst., Üsküdar, Çinilihamam 34. 321 s., 10 lira.

AKBAL (Oktay). *Şair dostlarım,* anılar. - İst., Elif Yayınları. 103 s., 350 krş. (Anı dizisi: 1).

AKINCI (Ahmet Cemil). - *Asıl düşman,* roman. - İst., Nuruosmaniye matbaası. 360 s., 12.5 lira.

ANDRİÇ (İvo). *Gün Batarken.* Travnik kronikası, roman. Çev.: Tahir Alangu. - İst., Altın Kitaplar Yayınevi, 1963. 384 s., 12.5 lira. (Meşhur romanlar serisi, 42. kitap).

APAYDIN (Talip). - *Ortakçılar,* roman. - Ankara, İmece yayınları. 192 s., 5 lira. (İmece sanat yayınları: 1).

ARPAD (Burhan). - *Operet 8 tablo,* tiyatro hikâyeleri. İst., İzlem yayınları: 22. 80 s., resimli, 3 lira. (Sanat dizisi: 17).

ARZIK (Nimet). - *Anthologie de la poésie classique turque, dit du Divan.* - Ankara. Ayyıldız matbaası. 136 s., 15 lira.

ASENA (Orhan). - *Gecenin sonu,* oyun, 1 perde. - Ankara, Toplum yayınları: 1. 47 s., 2 lira.

ASYA (Arif Nihat). - *Kıbrıs rübaileri.* - Ankara, T. M. T. F. 88 s. (Rübaiyyat-ı Arif'in 2. cildi).

ATAÇ (Nurullah). - *Söyleşiler,* denemeler. - Ankara. Türk Dil Kurumu. XIV-402 s., 15 lira.

AYDEMİR (Şevket Süreyya). - *Toprak uyanırsa,* Ekmeksizköy öğretmeninin hâtıraları. - İst., Remzi kitabevi, 1963. (Yeni Türk yazarları serisi: 27).

AYMÉ (Marcel). - *Clérambard,* oyun. Çev.: Salâh Birsel. - Ankara, M. Eğ. Bak., 1963. 148 s., 260 krş. (Modern tiyatro eserleri serisi: 95).

BALDWİN (James). - *Giovanni'nin odası,* roman. Çev.: Tektaş Ağaoğlu. - İst., Ağaoğlu yayınevi. 206 s., ciltli 10 lira.

BAŞARAN (Mehmet). - *Zeytin ülkesi,* hikâyeler-anılar. Ankara, İmece yayınları. 112 s., 3 lira.

BEAUVOİR (Simone de). - *Pyrrhus ile Cinéas,* denemeler. Çev.: Asım Bezirci. İst., de yayınevi, Aralık 1963. 112 s., 4 lira. (Eleştiri kitapları: 9).

BERNARDİN DE SAİNT-PİERRE (1737-1814). *Hintli kulübesi Chaumière indienne,* hikâye. Çev.: Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu). İst., Pınar yayınevi klâsikleri: 2, 48 s., 2 lira.

[*BEYATLI*], (Yahya Kemal). - *Aziz İstanbul,* nesirler. İst., Yahya Kemal Enstitüsü. 208-VI s., resimli, 20 lira. (Yahya Kemal külliyatı: 5).

BEZİRCİ (Asım). - *Bilimden yana,* deneme-eleştiri. - İst., Oluş yayınevi, 1963. 144 s., 4 lira. (Deneme-eleştiri-günce dizisi: 1).

BİLGİNER (Recep). - *İsyancılar,* oyun, 3 perde. - İst., Yeditepe yayınları. 104 s., 3 lira.

Bir açıdan, deneme-derleme. Derleyen: Mehmet Seyda. İst., Ataç kitabevi, 1963. 71 s., 2 lira.

BRECHT (Bertolt). - *Epik tiyatro üzerine.* Çev.: Kâmuran Şipal. - İst., de Yayınevi. 143 s., 5 lira. (Bilgi dizisi: 3).

BRECHT (Bertolt). - *Kafkas Tebeşir Dairesi,* oyun. Türkçesi: Adalet Ağaoğlu. - Ankara, Dost yayınları: 41, 1963. 128 s., 3 lira. (Tiyatro dizisi: 11).

BUCK (Pearl). - *Unutamadığım Yıllar,* roman. Çev.: Turhan Göker. İst., Halk kitabevi. 320 s., ciltli, 12.5 lira.

BUĞRA (Tarık). - *Gençlik Türküsü,* fıkralar. - İst., Milliyetçiler Derneği neşriyatı: 20. 143 s., 4 lira. (Karabük Şubesi Neşriyatı: 1).

BUĞRA (Tarık). - *Hikâyeler.* 1. cilt. - İst., Günaydın yayınları. 192 s., 6 lira.

BUĞRA (Tarık). - *Küçük Ağa,* roman. 1. cilt. - İst., Yağmur yayınları, 1963. 376 s., 10 lira. (Romanlar: 1).

Bütün Cepheleriyle Sait Faik; hayatı, hâtıraları, eserleri. (Haz.) Hilmi Yücebaş. - İst., P.K. 255. 160 s., 5 lira.

CENDRARS (Blaise). - *Seçmeler,* şiirler. - Çev. Said Maden - İst., de yayınevi. 175 s., 7.5 lira. (Günümüzün şairleri: 1)

COŞKUN (Arif). - *Uzay Gülü,* şiirler. - İst., Yeditepe yayınları: 138. 48 s., 2 lira.

COULTER (Stephen). - *Kahreden Arzular.* Damned shall be desire, roman. Çev. A. Semih Yazıcıoğlu. - İst., Halk kitabevi. 365 s., ciltli, 12.5 lira. (Guy de Maupassant'ın macera dolu hayatını anlatır).

CUMALI (Necati). - *Dünya Gülü,* oyun, 3 bölüm. İst., Kent yayınları: 7, 1963. 87 s., 7 plânş, 4 lira. (Türk oyun yazarları No. 2).

ÇETİNER (Yılmaz). - *İnanç sömürücüleri Nurcular arasında bir ay.* röportaj. - İst., Varlık yayınevi. 78 s., resimli, 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 238).

DAĞLARCA (Fazıl Hüsnü). - *Yedi Memet'ler,* koçaklama. - İst., Kitap yayınları. 64 s., 3 lira.

DİL (Şahinkaya). - *Işık Çığlığı,* şiirler. - Ankara, Çağdaş yayınları. 32 s., 250 krş.

DİL (Şahinkaya, haz.). - *Nisan Şafağı,* nesir ve şiir antolojisi. - Ankara. Çağdaş yayınları. 1964. (Mayıs), 32 s., 250 krş.

DİLMEN (Güngör). - *Canlı Maymun Lokantası,* oyun. - İst., İzlem yayınevi. 64 s., 250 krş. (Sanat dizisi: 12).

DİZDAROĞLU (Hikmet). - *Ömer Seyfettin.* - Ankara, T.D.K. 64 s., 2 lira. (Türk diline emek verenler dizisi: 8).

DORST (Tankred). - *Dönemeç,* bir fars. Türkçesi: Behçet Necatigil. - İst., de yayınevi, 52 s., 2 lira. (Tiyatro kitapları: 19).

DOSTOYEVSKİ. - *Puşkin üzerine konuşma.* Çev. Tektaş Ağaoğlu. - İst., Ağaoğlu yayınevi. 110 s., 4 lira.

DOYLE (Conan). - *Baskerville'lerin Köpeği,* roman. Çev. Ender Gürol. - İst., Varlık yayınevi, 1963. 168 s., 3 lira. (Varlık polis romanları: 2).

ERGÜVEN (Abdullah Rıza). -*Seviden Yana,* şiirler. - İst., Ekin basımevi; Ankara - Yenişehir, P.K. 167, 1963. 80 s., 2 lira.

ERTAYLAN (Ord. Prof. İ. Hikmet). - *Dante'nin hayatı ve eserleri.* - İst., T. İş Bankası kültür yayınları. 97 s., bol resimli, fiyatı yok.

ERTAYLAN (Ord. Prof. İ. Hikmet). - *Johann Wolfgang von Goethe, hayatı ve eserleri.* - İst., T. İş Bankası kültür yayınları. 60 s., resimli, 750 krş.

ERTAYLAN (Ord. Prof. İsmail Hikmet). - *Tevfik Fikret; hayatı, şahsiyeti ve eserleri.* - İst., T. Emekli Öğretmenler Cemiyeti, 1963. 146 s., 10 lira.

EŞREF. - *Bütün Eşref.* Teribeden: F. Uzun. *İst., İnkılâp* ve Aka kitabevleri. 160 s., 5 lira.

FİELDİNG (Henry). - *Tom Jones,* roman. Çev. Nihal Yeğinobalı-Özay Sunar. - İst., Altın kitaplar yayınevi. 319 s., 12.5 lira. (Meşhur romanlar serisi: 4).

FİTZGERALD (F. Scott). - *Muhteşem Gatsby,* roman. Çev. Can Yücel. - İst., Ağaoğlu yayınevi. 208 s., 10 lira.

FRANCE (Anatole). - *Dilsiz kadınla evlenenin güldürüsü.* Çev. Yılmaz Çolpan. - İst., M. Eğ. Basımevi. 43 s., 110 krş. (Fransız klâsikleri: 227).

Fransız Edebiyatında İstanbul. Çev. Mediha Sayar. - İst., Varlık yayınevi. 93 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 237).

FÜRÛZANFER (Prof. B.). - *Mevlâna Celâleddin,* Çev. Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk. - (Ankara), M. Eğ. Bak., 1963. XXXV-319 s., 1 plânş, 1 lerha, 8 lira. (Şark-İslâm Klâsikleri için yardımcı eserler: 2).

GENÊT (Jean). - *Hizmetçiler,* oyun. Çev. Salâh Birsel. - Ankara. M. Eğ. Bak. 64 s., 150 krş. (Modern tiyatro eserleri serisi: 97).

GOGOL (N. V.). - *Bir Delinin Notları.* Çev. Mehmet Özgül. - İst., Ataç kitabevi. 110 s., 3 lira. (Ataç kitabevi yayınları: 59).

GOLDONİ (Carlo) - *Otelci Kadın,* oyun. Çev. Coşkun Tunçtan. - İst., İzlem yayınevi. 104 s., resimli, 250 krş. (Sanat dizisi: 14).

GRASS (Günter). *On Dakika Sonra Buffalo,* 1 perdelik

oyun. Almancadan Çev. Adalet Cimcoz. - İst., Türk-Alman Kültür Merkezi. 20 s., 100 krş.

GRUDA (Yılmaz). *Çarmıhtaki Yeni Mehmet,* şiirler. İst., İzlem yayınevi. 52 s., 250 krş. (İzlem yayınları: 17. - Sanat dizisi: 13).

GÜNDÜZ (Yusuf). - *Efendiye Saygı,* köy hikâyeleri. - İst., Toplum yayınları. 80 s., 250 krş. (Sanat dizisi: I).

GÜREL (Mesude). - *Kaderin Oyuncakları,* hikâyeler. - İst., BATEŞ. 128 s., 4 lira. (Yaşanmış aile hikâyeleri: 1).

GÜRPINAR (Hüseyin Rahmi). - *Şık,* roman. Yeni harflerle ilk basım. - İst., Pınar yayınevi. 96 s., 350 krş. (H. R. Gürpınar külliyatı No. 4).

HALMAN (Talât Sait). - *William Faulkner, hayatı, sanatı, eserleri.* - İst., Varlık yayınevi, 1963. 95 s., 2 lira. (Dünya klâsikleri: 22).

HASEK (Jaroslav). - *Aslan Asker Şvayk,* roman. Çev. Ayşegül Günkut. - İst., Ataç kitabevi. 192 s., 6 lira. (Çağdaş yapıtlar: 9).

HESSE (Hermann). *Gençlik Güzel Şey,* hikâyeler. Çev. Behçet Necatigil. - İst., Varlık yayınevi, 1963. 87 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 232).

İHSANİ (Âşık). - *Ağalı Dünya,* şiirler. Önsöz: Mahmut Makal. - İst., Sanat basımevi. 47 s., 150 krş.

İLHAN (Attilâ). - *Kurdlar Sofrası,* roman. 2. cilt. - İst., Ataç kitabevi. 248 s, 750 krş. (Çağdaş yapıtlar: 7).

İngiliz Edebiyatından Denemeler. Çev. Melih Cevdet Anday. - İst., Oluş yayınevi. 80 s., 3 lira. (Deneme-eleştiri dizisi: 2).

İZ (Prof. Fahir). - *Eski Türk Edebiyatında Nesir, I:* XIV. yüzyıldan XIX. yüzyıl ortasına kadar yazmalardan seçilmiş metinler. - İst., O. Yalçın matbaası. XVIII-653-5 s., 100 lira.

JESUS (Carolina Maria de). - *Çöplük,* röportaj-biyografya. Çev. Betul Öztoprak. İst., Nil yayınevi. 191 s., resimli, ciltli, 10 lira.

KAFKA (Franz). - *Dâva,* roman. Çev. Kâmuran Şipal. İst., Ataç kitabevi. 208 s., 750 krş. (Çağdaş yapıtlar: 7).

KANSU (Ceyhun Atuf). - *Köy Öğretmenine Mektuplar.* - Ankara, Toplum yayınları: 2. 140 s., 3 lira.

KAPLAN (Mehmed). - *Tanpınar'ın Şiir Dünyası.* - İst., İst., Ün. Ed. Fak. yayınları No. 1048, 1963. 179 s., 13.75 lira

KAPLANCALI (Kemal) - *Gül Yaktı Dudağımı,* şiirler. - İst., BATEŞ. 200 s., 5 lira.

KARATAY (Ata). - *Seni Var Saymak,* şiirler. - İst.-Sirkeci, Merkez Han No. 28. 48 s., 2 lira.

KAYACAN (Feyyaz). - *Cehennemde Bir Yusuf,* hikâye. - İst., Ağaoğlu yayınevi. 61 s., 5 lira.

KELLY (George). - *Zavallı Aubrey,* oyun. Çev. Memet Fuat. - İst., de yayınevi. 68 s., 2 lira. (Tiyatro kitapları: 18).

KISAKÜREK (Orhan Fazıl). - *Evlilik Hastahanesi,* piyes, 3 perde. - İst., Çınar matbaası. 111 s., 4 lira.

KOCAGÖZ (Samim). - *Bir Karış Toprak,* roman. - İst., Ataç kitabevi. 160 s., 5 lira. (Ataç kitabevi yayınları: 66).

KOCAGÖZ (Samim). - *Yolun Üstündeki Kaya,* hikâyeler. - Ankara, İmece yayınları. 96 s., 3 lira. (İmece sanat yayınları: 2).

(LÂV), (Ercümend Behzad). - *Üç Anadolu,* şiirler. - İst., Yeditepe yayınları. 80 s., 3 lira. (Yeditepe yayınları: 135).

LUDWİG (Emil). - *Kleopatra,* roman. Çev. Samih Tiryakioğlu. - İst., Altın kitaplar yayınevi. 252 s., ciltli, 10 lira.

LÜGEN (Kurt). - *Kurtları Yıldıran Kız,* maceralı bir hayatın hikâyesi. Çev. S. Türkis Noyan. İst., Doğan Kardeş yayınları, 1963. 304 s., resimli, ciltli, 10 lira.

MAKAL (Tahir Kutsi). - *İç Göç;* röportaj, inceleme, gezi. - İst., Toplum yayınları. 146 s., 5 lira.

MELVİLLE (Herman). - *Moby Dick, beyaz balina,* roman. Çev. S. Eyuboğlu ile M. Urgan. - İst., M. Eğ. basımevi. XVIII-850 s., 14 lira. (Amerikan klâsikleri: 5).

MERİMÉE (Prosper). - *Altın Araba,* oyun. Çev. Necati Cumalı. - İst., M. Eğ. basımevi, 1963. 51 s., 120 krş. (Fransız klâsikleri: 222).

MORAVİA (Alberto). - *Kalbe Düşen Gölge,* roman. Çev. A. Semih Yazıcıoğlu. - İst., Altın kitaplar yayınevi, 1963. 240 s., 10 lira.

MORE (Thomas). - *Utopia,* roman. Çev. Sabahattin Eyuboğlu, Mina Urgan, Vedat Günyol. - İst., Çan yayınları. 175 s., 5 lira.

MURDOCH (İris). *Sartre, yazarlığı ve felsefesi.* Çev. Selâhattin Hilâv. - İst., de yayınevi. 143 s., 5 lira. (Bilim dizisi: 2).

NABOKOV (Vladimir). - *Lolita*, roman. Çev. Gönül Suveren. - İst., Altın kitaplar yayınevi. 304 s., 12.5 lira. (Meşhur romanlar serisi: 53).

OKTAY (Ahmet). - *Gölgeleri Kullanmak*, şiirler. - Ankara, Dost yayınları, 1963. 94 s., 250 krş. (Şiir dizisi: 23).

ORHAN KEMAL. - *Kanlı Topraklar*, roman. - İst., Remzi kitabevi, 1963. 365 s., 10 lira. (Yeni Türk yazarları serisi: 28).

ORHAN KEMAL. - *Mahalle Kabvgası*, büyük hikâye. - İst., Pınar yayınevi, 1963. 80 s., 3 lira.

OTYAM (Fikret). - *Topraksızlar*, röportajlar. - İst., Yeditepe yayınları: 133, 1963. 80 s., 3 lira.

ÖKMEN (Necdet). - *Köpeğin Biri*, hikâyeler. - İst., P.K. 23. 96 s., 3 lira.

ÖZGÜR (Kemal). - *Denemeler*; eleştirme, sanat, edebiyat. - İst., A. Said matbaası. 80 s., 5 lira.

PAZ (Oktavio). - *Girdiş Taşı ve Başka şiirler*. Çev. Said Maden. - İst., Oluş yayınları, 1963. 63 s., 3 lira.

POUND (Ezra Loomis). - *Cathay*, şiirler. Türkçesi Ülkü Tamer. - İst., de yayınevi, 1963. 64 s., 3 lira. (Dünya şiiri: 3. İngilizcesiyle çevirisi karşılıklı basılmıştır.)

QUEEN (Ellery). - *Ayadaki Silâh*, roman. Çev. Ayhan Sümer. - İst., Varlık yayınevi. 149 s., 3 lira. (Varlık polis romanları: 5).

RECAİZADE MAHMUT EKREM - *Araba Sevdası*, roman. Konuşulan Türkçeye Çev. Fâzıl Yenisey. - İst., Kanaat yayınları, 1963. 256 s., 5 lira. (Yeni Ankara serisi: 4).

REMARQUE, (Erich-Maria). - *Dönüş*, roman. Çev. Tektaş Ağaoğlu. - İst., Ağaoğlu yayınevi. 253 s., ciltli, 10 lira.

RİMBAUD (Arthur). - *Tufandan Sonra*, seçme şiirler. - Çev. Can Alkor. - İst., Sanat basımevi. 36 s., 5 lira.

ROBBİNS (Harold). - *Vurguncular*. The Carpethaggers, roman. Çev. Turhan Göker. İst., Halk kitabevi. 360 s., ciltli, 12.5 lira.

SABATİNİ (Rafael). - *Allah'ın Köpekleri*, roman. Çev. Fikret Arıt. - İst., Ak kitabevi. 159 s., 5 lira

SAND (George). - *Consuelo ve La Comtesse de Rudolstadt*, roman. 1. cilt. Çev. Nebil Otman. - Ankara. M. E. Bak. XXXII-639 s., 10 lira. (Fransız klâsikleri: 226)

SEYDA (Mehmet). - *Başgöz Etme Zamanı*, hikâyeler. - İst., Yeditepe yayınevi, 1963. 80 s., 2 lira.

SHAKESPEARE (William). - *Othello,* oyun. Türkçesi: Ülkü Tamer. - İst., Varlık yayınevi. 93 s., 2 lira. (Varlık tiyatro serisi: 12).

SHAKESPEARE (William). - *William Shakespeare'den Soneler.* Çev. ve Haz. Talât Sait Halman. - İst., Yeditepe yayınları: 137. 112 s., 5 lira.

STEİNBECK (John). - *Tatlı Perşembe,* roman. Çev. Özay Sunar. - İst., Ay yayınevi. 336 s.

TANER (Haldun). - *Keşanlı Ali Destanı,* oyun. - İst., İzlem yayınları: 25. 120 s., resimli, 4 lira. (Sanat dizisi: 19).

TEKİN (J. Bnb. Kâzım). - *Gazav,* hikâyeler. - İst., A. Said matbaası. 79 s., 250 krş.

TURGENYEV (İvan). - *İlk Aşk,* roman. Çev. Nihal Y. Taluy. - İst., Varlık yayınevi, 1963. 80 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 229).

TÜREGÜN (Erol). *Beş Akşam,* şiirler. - İst., Yeditepe yayınları. 64 s., 2 lira.

UĞURLU (Kâmil). - *Yemenimde Hare Var,* şiirler. - İst., B. Kervan basımevi. 57 s., 250 krş. (Ozanın ilk kitabıdır).

UĞURLU (Nurer). - *Masal,* şiirler. Resimler: Nuri İyem. - İst., Yeditepe yayınları: 139. 48 s., 2 lira.

ULÇUGÜR (Saadet). - *Nurullah Ataç; hayatı, sanatı, eseri.* - İst., Varlık yayınevi. 87 s., 2 lira. (Türk klâsikleri: 52).

ULUNAY (Refi' Cevad). - *Bir Başka Âlem,* roman. - İst., Ak kitabevi. 280 s., 750 krş.

URİS (Leon). - *Mila 18, Istırap Sokağı,* roman. Çev. Nihal Yeğinobalı. - İst., Altın Kitaplar yayınevi. 352 s., ciltli, 12.5 lira. (Meşhur romanlar serisi).

UYGUNER (Muzaffer, haz.). - *Sait Faik Abasıyanık; hayatı, sanatı, eseri.* - İst., Varlık yayınevi. 95 s., 2 lira. (Türk klâsikleri: 51).

ÜSTÜN (Nevzat). - *Yaşama Duvarı,* hikâyeler. - İst., Ataç kitabevi. 112 s., 4 lira. (Ataç kitabevi yayınları: 65).

WALTARİ (Mika). - *Siyah Melek,* roman. Çev. Hâle Kuntay. - İst., Pınar yayınevi. 288 s., ciltli, 10 lira.

WEST (Morris). - *Allah'ın Avukatı,* roman. Çev. Turhan Göker. - İst., Halk kitabevi, 1963. 336 s., ciltli, 12.5 lira.

WİCKHAM (G.) ile *BRERETON* (G.). - *Dram Sanatı.* Çev. Mete Ergin ile Gani Yener. - İst., Elif yayınları. 78 s., 350 krş. (Tiyatro dizisi: 4).

WİLLİAMS (Tennessee). - *Sırça Kümes.* The Glass menagerie, oyun. İst., M. Eğ. basımevi. 103 s., 220 krş. (M. Eğ. Bak. modern tiyatro eserleri serisi: 93).

YAŞIN (Özker) *Kanlı Kıbrıs, bir şahlanışın destanı.* - İst., Varlık yayınevi. 64 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 234).

Rıza Topal

BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ

(65 kitap)

ABADAN (Prof. Dr. Yavuz). - *Mustafa Kemal ve Çetecilik.* - İst., Varlık yayınevi. 80 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları).

AKAY (İhsan). - *Atatürkçülüğün İlkeleri.* - İst., Varlık yayınevi. 112 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları).

AKI (Dr. Niyazi). - *XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosu Tarihi.* - Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 1963. 172 s., 25 lira. (Fen-Edebiyat Fak. ders kitapları serisi: 1).

AKIN (Doç. Dr. İlhan F.). - *Temel Hak ve Özgürlükler.* - İst., Yazar: İst. Hukuk Fak. 149 s., 10 lira.

ALSAN (Necip, haz. ve çev.). - *Eflâtun (Platon); hayatı, sanatı, eserleri.* - İst., Varlık yayınevi, 1963. 127 s., 2 lira. (Dünya klâsikleri: 23).

AND (Metin). - *Türk Köylü Dansları.* - İst., İzlem yayınevi. 124 s., resimli, 5 lira. (Bilgi dizisi: 2).

ARMAOĞLU (Doç. Dr. Fahir H.). - *Kıbrıs Meselesi, 1954-1959.* - Ankara, Siyasal Bilgiler Fak. X-592 s., 36 lira.

AYDEMİR (Şevket Süreyya). - *Tek Adam.* 2. cilt: 1919-1922. - İst., Remzi kitabevi. 596 s., 15 lira.

AYİTER (Doç. Dr. Nüşin). - *Miras Hukuku.* - Ankara, Hukuk Fak. XXIV-238 s., 18 lira. (Ank. Ün. Hük. Fak. yayınlarından No. 192).

AYTUL (Turhan). - *Türkiye'de Cinsiyet Problemi.* - İst., Varlık yayınevi. 167 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 39).

AYVERDİ (Sâmiha). - *İbrâhim Efendi Konağı.* - İst., İst. Fetih Cemiyeti İst. Enstitüsü neşriyatı: 51. 287 s., 20 lira. (Bu kitap ne bir hikâyedir, ne masal, ne de roman... otantik ve yaşanmış bir devrin, gerçek ve yaşanmış bir hayat tablosudur.)

BABEUF (Gracchus). - *Devrim Yazıları.* Çev. Sabahattin Eyuboğlu ile Vedat Günyol. - İst., Çan yayınları: 26. 96 s., 4 lira.

BALTACIOĞLU (Ismayıl Hakkı). *Pedagojide İhtilâl.*

İst., Yazar: Acıbadem, Günal Sok. 5. 144 s., 1 portre, 10 lira.

BERK (Nurullah). - *Resim Bilgisi*. - İst., Varlık yayınevi. 160 s., 34 resim, 5 lira. (Faydalı kitaplar: 31).

BOURGİN (Georges) ile *RİMBERT* (Pierre). - *Sosyalizm*. Çev. Dr. Yaşar Gürbüz. - İst., Remzi kitabevi. 143 s., 250 krş. (Kültür serisi: 32).

Büyük Dinler ve Mezhepler Ansiklopedisi. - İst., Tan matbaası. 480 s., 20 lira.

CERAM (C. W.). - *Tanrılar, Mezarlar, Bilginler*. Çev. Hayrullah Örs. - İst., M. Eğ. basımevi. X-512 s., resimli, 12.5 lira. (Alman bilim eserleri serisi: 1)

ÇAPANOĞLU (Münir Süleyman). - *Türkiye'de Sosyalist Hareketleri ve Sosyalist Bilimi*. - İst., Pınar yayınevi. 96 s., karikatürlü, 3 lira. (Sosyal yayınlar No. 1).

DİDEROT - *Felsefeye Düşünceler*. Çev. İsa Öztürk. - İst., Çan yayınları: 23, 1963. 62 s., 3 lira.

DİRİMTEKİN (Feridun). - *Ecnebi Seyyahlara Nazaran XVI. Yüzyılda İstanbul*. - İst., İst. Fetih Cemiyeti İst. Enstitüsü. 80 s., resimli, 5 lira.

DOĞAN (Avni). - *Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası*. - İst., Dünya yayınları: 8. 352 s., 10 lira.

DUVERGER (Maurice). - *Politikaya Giriş*. Çev. Samih Tiryakioğlu. - İst., Varlık yayınevi. 232 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 37).

EDİB-ADIVAR (Halide). - *Mor Salkımlı Ev*, anılar. 1. kitap. - İst., Yeni matbaa, 1963. 248 s., 750 krş.

ENGELS (F.). - *Sosyalist Düşüncenin Gelişmesi*. - Çev. Selâhattin Hilâv. - İst., Sosyal yayınlar: 7. 104 s., 5 lira.

ERİKAN (Gnl. Celâl.). - *Komutan Atatürk*. - Ankara, T. İş Bankası. XV-239 s., 1 portre, 9 kroki, 17.5 lira. (Atatürk ve devrim serisi).

ERTUĞ (Prof. Hasan Refik). - *The Turkish press*. - (Ankara), Turizm ve Tanıtma Bak. 32 s.

Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu. - Ankara, Milli Kütüphane, 1963. Sayfaları numaralanmamış, teksir. (M. K. ile Ankara ve İst. kütüphanelerinde bulunan eski harfli Türkçe gazete ve dergilerin, ayrıca diğer periyodiklerin bibliyografik künyeleri).

FİSCHER (Louis). - *Emperyalizme Karşı Silâhsız Savaşçı Mahatma Gandhi.* Çev. Engin Tonguç. - İst., Varlık yayınevi. 256 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 36).

GANDHİ (M. K.) - *Hakikat Yolundaki Tecrübelerimin Hikâyesi,* anılar. Çev. Vedat Günyol. - İst., R. Zaimler yayınevi, 1963. 428 s., ciltli, 20 lira.

GÖKOĞLU (Cengiz). - *Kıbrıs Tarihinin Ana Hatları.* - İzmir, Eğitim Enstitüsü. 59 s., resimli, 2 lira.

HAMİLTON (Edith). - *Mitoloyya.* Çev. Ülkü Tamer. - İst., Varlık yayınevi. 226 s., resimli, 5 lira. (Faydalı kitaplar: 32).

HANÇERLİOĞLU (Orhan). - *Başlangıcından Bugüne Erdem Açısından Düşünce Tarihi.* - İst., Varlık yayınları, 1963. 232 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 28).

HUBSCHER (Arthur). - *Çağdaş Filozoflar.* Çev. İsmail Tunalı. - Erzurum, Atatürk Üniversitesi yayınları: 34; Ankara. Ank. Ün. basımevi, 1963. VI-127 s.

KAKINÇ (T.). - *Ünlü Sinema Rejisörleri.* - İst., Elif kitabevi, 1963. 144 s., 5 lira. (Sinema dizisi No. 2).

KANDEMİR (Feridun). - *Milli Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal, Arkadaşları ve Karşısındakiler.* İst., Yakın Tarihimiz yayınları. 200 s., resimli, 12.5 lira.

KANSU (Ceyhun Atuf). - *Ya Bağımsızlık, Ya Ölüm.* - İst., Varlık yayınevi. 72 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları).

KORKUD (Refik). - *Milli Mücadele Takvimi.* - Ankara, Ege matbaası, 1963. 375 s., 10 lira.

KUTAY (Cemal). - *Prens Sabahattin Bey, Sultan II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki.* İst., Tarih yayınları. 320 s., resimli, ciltli, 12.5 lira.

Kültür Ansiklopedisi. 1. cilt. Sahibi: Hakkı Bigeç. - Ankara, İstiklâl Mat. ve Gaz. Kol. Ort. (15 günde bir fasikül çıkar. Sayısı 100 krş.).

MALİNOWSKİ (Bronislaw). - *Büyü, Bilim ve Din.* Çev. Ender Görol. - İst., Varlık yayınevi. 64 s., 2 lira. (Varlık büyük cep kitapları: 233).

MORAN (Berna). - *Türklerle İlgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası.* - İst., İs. Ün. Ed. Fak. VI-176 s., 13.5 lira.

ORHAN KEMAL - *Senaryo Tekniği ve Senaryoculuğumuzla İlgili Notlar.* - İst., Elif kitabevi, 1963. 95 s., 4 lira. (Sinema dizisi No. 1).

ÖRS (Hayrullah, derl.). - *Konfuçyus, Feylesof ve Din Kurucu.* - İst., Remzi kitabevl. 339 s., 750 krş.

ÖZEK (Dr. Çetin). - *Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İçyüzü.* - İst., Varlık yayınevi. 300 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 35).

ÖZTELLİ (Cahit, haz.). - *Resmî Yazışmalar sözlüğü.* - Ankara, Türk Dil Kurumu. 166 s., 4 lira.

ÖZTUNA (T. Yılmaz). - *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi.* 3 cilt. - İst., Hayat kitapları. Her cilt 7.5 lira. (Tarih serisi 1).

PARMAKSIZOĞLU (İsmet). - *Kıbrıs Sultan İkinci Mahmut Kütüphanesi.* - Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği yayını. 42 s., resimli, 6 lira.

RUSSELL (Bertrand). - *İnsanlığın Geleceği,* konuşmalar. Çev. Memduh Balaban. - İst., Ataç kitabevl. 72 s., 2 lira. (Bilgi dizisi: 10).

RYAN (Cornelius). - *En Uzun Gün.* Çev. Naci Serez. - İst., Okat yayınevi. 216 s., resimli, ciltli, 10 lira.

SAV (Ergun). - *Tiyatro Yazıları, 1954-1964,* eleştirmeler. Ankara, Anadolu matbaası. 167 s., 4 lira.

SCHOPENHAUER. - *Aşkın Metafiziği.* Çev. S. Hilâv - İst., Oluş yayınları, 1963. 68 s., 2 lira. (Bilgi dizisi: 1).

SORENSON (Herbert). - *Eğitim Psikolojisi.* Çev. Gültekin Yazgan. - İst., M. Eğ. basımevi. XII-598 s., 16 lira. (Öğretmen kitapları: 92).

SÖZER (Vural). - *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi.* İst., Atlas kitabevl. 463 s., resimli, ciltli, 50 lira.

ŞAPOLYO (Enver Behnan). - *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi.* - İst., Türkiye yayınevi. VIII-500 s., 20 plânş, ciltli, 25 lira.

ŞAR (Selâhaddin). - *İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi.* İst., Hizmet kitapları. 272 s., ciltli, 10 lira.

ŞEMİN (Prof. Dr. Refia). - *Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri,* kalkınmamıza engel olan başlıca sebepler. - İst., İs. Ün. Ed. Fak. VII-191 s., 16.65 lira. (Fakülte yayınları No. 1086).

TİEGHEM (Philippe von). - *Tiyatro Tekniği.* Çev. Bertan Onaran. - İst., Elif yayınları. 86 s., 4 lira. (Tiyatro dizisi No. 3).

TUĞLACI (Pars). - *Tıp Lügatı, İngilizce-Latince-Türkçe.* - İst., İsmail Akgün matbaası. XVI-606 s., ciltli, 100 lira.

TUNAYA (Prof. Dr. Tarık Zafer). - *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük.* - İst., Baha matbaası. VIII-127 s., 10 lira. (Siyaset ilmi serisi: 14. Müşahedeler ve tezler).

TUNÇDİLEK (Doç. Dr. Necdet). - *Bozanlıç Köyü,* inceleme. İst., Edebiyat Fakültesi. 55 s., şekilli, 6 lira. (Coğrafya Enstitüsü No. 38 Monografiler: 3).

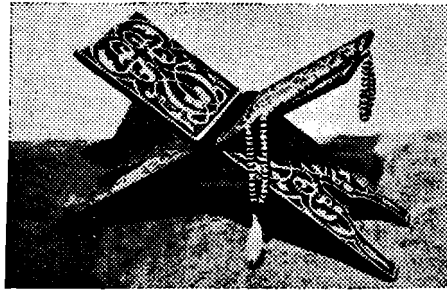
TÜNAY (Bekir). - *Atatürk'ün Devrim Destanı.* - Ankara, T. İş Bankası. 406 s., 17.5 lira. (Kültür yayınları).

ÜNSEL (M. Ziya). - *Anadolu Çizgisi,* gezi notları. - Bursa, Işık yayınları. 200 s., 4 lira.

WALKER (Dr. Kenneth). - *Fizyoloji Açısından Cinsiyet.* The Physiology of sex. Çev. Ender Gürol. - İst., Varlık yayınevi. 190 s., 5 lira. (Faydalı kitaplar: 34).

WHALL (Jean). - *Existentialisme'in Tarihi.* Çev. Bertan Onaran. - İst., Elif yayınları: 10. 64 s., 350 krş. (Felsefe dizisi No. 4).

Yeni Hukuk Lügati ve Hukuk Terimleri Sözlüğü. Haz. T. Azmi Uslu. - İst., Site kitabevi. 349 s., 25 lira. (Site yayınları. Hukuk dizisi No. 1).

Hüsnü Züber

1964'TE SANAT VE EDEBİYAT KAYIPLARI

Hazırlayan: Türker ACAROĞLU

BARLAS, Cemil Sait (1905 - 10.10.1964).

Devlet adamı, hukukçu, gazeteci, editör, düşünür. İstanbul'da doğdu, Adapazarı yakınında bir trafik kazasında öldü, İst., Yeniköy'deki aile mezarlığına gömüldü. Temyiz başkanlarından Mehmet Sait Barlas'ın oğludur. - İst. Erkek Lisesinde okudu. İst. Ün. Hukuk Fakültesinden (1929) sonra, Heidelberg (Almanya) Üniversitesini de bitirdi. - Yurda dönüşte İst. I. Sulh Mahkemesi Yargıcı, Adliye Müfettişi, Etibank Hukuk Müşaviri, CHP. Gaziantep Milletvekili (1943), Ekonomi ve Ticaret Bakanı, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı oldu. Öldüğü sırada, Milli Reasürans T.A.Ş. Genel Müdürü idi. - Ankara'da haftalık "Pazar Postası" (1951-52, 1956-59) ile günlük "Son Havadis" (1953-58) gazetesinin sahibiydi. 1957 seçimlerinden sonra Gaziantep olayları dolayısıyle, 67 gün Yozgat cezaevinde yatmıştı. 2 erkek, 1 kız olmak üzere, 3 çocuğu vardır. "Ulus" gazetesine başyazılar, "Cumhuriyet" gazetesine makaleler yazmıştır.

ESERİ *Sosyalistlik yolları ve Türkiye Gerçekleri* (1962, 131 s.). Bu konuda hazırladığı ikinci kitap basılmamıştır.

ÇEVİRİSİ *Daha çok para, daha çok sermaye, daha çok iş* (Hjalmar Schacht'tan, 1950, 77 s.).

HAKKINDAKİ BAŞLICA YAZILAR *Cemil Sait Barlas* (Çetin Altan, Milliyet, 12.10.1964); *Cemil Sait Barlas'ın Ardından* (Fikret Otyam, Cumhuriyet, 10.10.1964); *Cemil Sait Bey* (B. Felek, Cumhuriyet, 13.10.1964) v.b.

EDİB-ADIVAR, Halide (1884 - 9.1.1964).

Kadın romancımız. İstanbul'da doğdu, gene orada öldü. Eski Mabeyin müntesiplerinden Ceyb-i Hümayun Başkâtibi, Yan-

ya ve Bursa reji müdürlüklerinde bulunmuş Mehmed Edib Bey'in kızıdır. Çocukluk hayatı, babasının başka bir kadınla evlenmesi dolayısiyle, büyük anne ve teyzelerinin yanında geçti. - Öğrenimini, Üsküdar Amerikan Kız Kolejinde yaptı (1901). Özel olarak da Dr. Rıza Tevfik Bölükbaşı'dan Türkçe, sonradan kocası olacak Salih Zeki'den matematik dersleri aldı. Salih Zeki'den iki oğlu dünyaya geldi. 31 Mart olayında tehlike hissederek çocuklarıyle birlikte Mısır'a kaçtı. Oradan İngiltere'ye geçti. İstanbul'a döndü (1909). Bir yıl sonra Salih Zeki'den ayrıldı. Beş yıl süreyle Çapa Kız Öğretmen Okulunda, Darülmuallimat-ı Âliye'de medenî ve ahlâkî bilgiler dersi okuttu. Vakıf kız okullarında müfettişlik yaptı. Balkan savaşında gene İngiltere'ye gitti. Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın isteği üzerine, dört kişilik bir ekiple Suriye'ye giderek kız yatılı okulları kurdu (1916). Kendisi orada iken, babası kendisinin vekili olarak, Bursa'da Dr. A. Adnan-Adıvar'la nikâhlandı (29.4.1917). İst. Darülfünunu'nda profesör olarak batı edebiyatı okuttu (1918-19). Mütareke sırasında, İzmir'in işgalinden sonra (1919), Fâtih ve Sultanahmet meydanlarında düzenlenen mitinglerde Türklerin asla boyun eğmiyeceğini bütün dünyaya haykırarak, büyük bir kahramanlık örneği yarattı. Kurtuluş Savaşının başlaması üzerine, kocası Dr. Adnan-Adıvar'la birlikte, Anadolu'ya geçti, Mustafa Kemal'le birlikte çalıştı. O sırada Saltanat Hükûmetinin kurduğu Kürt Mustafa Paşa Divanı tarafından idama mahkûm edildi. Savaş sırasında ilkin Genelkurmay'da çalıştı. Sakarya Savaşından önce Batı cephesine gitti. İkinci Şubede Onbaşı, İzmir'in kurtuluşundan sonra da Çavuş oldu. Cumhuriyet'in ilânından sonra, eşiyle birlikte ilkin Fransa'ya (1926), sonra İngiltere'ye gitti. Fransa'da Sorbonne, İngiltere'de Cambridge ve Oxford Üniversitelerinde konferanslar verdi. Eşi de Sorbonne'da lektörlük yapıyordu. Amerika'ya çağrıldı (1928). Columbia Üniversitesinde konuk profesör olarak (Türkiye çağdaş düşünce ve edebiyatı) üzerine dersler verdi (1929). Hindistan'ın sosyal durumunu incelemek üzere, Gandhi tarafından çağrıldı (1935). Yeni Delhi'de Müslüman Üniversitesinde konuk profesör olarak dersler verdi. Kalküta, Benares Hindu Üniversiteleri ile Haydarâbâd, Lâhur, Peşaver müslüman üniversitelerinde konferanslar verdi. İstanbul'a döndü (1939). İst. Üniversitesi İngiliz

Filolojisinde (İngiliz edebiyatı) profesörlüğüne seçildi (1940→). Emekliye ayrılarak İzmir'den bağımsız milletvekili seçildi (1950). Siyasî bir veda mektubu yayınlıyarak milletvekilliğinden çekildi (1954). Bir yıl sonra eşi öldü (1.7.1955). Yine yazılarına devam etti. Cerrahpaşa Hastanesinde hayata gözlerini yumdu. Üniversitede tören yapıldıktan sonra, Merkezefendi mezarlığında eşinin yanına gömüldü. İlkin İngilizceden bir pedagoji kitabı çevirmişti (1899). Çeşitli dergilerde yazı yazmağa başladı (1908). İngiliz edebiyatı etkisi altında yazdığı romanlarıyle tanınmıştır. İlk romanlarında, sevgi ve ruh tahlilleri yapar. Daha sonra, milliyet akımını işler. En sonra gerçekçi eserler verir. Yurdun büyük olaylarını konu olarak ele alır. Sosyal eğilimler gösterir. Oldukça temiz dili ve üslûbu ile canlı, güzel örnekler sunarak dilimizin yenileşmesinde büyük bir rol oynamıştır. Doğrudan doğruya İngilizce olarak yazılıp basılmış eserleri de vardır. Bir kısım anılarını da bastırmıştır.

ESERLERİ *Çingene Kız* (1311/1896'da yazıldı, basılmadı); *Ruh-u Mütehaccir* (araştırmalar, Halide Salih imzasıyla, 1320/1904); *Heyûlâ* ("Musavver muhit" dergisinde tefrika, 1324/1908); *Seviye Talip* (roman, Halide Salih imzasıyla, Bursa, 1909, 1924); *Raik'in Annesi* (roman, 1910, 1924); *Harap Mabetler* (hikâyeler, 1911, 1924); *Handan* (roman, 1912, 1913, 1924, 1938, 1943); *Son Eseri* (roman, 1912, 1919, 1939, 1944); *Yeni Turan* (roman, 1912, 1924); *Kenan Çobanları* (oyun, 1918); *Mevut Hükûm* (roman, 1918); *Ateşten Gömlek* (roman, 1922, 1937, 7. bası 1963, iki kere filme alındı); *Dağa Çıkan Kurt* (hikâyeler, 1922, 1928, 1945, 1963); *İzmir'den Bursa'ya* (Y. K. Karaosmanoğlu, F. R. Atay, M. A. Us'la birlikte, 1338/1922); *Maske ve Ruh* (fantezi oyun, 1922, 1945); *Kalb Ağrısı* (roman, 1924, 1935, 1943, 1962); *Zeyno'nun Oğlu* (roman, 1928, 1943, 1962); *Vurun Kahpeye* (roman, 1926, 1943, 1962, iki kere filme alındı: 1948, 1964); *Sinekli Bakkal* (roman, 1936-49 yılları arasında 22 basımı var, 23. bası 1957, 1963; 1942'de C.H.P. roman armağanını kazandı); *Yolpalas Cinayeti* (roman, 1937, filme de alındı); *Arka Sokaktan* ("Yedigün" dergisinde tefrika, 1938); *Tatarcık* (roman, 1939, 5. bası 1943); *Hindistan'ın İçyüzü* ("Yedigün" dergisinde tefrika, 1939); *İngiliz Edebiyatı Tarihi* (3 cilt, 1943-49); *Üniversite Kafası ve Tenkid* (1942); *Edebiyatta Ter-*

cümenin Rolü (1944); *Sansız Panayır* (roman, 1946); *"Sana Rey Veriyorum" hakkında* (1951, Türk tiyatrosu dergisinin eki); *Döner Ayna* (roman, 1954, filme de alındı); *Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri* (1955, ilk bölümü İngilizcedir); *Lübnan ve Arap Diyarı* (1955, "Yeni İstanbul" gazetesinde tefrika); *Doktor Abdülhak Adnan-Adıvar* (anılar, 1955); *Âkile Hanım Sokağı* (roman, 1958); *Cıbıl Kız* (roman, 1958); *Sallan-Yuvarlan* (1958); *İstanbul'da Bir Yabancı* (roman, 1958); *Kerim Usta'nın Oğlu* (1958, "Milliyet" gazetesinde tefrika); *Sevda Sokağı Komedyası* (1959, "Cumhuriyet" gazetesinde tefrika); *İnkılâp Hâtıralarından Bazı Parçalar* (1960, "Hayat" dergisinde tefrika); *Çâresaz* (1960, "Cumhuriyet" gazetesinde tefrika); *Türkün Ateşle İmtihanı* (İstiklâl Savaşı anıları, 1962); *Hayat Parçaları* (roman, 1963); *Mor Salkımlı Ev* (anılar, 1. cilt, 1963); *Kızıl Hançerler* (1964, "Hayat" dergisinde tefrika).

ÇEVİRİLERİ Mâder-Ana (John Abbott'tan inceleme, 1314/1899); *Talim ve Terbiye* (1910); *Babür Han* (1914, 1917); *Gizli Belde* (İngilizceden roman, 1928); *Hamlet, Danimarka Prensi* (Shakespeare'den oyun, Vahit Turhan'la birlikte, 1941, 1943); *Nasıl Hoşunuza Giderse* (Shakespeare'den oyun, İngiliz Filolojisi öğrencileriyle. 1943); *Coriolanus* (Shakespeare'den oyun, ?); *Antonius ve Kleopatra* (Shakespeare'den oyun, 1949); *Hayvan Çiftliği* (George Orwell'den, 1954).

YABANCI DİLLERDE BASILAN KİTAPLARININ BAZISI Conflict of East and West in Turkey-Türkiye'de doğu ve batının çatışması (Şeyh Muhammed Ashraf,2 . bası, Lahore); *The Daughter of Smirna, a story of the rise of modern Turkey on the ashes of the, Ottoman Empire - İzmir'in kızı, modern Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu enkazından yükselişi ile ilgili bir hikâye* (Muhammed Yakup Han, Lahore); *Das Flammenhend - Ateşten Gömlek* (Viyana); *Kami sw minnar - Ateşten Gömlek* (Beyrut); *Das Neue Turan, ein Türkischen frauenschicksal - Yeni Turan, bir Türk kadınının kaderi* (1916, Weimar).

HAKKINDAKİ YAYINLAR Halide Edib (Baha Dürder, 1940); *Halide Edib-Adıvar, bibliyografya-bibliyografya* (H. Uğural Barlas, 1963); *Bütün Cepheleriyle Halide Edib-Adıvar* (Haz. Hilmi Yücebaş, 1964); *Adıvar'ın Eserleri* (T. Acaroğlu, "Milliyet" gazetesi, 16.1.1964; "Başkent Ankara" dergisi, 15.3.1964); *Halide Edib Hanımın bilinmeyen veya az bilinen tarafları ve*

Türkocağı ile alâkalı hâtıralar (Dr. Fethi Erden, "Türk Yurdu" dergisi, 3. cilt, sayı 11-12 (52. yıl, sayı 305-306), kasım 1964, s. 17-30).

EROL, Safiye (? - 1.10.1964).

Kadın romancı. Keşan'da doğdu, İstanbul'da öldü, Karacaahmet mezarlığına gömüldü. Münih'e (Almanya) okumak için gönderildiğinde, ancak 13 yaşındaydı. Orada 15 yıl kaldı, şarkiyat doktorası yaparak yurda döndü. Klâsik doğu-batı dillerini, Almancayı, Fransızcayı öğrendi. O zamanlar Almanya'da tanıştığı, Hindistan'ın özgürlük savaşçılarından pek ünlü bir Hintli genç, onun hayatında fırtınalar estirdi. Evleneceklerdi. İkisi de bu aşkla okulu bitirdiler. Genç adam, bir gün: "Haydi, dedi, yurduma gidelim, orada onların bana ihtiyacı var, benim de sana ihtiyacım büyük!" Yıllardır bu çağrının şevki ile yaşayan genç kız: "Hayır, dedi, benim yurduma gidelim, orada onların da bana ihtiyacı var, benim de sana." Sonunda biri Yeni Delhi'ye, öbürü İstanbul'a doğru, ömürleri boyunca dinmiyecek bir hasret ve ateşle yola çıktılar. - İki romanı basıldı. M. Eğ. Bak. klâsikler serisinde bir çevirisi yayınlandı. Birçok romanı, gazete tefrikası halinde kaldı. Türkçenin, bugünkü olanaklarımız içinde bile, usta bir ele düşünce, ne seviyede bir müzik haline geldiğini görüp anlamak için onun eserlerini okumalı. Müstesna bir hayvan dostuydu. Kedileri kişilik sahibi birer varlık olarak severdi. Bunca yıllık Avrupa'daki hayat, ondan belirli Rumelilik kokusunu alamamıştı. Evlenmiş, çocukları olmuştu.

ROMANLARI *Ülker Fırtınası* (1944); *Ciğerdelen* (1946. Romanda üç efsane var: Sarısipahiler, Yedipeçeli, Ciğerdelen efsaneleri); *Dineğri Papazı* (basılmadı). *Kenan Rifat ve Yirminci Asırda Müslümanlık* (1951) adlı kitapta, 65 sayfalık bir incelemesi vardır.

ÇEVİRİSİ *Sukuz* (La Motte Fouqué'den roman, 1945).

HAKKINDAKİ İLK YAZILAR : Safiye Erol'un Ardından (Selâhaddin Sar, "Son Havadis", 13.10.1964); *Vatanını Aşkı Tercih Etmişti* (Nâzan Yeşim, "Milliyet", 18.10.1964); *Pirdaşım Safiye Erol* (Samiha Ayverdi, "Düşünen Adam", sayı 6, 15.10.1964).

MERİÇ, S. Rıfkı Melûl (1901 - 22.1.1964).

Sanat Tarihi Profesörü. Dedeağaç'a bağlı Ferecik'te doğdu, İstanbul'da öldü. Ferecik'li Hafız Mehmet Ali'nin oğludur. Ferecik Vakıf Mektebi'nde (1909), Ferecik Rüştiyesi'nde (1912), İst. Membaülirfan İdadisi'nde (1917) okudu. Tıp Fakültesi son sınıfından ayrıldı (1922). Ticaret Mekteb-i Âlisini bıraktı (1924). Darülfünun Edebiyat Fakültesini bitirdi (1927). Mehmet Nadir'den Nazariyye-i adâd dersi aldı. - İst. Türk ve azınlık okullarında; Ankara, Adana, Kütahya, Akşehir orta okullarında gramer, tabiiye, mantık, Türkçe ve edebiyat dersleri okuttu (1917-51). İst. Edebiyat Fakültesinde Osmanlı Türkçesi ve grameri (1941-45), Ankara İlâhiyat Fakültesinde klâsik Türkçe dinî metinler, paleografya, Türk ve İslâm süsleme sanatları tarihi dersleri öğretim görevlisi oldu (1951-60). Ankara Etnoğrafya Müzesi memurluğu (1928-30), Ankara Ün. Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Genel Sekreterliği (1952-60), Ankara Ün. İslâm Bilimleri Enstitüsü Genel Sekreterliği (1957-60), M. Eğ. Bak. Türk Kültür Eserleri Merkez Kurulu üyeliği (1952-54), İst. Enstitüsü Edebiyat ve Şarkiyat Bölümü Genel Sekreterliği (1955-58), Türk Tarih Kurumu Kitabeleri Derleme Kurulu İst. Bölgesi Başkanlığı (1940-44), UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Kütüphaneler ve Müzeler Komitesi üyeliği (1959), Türk Dil Kurumu üyeliği yaptı. Akşehir Tarih ve Atikiyatını Tetkik Cemiyeti (1931), UNESCO T.M.K. Pedagoji Dokümantasyonu Komitesi kurucularındandır (1953. - Türkocağı'nda, bazı derneklerde, Topkapı Sarayı Eşyasını Tesbit ve Murakabe, Mehter kıyafetleri, Plânlama gibi komisyonlarda, Güzel Sanatlar Kurultayı'nda ve benzeri komisyon ve kongrelerde vazife gördü. Güzel Sanatlar Akademisinde Türk Sanatı Tarihi Profesörü (1951→), G.S.A. Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, Diyanet İşleri Uzman Müşavirliği (1960→) yaptı. - Gayrimenkûl Eski Eserleri ve Anıtları Koruma Yüksek Kurulu (1958), Ankara Ün. Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü, Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi üyesi oldu. Geç evlenmiş, biri erkek, biri kız olmak üzere iki çocuğu olmuştu.

BASILAN ESERLERİ *İnkıraz* (1928, eski harfli, 112 s.); *Akşehir Türbe ve Mezarları* (1936, ayrı bası, resimli, 71 s.); *Türk Tezyinî Sanatları ve Son Üstadlardan Altısı* (1937, 76

s., fotoğraflı); *Rubaiyyât-ı Meâl* (1951, 1. kitap, 78 s.); *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri* (1963, 1. cilt, derleme); *Türk Nakış Sanatı Tarihi Araştırmaları I. Vesikalar* (1953); *Türk Cild Sanatı Tarihi Araştırmaları I. Vesikalar* (1954); *Hicri 1131 Tarihli Sanatkârlar Tezkeresi* (1956, manzum); *Beyazıt Camii Mimarı, İkinci Sultan Beyazıd Zamanı Binaları, Mimarları ve Sanatkârları* (1959, tebliğ); *Osmanlı Tababeti Tarihine Ait Vesikalar I. Cerrahlar-Kehhaller* (1955, ayrı bası).

BASILMAMIŞ ESERLERİ Türk Yazı Sanatı; Türk Mimarisi, Türk Tezyini Sanatları Tarihi; Türk Arkeolojik Eserleri Araştırmaları ve Haritaları; Kitabeler; Mimar Sinan (monoğrafya); *Mehter Takımı Teşkilâtı ve Alem Mehterleri; Türk Musiki Tarihi Araştırmaları; Acemi Oğlan Devşirme Defterleri ve Devşirme Teşkilâtı; Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri; Mimârname* (kritik nüsha olarak hazırlanmış); *Heşbehist Sarayı Ganimet Defteri ve İran'dan Türkiye'ye Gelen ve Getirilen Sanatkârlar; Enkaz* (manzumeler); *Rubâiyyât-ı Meâl* (2. cilt).

SEDES, Selâmi İzzet (1896 - 13.5.1964).

Gazeteci, yazar, çevirmen. İstanbul'da doğdu, yine orada öldü. Babasının adı Yusuf İzzet'tir. Mehmet Rauf'un kızı Nihal Hanımdan iki kızı ile bir oğlu oldu. Fransızca bilirdi. - Tefeyyüz Mektebi'nde (1906), Burhan-i Terakki'de (1910), Mekteb-i Sultani'de (Galatasaray) okudu. Darülfünun Edebiyat Şubesinden ayrıldı (1917). "Yeni Mecmua" da şiirler yazarak basın hayatına geçti (1917). Bir süre "Servetifünun" da şiir ve hikâyeleri basıldı. "Akşam" (1918-38), "Vakıt", "Son Telgraf", "İkdam", "Son Posta" (1938), "Cumhuriyet", "Milliyet", "Ulus", yine "Milliyet" (1950-64) gazeteleriyle "Aydede" ve "Akbaba" (1928-38) dergilerinde ve Anadolu Ajansı'nda çalıştı. "Akşam" ın sorumlu müdürü (1928-29), "Son Posta" da yazılışleri müdürü (1946-49) oldu. Başka gazete ve dergilerde de fıkra, roman ve hikâye yazdı. 46 yıl gazetecilik yaptı. İst. Şehir Meclisi'nde 8, Daimi Encümen'de 4 yıl üyelik yaptı. - Futbolu severdi, Galatasaray'ın birinci takım solaçığı idi (1914-15). Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan ve Yunanistan'a git-

mişti. - Çok sayıda telif, adapte, çeviri hikâye ve romanları ile tiyatro üzerine üç cilt eseri vardır.

ESERLERİ Eski harfli: *Üçüzler (piyes,* 1336/1918); *Teselli* (1919); *Geceye Âşık* (1922); *Babil Melikesi* (tarihsiz, 2. Baskı 1943 ?); *Ağustosböceği* (1926); *Aşkım Günahımdır* (1926); *Bir Dans Gecesi* (1926); *Gönül Acısı* (1926, 1944); *Menekşe Demeti* (1926); v.b. - Yeni harfli *Pierre Corneille ve Jean Racine; Hayat ve Eserleri* (1931); *Külkedisi Evlendi* (1931, 1943); *Canım Aydâ* (1933); *Deli* (1933); *Fadime* (1933); *Küçük Hanımın Kısmeti* (1933); *Bir Kadın Geçti* (1934); *Tiyatro Sanatı* (1935); *Tiyatro Konuşmaları* (1936); *Tiyatroya Dair* (1938); *Kalbimin Romanı* (1938?, 1941); *Okşanmıyan Kadın* (1944); *Arsen Lüpen'i Yenen Kadın* (1945); *Eylül* (M. Rauf'un romanını sadeleştirdi, 4. bası 1962) v.b.

ÇEVİRİLERİ (Alfabe sırasıyle) *Altın Üçgen* (Maurice Leblanc'dan, 1958); *Arsen Lüpen* (M. Leblanc'dan, 13 cilt, 1958, 1959); *Baskervilller'in Köpeği* (Sir Arthur Conan Doyle'den, 1958); *Bir Kadının Hâtıra Defteri* (Oktave Feuillet'den, 1945); *Bir Rüzgâr Esti - Les Nuits de la Barbade* (Daniel Gray takma adlı Agnès Chabrier'den, 1961); *Billûr Tapa* (M. Leblanc'dan, 1958); *Cehennem Yolcuları* (Michel Zévaco'dan, 1956); *Dehşet Saçan Mektuplar* (A. C. Doyle'den, 1958); *Don Juan* (M. Zévaco'dan, 2 cilt, 1957); *Dörtlerin Sonu* (A. C. Doyle'den, 1958); *Gümüş Alev* (A. C. Doyle'den, 1958); *Hayır, Doktor, Hayır* (Marguerite Lees'den, 1962); *İki Çocuğun Devridâlemi* (Jean de La Hire'den, 1. cilt, 1946); *Kanlı Yolda Üç Erkek* (A. C. Doyle'den, 1958); *Kralın Gözdesi* (M. Zévaco'dan, 1957); *Kralın Rakibi* (M. Zévaco'dan, 1957); *Kırmızı Keklik* (A. C. Doyle'den, 1958); *Kontes Kagliostros ve Esrarengiz Konak* (M. Leblanc'dan, 1945); *Mavi Sinekçil Kuşu* (A. C. Doyle'den, 1958); *Maznunun Hâtıraları* (Alexandre Dumas-Fils'den, 1945); *Otuz Tabutlu Ada* (M. Leblanc'dan, 1958); *Öldüren Vasiyetname* (A. C. Doyle'den, 1958); *813* (M. Leblanc'dan, 1958); *Sihirbaz* (M. Zévaco'dan, 1953); *Üç Silâhşorlar* (Alexandre Dumas-père'den, 4 cilt, 1957-59); *Yeşil Saadet* (A. Chabrier'den, 1959); *Zümrüt Taçın Macerası* (A. C. Doyle'den, 1958) v.b.

İÇİNDEKİLER

1964'e Toplu Bir Bakış
(Yaşar Nabi) . 5
1964'te SANAT HAYATI
1964'te Şiirimiz
(Rauf Mutluay) 21
1964'te Roman ve Hikâyemiz
(Tahir Alangu) . 34
1964'te Deneme - İnceleme - Eleştirme
(Doğan Hızlan) 57
1964'te Plâstik Sanatlar
(Nurullah Berk) 72
1964'te Sinema
(Çetin A. Özkırım) 87
1964'te Tiyatro
(Yıldırım Keskin) 98
1964'te Musikî Çalışmaları
(Faruk Yener) 107
TOPLU SORUŞTURMAMIZ 116

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Tütengil, Doç. Dr. Cavit Orhan
Gizli Kalmış Önemli Bir Belge 123
Selçuk, İlhan
Yağıyor 127
Sarıoğlanoğlu, Nafize
İmam-Hatip Okulu ve Gericilik 130
Selçuk, İlhan
Halk Gerici Değildir 134
Alpar, Hayri
Karamaskeli Nurcular 137
Selçuk, İlhan
Kim 140
Artus, Dr. Amil
Memleketin Gerçekleri 142
Selçuk, İlhan
İstemezük 147
Akbal, Oktay
Düşünürleri Öldürmek 150
Savcı, Prof. Bahri
Devrimciler de Yanılıyor 152
Selçuk, İlhan
Bu Ne Biçim Müftü? 157
Tanju, Sadun
Işığın Delemediği Karanlık . 160
Alpar, Hayri
Kimlere Karşı Savaşıyoruz? 163
Kaynar, Prof. Reşat
Atatürk ve Din Hürriyeti 167
Atay, Falih Rıfkı
Elhac . . 172
Alangu, Tahir
İmam-Hatip Okulunda Coğrafya Dersi 176
Savcı, Prof. Bahri
Şeriat İsteğinin Temelindeki Dilek . 182
Özek, Dr. Çetin
Aydınların Sorumluluğu 187
Altan, Çetin
Hâlâ mı Molla Kafası? 190
Atay, Falih Rıfkı

Yalnız Batı Türklüğü 193
Atay, Falih Rıfkı
Giren Çıkan Belli Değil 194
Tanju, Sadun
Bizim Jurnalcılar 196
Atay, Falih Rıfkı
Madem ki Derdimizdir, Yanalım 199
Tanju, Sadun
Aşırı Cereyanlar 201
Atay, Falih Rıfkı
Asıl Propaganda Kaynağı 204
Altan, Çetin
Geniş, Geniş Düşünmek . 206
Güresin, Ecvet
Meclisteki Tartışmalar 209

ŞİİRLER

Acar, Doğan 215
Afyonlu, Fatma Süzme 216
Akyu, Mansur 217
Alptekin, Mahmut . 217
Akça, M. 218
Akıncı, Turgut 218
Al, Yusuf 219
Alp, Cahit . 219
Apaydın, Talip 220
Aröz, Yetkin 220
Arslan, Selâhattin 222
Atabaş, Hüseyin 223
Ateş, Türkân 224
Atmaca, Cevdet 224
B., Namık Cuma 226
Bahar, Beki L. 227
Bakiler, Yavuz Bülent 227
Başaran, Hüseyin 228
Başaran . 229
Batu, Selâhattin 230
Bayrak, Özkan N. 231
Bayraktar, Fazıl 231
Baysal, Faik 233
Bilen, Rüstem 235
Bolulu, Osman . 235
Buzut, Abdülkadir 236
Bulut, Recep 237
Burdurlu, İbrahim Zeki 238
Bükülmez, Muzaffer 239
Büyüktuncay, Atillâ 239
Can, Ayhan 240
Can, Haydar . 241
Çanga, A. Necmettin 242
Çapa, Şükran 243
Çuhan, Güler 243
Çelebioğlu, Nurten 244
Ceylân, Faik Sabri 245
Çitçi, Abdullah Edip 247
Coşkun, Duran 247
Coşkunçay, Hüseyin 248
Demiray, M. Güner 249
Demiray, Refik 250
Demirel, Zeynel A. 251
Deniz, Hüseyin 252
Dil, Şahinkaya 253
Dilligil, Arın 253
Doğan, Maksut 254
Enhoş, Mustafa . 255
Erdem, Kerim Aydın 257
Ergünsoy, *Halûk* Faruk 257
Erkan, Hüseyin 258
Erman, Nüzhet 258
Ertepınar, Coşkun 259
Eruz, Ö. Ercan 260
Evren, Ergun 260
Geçer, İlhan 262
Gökçay, Coşkun 263
Gör, Sıtkı Salih 264
Güzin, Müfide 265
Hakkı, Ruşen 266

Haşmet, Mehmet 267
Hünalp, Ayhan 268
Işıksaçan, Doğan 269
Inal, Yaşar Faruk 270
İzmirli, Mübeccel 271
K., Aziz Acun 272
Kalender, Hasan 272
Kansu, Ceyhun Atuf 273
Karabuğa, Tamer 274
Karaca, Duran 275
Karadayı, İsmet Kemal 276
Karahan, Abdullah N. 277
Karahan, Ertuğrul 278
Karahasanoğlu, Subutay 278
Karakoç, Ertuğrul 279
Kırdar, Ayhan 280
Kıyat, Mehmet 281
Koç, Kemalettin 282
Kutluğ, Meral 282
Minnetoğlu, İbrahim 283
Mirdoğan, Ahmet 284
Nalçacı, Cemal 286
Obruk, Cahit 287
Oğuzbaş, Turhan 289
Okay, Süleyman 290
Olta, Adil 291
Orhan, Tarık 292
Öcal, Atakan 292
Öcal, Ahmet Nusret 294
Özakman, Mukadder 295
Özbir, Kâmuran 296
Özden, Yekta Güngör 297
Özgür, Saim 298
Özkan, İnci Ramiz 298
Poyraz, Mehrizat 300
Ramok, Mustafa Nahit 301
Roman, Arhun 302
S. Ayhan 303
Sulhoğlu, Mehmet 304
Sanar, İsmail Ali 305
Sarıkâhya, Teoman 306
Sarkılar, Mustafa 306
Savaş, Yusuf 307
Sergen, Semih 308
Sezer, İsmet 309
Sezer, Sennur 309
Solak, Mehmet Adem 310
Sönmez, Tekin 311
Sözer, Ersan 312
Susurluk, S. Sami 312
Sümer, Muhteşem 313
Şentürk, Ahmet Tufan 314
Tan, Nail Kaya 315
Tan, Turgut 315
Tarcan, Mesut 316
Tümerkan, Cavidan 317
Türkay, Osman 317
Türkelli, Recep Kazar 321
Uçarı, Ercüment 322
Uçkan, H. Vasfi 323
Ulu, Yücel 324
Ülkekul, Doğan 325
Ülkü, Nusret Dişo 326
Üstün, Faik 327
Üstün, M. Tekin 327
Yalçın, İrfan 328
Yiğitler, H. Zekâi 329
Yücel, Şevket 330

BU ÇAĞIN ŞİİRLERİ

Robert Frost (B. Amerika) 331
Conrad Arken (B. Amerika) 332
Rainer Marie Rilke (Alm.) 334
Yorgo Seferis (Yunan) 334
Ezra Pound (B. Amerika) 335
T. S. Eliot (İngiliz) 337
Boris Pasternak (Rus) 338
F. Garcia Lorca (İsp.) 340

Salvotore Quasimodo (İtal.) 343
Jacques Prévert (Fransız) 344
Amy Lowell (B. Amerika) 346
Loise Bogan (B. Amerika) 347
Rafael A. Martinez (Meks.) 348
Jorge de Lima (Brezilya) 350
W. D. Snodras (B. Amerika) 351
Kizu Toyotora (Japon) 354
Constantino Suasnavar (Honduras) . 355
Carlos Pellicer (Meksika) 358
Tamura Riuichi (Japon) 359
Leslie Morgan (B. Amerika) 359
Robert E. Hayden (B. Am.) 360

HİKÂYELER

Alpsal, Aysel 365
Ardağı, Adnan 370
Arpad, Burhan 374
Aydın, Mehmet 378
Bayram, Feridun 382
Baysal, Faik 386
Binyazar, Adnan 400
Canberk, Eray . 403
Çorbacıoğlu, Hayati 407
Dağcı, C. 408
Erus, Ercan 419
Hakkı, Ruşen 422
Hünalp, Ayhan 424
İleri, Saldıray 429
İnanç, Remzi 437
K., Tarık Dursun. 440
Kansu, Ceyhun Atuf 445
Karas, Nurten . 453
Kaytanlı, İ. Hakkı 456
Kemal, Orhan 460
Körükçü, Muhtar 466
Öktem, Yalçın 475
Özsu, M. Necati 479
Salık, Fehmi . 483
Sarısmailoğlu, Ayhan 487
Tosuner, Necati 493
Uğur, Ergun . 497
Ulubay, Abdullah 503
Ulucan, Kıymet 508
Üner, Tanju 512
Zengin, Coşkun 516

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Sonuçların Yorumları 519

1964'ün KİTAPLARI . 527
1964'te SANAT VE EDEBİYAT KAYIPLARI 541

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının altıncı sayısı elinizdedir. Yıllığımızın bundan öncekilerden geri kalmaması için elden geleni yaptığımızı söyliyebiliriz.

Bu sayımızı öncekilerden biraz farklı bulacaksınız. Her zamanki gibi geçen yılın sanat aktüalitesi üzerinde değerli incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış şiir ve hikâyelerden seçme bir demet, yeni desen ve resimlerden başka bu ciltte toplu soruşturmamızın sonuçlarını bulacaksınız. Yurdun en önemli sorunlarını ele alan bu soruşturmanın bini aşkın cevaplarını yorumlıyan ve yurdun bugünkü durumuna ışık tutan bir yazıdan başka 1964 yılının yeni bir görüş getiren dikkate değer yazılarından bir seçme de bu sayımızda yer almıştır.

Ilginize bir kere daha teşekkür ederiz.

8 lira